

Osmanlı Belgelerinde
AZERBAIJAN

TÜRK DÜNYASI BELEDİYELER BİRLİĞİ
UNION OF TURKISH WORLD MUNICIPALITIES
СОЮЗ МУНИЦИПАЛИТЕТОВ ТЮРКСКОГО МИРА

Osmanlı Belgelerinde
Azerbaycan

Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları
Araştırma İnceleme

Proje Yöneticisi
Dr. Fahri SOLAK, Marmara Üniversitesi

Kitabın Adı
Osmanlı Belgelerinde Azerbaycan

Katkıda Bulunanlar
Doç. Dr. Ali Yılmaz
Doç. Dr. Dünder ALİKILIÇ
Uzm. Abdullah SİVRİDAĞ
Uzm. Nedim PAKIRDAĞ

Editör
Nuran KOLTUK

Hazırlayan
Dr. Mehmet GÜNEŞ
Uzm. Erdiñ ŞAHİN
M.Taner KOLTUK
S.Atilla SAĞLAMÇUBUKCU

Sanat Yönetmeni
Ayten BELLİ

Grafik Tasarım
Hüseyin ÖZEN

ISBN: 978-605-60009-9-7

İSTANBUL, 2015

Baskı
Seçil Ofset

100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 4.Cad. No:77 Bağcılar / İST. Tel.: 0212 629 0615

© Osmanlı Belgelerinde Azerbaycan adlı kitabın tüm yayın hakları Türk Dünyası Belediyeler Birliği'ne aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz ve basılamaz.

TÜRK DÜNYASI BELEDİYELER BİRLİĞİ
Merkez Efendi Mah, Merkez Efendi Cad. (Merkez Efendi Konağı) No:43 Zeytinburnu
İSTANBUL / TÜRKİYE
Tel: +90 (212) 547 12 00 Fax: +90 (212) 547 12 04
www.tdbb.org.tr info@tdbb.org.tr

Osmanlı Belgelerinde
Azerbaycan

TÜRK DÜNYASI BELEDİYELER BİRLİĞİ
UNION OF TURKISH WORLD MUNICIPALITIES
СОЮЗ МУНИЦИПАЛИТЕТОВ ТЮРКСКОГО МИРА

TAKDİM

20'inci yüzyılda yaşanmış olan iki dünya savaşı ve ideolojik ayrışma, toplumları bölmüş ve aralarında iletişim imkânlarını nerdeyse sıfırlamıştır. 21'inci yüzyıla girerken SSCB'nin de yıkılması süreci ile birlikte yaklaşık 100 yıldır birbirinden ayrı kalan bu toplumlar, yeniden buluşma imkânına kavuşmuşlardır. Aradan geçen bu boşluğa telafi etmek istercesine birbirleriyle sıkı ilişkiler içerisine giren devletlerle birlikte, Türk Dünyası'nın işbirliği de bölge ve dünya barışı için büyük bir şans olarak önümüzde durmaktadır...

Rahmetli Haydar Aliyev'in "Bir millet, iki devlet olarak" olarak tanımladığı Azerbaycan ile Türkiye ilişkileri, tarihten gelen sıkı bağların da etkisiyle kuşkusuz bu yeni dönemde çok hızla ilerlemiş ve dünyaya örnek olarak gösterilecek bir düzeye ulaşmıştır.

18 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti'ni 9 Kasım 1991'de tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. İki kardeş ve dost ülke olan Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ilişkiler halen en üst düzeyde artarak devam etmektedir.

Türkiye ile Orta Asya arasında önemli bir bağ olan Azerbaycan, her geçen gün çok daha ileriye gitmekte ve başta işgal altındaki toprakları, Karabağ sorunu ve asılsız Ermeni iddiaları olmak üzere Türkiye ile birlikte yoğun bir işbirliği göstermektedir. Her iki ülkede de, Oğuz Türkçesi'nin farklı ağız konuşulmakta ve Latin harfleri kullanılmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan, kardeş devletler olarak da geleceklerini birlikte inşa etmek durumundadırlar. Siyaset arenasındaki birliktelikleri ve destekleri, kültürel ortak faaliyetleri ve iktisadî alandaki İpek Yolu, Doğalgaz Boru Hattı ve İpek Demiryolu Hattı gibi dev projelerle de bu ilişkiler gelişerek devam etmektedir.

Osmanlı Devleti döneminde de Türkiye'nin Azerbaycan'a ilgisi ve desteği her zaman olmuştur. I. Dünya Savaşı sonlarında, Nuri Paşa kumandasındaki Kafkas İslam Ordusu sayesinde 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuş ve 15 Eylül'de Bakü, İngiliz işgalinden kurtarılmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında da Azerbaycan Devleti, Türkiye'ye karşılıksız desteğini vermiştir.

PRESENTATION

The Two World Wars and the ideological dissidence that took place in 20th century have split the communities and almost eliminated the opportunities of communication between them. The communities, which were separated from each other for almost 100 years with the dissolution of the Soviet Union at the beginning of 21st century, have had the opportunity to meet again. In addition to the states that try to fill this gap of not meeting for a long time by creating tight relations, the cooperation of Turkish World is also a big opportunity for the peace of the region and the world...

The relations of Azerbaijan and Turkey, which was described as "One nation, two States" by Late Haydar Aliyev, have developed rapidly in the new period with the influence of historical bonds and have reached to an exemplary level.

Republic of Turkey is the first state that recognized the independence of Republic of Azerbaijan on November 9, 1991 which was actually declared on October 18, 1991. The relations of two brother countries, Azerbaijan and Turkey are still at the top level.

Creating an important bond between Turkey and Central Asia, Azerbaijan develops gradually and shows an active cooperation with Turkey about its occupied territories, Nagorno Karabagh issue and baseless allegations of Armenia. In both countries, different dialects of Oghuz Turkish and Latin alphabet are used. Turkey and Azerbaijan as brother countries have to build a future together. These relations continue to develop with their alliance and support in politics, common cultural activities and huge projects like Silk Road, Natural Gas Pipeline, and Silk Railway Line.

Also in Ottoman period, Turkey had always interest and support for Azerbaijan. At the end of World War One, owing to Caucasia Islamic Army under Nuri Pasha, People's Republic of Azerbaijan was founded in May 28, 1918 and Baku was saved from British occupation on September, 15. Also in War of Independence, Azerbaijan had stood by Turkey with outright support.

“Osmanlı Belgelerinde Azerbaycan” adlı bu kitapta Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan orijinal belgeler değerlendirilerek iki kardeş ülke arasındaki tarihi bir dönem, iki ülke ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Muhteva olarak Osmanlı Devleti’nin bölgede nüfuz kurma mücadeleleri ile Azerbaycan’da var olan Hanlıklar arasındaki ilişkiler, Rus işgaline uğrayan bölge ile Osmanlı Devleti’nin münasebetleri ve Rusların yaptıkları baskılar ile Ermenilerin yaptığı zulümler incelenmiştir. 1918 yılında bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ile ilgili belgeler gün yüzüne çıkmıştır. Orijinal belge görüntüleri, metinler, tarihi haritalar ile Azerbaycan üzerinde çalışan yerli ve yabancı araştırmacılara, her iki ülke entelektüellerine ve kültür hayatına kazandırdığımız birinci dereceden kaynak ve prestij yayın olarak hazırlanan bu kitabın, Doğu ve Batı dünyasında var olan Şarkiyat çalışmalarında, Türkiyat Enstitüleri’nde ve yabancı üniversitelerin Şarkiyat Bölümlerinde ve başlıca literatür kütüphanelerinde bulunması, Osmanlı döneminde Azerbaycan tarihinin algılanmasında önemli bir boşluğu dolduracaktır. Dünyadaki Türkoloji çalışmalarının sağlam kaynaklar üzerinde tahakkuk etmesi, Azerbaycan’ın tarihi ve kültürü ile ilgili olmazsa olmaz bir mahiyettedir. Buna katkıda bulunmaktan büyük onur duyuyoruz.

Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) olarak bu çalışmayı yayın hayatına kazandırmaktan amacımız; iki dost ve kardeş ülke olan Türkiye ile Azerbaycan arasındaki siyasî, ekonomik, kültürel ilişkilerimizin daha da gelişmesine katkıda bulunmaktır. Eserin ortaya çıkmasında emeği geçenleri kutluyor, ilim hayatına yararlı olmasını diliyorum.

In “Azerbaijan in Ottoman Archives”, the original documents in General Directorate of State Archives of the Prime Ministry have been examined in detail and the historical period between two countries have been presented to the benefit of the academic world in both countries. The content is composed of struggles of Ottoman Empire for domination at the region and the relations with Azerbaijani Khanates, Ottoman relations with the region under the occupation of Russia, and Russian repression and Armenian persecution. Documents about the independence of Democratic Republic of Azerbaijan, which was declared in 1918, have come to light. The presence of this book, which was prepared as a primary source and prestige publication for national and international researchers of Azerbaijan interest, for the intellectuals of both countries and for the cultural world, with its original documents, texts and historical maps, in Oriental Studies of Eastern and Western World, Turkic Studies Institutes, Oriental Studies Departments of international universities and primary libraries will fill an important gap in the perception of Azerbaijan History in Ottoman Period. Composition of world-wide Turcology Studies on strong basis is essential for Azerbaijan’s history and culture. We are very honored for our contribution on this issue.

As Union of Turkish World Municipalities (TDBB), our aim for the publication of this book is to promote further the political, economical, cultural relations between two brother countries, Turkey and Azerbaijan. I congratulate the contributors of the publication and wish it will be a beneficial work for the academic world.

İbrahim KARAOSMANOĞLU

Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Başkanı
President of Union of Turkish World Municipalities (TDBB)

ÖNSÖZ

Azerbaycan, Güney Kafkasya bölgesinde bulunan bir ülkedir. Burası, 1828 Türkmençay ve 1829 Edirne antlaşmaları sonucu ikiye ayrılarak Aras Nehri'nin çizdiği sınırın kuzeyinde kalan parçası Rusya'ya, güneyindeki kısım ise İran'a bırakıldı. 18 Ekim 1991 tarihinde bağımsız olan Kuzey Azerbaycan, yaklaşık 86.600 km² alana sahiptir ve başkenti Bakü'dür. İran idaresinde kalan Güney Azerbaycan ise 113/114.000 km² sahaya sahiptir ve başkenti Tebriz'dir. Kuzey Azerbaycan kuzeyde Rusya, Dağıstan ve Gürcistan, batıda Ermenistan, güneyde İran, doğuda ise Hazar Denizi ile çevrilidir; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki sınır sebebiyle batıda Türkiye ile komşudur. Güney Azerbaycan ise İran'ın kuzeyinde bulunmaktadır.

Azerbaycan'ın tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Azerbaycan'da ilk olarak milattan önce 9. yüzyılda yani 800 yıllarında Manna Devleti kuruldu. Bundan sonra zaman içerisinde bölgeye Urartular, Medler, Pers İmparatorluğu, Atropatane Devleti, Sasaniler, Bizans, Hz. Ömer zamanında Müslümanlar, Emeviler, Abbasiler, Şirvanşahlar, Sacoğulları, Revvadiler, Sellariler, Şeddadiler ve Ahmedliler gibi güçler hâkim oldular. Selçuklular döneminden itibaren Türkler de bölgede hüküm sürmeye başladılar. Irak Selçuklular döneminde İldenizliler atabeyliği idareye sahip oldu. Sonradan Celaeddin Harezşah, İldenizlileri yenerek bölgeyi ele geçirdi. Ne var ki Moğollar, 1231'de Harzemşahları yendikten sonra Azerbaycan'a girdiler. Bundan sonra Hulagü tarafından 1256 yılında kurulan İlhanlı Devleti, 1258'de Abbasi hilafetini kaldırdığı gibi Irak, Azerbaycan ve Suriye'yi de ele geçirdi ve uzun süre bu bölgede kaldı. Bir süre sonra Timur, Azerbaycan dâhil birçok yeri ele geçirdi. Moğollardan sonra Azerbaycan'a Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri hâkim oldular. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın ölümünden sonra Şah İsmail, 907/1501-02 tarihinde Tebriz'e girerek hükümdarlığını ilan etti ve böylece Safevi Devleti'ni kurdu.

Şah İsmail, Anadolu'daki Alevileri kendisine çekmek için propaganda yapınca Osmanlı padişahı I. Selim, İran seferine çıktı ve Safevi ordusunu yenerek Tebriz'e girdi. Bundan sonraki

PREFACE

Azerbaijan is a country stated in Southern Caucasia. This region was separated as a result of 1828 Turkmenchay and 1829 Edirne Treaties, and the northern part of the line that Aras River draw was given to Russia and the southern part belonged to Iran. The total area of Northern Azerbaijan, independent since October 18, 1991, is 86.600 km² and its capital city is Baku. The total area of Southern Azerbaijan under Iran is 113/114.000 km² and its capital city is Tabriz. Northern Azerbaijan is bounded by Russia, Dagestan and Georgia to the north, Armenia to the west, Iran to the south, and the Caspian Sea to the east; it has border with Turkey in the west because of the border between Nakhchivan Autonomous Republic and Turkey. On the other hand Southern Azerbaijan is on the north of Iran.

The history of Azerbaijan goes back to ancient times. The first state in Azerbaijan, Mannea State was established in 9th century, in other words around 800 A.D. Afterwards, the region was dominated by Urartians, Medians, Persian Empire, Atropatane State, Sasanians, and Byzantine, Muslims at the age of Second Caliph Umar, Umayyads, Abbasids, Shirvanshahs, Sajids, Rawadids, Sallarids, Shaddadids and Ahmedliler. Beginning from Seljuk Empire, Turks also dominated the region. During Iraqi Seljuk Period, İldenizliler Atabeyliği governed the region. Afterwards Jalal ad-Din Mingburnu defeated İldenizliler and took hold of the region. However Mongolians defeated Kharzem Shah State in 1231 and entered Azerbaijan. After that Ilkhanate State, which was established in 1256 by Hulagu Khan, abolished Abbasid Caliphate in 1258, captured Iraq, Azerbaijan and Syria and stayed a long time here. After a while Timur captured many places including Azerbaijan. After Mongolians, Kara Koyunlu and Ak Koyunlu states ruled Azerbaijan. After the death of Ak Koyunlu ruler Uzun Hasan, Shah Ismail entered Tabriz in 907/1501-02 and established Safavid Dynasty.

When Shah Ismail made propaganda to gain the support of Alevis in Anatolia, Ottoman Ruler Selim the First started a campaign to Iran, defeated Safavid army and entered Tabriz. After

süreçte iki devlet arasında mücadele sahası haline gelen bölge, zaman zaman bu devletlerin arasında el değiştirdi. Sonunda Osmanlı ile Safeviler arasında 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması imzalanarak Osmanlı-İran sınırı, büyük ölçüde tespit edildi. İlerleyen zamanda İran'da Afşarlı Nadir, 1729'da Gence, Tiflis ve Erivan'ı topraklarına kattı. Hemedan ve Tebriz dâhil Irak-ı Acem ve Azerbaycan'da, Osmanlı'nın elinde bulunan yerleri geri aldı. Ruslarla mücadele ederek Derbend ve Bakü'yü elde etti. 1736'da kendisi tahta geçerek Safevi Devleti'ni ortadan kaldırdı. Nadir Şah, 1747 yılında ölünce varisleri arasında taht mücadeleleri meydana geldi; bu arada Azerbaycan'da müstakil hanlıklar kuruldu. Yaklaşık elli yıllık dönemde bu hanlıkların idarecileri ile Osmanlı arasında yakın ilişkiler kuruldu. Ancak işgal hareketine girişen Rusya ile İran arasında 1804'de başlayan mücadeleyi Rusya kazanarak hanlıkları ele geçirdi. İran, Rusya ile yaptığı savaşta mağlup olduktan sonra 1813 tarihinde imzalanan Gülistan Antlaşması'na göre birçok hanlık Rusya'ya bırakıldı. Buna rağmen İngiltere ve Fransa'yla işbirliği yaparak hanlıkları ele geçirmek üzere 1826'da harekete geçen İran, Rusya'ya mağlup olunca 1828'de Türkmençay Antlaşması imzalandı. Rusya bu antlaşmayla, daha önce işgal ettiği topraklara Revan ve Nahçıvan hanlıklarını da ilave etti.

20. yüzyıla gelindiğinde Azerbaycan'da milli hareket baş gösterdi. Azerbaycan'ın aydın kesimleri, Bolşevik İhtilali'ni müteakip 1918'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan ettiler ve Resulzade'yi devlet başkanlığına getirdiler. Ancak Azerbaycan'ı işgal etmeyi tasarlayan Ruslar, harekete geçtiler ve yaşanan bir seri gelişmenin ardından 28 Nisan 1920'de Azerbaycan hükümeti devrildi ve iktidara, Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti adına Azerbaycan Geçici Askeri Devrim Komitesi geçti. Bu şekilde bölgede SSCB yönetimi kuruldu. Bundan sonra Rusya, Azerbaycan'da kültürel bir etkinlik kurma çalışmaları da yürüttü. Bu dönemden itibaren Azerbaycan ile olan ilişkilerimiz 1991 bağımsızlığına kadar yok denecek düzeyde ve olan ilişkilerde ancak SSCB üzerinden gerçekleşmiştir.

wards the region became a fight arena between two states and the government changed hands between two. At the end Ottomans and Safavids signed Treaty of Zuhab in 1639 and Ottoman-Iran border was determined majorly. Later on Nader Shah in Iran added Gence, Tblisi and Yerevan to his rule in 1729. He took back all the places once Ottoman had in Persian Iraq and Azerbaijan, including Hamadan and Tabriz. He fought with Russians and got Derbent and Baku. In 1736 he inherited the throne and caused the collapse of Safavid Dynasty. When Nader Shah died in 1747, his successors started to compete for the throne; by the time autonomous khanates were established in Azerbaijan. In almost fifty-year period, the governors of these khanates and Ottomans had close relations. But when the battle between Russia, which had the aim of occupation, and Iran was won by Russia in 1804, Russia took hold of those khanates. After Iran was defeated in the battle with Russia, Treaty of Gulistan was signed in 1813 and according to the treaty; many khanates were left to Russia. In spite of this, in 1826 Iran collaborated with Britain and France to get the khanates back and was defeated again, signing Treaty of Turkmenchay in 1828. With this treaty, Russia added Erivan and Nakhchivan Khanates to its territory, in addition to the places it had occupied before.

In 20th century, the national movement emerged in Azerbaijan. The intellectuals of Azerbaijan declared the independence of Azerbaijan in 1918 after October Revolution and Resulzade was made president. But Russians, planning to conquer Azerbaijan, took action and after a couple of important events in April 28, 1920 Azerbaijan government was overthrown and on behalf of Azerbaijan S.S.R., Azerbaijan Temporary Military Revolution Committee took power. In this way USSR was established in the region. After that, Russia also showed efforts to have a cultural authority in Azerbaijan. From this period, our relations with Azerbaijan have been on scarcely any level until the independence in 1991 and the on-going relations have just kept on through USSR.

1985 yılında Mihail Gorbaçov, Komünist Parti Genel Sekreterliği görevine geldikten sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılma sürecine girdi. Kendi kaderini tayin hakkı, milliyetçi hareketleri güçlendirdi ve dolayısıyla ayrılıkçı hareketler artış gösterdi. Azerbaycan'da Ebulfeyz Elçibey önderliğinde başlatılan Halk Cephesi hareketi, Azerbaycan halkının kurtuluş ümidi oldu. Bu esnada Sovyetler Birliği, dağılma sürecine resmen girmişti. Azerbaycan da halk oylaması neticesinde 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını kazandı.

Rusya, 4 Nisan 1992'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını resmen tanıdı. İlerleyen zamanda Rusya ile iyi ilişkiler içine de girildi. Ne var ki iyileşme süreci, Rusya'nın eski cumhuriyetleri federasyon ya da konfederasyon olarak birleştirme politikası neticesinde yine kötüye gitmeye başladı. Rusya, Azerbaycan'ı baskı altına almaya çalıştı. Hatta 4 Haziran 1993 tarihinde bir darbe yapılarak Elçibey indirildi ve Haydar Aliyev Bakü'ye davet edilerek parlamento başkanı yapıldı. Aliyev, bu görevini sürdürürken ayrıca Ekim 1993'te devlet başkanı olarak seçildi. Haydar Aliyev döneminde Azerbaycan-Rusya ilişkileri denge politikası çerçevesinde gelişti. Azerbaycan'da 2003'teki seçimleri İlham Aliyev kazandıktan sonra da Rusya ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler artmaya devam etti.

Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke oldu ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BM ve AGİK üyeliğine kabulünde destek sağladı. Azerbaycan'da ilk sefareti açan da Türkiye oldu. Azerbaycan Cumhuriyeti de ilk büyükelçiliğini Türkiye'de açtı. Siyaset arenasındaki birliktelikleri ve destekleri, kültürel ortak faaliyetleri ve iktisadi alandaki İpek Yolu, Enerji yatırımları, Doğalgaz Boru Hattı ve Demiryolu Hattı gibi projelerle de bu ilişkiler gelişerek devam etmektedir.

Yukarıda kısaca belirtilen tarihi süreç, kitapta "Safeviler Öncesinde Azerbaycan, Safeviler ve Nadir Şah Döneminde Azerbaycan, Azerbaycan'da Hanlıklar Dönemi, Rusların Kafkaslardaki Varlığı ve Azerbaycan'ın Durumu, Bolşevik İhtilali ve Azerbaycan'ın Bağımsızlık Serüveni, Azerbaycan'da Sovyet Yönetimi, Azerbaycan'ın Bağımsızlığı" adı altında üç ana bölümde ele alınmakta; bundan

In 1985, after Mihail Gorbaçov became Secretary General of Communist Party USSR started its dissolution. The right to decide its own faith made national movements stronger and as a result separatist movements emerged. The Popular Front Movement established under Abulfaz Elchibey in Azerbaijan became the hope of Azerbaijan society. In the meanwhile the Soviet Union had officially in dissolution process. With referendum Azerbaijan gained its independence in 18 October 1991.

Russia officially recognized Azerbaijan's independence in April 4, 1992. Later on, there occurred good relations with Russia. However the recovery period worsened after the policy of Russia to bring old republics together as federation or confederation. Russia tried to oppress Azerbaijan. Besides Elchibey was overthrown after a coup in June 4, 1993 and Haydar Aliyev was invited to Baku to become parliamentary president. While Aliyev was on duty with this occupation, he was also selected as President of Azerbaijan in October 1993. In Haydar Aliyev's period, the relations between Azerbaijan and Russia developed in balance. After Aliyev won the elections in Azerbaijan in 2003, Russia and Azerbaijan relations developed further.

Turkey is the first country that recognized the independence of Azerbaijan and also supported the membership of Republic of Azerbaijan to UN and OSCE. Turkey is also the first country who had Embassy in Azerbaijan. On the other hand Republic of Azerbaijan had its first Embassy in Turkey. These relations continue to develop with their alliance and support in politics, common cultural activities and huge projects like Silk Road, Natural Gas Pipeline, and Silk Railway Line.

The historical process above-mentioned in short, is handled in three main parts as "Azerbaijan before Safavids, Azerbaijan in Safavid Dynasty and Nader Shah Period, Khanates Period in Azerbaijan, Russian presence in Caucasia and Position of Azerbaijan, October Revolution and Independence Process of Azerbaijan, Soviet Rule in Azerbaijan, Independence of Azerbaijan"; in

sonra Osmanlı arşiv vesikalarının genel bir değeri- dirmesi yapıldıktan sonra kitabın aslını oluşturan belgelerin görüntüsü, transkripti ve özetleri verilmektedir. Transkript kısımlarda “ayn harfi” ters apostrof, “hemze harfi” düz apostrof ve bugünkü imlada kullandığımız apostrof ise düz çizgi olarak kullanılmış, kelime kullanımlarında mümkün mertebe orijinal belge imlasına sadık kalınmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde 64 belge, ikinci bölümünde 84 belge, üçüncü bölümünde ise 38 belge olmak üzere toplam 186 Osmanlı Arşiv Belgesi kullanılmıştır. Bu belgelere ait kodlar belge altlarında tarihleri ile birlikte yazıldığı gibi kaynakça bölümünde de toplu olarak yazılmıştır. Defter fonları bu çalışma içerisinde kullanılmamıştır. Ayrıca çalışmada 9 parça harita kullanılmıştır. Haritalar üzerindeki yer isimlerinin bir kısmı Türkçeye çevrilmiştir.

Bu kitabın Türk-İslam siyasi ve kültür tarihi ile ilim alemine kazandırılmasına vesile olan Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB)'nin Başkanı Sayın İbrahim Karaosmanoğlu ve bu alanda kıymetli çalışmaları da bulunan Birlik Genel Sekreteri Sayın Fahri Solak Beyefendilere teşekkürlerimizi sunarız. Azerbaycan'ın tarihi gelişimi üzerinde genel hatlarıyla duran ve aslen Osmanlı dönemine tekabül eden zaman diliminde Osmanlı belgelerine dayanılarak verilen örnekler bağlamında teşkil edilen bu kitabın herkese faydalı olmasını temenni ederiz.

addition a general examination about Ottoman Archive documents is made and the view, transcript and summaries of original documents are presented. In transcript texts, ¤ letter is used for “ ” (reverse apostrophe) , “ 6 ” is used for “ ’ ” (straight apostrophe) and the apostrophe we use today in spelling is used as “ ‘ ” (a straight line on to), and in the use of words the original document spelling is tried to be used. There are 64 documents in the first part, 84 documents in the second part and 38 documents in the third part, totally 186 Ottoman Archive Documents used in the work. The codes that belong to these documents are both written at the lower part of the documents with dates and also in bibliography section. Book funds aren't used in this work. Besides, 9 pieces of map are used in the work. Some of the names of places on the maps are translated into Turkish.

We thank to Dear İbrahim Karaosmanoğlu President of Union of Turkish World Municipalities (TDBB), who conducted to the publication of this book to Turkish-Islamic political and cultural history and intellectual life; and to Dear Fahri Solak Secretary General of the Union, for his valuable studies on this field. We wish that this book, which touches on the historical development of Azerbaijan in general terms and which constitutes samples of this development from Ottoman documents that intersects with Ottoman period, will be beneficial for all the readers.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: AZERBAYCAN

A. AZERBAYCAN COĞRAFYASI VE ADI

B. AZERBAYCAN TARİHİ

1. Safeviler Öncesinde Azerbaycan	23
2. Safeviler ve Nadir Şah Döneminde Azerbaycan	24
3. Azerbaycan'da Hanlıklar Dönemi	25
a. Şeki Hanlığı	26
b. Gence Hanlığı	26
c. Karabağ Hanlığı	28
d. Şirvan (Şemahi) Hanlığı	28
e. Kuba Hanlığı	29
f. Erivan (Revan) Hanlığı	29
g. Nahçıvan Hanlığı	29
h. Bakü Hanlığı	30
ı. Talış Hanlığı	30
j. Gülistan (1813) ve Türkmençay (1828) Antlaşmaları	31
4. Rusların Kafkaslardaki Varlığı ve Azerbaycan'ın Durumu	31
5. Bolşevik İhtilali ve Azerbaycan'ın Bağımsızlık Serüveni	32
6. Azerbaycan'da Sovyet Yönetimi	34
7. Azerbaycan'ın Bağımsızlığı	39
C. OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİNDE AZERBAYCAN	39
1. Hanlıklar Öncesi ve Hanlıklar Dönemi (1554-1813)	42
2. Rus İşgali Dönemi (1813-1918)	42
3. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ve Sonrası (28 MAYIS 1918)	49
KAYNAKLAR	57
	62

BİRİNCİ BÖLÜM

HANLIKLAR ÖNCESİ VE HANLIKLAR DÖNEMİ (961-1554)

• Revan Kalesi'nin binası için gerekli taşı götüren Mehmed'e mükafat olarak bir timar tevcih edilmesine dair Kanuni Sultan Süleyman'ın Batum Beylerbeyine fermanı	68
• Dergah-ı Âlî yeniçerilerinden Ali Beşe'nin Berde mukataasını iltizam eden Şah Veled'e kefil olduğuna dair Gence kadısı tarafından verilen hüccet	72
• Dergah-ı Mualla çavuşlarından bir çavuşun zeametine ait noksanının Gence Vilayeti'nden tamamlanmasına dair Sultan III. Mehmed'in Gence Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya fermanı	74
• Firar ederek Kızılbaş sığınan Hüsrev'in hazineye kalan maaşı ile tımarının Şirvan müteferrikalarından Perviz'e verildiğine dair Sultan III. Mehmed'in fermanı	76
• Gence ve Tiflis'de görevli neferlerin maaşlarını ödedikten sonra İstanbul'a otuz yük akçe göndermek taahhüdünde bulunan Gence Defterdarı Durmuş'un aynı göreve yeniden tayin edilmesi	78
• Nahçıvan'ın idaresine tayin edilen Revan Beylerbeyi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Nahçıvan yakınlarına geldiği halde hiç kimsenin kendisini karşılamadığı gibi kalede bulunanların isyan ederek kendisini kaleye sokmadıkları	80
	82

- Tiflis'te görevli Sağ Kol Ağası Mehmed Ağa ve arkadaşlarının ahaliye büyük zulümlerde buldukları, eşya ve erzaklarını gasp etmeleri şikayet edildiğinden durumun tahkik edilerek yapılan bu zulmün engellenmesi..... 84
- Eski Kağızman beyi Alikulu ile Kars ağalarına ait kuvvetlerin bir olup Revan Kalesi'nde bulunan otuz bin kişilik Kızılbaş ordusuyla çetin bir muharebede bulunarak Kızılbaşlara büyük kayıplar verdirmeleri üzerine kendilerinin ödüllendirilmesi..... 86
- Ağcakale, Nik, Bozcalı, Kazak, Ahyat ve Haydarbey ile civarının yeniden sayım yapılarak defterlerinin Dersaadet'e gönderilmesi..... 88
- Fethedilen İran'ın Azerbaycan bölgesinde ahaliye ve ayana nasıl davranılması gerektiği ve Revan şehri ile civarındaki kalelerin fethedilmesi için Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Tebriz ve Hemedan seraskerine gönderilen mektup..... 90
- Rusların Derbent ile Bakü'yü işgal etmeleri, Davut Han'a Osmanlı Hükümeti'nce Şirvan Hanlığı tevcihi ve Osmanlı Devleti'nin İran'ın işgali hususunda Ruslarla anlaşması..... 92
- Yeni görevlendirilen Revan Seraskeri Diyarbakır Valisi Sarı Ahmed Paşa ile ona bağlı kuvvetlerin Şirvan'ı Rusların elinden kurtarmalarına dair Padişah fermanı..... 96
- Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilecek hazinenin Silahşör Mehmed'e teslim edildiğinden Revan'a varıncaya kadar kendisinin ve hazinenin güvenliğinin sağlanması..... 100
- Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilmek üzere İstanbul'dan gönderilen ve Trabzon İskelesi'nde bekletilmekte olan cephanelerin bir an önce Revan'a gönderilmeleri..... 102
- Erzurum Valisi Mustafa Paşa'nın emrindeki askerlerle Revan'a giderek bölgede bulunan Serasker Ahmed Paşa ile birlikte Revan Kalesi'nin muhafazasını temin etmelerine dair Sultan III. Ahmed'in fermanı..... 106
- Revan Seraskeri olup Gence ve Şirvan taraflarına görevlendirilen Ahmed Paşa'nın cephane ve topların intikaline ait masraflarının mukataa mallarından tahsil edilmesi..... 108
- Azerbaycan'ın başkenti Tebriz'in fethi dolayısı ile Padişahın Sadrazama değerli bir hilat ihsan ettiği. Fethedilen Gence şehrinde askerlerin iskanına yönelik gerekli bina yapılmasına dair Padişahın emri..... 112
- Azerbaycan taraflarından her sene koyunlarını Sürmeli nahiyesindeki kışlaklara getirenlerden sürü başına iki koyun alınması bundan başka bir şey talep edilmemesi..... 118
- Revan Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte Dersaadet'e gönderilmesi..... 120
- Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Seraskeri Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm..... 124
- Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Muhafızı Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm..... 128
- Şark sınırında bulunan Gence Kalesi'nin muhafazası için Diyarbakır'dan bin nefer asker temin edilmesi ve bunlara ait masrafların tarafından ödenmesine dair Sultan I. Mahmud'un hükmü..... 130
- Vezir Ahmed Paşa'nın Revan Muhafızı Vezir Mustafa Paşa ile birleşerek Revan Kalesi'nin müdafaa ve muhafazasına görevlendirildikleri..... 132
- Dost görünüp her fırsatta Osmanlı ülkesine hücum eden İranlıların bu uygunsuzluklarına bir son vermek üzere bütün Acem vilayetlerinin zapt edilmesi emri..... 136
- Revan Kalesi'nde görevli süvari ve yerli neferlerin harap durumda olan kale civarındaki Köhneşehir, Demirlikulak ve Tepebaşı adlı mevkiilerde bulunan hanelere yerleşmelerine izin verilmesi..... 138
- Ruslarla olan hudut meselelerinin iki devletin arasında olan dostane münasebetlere zarar verme-

den halledilmesi ve Gence Kalesi için Karabağ ve havalisinden satın alınacak zahire ve koyunların nakledilmesi.....	140
• Gence Kalesi varoşunda bulunan Sultan Ahmed Camii de denilen Câmi-i Kebir'in imam, hatib ve şeyhülkuralığına Hacı Ahmed Efendi'nin oğlu Seyyid Ömer Efendi'ye tevcih edilmesi.....	142
• Tebriz'in muhasarası için Serasker İbrahim Paşa'nın emir ve görüşleri doğrultusunda hareket ederek Kızılbaşların mağlup ve perişan edilmeleri ve gerekli gayreti göstermeleri için Tatar hanlarına hitaben Sultan I. Mahmud'un fermanı.....	146
• Askeriyle birlikte Revan taraflarında Rafıziler üzerine harekatta bulunan Serasker Abdullah Paşa'nın düşman karşısında başarılı olmaları için dua ederek onları tebrik ve cihadi teşvik eden ayet ve hadisle süslenmiş Birinci Mahmud'un hatt-ı hümayunu.....	148
• Kızılbaş askerlerinin üzerine yürüyüp onları mağlup ederek bölgeden uzaklaştırmak için bütün gayretleri ile savaşan Abdullah Paşa ve ordudaki beyler ve askerlere hitaben, bu savaşta başarılı olmaları temennisiyle Padişahın gönderdiği ferman.....	150
• Gence Kalesi'ni muhasara etmiş olan Kızılbaşlara karşı savaşıp kalenin ve kaledeki Müslümanların kurtarılması için Van Valisi Timur Mehmed Paşa'nın Şark Seraskerî olan Abdullah Paşa'nın emrine verildiği.....	152
• Revan hanı Muhammed Han ile İran şehzadesinin anlaşmaları ve küçük şehzadenin Revan'a gelerek askerlerini geri çektiği, Rus kuvvetlerinin bozguna uğratıldığı.....	154
• Gence'de mahsur kalan askerlerin imdadına yetişilerek Gence Kalesi'nin kurtarılması emrine dair Şark Seraskeri Köprülüzade Abdullah Paşa ve emrindeki beylere ve askerlere hitaben yazılan hüküm.....	156
• Van Kalesi Şark hududunun en son noktasında ve Azerbaycan sınırında olduğu için askerlerin ihtiyaçları için gerekli buğday ve arpanın satın alınarak teslim edilmesi.....	158
• Azerbaycan hanları ile güzel geçinerek onlardan Osmanlı Devleti aleyhine harekette bulunmamalarını temin etmesi ve İran ile dostane surette geçinmesi, bu mümkün olmaz ise Azerbaycan hanları ile haberleşerek İran tarafından Osmanlı ülkesine yapılacak tecavüzleri önlemesine dair padişah tarafından Seyyid İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.....	162
• Revan hanına hediye olarak gönderilecek bir samur kürkün bin iki yüz kuruşa satın alınıp bedelinin Birun Hazinesi'nden karşılanması.....	166
• Hüseyin Ali Han'ın Padişah tarafından gönderilen hediyeleri kabul etmediğine, Revan hanının düşmanca tavır takındığı ve bu düşmanlığa karşılık verdiğine ve kendisinin Osmanlı Hükümeti'ne bağlı olduğuna dair Tiflis Hanı İrakli Han tarafından gönderilen arızanın özeti.....	168
• Dağıstan ve Azerbaycan'da Rus hareketlerine dair alınan malûmatı Sadaret'e bildiren tahrirat.....	172
• Rusların ahvaline, Tiflis ve Açıkbaz hanlarının temayüllerine ve diğer Azerbaycan ve civar hanlıklara dair casusların haberlerine ve alınan yazılara dair malumat.....	174
• Rusların Anatol dağından yol açtığı ve İrakli Han'ın Osmanlı'nın sadık dostu olduğu, Nadir Şah'ın Rusya'dan aldığı dokuz milyon tümen borca karşılık İran şehirlerinden Bakü, Geylan, Şeki ve Şirvan'ı rehin aldığına dair Tiflis Hanı İrakli Han'ın gönderdiği İbrahim adlı şahsın takriri.....	176
• Rusya'ya tabi olmak suretiyle esas amacının bütün Azerbaycan ve Kafkasya'da krallığını ilan ederek daha sonra da Osmanlı Devleti'ne hücum etmek olduğundan İrakli'ye karşı bütün hanların Osmanlı ile bir olarak bu istilaya karşı durmaları.....	178
• Tiflis Hânı İrakli Han'ın Revan'a göz diktiğinden ya emaneten Osmanlı Devleti idaresine alınması veyahut başka türlü muhafazasının lazım geldiği.....	184
• İrakli Han'ın Rusya ile ittifak içinde olduğu ve bir tecavüz halinde Azerbaycan hanları, Çıldır Valisi ve Bayezid mutasarrıfı ile beraberce tecavüzün define çalışılacağına dair Hoy Hanı Ahmed Han tarafından gönderilen Farsça arızanın hülasası ve hediyelerin listesi.....	186

- Rusya'nın hareketına, İran ve Azerbaycan ahvaline, Tiflis hanı İrakli Han ve Açıkbaz meliki Soloman'ın tavırlarına dair Çıldır valisinden gelen tahrirat üzerine Birinci Abdülhamid'in hatt-ı hümayunu. 188
- Antlaşmalara aykırı olarak Tiflis Hanı ile dostluk kuran ve bununla da yetinmeyip hanı müstakil kral ilan ederek Gürcistan, Dağıstan ve Azerbaycan halklarını kendisine yaklaştırmak isteyen Ruslara karşı Devlet-i Aliyye'nin gereğini yapacağı ve hatta savaşa da gireceğine dair. 190
- Azerbaycan hanlarına hediyelerle gönderilip ancak Çıldır'da vefat eden Salih Bey'in yanındaki eşyalarının tespit edilip vereselerine taksimiyle onun yerine başka birinin tayin edilmesine dair hatt-ı hümayun. 192
- Revan Hakimi Muhammed Han ile İshak Paşa'nın aralarının bulunması ve bir daha böyle istenmeyen hadiseler meydana verilmemesi için gereken tedbirlerin alınması ve aralarındaki düşmanlığı hangi tarafın başlattığının tahkik edilerek neticenin etraflıca İstanbul'a yazılması. 194
- Osmanlı Devleti'ne iltica ederek uhdesine Anadolu Beylerbeyliği tevcih olunan Revan Hanı Muhammed Han ile Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'nın aralarındaki husumete son verilerek birbirleriyle dostça geçinmelerinin sağlanması. 196
- Azerbaycan ve İran hacılarından çeşitli bahanelerle Bağdad, Şam, Basra vilayetlerinde nizama aykırı olarak fazla para istenmemesi ve diğer Müslümanlara davranıldığı gibi bu hacılara da güzel davranılması. 200
- İran hanlarından Ağa Muhammed Han'ın hile ve saldırılarına karşı yardım talebinde bulunan Revan hanı Muhammed Han ve Şuşi hanı İbrahim Han'a itidal yollu hareket edileceğinin beyan edilmesi. 204
- Revan Mutasarrıfı Muhammed Han'ın şikayet ettiği konularda kendisine rahatsızlık verilmemesi için İshak Paşa'ya emir gönderilmesine dair Padişahın hatt-ı hümayunu. 206
- Azerbaycan'daki hanların yardım taleplerinden bahisle, malesef İran Devleti'yle Osmanlı Devleti arasında sulh olduğundan, aykırı bir durum olmadığı surette İran'a harp ilan edilemeyeceği. 208
- İranlı Ağa Muhammed Han ve Tiflis Hanı İrakli Han ile diğer Azerbaycan ve Dağıstan hanlarının ahvali hakkında Erzurum ve Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın gönderdiği tahriratın Padişaha takdim edildiği. 212
- İran'da Ağa Muhammed Han'ın Tahran'dan hareketle Süleyman Han'ın askeri ile birlikte Tebriz'e girdiği ve Revan hanı üzerine gidecekleri rivayeti. 214
- İranlı Ağa Muhammed Han'ın cenazesinin İmam Ali Türbesi'ne defnedilerek, yerine veliahdı ve biraderzadesi Baba Han'ın mücevher külah giyerek Fars, Irak, Azerbeycan ve Esterabad memleketlerine şah olduğuna dair. 216
- Hoy, Revan ve Tiflis ahvaline ve İran ile Ruslar arasında yapılmakta olan muharebelere ve Ahışa'da misafir olarak ikamet etmekte olan Gürcistan beylerinden Abaşıze Keyhüsrev Bey'e Erzurum Gümrüğü'nden günlük onbeş kuruş tahsis edildiğine dair bilgiler. 218
- Revan, Bayezid ve Muş'ta olan ve Üçkilise olarak adlandırılan kiliselerin patriklik tayinine hiç kimsenin müdahale etmemesine dair Revan hanı ve Çıldır Valisi Şerif Paşa'ya emir yazılmasının padişah tarafından onaylandığı. 220
- Revan hanı Muhammed Han'ın talebiyle vefat eden Üçkilise rahibi Yosef'in ölümü üzerine yerine tayin edilen David isimindeki rahibin görevine devam etmesi. 222
- Revan'da Açmiyazin Ermeni manastırına katagigos atanmasına vezirlerle nüfuzlu kimselerin müdahalesinin önlenmesi ve burada rahip olan David'in uygunsuz hareketlerinden dolayı görevinden uzaklaştırılıp yerine Danyel'in tayin edilmesi. 224
- Ahıska'dan Revan'a firar eden Şerif Paşa haininin etrafı tahrik edip Kürdler ve aşiretlerden topladığı

kuvvetlerle Çıldır Kalesi'ne zapt etmek üzere hareket ettiği haber alındığından gerekli müdahalenin yapılması.....	226
• İran üzerine yürüyen Rusların mağlup oldukları haberinin doğru olduğuna dair Boğdan Voyvodası Aleksandır'ın takriri.....	228
• Rusya Devleti'nin Gence ve Tiflis'i satın aldım iddiasına inanılmaması, Osmanlı Devleti ile din birliği olduğundan Rusya'ya karşı kendilerine arka çıkılması talebiyle Azerbaycan serdari Mirza Abbas'ın mektubu üzerine Padişahın bu esnada Rusya ile sulh sürdürdüğünden bu talebe olumlu cevap vermediği.....	230
• Tiflis, Gürcistan ve Azerbaycan taraflarını istila eden Rusların Osmanlı memleketine saldırmaları halinde karşı koymak üzere serasker tayin olunan Mehmed Emin Paşa'nın Kars Muhafızı Abdullah Paşa'nın oğlu Nureddin'e "kapıcıbaşılık" tevcihi.....	232
İKİNCİ BÖLÜM	
RUS İŞGALİ DÖNEMİ (1813-1918)	236
• Rus askerlerinin Revan hududuna tecavüz edip birkaç köyü yaktığı; Revan hanı Hasan Han mukavemet eylemek istemişse de muvaffak olamadığı.....	240
• Rusya ile İran'ın Azerbaycan'da savaşmak üzere karşı karşıya geldikleri halde aralarında anlaşma sağlandığı ve Osmanlı Devleti'nin de İran ile ilişkilerini dostane bir şekilde sürdürmek istediği.....	242
• Makü Hanı Budak Han'ın Devlet-i Aliyye ile iyi geçinmek istediği ve Bilbas Aşireti'nin hudutta birkaç köylerini vurup harap ettiği ve saire hakkındadır.....	244
• Haydaranlı Aşireti'nin Osmanlı Devleti'ne ilticasının İran ile Osmanlı arasında ihtilafa ve aşiretin felaketine sebep olacağına dair Revan Serdari Hüseyin Han tarafından gönderilen mektubun tercümesi.....	246
• Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa tarafından Beyazıt'da gönderilen Behram Paşa kuvvetlerinin Şehzade Abbas Mirza ve Revan Serdari Hasan Han kuvvetlerine mağlup olduğu.....	248
• İran ordusunun Halyaz sahrasından Eleşkirt'e çekilmiş olduğu, Şehzade Abbas Mirza'nın Hoy ve Hasan Han'ın Revan ve Kars taraflarına giderek Eleşkirt'e Abdulhamid Paşa'yı bıraktıkları ve Hasan Han'ın Kars'a hücumunun muhtemel bulunduğundan yeniden bir ordu hazırlanmasına başlandığı.....	250
• Revan hanı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Hasan Paşa'ya sulh tesisi temennisiyle gönderilen mektup.....	254
• Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Dellalbaşısı Çalık Hüseyin Ağa maiyetinde Beyazıt'da gelen kuvvetlerin Abbas Mirza ve Revan Hanı Hüseyin Han'ın kuvvetlerine mağlup olduğu, köy ve kasabaların yağma edildiği.....	258
• Beyazıt ve civarı kaza ve köylerin Abbas Mirza ve Revan Hakimi Hüseyin Han kuvvetleri tarafından yağma edildiği, Abbas Mirza'nın Muş'a saldırmaması ve elindeki esirleri bırakmasının rica edilmesi üzerine esirleri bıraktığı ve İran'a geri döndüğü.....	260
• Revan'a gönderdiği kuvvetlerin İran ordusunu mağlup ettiği, Hoy tarafına gönderdiği kuvvetlerden henüz haber gelmediğine dair Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın gönderdiği tahrirat.....	262
• Muharebede tutulanların esir addedilmeyip saliverilmeleri hususunda Revan Hanı ve Serdari Hüseyin Han'ın mektubu.....	264
• Üçkilise ve Hıristiyan ahaliyle ilgili bazı isteklerine dair şahın ahidnamesini takdim etmek üzere Elçi Kasım Han'ın İstanbul'a gönderildiğine dair Revan Serdari Hüseyin Han'ın gönderdiği mektup.....	266
• Revan serdarının Beyazıt civarındaki Karabulak'da av bahanesiyle imaret tamir etmek hususunda ısrar ettiği için Beyazıt'ı zapt etmelerinden şüphelenildiği.....	268
• İran şehzadesi Abbas Mirza'nın Osmanlı toprakları dahilinde avlanmak istemesi devletler usulüne	

uygun olmadığından şehzadeye red cevabı verildiği, başka bir emelleri var ise gerekli karşılığın verileceğine dair.....	270
• Abbas Mirza'nın avlanmak için Beyazid Sancağı'ndaki Karabulak'a geleceğine dair Şehzade Abbas Mirza ile Revan serdarı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya gelen mektupların tercümesi.	272
• Rusya ile yapılan anlaşma gereğince Rusya memleketi olan Bakü ahalisinden ve Rus tebasından Hacı Ali İsmail'e de Müslüman olmasına rağmen Hıristiyan Rus tebasına verildiği gibi bir ticaret beratının verilmesi.....	274
• Kızılbaş taifesinin Revan ve Gence taraflarına hücum etmek üzere hazırlıklara başladıklarının haber alındığından Revan Kalesi ve Gence eyaletinin muhafazasında gerekli önlemleri alması.....	276
• Azerbaycan ileri gelenlerinden Melik Kasım Mirza'nın adamlarından olup Fransızca tahsili için İstanbul'a gelmek isteyen Mirza Fereccullah'ın İstanbul'daki bir muallimhaneye kaydının yapılarak tahsiline izin verilmesi.....	278
• İran'dan Osmanlı'ya sığınan İran ümerasından Cemşit Han ve ailesinin taleplerini bildiren mektuplarının arzı.....	280
• Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşma bozulduğundan Rusya'dan Osmanlı memleketine geleceklerin kabul edilmelerinde hiçbir beis olmadığı.....	284
• Nahçıvan ahalisinden olup Osmanlı Devleti tabiiyetine girerek Van'a gelmiş olan Şirin Bey'e Rikab-ı Hümayun Kapıcıbaşılığı rütbesi tevcihiyle aylık iki bin kuruş maaş tahsisi ve yanında gelen adamlarından da ehliyetli ve münasip olanlarının zabıt olarak tayin edilmeleri.....	286
• İran eski sadrazamının biraderi olup Azerbaycan Kaymakamlığı'ndan azledilerek Tahran'da hapsedilen Mirza Fazlullah Vezir Nizam ve oğullarının bu durumdan Tahran Osmanlı Sefareti'nin girişimleriyle kurtarıldıkları.....	288
• Makü hanlarından olup daha önce Osmanlı'ya sığınarak aileleriyle birlikte Bayezid ve Van taraflarına yerleşen Hacı Asker ve Ferec Beylerin Mecidiye Nişanı ile taltif edilmeleri.....	290
• Rusya Sefareti'nden Revan Eyaleti'nde ve özellikle Açmiyazin Nahiyesi'nde sürekli olarak meydana gelen katl ve soygun olayları ile ilgili şikayeti havi gönderilen yazı.....	292
• Azerbaycan'ın Savuçbulak şehrinde yirmi senedir ücret almadan şehbenderlik vazifesi yapmakta olan Ağa Ali Bey'e mükafat olarak beşinci dereceden bir adet Mecidiye Nişanı verilmesi.....	294
• Azerbaycan Pişgari Sahib-i Divan tarafından hediye edilen özel basım paraların Tebriz Başşehbenderi Ali Behçet tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderildiği.....	298
• Hazar Denizi sahilinde bulunan Bakü şehrinin ticaret açısından önemli bir mevkiye sahip olması ve birçok Osmanlı tebası bulunduğundan başşehbenderlik tesis edilerek Kirmanşah Başşehbenderi Rifat Bey'in tayin edildiği.....	300
• Rusya devlet adamlarından Bakü Belediye Başkanı Resbut Zenoviç'e birinci ve Mühendis Miralay Mösyö Nikola'ya üçüncü rütbeden birer Mecidi Nişanı verilmesi.....	306
• Moskova'da eski eserler ve mebhassü'l-beşer (antropoloji) ilimleri için yapılacak kongre ile açılacak coğrafya ve hayvanat sergilerine Osmanlı Hükümeti adına Genç mutasarrıfı tarafından gönderilen iki adet at ile ilgili yapılan yazışmalar.....	308
• Azerbaycan Hükümeti'nin idaredeki acziyetinden dolayı talebelerle Seyyidler arasında bir karışıklık çıktığı gibi yine Ermenilerle Müslümanlar arasında çıkan olayların Tebriz Müctehidi Ağa Hacı Cevad'ın araya girmesiyle fazlaca büyümeden önlendiği.....	312
• Bakü kasabasındaki yerli Ermenilerin bir yardım cemiyeti teşkiline karar verdiklerinin Tiflis Başşehbenderliği'nden haber verilmesi üzerine fesat hareketlerine meydan verilmemesi hususunun Petersburg Osmanlı Sefareti'ne tenbih edildiği.....	314
• Ermeni fesatçılarından Kigork Ehamçıyan ve Murat Kundakçıyan'ın Bakü'den Van'a buğday	

çuvalları içinde tüfek ve fişek kaçırdıkları.....	320
•Azerbaycan ileri gelen memurlarından Abdülfeth Han ile Dersaadet İran Sefareti Birinci Katibi Mirza Bakır Han'a ikinci rütbeden ve sefaret katiplerinden Mirza Mustafa Han'a da üçüncü rütbeden Mecidiye nişanı verilmesi.....	324
•Azerbaycan'da devam eden Ermeni fesad hadiseleri hakkında Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen ayrıntılı bilgiler.....	326
•Azerbaycan yaylaklarına giden Herki Aşireti'nin yaptıkları yağma ve katl olaylarından dolayı bu sene yaylaklara gitmesine İran Devleti tarafından izin verilmediğinden Osmanlı Devleti'nin de gerekli önlemleri alması.....	332
•İran'a kaçan Ermeni eşkıyasına karşı gerekli tedbirlerin alındığı ve Osmanlı aşiretlerinin Hoy ve Selmas'a bağlı karyelere saldırdıkları ve Hamidiye Süvari Müfrezesi'nin Sakinabad nahiyesine hücum edeceği hakkında İran Hükümeti'nin açıklamasının asılsız olduğu.....	336
•Rusların Azerbaycan bölgesine rahipler göndererek bölge halkının Ortodoks mezhebine geçmelerini temin etmeleri.....	340
•Revan'da bir Osmanlı Şehbenderliği kurulması hakkında Sadaret'ten Seraskerlik'e yazılan tezkire.....	342
•Azerbaycan Valisi Hüseyin Kulu Han'a murassa bir adet Nişan-ı âlî-i Osmânî verilmesi.....	344
•İran eşkıyasının ve özellikle Ermenilerin Osmanlı sınırını geçerek gasp ve katliamlarını artırmaları.....	346
•Azerbaycan ve İran ileri gelenlerine Mecidi, Osmani ve Şefkat madalyaları verilmesi.....	348
•Bakü ve Tiflis'te Sosyalist işçilerin çıkardıkları isyan sebebiyle Rus Hükümeti'nin İran'a asker sevk edemediği.....	354
•Rusların Gümrü'den Revan'a kadar olan tren yolunu işletmeye başlattıkları gibi gelecek sene de bu tren yolunu Acemistan hududuna kadar uzatmayı düşündüklerinden Bayezid'den İran hududuna kadar uzatılacak yol için bütçeden ödenek ayrılması.....	358
•Batım ve Bakü'de 11-12-13 Şubat 1905 tarihlerinde Ermenilerle Müslümanlar arasında meydana gelen çarpışmaların gün gün ayrıntılarını havi Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'nden gönderilen yazı.....	360
•Rusya Devleti'nin tazminat talep etmesi üzerine Osmanlı Devleti'nin de Rusya'da zarara uğrayan vatandaşları hakkında aynı şekilde tazminat talebinde bulunma hakkı olmakla beraber, öncelikle	
•Rusya'daki Osmanlı vatandaşlarının can güvenliğinin sağlanması.....	364
•Bakü'de meydana gelen olaylar nedeniyle asayiş ve huzurun sağlanması amacıyla Rusya imparatorunun emriyle sıkıyönetim ilan edildiğinin Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'nden bildirildiği.....	366
•Bakü hakiminin oğlunu tedavi etmek üzere Kızıldize Karantina doktoru Yüzbaşı Şükrü Bey'in beş gün süreyle Bakü'ye gitmesine izin verildiği.....	370
•Bakü'de Ermenilerle Müslümanlar arasındaki çatışmaların devam edip Rus askerlerinin de çatışmalarda top kullanmaya devam ettiği, meydana gelen hasarın üç yüz milyon rubleyi geçtiği ve bütün petrol kuyularının harap olduğu.....	372
•2 Eylül 1905 günü Bakü ve Soçi'de Ermenilerle Müslümanlar arasındaki çarpışmalar sonucunda duruma Rus askerlerinin müdahale etmesiyle çok sayıda yaralı ve ölü meydana geldiği.....	374
•Bakü'de devam eden çarpışmalarda Rus askerlerinin ahaliye karşı top kullanmakta olduğu, meydana gelen hasarın 300.000.000 rubleyi geçtiği, bütün petrol kuyularının harap edildiği.....	376
•Ermenilerin Azerbaycan'ın Bakü ve Şuşa şehirlerinde yapmakta oldukları Müslüman katliamından dolayı Tiflis'teki Müslüman ahalinin aynı duruma maruz kalmamak için yardım talebinde bulunma kararı aldıkları.....	378
•Bakü'de 20 Ağustos tarihine kadar Ermenilerce katledilenlerden 270'inin Müslüman 130'unun da diğer milletlerden olduğunun tespit edildiği ve petrol kuyuları ile havuzlarının da ateşe verildiği.....	380
•Bakü'de Ermenilerle Müslümanlar arasında bir süredir devam etmekte olan çatışmaların sona	

erdiği, ekonomik olarak kaybın 150.000.000 ruble olarak tahmin edildiği.....	382
• II. Abdulhamid Han'a yapılan suikast girişiminde ismi geçen ve Bakü'de bulunan Leon Paşalıyan adlı şahsın tevkif edilip İstanbul'a gönderilmesi için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüste bulunulması.....	384
• Revan'ın Aleksandropol kazasının Cancı adlı Ermeni köyüne un satmak için giden yirmi yedi Müslüman köylüden yirmi üçünün Cancı köyünde Ermenilerce katledildiği, dördünün ise kaçarak kurtuldukları.....	386
• Ermenilerle Kazakların Nahçıvan ve Osmanlı hududuna yakın yerlerde üç yüz Müslümanı katledip evlerini yağmalayıp yaktıkları; bölge ahalisinin Osmanlı Devleti'nin yardımını talep etmekte oldukları.....	388
• Bakü alimlerince tab ve telif edilen Keşfü'l-hakâyık adlı tefsir kitabından Padişaha takdim etmek ve Bakü Cemiyet-i Hayriyye-i İslâmiyye adına bağlılıklarını beyan etmek üzere Bakü Mekteb-i İdadi muallimi Ahund Yusuf Talibzade Efendi'nin Dersaadet'e gönderildiği.....	390
• Azerbaycan'ın muteber kişilerinden olup Osmanlı Devleti tabiiyetine geçmek isteyen Seblar'ın vatandaşlığa kabulüyle kendisi ve ailesine İran hududundan uzak bir bölgede arazi tahsis edilmesi.....	394
• Rusların Sarıkamış, Erivan, Culfa ve Nahçıvan taraflarına büyük bir askeri yığınak yapmakta olduğu ve asker sayısının 100.000'i bulunduğu gibi bol miktarda cephane ve erzak nakliyatı yaptıkları.....	396
• İran'ın güneyinden İngilizler, kuzeyinden Ruslar'ın tesir ve hakimiyet alanı oluşturarak İran'da kargaşa çıkarmaları üzerine İran sınırında bazı askeri tedbirler alınacağı.....	402
• Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal kararı aldığı, ancak Rusların Azerbaycan sınırlarını da aşarak İran içlerine doğru sarkmaya başladığı haber verildiğinden bu konudaki gerçek durumun öğrenilmesi.....	406
• Osmanlı askerlerinin İran'daki karışıklıklar sebebi ile oralarda buldukları, herhangi bir işgalin söz konusu olmadığı ve durum düzelince ilgili mahallerden geri çekilecekleri.....	408
• İran Devleti'nin Berlin Sefareti Ataşemiliteri Azerbaycanlı Süvari Yüzbaşısı Mirza Mehdi Han'ın Osmanlı tabiiyetine geçerek mülazım-ı evvel rütbesiyle Osmanlı ordusunda görev yapma talebinin olumlu karşılandığı.....	410
• Makü serdarıyla akrabaları olan hanlar arasındaki anlaşmazlığın artarak muharebeye başladıkları ve Tahran'dan gelen bir subayın da Azerbaycan ordusunun teşkili çalışmalarına başladığı.....	412
• Rusya Devleti'nin, Makü Hanlığı arazisine giren Osmanlı askerlerine karşı tedbir almak durumunda kalacaklarını ifade etmesi üzerine, Osmanlı askerlerinin geri çekilmesi gerektiği.....	416
• Azerbaycan Eyaleti'ndeki aşiret reislerini İran Hükümeti aleyhinde kışkırtan Şeyh Abdülkadir Efendi'nin bu hareketlerinin önlenmesi için acilen İstanbul'a getirilmesi.....	420
• Rusların Kazvin yakınlarına sevkiate başladıkları; Bakü'de toplanan dört bin askeri Esterabad ve Enzeli taraflarına sevk etmeye hazır oldukları ayrıca bir Rus müfrezesinin de Savuçbulak tarafına hareket ettiği.....	424
• Azerbaycan Fırkası'nda bulunan Rus subaylarının Rumiye'de bulunan ailelerini Rusya'ya göndermelerinin kendilerine gizlice emredildiği.....	428
• Azerbaycan'ın ahvali hakkında Tahran Osmanlı Sefareti vasıtasıyla Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gelen malumata göre gereğinin yapılması.....	430
• Van Valisi İzzet Bey'in Kürtlerden yana tavır takınarak Ermenilere düşman gibi davranması, Ermenilerin huzursuzluğuna yol açtığı gibi Ermenilerle Kürtler arasındaki düşmanlığın iyice artmasına neden olduğundan valinin biran önce görevinden alınması hakkındaki şikayet.....	432
• Rusya ordusunun Azerbaycan'da bulunan askerlerini geri çekmekte olduklarını Mösyö Sazanof tarafından kendisine ifade edildiğini Petersburg Osmanlı sefirinin beyan etmesi.....	438

- Rusların Azerbaycan'da askeri hazırlıklar yaptığı, Makü hakimini elde ederek onun vasıtasıyla İran aşiretlerine silah dağıttıkları ve benzeri faaliyetlerine dair 3. Ordu Müfettişliği, Tahran Sefareti, Hoy ve Selmas Şehbenderliklerinden gönderilen bilgiler..... 442
- Van Gölü'nde işletilmek üzere Osmanlı Devleti tarafından yaptırılacak olan iki adet vapurun yapımını Bakü'deki bir inşaat şirketinin talip olduğu..... 454
- Bakü zenginlerinden Musa Nakizade'nin dini konularda yaptığı güzel hizmetlerine mükafat olarak verileceği bildirilen nişanın hangi dereceden verilmesi gerektiği..... 456
- Bakü'de petrol kuyularına görevlendirilen Misoset'e ait talebin Şura-yı Devlet'ce yapılan inceleme neticesinde uygun görülmemeyerek kendisine Osmanlı vatandaşı muamelesi yapılması kararı..... 458
- Rusya muharebesi esnasında yıkılan bir mescidde bulunan Kuran-ı Kerim'i satın alarak Padişaha göndermesi ve Bakü'de İslami Hayır Cemiyeti için bir bina inşa ettirmesi sebebiyle Bakü'nün ileri gelen zenginlerinden Musa Naki-zade'nin Mecidiye Nişanı ile taltif edilmesi..... 460
- Azerbaycan'da büyük bir anarşi faaliyeti hakim olduğu; Rumiye şehrini Rusların işgal ettiği, dükkanların açılmadığı ve ahalinin korku içerisinde oldukları..... 462
- Azerbaycan'daki karışıklıktan Osmanlı tebaasının zarar görmemesi için gerekli tedbirlerin alındığına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Van Vilayeti'ne çekilen telgraf..... 464
- Firar ederek Bakü'ye gelen Mustafa Suphi'nin Bakü'de münteşir İkbal Gazetesi'nde yazılar yazmaya başladığı en son yazısında hükümet aleyhine olabilecek beyanlarda bulunduğu..... 466
- Bakü ve Poti'de Rusların idare-i örfiye ilan ettiklerinin Petersburg Sefir-i Kebir Vekili Fahreddin Bey tarafından bildirildiği..... 468
- İran Hükümeti'nin Azerbaycan'da nüfuzunun olmadığı, Azerbaycan Hakimi Şecaüddevle'nin Rusların teşvikiyle Savuçbulak'a doğru askeri harekate başladığı haberlerinin alındığı..... 470
- Kafkas cephesinde Türk Ordusu'nun Ruslarla girdiği bütün çatışmalarda muzaffer olduğu, kuvvetlerimizin Azerbaycan'da Savuçbulak'ı muhasara ettikleri, Acara'nın ve Ardanuç'un ele geçirildiğine dair gönderilen bilgiler..... 472
- Rusların Kafkas Cephesi'ne çok miktarda asker sevkiyatına başladığı gibi Bakü'ye asker yığıdıkları ve etrafını dikenli tellerle çevirmeye başladıklarına dair Tahran Sefiri Asım Bey tarafından gönderilen bilgiler..... 478
- Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da teşkilat-ı askeriye tesisi kurma çabaları, Rusya'nın Kafkasya'dan çekilmesi üzerine Kafkas Müslümanlarının Osmanlı ordusunun buraya müdahalesini bekledikleri,
- Ermenilerin Kafkasya'da büyük bir Müslüman katliamı icra ettikleri, Bakü karşısındaki Herkin adasında üç bin Türkün esir olup hallerinin perişan olduğundan kurtarılmayı beklediklerine dair bir rapor sureti..... 480

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAYCAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ VE SONRASI (28 MAYIS 1918-1926) 486

- Bakü Harbiye Mektebi talebesinden olup tahsil için İstanbul'a gelen Hüseyin-zâde Zeynelabidin Efendi'nin Kuleli İdadisi'ne kabul edilerek kaydının yapılması..... 488
- Maveray-ı Kafkas Hükümeti'nin sona ermesi üzerine bağımsızlığını ilan etmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında Bakü'de dostluk antlaşması imzalandığı..... 490
- Azerbaycan Hükümeti reis vekilinin Sultan Mehmed Reşad'ın vefatı dolayısıyla gönderdiği taziye ve Sultan Mehmed Vahdeddin'in tahta çıkışı dolayısıyla tebrikini havi telgrafın alındığı..... 494
- Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan sulh neticesinde Kafkasya'da Azerbaycan adı altında İran'ın Kafkasya bölgesinin küçük bir bölümünde yeni bir devlet kurulmasına Osmanlı Devleti'nin öncülük etmesi..... 496

- Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Nazır Ali Merdan Bey Topçuyasıf'ın Osmanlı ile diğer büyük ve küçük devletlerin Azerbaycan ile olan meselelerinin halledilmesi için tam yetki ile İstanbul'a murahhas olarak gönderildiği. 498
- Azerbaycan Hükümeti'nin acil para ihtiyacının karşılanması için beş yüz bin lira avans verilmesi ve bu borca karşılık Azerbaycan'ın mahsulat ve madenlerinden bu miktar tutarında eşyayı bize satması ile ilgili yapılacak mukaveleye onay verildiği. 500
- Almanların Kiev'de bulunan kuvvetlerinden 7000 kişilik bir fırkayı Bakü'ye gitmek üzere yola çıkardıkları ve Kafkasya'dan gelen yolculardan alınan haberlere göre de Roştof-Bakü tren hattının Almanların elinde olduğunun Kiev Osmanlı başşehbenderinin bildirdiği. 502
- Azerbaycan'da meydana gelen tahribatın Ermeni ve Nasturiler tarafından yapıldığı ve Tebriz ile İran'ın diğer yerlerle haberleşmesinin temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler vesaire hakkında Şark Orduları Gurubu Kumandanlığı'ndan alınan telgraf. 504
- Azerbaycan Zabıta Teşkilatı için Harbiye Nezareti'nce talep edilen polis ve jandarma nizamnamelerinden gönderileceği. 510
- İran Azerbaycanı ve özellikle Hoy, Selmas, Savuçbulak ve Tebriz'in siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla Rus, İran ve Almanların bu bölgedeki hakimiyet çabaları ve buralardaki iç karışıklıklar. 514
- Azerbaycan ile Osmanlı Devleti arasında sürekli gelişmekte olan münasebetlerin daha iyi yürütülmesi için Bakü'ye bir Osmanlı siyasi temsilcisi gönderilmesi talebi. 522
- İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'un Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında bilgi talebinde bulunduğu için konuyla ilgili nezaretçe olan bilginin gönderilmesine dair. 524
- Nahçıvan ve İğdir havalisi Osmanlı ordusu tarafından tahliye edileceğinden Müslümanların Ermenilerin baskısıyla buldukları yerleri terk etmek zorunda kalabilecekleri. 526
- İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'a Kuzey İran ve Azerbaycan'ın tahliyeleri hakkında yazılan tezkire ile çeşitli tarihlerde hükümet tarafından verilen emirlerin suretlerinin gönderildiği. 530
- Maverayı Kafkasya ve Azerbaycan'da bulunan Osmanlı askerlerinin bölge ahalisinin can güvenliğinin sağlanamaması, mevsim şartları, nakliye zorluğu ve sair diğer nedenlerle hemen geri çekilmesinin mümkün olmayacağı. 532
- Makü hanının Nahçıvan taraflarında Müslümanlara taarruzlarda bulunup birkaç köyü zapt eden Ermenilere karşı koyduğu ve huduttaki hadiselere Osmanlı Devleti'ndeki aşiretlerin katılmasının engellendiği. 534
- Küçük bir mıntıkayı kapsayan Ermeni Hükümeti'nin çevresinde bulunan Müslümanlarca resmîyetinin kabul edilemeyeceğinin anlaşıldığına dair Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı'ndan verilen malumat. 540
- Reşidpaşa Vapuru'yla Batum'a sevk edilen Ermeni, Azerbaycan ve Gürcü heyetlerinin vapurdaki iâşe bedellerine sarf edilen ve Tokatlıyan Müessesesi tarafından talep edilen meblağın ödenmesine dair. 544
- Nahçıvan, Revan ve Aras havalisindeki Müslüman köylerine Ermeniler tarafından yapılan taarruz ve tecavüzlerin önlenmesi. 546
- Nahçıvan ve Revan bölgesinde Ermenilerin sürekli surette Müslüman köylerine taarruzda buldukları ve ahalinin ise bu saldırılara karşı ellerinden geldiğince karşılık vermekle birlikte dayanacak güçlerinin kalmadığından Osmanlı Hükümeti'nin mutlaka kendilerine sahip çıkması gerektiği. 552
- Firarda bulunan Şimali Kafkas Ordusu Bakü Murahhası ve İrtibat Zabiti Yüzbaşı Cemal Efendi'yle ilgili kararın uygulanmasına dair. 556
- Ermenilerin Revan ve civarındaki Müslüman ahâlden bazılarını Açmiyazin'e götürüp katlettikleri,

eşya ve emvalini bırakan halkın şehirden kaçtıkları, Zengibasar mıntıkasındaki on sekiz Müslüman köyüne ultiatom vererek halkı hicrete zorladıkları.....	558
• Nahçıvan'da Kafkasya askerleriyle birlikte Ermenilere karşı muharebe etmekte olan Halil Paşa'nın büyük bir ihtimalle daha önce Nahçıvan Kumandanlığı'nda bulunmuş ve firar etmesi üzerine ordudan kaydı silinmiş olan Halil Paşa olduğunun anlaşıldığı.....	562
• Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde Ermenilerin İslam ahalisine yaptıkları saldırılar ve bunun neticesinde özellikle Revan ve civarı Müslüman ahalinin Van'a hicret etmeleri.....	564
• Nahçıvan İslâm ahâlisinin birleşip Ermenilerin bir fırkadan fazla kuvvetlerini yenerek Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iltihak kararı aldıkları ve Nahçıvan'a Azerbaycan Bayrağı'nı çektikleri.....	570
• Azerbaycan Türk Talebe Cemiyeti adıyla kurulup resmî ruhsatı talep edilen cemiyete kanuni bir engel olmadığından ruhsat verildiği.....	572
• Okul masrafları Azerbaycan Cumhuriyeti Maarif Nezaretince karşılanmak üzere Mekteb-i Mülkiye'ye dinleyici sıfatıyla kayd ve kabul edilen Mehmed Zeki'nin 14 Mart 1920 tarihinden itibaren okula devam ettiği.....	574
• Nuri Paşa'nın Bolşevik reislerinden bazılarını idam etmesi üzerine Bolşeviklerin Gence'de sekiz bin kişiyi katlettikleri, Nuri Paşa'nın İran'a kaçmak zorunda kaldığı ve Bolşeviklerin sahil kıyılarında askeri ve idari kontrolü tamamen ellerine aldıkları.....	578
• Sovyet yönetiminin Azerbaycan Hükümeti'nin İstanbul Mümessilliğini tanımaması dolayısıyla Azerbaycan'a verilen borca ait ödemenin yapılamayacağı.....	582
• Azerbaycan Meclis-i Mebusanı sabık reisi Resülzade Emin Bey'in Ankara'da Hariciye vekili ile kendi memleketiyle ilgili bazı hususları görüşmek istediği.....	586
• Azerbaycan askeri valisinin Ermeni Taşnak Komitesi teşkilatına karşı gerekli tedbirleri alarak Türk topraklarına girmelerini engellediği.....	588
• Rusların Nahçıvan'ın her tarafında Türk Ay-Yıldızı(bayrak)'nı kaldırarak, Nahçıvan'ın tamamen Azerbaycan'a iltihakını ve bu hususta Türklerle Ruslar arasında ittifak yapıldığını ilan ettikleri.....	590
• Bakü Halk Fakültesi muallimlerinden Yusuf Bey'in Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından iki muallim ve kitap tedariki için İstanbul'a gönderildiği.....	592
• Rusya'dan Ankara'ya gelme talebinde bulunan daha önce İstanbul Azerbaycan Konsolosluğu görevini yürütmüş olan Haşim Bey'e izin verilip verilmediğinin bildirilmesi.....	594
• İstanbul'da geçim sıkıntısı çektiklerinden ticaret yapmak üzere Anadolu'ya geçmek isteyen Beyaz Azerilere izin verilmesinin Resülzade Emin Bey tarafından talep edildiği.....	596
• Moskova Başkatibi Tahsin Bey'in siyasi çanta adı altında Bakü ve Tiflis'e götürdüğü otuz yedi çantanın muhtevasının tahkiki ve kaçakçı Zeki Bey'in diplomatik pasaportunun geri alınması.....	598
• Gence ve Nahçıvan civarında ortaya çıkan veba hastalığından dolayı İran'dan hayvan ve hayvan ürünleri ithalatı yasaklanmışsa da daha sonra hastalığın sona erdiğinin belirlenmesi üzerine ithalatın serbest bırakıldığı.....	600
• Azerbaycan Mektebi'ne tayin edilen Eyüplü Muallime Safvet Hanım'ın vefat ettiği, küçük mahdumu Halid'in de muallim olan biraderi Recai Efendi'nin yanında olduğunun Türkiye Cumhuriyeti Bakü Şehbenderliği'nden haber verildiği.....	602
HARİTALAR	603
İNDEKS	621

سین کان
عراق

ملک تارانا

ملک

ملک کورستان
ملت تارانا

تاریخ

GİRİŞ

AZERBAIJAN TARİHİ

AZERBAJCAN

A. AZERBAJCAN COĞRAFYASI VE ADI

Azerbaycan, coğrafi olarak Güney Kafkasya bölgesinde bulunan bir ülkedir. Söz konusu Kafkas bölgesi, 470.000 km² alanı kaplayan dağlık bir alandır. Kafkasya, Kuzey ve Güney olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kafkasya dağlarının kuzeyinde, Rusya Federasyonu'nun sınırları içerisinde kalan kısma Kuzey Kafkasya denilmektedir. Kafkas sıra dağlarının güneyinde bulunan Güney Kafkasya ise Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan cumhuriyetleri ile Abhazya, Acara, Dağlık Karabağ, Nahçıvan özerk cumhuriyetleri ve Güney Osetya bölgesinden meydana gelmektedir. Güney Kafkasya bölgesinin literatürdeki adı, Kafkas Ötesi'dir. Bu bölgeye Ruslar Zakavkazyaya, İngilizler Transcaucasus, Osmanlı ile Araplar ise Mavera-i Kafkasya demişlerdir.¹

Bir Güney Kafkasya ülkesi olan Azerbaycan, 1828 Türkmençay ve 1829 Edirne antlaşmaları neticesinde ikiye ayrıldı ve Aras Nehri'nin çizdiği sınırın kuzeyinde kalan parçası Rusya'ya, güneyindeki kısım ise İran'a bırakıldı. En son 18 Ekim 1991 tarihinde bağımsız olan Kuzey Azerbaycan, yaklaşık 86.600 km² alana sahiptir ve başkenti Bakü'dür. İran idaresinde kalan Güney Azerbaycan ise 113/114.000 km² sahaya sahiptir ve başkenti Tebriz'dir. Kuzey Azerbaycan kuzeyde Rusya, Dağıstan ve Gürcistan, batıda Ermenistan, güneyde İran, doğuda ise Hazar Denizi ile çevrilidir; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki 9 km'lik sınır sebebiyle de batıda Türkiye ile komşudur. Güney Azerbaycan ise İran'ın kuzeyinde bulunmaktadır.²

Azerbaycan adı, Makedonya kralı İskender'in bir varisine dayanmaktadır. Şöyle ki İskender, Asya seferine çıkıp Pers İmparatorluğu ile savaşarak Pers ordusuna kumanda eden III. Darius'u, M.Ö. 333 yılında yendi ve ardından fetihlerini sürdürerek hâkimiyet alanını genişletti. İskender'in ölümünden (M.Ö. 323) sonra³ Media'yı idare eden Atropates'in hâkim olduğu bölgeyi Hemedan kısmından ayırt etmek için bölgeye Atropaten denildi. Bundan sonra 3. yüzyıldan itibaren bölgeye Azurbazagan denilmeye başlandı. Araplar ise g harfinin yerine c kullanarak Azarbaycan dediler, bu isim sonradan İranlılara ve Türklere de intikal etti.⁴ Söz konusu kelime Pehlevi dilinde azer "ateş" ve baykan "muhafız" olarak geçmektedir. Bu kelime ayrıca Ermenice Aterpatakan, Farsça Aturpatakan, Süryanice Azarbaycan olarak da telaffuz edilmektedir.⁵

¹ Fırat Karabayram, Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 6-10.

² Mehmet Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık, 1993, s. 7. Ayşe Atas, Rusya Federasyonu ve ABD'nin Güney Kafkasya Politikaları (1990 Sonrası), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 11. Ziya Musa Buniyatov, "Azerbaycan", DİA, 4, 1991, s. 317.

³ Mahmut Kaya, "İskender", DİA, 22, 2000, s. 555, 556.

⁴ Zeki Velidi Togan, "Azerbaycan", İA, 2, MEB, 1979, s. 93.

⁵ Buniyatov, "Azerbaycan", s. 318.

B. AZERBAJCAN TARİHİ

1. Safeviler Öncesinde Azerbaycan

Azerbaycan'ın tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Azerbaycan'da kurulan ilk devlet, M.Ö. 9. yüzyılda yani 800 yıllarında hüküm süren Manna Devleti'dir. Bu devlete Urartular son verdiler; akabinde Urartuların da yıkılmasını müteakiben M.Ö. 7. yüzyıl başlarında Medler buraya hâkim oldular. Bundan sonra M.Ö. 6. yüzyılda Pers İmparatorluğu, bölgeyi hâkimiyeti altına aldı. Yukarıda kendisinden söz edilen ve bölgede hüküm süren Atropatane Devleti ise M.Ö. 2. yüzyılda Selevki hükümdarına tâbi oldu; sonraki dönemlerde de çeşitli devletlerin hâkimiyeti altına girdi. M.S. 227 yılında burası, İran'da kurulan Sasaniler'in idaresine geçti. M.S. 6 ve 7. yüzyıllarda Bizans ve Sasani mücadelesi sırasında birkaç kez bu devletlerin arasında el değiştiren Azerbaycan, Hz. Ömer zamanında 642 yılında Müslümanların eline geçti. Bundan sonra bölgede Emeviler ve akabinde Abbasiler hüküm sürdüler. Abbasilerin zayıflaması üzerine de Azerbaycan'da yerel hanedanlar hâkim oldular; bunlar Şirvanşahlar, Sacoğulları, Revvadiler, Sellariler, Şeddadiler ve Ahmedliler idi.

Azerbaycan'da Türklerin bulunması da çok eski zamanlara kadar uzanmakla birlikte Türkmenler, esasen bölgeye 1026 yılından itibaren gelmeye başladılar. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, Azerbaycan'a yaptığı seferler sonunda 1054 yılında bölgeye hâkim oldu.⁶ Alparslan'ın Malazgirt zaferinden sonra da Azerbaycan ile Anadolu, birer Türk vatanı haline geldiler.⁷ Alparslan'dan sonra sultan olan Melikşah, Kafkasya bölgesindeki karışık durum üzerine bölgeye sefere çıktı ve Azerbaycan dâhil bütün bölgeyi idaresi altına alarak Azerbaycan'ın yönetimini de Azerbaycan umumi valisi olarak tayin ettiği amcasının oğlu İsmail'e verdi. 1092 yılında Melikşah'ın ölümünden sonra Selçuklu Devleti dört kısma ayrıldı⁸ ve bu esnada Azerbaycan toprakları, Irak Selçuklularına bağlı kaldı.⁹ Irak Selçukluları döneminde Şemseddin İldeniz'in 1148'de Azerbaycan valiliğine tayin edilmesinden sonra¹⁰ bölgede İldenizliler atabeyliğinin hâkimiyeti başladı. İldeniz'in ölümünden sonra idareyi, oğulları devam ettirdiler. Selçuklulara şeklen bağlı görünen bu atabeylik, bölgede etkili bir yönetim sergiledi. Ancak 1225 tarihinde Celaleddin Harezşah, İldenizlileri yenilgiye uğratarak bölgeye hâkim oldu.¹¹ Ne var ki batıya yönelen Moğollar, 1231'de Harzemşahları yendikten sonra Azerbaycan'a girdiler.¹² Bundan sonra da Cengiz Han'ın torunu olan Hulagü tarafından 1256 yılında kurulan İlhanlı Devleti, 1258'de Abbasi hilafetini kaldırdığı gibi Irak, Azerbaycan ve Suriye'yi de ele geçirdi ve uzun süre bu bölgede hâkimiyetini devam ettirdi. Ancak ileriki bir dönemde İlhanlı hükümdarı bulunan Ebu Said'in 1335'te öldürülmesinden sonra parçalanmış devletin yerinde çeşitli hanedanlar kuruldu.¹³ Bir süre sonra doğuda bir Moğol hükümdarı daha ortaya çıktı ki o da Timur'du. 1336 yılında dünyaya gelen Timur, uzun bir mücadele sürecinden sonra 1370 yılında Maverâünnehir'e hâkim olarak Semerkant'ta tahta oturmuştu. Bu esnada İran, parçalanmış durumdaydı. 1388-89 yılları arasındaki seferi sonucunda Timur, Azerbaycan dâhil birçok yeri ele geçirdi.

⁶ Buniyatov, "Azerbaycan", s. 318, 319.

⁷ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 13.

⁸ İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklular", İA, 10, MEB, 1979, s. 370-373.

⁹ Buniyatov, "Azerbaycan", s. 319.

¹⁰ Gülay Öğün Bezer, "İldeniz Şemseddin", DİA, 22, 2000, s. 81.

¹¹ Bezer, "İldenizliler", DİA, 22, 2000, s. 82-84.

¹² Buniyatov, "Azerbaycan", s. 319.

¹³ Abdülkadir Yuvalı, "İlhanlılar", DİA, 22, 2000, s. 103, 104.

Ancak Timur'un desteğiyle Altın Orda hâkimiyetini ele geçiren Toktamış, Timur'a karşı gelerek Azerbaycan'a girince Timur, 1391 yılında sefere çıktı ve Toktamış'ı yenilgiye uğrattı. Timur'un ilerleyişi üzerine Osmanlı, Memluk, Altın Orda ve Kadı Burhaneddin devletleri ittifak kurdular. Bu ittifakı bölmek amacıyla Timur, Toktamış'ın üzerine gitti ve 1395 yılında Toktamış'ı tekrar yendi. Bundan sonra Hindistan'a yöneldi; ancak batıdaki karışık durum üzerine tekrar batıya sefer düzenledi. Bu süreçte 1402'de Osmanlı ordusunu yenilgiye uğrattı, Anadolu beyliklerini canlandırdı ve akabinde 1404'te Semerkant'a döndü; bundan sonra çok geçmeden Timur, 1405 yılında vefat etti.¹⁴

Moğollardan sonra Azerbaycan'a birçok devlet daha hâkim oldu. Bunlardan birisi Karakoyunlular idi. Musul civarında kurulan bu devletin önemli hükümdarı olan Kara Yusuf, Ankara Savaşı'ndan bir süre sonra Türkmenlerin de desteğini toplayarak doğuya yöneldi. Burada 1406 ve 1408 yıllarında Timur'un torununu yenerek Azerbaycan'ı ele geçirdi ve buraya hâkim oldu. Kara Yusuf'un 1420'de ölümünden sonra taht kavgaları meydana geldi. Bu durum üzerine Kara Yusuf'un oğlu İskender ile mücadele eden Timur'un halefi Şahruh, Azerbaycan'ı ele geçirerek burayı 1436 tarihinde Kara Yusuf'un diğer oğlu Cihanşah'a verdi. İskender'in ölümünden sonra Karakoyunlu ülkesinin tek hâkimi olan Cihanşah, ülkesinin sınırlarını genişleterek Horasan'dan Erzurum'a uzanan İran, Arran, Irak ve Doğu Anadolu bölgelerini kapsayan çok güçlü bir otorite tesis etti. Ancak Akkoyunlu Uzun Hasan ile mücadelesinin sonucunda 1467 yılında hayatını kaybetti. Akabinde yapılan bir seri savaşı da Akkoyunlular kazanınca Karakoyunlu Devleti 1469'da yıkıldı.¹⁵

Azerbaycan'ı ele geçiren Akkoyunlu Devleti, 1340 yılında Anadolu'da kurulan bir Türk devletiydi. Ankara Savaşı'nda Timur'un ordusunda yer alan Akkoyunlu Karayülük Osman, savaştan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hâkimiyetini sağlamlaştırmak için çalıştı. Bundan sonra Karakoyunlular ile yaptığı mücadeleleri ise kaybetti. Akkoyunluların ünlü hükümdarı Uzun Hasan, hanedan mensupları arasında birliği sağladıktan sonra devletin sınırlarını genişletmeye başladı, 1458 ve 1462'de Gürcistan'a seferler yaptı. 1467'de Karakoyunluları yenerek onların topraklarını ele geçirdi. Osmanlı topraklarına saldırdı ve Osmanlılara karşı ittifaklar oluşturmaya çalıştı. Bunun üzerine Fatih ile 1473'te Otlukbeli'de karşılaştı. Akkoyunlu ordusu büyük kayıplar vererek mağlup oldu. Uzun Hasan kaçarak hayatını kurtardı. Hasan'ın ölümünden sonra taht kavgaları meydana geldi. 1500 yılında devlet ikiye ayrıldı. Durumdan yararlanan Şah İsmail, 907/1501-02 tarihinde Tebriz'e girerek hükümdarlığını ilan etti ve böylece Safevi Devleti'ni kurmuş oldu. Bundan sonra Akkoyunlu hükümdarları bir süre daha Şah İsmail ile mücadele ettilerse de başarılı olamadılar ve neticede Akkoyunlu Devleti 1514 yılında sona erdi.¹⁶

2. Safeviler ve Nadir Şah Döneminde Azerbaycan

Şah İsmail, Azerbaycan ve Irak'ı aldıktan sonra cesareti arttı. Bundan sonra Anadolu'daki Alevileri kendisine çekmek için adamlarını göndererek propaganda yapmaya ve Osmanlı'ya karşı isyan çıkarmaya başladı. Bu esnada Osmanlı hükümdarının zaafı ve şehzade mücadeleleri sebebiyle Şah İsmail'in faaliyetlerine yeterince müdahale edilemedi. Ancak Selim, tahta geçip şehzadeleri de bertaraf ettikten sonra İran seferine hazırlandı. Harekete geçen iki ordu 1514'te Çaldıran Ovası'nda karşılaştılar. Safevi ordusu bozguna uğrarken Şah İsmail, kaçarak hayatını kurtardı. Osmanlı ordusu

¹⁴ İsmail Aka, "Timur", DİA, 41, 2012, s. 173-175. Mustafa Kafalı, "Timur", İA, 12/1, s. 336-345.

¹⁵ Faruk Sümer, "Karakoyunlular", DİA, 24, 2001, s. 434-437.

¹⁶ Sümer, "Akkoyunlular", DİA, 2, 1989, s. 270-273.

bunun ardından Tebriz'e girdi. Selim, daha fazla ilerlemeyi düşünse de etrafındakilerin talebi üzerine geri dönerek Amasya'ya gitti.¹⁷

Şah İsmail, 1524 de öldükten sonra yerine oğlu Tahmasb geçti. Tahmasb, saltanatının ilk yıllarında iç ve dış karışıklarla mücadele etti. Kontrolü ele aldıktan sonra ise Anadolu'da tekrar isyan çıkarmak için faaliyette bulundu. Bunun üzerine Osmanlı ordusu harekete geçerek Tebriz'e kadar ilerledi ve orayı aldı; mevsimin kış olması sebebiyle Osmanlı ordusu Bağdad'a geçince Tahmasb tekrar Tebriz'e yürüdü. Bunun üzerine Kanuni, 1535'te ikinci Azerbaycan seferine çıktı. Tebriz'e ulaştı, Tahmasb'ı takip etse de ele geçiremedi. Bundan sonraki süreçte Osmanlı, batıdaki işleri yoluna koyduktan sonra doğuya yöneldi. 1548'de başlayan bu hareketi takiben yapılan karşılıklı mücadeleler 1555 yılındaki Amasya Antlaşması ile son buldu. Bundan sonra Osmanlı-Safevi ilişkileri Tahmasb'ın ölümüne kadar dostça devam etti. Tahmasb 1576'da ölünce yerine oğlu Haydar Mirza geçtiyse de suikast neticesinde öldürüldü ve yerine kardeşi İsmail Mirza geçti.¹⁸ II. İsmail de 1578'de hayatını kaybedince yerine Muhammed Hüdabende geçti. Bu esnada sınır boylarındaki Kürtler ile Şirvan şahı, Safevilere karşı Osmanlı Devleti'ni harekete teşvik ettiler. Bunun akabinde Osmanlı ordusu, İran'a yönelerek Azerbaycan'a girdi; devam eden çatışmalar sırasında Safevi hükümdarı öldürüldü; onun yerine 1587'de Abbas Mirza tahta geçti. Azerbaycan üzerindeki baskılarını artıran Osmanlı kuvvetleri, 1588'de Gence'yi de ele geçirdiler ve akabinde iki devlet arasında bir antlaşma imzalandı. 1590 yılında İstanbul'da imzalanan Ferhad Paşa Antlaşması ile birlikte Azerbaycan, Gürcistan, Dağıstan, Şirvan, Karabağ ve sair yerler Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Bu antlaşmayla batıdaki durumu yoluna koyduktan sonra Şah Abbas doğuya yöneldi. Burada fetihler yaptıkdan ve Özbek tehlikesini bertaraf ettikten sonra tekrar batıya döndü. Azerbaycan, Nahçıvan ve Revan'ı geri aldı. Bundan sonra devam ederek Kerkük, Şehrizar, Kerbela, Necef ve Bağdad'ı da ele geçirdi (1624). Bu arada İran'daki yerel hâkimleri ortadan kaldırdı. Abbas 1629'da öldüğü zaman yerine geçecek kardeşi ve oğlu olmadığı için torunu Sam Mirza, Şah Safi namıyla tahta geçti. Bu dönemde batıdaki durumunu yoluna koyan Osmanlı Devleti, İran üzerine sefer yaptı ve 1635'te Revan'ı ele geçirdi. Ancak kısa süre sonra Şah Safi burayı geri alınca 1638'de IV. Murad, harekete geçerek Bağdad'ı ele geçirdi. Bunun üzerine Osmanlı ile Safeviler arasında 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması imzalanarak Osmanlı-İran sınırı, büyük ölçüde tespit edilerek uzun bir barış dönemine girilmiş oldu.

Bu tarihten sonra Safeviler, içişleriyle ve doğuyla ilgilendiler. 1694 yılında tahta geçen Sultan Hüseyin, eğlenceye daldı. Bu dönemde sarayda Gürcülerin etkisi de arttı. Ayrıca 1709 yılında Mir Veys kumandasındaki Afganlılar, Kandehar'ı ele geçirdiler. 1715'te Veys'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Mahmud, 1722'de İsfahan'ı ele geçirdi. Bu arada Kavin'e kaçmış olan Tahmasb, şahlığını ilan etti.¹⁹

Bu durumdan istifade eden Petro, Derbend ile Bakü'yü işgal etti. Osmanlı Devleti de İran'ın Rusya eline geçmesinden endişe ederek harekete geçti; Erivan, Nahçıvan ve Gence ile Tebriz'i, Azerbaycan'ın büyük bölümü ile Erdebil'i aldı. Akabinde Osmanlı ile Rusya bir anlaşma yaparak bölgedeki toprakları paylaştılar.²⁰

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 2, Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 229-231, 257, 265-269.

¹⁸ Bekir Kütükoğlu, "Tahmasp I", İA, 11, MEB, 1979, s. 637-646.

¹⁹ Tufan Gündüz, "Safeviler", DİA, 35, 2008, s. 453-455.

²⁰ Stanford J. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, I, E Yayınları, İstanbul 2008, s. 292, 293.

Bu arada İran'da Mir Mahmud, 1725'te yeğeni Eşref tarafından indirildi. Diğer taraftan Afşarların Kırıklı obasına mensup Nadir, 1726'da Tahmasb'a katıldı ve Afganlıları 1729'da İran'dan çıkardı. Ardından Nadir, 1729'da Eşref'i de yenerek İran'dan çıkardı; Gence, Tiflis ve Erivan'ı topraklarına kattı. Ruslarla mücadele ederek Derbend ve Bakü'yü geri aldı. 1732'de II. Tahmasb'ı tahttan indirerek yerine III. Abbas'ı geçirdi, daha sonra 1736'da ise kendisi tahta geçti ve bu şekilde Safevi Devleti de son buldu.²¹

Nadir Şah, henüz tahta geçmeden önce 1729'da, Hemedan ve Tebriz dâhil Irak-ı Acem ve Azerbaycan'da, Osmanlı'nın elinde bulunan yerleri geri almıştı. Başa geçtikten sonra da 1738'de Kandehar'ı ele geçirdi ve ardından doğuda fetihlerini sürdürerek Hindistan'a kadar ilerledi. Bundan sonra batıya dönüp bir süre de Osmanlı Devleti ile mücadele ettikten sonra İsfahan'a dönerek imar faaliyetlerinde bulundu. 1747 yılında vefat etti. Nadir'den sonra varisleri arasında taht mücadeleleri meydana geldi.²²

3. Azerbaycan'da Hanlıklar Dönemi

Nadirşah'ın ölümünden sonra Azerbaycan'da küçük hanlıklar kuruldu. Bunlar Şeki, Gence, Karabağ, Şirvan, Kuba, Revan (Erivan), Nahçıvan, Bakü, Talış (Lengeran) ve sair hanlıklar idi. Bağımsız oldukları yaklaşık elli yıllık dönemde bu hanlıkların idarecileri ile Osmanlı arasında yakın ilişkiler kuruldu.²³ Ancak Kuzey Azerbaycan'da daha ziyade birbirleriyle mücadele eden bu hanlıklar, Rusya'nın işgal faaliyeti neticesinde Rusların idaresine girmeye başladılar. Neticede bölgede mevcut olan Gence, Kuba, Bakü, Şeki, Şirvan ve Karabağ hanlıkları, 19. yüzyılın başlarında Rusların idaresi altına girdiler.²⁴

Hanlıkların idari yapısına gelince, han mutlak anlamda ülkenin hâkimiydi. Hanın atadığı naipler kendisine yardımcılık ediyordu. Güvenlik ve posta hizmeti "çapar" adı verilen süvarilerce yürütülürdü. Sosyal düzen şeriat ve töre üzerine kurulmuştu. Kaza hakkı şeriat mahkemeleri tarafından hükme bağlanırdı. Kadılar hanlar tarafından atanırdı. Cinayet davaları köhalar (kâhya), beyler, naipler ve hanlar tarafından sırasıyla görülürdü. Hükümet işlerinin yürütüldüğü yere Divanhane denilirdi. Ülke toprakları hanın mülkiyeti sayılırdı. Dolayısıyla beylere dağıtılan, fethedilen toprakları han geri alma hakkına sahipti. Beyler, bu toprakları satamaz ve miras bırakamazlardı. Hanlıklar milli kültürel bakımdan da önemli bir varlığa sahiptiler. Camileri, medreseleri ve kendilerine mahsus edebi hayatları vardı. Karabağ, Şirvan, Bakü ve başka illerde birer edebiyat cemiyetleri faaliyet gösterirdi.²⁵

Söz konusu hanlıkların temel özellikleri ise şöyledir:

a. Şeki Hanlığı

Şeki hanlığı Salavat dağından Kür Nehri'ne kadar uzanan geniş bir arazi üzerinde yerleşmişti. Doğuda Kuba ve Şirvan, batıda ise Gence ve Karabağ hanlıkları ile sınırdış olmuştur.²⁶ Nadir Şah döneminde

²¹ Gündüz, "Safeviler", s. 453-455.

²² Azmi Özcan, "Nadir Şah", DİA, 32, 2006, s. 276, 277.

²³ Mehmet Ali Çakmak, "XVIII. Yüzyılda Kafkasya", Osmanlı, 1, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 617.

²⁴ Togan, "Azerbaycan", s. 115.

²⁵ Dadaş Muttalıbov, Azerbaycan Hanlıkları ve Gülistan-Türkmençay Antlaşmaları, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 33.

²⁶ Muttalıbov, Azerbaycan Hanlıkları, s. 33.

vergilerin artırılması sebebiyle Şeki halkı, Melik Necef'e karşı isyan etti. Bu minvalde 1743 yılında Hacı Çelebi, Şeki'de Melik Necef'i bertaraf ederek bağımsızlığını ilan etti. Bunun üzerine Nadir Şah, Şeki üzerine asker gönderdi. Bölgeyi terk eden Hacı Çelebi, 1746'da Nadir Şah'ın hâkimiyetini tanıdığını belirtince Nadir de onu Şeki'ye han olarak atadı. 1747'de Nadir'in ölümünden sonra Şeki Hanlığı tekrar bağımsızlığını kazandı. Bu hanlığın toprakları, kuzeybatıda Dağıstan ile İlisu Sultanlığı, kuzeydoğuda Kuban Hanlığı, batıda Gürcü Çarlığı ile güneyde Karabağ Hanlığı ile sınır halindeydi. Bölgenin hassas durumu itibarıyla civardaki hanlıklarla mücadeleler vardı. Bunun yanı sıra Rusya da bölgeye yöneldi ve fetih hareketine girişti. 1806 yılında Rusların Karabağ hanı ile ailesini öldürmesi üzerine Şeki hanı Selim Han da Rusya ile mücadeleye girdi. Ancak Rusya ile yaptığı savaşı kaybedince önce İran'a sonra da Osmanlı'ya sığındı. Bundan kısa süre sonra İran ile Rusya arasında imzalanan 1813 Gülistan Antlaşması ile Şeki Hanlığı, Rusya sınırları içinde kaldı.²⁷

b. Gence Hanlığı

Gence, 1722 yılında tamamıyla İran'dan ayrılarak 1735 yılına kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı bir vilayet olarak idare edildi.²⁸ 1747 de Ziyat oğlu sülalesine mensup Şahverdi Han tarafından müstakil hanlık olarak ilan edildi. Nadir Şah'ın ölümünden sonra diğer hanlıklarla birlikte bağımsız olan Gence, Bakü'nün batısında bulunan bir bölgedir. Burası 1803 yılında Rusya'nın işgaline uğradı. O esnada Gence hanı olan Cevad Han, Rusların teslim çağrısını reddedip mücadeleye başladı. 1804 yılı başlarında Cevad Han öldürüldü ve akabinde Gence, Ruslar tarafından saldırıya uğradı. Bundan bir süre sonra yapılan Gülistan Antlaşması ile de Gence Hanlığı Rus topraklarına katıldı.²⁹

c. Karabağ Hanlığı

Karabağ vilayetinin sınırları, güneyden Hüdaferin Köprüsü'nden Sınığ Köprüsü'ne ve Araz Çayı'na kadar uzanırdı. Doğuda Cevad kentinden Araz Çayı'na kavuşarak Hazar Denizi'ne dökülen Kür Çayı ile sınırlanırdı. Kuzeyde Karabağ'ın Elizavetpol ile sınırlı Kür Çayı'na kadar olan arazilere ulaşırdı. Batıda ise Kuşbek, Salvartı ve Erikli olarak adlandırılan Karadağ dağları ile çevrilirdi.³⁰ Nadir Şah'ın ölümünden sonra Penah Ali Bey, Karabağ'da siyasi faaliyetlere girişti. Etrafındaki bazı topraklara baskınlar düzenledi ve Karabağ'da önemli bir güç elde etti. Bu durumu gören İrah şahı Adil Şah da 1747-48 tarihinde kendisine hanlık beratı verdi. 1759'da Pehan Ali Han öldükten sonra yerine oğlu İbrahim Halil geçti. İbrahim, uzun yıllar boyunca Karabağ'ın bağımsızlığını koruyabildi. Rusların hanlıkları işgal ettiği ve İran'la savaş halinde bulunduğu yıllarda, her iki tarafla da temasta bulunan İbrahim Halil, Rusların Gence'de yaptıkları öldürmelerin tekrarlanmasından endişe ettiği için 1805 yılında Rusya ile bir anlaşma yaparak Rusya'nın hâkimiyeti altına girdi.³¹

d. Şirvan (Şemahi) Hanlığı

Şirvan, Kür Nehri ile Kafkas sıradağları ve Alazan Çayı arasında kalan bir yerdir. Osmanlı-İran mücadelesi esnasında Nadir Şah, 1733'te Şemahi'ye girdi; ancak halk kendisine karşı koyduğu için onları Aksu'ya göç ettirdi ve böylece Aksu'da yeni Şemahi denilen bir yer teşekkül etti. Bundan sonra eski ve yeni Şemahi'de iki idare tesis edildi. Şirvan hanları bir süre Kuba hanlarıyla mücadele ettiler. 1768'de bu hanlık, Şeki ve Kuba hanları arasında ikiye ayrılarak paylaşılsa da kısa süre sonra tümü

²⁷ Mustafa Aydın, "Şeki", DİA, 38, 2010, s. 490, 491.

²⁸ Muttalibov, Azerbaycan Hanlıkları, s. 35.

²⁹ Oktay Efendizade, "Gence", DİA, 14, 1996, s. 18, 19.

³⁰ Muttalibov, Azerbaycan Hanlıkları, s. 34.

³¹ Bilal Dedeyev, Karabağ Hanlığı-Osmanlı İlişkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000, s. 12, 21,22, 38, 39.

Kuba hanı Feth Ali Han'ın eline geçti. 1786'dan itibaren Feth Ali Han, Şemahi'yi Kuba valisinin aracılığıyla yönetti. Feth Ali Han'ın 1789'da ölümünden sonra Şirvan hanları, Şeki hanının da yardımıyla Şirvan'ı zapt ettiler. Şirvan'da kardeşler arasında bir süre mücadeleler oldu. Son olarak Şemahi'nin başında bulunan Mustafa Han, Rus-İran Savaşı sırasında 1805 yılında Rusya ile anlaştıysa da onlara güvenmediği için bir taraftan kalesine çekilerek kendisini korumayı düşündü. Ardından 1813 yılındaki Gülistan Antlaşması ile Şirvan Hanlığı da Rusya'ya verilince Mustafa Han İran'a sığındı.³²

e. Kuba Hanlığı

Kuba, Bakü'nün kuzeybatısında bulunan bir yerdir. Bu hanlığın oluşumu, Rusya ile Osmanlı Devleti'nin Dağıstan ile Kuzey Azerbaycan'ı almaya giriştikleri döneme denk gelmektedir. 1722'den itibaren bu devletlerin askeri harekâtı ile diğer isyanlar, Kuba'nın tahrip olmasına yol açtı. 1735'te Kuba hanının mekânı olan Hudad kalesi yıkılınca hanlığın merkezi Kuba'ya nakledildi. Bu arada Hüseyin Ali Han, Kuba hâkimi olarak İran ve Rusya tarafından tanındı. Hüseyin Ali Han'ın 1758'de ölümü sebebiyle yerine geçen oğlu Feth Ali Han zamanında Kuba Hanlığı, önemli bağımsız bir devlet haline geldi. Feth Ali zamanında Kuba, Salyan, Bakü, Derbend ve Şemah, hanlığın idaresi altına alındı. Ancak Feth Ali Han 1789'da öldükten sonra hanlık önem kaybetmeye başladı. Rusya, 1805'te İran'a karşı açtığı savaş esnasında Derbend ile Kuba'yı istila etti. 1813 Gülistan Antlaşması ile birlikte Kuba ile Derbend hanlıkları ilga edilerek toprakları Ruslara verildi.³³

f. Erivan (Revan) Hanlığı

Alagöz Dağı'nın güneydoğusunda bulunan yerdir. Burası, 18. Yüzyılda Kafkaslarda ilerleyen Rusların hedefi haline geldi. Osmanlı Devleti de burayı 1724'te ele geçirdi ve 1727 tarihli anlaşmayla da elinde tuttu. Fakat Nadir Şah, İran'da idareyi ele geçirdikten sonra 1735'te Gence ve Tiflis ile birlikte Revan'ı da aldı. Bu arada Pir Mahmud Han, Revan hanı olarak atandı. Ancak 1747'de o öldürülünce Mir Mehdi, bağımsız bir Revan Hanlığı'nı teşkil etti. 1751'de Gürcü ordusu, Mir Mehdi'yi yenilgiye uğrattıktan sonra Revan hanları Gürcülere bağımlı hale geldiler. Daha sonra Urmiye hanı ile anlaşan Azat Han, Revan'a yöneldi; Gürcüleri yendi ve Mir Mehdi'nin yerine Halil Özbey'i getirdi; fakat bu han indirilerek yerine 1755'te Hasan Ali Han getirildi. Ancak birkaç yıl görevden sonra onun da yerine Hüseyin Ali Han geçti. Bundan sonra da hanlıkta karışıklıklar devam etti. Ruslar Kafkasya'ya yöneldiği zaman önce 1804'de ve daha sonra 1808'de Erivan'a saldırdılar; fakat başarılı olamadılar. Revan, İran'da kaldı. Ne var ki 1826'da yeni bir savaş başlayınca Ruslar, 1827'de Revan'a saldırarak kaleyi ele geçirdiler. 1828 yılında Rusya ile İran arasında imzalanan Türkmençay Antlaşması ile birlikte Revan, Rusların idaresi altına girdi.³⁴

g. Nahçıvan Hanlığı

Aras Nehri'nin sol kolu olan Nahçıvan, Çay'ın sağ kıyısında bulunur. Safevi Devleti'nin dağılmaya başlaması üzerine Rusya ile Osmanlı Devleti, 1723-1724'te Safevilere karşı harekete geçerek Kafkasya bölgesini zapt ettiler. Bu olayın ardından 1724'te imzalanan anlaşmayla bölgedeki yerler paylaşıldı. Akabinde 1724-1735 döneminde Nahçıvan, Osmanlı Devleti'nin elinde kaldı. Ancak Nadir Şah, 1736'da burayı alıp Kengerli ulusunun ileri gelenlerine verdi. Nadir'in ölümünden sonra Nahçıvan Hanlığı kuruldu. 1797'de başlayan Rus istilasına karşı burası, İran'a bağlandı. Ne var ki Nahçıvan, 1828 Türkmençay Antlaşması'nın bir sonucu olarak Rusların hâkimiyeti altına girdi.³⁵

³² Mustafa Aydın, "Şirvan", DİA, 39, 2010, s. 204-206.

³³ Aliyev Salih Muhammedoğlu, "Kuba", DİA, 26, 2002, s. 297.

³⁴ Aydın, "Revan", DİA, 35, 2008, s. 26-28.

³⁵ Hüsâmettin M. Karamanlı, "Nahçıvan", DİA, 32, 2006, s. 294, 295.

h. Bakü Hanlığı

Bakü, Hazar Denizi'nin batı sahilinde bulunan bir şehirdir. 1724'teki Rus-Osmanlı anlaşması esnasında Rusya'ya bırakılan bu yerdeki halk, Osmanlı idaresine geçmek üzere Ruslara karşı isyan ettilerse de kılıçtan geçirildi. Sonradan Ruslar buraya tekrar Türkleri getirip yerleştirdiler.³⁶ Şehir, Türklerin Ruslara karşı olan mücadelesinden dolayı 1735 yılında Ruslar tarafından Türklere geri verildi. 1747 yılında Mirza Muhammed ahali tarafından seçilerek Bakü Hanı olarak ilan edildi.³⁷ Böylece Bakü'de 1747'de Nadir Şah'ın ölümünden sonra bağımsız bir hanlık kuruldu. Rusların işgal faaliyeti esnasında diğer hanlıklarla birlikte Ruslara karşı mücadele etti. 1806'da Ruslar, burayı zapt ettiler; 1826'daki Rus-İran savaşı sonunda 1828 Türkmençay Antlaşması ile burası kesin olarak Ruslara bırakıldı.³⁸

ı. Taliş Hanlığı

Nadir Şah'ın ölümünden sonra bağımsız olan bir hanlık da Taliş idi. Burası, İran'ın Gilan bölgesinin kuzeyinde bir yerin ismidir.³⁹ Hanlığın kurucusu, Safevi soyundan gelen Seyyid Abbas adında birisidir. Nadir Şah'a gönüllü itaat eden emirlerden birisi, Seyyid Abbas olmuştu. Nadir Şahın ölümünden sonra Seyyid Abbas bölgenin idarecisi haline geldi. Seyyid Abbas Taliş Hanlığında yirmi yıl hüküm sürdü. Onun ölümü üzerine hanlığın tahtına, 1747 yılında Kara Han adıyla ün yapmış olan Cemaleddin Mirza Bey geçti. Kara handan sonra da yerine Mir Mustafa Han geçti. Onun dönemi Kaçar ve Ruslarla mücadeleler içinde geçti. Mir Mustafa Han, Ağa Muhammed Şaha karşı Rusya'nın desteğini aradıysa da bu onun için o kadar da iyi olmadı. 1795 ve 1797 yıllarında burası, Kaçarların saldırısına uğradı. Mir Mustafa Han, 1802 yılından itibaren Rusların yönetimi altına girmekten kurtulamadı; ancak sonradan Rusların işgal politikalarından rahatsız oldu ve uzun süre buna karşı tavır aldı. Ancak 1813 yılında yapılan Gülistan Antlaşması'nda Taliş Hanlığı'nın, Rusya'nın egemenliğine geçmesi engellenemedi. Antlaşmadan bir yıl sonra han vefat etti. Bunun üzerine oğlu Mir Hasan Han, Taliş Hanlığı'nın başına geçerek Rusya'ya karşı cephe aldı. Ne var ki 1826 senesinde Ruslar, bu hanlığın varlığına son verdi.⁴⁰

j. Gülistan (1813) ve Türkmençay (1828) Antlaşmaları

İran'da Nadir Şah'ın öldürülmesinden sonra Azerbaycan'da siyasi birlik kurulamadı ve Azerbaycan siyasi tarihinde Hanlıklar Dönemi olarak anılan süreç başladı. Rusya ile İran arasında 1804'de başlayan Azerbaycan coğrafyasına hâkim olma mücadelesini Rusya kazandı ve 1806 yılına geldiğinde Azerbaycan hanlıkları Rusya tarafından ele geçirildi. Ama bunun İran tarafından kabulü, daha sonra yapılacak olan anlaşmalarla oldu. İran'ın, Rusya ile yaptığı savaşta mağlup olmasından sonra Karabağ'ın Gülistan bölgesinde 12 Ekim 1813 tarihinde imzalanan Gülistan Antlaşması'na göre Taliş, Şirvan, Kuba, Bakü, Derbent, Gence, Karabağ ve Şeki Hanlıkları Rusya'nın hâkimiyetine bırakıldı.

İran, bu antlaşmadan sonra Güney Kafkasya topraklarında hak iddia etmeyeceğini kabul etmesine rağmen Kaçar hanedanı, İngiltere ve Fransa'yla işbirliği yaparak Rusya'ya karşı saldırıya hazırlandı. Kuzey Azerbaycan hanlıklarını ele geçirmek üzere 1826'da harekete geçen İran ordusu, mağlup oldu; bunun üzerine Rus ordusu 1827'de Revan'ı, ardından Nahçıvan'ı ele geçirdi. İran ordusunun başkomutanı Veliaht Abbas Mirza, yaklaşan kış şartları yüzünden anlaşma yapmak istediğini General

³⁶ Mirza Bala, "Bakü", İA, 2, MEB, 1979, s. 259, 260.

³⁷ Muttalibov, Azerbaycan Hanlıkları, s. 39.

³⁸ Bala, "Bakü", İA, 2, MEB, 1979, s. 259, 260.

³⁹ W. Barthold, "Taliş", İA, 11, MEB, 1979, s. 696.

⁴⁰ Muttalibov, Azerbaycan Hanlıkları, s. 41, 42.

İvan Paskeviç'e ilettiler, bu fırsattan istifade eden Rus ordusu Marendi'yi ve Tebriz'i ele geçirdi. Barış görüşmeleri Kasım ayında Dehkargan'da başladıysa da tazminat konusunda düğümlenerek kesildi ve Rus ordusu saldırılarına başlayarak Urmiye ve Erdebil'i ele geçirdi. Bunun üzerine Antlaşma, 10 Şubat'a Tebriz'in güneyinde Meyane şehrinin yakınlarında bulunan Türkmençay kasabasında imzalandı.

Bu antlaşmada Azerbaycan Türklerine söz hakkı tanınmadı. Azerbaycan Türkleri ve vatanları ikiye bölündü. Ermenistan'ın temelleri atıldı. Rusya bu antlaşmayla, daha önce işgal ettiği topraklara Revan ve Nahçıvan hanlıklarını da kattı. Daha sonra Revan Hanlığı'nı lağvederek Erivan Guberniyası (1850) olarak adlandırdı ve gelecekte Ermenistan'ı oluşturmak için ilk adımını attı. Türkmençay Antlaşması'nın on beşinci maddesinde, Güney Azerbaycan'da yerleşen ahalinin istedikleri takdirde Rusya'ya göçebilecekleri ve bunlara müsait şartların oluşturulacağı ifade edildi. 1826–1828 İran-Rus savaşı esnasında İran'dan Azerbaycan'a on sekiz bin Ermeni ailesi geldi, savaş sonunda yapılan Türkmençay Antlaşması ile Ermeni göçleri daha da arttı. 1828–1830 yılları arasında İran'dan ve Osmanlı Devleti'nden çok sayıda Ermeni, Gence ve Revan bölgelerinin en verimli arazilerine yerleştirildi. Rusya'nın Kafkasya'yı, Hıristiyanlaştırması veya Ermenileştirmesi 20. yüzyılın başlarına kadar devam etti ve yaklaşık bir milyon üç yüz bin Ermeni bölgeye yerleştirildi.⁴¹

4. Rusların Kafkaslardaki Varlığı ve Azerbaycan'ın Durumu

Rusya, Azerbaycan hanlıklarını ele geçirdikten sonra 1828 Türkmençay ve 1829 Edirne antlaşmaları ile belirlenen sınırlara çekildi. İran ile Osmanlı topraklarında bulunan Ermenileri, göç ettirerek Erivan merkez olmak üzere meydana getirdiği tampon bölgeye yerleştirdi. Ermeni bölgesini oluşturduktan sonra Ruslar, bölgede Kafkas ordusu komutanlığı tesis ettiler. 1840'ta Hazar Kıyısı Bölgesi (Prikaspiykiy Oblast) kuruldu ve tüm Azerbaycan hanlıkları bu idareye bağlandı. Ayrıca Gürcistan ile Ermenistan bir oblast, Dağıstan ile sair bölgeler de başka bir oblast olarak ayrıldılar. Fakat bu idare pratik olmadığı için tüm bölgeleri içine alan bir sistem kuruldu. Bu şekilde Kafkasya Valiliği adı ile 1845'te yeni bir idare teşkil edildi ve bu genel valilik uygulaması, zamanla bazı reformları da geçirerek 1917 tarihine kadar devam etti. Bu yapı içerisinde Kafkas valiliği emrinde bir ordu teşkil edildi ve bu orduya bağımsız hareket etme yetkisi de verildi. Bunun dışında Rusya, bazı hanlar ile de anlaşarak Azerbaycan'ı yönetmeye başladı, halktan ağır vergiler topladı, ayrıca Rus köylülerini Azerbaycan'a getirerek verimli topraklara yerleştirdi. Bu çalışmaların üzerine vergi ödeyemez hale gelen Azerbaycan Türkleri, duruma karşı 1890'dan itibaren başkaldırdılar; ne var ki Rus ve İran hükümetleri, bu isyanları bastırdılar.

Azerbaycan'ın İran kültürüne yakın olduğu ve kültürlerini onlara kabul ettiremedikleri için Ruslar, Türklerin kendi kültürlerini yaşamalarına müsaade etti; ancak Türklerin dil ve kültür alanında başarılı bir durum sergilemesi sebebiyle onlar üzerindeki baskılarını artırmaya başladı. 1905 ihtilalinden sonra Rusya'da kurulan ilk dumaya otuz beş Azerbaycan delegesi katılsa da sonraki dumalarda bu rakam önce on sonra da altı kişiye kadar düşürüldü. Bu arada yeri gelmişken bahsi geçen 1905 ihtilaline değinmek gerekir. Şöyle ki yayılmacı politikasının neticesinde Rusya, uzak doğuya da yönelmişti; fakat bu esnada Rusya, Japonya ile yaptığı savaşı 1905'te kaybedince Rus aydınları savaştan bıktıklarını beyan ederek demokratik bir yaşam sürmek istediklerini ifade ettiler. Bolşeviklerin komünizmi ülkeye getirme çabaları karşısında Çarlık yönetimi, meşrutiyeti ilan etti. Bu arada kurulan "duma" meclisine

Rusların yanı sıra Rus olmayan milletler de temsilci gönderebilirlerdi. Bu demokratik hareketle birlikte Azerbaycan Türkleri, kalifiye insan yetiştirmeye yönelik çalışmaların içerisine girdiler. Lakin Rus çarı, bu tür hareketleri uygun görmeyerek 1907 yılında dumayı feshetti. Böyle kısıtlama girişimleri karşısında Azerbaycan'da aydınların tepkisi oluştu ve akabinde bağımsızlık kazanmak için çalışmak üzere Musavat Halk Partisi kuruldu. Bu partinin lideri, aşağıda kendisi hakkında malumat verilen Mehmed Emin Resulzade idi.⁴²

İfade edildiği üzere 1905 yılından itibaren Azerbaycan Türklerinden bir milli hareket başlamıştı. Bu minvalde Azerbaycan aydınları, halkın ihtiyaçlarını ve Kafkasya'da yapılması gerekenleri açıklayan bir hak dilekçesi hazırladılar. Bunun yanı sıra eğitim ile basına ve yayına önem verdiler. Böylelikle Azerbaycan'da milli bir fikir ortaya çıkmaya başladı. Ancak mevcut durum Rusları tedirgin etti ve Ruslar, cemiyetlerin hareket alanlarını kısıtladı. Cemiyetlerin açtıkları okullar kapatıldı, aydınlar tutuklandı ya da sürgüne gönderildi.

Aynı süreçte Azerbaycan'da, özellikle Ermenilerin siyasi faaliyetlerine karşı koymak üzere çeşitli partiler de kuruldu. Bunlardan biri olan Difai Partisi, 1905 yılında Gence'de teşkil edildi. Gizli bildirimler basarak kanlı olaylardan Rusları sorumlu tuttu. Partinin, çeşitli bölgelerde şube ve teşkilatları bulunuyordu. Fakat Rusların baskıları sebebiyle 1908 yılında bunların faaliyetleri durduruldu. Bölgede bir diğer siyasi teşekkül de 1904'te kurulan Himmet Partisi idi. Rus Demokrat İşçi Partisi Bakü komitesinin Müslümanlar arasında propagandaya önem vermesiyle birlikte Himmet de bir yükselişe geçti. Himmet adıyla çıkarılan bir gazetede halkın üzerindeki baskı açıklandı, çarlık bürokrasisi ile dini kurumlara saldırıldı. 1905'te Himmet'e, Meşhedi Azizbeyoğlu ile Neriman Nerimanov gibi kişiler de katıldı. Himmet, birçok bölgede hücreler oluşturdu. Ne var ki Stolipin döneminde Himmet, baskı gördü ve önderleri tutuklandı; bu şekilde önemli güç kaybeden Himmet 1907'de teşkilat yapısını da yitirdi.

Azerbaycan'da kurulan önemli bir siyasi örgüt de Musavat'tı. İhtilal sonrasında bazı eski Himmetçiler, bir araya gelerek 1912'de Musavat adında gizli bir dernek kurdular. Partinin hedefi, dağınık halde bulunan İslam dünyasını birleştirmek ve Müslümanların haklarını korumak olarak açıklandı. Böyle olmakla birlikte, zamanla İslami ideallerden milli ideallere doğru bir geçiş yaşandı.⁴³

Milli harekete değinilmişken Azerbaycan'ın haklarını savunmak amacıyla çalışan ve kendi döneminde Türkiye'ye gelmiş olan iki kişiye değinmek faydalı olacaktır. Bunlardan birincisi, Azerbaycan tarihinde önemli bir yeri olan Resulzade idi. Bakü yakınında bir köyde 1884 tarihinde dünyaya gelen Resulzade, henüz 1902 yılında Rus yönetimine karşı mücadele etmek amacıyla Müslüman Genç Teşkilatı adı altında gizli bir örgüt kurdu. 1904 yılı sonlarında ise arkadaşları Mir Hasan Mevsimov, Mehemed Hasan Hacinski ile birlikte Müslüman Sosyal Demokrat Himmet teşkilatına dönüştürdü. Buraya dönemin inkılapçı simaları olan Azizbeyov, Nerimanov ve Efendiyev gibi kişiler de katıldılar. Resulzade aslen bir gazeteciydi. Gençlik yıllarından itibaren Rus siyasetine karşı hürriyetçi ve inkılapçı bir tavır aldı. 1907'de Rusların ikinci dumayı dağıtması üzerine Himmet teşkilatı da kapatılıp, aydınlar da hapis veya sürgün tehlikesiyle karşı karşıya kalınca Resulzade, İran'a gitti. 1910'da İran Demokrat Partisi'nin kurucuları arasında bulundu. Rusların müdahalesi üzerine 1911'de İran'ı da terk etmek zorunda kaldı. Ancak 1913'te genel bir aftan yararlanarak Bakü'ye döndü ve Musavat Partisi'nin başına geçti. Bundan sonra faaliyetlerini devam ettirdi; bir ara fikirlerinden dolayı hapse atıldıysa da 1917 Bolşevik İhtilali sonrasında hapisten çıktı.

⁴² Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 23-27.

⁴³ Alper Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, 2004, s. 5-15.

Resulzade, 1917 yılı sonbaharında Rusya'da yapılan milletvekili seçimlerinde Azerbaycan ve Türkistan'dan Rus parlamentosuna seçildi. Tiflis'te Türk, Gürcü ve Ermenilerin katılımıyla Kafkasya'nın idaresini eline alan milletvekillerin kurduğu hükümet dağıldıktan sonra Azerbaycan temsilcileri tarafından teşkil edilen Azerbaycan Milli Şurâ'sına başkanlık yaptı. Milli Şurâ, 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan edince Resulzade de devlet başkanlığına getirildi. Aynı yılın Eylül ayında Türk ordusu ile Azerbaycan gönüllüleri Bakü'yü ele geçirince hükümetin merkezi de Bakü'ye taşındı. Ne var ki Bolşeviklerin 27 Nisan 1920'de Azerbaycan'da idareyi ele geçirmelerinin üzerine Resulzade, yakalanarak hapse atıldı. Yine o sırada Bakü'ye gelen Stalin tarafından hapisten çıkarılarak 1921'de Moskova'ya götürüldü. Fakat burada fazla durmayarak önce Petersburg'a ardından 1922'de İstanbul'a gitti, burada yazılar yazdı; ancak Sovyetler ile İran aleyhindeki yazılar yazınca Sovyetlerin baskısı nedeniyle 1928'de İstanbul'u terk ederek Avrupa'ya gitti; uzun süre Avrupa'da bulunduktan sonra 1947'de tekrar Türkiye'ye döndü, Ankara'ya yerleşti ve 1955 tarihinde vefat etti.⁴⁴

Bu dönemde Azerbaycan'ın bağımsızlığı için mücadele eden önemli diğer bir sima da Ahmet Ağaoğlu idi. 1869 yılında Karabağ'da dünyaya gelen Ağaoğlu, Avrupa'da eğitim aldıktan sonra 1894'te Azerbaycan'a döndü. Bir süre öğretmenlik yaptı, bu arada milli uyanış hareketine katıldı, Türk ve Müslümanların haklarını savunan yazılar yazdı. Bu çalışmalarını nedeniyle Rusların baskısına maruz kalınca 1909'da İstanbul'a geldi. Burada ilmi faaliyetlerin içerisinde bulundu. 1918'de Azerbaycan'a yardım için giden orduda görev aldı. Bu süreçte Azerbaycan parlamentosuna üye olarak seçildi. Türk ordusu Azerbaycan'dan çekilince Ruslara karşı İngiltere'nin desteğini aradı. 1919'da Paris Barış Konferansı'na katılmak üzere giderken İstanbul'a uğradığı sırada İngilizler tarafından tutuklandı ve akabinde sürgüne gönderildi. İki yıl sonra tekrar Ankara'ya döndü. Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Cumhuriyet döneminde hukuk mektebi ve Darülfunun'da eğitim verdi, bundan sonra bazı dergilerde yazarlık yaptı ve 1939'da İstanbul'da vefat etti.⁴⁵

5. Bolşevik İhtilali ve Azerbaycan'ın Bağımsızlık Serüveni

Rusya'da, savaşın da etkisiyle 1917 yılının başlarında ekonomik ve sosyal durum kötüye gitmekteydi. Bu ortamda, Şubat ayında kıtlıktan mustarip halk ile işçiler isyan ettiler, başkent garnizonu da işçileri destekledi. Akabinde Çar II. Nikola tahttan indirilerek yönetim, geçici karma bir hükümete bırakıldı. Bu hükümet, halkın üzerindeki kısıtlamalar ile diğer milletlere uygulanan yasakların kaldırıldığını bildirdi. Böyle olunca ülkede milli bağımsızlık hareketi yayılmaya başladı. Dahası yeni hükümet, Trans Kafkasya'da bir otorite boşluğuna mahal vermemek amacıyla Mart ayında bölgeyi idare etmek üzere devlet dumasının Trans Kafkasyalı üyelerinden oluşan bir komite teşkil etti. Trans Kafkasya komitesi, Bolşeviklerin Kasım 1917'de Petrograd'da idareyi ele geçirmelerini uygun görmedi ve Trans Kafkasya'da faaliyet gösteren siyasi teşkilatlar, Tiflis'te bir araya geldiler ve kurucu meclis toplanıncaya kadar bölgeyi idare etmek üzere Trans Kafkasya komiserliği adında bir hükümet kurulması yönünde karar aldılar, bu kararı müteakiben birkaç gün sonra bu hükümetin kurulduğunu ilan ettiler. Bir süre sonra da kurucu meclis seçimleri yapıldı. Ne var ki bu meclis, Sovyetlere bağlı olmayı reddedince Ocak 1918'deki ilk toplantısının ardından Lenin tarafından dağıtıldı. Akabinde Tiflis'te toplanan vekiller, bir seym (aristokrat meclisi) kurulmasına karar verdiler ve bu şekilde kurulan seym, ilk toplantısını Şubat 1918'de yaptı.⁴⁶

⁴⁴ Yavuz Akpınar, "Resulzade Mehmed Emin", DİA, 35, 2008, s. 2-4.

⁴⁵ Nuri Yüce, "Ağaoğlu Ahmet", DİA, 1, 1988, s. 464, 465.

⁴⁶ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 14-32.

Mamafih, ilerleyen süreçte işler değişti. Öyle ki Mayıs ayında Gürcistan, seymden ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Bunun üzerine Azerbaycan temsilcileri de milli şurâ teşkil ederek idareyi kendi üstlerine almaya karar verdiler. Bu doğrultuda yapılan oylamada, şurânın başkanlığına Resulzade getirildi. Akabinde dokuz kişiden oluşan bir hükümet teşkil edildi; hükümetin başkanlığına da Feth Ali Han Hoyski seçildi. 28 Mayıs'ta milli şurânın ilk toplantısında Azerbaycan'nın bağımsızlığını duyurma kararı alındı ve Azerbaycan İstiklal Beyannamesi ilan edildi. 30 Mayıs 1918'de ise dışişleri bakanlığı, Bağımsız Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulduğunu büyük devletlere bildirdi.⁴⁷

Bu arada Azerbaycan, bağımsızlığını kazanınca bazı engellerle karşılaştı. Zengin petrol yatakları bulunan Bakü'yü kaybetmek istemeyen Bolşevikler, bölgede halka baskı yaptılar ve bu konuda Ermenilerden de destek buldular. Bu duruma son vermek amacıyla Azerbaycan hükümeti de Osmanlı Devleti'nden askeri yardım talep etti. Osmanlı Devleti de söz konusu talebi kabul ederek Nuri Paşa kumandasında bir askeri kuvveti Azerbaycan'a gönderdi.⁴⁸ Azerbaycan'a giden Kafkas İslam Ordusu adındaki bu askeri kuvvet, 25 Mayıs 1918'de Gence'ye ulaştı, yaptığı mücadele sonucunda 15 Eylül 1918'de Bakü'yü ele geçirdi.⁴⁹ Ne var ki Osmanlı'yı mağlup kabul eden Mondros Mütarekesi, 30 Ekim 1918'de imzalandıktan sonra mütareke şartları gereğince Türk ordusu, Azerbaycan'dan çıkmak zorunda kaldı. Akabinde ise İngilizler, Bakü'yü işgal ettiler.⁵⁰

Bu şekilde İngilizler Bakü'ye girdikten sonra sıkıyönetim ilan ettiler, ülkedeki para dolaşımını denetlediler, ayrıca işçi haklarını düzenlemek üzere düzenlemeler yaptılar. Bu arada Azerbaycan parlamentosu da 7 Aralık 1918'de toplandı. Bu toplantıdaki büyük çoğunluğu, Azerbaycan Türkleri ile parti olarak da Musavat meydana getirmekteydi. Parlamento, hükümet kurma yetkisini Fethali Han'a verdi. Bundan sonra Musavat Partisi'nin önderliğinde bir koalisyon hükümeti teşkil edildi. Böyle başlayan milli meclis dönemi, on yedi ay kadar sürdü. Bu süreçte bir ordu ve küçük bir filo da oluşturuldu. Ülkede askeri, mülki ve zabıta alanlarında düzenlemeler yapıldı, asayiş temin edildi, Rusların elindeki Lenkeran kazası geri alındı ve Karabağ'daki Ermeniler itaat ettirildiler. Devlet bankası yeniden kuruldu. Telgraf, makine ve demiryolu mektepleri ile fakülte ve öğretmen okulları açıldı, Bakü Üniversitesi kuruldu, Türkçe resmi dil ilan edildi ve ulaşım işi yoluna koyuldu.⁵¹

Çok geçmeden İngiltere, Ağustos 1919'da askeri birliklerini Güney Kafkasya'dan geri çekti, sadece küçük bir miktar askerini Gürcistan'da bıraktı.⁵² Bu arada Sovyet Rusya ise Azerbaycan'ı işgal etmeyi tasarlamaktaydı, bunun için 1919 yılının sonundan itibaren hazırlığa geçti. Aralık 1919'daki Rusya Komünist Partisi'nin kongresinde Rus topraklarındaki tüm milli örgütleri, bölgesel alt birimler oluşturmak üzere fethedip komünist partiye katmak yönünde karar alındı. Yine Ocak 1920'de Sovyet dışişleri komiseri Çiçerin, Azerbaycan hükümetine bir nota vererek Rusya'daki beyaz ordu komutanı Denikin'e karşı birlikte hareket etmeyi teklif etti. Azerbaycan hükümeti, bu teklife olumsuz yanıt verince Çiçerin, bu talebini ikinci bir notayla tekrarladı. Bu süreçte Azerbaycan parlamentosunda da Ruslara yaklaşma konusunda ihtilaflar ortaya çıktı. Tam da bu esnada, Mart ayında Karabağ'da Ermeni ayaklanması meydana gelince Azerbaycan, karşı harekete geçti; böyle olunca Lenin, Kızıl ordusunun

⁴⁷ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 51-53.

⁴⁸ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 35-37.

⁴⁹ Mustafa Budak, "Nuri Paşa'nın Kafkas İslam Ordusu Hakkındaki Raporu", Kafkas Araştırmaları, 4, 1998, s. 69.

⁵⁰ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 37.

⁵¹ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 64-68.

⁵² Elçin Neciyev, Azerbaycan'ın Sovyetler Tarafından İşgali ve Baskı Siyaseti (1920-1937), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010, s. 15.

Bakü'ye yöneltilmesi emrini verdi ve Nisan ayında Bolşevikler, Azerbaycan sınırına geldiler. Azerbaycan Komünist Partisi, 27 Nisan 1920'de bir ultiatom vererek hükümetin Komünist Parti merkez komitesine teslim edilmesini istedi. Resulzade'nin karşı çıktığı bu ultiatom hakkında milletvekilleri arasında farklı görüşler meydana geldi. Bu arada Bolşeviklerin ultiatomun kabulü için verdikleri süre dolunca Kızıl ordu Azerbaycan sınırına girerek Bakü'ye doğru ilerleyince parlamento ultiatomu kabul ederek idareyi komünistlere verdi. Bu şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Sovyet Rusya'nın nüfuzu altına girdi. 28 Nisan 1920'de de komünist parti, bağımsız Azerbaycan hükümetinin devrildiğini ve iktidara, Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti adına Azerbaycan Geçici Askeri Devrim Komitesi'nin geçtiğini Moskova'ya bildirdi.⁵³

Bundan sonra Azerbaycan'da, Azerbaycan Geçici İhtilal Komitesi kuruldu. Söz konusu komite tarafından imzalanan bir direktifle de Azerbaycan SSCB Halk Komiserleri Sovyeti teşkil edildi. Bundan sonra sovyet için bir kabine meydana getirildi; bu sovyetin başkanı ve dışişleri komiseri de Neriman Nerimanov oldu.

Bu arada, bahsi geçen dönemde Nahçıvan'ın durumuna da değinmek gerekir. Bolşevik ihtilalinden sonraki süreçte Nahçıvan, Şerur ve Dereleyez kazaları, Vedibasara ile Kars, Ardahan ve Sarıkamış da birlikte olmak üzere Araz Türk Cumhuriyeti'ni kurdular (3 Kasım 1918); bu cumhuriyetin merkezi olarak İğdır seçildi, bir reis ile altı üyeden oluşan bir hükümet kuruldu. Söz konusu cumhuriyet, Ocak 1919'daki bir beyanında Nahçıvan'ın Azerbaycan'ın bir parçası olduğunu açıkladı. Ne var ki İngilizler, Nahçıvan'ın Ermenilere verilmesini istiyorlardı. Bu nedenle de Ermeniler, İngiliz askerlerinin himayesi altında Haziran ayında Nahçıvan'a girdiler ve 20 Kasım'da da Araz Türk Cumhuriyeti'ni de düşürdüler. Nisan 1920'de Bakü'deki idareyi ele geçiren Bolşevikler, bundan sonra Nahçıvan'a da yöneldiler. Kızıl ordu, Temmuz ayında Nahçıvan'a ulaştı ve burada Sovyet hâkimiyeti ilan edildi.

Daha sonraki gelişmelerin neticesinde 28 Aralık 1920'de Ermenistan, Nahçıvan'ı bağımsız Sovyet Cumhuriyeti olarak tanıdı. Akabinde Nahçıvan'da 1921 yılı başlarında bir oylama yapıldı, halkın % 90'ı Nahçıvan Muhtar Cumhuriyeti'nin Azerbaycan'a bağlı kalmasını istedi. Bundan sonra 16 Mart 1921'de Rusya ile Türkiye arasında imzalanan Moskova Antlaşması ile de Nahçıvan topraklarını üçüncü bir devlete terk etmeme şartı getirildi. Akabinde Kafkas ülkeleri ile Türkiye ve Rusya arasında 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma da Moskova Antlaşması'nın benzeri bir nitelikteydi.⁵⁴

Azerbaycan (27 Nisan 1920), Ermenistan (29 Kasım 1920) ve Gürcistan'da (25 Şubat 1921), silah zoruyla millî hükümetler devrildiler.⁵⁵ Ancak bu bölgelerde millî hükümetler yıkılıp Sovyet cumhuriyetleri kurulduktan sonra da bu cumhuriyetler, şeklen bağımsızlıklarını devam ettirdiler. Ancak bu duruma bir son vermek üzere Kafkas bürosu harekete geçti. 3 Kasım'da tarafların katılımıyla Bakü'de yapılan toplantıda, Trans Kafkasya cumhuriyetlerinin bir federasyon altında birleşmeleri teklif edildi. Bu doğrultuda çalışmak üzere bir de komisyon seçildi. Çalışmalar neticesinde 11 Mart 1922'de Tiflis'te Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Sovyet cumhuriyetleri merkez yürütme komiteleri temsilcilerinin bulunduğu bir konferans toplandı. 12 Mart'ta konferans, birlik anlaşmasını kabul ederek TSSFC (Trans Kafkasya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti)'nin kurulduğunu ilan etti. Bundan sonra cumhuriyetlerin, özerk cumhuriyetler yapılması yolunda faaliyetler yürütüldü.

⁵³ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 76-82.

⁵⁴ Neciyev, Azerbaycan'ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 44-46, 124-129, 134, 137, 138, 142.

⁵⁵ Neciyev, Azerbaycan'ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 154.

Bahsi geçen süreç içerisinde Lenin, 26 Eylül 1922 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulmasını önerdi. Bu doğrultuda çalışan Rusya Komünist Partisi merkez komitesi organizasyon bürosu komisyonu, 6 Ekim 1922'de Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Trans Kafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adı altında bir araya geleceğini bildirdi. Diğer üç cumhuriyet de TSSFC vasıtasıyla temsil edileceklerdi. 10 Aralık 1922'de toplanan I. Trans Kafkasya Sovyetleri genel kurulu, SSCB'ye katılmayı kabul etti. Akabinde TSSFC anayasası da kabul edildi. Bundan sonra 30 Ekim 1922'de Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ile TSSFC delegeleri tarafından Sovyetler Birliği'nin kuruluşuna dair anlaşma imzalandı.⁵⁶

Buraya kadar Kuzey Azerbaycan üzerinde duruldu. Güney Azerbaycan'a gelince, 1917 yılında başlayan milli hareket, güneye de sıçramıştı. Bu hareketin başında ise Şeyh Muhammed Hıyabani bulunuyordu. Hıyabani, Tebriz'e geçerek siyasi faaliyete başlasa da oradaki Osmanlı zabitleriyle anlaşamayınca Kars'a gönderildi; ancak Osmanlı kitaları çekilince tekrar Tebriz'e dönerek faaliyetlerine devam etti, Azerbaycan Sosyal Demokrat Fırkası'nı tesis etti. 1920 yılının başlarında hükümete ve İngilizlere karşı koyarak Tebriz'de Azadistan Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu arada Tahran'da harbiye nazırı olan Rıza Han (Pehlevi), bu milli hareketi ortadan kaldırmak amacıyla Tebriz'e ordu gönderdi; bu ordu ile Rıza Han'ın maiyetindeki Rus kazakları, Tebriz'i ele geçirdiler ve Hıyabani'yi yakalayarak Eylül 1921'de idam ettiler; bu esnada diğer hükümet azaları da idam ya da sürgün edildiler.⁵⁷

6. Azerbaycan'da Sovyet Yönetimi

Sovyet dönemindeki idari yapılanma itibarıyla, Sovyet cumhuriyetlerinin hâkimi komünist partilerdi. Bu partilerinin başında ise Sovyet Komünist Partisi vardı. Söz konusu partiler dışında hiç bir siyasi parti ve kuruluşun varlığına izin verilmezdi. Dahası Komünist Partisi'nin yöneticileri, devletin de yöneticileri durumundaydı. Bu teşkilat içerisinde en yüksek yasama organı, Yüksek Sovyet (meclis) idi. Ülkede İttifak Sovyeti ve Milletler Sovyeti şeklinde iki ayrı yapı bulunurdu. Her birlik cumhuriyeti de muhtar cumhuriyetlere, muhtar oblastlara ve muhtar okruglara ayrılırdı ve Yüksek Sovyet'te bu birimleri temsil eden vekiller toplanırdı. Bu Sovyetler, ülkeyi yöneten konsey olan Prezidyum'u seçerlerdi. Prezidyum'un başkanının dışında her cumhuriyetten bir yardımcısı, bir sekreter ve yirmi üyesi bulunurdu. Bu organlar Sovyet Komünist Partisi'nin emriyle hareket ederlerdi. Organlara seçilecek temsilcileri de Komünist Partisi tespit ederdi.

Cumhuriyetlerde bulunan komünist partileri, Yüksek Sovyet'e delege göndermekle yükümlüydü. Sovyet sisteminde üçüncü önemli yapı ise Bakanlar Sovyeti idi. Bu birim, Sovyetlerin en yüksek icra organıydı. Birlik cumhuriyetlerinin hükümet başkanları, bu sovyete üyeydi. Üyeler, Sovyet hükümetinde bakan ya da devlet komite ve teşkilatlarında başkan olabilirdi. Bakanlar Sovyeti, Sovyet Komünist Partisi'nden talimat alırdı. Cumhuriyetler kendi başlarına program yapamazlardı. Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerin komünist partileri, birbirlerine benzemekle birlikte Sovyet Rusya Komünist Partisi teşkilatından ve hükümet yapısından farklıydı. Birlik cumhuriyetleri komünist partilerinin en büyük organları merkezi komite, komite bürosu ve genel sekreterlikti.⁵⁸

Azerbaycan'ın zengin toprakları sebebiyle 1820'li yıllardan itibaren Ruslar, ekonomik yarar sağlamak üzere bölgede faaliyete geçtiler. Bu amaçla 1833'ten itibaren Rus köylüleri, Azerbaycan'ın verimli topraklarına iskân edildi. Ruslar, Bakü başta olmak üzere ülkenin birçok bölgesinde endüstri tesisleri kurdular ve tarım ürünleri yetiştirdiler. Ayrıca Bakü petrollerini, Yakındoğu ülkelerine, Hindistan'a ve

⁵⁶ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 88-92.

⁵⁷ Togan, "Azerbaycan", s. 117.

⁵⁸ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 48, 49.

diğer Slav ülkelerine sattılar. Zamanla petrol üretimi daha da artırıldı; 1872’de yirmi üç bin ton petrol çıkaran Azerbaycan’da 1901 yılında üretim on milyon tona ulaştı. 1940 yılında Azerbaycan’da çıkarılan petrolün miktarı yirmi iki milyon tona kadar çıktı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Azerbaycan’da Kür Nehri kıyılarında Şirvan-neft, Salyan-neft gibi yeni petrol kuyuları işletmeye açıldı. Bu arada doğalgazın varlığı tespit edildi ve bunun üretimine de başlandı. Karabağ ve Zire gibi bölgelerde doğalgaz kaynakları bulundu. Azerbaycan’da Sovyetler, petrole dayalı bir sanayi dalı da geliştirdiler. Sovyet döneminde Azerbaycan geniş bir kara, deniz ve hava ulaşım vasıtalarına sahip oldu. Bu ulaşım şebekesi vasıtasıyla Azerbaycan’ın yer altı ve yer üstü zenginlikleri, Moskova’ya ve diğer bölgelere taşındı.⁵⁹

Rusların hâkimiyeti döneminde eğitim sisteminde de önemli düzenlemeler yapıldı. Bu bağlamda henüz Mayıs 1920’de ihtilal komitesi tarafından bir direktif imzalandı. Yayımlanan direktifte, eski eğitim sisteminin feshedilerek yerine yeni sosyalist yönelimli eğitim sisteminin meydana getirileceğini açıkladı. Azerbaycan’da Sovyet Halk Komiserliği de faaliyete geçti. Bu süreçte bazı yeni direktifler kabul edildi. Bu doğrultuda yüksek teknik okullar ve normal eğitim okullarının kurulmasına karar verildi. Eğitim, okullarda iki aşamalı (ilk ve ortaokul) ve eğitim dili Azerbaycan Türkçesi olacak ve tüm eğitim kurumları Halk Eğitim Komiserliği’ne bağlı bulunacaktı. Eğitim konusundaki diğer bir husus da cehaletin (savadsızlık) ortadan kaldırılması meselesiydi. Komiserlik, cehaletle mücadele etmek için kendi bünyesinde Eylül 1920’de bir komisyon oluşturdu. Bu komisyon hızlı bir çalışmaya başladı, bu doğrultuda kültürlü insanlar köylere gönderilerek insanlara eğitim verildi. Cehaletle mücadele okulları açıldı. Bu kabil çalışmalar devam ettirildi, kısa süreli kurslar ve cehaleti yok etme mıntıkları faaliyete başladı. Bu arada 1924’te işçi kesimi için de okullar açıldı.⁶⁰

Eğitim hareketinin önemli bir ayağını alfabe değişikliği oluşturdu. Sovyet idaresinden önce Azerbaycan’da Arap alfabesi kullanılmaktaydı. Sovyet idaresi geldikten sonra bu durumu değiştirmek üzere çalışmaya başladı. Halk Eğitim Komiserliği, Kasım 1920’de alfabe ıslahı komisyonunu kurdu. Ocak 1921’de komiserlik, Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş yönündeki kararı kabul etti. Mart 1922’de de bu konuda çalışmak üzere bir komisyon teşkil edildi. Çalışmaların ardından hazırlanan alfabe layihası beğenildi ve Mayıs 1922’de yeni Türk elifbası komisyonu kuruldu. Yapılan çalışmaların ardından yeni bir alfabe hazırlandı.⁶¹

Yeni alfabenin kullanılmasıyla ilgili karar, 21 Haziran 1922 tarihinde Azerbaycan merkez yürütme kurulu tarafından alındı. Daha sonra 20 Ekim 1923’te kurul, bir kararname yayımlayarak yeni Türk alfabesini resmi alfabe olarak ilan etti.⁶² Ne var ki bu uygulama, sert tartışmalara sebep oldu. Tarihi ve edebi miras açısından konuyu değerlendirenler, alfabe değişikliğine karşı çıktılar. Lakin 1923 yılı başlarında merkez yürütme kurulu, yeni yazıya sahip çıktığını açıkladı. Eğitimin bu alfabeyle yürütülmesine karar verildi. Bundan sonra kısa sürede yeni alfabe tutununca Azerbaycan yönetimi de bu alfabenin kullanımını zorunlu hale getirdi. Eğitim bu alfabeyle yapıldığı gibi, gazete ve dergiler de bu şekilde basıldı. Yeni alfabenin uygulanması böylece yaygın bir hal aldı.⁶³

Azerbaycan, Sovyetler tarafından 27 Nisan 1920’de işgal edildikten sonra dini konularda komünistler, toplumu dünyevileştirmek üzere tedbirler almaya başladılar. Toprak ve nikâh konularında direktifler

⁵⁹ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 50, 51.

⁶⁰ Neciyev, Azerbaycan’ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 172, 173, 175-177.

⁶¹ Neciyev, Azerbaycan’ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 179-181.

⁶² Alp, Azerbaycan’ın Sovyetleştirilmesi, s. 102.

⁶³ Neciyev, Azerbaycan’ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 181-183.

verdiler. Dini cemaatlerin faaliyet alanları kısıtlandı, kilise ve mescitler, gelirden mahrum edildiler; ayrıca kilise ve camiler devletten ayrıldılar. Mayıs 1920 tarihinde Azerbaycan Sovyet Halk Maarif Komiserliği, okullarda din dersi eğitimini yasakladı ve Din İşleri Bakanlığının feshi hakkında direktif imzaladı. Ardından ülkede ruhaniliğe dair sadece bir kurum bırakıldı.⁶⁴

Bunun dışında 1925 Nisan ayında Azerbaycan Allahsızlar İttifakı'nın geçici bürosu teşkil edilerek nizamnamesi de ilan edildi. Din aleyhinde propagandaları düzenlemek üzere Müslüman, Hristiyan ve Musevi dinleri için üç ayrı komisyon kuruldu. Ağustos ayında yapılan müşaverede, din aleyhinde Türkçe ders kitapları ve gazete yayımlanmasına karar verildi. Allahsızlar Cemiyeti, dinsizlik kursları açtı. Bunun dışında okullarda çocuklara dinsizliği telkin etmek amacıyla öğretmenlere yönelik dinsizlik kursları da açıldı. Dinsizler için bir Allahsızlar sarayı yapıldı. Bu sarayda Allahsızlar Cemiyeti'ne, dinsizlik kütüphanesine özel salonlar, mütalaa salonu, din aleyhinde yayın kısmı ile din karşıtı konser ve balo salonları vardı.⁶⁵

7. Azerbaycan'ın Bağımsızlığı

Sovyetlerde yaşanan gelişmelere genel olarak bakıldığı zaman görüleceği üzere 20. yüzyılın sonlarına doğru Mihail Gorbaçov, 1985 yılında Komünist Parti Genel Sekreterliği görevine geldikten sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılma sürecine girdi. Nitekim 1980'li yılların ortalarına gelindiği zaman sosyalist rejimin reform yapılmadan devam edemeyeceği görülmüştü. Bu nedenle siyasi açıklık (Glasnost) ve yeniden yapılanma (Perestroyka) politikası benimsendi ve böylece demokratikleşme süreci başladı. Bu süreçte kendi kaderini tayin hakkı da milliyetçi hareketleri güçlendirdi ve dolayısıyla ayrılıkçı hareketler artış gösterdi. Litvanya, Estonya ve Letonya'da başlayan eylemler, daha sonra Kafkasya ile Orta Asya'yı da kapsadı. Bu arada Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ Özerk Cumhuriyeti yüzünden savaş başladı. Gürcistan da kendi içindeki Osetyalılar ile Abhazlara savaş açtı.

Bu durum devam ederken 1990 yılında Rusya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti (RSFSC) de Ukrayna, Kazakistan, Beyaz Rusya, Moldova ve Letonya ile bağımsızlığı özendiren ikili anlaşmalar yaptı. 12 Haziran 1990'da Rusya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti I. Halk milletvekilleri kongresi de bir bağımsızlık deklarasyonunu kabul edince SSCB'nin ortadan kalktığını gösteren hukuki metin ortaya çıkmış oldu. Ağustos 1991'de radikaller, Gorbaçov yönetimine karşı darbe girişiminde bulundular. Ancak Yeltsin, darbecilerin planlarını bozdu. Bundan sonra Gorbaçov, Yeltsin ile radikallerin ultimatolarını kabul ederek Birlik Bakanlar Kurulu'nu dağıttı ve genel sekreterlikten istifa etti. Komünist Parti merkez komitesi de kendisini feshetti. Bu durum, cumhuriyetlerin birlikten ayrılma süreçlerini de hızlandırdı. 8 Aralık 1991'de Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya başkanları toplanarak SSCB'nin sona erdiğini açıkladılar; böyle olunca on beş bağımsız devlet ortaya çıkmış oldu.⁶⁶

Azerbaycan özelinde ise Ebulfeyz Elçibey önderliğinde başlatılan Halk Cephesi hareketi, Azerbaycan aydınları ile halkın kurtuluş ümidiydi. Aydınları organize eden Elçibey, Azerbaycan halkının uğradığı haksızlıkları ortaya koydu, Moskova'nın Azerbaycan'ı serbest bırakmasını istedi. Azerbaycan'daki petrol ve doğalgaz gelirlerinden mahrum olmak istemeyen Moskova yönetimi ise Ermenileri kışkırtmaya başladı. Ermenistan'da yaşayan Azeri Türkleri, Ermenistan'dan zorla çıkarıldıktan sonra Bakü'ye gelip haklarının iadesi için gösteri ve toplantı yapmaya başladılar. Bunun üzerine Moskova yönetimi, Ermenistan'da Azerilerin olaylar çıkarttığını, bununla yetinmeyen Azerilerin Bakü'de

⁶⁴ Neciyev, Azerbaycan'ın Sovyetler Tarafından İşgali, s. 207-209.

⁶⁵ Alp, Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi, s. 108, 109.

⁶⁶ Frat Karabayram, Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 53-57.

toplanarak Ermeniler başta olmak üzere bütün Hıristiyan unsurlara karşı toplu öldürmelere kalkışacaklarını, bu kıskırtmaları da Halk Cephesi'nin ayarladığını duyurmaya başladı. Batı dünyasının basın ve yayın organları da Sovyetlerin sızdırdığı bu haberleri kamuoyuna yaydı. Sonunda Gorbaçov, Kızıl Ordu birlikleri Bakü'yü işgal etti. Ne var ki Kızıl Ordu'nun işgali çok sayıda insanın hayatına mal oldu. 19 ve 20 Ocak 1990 tarihinde silahsız insanlara atılan kurşunlarla birlikte binlerce kişi yaralandı ve iki yüze yakın insan da öldürüldü. Ocak ayındaki bu olaydan sonra Kızıl Ordu, Bakü'de aylarca sıkıyönetim uyguladı. Bu dönemde Halk Cephesi'nin lideri Elçibey, halkın emniyetini düşünerek mücadelesini yavaşlattı. Sovyet ordusunun sıkıyönetimi kaldırması ile birlikte Azerbaycan halkının haklarını yeniden açıktan savunmaya başladı.

Bu arada Sovyetler Birliği'nde hadiseler hızla gelişmeye başladı. Litvanya ve Estonya'nın ardından diğer Sovyet Cumhuriyetleri egemenliklerini ilan etmeye başladılar. Sovyetler, dağılma sürecine resmen girdi. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başında bulunan Ayaz Mutallibov, topladığı Azerbaycan meclisine istiklâl ilan kararını aldırdı. Bir buçuk ay sonra halk oylamasına giderek halkın onayıyla 18 Ekim 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını kesinleştirdi. Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke oldu ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin BM ve AGİK üyeliğine kabulünü sağladı. Azerbaycan'da ilk sefaretini açan da Türkiye oldu. Azerbaycan Cumhuriyeti de ilk büyükelçiliğini Türkiye'de açtı.⁶⁷

Bağımsızlık ilan edildikten sonra Azerbaycan'da Ayaz Muttalibov iktidarı, Rus yanlısı bir politika izlemekteydi. Bu bağlamda, Muttalibov iktidarı, SSCB'nin devamı niteliğini taşıyan BDT'nin (Bağımsız Devletler Topluluğu) 21 Aralık 1991 tarihli Almatı Bildirisi'ne de imza attı.⁶⁸ Aynı dönemde Karabağ'da Ermeniler ile çatışmalar sürmekteydi. 1992 yılının Ocak ayı sonlarında bu çatışmalar şiddetle devam etmekteydi. Bölgedeki Ermeniler, Rusya ve Ermenistan tarafından desteklenmekteydi. 25-26 Şubat 1992'de Ermeniler, Hocalı'ya saldırdılar ve burada çok sayıda Türk insanını öldürdüler.⁶⁹

Bu arada Muttalibov'un 21 Aralık 1991 tarihinde BDT'ye katılım anlaşması da parlamento tarafından onaylanmadı. Rusya'nın siyaseti 1992'de değişmeye başladı ve bu minvalde Rusya, 4 Nisan 1992'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını resmen tanıdı. Rusya'nın bölgede etkinliği koruma çabalarını hızlandırdığı bir dönemde iktidara gelen Azerbaycan Halk Cephesi (AHC) ise Ruslardan kurtulmak için çaba harcamaktaydı.⁷⁰

Detaylarına girecek olursak, bu dönemde Moskova taraftarı olan Muttalibov ve arkadaşları ile Halk Cephesi lideri Ebulfeyz Elçibey arasındaki zıtlaşma artıyordu. Bilhassa 1991'de yapılan ilk Azerbaycan parlamentosu seçimlerinde Halk Cephesi adaylarını çoğu seçimleri kazandığı halde Azerbaycan Komünist Partisi'nin liderleri kontrol ellerinde bulunduğu için parlamentoda çoğunluğu muhafaza etmesi, taraflar arasındaki mücadeleyi son noktasına ulaştırdı. Neticede Azerbaycan, bir sene sonra tekrar seçimlere gitti. Bu arada yaptığı usulsüzlükler sebebiyle Muttalibov cumhurbaşkanlığından istifa etti, onun yerine Yakup Mehmedov vekâleten Cumhurbaşkanı oldu. Azerbaycan Komünist Partisi kendisini feshederek Azerbaycan Demokratik Partisi adını alarak seçimlere katıldı. Moskova yanlılarının ve İran'ın Halk Cephesi aleyhinde yürüttükleri kampanyaya rağmen 7 Haziran 1992 tarihinde düzenlenen cumhurbaşkanlığını seçimlerini Halk Cephesi lideri Ebulfeyz Elçibey kazandı.⁷¹

⁶⁷ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 65 (b, c, d).

⁶⁸ Karabayram, Rusya Federasyonu'nun, s. 185.

⁶⁹ Selçuk Karataş, Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Karabağ Meselesi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 225, 226.

⁷⁰ Namig Mahmudov, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin Yıkılışından Sonra Azerbaycan-Rusya İlişkileri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 63, 64.

⁷¹ Saray, Azerbaycan Türkleri Tarihi, s. 65 (f).

Azerbaycan, ilerleyen zamanda Rusya ile iyi ilişkiler içine girmeye başladı. 12 Ekim 1992'de Elçibey'in Moskova ziyareti, Azerbaycan ve Rusya arasındaki ilişkilerde önemli bir dönüm noktası oldu, yapılan görüşmenin ardından Azerbaycan ile Rusya arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik anlaşması imzalandı. Fakat iyileşme süreci Rusya'nın eski cumhuriyetleri federasyon ya da konfederasyon olarak birleştirme politikası neticesinde yine kötüleşmeye başladı. Bu politika doğrultusunda Rusya, Azerbaycan'ı baskı altına almaya çalıştı. Hatta bu süreçte 4 Haziran 1993 tarihinde bir darbe yapılarak Elçibey indirildi; Haydar Aliyev Bakü'ye davet edilerek parlamento başkanı seçildi. Aliyev, bu görevini sürdürürken ayrıca Ekim 1993'te devlet başkanı seçildi. Bundan sonra da Rusya'ya karşı yumuşak sözler kullanarak Rusya'yı yatıştırmaya çalıştı. Buna rağmen Ruslar, Ermenileri destekleyerek Azerbaycan topraklarının işgal edilmesine yardımcı oldular.

İki devlet arasında sorun olan diğer bir konu da Çeçenistan idi. 1994 ile 1996 yılları arasındaki ilk Rus-Çeçen savaşında Ruslar, Azerbaycan'ı Çeçenlere yardım etmekle suçladılar; ancak Azerbaycan bu iddiaları reddetti. Bundan sonra 1996'da Rusya ile Çeçenistan arasında imzalanan bir anlaşmayla birlikte Azerbaycan ile Rusya ilişkileri de düzelmeye başladı. Ancak Çeçenler ile Rusya arasındaki 1999 yılında meydana gelen sorunlar sırasında da Rusya, Azerbaycan'ı yine Çeçenlere yardım etmekle suçladı. Bunun dışında Haydar Aliyev döneminde Azerbaycan'ı Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye yapma konusunda tartışmalar arttı. Aliyev yönetimi, Batı ile de yakınlaşmaya çalışıyordu.

Haydar Aliyev, göreve geldikten sonra Azerbaycan dış politikasını önemli ölçüde dalgalanmalardan kurtardı ve dengeli hale getirdi. Aliyev'in iktidarı döneminde Azerbaycan-Rusya ilişkileri genelde denge politikası çerçevesinde gelişti. Bunun istisnaları olarak özellikle Aliyev iktidarının ilk altı aylık dönemi ve kısmen de Rusya'da Putin'in göreve gelmesinden sonraki dönemler gösterilebilir. Bu iki dönemde Azerbaycan-Rusya ilişkileri daha yoğun hale geldi ve Rusya'nın Azerbaycan'daki çıkarları daha üst düzeyde temin edildi. Putin'e kadarki dönemde Azerbaycan-Rusya ilişkilerinin çok üst düzeyde olmamasının nedenlerinden birisi olarak Aliyev ile Yeltsin diyalogunun iyi olmaması da gösterilebilir.⁷²

Azerbaycan'da, 2003 yılına gelindiğinde bir seçim sürecine girildi. Bu esnada genel kanaat, Haydar Aliyev'in desteğini alan İlham Aliyev'in kazanacağı yönündeydi. Nitekim öyle de oldu ve 15 Ekim 2003'teki seçimleri İlham Aliyev kazandı.⁷³ Bundan sonra İlham Aliyev döneminde de Rusya ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler artmaya devam etti. Öyle ki 2006 yılında Putin, yeni yıldaki ilk resmi seferini Azerbaycan'a yaptı. Görüşme sonucunda İlham Aliev, birçok konuda Rusya ile Azerbaycan'ın düşüncelerinin uyuştuğunu belirtti.⁷⁴

⁷² Mahmudov, Sovyet Sosyalist, s. 69-79, 89.

⁷³ Araz Aslanlı, "Azerbaycan'da Devlet Başkanlığı Seçimi ve Sonrasındaki Gelişmeler", Karadeniz Araştırmaları, I, 2004, s. 103, 107, 112.

⁷⁴ Mahmudov, Sovyet Sosyalist, s. 89, 90.

C. OSMANLI ARŞIVI BELGELERİNDE AZERBAYCAN

Azerbaycan tarihi hakkında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde farklı dönemlere ait pek çok kayıt bulunmaktadır. Belgeler içerisinde şu ana kadar tespit edilebilen en eski kayıt ise 1554 yılına, yani Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait bir belgedir. Şunu da belirtmek gerekir ki bahsi edilen belge, ilk defa bu kitapta kullanılmaktadır; nitekim belgenin tarihini okuma konusundaki zorluktan dolayı olsa gerek ki şu ana kadar Azerbaycan üzerine yazılan diğer eserlerde bu belgeye değinilmedi.

Bunun dışındaki arşiv vesikalarının içeriği ise çeşitlilik arz etmektedir. Kimi belgeler münferit olayları ve şahsi meseleleri konu edinirken, kimi belgeler de siyasi konuları ve uluslararası ilişkileri açıklamaktadır. Bu kitabın kapsamında aşağıda görüleceği üzere Azerbaycan'ın tarihi, temel dönüm noktaları esas alınarak üç bölüm halinde incelenmekte ve arşiv belgeleri, kendi içlerinde kronolojik bir sıraya konularak verilmektedir.

1. Hanlıklar Öncesi ve Hanlıklar Dönemi (1554-1813)

Yukarıda bahsedilen Azerbaycan ile alakalı en eski tarihli Osmanlı arşiv belgesi, Revan Kalesi'nin binası için gerekli taşı götüren Mehmed'e mükâfat olarak üç bin akçelik bir tımar tevcih edilmesi emrini içeren Kanuni Sultan Süleyman'ın Batum Beylerbeyine fermanıdır.⁷⁵ Bundan sonraki tarihlere ait evrak ise şu şekilde bir tablo arz etmektedir.

İlk dönemlere ait arşiv vesikaları arasında mali işlere dair konular ağırlıktadır. Bu bağlamda, Dergâh-ı âlî yeniçerilerinden Ali Beşe'nin Berde mukataasını iltizam eden Şah Veled'e kefil olduğuna dair Gence kadısı tarafından verilen hüccet;⁷⁶ Dergâh-ı mualla çavuşlarından bir çavuşun Maraş ve diğer sancaklardan mutasarrıf olduğu zeametine ait noksanının Gence vilayetindeki boşta olan zeametlerden tamamlanması hakkında Sultan III. Mehmed'in Gence Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya fermanı;⁷⁷ Şemahi Sancağı'nda ve nahiyesinde Ahmedabad mezrası ve başka yerlerden 2.336 akçe tımara mutasarrıf olup firar ederek Kızılbaş sığınan Hüsrev'in hazineye kalan maaşı ile tımarının Şirvan müteferrikalarından Perviz'e verildiğine dair Sultan III. Mehmed'in Şirvan Muhafızı Vezir Hasan Paşa'ya fermanı;⁷⁸ Gence ve Tiflis'de görevli neferlerin maaşlarını ödedikten sonra İstanbul'a otuz yük akçe göndermek taahhüdünde bulunan Gence Defterdarı Durmuş'un aynı göreve yeniden tayini hakkındaki belge vardır.⁷⁹

Bu döneme ait muhtelif konular arasında, Nahçıvan'ın idaresine tayin edilen Revan Beylerbeyi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Nahçıvan yakınlarına geldiği halde hiç kimsenin kendisini karşılamadığı, kalede bulunanların isyan ederek kendisini kaleye sokmadıkları, bu duruma göz yumulursa hiç kimsenin burada düzen ve dirliği sağlayamayacağından isyan edenlerin üzerine gidilip haklarından gelinmek için emir verilmesi talebine dair Revan Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın padişaha arz yazısı;⁸⁰ Tiflis'te görevli Sağ Kol Ağası Mehmed Ağa ve arkadaşlarının ahaliye büyük zulümlerde bulunmaları, eşya ve erzaklarını gasp etmeleri şikâyet edildiği için durumun tahkik edilerek yapılan zulmün engellenmesi emrini havi Şirvan beylerbeyi ile Gence beylerbeyi Sinan Paşa'ya gönderilen emirname;⁸¹ Revan Kalesi'nde bulunan otuz bin kişilik Kızılbaş ordusuyla sabık Kağızman beyi Alikulu ile Kars ağaları kuvvetlerinin

⁷⁵ İE.AS, 48-4438, [20 Zilhicce 961 [16 Kasım 1554]

⁷⁶ İE.ML, 27-2634, 27 Rebiulahir 1006 [7 Aralık 1597]

⁷⁷ AE.SMMD.III, 1-36, 10 Zilhicce 1005 [25 Temmuz 1597]

⁷⁸ AE.SMMD. III, 1-27, 10 Muharrem 1006 [23 Ağustos 1597]

⁷⁹ AE.SMMD.III, 1-85, 15 Zilhicce 1006 [19 Temmuz 1598]

⁸⁰ AE.SMMD.III, 1-22, [29 Zilhicce 1007] [23 Temmuz 1599]

⁸¹ İE.DH, 6-619, [20 Muharrem 1012] [30 Haziran 1603]

bir olup çetin bir muharebe yapıp Kızılbaşlara büyük kayıplar verildiği, çoğunun kılıçtan geçirilip birçoğunun da esir edildiği, bunlardan yedisinin başlarını Alikulu Bey ve Kars ağaları maiyetleriyle birlikte İstanbul'a getirdiklerinden bunlara iltifat edilerek ödüllendirilmelerinin uygun olacağına dair padişaha sadrazam tarafından yapılan arz;⁸² daha önce tahriri yapılmış olan Ağcakale, Nik, Bozcalı, Kazak, Ahyat ve Haydarbey ile civarının yeniden tahririnin yapılarak defterlerinin Dersaadet'e gönderilmesi hakkında belge;⁸³ fethedilen İran'ın Azerbaycan bölgesinde ahaliye ve ayana nasıl davranılması gerektiğine ve Revan şehri ile civarındaki kalelerin fethedilmesi için Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Tebriz ve Hemedan seraskerine gönderilen mektup bulunmaktadır.⁸⁴

Bu döneme ait yazışmalar arasında lokal ve genel güvenlik meseleleri de vardır. Nitekim Şemahi şehrindeki Rus tüccarları ile Prens Çerkoski'nin Lezgi aşireti tarafından öldürülmeleri üzerine Rusların Derbent ile Bakü'yü işgal etmeleri, Davut Han'a Osmanlı Hükümeti'nce Şirvan Hanlığı tevcihi ve Osmanlı Devleti'nin İran'ın işgali hususunda Ruslarla anlaşması hususunda belge;⁸⁵ Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Şirvan Hanı Davud Han'la beraber Tiflis ve Bakü'yü Moskov istilasından kurtarmaya memur olduğu halde vazifesinde gevşek davranan sabık Revan Seraskeri İbrahim Paşa ve maiyetine memur olduğu halde görevine gitmemiş olan Trabzon Valisi ve Kars Mutasarrıfı Mustafa Paşa'nın bu itaatsizliklerinden dolayı uyarılarak yeni görevlendirilen Revan Seraskeri Diyarbakır Valisi Sarı Ahmed Paşa ile haberleşerek ve onun verdiği emirleri yerine getirmek suretiyle Şirvan'ın Rusların elinden kurtarılması emrini havi padişahın fermanı;⁸⁶ Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilecek hazine silahşor Mehmed'e teslim edildiği için Revan'a varıncaya kadar kendisinin ve hazinenin güvenliğinin sağlanması emrini havi Üsküdar ile Revan arasındaki mahallerin kadılarına gönderilen emir;⁸⁷ Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilmek üzere İstanbul'dan gönderilen ve Trabzon İskelesi'nde bekletilmekte olan ve cephanelerin bir an önce Revan'a gönderilmeleri emrine havi Trabzon ve Gümüşhane'deki görevlilere hüküm ile Tebriz Seraskeri Abdullah Paşa'nın emrindeki askerlerin ihtiyaçları için Trabzon'da bekletilen zahirelerin Erzurum'a nakledilmesine dair hüküm;⁸⁸ Erzurum Valisi Mustafa Paşa'nın emrindeki askerlerle Revan'a giderek bölgede bulunan Serasker Ahmed Paşa ile birlikte Revan Kalesi'nin muhafazasını temin etmeleri emrini havi Sultan III. Ahmed'in fermanı mevcuttur.⁸⁹

Zahire ve gıda ihtiyaçlarının temini ile sair ekonomik konuları içeren belgeler de bulunmaktadır. Revan Seraskeri olup Gence ve Şirvan taraflarına görevlendirilen Ahmed Paşa'nın cephaneye ve toplarıyla zahireleri taşıyacak katır ve beygirlerin süratle tedarik edilip gönderilmesi ve bu konuda yapılacak masrafların Menteşe ve Teke sancakları cebeli bedeliyesi ile Biga, Gelibolu, Mihaliç ve Uşak mukataaları mallarından tahsil edilmesi emrini havi Aydın ve Menteşe sancakları muhassılı Hacı Abdullah Paşa ile Anadolu valisine, Biga ve Mihaliç kadılarıyla Biga voyvodasına hitaben yazılan hüküm;⁹⁰ Fetih ve teshiri müyesser olan Tebriz'in müjdesi gelince padişah huzurunda sadrazama giydirilen hilatın

⁸² HAT, 1654-4, [29 Zilhicce 1014] [7 Mayıs 1606]

⁸³ İE.DH, 23-2128, 29 Rebiulevvel 1129 [13 Mart 1717]

⁸⁴ İE.DH, 29-2619, 7 Cemaziyevvel 1135 [13 Şubat 1723]

⁸⁵ HAT, 1427-58443, [29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]

⁸⁶ C.AS, 778-32935, [29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]

⁸⁷ AE.SAMD III, 211-20364, 20 Safer 1137 [8 Kasım 1724]

⁸⁸ AE.SAMD III, 212-20539, 3 Rebiulevvel 1137 [20 Kasım 1724]

⁸⁹ HAT, 1447-26, [29] Cemaziyevvel 1137 [13 Şubat 1725]

⁹⁰ C.AS, 1022-44827, 3 Cemaziyelahir 1137 [17 Şubat 1725]

mubayaasına dair buyruldu;⁹¹ Tiflis Kalesi'nde tamirine lüzum olan bina ve çeşitli mahallere ait tamirin yapılması emrini havi Tiflis muhafızı ve defterdarına hitaben padişahın gönderdiği ferman; vefat eden Tiflis Defterdarı Halil Efendi'nin yerine Abdurrahman Efendi'nin tayin edildiğine dair padişahın emri;⁹² fethedilen Gence şehrinde kale olmadığından askerlerin iskânına yönelik gerekli bina yapılması için Gence Muhafızı Vezir Mustafa Paşa ve Gence Defterdarı İbrahim Efendi'ye hitaben padişahın emri; Azerbaycan taraflarından her sene koyunlarını Sürmeli nahiyesindeki kışlaklara getirenlerden sürü başına iki koyun alınması bundan başka bir şey talep edilmemesi emrini havi Sürmeli kadısına gönderilen hüküm ve Revan kadısı Abdullah Efendi'nin tasdiki hakkında belge;⁹³ Revan Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte Dersaadet'e gönderilmesine dair Revan Muhafızı Mustafa Paşa ile kadı ve defterdarına hüküm;⁹⁴ Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Seraskeri Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm;⁹⁵ Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Muhafızı Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm;⁹⁶ Şark sınırında bulunan Gence Kalesi'nin muhafazası için Diyarbakır'dan bin nefer asker temin edilmesi, bunlara verilecek bahşiş, maaş, çadır ve diğer levazimatların bedeli olan paranın da tarafından ödemesi emrini havi Diyarbakır Valisi Kır Ali Paşa'ya hitaben Sultan I. Mahmud'un hükmü bulunmaktadır.⁹⁷ Farklı inanç ve mezhep mensuplarıyla yaşanan problemler ve uluslararası ilişkiler noktasında çeşitli konular ele alınmaktadır. Kızılbaşların Revan Kalesi'ne taarruz edecekleri haber alındığından Karaman Valisi Vezir Ahmed Paşa'nın Revan Muhafızı Vezir Mustafa Paşa ile birleşerek kalenin müdafaa ve muhafazasına görevlendirildikleri, ayrıca bunlara yardım için Tebriz Seraskeri Vezir İbrahim Paşa'nın da asker takviyesi yaparak kalenin muhafazasına katkıda bulunması emrini havi padişah tarafından Tebriz Seraskeri İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm;⁹⁸ dost görünüp her fırsatta Osmanlı ülkesine hücum eden ve inançlarının gereği olarak ashabın önde gelenlerine küfür ve hakaret etmekten geri kalmayan İranlıların bu uygunsuzluklarına bir son vermek üzere Bağdat Valisi Ahmed Paşa ile birlikte hareket ederek Tebriz'den İsfahan'a kadar olan bütün Acem vilayetlerinin zapt edilmesi emrini havi Revan Seraskeri Vezir Ali Paşa'ya hitaben gönderilen hüküm;⁹⁹ Revan Kalesi'nde görevli süvari ve yerli neferlerin talepleri üzerine kendilerine, sahipleri firar eden ve harap durumda olan kale civarındaki Köhneşehir, Demirlukulak ve Tepebaşı adlı mevkilerde bulunan hanelere yerleşmelerine izin verilmesi hakkında belge;¹⁰⁰ Ruslarla olan hudut meselelerinin iki devletin arasında olan dostane münasebetlere zarar vermeden halledilmesi, Ruslar tarafından Derbent mevkiinden gasp edilen koyun ve eşyaların geri alınması, Gence Kalesi için Karabağ ve havalisinden Şirvan Hanı tarafından satın alınacak zahire ve koyunların temin edilerek Gence Kalesi'ne nakledilmesi ve hanın talebi üzerine kendisine Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşılığı rütbesi tevcih edilerek Gence muhafızı müteveffa Mustafa Paşa'nın kethüdası Süleyman Bey'in görevlendirildiğine dair hüküm;¹⁰¹ Gence Kalesi varoşunda bulunan Sultan Ahmed Camii de denilen Câmî-i Kebir'in imam, hatip ve şeyhülkurrası vazifesini ifa ederken vefat eden Hacı Ahmed Efendi'nin yerine tayin edilen Mehmed Efendi adlı şahsın görevini layıkıyla yapmadığını ahalinin şikâyet etmesi üzerine, görevin vefat eden Hacı Ahmed Efendi'nin oğlu Seyyid Ömer Efendi'ye tevcih edilmesi hakkında belge bulunmaktadır.¹⁰²

⁹¹ İE.HLT. 5-524, 19 Zilhicce 1137 [27 Ağustos 1725]

⁹² C.AS, 583-24550, 30 Safer 1138 [6 Kasım 1725]

⁹³ AE.SAMD III, 212-20511, 11 Cemaziyelevvel 1138 [15 Ocak 1726]

⁹⁴ AE.SAMD III, 51-5135, 15 Cemaziyelevvel 1139 [8 Ocak 1727]

⁹⁵ AE.SAMD III, 126-12406, 7 Cemaziyelevvel 1140 [21 Aralık 1727]

⁹⁶ AE.SAMD III, 117-11527, 8 Cemaziyelevvel 1141 [10 Aralık 1728]

⁹⁷ C.AS, 103-04678, 22 Receb 1142 [10 Şubat 1730]

⁹⁸ C.AS, 1212-54352, [29] Safer 1143 [13 Eylül 1730]

⁹⁹ AE.SMHD I, 214-6885, 20 Zilkade 1143 [27 Mayıs 1731]

¹⁰⁰ AE.SMHD I, 58-3675, [27 Safer 1144] [31 Ağustos 1731]

¹⁰¹ AE.SMHD I, 223-17703, 20 Rebiulevvel 1144 [22 Eylül 1731]

¹⁰² C.EV, 316-16055, 29 Rebiulahir 1145 [19 Ekim 1732]

Bölgedeki siyasi, dini ve askeri mücadeleleri anlatan belgelere de yeri geldikçe değinilmektedir. İran kumandanlarından olup Bağdat'ı muhasara eden Tahmasb Kulu Han'ın Bağdat muhasarasına yirmi bin miktarı Kızılbaş askerini bırakıp yanındaki askerlerle birlikte Tebriz'in muhafazasına katılacağı ve İran hanlarından Lutf Ali Han'ın da Tebriz'in muhasarası için Karadağ ve Tebriz taraflarında asker toplamaya başladığını Revan Seraskeri İbrahim Paşa'nın haber verdiğinden maiyetlerindeki Tatar askerleriyle Serasker İbrahim Paşa ile haberleşip onun emir ve görüşleri doğrultusunda hareket ederek Kızılbaşların mağlup ve perişan edilmeleri ve gerekli gayreti göstermeleri için Tatar hanlarına hitaben Sultan I. Mahmud'un fermanı;¹⁰³ askeriyle birlikte Revan taraflarında Rafiziler üzerine kışa ve yağmura bakmadan harekâta bulunan Serasker Abdullah Paşa ile askerlerin düşman karşısında başarılı olmaları için dua ederek onları tebrik ve cihadi teşvik eden ayet ve hadisle süslenmiş I. Mahmud'un hatt-ı hümayunu;¹⁰⁴ şark canibi Seraskeri Vezir Abdullah Paşa ile orduda bulunan vüzera ve mirimiran ve askerlerin Musul'dan hareketle Revan taraflarında toplanmış olan Kızılbaş askerinin bulunduğu bölgeye varmalarından dolayı oldukça memnun olduğu ve şimdi de bütün orduda görevli beylerin ve askerlerin Serasker Abdullah Paşa'nın emir ve görüşlerine itaat ederek Kızılbaş askerlerinin üzerine yürüyüp onları mağlup edip o bölgeden Kızılbaş askerini defetmek için bütün gayretleri ile savaşmaları ve bu savaşta başarılı olmaları temennisiyle padişahın Abdullah Paşa ve ordudaki beylere ve askerlere hitaben gönderdiği ferman, bölgedeki mücadeleleri ele almaktadır.¹⁰⁵

Gence Kalesi'ni muhasara etmiş olan Kızılbaşlara karşı savaşın kalenin ve kaledeki Müslümanların kurtarılması için Van Valisi Timur Mehmed Paşa'nın Şark Seraskeri olan Abdullah Paşa'nın emrine verildiğine dair Sultan I. Mahmud tarafından Van Valisi Timur Mehmed Paşa'ya hitaben gönderilen emir;¹⁰⁶ Revan hanı Muhammed Han ile İran şehzadesinin anlaşmaları ve küçük şehzadenin Revan'a gelerek askerlerini geri çektiği, Rus kuvvetlerinin bozguna uğratıldığı hakkında yazı;¹⁰⁷ Tahmasbkulu Han'ın, Kars'ta mağlup olarak Kars Suyu'nun öteki yakasına firar ettiği haberinin büyük bir memnuniyete sebep olduğu; Revan tarafından Tebriz'e kaçtı ise kendisinin takip edilmemesi ve Gence'de mahsur kalan askerlerin imdadına yetişilerek Gence Kalesi'nin kurtarılması emrini havi Şark Seraskeri Köprülüzade Abdullah Paşa ve emrindeki beylere ve askerlere hitaben yazılan hüküm;¹⁰⁸ Van Kalesi şark hududunun en son noktasında ve Azerbaycan sınırında olduğu için kaledeki askerlerin ihtiyaçları için her an zahirenin hazır bulunması oldukça önem taşıdığından Van eyaletine bağlı kaza ve nahiyelerden miktar ve bedelleri belirtilen toplam 40.000 bin kile buğday ve 10.000 kile arpanın satın alınarak Van Kalesi'ne teslim edilmesi ile ilgili belgeler vardır.¹⁰⁹

Bölgedeki sulh ve huzuru sağlamaya yönelik alınan tedbirler de belgelerde konu edilmektedir. İran Vekili Zend Kerim Han'ın birkaç seneden beri Bağdad ve Basra taraflarına taarruz ettiğinden Erzurum taraflarına da hücum etmesi ihtimaline karşı şark canibi seraskeri Seyyid İbrahim Paşa'ya Erzurum Eyaleti'nin idaresinin de verilip Azerbaycan hanları ile güzel geçinerek onlardan Osmanlı Devleti aleyhine harekette bulunmalarını temin etmesi ve mümkün olduğu kadar İran ile dostane surette

¹⁰³ C. AS, 79-3703, [10] Zilhicce 1145 [24 Mayıs 1733]

¹⁰⁴ HAT, 1448-3, 5 Receb 1147 [1 Aralık 1734]

¹⁰⁵ C.AS, 653-27467, 10 Şaban 1147 [5 Ocak 1735]

¹⁰⁶ C.AS, 32-1462, [29] Şevval 1147 [24 Mart 1735]

¹⁰⁷ HAT, 16-714, [29 Zilhicce 1147] [22 Mayıs 1735]

¹⁰⁸ C.AS, 1182-52734, [30] Muharrem 1148 [22 Haziran 1735]

¹⁰⁹ C.AS, 1207-54071, 14 Zilkade 1190 [25 Aralık 1776]

geçinmesi bu mümkün olmaz ise Azerbaycan hanları ile haberleşerek İran tarafından Osmanlı ülkesine yapılacak tecavüzleri önlemesine dair padişah tarafından Seyyid İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm;¹¹⁰ Revan hanına hediye olarak gönderilecek bir samur kürkün bin iki yüz kuruşa satın alınıp bedelinin Birun Hazinesi'nden karşılanması hakkında yazı mevcuttur.¹¹¹

Osmanlı arşiv vesikaları arasında yer alan önemli bir konu da İrakli Han ile ilgilidir. Osmanlı ile önceleri iyi geçinen, daha sonra da Osmanlı'ya karşı mücadele hareketi içine giren bu şahıs hakkında birçok kayıt bulunmaktadır. Bu mevzuyla ilgili olarak; İrakli Han'ın Revan hanı Hüseyin Ali Han'ın üzerine gitme sebebinin Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya yazıldığına, Nadir Şah'dan sonra katili Kaçar Muhammed Han'ın İran'a musallat olduğuna ve Hüseyin Ali Han'ın hapsedildiğine, İrakli Han'ın babası ile birlikte Hüseyin Ali Han'ı hapisten kurtarıp tekrar Revan hanı olmasını temin ettiklerine, Revan'a saldıran Azat Han'ın da mağlup edildiğine, Azerbaycan hanlarından bazılarının İrakli Han'a hürmeten Revan'a taarruz etmediklerine, Hüseyin Ali Han'ın Padişah tarafından gönderilen hediyeleri kabul etmediğine, İrakli Han'ın Osmanlı'ya bağlılığından dolayı Revan hanının düşmanca tavır takındığına ve İrakli Han'ın bu düşmanlığa karşılık verdiğiğine, kendisinin Osmanlı Hükümeti'ne bağlı olduğuna dair İrakli Han tarafından gönderilen arızanın özeti bulunmaktadır.¹¹²

Bölgenin genel durumu hakkında yapılan yazışmalara da yer verilmektedir. Erzurum Valisi Timur Paşa'nın kendisine Dağıstan Valisi Muhammed Şemhal tarafından bir mektup ile gelen Hacı İbrahim namındaki adamından Dağıstan ve Azerbaycan'da Rus hareketlerine dair alınan malumatı Sadaret'e bildiren tahrirati;¹¹³ Çıldır Valisi Süleyman Paşa'nın Rusların ahvaline Tiflis ve Açıkbaş hanlarının temayüllerine ve diğer Azerbaycan ve civar hanlıklara dair casusların haberlerine ve alınan yazılara dair malumat vardır.¹¹⁵

İrakli Han ile ilgili belgeler sık olarak görülmektedir. Bu belgeler arasında Moskovlular ile Lezgi taifesi arasında eskiden beri süregelen düşmanlık dolayısıyla aralarında daima muharebeler meydana geldiği ve Lezgi taifesinin Tiflis'e saldırdıkları ve İrakli Han'ın bir Lezgi fırkasını tarafına celp fikriyle Lezgi Ahmed Han'ın kızını oğlu için namzet yaparak bu şekilde Ahmed Han'a ve Ahmed Han'a bağlı Lezgi fırkasını tarafına çekmeyi hedeflediği, Moskovlunun Anatol dağını yararak iki top arabası geçecek genişlikte yol açtığı ve İrakli Han'ın Devlet-i Aliyye'nin sadık dostu olduğu, Nadir Şah'ın Rusya'dan aldığı dokuz milyon tümen borca karşılık İran şehirlerinden Bakü, Geylan, Şeki ve Şirvan'ı rehin aldığına dair Tiflis Hanı İrakli Han'ın gönderdiği İbrahim adlı şahsın takririni;¹¹⁵ Çıldır Valisi Süleyman Paşa'dan alınan tahriratın hülâsası olup, Tiflis Hanı İrakli Han'ın Rusya'ya tabi olmak suretiyle esas amacının bütün Azerbaycan ve Kafkasya'da krallığını ilan ederek daha sonra da Osmanlı Devleti'ne hücum etmek olduğundan İrakli'ye karşı bütün hanların Osmanlı ile bir olarak bu istilaya karşı durmaları hakkında huduttaki paşalara emir verildiğine dair tahrirat;¹¹⁶ Erzurum Valisi Canikli Ali Paşa'nın, Tiflis Hanı İrakli Han'ın Revan'a göz diktiğinden Azerbaycan ve Dağıstan hanlarına yazılıp (Revan hanı henüz genç olduğu için) Revan'ın ya emaneten Osmanlı Devleti idaresine alınması veya başka türlü muhafazası lazım geldiği hakkındaki tahrirati;¹¹⁷ İrakli Han'ın Rusya ile ittifak akdine ve onun tarafından bir

¹¹⁰ C.DH, 93-4643, [10] Safer 1192 [10 Mart 1778]

¹¹¹ AE.SABH I, 184-1, 26 Zilhicce 1190 [5 Şubat 1777]

¹¹² HAT, 7-228/A, 4 Rebiulevvel 1194 [10 Mart 1780]

¹¹³ HAT, 10-336/A, 30 Receb 1197 [1 Temmuz 1783]

¹¹⁴ HAT, 10-333/B, 19 Şevval 1197 [17 Eylül 1783]

¹¹⁵ HAT, 10-349/M, [29 Zilhicce 1197] [25 Kasım 1783]

¹¹⁶ HAT, 16-720, 17 Şaban 1198 [6 Temmuz 1784]

¹¹⁷ HAT, 28-1324, 3 Zilkade 1198 [18 Eylül 1784]

tecavüz olması halinde Azerbaycan hanları, Çıldır Valisi ve Bayezid mutasarrıfı ile beraberce bu tecavüzün defii için çalışılacağına dair Hoy Hanı Ahmed Han tarafından gönderilen Farsça arızanın hülasesı ve hediyelerin listesi;¹¹⁸ Rusya'nın harekâtına, İran ve Azerbaycan ahvaline, Tiflis hanı İraklı Han'ın ve Açıkbaş meliki Soloman'ın tavırlarına dair Çıldır valisinden gelen tahriratın rikaba takdimi üzerine I. Abdülhamid'in "Canikli Ali Paşa'nın Rusya ile seferin muhakkak olduğu hakkında görüş bildirdiğine" dair hatt-ı hümayunu bulunmaktadır.¹¹⁹

Bunların yanı sıra ilgili dönemde yaşanan siyasi meseleler de ele alınmaktadır. Bu türden belgeler arasında; antlaşmalara aykırı olarak Tiflis Hanı ile dostluk kuran ve bununla da yetinmeyip hanı müstakil kral ilan ederek Gürcistan, Dağıstan ve Azerbaycan halklarını kendisine yaklaştırmak isteyen Ruslara karşı Osmanlı Devleti'nin gerekeni yapacağı ve hatta savaşa girileceğine dair Sadrazamın takriri;¹²⁰ Azerbaycan hanlarına hediyelerle gönderilip ancak Çıldır'da vefat eden Salih Bey'in yanındaki eşyalarının tespit edilip varislerine taksimiyle onun yerine başka birinin tayin edilmesine dair hatt-ı hümayun mevcuttur.¹²¹

Osmanlı arşiv vesikalarında ismi sıkça geçen bir diğer figür de Revan hanı Muhammed Han'dır. Bu şahısla ilgili muhtelif yazışmalar bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'ne iltica eden ve toprakları Osmanlı toprağı addedilerek kendisine Anadolu Beylerbeyliğı payesi verilen Revan Hâkimi Muhammed Han, Osmanlı Devleti'nin himayesinde olup ancak Revan topraklarına saldırılar düzenleyen Bayezid Sancağı Mutasarrıfı İshak Paşa'nın bu hareketinin tasvip edilecek bir durum olmadığı gibi Muhammed Han ile İshak Paşa'nın aralarının da bozulmasına sebebiyet verdiğiinden ikisinin arasının bulunması ve bir daha böyle istenmeyen hadiseler meydana verilmemesi için gereken tedbirlerin alınması ve aralarındaki düşmanlığı hangi tarafın başlattığının tahkik edilerek neticenin etraflica İstanbul'a yazılması emrini havi Erzurum Valisi Abdullah Paşa'ya hitaben yazılan hüküm;¹²² Osmanlı Devleti'ne iltica ederek uhdesine Anadolu Beylerbeyliğı tevcih olunan Revan Hanı Muhammed Han'ın memleketine Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa tarafından yapılan saldırılar üzerine iki tarafın birbirine husumetleri olduğu; bu ise Osmanlı'nın himayesinde olan Revan memleketi ahalisinin hoşnutsuzluğuna sebep olduğu gibi tasvip edilecek bir durum da olmadığından iki tarafın bu husumete son vererek birbirleriyle dostça geçinmelerinin sağlanması için Erzurum Valisi Abdullah Paşa'nın bu işe aracı olması ve Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa ile Muhammed Han'ın ikazını havi yazılan hükümler vardır.¹²³

Bölgeden hac ibadeti için gelen kişilere yardım edilmesini konu edinen yazışma da mevcuttur. Örneğin Azerbaycan taraflarından gelen Acem hacılarından mutattan ziyade bir para talep edilmemesi hakkında çıkarılan ferman üzerine bir para fazla talep edilmediğine dair Mekke Emiri Şerif Galib'ten gelen tahrirattan hülasa bulunmaktadır.¹²⁴

Revan hanıyla ilgili belgeler devam etmektedir. İran hanlarından Ağa Muhammed Han'ın hile ve saldırılarına karşı yardım talebinde bulunan Revan hanı Muhammed Han ve Şuşa hanı İbrahim Han'a itidal yollu hareket edileceğinin beyan edilmesi;¹²⁵ Muhammed Han tarafından gelen Farsça ibareli

¹¹⁸ HAT, 1415-57855, 9 Zilkade 1198 [24 Eylül 1784]

¹¹⁹ HAT, 1450-29, [29 Zilhicce 1198] [13 Kasım 1784]

¹²⁰ HAT, 1430-58565, [29 Zilhicce 1202] [30 Eylül 1788]

¹²¹ AE.SABH I, 5-441, [10 Receb 1203] [6 Nisan 1789]

¹²² C.HR, 46-2256, [20] Safer 1204 [9 Kasım 1789]

¹²³ C.HR, 38-1883, [10] Rebiulevvel 1204 [28 Kasım 1789]

¹²⁴ C.DH, 27-1350, 23 Ocak 1790

¹²⁵ HAT, 183-8488, [29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]

tahriratta Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'dan şikâyetle bulunması üzerine Muhammed Han'ın şikâyet ettiği konularda kendisine rahatsızlık verilmemesi için İshak Paşa'ya emir gönderilmesine dair padişahın hatt-ı hümayunu;¹²⁶ Revan Hanlığı'na ve diğer komşu hanlara İran tarafından bir saldırı beklendiğinden hanların yardım talepleriyle muhacirlerinin Osmanlı'ya kabul edilmelerine dair istekleri ancak İran Devleti'yle Osmanlı Devleti arasında sulh olduğundan sulha aykırı bir durum olmadığı takdirde İran'a harp ilan edilemeyeceği;¹²⁷ İranlı Ağa Muhammed Han ve Tiflis Hanı Iraklı Han ile diğer Azerbaycan ve Dağıstan hanlarının ahvali hakkında Erzurum ve Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın gönderdiği tahriratın padişaha takdim edildiği;¹²⁸ İran'da Ağa Muhammed Han'ın Tahran'dan hareketle Süleyman Han'ın askeri ile birlikte Tebriz'e girdiği ve Revan hanının üzerine gidecekleri rivayetinin Erzurum Valisi Seyyid Ahmed Paşa tarafından bildirildiği hakkında yazılır;¹²⁹ vefat eden İranlı Ağa Muhammed Han'ın cenazesinin İmam Ali Türbesi'ne defnedilerek, yerine veliahdı ve biraderzadesi Baba Han'ın mücevher külâh giyerek Fars, Irak, Azerbaycan ve Esterabad memleketlerine şah olduğunu Bağdad Valisi Süleyman Paşa'nın haber verdiğini bildirir padişaha takdim edilen tahrir vardır.¹³⁰

Bunun dışında Hoy, Revan ve Tiflis ahvaline ve İran ile Ruslar arasında yapılmakta olan muharebelere dair o taraflara gidip gelen casusların verdikleri malumatlar ve Ahışa'da misafir olarak ikamet etmekte olan Gürcistan beylerinden Abaşıze Keyhüsrev Bey'e Erzurum Gümrüğü'nden günlük on beş kuruş tahsis edildiğinden bu paranın eksiksiz olarak kendisine ödenmesi gerektiği hakkında Erzurum ve Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın gönderdiği bilgileri havi sadrazam tarafından padişaha takdim edilen bilgiler mevcuttur.¹³¹

Revan, Bayezid ve Muş'da olan ve Üçkilise olarak adlandırılan kiliselerin patrikliğine nizama aykırı olarak ve Rusya imparatorunun müdahalesiyle David adlı rahip tayin edilmişse de Ermenilerin talepleri üzerine bu usulsüz tayinin iptal edilerek Bayezid'de ikamet eden Danyal'ın patrikliğe tayinin münasip görülmesi ile ilgili tayin emrinin yazılması ve bu tür patrik tayinlerine hiç kimsenin müdahale etmemesine dair Revan hanı ve Çıldır Valisi Şerif Paşa'ya yazılmasının padişah tarafından onaylandığı;¹³² Üçkilise rahibi Yosef'in ölümü üzerine yerine tayin edilen David isimindeki rahibin görevine devam etmesi hakkında yazı;¹³³ Revan'da Açmiyazın Ermeni manastırına katagigos intihabına vezirlerle nüfuzlu kimselerin müdahalesinin önlenmesi ve burada rahip olan David'in uygunsuz hareketlerinden dolayı görevinden uzaklaştırılıp yerine Danyel'in tayin edilmesi talebine dair İstanbul Ermeni Patriği Kirkor'un arzuhalı vardır.¹³⁴

Bölgede meydana gelen çeşitli sorunlara dair belgeler, Osmanlı arşivinde önemli yer tutmaktadır. Bunlardan bazıları arasında, Ahıska'dan Revan'a firar eden Şerif Paşa'nın etrafı tahrik edip Kürdlerden ve aşiretlerden topladığı kuvvetlerle Çıldır Kalesi'ni zapt etmek üzere hareket ettiği haber alındığından daha önce her ne kadar Şerif Paşa'nın ortadan kaldırılması için Çıldır ve Trabzon valileri ile Bayezid ve Muş mutasarrıflarına emirler gönderilmişse de Şark tarafı seraskerliği ile de görevli olan Erzurum

¹²⁶ HAT, 1388-55227, [29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]

¹²⁷ HAT, 162-6748, 19 Şevval 1209 [9 Mayıs 1795]

¹²⁸ HAT, 206-10865, [21 Cemaziyelevvel 1211] [22 Kasım 1796]

¹²⁹ HAT, 207-10919, [29 Zilhicce 1211] [25 Haziran 1797]

¹³⁰ HAT, 219-12056, [20 Şaban 1212] [7 Şubat 1798]

¹³¹ C.HR, 118-5863, 16 Rebiulahir 1211 [26 Ağustos 1801]

¹³² HAT, 119-4853, [1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]

¹³³ HAT, 119-4853-A, 1 Muharrem 1217 [4 Mayıs 1802]

¹³⁴ HAT, 119-4853-B, [1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]

valisinin biran önce Erzurum'a giderek diğer muhafız ve görevlilerle birlikte eğer Şerif Paşa Çıldır Kalesi'ni almış ise kaleden çıkartılıp ortadan kaldırılmasının temin edilmesi için Erzurum valisine Sadrazam Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın tahrirati vardır.¹³⁵

Yine İran üzerine yürüyen Rusların mağlup oldukları haberinin Boğdan Rus konsolosuna sorulduğunda mağlubiyeti kabul etmeyip İranlıların Bakü Kalesi önünde hile ile bir generali öldürüp diğerini yaraladıkları yolunda durumu kurtarmaya çalışmasının gelen bu haberin doğruluğunun ispatı olduğuna dair Boğdan Voyvodası Aleksandır'ın takrihi;¹³⁶ Rusya Devleti'nin Gence ve Tiflis'i satın aldığı iddiasına inanılmaması, Osmanlı Devleti ile din birliği olduğundan Rusya'ya karşı kendilerine arka çıkılması talebiyle Azerbaycan serdarı Mirza Abbas'ın mektubu üzerine Padişahın bu esnada Rusya ile sulh sürdüğünden bu talebe olumlu cevap vermediği hakkında yazı;¹³⁷ Tiflis, Gürcistan ve Azerbaycan taraflarını istila eden Moskovların Osmanlı memleketine vaki olacak tecavüzüne karşı koymak üzere serasker tayin olunan Mehmed Emin Paşa'nın Kars Muhafızı Abdullah Paşa'nın oğlu Nureddin'e kapıcıbaşılık tevcihi ile ilgili belge bulunmaktadır.¹³⁸

2. Rus İşgali Dönemi (1813-1918)

Rus işgali olarak bilinen ve Rusların Azerbaycan hanlıklarını hâkimiyet altına aldıkları dönemi kapsayan zaman dilimine dair Osmanlı arşivinde birçok yazışma bulunmaktadır. Burada örnek olarak alınan belgeler ise sadece işgal konusunu değil, ilgili dönemdeki farklı birçok konuyu içermektedir.

İşgal dönemine ait belgeler arasında, Rus askerlerinin Revan hududuna tecavüz edip birkaç köyü yaktığı; Revan hanı Hasan Han mukavemet etmek istemişse de muvaffak olamadığı ve gelen serdarın da Revan'a girmeyip Ruslarla savaşmak için etraftan asker toplamakta olduğu;¹³⁹ Rusya ile İran'ın Azerbaycan'da savaşmak üzere karşı karşıya geldikleri halde aralarında anlaşma sağlandığı; Osmanlı Devleti'nin eskiden olduğu gibi Rusya ile İran'ın aralarının bulunmasına katkı sağlaması ve Osmanlı İran ilişkilerinin dostane şekilde sürdürülmesi temennisi hakkında yazı mevcuttur.¹⁴⁰

Makü Hanı Budak Han'dan gelen sefirin getirdiği şehzade ve kaymakamın müşterek takrirlerinin sureti olup Osmanlı Devleti ile hoş geçinmek istediklerini ve Bilbas Aşireti'nin hudutta birkaç köylerini vurup harap ettiği ve saire hakkında yazı;¹⁴¹ Haydaranlı Aşireti'nin Osmanlı Devleti'ne ilticasının İran ile Osmanlı arasında ihtilafa ve aşiretin felaketine sebep olacağına dair Revan Serdarı Hüseyin Han tarafından Haydaranlı Aşireti Reisi Kasım Ağa'ya gönderilen mektubun tercümesi;¹⁴² Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa tarafından Bayezid'e gönderilen Behram Paşa kuvvetlerinin Şehzade Abbas Mirza ve Revan Serdarı Hasan Han kuvvetlerine mağlup olduğuna dair Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın tahrirati vardır.¹⁴³

¹³⁵ HAT, 219-12041, 11 Cemaziyelahir 1218 [28 Eylül 1803]

¹³⁶ HAT, 237-13179-E, 19 Safer 1221 [8 Mayıs 1806]

¹³⁷ HAT, 236-13123, [29 Zilhicce 1221] [9 Mart 1807]

¹³⁸ C.DH, 92-4565, 15 Ağustos 1811

¹³⁹ HAT, 792-36831-I, 17 Rebiulahir 1228 [19 Nisan 1813]

¹⁴⁰ HAT, 2-30, 21 Rebiulevvel 1229 [13 Mart 1814]

¹⁴¹ HAT, 790-36801-B, [29 Zilhicce 1230] [2 Aralık 1815]

¹⁴² HAT, 4-108, [29 Zilhicce 1235] [7 Ekim 1820]

¹⁴³ HAT, 815-37283, 1 Rebiulevvel 1237 [26 Kasım 1821]

İran ordusunun Halyaz sahrasından Eleşkirt'e çekilmiş olduğu, Şehzade Abbas Mirza'nın Hoy ve Hasan Han'ın Revan ve Kars canibinden giderek Eleşkirt'e Abdülhamid Paşa'yı bıraktıkları, Hasan Han'ın Kars'a hücumu muhtemel bulunduğu için yeniden bir ordu hazırlanmasına başlandığı, daha önce ordudan firar eden askerlerin aylıklarının kendilerinden tahsil edilmesi, ayrıca yeni hazırlanmakta olan ordu için para gönderilmesi taleplerini havi Şark Seraskeri Rauf Paşa'nın tahriratlarının padişaha arzı, sadrazamın yeni ordu tertibi fikrinin isabetli olduğu; ancak Rauf Paşa'nın istediği para daha önce gönderilmiş olduğundan yeniden para göndermeye gerek olmadığını padişaha arz etmesi konu edilmektedir.¹⁴⁴

Revan hanı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Hasan Paşa'ya sulh tesisi temennisiyle gönderilen mektup;¹⁴⁵ Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Dellalbaşısı Çalık Hüseyin Ağa maiyetinde Bayezid'e gelen kuvvetlerin Abbas Mirza ve Revan Hanı Hüseyin Han'ın kuvvetlerine mağlup olduğu, köy ve kasabaların yağma edildiği hakkında yazı;¹⁴⁶ Bayezid ve civarında kaza ve köylerin Abbas Mirza ve Revan Hâkimi Hüseyin Han kuvvetleri tarafından yağma edildiği, Abbas Mirza'nın Muş'a saldırmaması ve elindeki esirleri bırakmasının rica edilmesi üzerine esirleri bıraktığı ve İran'a geri döndüğüne dair belge vardır.¹⁴⁷

Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın, Revan'a gönderdiği kuvvetlerin İran ordusunu mağlup ettiği, Hoy tarafına gönderdiği kuvvetlerden henüz haber gelmediğine dair Şark Seraskeri Rauf Paşa'ya gönderdiği tahrirat;¹⁴⁸ muharebede tutulanların esir addedilmeyip salıverilmeleri hususunda Revan Hanı ve Serdarı Hüseyin Han'ın mektubu;¹⁴⁹ Üçkilise ve Hristiyan ahaliyle ilgili bazı isteklerini havi şahın ahidnamesini takdim etmek üzere Elçi Kasım Han'ın İstanbul'a gönderildiğine dair Revan Serdarı Hüseyin Han'ın gönderdiği mektup;¹⁵⁰ Revan serdarının Bayezid civarındaki Karabulak'ta av bahanesiyle imaret tamir etmek hususunda ısrar ettiği için Bayezid'i zapt etmelerinden şüphelendiği hakkında Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'dan Erzurum Valisi Galip Paşa'ya gelen yazı;¹⁵¹ İran şehzadesi Abbas Mirza'nın Osmanlı toprakları dâhilinde avlanmak istemesi devletler usulüne uygun olmadığından şehzadeye ret cevabı verildiği, başka bir emelleri var ise gerekli karşılığın verileceğine dair Erzurum Valisi Galip Paşa'dan Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya yazılan mektup;¹⁵² Abbas Mirza'nın avlanmak için Bayezid Sancağı'ndaki Karabulak'a geleceğine dair Şehzade Abbas Mirza ile Revan serdarı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya gelen mektupların tercümesi bulunmaktadır.¹⁵³

Rusya ile yapılan anlaşma gereğince Rusya memleketi olan Bakü ahalisinden ve Rus tebaasından Hacı Ali İsmail'e de Müslüman olmasına rağmen Hristiyan Rus tebaasına verildiği gibi bir ticaret beratının verilmesi hakkında yazı;¹⁵⁴ Kızılbaş taifesinin Revan ve Gence taraflarına hücum etmek üzere hazırlıklara başladıklarının haber alındığından Revan Kalesi ve Gence eyaletinin muhafazasında

¹⁴⁴ HAT, 788-36762, 29 Zilkade 1237 [17 Ağustos 1822]

¹⁴⁵ HAT, 769-36168-F, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

¹⁴⁶ HAT, 815-37283-B, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

¹⁴⁷ HAT, 815-37283-C, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

¹⁴⁸ HAT, 796-36954-C, 1 Muharrem 1238 [18 Eylül 1822]

¹⁴⁹ HAT, 818-37328-A, 17 Rebiulevvel 1238 [2 Aralık 1822]

¹⁵⁰ HAT, 786-36700, [29 Zilhicce 1239] [25 Ağustos 1824]

¹⁵¹ HAT, 1129-45042-R, 28 Safer 1241 [12 Ekim 1825]

¹⁵² HAT, 1129-45042-S, [29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]

¹⁵³ HAT, 1129-45042-P, [29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]

¹⁵⁴ HAT, 1547-29, [24 Safer 1235] [12 Aralık 1839]

gerekli önlemleri alması için ve ayrıca şanını yüceltmek için de bir adet samur kürkü kendisine hediye olarak gönderdiğine dair padişahın Gence muhafızına hükmü;¹⁵⁵ Azerbaycan ileri gelenlerinden Melik Kasım Mirza'nın adamlarından olup Fransızca tahsili için İstanbul'a gelmek isteyen Mirza Ferecullah'ın İstanbul'daki bir muallimhaneye kaydının yapılarak tahsiline izin verilmesi talebini havi Erzurum Valisi Mehmed Hamdi'nin Maarif Nezareti'ne arzı;¹⁵⁶ İran'dan Osmanlı'ya sığınan İran ümerasından Cemşit Han ve ailesinin taleplerini bildiren mektuplarının arzı hakkında belgeler mevcuttur.¹⁵⁷

Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşma bozulduğundan Rusya'dan Osmanlı memleketine geleceklerin kabul edilmelerinde hiçbir beis olmadığı;¹⁵⁸ Nahçıvan ahalisinden olup Osmanlı Devleti tabiiyetine girerek Van'a gelmiş olan Şirin Bey'e Rikab-ı Hümayun Kapıcıbaşılığı rütbesi tevcihiyle aylık iki bin kuruş maaş tahsisi, yanında gelen adamlarına da yüzer kuruş maaş ve belirtilen miktarlarda tayinat tahsisi, ayrıca Revan'dan getirmeyi taahhüt ettiği askerler de geldikçe yoklamalarının yapılarak bir bölük oluşturulması ve onların içinde ehliyetli ve münasip olanlarının zabıt olarak tayin edilmelerinin padişah tarafından onaylandığı;¹⁵⁹ İran eski sadrazamının biraderi olup Azerbaycan Kaymakamlığı'ndan azledilerek Tahran'a getirilen ve kendilerinden 200.000 tuman para talep edilerek hapsedilen Mirza Fazlullah Vezir Nizam ve oğullarının bu durumdan Tahran Osmanlı sefaretinin girişimleriyle kurtarıldıkları;¹⁶⁰ Makû hanlarından olup daha önce Osmanlı'ya sığınarak aileleriyle birlikte Bayezid ve Van taraflarına yerleşen Hacı Asker ve Ferec Beylerin Mecidiye Nişanı ile taltif edilmeleri konu edilmektedir.¹⁶¹

Revan Eyaleti'nde ve özellikle Eçmiyazın nahiyesinde sürekli olarak meydana gelen katil ve soygun olayları, Osmanlı hudut memurlarının görevlerini ihmal etmelerinden kaynaklandığından bu olayların önünün alınması için Rusya ve Osmanlı devletlerince bölgede ve özellikle hudutlarda alınması gereken tedbirler ile Filibe Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Filibe Rusya konsolosuna zorluklar çıkartıp bir dost devlet adamına yakışmayacak şekilde davrandığı ve Eski Zağra'da Rus postacısı aleyhine meydana gelen olayı da layıkıyla sonuçlandırmadığı şikâyetini havi Rusya sefaretinden gönderilen yazı vardır.¹⁶²

Azerbaycan'ın Savuçbulak şehrinde yirmi senedir ücret almadan şebbenderlik vazifesi yapmakta olan Ağa Ali Bey'e mükâfat olarak beşinci dereceden bir adet Mecidiye nişanı verilmesi;¹⁶³ Azerbaycan Pişgari Sahib-i Divan tarafından hediye edilen özel basım paraların Tebriz Başşebbenderi Ali Behçet tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderildiği;¹⁶⁴ Hazar Denizi sahilinde bulunan Bakü şehrinin ticaret açısından önemli bir mevkie sahip olması ve orada birçok Osmanlı tebaası bulunduğu bir başşebbenderlik tesis edilerek bu göreve eski Kirmanşah Başşebbenderi Rifat Bey'in üç bin kuruş maaş

¹⁵⁵ C.HR, 173-08607, [29 Zilhicce 1255] [4 Mart 1840]

¹⁵⁶ HR.MKT, 29-47, 9 Safer 1266 [25 Aralık 1849]

¹⁵⁷ A.AMD, 27-51/1, 17 Safer 1267 [22 Aralık 1850]

¹⁵⁸ HR.SYS, 1350-59, [25 Ekim 1854]

¹⁵⁹ İ.HR, 129-6553, 11 Receb 1272 [18 Mart 1856]

¹⁶⁰ HR.MKT, 270-4, 15 Cemaziyevvel 1275 [21 Aralık 1858]

¹⁶¹ A.MKT.UM, 553-88, 13 Şevval 1278 [13 Nisan 1862]

¹⁶² HR.SYS, 1949-56, 10 Şaban 1281 [8 Ocak 1865]

¹⁶³ İ.HR, 269-16193, 6 Zilkade 1292 [4 Aralık 1875]

¹⁶⁴ Y.PRK.EŞA, 1-7, 18 Rebiulevvel 1294 [2 Nisan 1877]

ve bin kuruş tahsisatla tayin edildiğine;¹⁶⁵ Rusya devlet adamlarından Bakü Belediye Başkanı Resbut Zenoviç'e birinci ve Mühendis Miralay Mösyö Nikola'ya üçüncü rütbeden birer Mecidi Nişanı verilmesi konusuna değinilmektedir.¹⁶⁶

Bu arada ilmi faaliyetlere dair kayıtlara da rastlanmaktadır. Şöyle ki Moskova'da eski eserler ve mebhassü'l-beşer (antropoloji) ilimleri için yapılacak kongre ile açılacak coğrafya ve hayvanat sergilerine Osmanlı Hükümeti adına Genç mutasarrıfı tarafından gönderilen iki adet atın bedelinin ödenmesiyle alakalı Nafia ve Ticaret Nezareti'yle Maarif Nezareti ve Sadaret arasında yapılan yazışmalar bulunmaktadır.¹⁶⁷

Ermeniler ile bölgede yaşanan meseleler üzerine çeşitli vesilelerle yazışmalar yapılmakta ve alınacak tedbirler üzerinde durulmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, Azerbaycan Hükümeti'nin idaredeki acizyetinden dolayı talebelerle Seyyidler arasında bir karışıklık çıktığı, yine Ermenilerle Müslümanlar arasında çıkan olayların Tebriz Müctehidi Aga Hacı Cevad'ın araya girmesiyle fazlaca büyümeden önlendiği, Tebriz'e satmak üzere eşya getiren köylülerin Tebriz dönüşünde şehrin dışında soyulduklarının Tebriz Başşehbenderliği'nden bildirildiği;¹⁶⁸ Osmanlı memleketinden Kafkasya'ya giden Ermenilerin geri iadeleri ve yabancı memleketlerde çalışanların ihtiyaçlarının temini ve fakir çocukların tedrisatlarına harcanacak gerekli paranın toplanması için Bakü kasabesindeki yerli Ermenilerin bir yardım cemiyeti teşkiline karar verdiklerinin Tiflis Başşehbenderliği'nden haber verilmesi üzerine Ermenilerin fesat hareketlerine meydan verilmemesi hususunun Petersburg Osmanlı sefaretine tembih edildiği.¹⁶⁹ Ermeni fesatçılarından Kigork Ebrahimyan ve Murat Kundakçıyan'ın Bakü'den Van'a buğday çuvalları içinde tüfek ve fişek kaçırdıkları belirtilmektedir.¹⁷⁰

Bölgede meydana gelen asayiş sorunları ele alındığı gibi, şahısların taltifleri de konu edilmektedir. Azerbaycan Eyalat-ı mühehayyizan-ı memurlarından Abdülfettah Han ile Dersaadet İran Sefareti Münşi-i evveli Mirza Bakır Han'a ikinci ve Münşi Mirza Mustafa Han'a da üçüncü rütbelerden Mecidi nişanı ihsan edilmesi üzerinde durulmaktadır.¹⁷¹ Asayiş konusunda ise Azerbaycan'da devam eden Ermeni fesat hadiseleri hakkında Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen ayrıntılı bilgiler;¹⁷² her sene Musul tarafından Azerbaycan yaylaklarına giden Herki Aşireti'nin yaptıkları yağma ve katil olaylarından dolayı bu sene yaylaklara gitmesine İran Devleti tarafından izin verilmediğinden Osmanlı Devleti'nin de gerekli önlemleri alması;¹⁷³ İran'a kaçan Ermeni eşkıyasına karşı gerekli tedbirlerin alındığı ve Osmanlı aşiretlerinin Hoy ve Selmas'a bağlı karyelere saldırdıkları ve Hamidiye Süvari Müfrezesi'nin Sakimabad nahiyesine hücum edeceği hakkında İran Hükümeti'nin açıklamasının asılsız olduğu;¹⁷⁴ Rusların Azerbaycan bölgesine rahipler göndererek bölge halkının Ortodoks mezhebine geçmelerini temin etmeleri izah edilmektedir.¹⁷⁵

¹⁶⁵ İ.HR, 305-19437, 29 Şaban 1304 [23 Mayıs 1887]

¹⁶⁶ İ.DH, 1239-97022, 12 Muharrem 1309 [18 Ağustos 1891]

¹⁶⁷ BEO, 103-1 16 Rebiulahir 1310 [7 Kasım 1892]

¹⁶⁸ Y.PRK.EŞA, 17-9, 25 Şubat 1308 [9 Mart 1893]

¹⁶⁹ Y.A.HUS, 285-62, 21 Cemaziyelevvel 1311 [30 Kasım 1893]

¹⁷⁰ A.MKT.MHM, 729-6, 5 Muharrem 1312 [9 Temmuz 1894]

¹⁷¹ İ.TAL, 59-10, 7 Ağustos 1894

¹⁷² Y.PRK.EŞA, 23-37, 14 Cemaziyelahir 1312 [13 Aralık 1894]

¹⁷³ A.MKT.MHM., 613-32, 5 Nisan 1312 [17 Nisan 1896]

¹⁷⁴ DH.TMIK.M, 40-33, 4 Ekim 1897

¹⁷⁵ A.MKT.MHM, 542-18, 17 Şaban 1315 [11 Ocak 1898]

Kronolojik sırayla gidildiği için konular her zaman belirli bir başlık altında toplanamamaktadır. Bu nedenle bazı muhtelif meseleler de bir paragraf halinde verilebilir. Nitekim Azerbaycan'a dair çeşitli konular arasında, Revan'da bir Osmanlı Şehbenderliği kurulması hakkında Sadaret'ten Seraskerlik'e yazılan tezkire;¹⁷⁶ Azerbaycan Eyaleti Valisi Hüseyin Kulu Han'a murassa Osmani Nişan-ı alisi ihsanı;¹⁷⁷ İran tarafı eşkiyasının hudut tecavüzleri;¹⁷⁸ Azerbaycan Eyaleti Gümrük Nazırı Mösyö Perim ile sairlerin taltifleri;¹⁷⁹ Bakü ve Tiflis'te Sosyalist işçilerin çıkardıkları isyan sebebiyle Rus Hükümeti'nin İran'a asker sevk edemediği ve bu isyanların ayrıntıları hakkında Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen tahrirat;¹⁸⁰ Rusların Gümrü'den Revan'a kadar yapımını tamamladıkları tren yolunu işletmeye başlattıkları gibi gelecek sene de bu tren yolunu Acemistan hududuna kadar uzatmayı düşündüklerinden bu durumun İran-Osmanlı ticaretine büyük bir sekte vuracağı için yapımına başlanan Erzurum-Sivas demiryolu hattının biran önce ikmal edilmesi, ayrıca Trabzon'dan Erzurum'a ve oradan da Bayezid'den İran hududuna kadar uzatılması için bütçeden ödenek ayrılmasına dair Ticaret ve Nafia Nezareti'nden Sadaret'e yazılan tezkire mevcuttur.¹⁸¹

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde Azerbaycan ve civarında Ermeniler ile Müslümanların çatışmaları görülmektedir. Bu husus Osmanlı belgelerine de sirayet etmiştir. Söz konusu mesele ile ilgili olarak Batum ve Bakü'de 11-12-13 Şubat 1905 tarihlerinde Ermenilerle Müslümanlar arasında meydana gelen çarpışmaların gün gün ayrıntılarına dair Petersburg sefaretinden gönderilen yazı;¹⁸² Bakü'de meydana gelen olaylar sebebiyle Batum'daki Ermeni amelenin Müslümanlar aleyhinde düşmanca hareket etmek üzere hazırlanmakta olduklarından Rusya Hariciye Nezareti'nde girişimlerde bulunulmasının Petersburg sefaretine yazıldığı, ayrıca Rusya Devleti'nin Ermeni olaylarında zarar gören vatandaşlarından dolayı Osmanlı Devleti'nden tazminat talep etmesi üzerine Osmanlı Devleti'nin de Rusya'da zarara uğrayan vatandaşları hakkında aynı şekilde tazminat talebinde bulunma hakkı olmakla beraber bu konuda acele edilmeyip öncelikle Rusya'daki Osmanlı vatandaşlarının can güvenliğinin sağlanmasının temin edilmesi gerektiği;¹⁸³ Bakü'de meydana gelen olaylar nedeniyle asayiş ve huzurun sağlanması amacıyla Rusya imparatorunun emriyle sıkıyönetim ilan edildiğinin Petersburg sefaretinden bildirildiği;¹⁸⁴ Bakü hâkiminin hasta olan mahdumunu tedavi etmek üzere Kızılveze karantina tabibi Şükrü Bey'in gönderilmesi hakkında belgeler;¹⁸⁵ Bakü'de Ermenilerle Müslümanlar arasındaki çatışmaların devam edip Rus askerlerinin de çatışmalarda top kullanmaya devam ettiği, meydana gelen hasarın üç yüz milyon rubleyi geçtiği, bütün petrol kuyularının harap olduğu, Batum'un da tehdit altında olduğundan guvernör tarafından ahaliye silah dağıtılmaya başladığına dair Batum Başşehbenderliği'nden gönderilen telgrafname;¹⁸⁶ 2 Eylül 1905 günü Bakü ve Soçi'de Ermenilerle Müslümanlar arasında çarpışmalar meydana geldiği ve duruma Rus askerlerinin müdahale etmesi sonucu çok sayıda yaralı ve ölü

¹⁷⁶ BEO, 1371-102783, 8 Cemaziyevvel 1317 [14 Eylül 1899]

¹⁷⁷ İ.TAL, 240-00057, 4 Şubat 1901

¹⁷⁸ Y.MTV, 234-156, 28 Eylül 1902

¹⁷⁹ İ.TAL, 304-28, 20 Haziran 1903

¹⁸⁰ HR.SYS, 1374-46, 30 Ağustos 1903

¹⁸¹ BEO, 2121/159066, 1 Ramazan 1321 [21 Kasım 1903]

¹⁸² Y.A.HUS, 485-64, 27 Şubat 1905

¹⁸³ Y.A.HUS, 484-108, 23 Zilhicce 1322 [28 Şubat 1905]

¹⁸⁴ Y.A.HUS, 485-88, 17 Muharrem 1323 [24 Mart 1905]

¹⁸⁵ A.MKT.MHM, 557-14, 20 Nisan 1905

¹⁸⁶ HR.SYS, 1378-20, 9 Eylül 1905

olduğunun Batum Başşehbenderliği'nden bildirildiği;¹⁸⁷ Bakü'de devam eden çarpışmalarda Rus askerlerinin ahaliye karşı top kullanmakta olduğu, meydana gelen hasarın 300.000.000 rubleyi geçtiği, bütün petrol kuyularının harap edildiği, Batum'un da tehdit altında olduğundan guvernörün her ihtimale karşı ahaliye tüfek dağıttığının Batum Başşehbenderliği'nden bildirildiği;¹⁸⁸ Ermenilerin Azerbaycan'ın Bakü ve Şuşa şehirlerinde yapmakta oldukları Müslüman katliamından dolayı Tiflis'teki Müslüman ahalinin aynı duruma maruz kalmamak için önce İran şahından, olumlu netice alamazlarsa Osmanlı padişahından yardım talebinde bulunma kararı aldıklarının Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden bildirildiğine dair yazılar;¹⁸⁹ Ermenilerin Şuşa köylerinde saldırılara devam ettiği, ölü ve yaralı sayısının 200 olarak tahmin edildiği ve bir o kadar da evin yandığı, Bakü'de ise 20 Ağustos tarihine kadar Ermenilerce katledilenlerden 270'inin Müslüman 130'unun da diğer milletlerden olduğunun tespit edildiği ve petrol kuyuları ile havuzlarının da ateşe verildiği ve fabrikaların yakıldığından hasar miktarının tahmin edilemediği, Balahani'nda ise ahaliye asker tarafından top kullanıldığının mahalli gazetelerin haberlerinden anlaşıldığına dair Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen tahrirat;¹⁹⁰ Bakü'de Ermenilerle Müslümanlar arasında bir süredir devam etmekte olan çatışmaların sona erdiği, ekonomik olarak kaybın 150.000.000 ruble olarak tahmin edildiği, depolarda bol miktarda petrol olduğunun Tiflis Başşehbenderliği'nden bildirildiği konusunda belgeler bulunmaktadır.¹⁹¹

Ermeniler konusu, başka vesilelerle de belgelere yansımaktadır. II. Abdulhamid Han'a yapılan suikast girişiminde ismi geçen ve Bakü'de müstahdem bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nden bildirilmiş olan Leon Paşalıyan adlı şahsın tevkif edilip İstanbul'a gönderilmesi için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüste bulunulması için Petersburg sefaretine tebligat yapılması;¹⁹² Revan'ın Aleksandropol kazasının Cancı adlı Ermeni köyüne un satmak için giden yirmi yedi Müslüman köylüden yirmi üçünün Cancı köyünde Ermenilerce katledildiği, dördünün ise kaçarak kurtuldukları;¹⁹³ Ermenilerle Kazakların Nahçıvan ve Osmanlı hududuna yakın yerlerde üç yüz Müslümanı katledip evlerini yağmalayıp yaktıkları; bölge ahalisinin Osmanlı Devleti'nin yardımını talep etmekte oldukları belirtilmektedir.¹⁹⁴

Bu arada ilmi faaliyetlere değinilmektedir. Bu tür bir evrakta, Bakü âlimleri tarafından Bakü kadısı vasıtasıyla basılan Keşfü'l-hakâyık adlı Türkçe lisanıyla basılmış üç ciltten oluşan tefsir kitabından bir takımını padişaha takdim etmek ve Bakü Cemiyet-i Hayriyye-i İslamiyye adına bağlılık ve sadakat beyan etmek üzere cemiyet azasından Bakü Mekteb-i İdadi muallimi Ahund Yusuf Talibzade Efendi'nin Dersaadet'e gönderildiği ifade edilmektedir.¹⁹⁵

Osmanlı hükümetinin Azerbaycan halkına yönelik olumlu yaklaşımını gösteren yazışmalar arasında iskân meselesi de bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Osmanlı memleketine geçmek arzusunda bulunan Azerbaycan mütebararından Seblar ile diğer şahısların geldikleri takdirde iskânlarına müsaade edileceği belirtilmektedir.¹⁹⁶

¹⁸⁷ HR.SYS, 1378-19, 9 Eylül 1905

¹⁸⁸ Y.A.HUS, 492-103, 10 Receb 1323 [10 Eylül 1905]

¹⁸⁹ HR.SYS, 1378-17, 19 Eylül 1905

¹⁹⁰ HR.SYS, 1378-18, 12 Eylül 1321 [25 Eylül 1905]

¹⁹¹ Y.A.HUS, 494-79, 19 Şaban 1323 [19 Ekim 1905]

¹⁹² BEO, 2674-200497, 25 Receb 1323 [25 Eylül 1905]

¹⁹³ HR.SYS, 1378-39, 2 Teşrin-i Sani 1321 [15 Kasım 1905]

¹⁹⁴ HR.SYS, 1378-104, 17 Kanun-ı evvel 1321 [30 Aralık 1905]

¹⁹⁵ Y.A.HUS, 513-101, 25 Cemaziyelahir 1325 [5 Ağustos 1907]

¹⁹⁶ MV, 117-110, 5 Ocak 1908

Uluslararası bir mücadele alanı haline gelen bölgede yaşanan çekişmeler de çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Rusların Sarıkamış, Erivan, Culfa ve Nahçıvan taraflarına büyük bir askeri yığınak yapmakta olduğu ve asker sayısının 100.000'i bulduğu gibi bol miktarda cephane ve erzak nakliyatı yaptığının Tiflis Başşehbenderliği ile Petersburg sefaretinden bildirildiği;¹⁹⁷ İran'ın güneyinden İngilizler, kuzeyinden Rusların tesir icra ederek İran'da meşrutiyet için kargaşa çıkarmaları üzerine bazı askeri tedbirler alınacağı konusunda belgeler;¹⁹⁸ İran'daki Meşrutiyet idaresi taraftarlarıyla krallık idaresi taraftarlarının kavgalarını fırsat bilen Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal kararı aldığı, ancak Rusların Azerbaycan sınırlarını da aşarak İran içlerine doğru sarkmaya başladığı haber verildiğinden bu konudaki gerçek durumun öğrenilerek haber verilmesine dair Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne yazılan yazı;¹⁹⁹ Azerbaycan'ın bazı mevkiine ağâh olmak üzere gidecek İran ve İngiltere memurlarına yardım ile sınırda müşterek tahkikat icrasına mahal görülmediği hususunda evrak mevcuttur.²⁰⁰

1910'lu yıllara ait belgelerde siyasi çekişmelerin çokça konu edildiği görülmektedir. İran Devleti'nin Berlin Sefareti Ataşe militeri Azerbaycanlı Süvari Yüzbaşısı Mirza Mehdi Han'ın Osmanlı tabiiyetine geçerek mülazım-ı evvel rütbesiyle Osmanlı ordusunda görev yapma talebinin olumlu karşılandığından konunun bir de askeri açıdan değerlendirilip neticesinin bildirilmesi için Sadaret'ten Harbiye Nezareti'ne yazılan yazı;²⁰¹ Makü serdarı ile hanlar arasındaki ihtilafın şiddetlendiği ve Azerbaycan ordusunun teşkiline başlandığı²⁰² ve Osmanlı askerlerinin Makü Hanlığı arazisinden geri çekilmelerine dair evrak;²⁰³ Azerbaycan Eyaleti'ndeki aşiret reislerini İran Hükümeti aleyhinde kışkırtan Şeyh Abdülkadir Efendi'nin bu hareketlerinin önlenmesi için acilen İstanbul'a getirtilmesi hakkında İran İstanbul Sefareti'nden Sadaret'e verilen muhtıra bulunmaktadır.²⁰⁴

Yine Rusların Kazvin yakınlarına sevkiate başladıkları; Bakü'de toplanan dört bin askeri Esterabad ve Enzeli taraflarına sevk etmeye hazır oldukları, ayrıca Tebriz'de devam eden muharebelerin Tebriz halkının Ruslara itaat etmesiyle sonuçlandığı, bazı İranlıların talebi üzerine bir Rus müfrezesinin de Savuçbulak tarafına hareket ettiği;²⁰⁵ Azerbaycan Fırkası'nda mevcut Rus subaylarının Rumiye'de bulunan ailelerini Rusya'ya göndermelerinin kendilerine gizlice emredildiğinin Rumiye Şehbenderliği'nden bildirilmesi üzerine Rusya Hariciye Nezareti'nden böyle bir emrin verilmiş olmasının olağan karşılanması gerektiğinin beyan edildiği hususunda belge;²⁰⁶ Azerbaycan'ın ahvali hakkında Tahran Osmanlı Sefareti vasıtasıyla Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gelen malumatın gönderildiği ve gereğinin yapılmasına dair Sadaret'den Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazı vardır.²⁰⁷

Van Valisi İzzet Bey'in Kürtlerden yana tavır takınarak Ermenilere düşman gibi davranması Ermenilerin huzursuzluğuna yol açtığı gibi Ermenilerle Kürtler arasındaki düşmanlığın iyice arttırmasına neden olduğu için valinin biran önce görevinden alınması On birinci Kolordu Kumandanı Cabir Paşa'nın şikâyeti üzerine Harbiye Nezareti tarafından teklif edilmişse de vali değişikliğinin iki ay sürebileceğinden özellikle şu sıralarda Rusların Azerbaycan'a yirmi binden fazla asker yığdığından ve

¹⁹⁷ Y.PRK.HR, 36-9, 29 Mart 1908

¹⁹⁸ MV, 129-79, 19 Temmuz 1909

¹⁹⁹ BEO, 3669/275147, 16 Zilkade 1327 [29 Kasım 1909]

²⁰⁰ MV, 140-89, 3 Haziran 1910

²⁰¹ BEO, 3778/283311, 2 Receb 1328 [12 Temmuz 1910]

²⁰² BEO, 3896-292157, 22 Mayıs 1911

²⁰³ BEO, 3921-294068, 31 Temmuz 1911

²⁰⁴ BEO, 3939-295168, 2 Ramazan 1329 [27 Ağustos 1911]

²⁰⁵ BEO, 3994/299481, 8 Safer 1330 [28 Ocak 1912]

²⁰⁶ BEO, 4084/306282, 6 Şevval 1330 [8 Eylül 1912]

²⁰⁷ BEO, 4136/310152, 13 Safer 1331 [22 Ocak 1913]

iki ay Van Vilayeti'nin valisiz kalmasının daha mahzurlu olacağından vali değişikliğinin uygun olmadığı, ancak özellikle devletimizin savaş halinde iken bölgedeki askeri ve mülki idarecilerin birbirleri aleyhinde çalışacaklarına memleketin selameti ve huzuru için gayret etmelerinin kendilerine tembih edilmesinin uygun olacağı belirtilmektedir.²⁰⁸

Rusya ordusunun Azerbaycan'da bulunan askerinin ancak altı bin kadar olduğu ve bu askerleri de geri çekmekte olduklarının, Mösyö Sazanof tarafından kendisine ifade edildiğini Petersburg Osmanlı sefirinin beyan etmesi;²⁰⁹ Rusların Azerbaycan'da askeri hazırlıklar yaptığı, Makü hâkimini elde ederek onun vasıtasıyla İran aşiretlerine silah dağıttıkları ve benzeri faaliyetlerine dair 3. Ordu Müfettişliği, Tahran Sefareti, Hoy ve Selmas Şehbenderliklerinden gönderilen bilgiler ele alınmaktadır.²¹⁰

Van Gölü'nde işletilmek üzere Osmanlı Devleti tarafından yaptırılacak olan iki adet vapurun yapımına Bakü'deki bir inşaat şirketinin talip olduğu; vapurların teknik özellikleriyle ilgili bilgilerin Harbiye Nezareti'ne gönderileceğine dair Bakü Osmanlı Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı;²¹¹ Bakü zenginlerinden Musa Nakizade'nin dini konularda yaptığı güzel hizmetlerine mükâfat olarak verileceği bildirilen nişanın hangi dereceden verileceği konusunda Bakü şehbenderinin görüşünün alınıp bildirilmesine dair Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne yazılan yazı;²¹² Rus vatandaşı olduğu halde Osmanlı Devleti'nce askere çağırıldığından kaydının nüfustan düşürülmesi talebiyle Bakü Osmanlı Şehbenderliği'ne müracaat eden Bakü'de petrol kuyularına görevlendirilen Misoset'e ait talebin Şura-yı Devlet'ce yapılan inceleme neticesinde uygun görülmemekle kendisine Osmanlı vatandaşı muamelesi yapılması kararını içeren belge;²¹³ Rusya muharebesi esnasında Erzurum civarında yıkılan bir mescitte bulunan Kuran-ı Kerim'i satın alan Bakü'nün ileri gelen zenginlerinden Musa Naki-zade'nin Kuran-ı Kerim'i padişaha göndermesi ve Bakü'de İslami Hayır Cemiyeti için bir bina inşa ettirmesi sebebiyle padişahın memnuniyetinin kendisine tebliğ edilmesi ve ayrıca Musa Naki-zâde'ye üçüncü rütbeden bir Mecidiye nişanı verilerek kendisinin taltif edilmesine dair Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne yazılan yazı mevcuttur.²¹⁴

Muhtelif konular kabilinden olarak, Garbi İran'da ve bilhassa Azerbaycan'da anarşi hâkim olduğundan, hudut bölükleri kuvvetinin artırıldığını gösteren evrak;²¹⁵ Azerbaycan'daki karışıklıktan Osmanlı tebaasının zarar görmemesi için gerekli tedbirlerin alındığına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Van Vilayeti'ne çekilen telgraf;²¹⁶ İstanbul'da Peyam gazetesinde yazarlık yaparken siyasi suç nedeniyle Sinop'a sürgün edilen, ancak bir yolunu bularak oradan firar edip Bakü'ye gelen Mustafa Suphi'nin Bakü Şehbenderliği'ne müracaat ederek burada Türkçe bir gazete çıkarması veya Bakü zenginlerine ders vermesi için aracılık yapılması teklifinin şehbenderlikçe reddedilmesi üzerine, geçimini temin etmek üzere Bakü'de münteşir İkbâl gazetesinde yazılar yazmaya başladığı, en son yazısında hükümet aleyhine olabilecek sözler sarf etmesi üzerine nüshanın gönderildiği, konunun incelenerek şehbenderlikçe Mustafa Suphi hakkında ne yapılması gerektiğinin bildirilmesine dair Bakü Osmanlı Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı bulunmaktadır.²¹⁷

²⁰⁸ BEO, 4146/310906, 11 Rebiulevvel 1331 [18 Şubat 1913]

²⁰⁹ BEO, 4152/311344, 1 Rebiulahir 1331 [10 Mart 1913]

²¹⁰ A.MKT.MHM., 743-26, 13 Cemaziyelahir 1331 [20 Mayıs 1913]

²¹¹ HR.İD, 880-51, 23 Haziran 1913

²¹² BEO, 4213/315919, 13 Şevval 1331 [15 Eylül 1913]

²¹³ BEO, 4218/316290, 25 Şevval 1331 [27 Eylül 1913]

²¹⁴ BEO, 4228/317083, 3 Zilhicce 1331 [3 Kasım 1913]

²¹⁵ DH.ŞFR, 429-122, 11 Haziran 1914

²¹⁶ DH.ŞFR, 42-77, 19 Haziran 1914

²¹⁷ HR.SYS, 2266-5, 21 Ağustos 1914

Bu dönemin sonuna yaklaşırken belgelerde askeri konuların daha yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Nitekim Bakü ve Poti'de Rusların idare-i örfiye ilan ettiklerinin Petersburg Sefir-i Kebir Vekili Fahreddin Bey tarafından bildirildiği;²¹⁸ İran Hükümeti'nin Azerbaycan'da nüfuzunun olmadığı, Azerbaycan Hâkimi Şecaüddeve'nin Rusların teşvikiyle Savuçbulak'a doğru askeri harekâta başladığı haberlerinin alındığı;²¹⁹ Kafkas cephesinde Türk Ordusu'nun Ruslarla girdiği bütün çatışmalarda muzaffer olduğu; özellikle de Köprüköy Meydan Muharebesi ve Tutak'da yapılan savaşta Ruslara karşı kesin bir zafer kazanılarak Rus kuvvetlerinin geri çekilmek zorunda kaldığı, kuvvetlerimizin Azerbaycan'da Savuçbulak'ı muhasara ettikleri, Acara'nın ve Ardanuç'un ele geçirildiği, Çoruh vadisinde yapılan savaşta Rusların hezimete uğratıldığı, yine Ardahan civarında Rusların mağlup edildiği ve Batum'a ulaşıldığına dair Osmanlı Karargâh-ı Umumisi'nden gönderilen bilgiler;²²⁰ Rusların Kafkas Cephesi'ne çok miktarda asker sevkياتına başladığı, Bakü'ye asker yığıdıkları ve Bakü'nün etrafını dikenli tellerle çevirmeye başladıkları, Kars taraflarında Rus kuvvetlerinin fazla olmadığı ve Rus ordusunda erzak sıkıntısı olduğuna dair Tahran Sefiri Asım Bey tarafından gönderilen bilgiler vardır.²²¹

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da teşkilat-ı askeriye tesisi kurma çabaları, İstanbul'a murahhaslar gönderilmesi, Rusya'nın Kafkasya'dan çekilmesi üzerine Kafkas Müslümanlarının Osmanlı ordusunun buraya müdahalesini bekledikleri, Müslümanların Türkiye bayrağı altında federasyon teşkili istedikleri, Ermeni ve Gürcülerin Türkiye ile Kafkas Müslümanlarının temasa geçmelerini tehlikeli gördüklerinden silahlandıkları, Ermenilerin Kafkasya'da büyük bir Müslüman katliamı icra ettikleri, Bakü karşısındaki Herkin Adası'nda üç bin Türkün esir ve perişan olduğundan kurtarılmayı beklediklerine dair bir rapor sureti bulunmaktadır.²²²

3. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ve Sonrası (28 MAYIS 1918)

Bu döneme ait ilk kayıtlardan birisi, Azerbaycanlı bir öğrenci hakkındadır. Arşivde, Bakü Harbiye Mektebi talebesinden olup tahsil için İstanbul'a gelen Hüseyinzâde Zeynelabidin Efendi'nin Kuleli İdadisi'ne kabul edilerek kaydının yapılmasına dair Sadaret'den Harbiye Nezareti'ne yazılan yazı bulunmaktadır.²²³

Bu arada Osmanlı ile Azerbaycan arasındaki dostluk münasebetlerine dair kayıtlar kendini göstermektedir. Maverayı Kafkas Hükümeti'nin sona ermesi üzerine bağımsızlığını ilan etmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında Bakü'de dostluk antlaşması imzalandığı;²²⁴ Azerbaycan Hükümeti reis vekilinin Sultan Mehmed Reşad'ın vefatı dolayısıyla gönderdiği taziye ve Sultan Mehmed Vahdeddin'in tahta çıkışı dolayısıyla tebrikini havi telgrafların alındığı; padişahın zaten iki devlet arasında var olan dostluk münasebetlerinin bu telgrafla da daha perçinlenmesinden oldukça memnun kaldığının Azerbaycan Hükümeti reis vekiline tebliğ edilmesi hakkında yazılar mevcuttur.²²⁵

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan sulh neticesinde Kafkasya'da Azerbaycan adı altında İran'ın Kafkasya bölgesinin küçük bir bölümünde yeni bir devlet kurulmasına Osmanlı Devleti'nin öncülük

²¹⁸ HR.SYS, 2376-10, 24 Ağustos 1914

²¹⁹ DH.EUM.2.Şb, 3-12, 6 Aralık 1914

²²⁰ HR.SYS, 2108-10, 28 Aralık 1914

²²¹ HR.SYS, 2109-12, 25 Mart 1915

²²² HR.SYS, 2448-23, [16 Şubat 1918]

²²³ BEO, 4517/338752, 17 Şaban 1336 [28 Mayıs 1918]

²²⁴ HR.SYS, 2398-2, 9 Haziran 1918

²²⁵ İ.DUİT, 1-77, 12 Zilkade 1336 [19 Ağustos 1918]

etmesinin hayret verici olduğu beyanını havi İstanbul İran sefaretinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı;²²⁶ Azerbaycan Cumhuriyeti hükümetinin İstanbul ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasındaki tüm işler hakkında Osmanlı Hükümeti ile müzakere etmek üzere tayin ettiği Ali Merdan Bey Toycıbaşef'e verdiği itimatname;²²⁷ Azerbaycan Hükümeti'nin iktisadi sıkıntısına yardımcı olmak için bu hükümetle ticari ilişkiler kurulmasına dair evrak vardır.²²⁸

Uluslararası ilişkiler bağlamında, ilgili dönemde meydana gelen genel olaylar da irdelenmektedir. Almanların Kiev'de bulunan kuvvetlerinden 7.000 kişilik bir fırkayı Bakü'ye gitmek üzere yola çıkardıkları ve Kafkasya'dan gelen yolculardan alınan haberlere göre de Roştov-Bakü tren hattının Almanların elinde olduğunu, Kiev Osmanlı başşehbenderinin bildirdiği;²²⁹ Şerefhane'de bulunan İran Hükümeti'ne ait en ufak malzemenin bile Osmanlı askerlerince alınmadığı, Hoy postanesi işlemlerinin durdurulmadığı, Osmanlı evrak-ı nakdiyesinin tedavülü için tazyikte bulunulmadığı, Tebriz'deki İtilaf konsoloslarından Fransız ve İngiliz konsoloslarının Miyane Zencan yoluyla çekildikleri, Azerbaycan'da meydana gelen tahribatın Ermeni ve Nesturiler tarafından yapıldığı, Tebriz şehbenderliğimizin münhal bulunduğu, valilerden bankalarda mevcut paraların talep edilmediği ve Tebriz ile İran'ın diğer yerlerle haberleşmesinin temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler vesaire hakkında Şark Orduları Gurubu Kumandanlığı'ndan alınan telgrafın takdim kılındığı belirtilmektedir.²³⁰

Osmanlı Devleti, Azerbaycan'a gerekli yardım ve destekleri yapmaya çalışmaktadır. Bu noktada, Azerbaycan Zabita Teşkilatı için Harbiye Nezareti'nce talep edilen polis ve jandarma nizamnamelerinden Polis Nizamnamesi'nden otuz nüshanın gönderildiği, jandarmaya ait olanının da gönderileceğinin Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan bildirildiği ifade edilmektedir.²³¹ İran Azerbaycanı ve özellikle Hoy, Selmas, Savuçbulak ve nihayet Tebriz'in siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla Rus, İran ve Almanların bu bölgedeki hâkimiyet çabaları ve buralardaki iç karışıklıklar hakkında Tebriz Osmanlı Baş şehbenderliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen geniş malumatı havi yazı;²³² Azerbaycan Cumhuriyeti Dersaadet Sefareti'nin, Azerbaycan ile Osmanlı Devleti arasında sürekli gelişmekte olan münasebetlerin daha iyi yürütülmesi için Bakü'ye bir Osmanlı siyasi temsilcisi gönderilmesi talebinin incelendiği, Bakü'de askeri bir temsilcimiz olduğundan gerektiğinde siyasi bir temsilci tayin edileceğinden şimdilik böyle bir tayine gerek olmadığı hakkında belge vardır.²³³

Genel itibariyle bu dönemin evrakında incelenen hususlar, yeni konjonktür içerisinde İngiltere, Rusya, İran ve sair devletlerin menfaatleri açısından Azerbaycan'a ve bölgedeki zenginliklere müdahale etme faaliyetleri; Ermeniler ile Nahçıvan ve Azerbaycan halkının yaşadığı problemler ile Osmanlı Devleti'nin bu durum içerisinde takındığı tavırları kapsamaktadır; bu arada yeri geldikçe dönem itibariyle aynı zaman dilimine denk gelen bazı münferit vakalara da temas edilmektedir. Sözü edilen konular hakkında Osmanlı arşivindeki vesikalar şu şekilde bir özete tâbi tutularak aşağıda verilmektedir:

İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'un Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında bilgi talebinde bulunduğu, konuyla ilgili nezarete olan bilginin gönderilmesine dair Sadaret'ten Harbiye Nezareti'ne gönderilen

²²⁶ HR.SYS, 2456-29, 21 Zilkade 1336 [28 Ağustos 1918]

²²⁷ HR.SYS, 2457-60, 31 Ağustos 1918

²²⁸ MV, 212-168, 4 Eylül 1918

²²⁹ HR.SYS, 2113-16, 5 Eylül 1334 [5 Eylül 1918]

²³⁰ HR.SYS, 2341-51, [11 Ekim 1918]

²³¹ DH.EUM.LVZ, 44-2, 25 Eylül 1334 [25 Eylül 1918]

²³² HR.SYS, 2341-55, 26 Ekim 1918

²³³ HR.SYS, 2303-11, 4 Kasım 1918

yazı;²³⁴ Nahçıvan ve İğdır havalisinin Osmanlı ordusu tarafından tahliye edileceği, tahliyeyi müteakip Müslüman ahalinin, intikam sevdasındaki Ermenilerin saldırılarına ve tecavüzlerine karşı kimsesiz ve korumasız kalacakları için Ermenilerin bu bölgelerde ikinci bir katliam yapabilecekleri veya Müslümanların Ermenilerin baskısıyla buldukları yerleri terk etmek zorunda kalabileceklerine dair Kars Mülkiye Müfettişi Hilmi Bey tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgraf;²³⁵ İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'un Kuzey İran ve Azerbaycan'ın tahliyeleri hakkında yazılan tezkire ile çeşitli tarihlerde hükümet tarafından verilen emirlerin suretlerinin gönderildiğine dair Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı vardır.²³⁶

Mavera-yı Kafkasya ve Azerbaycan'da bulunan Osmanlı askerlerinin harpten önceki sınırlara çekilmesi hakkında devletlerarasında alınan karara uyulmamasından Osmanlı Devleti'nin mesul olacağı yolunda İngiliz Visamirali Ame tarafından yapılan uyarı üzerine konunun Meclis-i Vükela'da incelendiği; askerlerimizin geri çekilmesi durumunda orada bırakılacak jandarma ve polis kuvvetleriyle bölge ahalsinin can güvenliğinin sağlanamaması yönünde endişe olduğundan ayrıca mevsim şartları, nakliye zorluğu ve diğer nedenlerle Osmanlı askerlerinin hemen geri çekilmesinin mümkün olamayacağına karar verildiğinden bu kararın İngiliz amiraline tebliğ edilmesi;²³⁷ İngiliz zabitleriyle İran süvarilerinin Tebriz'e geldikleri, İran'da Makü hanının aşiretlerden asker toplayarak Simko'ya karşı harekete hazırlandığı; yine Makü hanının her gün topladığı beş askeri, Nahçıvan taraflarında Müslümanlara taarruzlarda bulunup birkaç köyü dahi zapt eden Ermenilere karşı sevk etmekte olduğu, İran şahının karışıklıkları teskin etmek ve demokratları cezalandırmak için İngilizlerden yardım istediği, huduttaki bu hadiselerle Osmanlı Devleti'ndeki aşiretlerin katılmasının engellendiği belirtilmektedir.²³⁸

Azerbaycan kıtaları tarafından "Zengezur"un zapt edildiği ve Ermenilerin 400 ölü, bir batarya ve iki makineli tüfek terk ederek kaçtıkları; Çıldır, Akbaba ve Zarşad bölgesindeki Müslümanların silahlarını toplamak için Ermenilerin Çıldır'a yaptıkları taarruzun tamamen geri püskürtüldüğü, Kağızman'a mücavir olan Hoşgeldi'de Ermenilerin İslam şurasına, nüfusun ekseriyetine göre bir idare tesis edilmesi teklifinin şartsız reddedildiği; küçük bir mıntıkayı kapsayan Ermeni Hükümeti'nin çevresinde bulunan Müslümanlar tarafından resmîyetinin kabul edilemeyeceğinin anlaşıldığına dair On Beşinci Kolordu Kumandanlığı'ndan malumat verildiği ifade edilmektedir.²³⁹

Reşidpaşa Vapuru'yla Batum'a sevk edilen Ermeni, Azerbaycan ve Gürcü heyetlerinin vapurdaki işe bedellerine sarf edilen ve Tokatlıyan Müessesesi tarafından talep edilen 22.735,5 liranın ödenmesine dair Sadaret'ten Maliye Nezareti'ne gönderilen yazı vardır.²⁴⁰

Nahçıvan, Revan ve Aras havalisindeki Müslüman köylerine Ermeniler tarafından yapılan taarruz ve tecavüzlerin önlenmesine yardımcı olmak için bir zabitle on asker gönderilmesi bölge ahalsi tarafından talep edilmişse de sınır dışına asker ve subay gönderilmesi imkânı olmadığından bu talebin yerine getirilemeyeceği söylenmektedir.²⁴¹ Nahçıvan'da Ermenilerin Müslümanlara karşı saldırı hazırlıklarına

²³⁴ BEO, 4543/340683, 18 Safer 1337 [23 Kasım 1918]

²³⁵ DH.İ.UM, 20/20-13/27, 25 Teşrin-i sani 1334 [25 Kasım 1918]

²³⁶ BEO, 4544/340752, 25 Safer 1337 [30 Kasım 1918]

²³⁷ MV, 213-37, 30 Kasım 1918

²³⁸ DH.EUM.AYŞ, 11-17, 1 Haziran 1335 [1 Haziran 1919]

²³⁹ DH.EUM.AYŞ, 32-33, 1 Haziran 1335 [1 Haziran 1919]

²⁴⁰ BEO, 4577/343239, 4 Ramazan 1337 [3 Haziran 1919]

²⁴¹ HR.SYS, 2877-19 20 Temmuz 1919

başladıkları için Osmanlı Devleti'nin hiç olmazsa on muallim neferle bir subayı buraya gönderirse ahalinin Ermenilere karşı büyük bir moral kazanacaklarının Nahçıvan Milli Teşkilatı yüzbaşlarından Abuzer Bey'in Erzurum'dan çektiği telgraf; yine Revan bölgesinde Ermenilerin sürekli Müslüman köylelerine taarruzda buldukları ve ahalinin ise bu saldırılara karşı ellerinden geldiğince karşılık vermekle birlikte dayanacak güçlerinin kalmadığı için Osmanlı Hükümeti'nin mutlaka kendilerine sahip çıkması gerektiği, aksi takdirde Ermenilerin taarruzlarıyla mahvolacaklarına dair Revan'dan gelen iki kişinin Bayezid'den çektikleri telgraf mevcuttur.²⁴²

Münferit olaylar arasında, devlet malını satmak ve görevini kötüye kullanmaktan dolayı suçlu bulunup Trabzon Divan-ı Harbiyesi tarafından askerlikten atılarak beş sene müddetle kürek cezasına çarptırılan ve mallarına el konulmasına karar verilen, ancak firarda bulunan Şimali Kafkas Ordusu Bakü Murahhası ve İrtibat Zabiti Yüzbaşı Cemal Efendi'yle ilgili bu kararın padişah tarafından da onaylandığından kararın uygulanmasına dair Sadaret'ten Harbiye Nezareti'ne gönderilen yazı vardır.²⁴³

Ermeniler ile yaşanan sorunlarla ilgili belgeler arasında, Ermenilerin Revan ve civarındaki Müslüman ahaliden bazılarını Eçmiyazin'e? götürüp katlettikleri, eşya ve emvalini bırakan halkın şehirden kaçtıkları, Zengibasır mıntıkasındaki on sekiz Müslüman köyüne ultiatom vererek halkı hicrete zorladıkları ve Ermenilerle Nahçıvan ve Makü civarındaki Müslüman köylülerinin yaptıkları hakkında Erivan'dan gönderilen bir mektup;²⁴⁴ Nahçıvan'da Kafkasya askerleriyle birlikte Ermenilere karşı muharebe etmekte olan ve Ermenilere büyük kayıplar verdiren ve en son olarak da Şahtahtı Köprüsü'nden geçmek için Bakü kumandanından izin alarak Ermenileri kuşatan Halil Paşa'nın, büyük bir ihtimalle daha önce Nahçıvan Kumandanlığı'nda bulunmuş ve firar etmesi üzerine ordudan kaydı silinmiş olan Halil Paşa olduğunun anlaşıldığına dair Van Valisi Haydar Paşa tarafından çekilen telgraflar;²⁴⁵ Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde Ermenilerin İslam ahalisine yaptıkları saldırılar ve bunun neticesinde özellikle Revan ve civarı Müslüman ahalinin Van'a hicret etmeleri hakkında evrak;²⁴⁶ Nahçıvan İslâm ahalisinin birleşip Ermenilerin bir fırkadan fazla kuvvetlerini yenerek Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iltihak kararı aldıkları ve Nahçıvan'a Azerbaycan Bayrağı'nı çektiklerine dair 15. Kolordu Kumandanlığı'nın telgrafı mevcuttur.²⁴⁷

Eğitim konusunda, Azerbaycan Türk Talebe Cemiyeti adıyla kurulup ve resmi ruhsatı talep edilip nizamnamesi incelenen cemiyetin kurulmasında kanuni bir engel olmadığı;²⁴⁸ okul masrafları Azerbaycan Cumhuriyeti Maarif Nezareti tarafından karşılanmak üzere Mekteb-i Mülkiye'ye dinleyici sıfatıyla kayıt ve kabul edilen Mehmed Zeki'nin 14 Mart 1920 tarihinden itibaren okula devam ettiği; sene sonunda yapılacak imtihan neticelerinin de daha sonra bildirileceğinin Hariciye Nezareti vasıtasıyla Azerbaycan Siyasi Mümessilliği'ne bildirilmesi hususu ifade edilmektedir.²⁴⁹

Osmanlı Devleti tarafından Azerbaycan'a yardım amacıyla gönderilen Türk ordusunun durumuna değinen belgeler de vardır. Bununla ilgili olarak, Nuri Paşa'nın Bolşevik reislerinden bazılarını idam etmesi üzerine Bolşeviklerin Gence'de sekiz bin kişiyi katlettikleri, Nuri Paşa'nın İran'a kaçmak zorunda

²⁴² DH.KMS, 53-2-30, 22 Temmuz 1335 [22 Temmuz 1919]

²⁴³ BEO, 4584-343770, 1 Zilkade 1337 [29 Temmuz 1919]

²⁴⁴ HR.SYS, 2877-69, 30 Temmuz 1919

²⁴⁵ DH.KMS, 53/2-87, 16 Ağustos 1335 [16 Ağustos 1919]

²⁴⁶ DH.KMS, 53/2-104, 16 Ağustos 1335 [16 Ağustos 1919]

²⁴⁷ HR.SYS, 2878-2, 16 Ağustos 1919

²⁴⁸ DH.HMŞ, 4/1-4/96, 30 Teşrin-i evvel 1335 [30 Ekim 1919]

²⁴⁹ DH.İ.UM, 5/2-1/18, 1 Nisan sene 1336 [1 Nisan 1920]

kaldığı, Şam Vapuru'nun harp malzemesi dolu olarak Haydarpaşa önünde beklemekte olduğu, İstanbul'a gelen yüz yetmiş Rus mültecilerinden birkaç Ermeni ailesinin Beyoğlu'na yerleştirdikleri kalanlarının ise adaya nakledildikleri, Bolşeviklerin sahil kıyılarında askeri ve idari kontrolü tamamen ellerine aldıkları,²⁵⁰ Mülga Kafkas İslam Ordusu kasasından Azerbaycan Hükümeti'ne avans olarak verilen on beş milyon yedi yüz doksan bin kuruşun ödenmesi talebinde bulunulmuş ise de Sovyet yönetiminin Azerbaycan Hükümeti'nin İstanbul Mümessilliğini tanımaması dolayısıyla şimdilik bu ödemenin yapılamayacağıının Azerbaycan İstanbul Mümessilliği'nden bildirildiği ifade edilmektedir.²⁵¹

Sona yaklaşırken kitaba dâhil edilen konular muhtelif içeriklere sahiptir. Bu minvalde incelenen belgeler, Azerbaycan Meclis-i Mebusanı eski reisi Resülzade Emin Bey'in Ankara'da Hariciye vekili ile kendi memleketi hakkındaki bazı hususları görüşmek istediği;²⁵² Azerbaycan askeri valisinin Ermeni Taşnak Komitesi teşkilatına karşı gerekli tedbirleri alarak Türk topraklarına girmelerini engellediğinin İran Hariciye Nezareti'nden bildirilmesi;²⁵³ Rusların, Nahçıvan'ın her tarafında Türk ay-yıldızını (bayrak) kaldırarak Nahçıvan'ın tamamen Azerbaycan'a iltihakını ve bu hususta Türklerle Ruslar arasında ittifak yapıldığını ilan ettikleri hakkında yazılardır.²⁵⁴

Bunun yanı sıra Bakü Halk Fakültesi muallimlerinden Yusuf Bey'in Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından iki muallim ve kitap tedariki için İstanbul'a gönderildiği, Matbaa-i Amire'de daha önce basılmış olan eserlerin her birinden üçer nüsha verilmesi için Matbaa-i Amire Müdüriyeti'ne emir verilmesine dair Ankara Maarif Vekaleti'ne yazılan yazı;²⁵⁵ Rusya'dan Ankara'ya gelme talebinde bulunan, daha önce İstanbul Azerbaycan Konsolosluğu görevini yürütmüş olan, gidişine Bolşeviklerin karşı çıkmayacağı tahkik edilen ve Fevzi Paşa'dan da hizmetlerinin takdir edildiğine dair bir mektup ibraz eden Haşim Bey'e izin verilip verilmediğinin bildirilmesi hakkında Hariciye Vekaleti'ne yazılan yazı;²⁵⁶ İstanbul'da geçim sıkıntısı çektiklerinden ticaret yapmak üzere Anadolu'ya geçmek isteyen Beyaz Azerilere izin verilmesinin Resülzade Emin Bey tarafından talep edildiği, bu konuda hükümetçe yapılabilecek bir şey varsa bildirilmesine dair Hariciye Vekaleti'ne yazılan yazı vardır.²⁵⁷

Son olarak da çeşitli konuları işleyen belgeler, Moskova Başkâtibi Tahsin Bey'in siyasi çanta adı altında Bakü ve Tiflis'e götürdüğü otuz yedi çantanın muhtevasının tahkiki ve kaçakçı Zeki Bey'in diplomatik pasaportunun geri alınması;²⁵⁸ Gence ve Nahçıvan civarında ortaya çıkan veba hastalığından dolayı İran'dan hayvan ve hayvan ürünleri ithalatı yasaklanmışsa da daha sonra hastalığın sona erdiğinin belirlenmesi üzerine ithalatın serbest bırakıldığı;²⁵⁹ Azerbaycan Mektebi'ne tayin edilen Eyüplü Muallime Safvet Hanım'ın vefat ettiği, küçük mahdumu Halid'in de muallim olan biraderi Recai Efendi'nin yanında olduğunun Türkiye Cumhuriyeti Bakü Şehbenderliği'nden haber verildiği için Safvet Hanım hakkında bilgi talep eden İstanbul Büyükdere'de sakin Hatice Hanım'a bilgi verilmesi hakkındadır.²⁶⁰

²⁵⁰ DH.EUM.SSM, 43-18, 27 Haziran 1336 [27 Haziran 1920]

²⁵¹ HR.SYS, 2465-31, 30 Aralık 1920

²⁵² HR.İM, 235-4, 11 Ocak 1923

²⁵³ HR.İM, 16-69, 13 Şubat 1923

²⁵⁴ HR.İM, 23-59, 27 Şubat 1923

²⁵⁵ HR.İM, 235-10, 1 Mart 1923

²⁵⁶ HR.İM, 16-90, 14 Nisan 1923

²⁵⁷ HR.İM, 19-138, 18 Ağustos 1923

²⁵⁸ HR.İM, 23-87, 19 Temmuz 1340 [19 Temmuz 1924]

²⁵⁹ HR.İM, 112-60, 12 Ağustos 1340 [12 Ağustos 1924]

²⁶⁰ HR.İM, 192-48 9 Kasım 1926

KAYNAKLAR:

- Aka, İsmail, "Timur", DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), 41, 2012.
- Akpınar, Yavuz, "Resulzade Mehmed Emin", DİA, 35, 2008.
- Alp, Alper, "Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master Tezi, 2004.
- Aslanlı, Araz, "Azerbaycan'da Devlet Başkanlığı Seçimi ve Sonrasındaki Gelişmeler", Karadeniz Araştırmaları, I, 2004.
- Ataş, Ayşe, "Rusya Federasyonu ve ABD'nin Güney Kafkasya Politikaları (1990 Sonrası)", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Aydın, Mustafa, "Revan", DİA, 35, 2008.
- Aydın, Mustafa, "Şeki", DİA, 38, 2010.
- Aydın, Mustafa, "Şirvan", DİA, 39, 2010.
- Bala, Mirza, "Bakü", İA (İslam Ansiklopedisi), 2, MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 1979.
- Barthold, W., "Talış", İA, 11, MEB, 1979.
- Bezer, Gülay Öğün, "İldeniz Şemseddin", DİA, 22, 2000.
- Bezer, Gülay Öğün, "İldenizliler", DİA, 22, 2000.
- Budak, Mustafa, "Nuri Paşa'nın Kafkas İslam Ordusu Hakkındaki Raporu", Kafkas Araştırmaları, 4, 1998.
- Buniyatov, Ziya Musa, "Azerbaycan", DİA, 4, 1991.
- Çakmak, Mehmet Ali, "XVIII. Yüzyılda Kafkasya", Osmanlı, 1, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Dedeyev, Bilal, "Karabağ Hanlığı-Osmanlı İlişkileri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Efendizade, Oktay, "Gence", DİA, 14, 1996.
- Gündüz, Tufan, "Safeviler", DİA, 35, 2008.
- Kafalı, Mustafa, "Timur", İA, 12/1, MEB, 1979.
- Kafesoğlu, İbrahim, "Selçuklular", İA, 10, MEB, 1979.
- Karabayram, Fırat, "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Karamanlı, Hüsamettin M., "Nahçıvan", DİA, 32, 2006.
- Karataş, Selçuk, "Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Karabağ Meselesi", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Kaya, Mahmut, "İskender", DİA, 22, 2000.
- Kütükoğlu, Bekir, "Tahmasp I", İA, 11, MEB, 1979.
- Mahmudov, Namig, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin Yıkılışından Sonra Azerbaycan-Rusya İlişkileri", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Muhammedoğlu, Aliyev Salih, "Kuba", DİA, 26, 2002.
- Muttalibov, Dadaş, "Azerbaycan Hanlıkları ve Gülistan-Türkmençay Antlaşmaları", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Neciyev, Elçin, "Azerbaycan'ın Sovyetler Tarafından İşgali ve Baskı Siyaseti (1920-1937)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Özcan, Azmi, "Nadir Şah", DİA, 32, 2006.
- Saray, Mehmet, "Azerbaycan Türkleri Tarihi, Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 1993.
- Shaw, Stanford J., "Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye / Gaziler İmparatorluğu Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselişi ve Çöküşü 1280-1808, I, E Yayınları, Çeviren Mehmet Harmancı, İstanbul 2008.
- Sümer, Faruk, "Akkoyunlular", DİA, 2, 1989.
- Sümer, Faruk, "Karakoyunlular", DİA, 24, 2001.
- Toğan, Zeki Velidi, "Azerbaycan", İA, 2, MEB, 1979.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlı Tarihi, 2, Türk Tarih Kurumu, 2011.
- Yeşilot, Okan, "Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 36, Erzurum 2008.
- Yuvalı, Abdülkadir, "İlhanlılar", DİA, 22, 2000.
- Yüce, Nuri, "Ağaoğlu Ahmet", DİA, 1, 1988.

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ(BOA)'NDEN DEĞERLENDİRİLEN BELGELERE AİT FONLAR:

- İE.AS, 48-4438, [20] Zilhicce 961 [16 Kasım 1554]
- İE.ML, 27-2634, 27 Rebiulahir 1006 [7 Aralık 1597]
- AE.SMMD.III, 1-36, 10 Zilhicce 1005 [25 Temmuz 1597]
- AE.SMMD. III, 1-27, 10 Muharrem 1006 [23 Ağustos 1597]
- AE.SMMD.III, 1-85, 15 Zilhicce 1006 [19 Temmuz 1598]
- AE.SMMD.III, 1-22, [29 Zilhicce 1007] [23 Temmuz 1599]
- İE.DH, 6-619, [20 Muharrem 1012] [30 Haziran 1603]
- HAT, 1654-4, [29 Zilhicce 1014] [7 Mayıs 1606]
- İE.DH, 23-2128, 29 Rebiulevvel 1129 [13 Mart 1717]

İE.DH, 29-2619, 7 Cemaziyevvel 1135 [13 Şubat 1723]
HAT, 1427-58443, [29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]
C.AS, 778-32935, [29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]
AE.SAMD III, 211-20364, 20 Safer 1137 [8 Kasım 1724]
AE.SAMD III, 212-20539, 3 Rebiulevvel 1137 [20 Kasım 1724]
HAT, 1447-26, [29] Cemaziyevvel 1137 [13 Şubat 1725]
C.AS, 1022-44827, 3 Cemaziyelahir 1137 [17 Şubat 1725]
İE.HLT. 5-524, 19 Zilhicce 1137 [27 Ağustos 1725]
C.AS, 583-24550, 30 Safer 1138 [6 Kasım 1725]
AE.SAMD III, 212-20511, 11 Cemaziyevvel 1138 [15 Ocak 1726]
AE.SAMD III, 51-5135, 15 Cemaziyevvel 1139 [8 Ocak 1727]
AE.SAMD III, 126-12406, 7 Cemaziyevvel 1140 [21 Aralık 1727]
AE.SAMD III, 117-11527, 8 Cemaziyevvel 1141 [10 Aralık 1728]
C.AS, 103-04678, 22 Receb 1142 [10 Şubat 1730]
C.AS, 1212-54352, [29] Safer 1143 [13 Eylül 1730]
AE.SMHD I, 214-6885, 20 Zilkade 1143 [27 Mayıs 1731]
AE.SMHD I, 58-3675, [27 Safer 1144] [31 Ağustos 1731]
AE.SMHD I, 223-17703, 20 Rebiulevvel 1144 [22 Eylül 1731]
C.EV, 316-16055, 29 Rebiulahir 1145 [19 Ekim 1732]
C. AS, 79-3703, [10] Zilhicce 1145 [24 Mayıs 1733]
HAT, 1448-3, 5 Receb 1147 [1 Aralık 1734]
C.AS, 653-27467, 10 Şaban 1147 [5 Ocak 1735]
C.AS, 32-1462, [29] Şevval 1147 [24 Mart 1735]
HAT, 16-714, [29 Zilhicce 1147] [22 Mayıs 1735]
C.AS, 1182-52734, [30] Muharrem 1148 [22 Haziran 1735]
C.AS, 1207-54071, 14 Zilkade 1190 [25 Aralık 1776]
C.DH, 93-4643, [10] Safer 1192 [10 Mart 1778]
AE.SABH I, 184-1, 26 Zilhicce 1190 [5 Şubat 1777]
HAT, 7-228/A, 4 Rebiulevvel 1194 [10 Mart 1780]
HAT, 10-336/A, 30 Receb 1197 [1 Temmuz 1783]
HAT, 10-333/B, 19 Şevval 1197 [17 Eylül 1783]
HAT, 10-349/M, [29 Zilhicce 1197] [25 Kasım 1783]
HAT, 16-720, 17 Şaban 1198 [6 Temmuz 1784]
HAT, 28-1324, 3 Zilkade 1198 [18 Eylül 1784]
HAT, 1415-57855, 9 Zilkade 1198 [24 Eylül 1784]
HAT, 1450-29, [29 Zilhicce 1198] [13 Kasım 1784]
HAT, 1430-58565, [29 Zilhicce 1202] [30 Eylül 1788]
AE.SABH I, 5-441, [10 Receb 1203] [6 Nisan 1789]
C.HR, 46-2256, [20] Safer 1204 [9 Kasım 1789]
C.HR, 38-1883, [10] Rebiulevvel 1204 [28 Kasım 1789]
C.DH, 27-1350, 23 Ocak 1790
HAT, 183-8488, [29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]
HAT, 1388-55227, [29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]
HAT, 162-6748, 19 Şevval 1209 [9 Mayıs 1795]
HAT, 206-10865, [21 Cemaziyevvel 1211] [22 Kasım 1796]
HAT, 207-10919, [29 Zilhicce 1211] [25 Haziran 1797]
HAT, 219-12056, [20 Şaban 1212] [7 Şubat 1798]
C.HR, 118-5863, 16 Rebiulahir 1211 [26 Ağustos 1801]
HAT, 119-4853, [1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]
HAT, 119-4853-A, 1 Muharrem 1217 [4 Mayıs 1802]
HAT, 119-4853-B, [1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]
HAT, 219-12041, 11 Cemaziyelahir 1218 [28 Eylül 1803]
HAT, 237-13179-E, 19 Safer 1221 [8 Mayıs 1806]
HAT, 236-13123, [29 Zilhicce 1221] [9 Mart 1807]
C.DH, 92-4565, 15 Ağustos 1811
HAT, 792-36831-I, 17 Rebiulahir 1228 [19 Nisan 1813]
HAT, 2-30, 21 Rebiulevvel 1229 [13 Mart 1814]
HAT, 790-36801-B, [29 Zilhicce 1230] [2 Aralık 1815]

HAT, 4-108, [29 Zilhicce 1235] [7 Ekim 1820]
HAT, 815-37283, 1 Rebiulevvel 1237 [26 Kasım 1821]
HAT, 788-36762, 29 Zilkade 1237 [17 Ağustos 1822]
HAT, 769-36168-F, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]
HAT, 815-37283-B, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]
HAT, 815-37283-C, [29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]
HAT, 796-36954-C, 1 Muharrem 1238 [18 Eylül 1822]
HAT, 818-37328-A, 17 Rebiulevvel 1238 [2 Aralık 1822]
HAT, 786-36700, [29 Zilhicce 1239] [25 Ağustos 1824]
HAT, 1129-45042-R, 28 Safer 1241 [12 Ekim 1825]
HAT, 1129-45042-S, [29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]
HAT, 1129-45042-P, [29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]
HAT, 1547-29, [24 Safer 1235] [12 Aralık 1839]
C.HR, 173-08607, [29 Zilhicce 1255] [4 Mart 1840]
HR.MKT, 29-47, 9 Safer 1266 [25 Aralık 1849]
A.AMD, 27-51/1, 17 Safer 1267 [22 Aralık 1850]
HR.SYS, 1350-59, [25 Ekim 1854]
İ.HR, 129-6553, 11 Receb 1272 [18 Mart 1856]
HR.MKT, 270-4, 15 Cemaziyelevvel 1275 [21 Aralık 1858]
A.MKT.UM, 553-88, 13 Şevval 1278 [13 Nisan 1862]
HR.SYS, 1949-56, 10 Şaban 1281 [8 Ocak 1865]
İ.HR, 269-16193, 6 Zilkade 1292 [4 Aralık 1875]
Y.PRK.EŞA, 1-7, 18 Rebiulevvel 1294 [2 Nisan 1877]
İ.HR, 305-19437, 29 Şaban 1304 [23 Mayıs 1887]
İ.DH, 1239-97022, 12 Muharrem 1309 [18 Ağustos 1891]
BEO, 103-1 16 Rebiulahir 1310 [7 Kasım 1892]
Y.PRK.EŞA, 17-9, 25 Şubat 1308 [9 Mart 1893]
Y.A.HUS, 285-62, 21 Cemaziyelevvel 1311 [30 Kasım 1893]
A.MKT.MHM, 729-6, 5 Muharrem 1312 [9 Temmuz 1894]
İ.TAL, 59-10, 7 Ağustos 1894
Y.PRK.EŞA, 23-37, 14 Cemaziyelahir 1312 [13 Aralık 1894]
A.MKT.MHM., 613-32, 5 Nisan 1312 [17 Nisan 1896]
DH.TMIK.M, 40-33, 4 Ekim 1897
A.MKT.MHM, 542-18, 17 Şaban 1315 [11 Ocak 1898]
BEO, 1371-102783, 8 Cemaziyelevvel 1317 [14 Eylül 1899]
İ.TAL, 240-00057, 4 Şubat 1901
Y.MTV, 234-156, 28 Eylül 1902
İ.TAL, 304-28, 20 Haziran 1903
HR.SYS, 1374-46, 30 Ağustos 1903
BEO, 2121/159066, 1 Ramazan 1321 [21 Kasım 1903]
Y.A.HUS, 485-64, 27 Şubat 1905
Y.A.HUS, 484-108, 23 Zilhicce 1322 [28 Şubat 1905]
Y.A.HUS, 485-88, 17 Muharrem 1323 [24 Mart 1905]
A.MKT.MHM, 557-14, 20 Nisan 1905
HR.SYS, 1378-20, 9 Eylül 1905
HR.SYS, 1378-19, 9 Eylül 1905
Y.A.HUS, 492-103, 10 Receb 1323 [10 Eylül 1905]
HR.SYS, 1378-17, 19 Eylül 1905
HR.SYS, 1378-18, 12 Eylül 1321 [25 Eylül 1905]
Y.A.HUS, 494-79, 19 Şaban 1323 [19 Ekim 1905]
BEO, 2674-200497, 25 Receb 1323 [25 Eylül 1905]
HR.SYS, 1378-39, 2 Teşrin-i Sani 1321 [15 Kasım 1905]
HR.SYS, 1378-104, 17 Kanun-ı evvel 1321 [30 Aralık 1905]
Y.A.HUS, 513-101, 25 Cemaziyelahir 1325 [5 Ağustos 1907]
MV, 117-110, 5 Ocak 1908
Y.PRK.HR, 36-9, 29 Mart 1908
MV, 129-79, 19 Temmuz 1909
BEO, 3669/275147, 16 Zilkade 1327 [29 Kasım 1909]
MV, 140-89, 3 Haziran 1910
BEO, 3778/283311, 2 Receb 1328 [12 Temmuz 1910]

BEO, 3896-292157, 22 Mayıs 1911
BEO, 3921-294068, 31 Temmuz 1911
BEO, 3939-295168, 2 Ramazan 1329 [27 Ağustos 1911]
BEO, 3994/299481, 8 Safer 1330 [28 Ocak 1912]
BEO, 4084/306282, 6 Şevval 1330 [8 Eylül 1912]
BEO, 4136/310152, 13 Safer 1331 [22 Ocak 1913]
BEO, 4146/310906, 11 Rebiulevvel 1331 [18 Şubat 1913]
BEO, 4152/311344, 1 Rebiulahir 1331 [10 Mart 1913]
A.MKT.MHM., 743-26, 13 Cemaziyelahir 1331 [20 Mayıs 1913]
HR.İD, 880-51, 23 Haziran 1913
BEO, 4213/315919, 13 Şevval 1331 [15 Eylül 1913]
BEO, 4218/316290, 25 Şevval 1331 [27 Eylül 1913]
BEO, 4228/317083, 3 Zilhicce 1331 [3 Kasım 1913]
DH.ŞFR, 429-122, 11 Haziran 1914
DH.ŞFR, 42-77, 19 Haziran 1914
HR.SYS, 2266-5, 21 Ağustos 1914
HR.SYS, 2376-10, 24 Ağustos 1914
DH.EUM.2.Şb, 3-12, 6 Aralık 1914
HR.SYS, 2108-10, 28 Aralık 1914
HR.SYS, 2109-12, 25 Mart 1915
HR.SYS, 2448-23, [16 Şubat 1918]
BEO, 4517/338752, 17 Şaban 1336 [28 Mayıs 1918]
HR.SYS, 2398-2, 9 Haziran 1918
İ.DUİT, 1-77, 12 Zilkade 1336 [19 Ağustos 1918]
HR.SYS, 2456-29, 21 Zilkade 1336 [28 Ağustos 1918]
HR.SYS, 2457-60, 31 Ağustos 1918
MV, 212-168, 4 Eylül 1918
HR.SYS, 2113-16, 5 Eylül 1334 [5 Eylül 1918]
HR.SYS, 2341-51, [11 Ekim 1918]
DH.EUM.LVZ, 44-2, 25 Eylül 1334 [25 Eylül 1918]
HR.SYS, 2341-55, 26 Ekim 1918
HR.SYS, 2303-11, 4 Kasım 1918
BEO, 4543/340683, 18 Safer 1337 [23 Kasım 1918]
DH.İ.UM, 20/20-13/27, 25 Teşrin-i sani 1334 [25 Kasım 1918]
BEO, 4544/340752, 25 Safer 1337 [30 Kasım 1918]
MV, 213-37, 30 Kasım 1918
DH.EUM.AYŞ, 11-17, 1 Haziran 1335 [1 Haziran 1919]
DH.EUM.AYŞ, 32-33, 1 Haziran 1335 [1 Haziran 1919]
BEO, 4577/343239, 4 Ramazan 1337 [3 Haziran 1919]
HR.SYS, 2877-19, 20 Temmuz 1919
DH.KMS, 53-2-30, 22 Temmuz 1335 [22 Temmuz 1919]
BEO, 4584-343770, 1 Zilkade 1337 [29 Temmuz 1919]
HR.SYS, 2877-69, 30 Temmuz 1919
DH.KMS, 53/2-87, 16 Ağustos 1335 [16 Ağustos 1919]
DH.KMS, 53/2-104, 16 Ağustos 1335 [16 Ağustos 1919]
HR.SYS, 2878-2, 16 Ağustos 1919
DH.HMŞ, 4/1-4/96, 30 Teşrin-i evvel 1335 [30 Ekim 1919]
DH.İ.UM, 5/2-1/18, 1 Nisan sene 1336 [1 Nisan 1920]
DH.EUM.SSM, 43-18, 27 Haziran 1336 [27 Haziran 1920]
HR.SYS, 2465-31, 30 Aralık 1920
HR.İM, 235-4, 11 Ocak 1923
HR.İM, 16-69, 13 Şubat 1923
HR.İM, 23-59, 27 Şubat 1923
HR.İM, 235-10, 1 Mart 1923
HR.İM, 16-90, 14 Nisan 1923
HR.İM, 19-138, 18 Ağustos 1923
HR.İM, 23-87, 19 Temmuz 1340 [19 Temmuz 1924]
HR.İM, 112-60, 12 Ağustos 1340 [12 Ağustos 1924]
HR.İM, 192-48, 9 Kasım 1926

BİRİNCİ BÖLÜM

HANLIKLAR ÖNCESİ VE HANLIKLAR DÖNEMİ

(1554-1811)

BİRİNCİ BÖLÜM

HANLIKLAR ÖNCESİ VE HANLIKLAR DÖNEMİ (1554-1811)

Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında ki Azerbaycan'a hakim olma mücadeleleri 1555'teki Amasya Antlaşması ile Kanuni Sultan Süleyman zamanının son mücadeleleriydi. Ancak Azerbaycan'a hakim olma durumu 1590'daki Ferhad Paşa Antlaşmasına kadar devam edecek ve Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan, Gürcistan, Dağıstan, Karabağ Osmanlı hakimiyetiyle nihayete erecektir. Bir süre sonra Şah Abbas Anadolu'daki Celali isyanlarından faydalanarak anlaşmayı bozdu ve 1605'de Nahçıvan, Revan, Karabağ, Gence, Şirvan ve Erdebil'de tekrar hakimiyetini sağladı. Sultan I. Ahmed döneminde bölge tekrar kontrol altına alındı. Osmanlı orduları 1617'de de Sultan II. Osman döneminde bölgeye seferler düzenlemiştir. Sultan IV. Murad'ın 1635'de düzenlediği sefer sonucunda Revan aynı yıl Tebriz tekrar Osmanlı Devleti topraklarına katılmış bir süre sonra ise Osmanlı orduları bölgeden çekilerek 1639'da Kasr-ı Şirin anlaşması imzalanmıştır. Bundan sonra Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanına kadar sakin bir dönem geçtiği söylenebilir. Bizim kullandığımız Osmanlı Arşiv Belgeleri içerisinde de bu sakin dönemle ilgili belge kullanılmamıştır. Nadir Şah'ın 1747 yılındaki vefatıyla birlikte Azerbaycan'da başlayan Hanlıklar dönemi 1813 yılındaki Gülistan Antlaşmasıyla son buldu ve Rusya'nın hakimiyeti başladı.

Azerbaycan tarihi ile alakalı olarak bu çalışmada kullandığımız belgeler içerisinde birinci bölümde 64 adet belge kullanılmıştır. Kullandığımız belgelerin tarihi itibarıyla 1554-1811 yılları arasında kapsamaktadır. Padişahlara göre belge dağılımı şöyledir:

OSMANLI PADİŞAHI	BELGE ADEDİ
Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566)	1
III. Mehmed (1595-1603)	6
I.Ahmed (1603-1617)	1
III.Ahmed (1703-1730)	16
I.Mahmud (1730-1754)	10
I.Abdülhamid (1774-1789)	13
III.Selim (1789-1807)	16
II.Mahmud (1808-1839)	1
TOPLAM	64

Birinci Bölümde Adı Geçen Önemli Devlet Adamları ve Önemli Şahsiyetler

1	Şah Veled (1597)
2	Gence Beylerbeyi Mehmed Paşa (1597)
3	Şirvan Müteferrikası Perviz (1597)
4	Şirvan Muhafızı Vezir Hasan Paşa (1597)
5	Gence Defterdarı Durmuş (1598)
6	Revan Beylerbeyi Hüsrev Mehmed Paşa (1599)
7	Sağ Kol Ağası Mehmed Ağa (1603)
8	Gence Beylerbeyi Sinan Paşa (1603)
9	Kağızman Beyi Ali Kulu (1606)
10	Sadrazam İbrahim Paşa (1723)
11	Prens Çerkoski (1724)
12	Şirvan Hanı Davud Han (1724)
13	Revan Seraskeri İbrahim Paşa (1724)
14	Kars Mutasarrıfı Mustafa Paşa (1724)
15	Diyarbakır Valisi Sarı Ahmed Paşa (1724)
16	Silahşör Mehmed (1724)
17	Tebriz Seraskeri Abdullah Paşa (1724)
18	Revan Seraskeri Ahmed Paşa (1724)
19	Erzurum Valisi Mustafa Paşa (1725)
20	Menteşe Sancağı Muhassılı Hacı Abdullah Paşa (1725)
21	Tiflis Defterdarı Halil Efendi (1725)
22	Tiflis Defterdarı Abdurrahman Efendi (1725)
23	Gence Muhafızı Vezir Mustafa Paşa (1725 -1728)
24	Gence Defterdarı İbrahim Efendi (1725)
25	Revan Muhafızı Mustafa Paşa (1727 -1730)

26	Gence Seraskeri Mustafa Paşa (1727)
27	Diyarbakır Valisi Kır Ali Paşa (1730)
28	Karaman Valisi Vezir Ahmed Paşa (1730)
29	Tebriz Seraskeri Vezir İbrahim Paşa (1730)
30	Bağdat Valisi Ahmed Paşa (1731)
31	Revan Seraskeri Vezir Ali Paşa (1731)
32	Dergah -ı Mualla Kapıcıbaşı Süleyman Bey (1731)
33	Tahmasb Kulu Han (1733-1735)
34	İran Hanlarından Lutf Ali Han (1733)
35	Revan Seraskeri İbrahim Paşa (1733)
36	Gence Kalesi Sultan Ahmed Cami-i İmam Hatibi Hacı Ahmed Efendi (1732)
37	Gence Kalesi Sultan Ahmed Cami-i İmam Hatibi Seyyid Ömer Efendi (1732)
38	Serasker Vezir Abdullah Paşa (1734)
39	Revan Hanı Muhammed Han (1735)
40	Şark Seraskeri Köprülüzade Abdullah Paşa (1735)
41	İran Vekili Zend Kerim Han (1778)
42	Şark Seraskeri Seyyid İbrahim Paşa (1778)
43	Revan Hanı Hüseyin Ali Han (1780)
44	Çıldır Valisi Süleyman Paşa (1780)
45	Tiflis Hanı İrakli Han (1780-1783-1784-1796)
46	Kaçar Muhammed Han (1780)
47	Azat Han (1780)
48	Nadir Şah (1780)
49	Erzurum Valisi Timur Paşa (1783)
50	Dağistan Valisi Muhammed Şemhal (1783)

51	Çıldır Valisi Süleyman Paşa (1783)
52	Lezgi Ahmed Han (1783)
53	Erzurum Valisi Canikli Ali Paşa (1784)
54	Hoy Hanı Ahmed Han (1784)
55	Açıkbaş Meliki (Soloman)(1784)
56	Revan Hanı Muhammed Han (1789 -1790)
57	Beyazıd Sancağı Mutasarrıfı İshak Paşa (1789 -1790)
58	Erzurum Valisi Abdullah Paşa (1789)
59	Mekke Emiri Şerif Galib (1790)
60	Şuşa Hanı İbrahim Han (1790)
61	Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa (1796)
62	Erzurum Valisi Seyyid Ahmed Paşa (1797)
63	İran Hanları Ağa Muhammed Han ve Süleyman Han (1797)
64	Bağdat Valisi Süleyman Paşa (1798)
65	İran Hanı Baba Han (1798)
66	Gürcistan Beylerinden Abaşıze Keyhüsrev Bey (1801)
67	Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa (1801)
68	Çıldır Valisi Şerif Paşa (1802)
69	Üç Kilise Rahibi Yosef (1802)
70	Üç Kilise Rahibi David (1802)
71	İstanbul Ermeni Patriği Kirkor (1802)
72	Sadrazam Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa (1803)
73	Boğdan Voyvodası Aleksandır (1806)
74	Azerbaycan Serdarı Mirza Abbas (1807)
75	Kars Muhafızı Abdullah Paşa'nın oğlu Nureddin (1811)
76	Serasker Mehmed Emin Paşa (1811)

Revan Kalesi'nin binası için gerekli taşı götüren Mehmed'e mükafat olarak üçbin akçelik bir timar tevcih edilmesi emrini havi Kanuni Sultan Süleyman'ın Batum Beylerbeyine fermanı.

**[Kanuni Sultân Süleyman'ın tuğrası]
Süleyman Şâh bin Selim Şâh el-muzaffer dâimâ**

Emîru'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sâhibü'l-izzü ve'l-ihtişâm el-muhtass bi-mezîdi inâyeti'l-meliki'l-a'lâ Batum Beylerbeyisi Muhammed dâme ikbâlühü tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Ömer Bey kethüdâsı Şâh Muhammed mühürlü tezkire gönderüp dâren-i fermân-ı hümâyûn Mehmed için yarar olup Revan Kal'ası binâsına iki yüz sekiz yük taş götürmüştür deyü bildirmeğin mezîd-i inâyetimden ibtidâdan üç bin akçe timar verilmek emr edüp buyurdum ki mezbûra emrim üzere düşenden üç bin akçelik bir timar tevcih edüp tezkiresin veresin şöyle bilesin alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsın.

Tahrîran fî evâsıt-ı Zi'l-hicce sene ihdâ ve sittîn ve mie.

Be-medîne-i Erzurum (...)

Dergah-ı Âlî yeniçerilerinden Ali Beşe'nin Berde mukataasını iltizam eden Şah Veled'e kefil olduğuna dair Gence kadısı tarafından verilen hüccet.

**Nukilet an sicilli'l-mahfûz hurrehü'l-hakîr
Salahüddin bin Ahmed el-Kâdî be-Gence-i Mahrûse afâ anhâ**

Vech-i tahrîr-i sicil oldur ki; Dergâh-ı Âlî yeniçerileri zümresinden Ali Beşe meclis-i şer' de bi'l-fi'l Gence defterdârı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed Efendi dâme ulüvvuhû hazretlerinin cânib-i şerîflerinden husûs-ı âtiye için Mehmed Çavuş ve Hasan şehâdetleri ile vekâleti sâbit olan fahru'l-akrân Mehmed Ağa zîde kadruhû muvâcehesinde ikrâr u i'tirâf edüp işbu merkûm Şah Veled sene erba'a ve elf târihinde Berde' mukâtaasın Kara Murad ve Mustafa Kâtib kabûl etdikleri şartnâmeleri mücebince kabûl ve iltizâm edüp varup Berde' mahkemesinde kefilleri sicil olunmak için kefil talep etdiklerinde merkûm Şah Veled varup Berda' mahkemesinde kefillerin sicil etdirüp bu cânibe gelinceyedek mezbûr Şah Veled'in nefsine kefil oldum ki eğer mezbûr firâr ederse mukaddemâ üzerinde bâkî kalan muhâselerinin cevâbın dahi ben veririm dediği ikrârın bi'l-muvâcehe müşârun-ileyh Mehmed Ağa tasdîk edüp mâ-vaka' kayd-ı sicil olunduktan sonra sûreti ketb olunup yed-i tâlibe vaz' olundu ki lede'l-hâce ihticâc edine. Tahrîran fi 5 şehr-i Şa'bânü'l-muazzam sene erba'a ve elf. [4 Nisan 1596]

Şuhûdü'l-hâl: Fahru'l-akrân Kasım Ağa-yı cânib-i yemîn ve Abdi Ağa-yı Çerâkise ve Mehmed Yüzbaşı-yı yemîn ve Hürrem Yüzbaşı-yı yemîn ve Hasan Bey-i yemîn ve gayruhum mine'l-hâzırîn.

Nukilet fi 27 şehr-i Rebî'u'l-âhir sene sitte ve elf [7 Aralık 1597]

مدرسه علمیه خوارزمی
 خوارزم

اولان
 و در خوارزمی سبیل اولاد که در کلاسها بیگانه بودی زنی سندن علی بنیست مجلسی در علمه بانقار کف ذوق داران
 افتخار الامام جید والاکام محمد اصفندی داع سلفه حضرتان نیز جانب زیاده سندن حضور آتیه ایچون محمد اوست
 در حسن نهادتاری ایلی و کلماتی ثابت اولان خارا اولان محمد افغانیه صدره مواه سندن اقرار و اقرار فی ایروب
 اینطور وقوع شده و در اربع والنوع تاریخیه برودع مقاطع سندن مراد و در سطح کانت قبول
 سطور نامه ای بوضوح قبول والنوع ایروب و ایروب برودع حکم سندن کفیلده سبیل اولان ایچون
 کفیلده طلبه ایروب که سنیه وقوع شده و در ایروب برودع حکم سندن کفیلده سبیل ایروب
 بویانه کفیلده ذکر زبور سندن و در کفیلده اولاد که اگر زبور فرار ایروب سندن ما اوز زنده
 باقی مانن قیاسیه که سبیل حواسین دفع برین و برین دیو که اقراره بالمو اچون رالی محمد ای تصدیق
 مادوقه قیاسیه سبیل اولاد قد نصاحه صورت کفیلده اولان بر مطالبه وضع اولاندر که در سبیل اطراف
 احتیاج ایروب خوارزمی در سبیل المعطای اربع والنوع

کتابخانه سبیل اولاد
 خوارزم

قرالاقون و شهر اغانا و محمد یوزباشی و فرخ یوزباشی و حسن بیک و علی
 قاسم اقا و جلاله و یسین و یسین و یسین و یسین

Dergah-ı Mualla çavuşlarından bir çavuşun Maraş ve diğer sancaklardan mutasarrıfı olduğu zeametine ait noksanının Gence vilayetindeki boşta olan zeametlerden tamamlanması emrini havi Sultan III. Mehmed'in Gence Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya fermanı.

**(Sultan III. Mehmed'in Tuğrası)
Mehmed Hân bin Murad el-muzaffer dâimâ**

Emîrül-ümerâi'l-kirâm kebîrül-küberâi'l-fihâm zül-kadri ve'l-ihdirâm sâhibül-izzü ve'l-iclâl Gence Beğlerbeğisi Mehmed dâme ikbâlühü tevkî'-i refî'-i hümâyûnum vâsıl olıcak [ma'lûm ola ki:] Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından dârende-i fermân-ı vâcibül-iz'ân (silik) Südde-i Saâdetime gelüp Maraş ve gayri sancaklarda mutasarrıf [olduğu zeâmetinin] noksânı olup ve yarar ve emekdâr olduğun bildürüp tekmiî olunmak bâbında hükm-i şerîfim verilmek recâ etmeğın buyurdum ki; [arzı] mücebince noksânı var ise düşen zeâmetlerden noksânın [tekmîl edüp] tezkiresin veresin şöyle bilesin alâmet-i şerîfe i'timâd [kılâsın].

Tahrîran fî evâil-i şehri Zi'l-hicce sene hamse ve elf.
10 Zilhicce 1005 [25 Temmuz 1597]

در لاله که در کتب است که در کتب است که در کتب است

بجز که در کتب است که در کتب است که در کتب است

عده که در کتب است که در کتب است که در کتب است

در کتب است که در کتب است که در کتب است

نقصان در کتب است که در کتب است که در کتب است

بجز که در کتب است که در کتب است که در کتب است

بجز که در کتب است که در کتب است که در کتب است

در کتب است که در کتب است که در کتب است

بجز که در کتب است که در کتب است که در کتب است

Şemahi Sancağı'nda ve nahiyesinde Ahmedabad mezraası ve başka yerlerden 2336 akçe timara mutasarrıf olup firar ederek Kızılbaş sığınan Hüsrev'in hazîneye kalan maaşı ile tımarının Şirvan müteferrikalarından Perviz'e verildiğine dair Sultan III. Mehmed'in Şirvan Muhafızı Vezir Hasan Paşa'ya fermanı.

**[Sultan III. Mehmed'in Tuğrası]
Mehmed Hân bin Murad el-muzaffer dâimâ**

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem müdebbirü umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmimü mehâmmi'l-enâm bi'-re'yi's-sâib mümehdidü bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyidü erkânî's-saâdeti ve'l-iclâl el-mahfûf bi-sunûfi avâtîfi'l-meliki'l-a'lâ Şirvan muhafazasında olan vezîrim Hasan Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki: Dîvân-ı Şirvan müteferrikalarından olup yevmî on sekiz akçe ulûfeye mutasarrıf olan dârende-i fermân-ı hümâyûn Perviz gelüp Şemahi Sancağı'nda ve nâhiyesinde Ahmedâbâd nâm mezraa ve gayriden iki bin üç yüz otuz altı akçe timara mutasarrıf olan Hüsrev firâr edüp Kızılbaş'a gidüp timarı mahlûl olduğun bildürüp ulûfesi hazîneye kalup timar-ı mezbûr kendüye tevcîh olunup kânûn üzre emr-i şerîfim verilmek bâbında inâyet recâ etmeğın mezîd-i inâyetimden ulûfesi hazîneye kalup sülûsân üzre on iki bin akçe timar verilüp timar-ı mezbûr tevcîh olunmasın emr edüp buyurdum ki; göresiz mezbûr Kızılbaş'a firâr edüp timarı mahlûl ise ve mezkûrun ol mikdâr ulûfesi olduğu vâki' ise kaydın ihrâc etdikden sonra işbu sene sitte ve elf Muharrem'inin on birinci gününden tevcîh edüp noksânı tekmi'l olunmak üzre tezkiresin veresiz şöyle bilesiz.

Tahrîran fî evâil-i şehri Muharremi'l-harâm sene sitte ve elf.
10 Muharrem 1006 [23 Ağustos 1597]

(...)

Gence ve Tiflis'de görevli neferlerin maaşlarını ödedikten sonra İstanbul'a otuz yük akçe göndermek taahhüdünde bulunan Gence Defterdarı Durmuş'un aynı göreve yeniden tayin edilmesi.

Tezkire dâdesi fî 15 Z. sene 1006 [19 Temmuz 1598]

Pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukda vech-i meşrûh [üzre] merkûm (silik) merkûm üzre defterdârlık yine mukarrer olmak buyuruldu.

Fî 12 Z. sene sitte ve elf. [16 Temmuz 1598]

Sâbıkâ Gence defterdârı olan Durmuş kulları arz ve a'yân-ı vilâyet mahzar gönderüp hazîne-i mezbûr defterdârlığı bu kullarına sadaka buyuruldukda Gence ve Tiflis kulları mevâcibin verdikden sonra Âstâne-i Saâdet'e otuz yük akçe irsâliyye etmeğe müteahhid olup Gence'ye geldikde sene selâse ve elf masrafı defterdâr-ı sâbık İmâmzâde Mehemmed sene erbaa mahsûlünden verüp ve bundan mâadâ dokuz yük akçe dahi mîrmîrân-ı sâbık Osman Paşa ba'zı aklâmdan alup sarf edüp cem'an on dokuz yük akçe tahsîl edüp ve Gence kullarının mevâcibleri için dört yük akçe ve Tiflis kullarının mevâcibleri için elli yük akçeyi defterdâr iken edâ edüp kimi ümenâdan ve kimi a'yân-ı vilâyetden karz alınup henüz edâ olunmadın irsâliyye için Ca'fer Çavuş geldikde bu kulları ma'zûl olmağın bir akçe mevcûd bulunmamışdır şöyle ki bu bendeleri azl olunmayup hâlâ defterdârlık üzerimde kalaydı küllî mâl tahsîl edüp irsâliyye etmek mukarrer idi mukaddemâ etdiğim şart ve taahhüd.

Defterdâr-ı müşârun-ileyhin (silik) şart seksen yük akçe olup otuz yük peşin irsâliyyeyi hazîne (silik) anda olan (silik) mühimme ve mevâcibât (silik) deyü olduğu haber verilmiştir.

Tâbi'-i muhâsebe-i evvel

Nahçıvan'ın idaresine tayin edilen Revan Beylerbeyi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Nahçıvan yakınlarına geldiği halde hiç kimsenin kendisini karşılamadığı gibi kalede bulunanların isyan ederek kendisini kaleye sokmadıkları, bu duruma göz yumulursa hiç kimsenin burada düzen ve dirliği sağlayamayacağından isyan edenlerin üzerine gidilip haklarından gelinmek için emir verilmesi talebini havi Revan Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın padişaha arzı.

Revân Beylerbeyisi Hüsrev Paşa kullarının arzıdır

Emir verilsin

Bundan akdem Eyâlet-i Tebrîz Vezîr Ca'fer Paşa kullarına ve Eyâlet-i Nahçıvan kendüye inâyet olunup Nahçıvan'a karîb vardıkda a'yân-ı vilâyetden bir ferd kendüyi istikbâl etmeyüp zu'm-ı fâsidlerince ba'zı evhâma düşüp Tebrîz neferâtı bu kadar kılıç iken hükûmet ve kudreti sebebi ile bunları zebûn eyleyüp mâbeynlerini ıslâh eyledi ve Vezîr Ca'fer Paşa'nın Tebrîz Kal'ası'na girmek muhâl iken kal'aya dâhil eyledi deyü umûmen zuamâ ve gönüllü tâifesi ve kul karındaşları birbiriyle ittifâk edüp şehre gireceği gün kal'ada olan cebehâneyi tevzî' eyleyüp muhârebe kasdına karşı varup bayraklarını sancağ-ı hümâyûnun sağ tarafına geçürüp kânûn geride kalan bayrağla gelmekdir deyü ahsen vech üzre cevâb verdüğünde cibilliyetlerinde merkûz olan fesâdların izhâr edüp âlet-i harble sancağ-ı hümâyûnun üzerine hücum edüp Celâlî-sıfat kal'aya mürâcaat eyleyüp kapuları kapadup bir tarikle kal'aya dâhil olup lâkin bir ferdi kendüye mürâcaat ve emr-i pâdişâhîye itâatleri olmayup hâlâ kal'ada muhâsara şeklinde oturup bu fesâda bâis ü bâdî olan eşkiyânın haklarından gelinmez ise ol diyârda ve sâyir serhadlerde bir hâkim hükûmete kâdir olmayup fesâd ve isyânları izdiyâd bulmaları mukarrerdir deyü fesâda bâis ü bâdî olanlarının haklarından gelinmek bâbında emr-i şerîf inâyet olunmasın recâ eder.

Müsvedde şüd

Dergâh-ı felek-medâr ve bârgâh-ı gerdûn-iktidâr türâbına arz-ı bende-i bî-vücûd ve zerre-i nâ-bûd budur ki: Eyâlet-i Tebrîz Vezîr Ca'fer Paşa'ya ve bu kullarına Eyâlet-i Nahçıvan sadaka ve ihsân buyurulup ahvâl-i Tebrîz atebe-i ulyâya mufassal kendü hakikatı üzre arz olunup işbu mâh-ı Şa'bânü'l-muazzamın yirminci günü mahrûse-i Nahçıvan'a karîb gelüp a'yân-ı memleketden bir ferd istikbâle gelmeyüp meğer mukaddem birbirini sıyânet eyleyüp zu'm-ı fâsid ve hayâl-i kâsillerince ba'zı evhâm ve hayâlâta düşüp Tebrîz neferâtı bu kadar kılıç iken hükûmet ve kudreti sebebi ile bunları zebûn eyleyüp mâbeynlerini sulh eyledi ve Vezîr Ca'fer Paşa'nın kal'aya girmesi muhâlâtdan iken kal'aya dâhil eyledi deyü umûmen zuamâ ve gönüllü tâifesi ve kul karındaşları birbirleriyle ayn ü i'tikâd ve şart ve ittihâd edip şehre gireceğimiz gün kal'a-i pâdişâhîde mahfûz olan cebehâneyi mâbeynlerinde tevzî' eyleyüp ceng ü cidâle hâzır ve müheyvâ ve niyyet-i âhar kasdıyla karşı gelüp mahzâ mâcerâ karışdırmakiçün bayraklarını getirüp sancağ-ı pâdişâhîyi sağ tarafına geçürüp kânûn ve âdet gerüde kalan bayrağla gelmekdir deyü ahsen vech üzre cevâb verildikde ol mahalde cibilliyetlerinde merkûz olan fitne ve habâsetlerin ve ifsâd ve kabâhatlerin izhâr edüp âlet-i harble sancağ-ı pâdişâhînin üzerine hücum ve gulüvv edüp ve sancağı kılıçlayup ırz-ı devlet-i pâdişâhîyi ve nâmûs-ı gayret-i şehinşâhîyi gözet-mediler hâşa ki bunlar saâdetlü pâdişâh-ı zillullâh hazretlerinin kulları olalar evzâ'-ı garîbe ve envâ'-ı acîbe etvâr eylediklerinden gayri ol mahalde bayraklara erüp Celâlî-sıfat Allâh Allâh deyü kal'aya mürâcaat eylediler selâma durmak (silik) kal'anın kapuların bend eylediler dizdâr bekler ki kapu küşâd olmak ile ol hâl üzre kal'aya dâhil olup vechen mine'l-vücûh biri mürâcaat ve emr-i pâdişâhîye itâat eylemediler Andapa'ya(?) hafî yürümeyerek kal'ada muhâsara şeklinde oturuyoruz eyyâm-ı saâdet-i pâdişâhîde bu fesâda mübâşeret ve ittifâk ve ittihâd etmelerine bâis olup harâb eden eşkiyânın haklarından gelinür idi izn-i hümâyûn olmadan tahammül olunup vâki' hâl der-i devlet-medâra arz olunmuşdur Tebrîz neferâtı Ca'fer Paşa mukaddemâ bize zulm eyledi deyü illet ve isyân ederler idi ammâ bu kulları henüz kal'aya dâhil olmadan ve hilâf-ı şer' ve muğâyir-i kânûn birine zulm eylemeyüp sovk suları dahi içilmeden bu kadar ihânet ve hakâret kasd edüp isyân ve tuğyân semtine sâlik oldular mâdâm ki arz olunduğu üzre bu fesâda bâdî ve bâis olan eşkiyâ ve harâmzâdelerin haklarından gelinmeye dahi bir hâkim bu diyârda ve ne âhar serhadlerde hükûmete kâdir olmayup nizâm ve intizâm ve i'âşe(?) gitdikçe inâd ve tuğyânları ve muhâlefet ve isyânları izdiyâd bulmasına iştibâh olmadığı mukarrer olup eyyâm-ı adâlet-i pâdişâhîde harâm-zâde ve ehl-i fesâda ruhsat verilmeyüp haklarından gelinmek bâbında emr-i şerîf-i âlî-şân sadaka ve ihsân buyurulmak recâsiyla vâki' hâl vukû'u üzre der-i devlet-meâba arz olundu. Bâkî fermân der-adlıdır. [29 Zilhicce 1007] [23 Temmuz 1599]

روان بکبر بکسی خسر و ما بنا قولونک عرضی در

ارواح

بوندن اقدم ایالت تبریز و وزیر جعفر باشا قولونک و اذالت بخوان کذویه غایت و لوب بخوان تبریز
 وارد قده اعیان و لایتندن بر فرد کذوی استقبالی ایتوب زعم فاسد لوب بجهت و هامه دو سوب تبریز
 نغزاتی بود در قلیچ ایکن حکومت رفت در تی سبسی ابله بونلوی زبون ایلوب مایندلونی اصلاح ایلدی
 و وزیر جعفر باشانک تبریز قلم سینه کبرمت محال ایکن قلم به داخل ایلدی دیو عمو ما زغا و کو کلنو
 طایفندی و قول فرزنداشاری بر برید اتفاق ایدوب شهره کبر چکی کون قلم ده اولان جبه خانینی توزیع
 ایلوب محاربه قصدنه قارشو واروب بیواقلونی سنجاع هماونک صاع طرفه بکچوروب قافون
 کپوده کلان بیواغله کلکدر دیواخسن وجها وزره جواب و برد و کتد جیلند لوند مرکز اولان
 فساد لوبن اظهار ایدوب ایت حربه سنجاع هماونک اوزرینه هجوم ایدوب جلای صفت قلمه مراجعت
 ایلوب قنولری قیادوب بر طبر قلمه به داخل اولوب لکن بر فردی کذویه مراجعت و امر پادشاهی
 اطاعتاری و ایلوب حال قلمه ده محاصره شکلنده او توروب بوفاده باعث و پادی اولان اشقیانک
 حقلوندن کلنوا ایسه اول بارده و سایر سرسدرده رحاکه حکومته قادی ایلوب فساده و صابنلر
 از دیاد بولماری مقود دیوفاده باعث و پادی اولان لوبنک حقلوندن کلنک بایند امر شریف
 غایت اولتمس رجا ایدر

و ده کلن مزار و اینه کزوه بقدر ازده زمین بوج و وون او قورورک ااین یوزد و سونایه و یوزده اینه کلن
 احوال تبریز قلمه بوندن که زمین اوزون ایزر اوتورن و و سنا و اشقیان لکن کو قلم کلنک زمین کلن ایسه کلن و قلمه بوندن
 ایتوب تیج و سروقال قلمه بوندن اوزرینه و سنا و اشقیان لکن کو قلم کلنک زمین کلن ایسه کلن و قلمه بوندن
 قلمه کبر چکی کون قلمه ده اولان جبه خانینی توزیع ایلوب محاربه قصدنه قارشو واروب بیواقلونی
 فساد لوبن اظهار ایدوب ایت حربه سنجاع هماونک اوزرینه هجوم ایدوب جلای صفت قلمه مراجعت
 ایلوب قنولری قیادوب بر طبر قلمه به داخل اولوب لکن بر فردی کذویه مراجعت و امر پادشاهی
 اطاعتاری و ایلوب حال قلمه ده محاصره شکلنده او توروب بوفاده باعث و پادی اولان اشقیانک
 حقلوندن کلنوا ایسه اول بارده و سایر سرسدرده رحاکه حکومته قادی ایلوب فساده و صابنلر
 از دیاد بولماری مقود دیوفاده باعث و پادی اولان لوبنک حقلوندن کلنک بایند امر شریف
 غایت اولتمس رجا ایدر

Tiflis'te görevli Sağ Kol Ağası Mehmed Ağa ve arkadaşlarının ahaliye büyük zulümlerde buldukları, eşya ve erzaklarını gasp etmeleri şikayet edildiğinden durumun tahkik edilerek yapılan bu zulmün engellenmesi emrini havi Şirvan beylerbeyi ile Gence beylerbeyi Sinan Paşa'ya gönderilen emirname.

Şirvan beylerbeyine ve Gence Beylerbeyi Sinan Paşa'ya teftiş eylesiz vâki' ise zikr olunan eşkiyânın haklarından geline ve bunlardan alınan esbâb ve erzâkları alınup defter olunup defteri bu cânibe gönderile ki âna göre harâcların tutulup hesâb oluna bunlara zulm olmaya deyü emr-i şerîf buyuruldu.

Devletlü ve saâdetlü sultânım hazretlerinin hâk-i pâ-yı şerîflerine arz-ı hâl-i fakîr-i bî-vücûd kulları budur ki: Bu kulları feth-i Şirvan'dan bu âna gelince izzetlü ve adâletlü pâdişâhımın hizmet-i şerîflerinde cân bâşımız ile hizmet üzre olduğumuzdan gayri harâcımızı bî-kusûr edâ ve teslim eder iken serhad kulları elimizde olan evâmir-i şerîfe muhâlif dâimâ vilâyetimizi basup reâyâ vü berâyâyı çiğneyüp hayf ve zulm eyledüklerinden gayri elli nefer bâzergân Yehûdileri bî-günâh (...) sizler paşanın oğlanını sirka eylediğünüz deyü Toprak Kal'ada artlarından yetişüp koyun boğazlar gibi boğazlayup at ve esbâblarından gayri otuz bin gurusların alup pâdişâhın reâyâsına küllî ihânet olundukda niçün böyle idersiz dediğümüz tekrar bölük seçüp beş yüz harâc güzâr reâyâmuzu esîrî idüp ve iki yüz mikdâr reâyâmuzu kırdılar ve altı bin koyunumuzu ve altı bin sığır ve üç bin ılkımızı sürüp bunun gibi hayf ve zulm eylemişlerdir deyü zulmü idenler Tiflis kullarından Sağ Bölük ağası Mehmed Ağa ve Sol Bölük kethüdâsı Mustafa ve Kâtib Veli ve Türk Veli ve nice eşkiyâ ile Tiflis Kal'ası dizdârının üzerine gelüp gece ile cebren kapuyı açdurup dünyanın hakâretini eylemişlerdir ve Gence'den Sol Bölük'de Kara Mehmed, İnce İlyas ve Kara Kürt Süleyman ve Uzun Hüseyin nice eşkiyâ ile ve Kazak Şems nâm kimesne dâimâ üzerimize gelüp hilâf-ı zulm taaddiden hâlî değıllerdir. Bundan akdem bunun gibi birkaç def'a vilâyetimizi urup zulm [ü] teaddî eylediklerinde Âstâne-i Saâdet'e gelüp ahvâlimizi i'lâm eylediğimizde haklarından gelinmek için emr-i şerîf ve kollar ta'yîn olunup varduğumuzda amel olunmayup haklarından gelinmemek ile tekrar bu def'a dahi böyle zulm eylemişlerdir. İzzetlü sultânım hazretlerinden recâ ederiz ki sizin eyyâm-ı adâletinizde zikr olunan eşkiyânın haklarından geline gelinmez ise hâlimiz müşkil olur vilâyet beylerbeyilerine emr-i şerîf sadaka ve inâyet oluna ki mezbûrların haklarından gelinüp hilâf-ı şer' ve'l-kânûn zulmen aldıkları rızkımız cümleten mîrîye kabz ve zabt oluna benim mürüvetlü sultânım azîz, şerîf mübârek başınızı için olsun bizim arz-ı hâlimizi okuyup ve hân kulunuz arzuhâlleri okuyup devletünüze lâayık olanı ihsân buyurasız zîrâ hân kulunuzun gözleri yolda kalmışdır bâkî fermân sultânımındır.

[20 Muharrem 1012] [30 Haziran 1603]

Revan Kalesi'nde bulunan otuz bin kişilik Kızılbaş ordusuyla sabık Kağızman beyi Alikulu ile Kars ağalarının kuvvetlerinin bir olup çetin bir muharebe yapıp Kızılbaşlara büyük kayıplar verildiği, çoğunun kılıçtan geçirilip bir çoğunun da esir edildiği, bunlardan yedisinin başlarını Alikulu Bey ve Kars ağaları maiyetleriyle birlikte İstanbul'a getirdiklerinden bunlara iltifat edilerek ödüllendirilmelerinin uygun olacağına dair padişaha sadrazam tarafından yapılan arz.

Devletlü pâdişâhım Kızılbaş tâifesinden otuz bin mikdârı asker ile hânları gelüp Revan Kal'asın ta'mîr etmek üzre iken sâbıkâ Kağızman beyi olan Alikulu Bey kulları ile Kars ağaları üzerlerine varup azîm ceng olup bi-inâyetillâhi te'âlâ bunlar gâlib olup Kızılbaş tâifesi kılıçdan geçüp yarar başlar ve diller alınmağın bellü başlu korucularından iki nefer Kızılbaş ile beş neferin başların müşârun-ileyh Alikulu Bey ve Kars ağaları altmış nefer Kars kulları ile Dersâdet'e getürmüşlerdir bi-hamdillâhi te'âlâ azîm yüzaklığı olup ve bi'l-fi'l Kars Kal'ası bunların zabtında olduğun haber verirler hemîşe asâkir-i İslâm mansûr ve muzaffer ve a'dâ-yı dîn ü devlet münhezim ve makhûr olmakdan hâlî olmaya devletlü pâdişâhım müşârun-ileyh kullarınız ol serhadlerin yarar dilâverlerinden olup uğur-ı hümâyûnda küllî hizmet etmişlerdir riâyet olunmaları bâbında fermân devletlü pâdişâhımındır.

[29 Zilhicce 1014] [7 Mayıs 1606]

دولتو پادشاهم قزلباشی طایفه سندن او تو زبیک استدا از
عسکر ایله خانلری کلوب روان قلعه سن تعمیر ایتمک اوزره ایکن
سابقا قاغزبان بیکی اولان علی قویلی بن قوللی ایله قارص
اغالوی اوزر لرینه واروب عظیم جنک اولوب فیضیه الله
تعالی بونلر غالب اولوب قزلباشی طایفه ی قلیچدن کوی
یرار باشلرود لارال نماغنی بللر باشلر قورجی ایزدن
اکلی نغز قزلباشی ایله بنی نغزک باشلرین مشار ایله
علی قویلی بن وقار اغالوی التمش نغز قارص قوللی ایله
در سعادتله کتور مشار درر بجد الله تعالی عظیم نوز اقلنی
اولوب وبالفضل قارص قلعه سی بونلرک ضبطنده
اولدوغنی خبر ویرر لر همیشه عسکر اسلام منصور
منظرف و عدا ی دین و دولت منظم و مقهور اولماقدن
خالی اولما یه دولتو پادشاهم مشار ایله قولدر یکن
اول سرحد لوت یرار و دلاور لر دن اولوب اغوز هایدن
کلی خدمت ایتمش لور رعایت اولنما لوی بانبدن فرمان
دولتو پادشاهم کدر

Daha önce tahriri yapılmış olan Ağcakale, Nik, Bozcalı, Kazak, Ahyat ve Haydarbey ile civarının yeniden tahririnin yapılarak defterlerinin Dersaadet'e gönderilmesi.

***Telhîs mücebince divândan emr-i şerîf tahrîr ve Başmuhâsebe'ye
ilmühaber kâimesi verilmek***

buyuruldu

29 Ra. sene [1]129 [13 Mart 1717]

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki

Mukaddema Tiflis ile maan feth ü teshîr olunup yine Tiflis tarafından zabtı fermân buyurulan Ağcakal'a ve Nik ve Bozcalu ve Kazak ve Ahyat ve Haydarbey nâm mahallerin kurâ ve enhâsı eğerçi mukaddema tahrîr olunup lâkin tahrîr olunmaları Lori ve Gence ve Revan fütûhâtından mukaddem vâki' olduğundan reâyâsının perâkendeliğine ve hengâm-ı ihtilâlê müsâdefe etmekle gereği gibi tahrîr olunamayup muhtell ve müşevveş olmakdan nâşî müceddeden tahrîri fermân buyurulur ise sancak beylerine ve erbâb-ı timara kadr-ı kifâye kurâ ifrâz olundukdan sonra kırk bin guruş mikdârı mîrî hâsıl olacağı hâl Tiflis muhâfızı vezîr-i mükerrrem saâdetlü İshak Paşa hazretleri memhûr kâimeleriyle tahrîr ve i'lâm eylemişler fi nefsi'l-emr bu makûle mahallerin reâyâları perâkende iken olan tahrîre i'tibâr olunmak iktizâ etmeyüp muhtell ve müşevveş olduğu zâhir oldukdan nâşî müceddeden tahrîr ve defter etdirilmesi muktezâ-yı hâlde olmağla Bozcalu ve Kazak ve Ağcakal'a ve Nik ve Ahyat ve Haydarbey sancakları vezîr-i müşârûn-ileyh hazretleri ma'rifetiyle kemâl-i dikkat ve taharrî olunarak tahrîre me'mûr olan kâtiblere müceddeden tahrîr ve kurâ ve reâyâsından ve sâir rüsûmât icâb eder şeylerden bir nesnesi hâric ve mektûm kalmamak şartıyla defter etdirilüp beytü'l-mâl-ı müslümîne mesâ'î-i mevfûre zuhûra getürölmekde dikkat olunmak üzre Divân-ı Hümâyûn'dan emr-i şerîf tahrîr ve Başmuhâsebe'ye ilmühaber kâimesi verilmek bâbında emr ü fermân saâdetlü, inâyetlü sultânım hazretlerindir.

İmza

حضرت مولانا محمد حجازی صاحب
 صاحب دارالعلوم دیوبند
 صاحب دارالافتاء دیوبند
 صاحب دارالحدیث دیوبند
 صاحب دارالترجمہ دیوبند
 صاحب دارالکتاب دیوبند
 صاحب دارالعلوم دیوبند

عرضی ہذا بمقدار بود رک ۶۹ تک
 مقدماً تفسیری اہلہ معارف و تخریجات و تفسیری از قدس
 خزان بیدار و انجمن شعور و بین و بوزجہ و ذوق انسانی و میدر
 نام محمدن خا و انجمنی کہ بعد مقدماً تخریجات کہ تخریجات
 نوری و کچھ و در آن قواعد مذکورہ و افعال و غیر ذلک
 برکن کنہ و حکام اخلاقیہ مصادقہ انجمنہ کہ کی تخریجات
 محل دستوری اہلہ نانی مجدداً تخریجات خزان بیدار و
 بکندہ و ارباب بیان فرد کفایہ خا از ان فرقہ مع خرد
 غوری مقداری میری ماسل اوک معنی مال تفسیری اعلیٰ و ذوق
 سعادت و اسحی با شاعر تخریجات امور قائمہ لایہ تخریجات
 فی نفس الامر و مقولہ محمدن دعا باری برکن ابن اول تخریجات
 اہلہ اخلاقیہ و تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری
 و در قرآن تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری
 و میدر بلن سجا فانی و ذوق شادانہ و تفسیری اہلہ تفسیری
 اہلہ ذوق تخریجات امور اوک کا بندہ مجدداً تخریجات و خا و دعا بان
 در میان ایجاد و برسد در نشہ خارج و تفسیری اہلہ تفسیری
 اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری
 دیوان ہا از ان امور تفسیری و باقی مواہبہ علم و تفسیری
 باہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری اہلہ تفسیری

Fethedilen İran'ın Azerbaycan bölgesinde ahaliye ve ayana nasıl davranılması gerektiğine ve Revan şehri ile civarındaki kalelerin fethedilmesi için Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Tebriz ve Hemedan seraskerine gönderilen mektup.

Benim izzetlü karındaşım hazretleri

Revan memleketi hudûda gâyet karîb ve hüsn-i tedbîrleriyle ahâlîsi itâat ve inkıyâd eyledikleri hâlde bilâ-tevakkuf yanınızda bulunan mîrmîrândan bir vakûr ve kârgüzâr beylerbeyi vâlî nasb olunmak üzere ruhsatı mutazammın emr-i âlî-şân ısdâr ve irsâl olduğu kâime-i âharda tafsîl olunmuşdur. Ancak memleket-i Revan vilâyet-i Azerbaycan'ın mu'teber eyâletlerinden olup evvel emirde kendülere kemâl-i istimâlet ve râğbet ve izhâr-ı salâbet ve mehâbet ve memleketin zabt u rabtı umûruna temşiyet için bir vezîr-i celîlü'l-kadr vâlî ta'yîn olursa Azerbaycan'ın sair memleketleri ahâlîsi dahi müşâhede-i râğbet ve te'sîr-i mehâbet ile birgün evvel bi't-tav' ve'r-rızâ arz-ı itâat ve ilticâ edecekleri melhûz olmağla hâlâ Van muhâfızı olan vezîr-i mükerrrem izzetlü, rif'atlı Abdullah Paşa hazretlerine Revan muhâfazasına me'mûr olmak üzere ihtiyâten bir kıt'a emr-i âlî-şân tahrîr ve bir ferd vâkîf olmamak üzere tarafınıza memhûren ve mektûmen irsâl olunmuşdur. İnşâallâhu te'âlâ eğer Revan ahâlîsi avn-i Bârî ile itâat ve inkıyâd ederler ise bu mülâhazamız müstahsen görüldüğü hâlde emr-i âlî-şânı kendüye irsâl ve bir gün evvel gelüp zabt etmek üzere taraf-ı şerîfinizden lâzîme-i hâli kâimeniz ile müşârun-ileyhe tefhîm edersiz eğer vezîr ta'yîni münâsib görülmez ise yine emr-i şerîfde tahrîr olduğu üzere beylerbeyilerden birini ta'yîn edersiz ol câniblerin iktizâ-yı hâli bu tarafda ma'lûm olmadığından hâtıra gelen mevâdd alâ-vechî'l-ihâtâr tezkîr ve iş'âr olunur cenâb-ı saâdetleri yine münâsib olan ne ise âna göre amel ve hareket buyurursuz bundan mâadâ Azerbaycan'dan ba'zı memleketlerin kal'aları olup böyle bir memleket taraf-ı Devlet-i Aliyye'den zabt olundukda kal'ası Dergâh-ı Muallâ kullarına teslîm olunmak de'b-i kadîm olduğu mersûm-ı zamîrleridir. Bu def'a Revan ahâlîsi itâat ve ilticâ eyledikleri sûretde zâhiren kal'asını teslîm ederler ol vakit cebehânesini zabta cebeci ve topunu zabta topçu ve kal'a muhâfazasına yeniçeri ta'yîn ve zabt-ı memleket dahi bununla müteayyen olacağı bedîhiyâtdandır. İnşâallâhu te'âlâ memleket-i mezbûre ahâlîsinin itâatleri mütehakkık oldukda kal'asının zabtı için tavâ-yîf-i mezbûreden maiyyetinizde ve civârda bulunanlardan kifâyet mikdârı neferât ta'yîn ve bu tarafdan her ne iktizâ eder ise ucâleten arz ve i'lâm ile tetmîm-i esbâb-ı nizâma cidd-i tâm ve sa'y-i mâ-lâ-kelem buyurursuz hâsılı memâlik-i İran bir hemzede-i ihtilâl olup bu âvânda pâdişâhdan tehî bilâ-sâhib bir memleket ve bugünler ganîmet addolunacak vakt-i fırsat ve tağviyeti müceb-i nedâmetdir bu esnâda iktizâsına göre tedebbür ve tefekkür ile gerek Revan ve gerek sair zîr-i itâate ircâ' olunmaları ehem olan memâlik ve büldânın hânlarına ve nâfizü'l-kelim eşbeh a'yânlarına ve ağniyâ ve reâyâsının te'lîf-i kulûbleriyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye meyl ü râğbetlerine vesîle olup kendülere i'timâd-ı küllî hâsıl olmak için her ne vechile istimâlet verilmek iktizâ eder ise ol vechile istimâletler verüp cümlesine ifâza-i emniyyet ve iktizâsı üzere terğîb ve tahrîs ile hüsn-i itâat ve zîr-i hükûmete götürmeğe bezl-i vüs' u kudret buyurasız hâsıl-ı kelâm Revan Kal'ası civarımıza katî akreb olup taraf-ı Devlet-i Aliyye'den zabtı cümleye takdîm olunacak bilâddan olmağla taraf-ı şerîfinizden içinde olan nâfizü'l-kelim a'yânlarıyla bu kadar mükâtebe ve mürâsele olunmuşken üzerine yürüyüp her ne tarikle olur ise kendü rızâlarıyla itâate ircâ' ve vezîr-i müşârun-ileyh münâsib görülür ise ne güzel görülmediği hâlde maiyyetinizde bulunan beylerbeyilerden bir münâsibini nasb ve irsâl ve bâlâda tahrîr olduğu vechile kal'ası muhâfazasına dahi kifâyet mikdârı kapukulu neferâtı ta'yîn ve tahsîs buyurasız bu husûs cenâb-ı saâdetlerinin vüfûr-ı fikr ü ferâset ve re'y-i karînü'l-isâbetlerine ihâle olunmuş bir hizmet-i dîn ü devlettir gerek Revan ve gerek sair itâatleri matlûb olan memleketler ahâlîsinin ma'raz-ı inkıyâda getirülmeleri husûsunda her ne vechile istimâlet verilmek lâzım gelir ise bilâ-tereddüd ol vechile istimâlet ve emniyyet verüp iktizâ eder ise Kars ve Çıldır beylerbeyileri senâkârlarıyla ve gayri mu'temediniz olup istişâreye müstaid olanlar ile müzâkere ve müşâvere ve itâate terğîb olunmaları iktizâ edenlere te'lîf-i kulûba kâdir kârdân ve müdebbir âdemler ba's ve tevsît olunup bâlâda tafsîl olduğu üzere memâlik-i matlûbenin zabt u rabtlarına bezl-i iktidâr ve sa'y-i bî-şümâr buyurmaları me'mûldür.

Fî 7 Ca. sene [1]135 [13 Şubat 1723]

بم غزو قزاق حضرت
روان مملکت بود و غایت قریب و حسن تویر لایحه اهل سی طاعت و انقیاد و ابدی کوی حال و
یا کوفه بولان بود و کازکار چلبچی والی نصیب ازین اوزده زحمتی و شرفی
اصدار و ارسال اول ذیحی قایلید امیر و تفصیل او بعد از این مملکت روان و نوبت از با بجا نیک
معتبر با لایحه اول اوقوب اول امیر و کلاه کمال استعانت و رغبت و اظهار صلحت و بهجت و شکر
بسیط و وظایف امیر به نسبت ایچون بود و در حین القدر و المیزین اولی و انرا با بجا نیک سار مملکت
اهالی سی جری مشاهد و رغبت و تأثیر بهجت اینه برگون اول بالطلع و انرا عن اطاعت و انقیاد
این سیکوی ملطرا و نغمه حال و ان محافل اولان و زین کیم حوت و زین عبد الله با شاک حضرت
روان محافل سده مامور اولان اوزده امتیاطا بر قطعه امری استان غیر و در غیر واقعا اولان
اودره طایفه هموزا و مکتوب ادرسال اولان و نژاد روان شاک الله تعالی اگر روان اهالی سی جری
اطاعت و انقیاد او در ایسه بود چه خطه مستحسن کور و دیگه حال امری استانی کند و ارسال
در برکن اول کلوب صفت ایزان اوزده طرف شریک کردن از نغمه حالی قایلید مشاک و الله تعالی
اگر وزیر اعلیٰ بناس کور ایسه بنه امر شریکان غیر اولان اوزده چکار چگون در حق بنین
اوردن اولان لایحه انقیاد عیالی بر طرفین معلوم اولدند خندان خاطر کلان و اولان اوزده
تذکر و انقاد اوقوز جناب ساویری بنه مناسب اولان نه ایسه اکا کوره عمل و مکت بود
پورتن ما بعد از با بجا نین معین مملکت کز قلعه لر ای اوقوب بولیه بر مملکت طرف و در وقت
صیقل اولدند قلعه سی و در کاه معق قوی بنه تسلیم و نین واجب تویر اولدنی مرسوم صیقل بود
بود قلعه روان اهالی سی طاعت و انقیاد کوی صورت ظاهر قلعه سی تسلیم ادر اول وقت
بجهت ستم و ستمله جیدی و طوی صیقله طوی قی و قلعه محافل سده لایحه بنین و صیقل مکت
پونکله متعین اوله حق و بنیا نوزادن شاک الله تعالی مملکت برزده اهالی استان اطاعتی مکت
اول قلعه قلعه سنک صیقل جوی طایفه برزده و بن سنک کور و جواد بود و شاهسون کلمات معنی
نقرت بنین و بر طرفین حزه انقیاد ایسه بجایه عرض و اعلام اینه تسلیم اسباب نظامه جویام
وسی ما کلوم بودن حاصلی مواظت ایران بر طرفه انقیاد اولوب بود اولان با حشاهد
نهی به صاحب بر مملکت و در کون خندان معاد و من رقت فرقت و نقرتی موجب تراشد بر نامه
انقیاد کور نوزاد و نکر اینه کون روان و کون سار و با طاعت ارجاع اولدی عام اولوب
مالک و بنگار کون خاندن و ناقره انکم اشها ایبا ندره و انقیاد و رعایا استان تا ایضا قوی طرفین

Şemahi şehrindeki Rus tüccarları ile Prens Çerkoski'nin Lezgi aşireti tarafından öldürülmeleri üzerine Rusların Derbent ile Bakü'yü işgal etmeleri, Davut Han'a Osmanlı Hükümeti'nce Şirvan Hanlığı tevcihi ve Osmanlı Devleti'nin İran'ın işgali hususunda Ruslarla anlaşması.

Benim izzetlü, saâdetlü karındaşım hazretleri

Geçen sene Moskov çarı Şemahi şehrinde olan tüccârımızı Lezgi tâifesi istisâl ve emvâl-i mevfûrelerin gasb ü gâret eylediler deyü ahz-ı intikâm için üzerlerine varmak bahânesiyle kadîmden kendi yedinde bulunan Ejderhan Kal'ası'ndan hareket ve Kumuk Şemhâli'nin karargâhı olan Tarhu nâm mahalle varup Şemhâli tav'an veya kerhen zîr-i itâatine idhâl ve Enderay nâm mahalde olan Kumuk ve Dağıstan halkının üzerine hücum ve hân mânların ihrâk bi'n-nâr ve Uç nâm mahalde kal'a binâsına şürû' ve andan Demirkapu'ya varup Derbend Kal'ası'nı zabt eyledikten sonra avdet ve makarr-ı nuhûset-eseri olan Moskov şehrine ric'at eylediği esnâlarında taraf-ı şerîfinizden Hacı Davud Hân ve sâir Lezgi tâifesinin mahzarları vürûd etmekle der'akab çar-ı Moskov'un Âstâne-i saâdet'de mukîm kapukethüdâsı getürdülüp Lezgi tâifesi ehl-i İslâm'dan olup Devlet-i Aliyye'ye itâat ve ilticâ etmeleriyle ilticâları karîn-i kabûl ve memleketleri dahi memâlik-i mahrûse-i pâdişâhî adâdından ma'dûd olmağla min ba'd kendülerine ve memleketlerine taarruz hilâf-ı şürût-ı musâlahadır fîmâ ba'd ol taraflara gitmemek için çarına yazmak üzere tenbîh ve bununla dahi iktifâ olunmayup Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Nişli Mehemed Ağa çar-ı mesfûra sefâret ile ba's ve irsâl ve bu husûs dahi gereği gibi tavsiye ve te'kid ve ol dahi mahalline varup gereği gibi tefhîm eyledikde çar-ı mesfûr Devlet-i Aliyye ile olan musâlaha-i müeyyedeye binâen bu sene ol taraflara hareketden fesh-i azîmet ve Lezgi tâifesi dahi min ba'd kendüye tâbi' memleket ve reâyâyâ taarruz eylememek üzere taraf-ı Devlet-i Aliyye'den tenbîh olunmasın iltimâs eyledüğünü müş'ir kapukethüdâsına kâğıdı gelmekle ol vakit bu husûs taraf-ı şerîfinize tahrîr ve Lezgi tâifesi Moskovluya müteallık memleket ve reâyâyâ taarruz eylememek üzere tarafınızdan kâğıdlar yazılup tenbîh olunmak üzere tavsiye ve tarafımızdan Hacı Davud Hân hazretlerine dahi mahsûs kâğıd yazılup kendüye îsal olunmak üzere gönderilmişidi. El-hâletü hâzihî çünkü Nişli Mehemed Ağa bu husûsun müzâkeresine me'mûr olmağla mahallinde çar-ı mesfûrun vükelâsıyla husûs-ı mezbûru müzâkere eyledikde eğerçi dostluğa binâen bu sene ol taraflara hareket olunmaz lâkin çarın dahi ol taraflarda alâkası bulunmak takrîbiyle bu ahvâller der-i Devlet-i Aliyye'de mükâleme ve müzâkere olunmağa muhtâc olmağla Devlet-i Aliyye tarafından dahi Acem memleketine mükâleme hitâmına değin taarruz olunmayup mükâlemeden sonra ne güne iktizâ eder ise ana göre hareket olunmak üzere bu husûsa bir hüsn-i nefice verilmek için kapukethüdâsına çar tarafından ruhsat-ı kâmile gitmişdir deyü cevâb verilüp avdet ve kapukethüdâsına dahi vech-i meşrûh üzere ruhsat gelmekle mükâlemeye tâlib olmağın taraf-ı Devlet-i Aliyye'den dahi murahaslar ta'yîn ve şehri-i Şevvâlül-mükerrrem'in yirmi ikinci günü mükâlemeye şürû' olundukda çar-ı mesfûrun kapukethüdâsı kelâma tasaddî edüp çar dostunuz Devlet-i Aliyye ile olan musâlaha-i müeyyedeye ihtirâmen Lezgiler üzerine gitmekden ferâgat eyledi lâkin geçen sene çar dostunuzun Lezgi tâifesinden gördükleri zarar ve hasâret takrîbiyle üzerlerine varmak için Ejderhan Kal'ası'ndan hareket ve kadîmden kendü mülkü olan Türk(?) Kal'ası'na ve andan kezâlik kendüye tâbi' olan Kumuk Şemhâlinin karargâhı olan Tarhu Kal'ası'na andan Demirkapu'ya varınca bu mâbeynde sâkin olan Kamuk tâifesi bi'l-cümle çara tâbi' olduklarından gayri Derbend Kal'ası'nı şâh-ı Acemin kal'a-i mezbûrede olan nâibi teslim edüp Bakü Kal'ası'nda olanlar dahi kezâlik Derbend'de olduğu vech üzere bilâ-cebr teslim etmeleriyle bu mahaller bi'l-cümle çarın zabt u tasarrufuna dâhil olmuş yerler olup bu takrîbiyle Bahr-i Hazar sevâhilinde olan mahallerin mecmû'una bir âhar devletin takarrub eyledüğüne bir vechile tahammül

eylemez çünkü Devlet-i Aliyye'nin murâdı üzre bu sene Lezgiler üzerine hareketden ferâgat eyledi Devlet-i Aliyye dahi Acem memleketlerine bir dürlü hareket etmeyüp bu husûsları mükâleme ve tarafeyne nâfi' olur vechile bir hüsn-i netîce verilince tarafeynden terk-i cidâl olunsun andan sonra madde beyânına şürû' ederim deyü cevâb eyledikde bizim murahaslarımız dahi hâlâ Acem şâhı muzmahil ve memleketi bilâ-sâhib kalup ol memleketlerden kadîmden Devlet-i Aliyye'nin zabt u tasarrufuna dâhil olmuş memleketler mülk-i mevrûsumuz olmağla bu esnâda bir âharın taarruzuna bir vechile rızâ-yı hümâyûn olmamağın hâlâ Erzurum vâlisi vezîr-i mükerrem saâdetlü celâdetlü İbrahim Paşa hazretleri serdâr ve sipeh-sâlâr ta'yîn olunup Eyâlet-i Tiflis ve Tebriz ve Gence ve Revan ve Nahçıvan ve Eyâlet-i Şirvan ve bi'l-cümle memâlik-i Azerbaycan ve'l-hâsil Ejderhan'dan berü kadîmden zabt u tasarrufumuzda olmuş memâlik ve büldânın zabt u teshîrinde takdîm-i ehemmiyetle amel ü hareket eylemek üzre ruhsat-ı kâmile ile me'mûr ve yanına asâkir-i mevfûre ta'yîn olunmağla anlar dahi maiyyetine me'mûr olan asâkir-i mansûre ile varup Tiflis memleketini teshîr ve Şirvan ahâlisi bi'l-cümle ehl-i İslâmdan olup Devlet-i Aliyye'ye cümleden akdem itâat ve ilticâ etmeleriyle Eyâlet-i Şirvan memâlik-i mahrûse-i pâdişâhîye zamm ü ilhâk ve hükûmeti berât-ı âlî-şân ile el-Hâc Davud Hân hazretlerine ihsân olunmağla mûmâ-ileyh Kırım hânı gibi Devlet-i Aliyye'nin bir hân-ı celîlü's-şânı olmuşdur ve geçen sene Lezgiler üzerine ve memleketlerine bir dürlü zarar ve ziyân olunmak musâlaha-i müeyyede mugâyirdir deyü çar dostumuza haber gönderilmek dahi bu maslahat için olduğu vâzihdir ve bâbü'l-ebvâb bu memleketlerin kilidi mesâbesinde olup ecnebi yedinde olmak adem-i itmînânı mücib bir hâlet olmağla çar dostumuz mahall-i mezbûrdan elçekmeleri iktizâ eder zîrâ bu mahaller şimdideki bi'l-cümle mülûk-ı İslâm elinde mütedâvil olup mülûk-ı nasârâdan bir ferdin eline girdüğü olmamağla çarın ol taraflara taarruzunu fuzûlâne ve Devlet-i Aliyye'nin mülk-i mevrûsu olmağla iddiâmız istihkâk da'vâsıdır bu misillü mülk-i mevrûsumuz istifâsiyçün ta'yîn olunmuş askerimizi tevkîf nice mümkündür deyü cevâb verildikde kapukethüdâsı dahi benim ruhsatım terk-i cidâl esâs olmak şartıladır esâs olmadıkça mükâlemeye şürû' edemem hem ruhsatım geleli vâfir zaman olmuşdur ol vakit Devlet-i Aliyye'nin askeri hareket etmemişdi çar dostunuz beni o vaktin iktizâsına göre me'mûr etmişdir şimdiki hâle göre ruhsatım tağyîr olunmak iktizâ eder deyü madde beyân etmeyüp öteye i'lâm eylemek üzre kat'î cevâb vermekle gayri mükâleme imkânda olmayup çar tarafından tekrâr ruhsatı gelmek üzre tevakkuf olunmak iktizâ ve üç ayadek cevâbı varup gelmek üzre müddet ta'yîn ve üç ay tamâmında

gelecek Kasım ibtidâsından tarafeynden mütâreke olunmak şartıyla mükâlemeye şürû' olunmak üzre cevâb verilmekle bu keyfiyyetler ma'lûm-ı şerîfiniz olup ana göre hareket ve bu tafsîlden maksûd Şirvan tarafına vezir ve asker ta'yîni bu husûslar için olduğunu îzâh ve beyân ve Moskov çarının fikr-i fâsidi ol taraflarda olan memâliki zabt u teshîr ile Bahr-i Hazar tarafını bi'l-küllîye istifâ kasdında olduğunu ifhâm ve ayân içündür ve bu dahi ma'lûm-ı saâdetdir ki bâlâda tahrîr olduğu üzre Moskov çarı geçen sene gelüp Demirkapu'yu zabt ve derûnuna Moskovludan vâfir asker vaz' eylediğinden gayri Bakü Kal'ası'nı dahi Acem bana teslim eylediler deyü iddiâ edüp Şirvan aşuru Bakü'den haber verir ancak Bakü Kal'ası'na karadan asker gönderüp vaz' etmediği ma'lûm deryâdan gönderdimi o dahi nâ-ma'lûm olup şimdiki hâlde henüz zabtı müteayyen değil ve bu iddiâsından tefehhüm olunan yalnız Bahr-ı Hazar'dan sefâyin ile âmed-şüde kâil olmayup Demirkapu'dan karadan dahi Gilan'a doğru yol açup ol tarafları zabt etmek fikr-i fâsidedir ve kendüsü gâfil dahi durmayup bu işlere geçen seneden mübâşeret ve hâlâ Ejderhan ve Türk(?) ve Tarhu kal'alarında ceste ceste askeri olduğu ve Uç nâm mevzi'de adedi ma'lûm dokuz bin askeri olduğu ve bundan gayri Bahr-i Hazar'dan keşifler ile Gilan'a doğru peyderpey askeri gitdiği bundan akdemce Hacı Davud Hân cânibinden tarafımıza ve cenâbınıza gelüp gönderdiğiniz kâimelerde mufassal ve musarrâh yazıldığından mâadâ bu def'a kethüdâmız senâkârınıza gönderilen kâimede dahi Hacı Davud Hân'ın bu vaktede orduya gelüp mülâkî olmadığı Derbend Kal'ası'na müceddeden Moskovlu askeri gelmiş o gâilede olduklarından iktizâ etmek gerek deyü tahrîr buyurulmuş bu vecihler ile Moskovun ol taraflara teşebbüsü küllî olduğu müteayyen bizim askrerimiz ise bu sene-i mübâreke hareket ve henüz Tiflis Kal'ası'nın teshîri müyesser olduğundan gayri cenâb-ı saâdetiniz

asâkir-i mansûre ile Gence ve Revan tarafların teshîre me'mûr olup ol taraflara doğru bir tedârük görölmedüğü sûretde Moskovlu kârından gerü kalmayup sonra teessüf olunmak mukarrer ve yalnız Hacı Davud Hân dahi ol taraflardan nez' ve istifâsı melhûzumuz olan mahallerin zabtına tasaddî edemeyüp husûsan emsâleriyle miyânelerinde ihtilâf olmağla henüz bi'l-istiklâl Şemahi'yi dahi zabt edemeyüp iştirâken mütesellimler vaz' eylediklerin kâimelerinde kaleme getürmüş bu sûretde Hacı Davud'un yanında bulunup emrine takviyyet ve ol mahallerde henüz Moskov zabtına dâhil olmayan mahallere birer mikdâr muhâfazacı ta'yîn olunmak için asâkir-i Devlet-i Aliyye'den bir mikdâr askerin Şirvan eyâletine irsâli emr-i vâcib olduğuna binâen kable hulûlü'l-esef tedârüke teşebbüs olunmak muktezî olmağla kâime-i âharda tahrîr olunduğu üzre Kars ve Trabzon vâlisi vezîr-i mükerrrem izzetlü, rif'atlı Mustafa Paşa hazretleri eyâleti askeriyle me'mûr kılınmıştır. Bâlâda tafsîl olunan tahrîrâtımızdan Moskovun ahvâli gereği gibi ma'lûmunuz olmak lâzime-i hâlden olup ana göre hareket olunmak ehemm ü elzem ve bu takdîrce Kasım ibtidâsınadek üç ay vaktimiz olup bu aralıkda her ne alınabilür ise elde kalacak olmağla anın için Şirvan eyâletine bizim askerimizden bir gün ve bir sâat mukaddem bir mikdâr askerin varması farz mesâbesinde olup evvelen Demirkapu'ya karîb Niyazova dedikleri mahalle bir iki yüz âdem bırakup muhâfaza etdirilmek ziyâde muktezî ve sâhil-i Bahr-i Hazar'da vâki' Bakü Kal'ası'na henüz Moskovlu girmiş değil ise anın derûnuna dahi bir miktar muhâfazacı vaz' ve zabt olunmak emr-i mühim olup hâsılı Demirkapu'dan beri sevâhil-i Bahr-i Hazar'da ve gayride henüz Moskovlu zabtına girmeyen yerlerin cümlesine birer mikdâr âdem vaz' ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'den zabt olunmak elzem olup ancak eğer Bakü Kal'ası'na Moskovlu girmiş bulunur ise ana ve sâir içinde Moskovlu bulunan mahallere hilâf-ı şürût-ı musâlaha kat'â taarruz olunmayup hemân Moslovlular bulunmayan mahallerin zabtı muktezî ve bu husûs asâkir-i mevfüreye muhtâc olmayup hemân mümkün olduğu mertebe her birine bir mikdâr âdem vaz' olunmak kâfidir zîrâ Moskovlu bizim askerimizden asker bulunan yerlere taarruz etmeyeceği zâhirdir hemân lâzım olan zabtı muktezî mahallerde âdem bulunmasıdır bu husûslar gereği gibi ma'lûm-ı şerîfiniz olduktan sonra vezîr-i müşârun-ileyh hazretleriyle her ahvâli müzâkere ve savb-ı me'mûrelerine azîmet eylediklerinde Hacı Davud Hân'a dahi bu ahvâli alâ vechi't-tavzîh tahrîr ve kendünün asâkir-i Osmâniyyeden bir mikdâr asker iltimâsı olduğuna binâen kendüye îânet ve emrinde takviyyet için gönderildiğini tefhîm ve tezkîr buyurasız bu def'a gelen kâimelerinde Moskovluyu yazdığı mahallerde izhâr-ı husûmet ve fırsat bulsalar îsâl-i mazarrat kasdında olmaları tefehhüm olunur bu ise hilâf-ı şürût-ı musâlaha olup ziyâde ihtiyât olunacak umûrdandır zîra kendülerin Devlet-i Aliyye'ye ilticâları sebebiyle Moskov çarı anlardan keff-i yed eyledi yohsa bu vechile hareketden men' olunmasa berren ve bahren ba's-i ecnâd-ı şeyâtîn-nihâd ile ne mertebede üzerlerine müstevlî olacağı zâhir idi bu sûretde anlar tarafından Moskovlulara taarruz olunmak lâzım gelür ise nizâ'a müeddî olacak bir hâlet-i nâ-merziyye olmağla buraları kendüye gereği gibi izhâr ve beyân ederek bir hoş tefhîm edüp gerek Demirkapu'da ve gerek sâir mahallerde bulunan Moskovlulara bir ferde gerek kendü tarafından ve gerek kendüye tâbi' Lezgiler taraflarından kat'â taarruz olunmayup bâlâda tahrîr olunduğu üzre Moskovlu olmayan yerlerin zabt ve muhâfazasına ikdâm ve sâir husûslara biz bu tarafda mükâleme ile hüsn-i hitâm verdikden sonra ne vechile karâr-dâde olur ise keyfiyyet-i ahvâl taraf-ı şerîfe dahi tahrîr ve iş'âr olunur.

[29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]

Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Şirvan Hanı Davud Han'la beraber Tiflis ve Bakü'yü Moskov istilasından kurtarmaya memur olduğu halde vazife sinde gevşek davranan sabık Revan Seraskeri İbrahim Paşa ve maiyetine memur olduğu halde görevine gitmemiş olan Trabzon Valisi ve Kars Mutasarrıfı Mustafa Paşa'nın bu itaatsizliklerinden dolayı uyarılarak yeni görevlendirilen Revan Seraskeri Diyarbakır Valisi Sarı Ahmed Paşa ile haberleşerek ve onun verdiği emirleri yerine getirmek suretiyle Şirvan'ın Rusların elinden kurtarılması emrini havi padişahın fermanı.

Sâbıkâ Revan cânibi ser'askeri olan Vezîr İbrahim Paşa'ya hüküm ki

Mukaddemâ Lezki tâifesi Eyâlet-i Şirvan'ı zabt ve teshîr ve sahîhü'l-mezheb ehl-i sünnet olan Şirvan ahâlisini eydî-i teaddî ve tasallut-ı Kızılbaş'dan himâye ve tahlîs etmekle Moskov çarı üzerlerine sût'-i kâsd ile hareket eyledikde tâife-i mezkûre taraf-ı Devlet-i Aliyyem'e ilticâ ve istimdâd ve istigâse ve Şirvan'ın ulemâ ve sulehâsı dahi Südde-i Saâdetim'e mahzar gönderüp sâye-i himâye-i pâdişâhâneme ilticâ ve tâife-i merkûmenin serdârları olan cenâb-ı emâret-meâb übbehet-nisâb-ı saâdet-iktisâb el-Hâc Davud Hân dâmet-meâliyhûdan izhâr-ı teşekkür ile Eyâlet-i Şirvan taraf-ı Devlet-i Aliyyem'den müşârun-ileyhe tevcîh ve himâyet ve sıyânet olunmaları bâbında istid'â-yı inâyet etmeleriyle eğerçi Moskov çarı ile mâbeynde olan müsâlemeye binâen taraf-ı Devlet-i Aliyyem'den üzerine asker ta'yîn ve tesyîr olunmayup lâkin mezkûrlar dahi sahîhü'l-i'tikâd ehl-i İslâm'dan olmalarıyla imdâd ve iânetleri lâzime-i hamîyyet-i İslâm-perver-i hidivânemden olmağla Eyâlet-i Şirvan'ı avâtıf-ı aliyye-i mülûkânemden hân-ı müşârun-ileyhe berât-ı hümâyûnumla inâyet ve ihsân ve ol evânda sen Tiflis üzerine asker nasb ve ta'yîn olunmanla ol etrâf ve havâlîde olan akvâm ve kabâil-i sâire ile imdâd ve iânet eylemen için tavsiye ve tenbîh olunmuşiken aslâ mukayyed olmayup ihmâl ve taksîr etmenle Moskovlu gelüp bilâ-mânî' bâbü'l-ebvâbı zabt ve ba'dehû Tiflis zabt ve teshîr olundukda mücerred hân-ı müşârun-ileyh ile ittifak ve ittihâd ile Bakü Kal'ası'nı evvelen Moskovlu zabtına girmezden mukaddem taraf-ı Devlet-i Aliyyem'den zabt ve teshîr ve Bahr-i Hazar sevâhilinde vâki' mahallerden dahi henüz Moskovlu yedine girmeyen yerlerin zabt ve teshîri için Kars beylerbeyisi olup hâlâ vezâret pâyesi olan Mustafa Paşa edâmallâhu teâlâ iclâlehûya pâye-i vezâret ile ber-vech-i zamîme Trabzon Eyâleti dahi tevcîh ve kapusu halkı ve eyâletleri asâkiri ile hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumla (...) tevcîh ve tenbîh ve te'kîdi müştemil mufassal ve meşrûh emr-i şerîfimle Şirvan tarafına me'mûr ve sana dahi vezîr-i müşârun-ileyhi me'mûr olduğu vech üzre savb-ı me'mûriyetine tesyîr ve iktizâ edegelüp ve sâir levâzım-ı cebehâne ile imdâd ve iânet ve kendin dahi tevakkuf etmeyüp birgün akdem Revan tarafına azîmet ve zabt u teshîri bâbında izhâr-ı gayret ve hamîyyet ile bezl-i vüs' u kudret eylemen için tenbîh-i ekîdi müştemil hatt-ı hümâyûn-ı celâdet-makrûnumla muanven, mufassal ve meşrûh emr-i şerîfim isdâr ve irsâl olunmuşiken fermân-ı hümâyûnuma mugâyir Tiflis tarafında müddet-i medîd meks ü tevakkuf eylediğinden mâadâ vezîr-i müşârun-ileyhe rûtbe-i vüzerâ-yı vezâret ve ber-vech-i zamîme âhar eyâlet tevcîhi kâdî-i müşârun-ileyhin indine varup fermânım olan Bakü Kal'ası'nı ve sâir Bahr-i Hazar sevâhilinde vâki' Moskovlu eline girmeyen mahallerin zabt u teshîri için sen dahi me'mûr iken hilâf-ı emr-i şerîf vezîr-i müşârun-ileyhi dahi mahall-i me'mûriyete tesyîrde müsâmahân sebebiyle hâlâ (...) üzere Bakü Kal'ası'nı Moskovlu zabt eylediği haber alınmışdır. Senin bu gûne evâmîr-i aliyyeme mugâyir nâ-merzî harekâtının encâmında gazab-ı âteş-i bâr-ı hüsrevânemden senin cânın olsa dahi halâs ve necâta mecâl bulamayacağını hem fikr ü mülâhaza etmedin mi bunlara bu gûne hilâf-ı merzâ hareketin tezyîde cesâret eyleyerek cevâbın nedir sâir harekât-ı nâ-hemvârından kat'-ı nazar vezîr-i müşârun-ileyhi ne sebep ile alikoyup bu gûne makâsıd-ı aksâ olan kal'a-i merkûmenin alınmamasına bâis ü bâdî oldun bu husûslariçün senden senedât-ı kaviyye gelüp matlûb-ı pâdişâhânem olmağla işbu emr-i şerîfim (boş) ile vusûlünde senedât-ı kaviyyen (...) etmen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuştur.

Kars ve Trabzon eyâletlerine mutasarrıf olup Şirvan'ı teshîre me'mûr olan Vezîr Mustafa Paşa'ya hüküm ki

Sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin mücerred Bakü Kal'ası'nın Moskovlu tasarrufuna girmeden mukaddem taraf-ı Devlet-i Aliyyem'den zabt u teshîri ve Şemahi ve etrâf ve encâsının hüsn-i nizâmı ve Bahr-i Hazar sevâhilinde vâki' henüz Moskovlu tasarrufuna girmeyen mahallerin dahi Kızılbaş-ı bed-maâş yedlerinden (silik) ve tahlîsi ehemmi-i umûr-ı Devlet-i Aliyyem'den olmağla bundan akdem sana avâtıf-ı aliyye-i mülûkânemden pâye-i vezâret (kesik) ber-vech-i zamîme Trabzon Eyâleti dahi inâyet ve ihsânım olup bu husûslar da cenâb-ı emâret-meâb-ı eyâlet-nisâb-ı saâdet-iktisâb Şirvan Hânı el-Hâc Davud Hân dâmet-meâliyhû ile ittifâk ve ittihâd ile temşiyet ve icrâ ve tekmîl ve icrâsiyçün mükemmel kapun halkı ve eyâletlerin askeri ile hatt-ı hümayûn-ı saâdet-makrûnumla mu'anven mufassal ve meşrûh emr-i şerîfim Şirvan tarafına me'mûr ve ta'yîn olunmuşidın. Der-i devlet-medârımdan ba'zı umûr-ı mühimme ile hân-ı müşârun-ileyh tarafına irsâl olunan iftihârü'l-umerâi'l-kirâm Mîr-i alem Derviş Mehmed dâme mecduhû (boş) nefer âdem ile mahall-i me'mûra varup edâ-yı hizmet ile avdet edüp gelüp senin kapun halkı ve maiyyetine ta'yîn olunan eyâletlerin askeri bin neferi mütecâviz olduğu mukarrer iken bu âna dek mahall-i me'mûra varmayup henüz ne mahalde olduğun dahi ma'lûm olmayup me'mûr olduğun hidemât-ı aliyyemde tekâsül ve taksîrin sebebiyle maksûd-ı aslı olan Bakü Kal'ası'nı hâla Moskovlu zabt eylediği haber alınmışdır. Senden Devlet-i Aliyyem'e lâıyk hidemât-ı mebrûre me'mûl olmağla mücerred bu husûslariçün vezâret ve ber-vech-i zamîme âhar eyâlet inâyet ve ihsânım olmuşiken fermân-ı hümayûnuma mugâyir bu âna dek mahall-i me'mûra varmadığının sebebi nedir bu gûne betâet üzre hareketini senden (...) matlûb-ı pâdişâhânem olmağla işbu emr-i şerîfim (boş) ile vusûlünde cevâb ve senedin nedir beyân ve te'hîr u tevakkuf eylemeyüp birân akdem Şemahi'ye varup ol havâlinin muhâfazasına kıyâm ve mukaddema mufassal ve meşrûh hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnumla muanven şeref-sâdır ve sudûr eden emr-i şerîfim mücebince me'mûr olduğun sâir hidemât-ı aliyyemin temşiyet ve icrâsına cidd-i tâm ile ikdâm ve ihtimâm ve dahî düstûr-ı mükerrerem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem hâlâ Diyarbakır vâlîsi olup Revan cânibine me'mûr olan asâkir-i zafer-meâsirim ser'asker-i hamıyyet-perverim olan vezîrim Ahmed Paşa edâmallâhu teâlâ iclâlehû ile mükâtebe ve mürâsele ile haberleşüp lâzımü'l-inhâ olan ahvâl ve âsârı inhâ ve i'lâm ve meâsir-i mebrûre vücûda getirmeğe bezl-i tâb ü tûvân eyleyüp hilâfına rızâ ve cevâz göstermemek bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur.

[29 Zilhicce 1136] [18 Eylül 1724]

Handwritten text in Arabic script, likely a historical document or manuscript. The text is densely packed and appears to be a formal record or decree. It is written in a cursive style characteristic of Ottoman Turkish or Arabic documents. The text is arranged in several lines, with some lines starting with a large initial letter. The paper shows signs of age, including discoloration and some wear.

Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilecek hazinenin silahşör Mehmed'e teslim edildiğinden Revan'a varıncaya kadar kendisinin ve hazinenin güvenliğinin sağlanması emrini havi Üsküdar ile Revan arasındaki mahallerin kadılarına gönderilen emir.

Sahh Buyuruldu

Üsküdar'dan Revan'a varınca yol üzerinde vâki' olan kâdîlara ve mütesellimler ve kethüdâyerleri ve yeniçeri serdârları ve voyvodalar ve a'yân-ı vilâyet vesâir iş erlerine hüküm ki

Hâlâ Âstâne-i saâdet'imden düstûr-ı mükerrerem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem Revan cânibinde ser'asker-i zafer-rehberim olan vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûya irsâl olunan hazîne üzerine ta'yîn olunan Hâssa silahşörlerinden Mehmed zîde mecduhû ile her kangınızın taht-ı kazâ ve hükûmetine varup dâhil olur ise mahfûz mahallere kondurup ve üzerine kifâyet mikdârı yarar ve mu'temed yeniçeriler ta'yîn edüp gece ve gündüzde gereği gibi bekledüp muhâfazasında ihtimâm ve gider oldukda yanına mikdâr-ı kifâyeden ziyâde yarar tüfenk-endâz ve mu'temed âdemler koşup yollarda ve menâzilde muhâfazasında ihtimâm ile birbirinize irsâl ve teslim ve tesliminizi müş'ir hüccet-i şer'iyeye alup bu minvâl üzre âminen ve sâlimen birbirinize irsâl ederek kemâl-i emn ü selâmet ile vezîr-i müşârun-ileyhe ulaştırup avk u te'hîrden ve ihmâl ü müsâheleden be-gâyet ihtirâz ve ictinâb eyleyesiz şöyle ki iyâzen bi'llâhi te'âlâ bu emr-i hafîrde zerre kadar ihmâl ve tekâsülünüz zuhûruyla bir gûne zarar u ziyân isâbet etmek ihtimâli olur ise bir vechile cevâba kâdir olamayup giriftâr-ı envâ'-ı mesâib olacağınız âşikâr olmağla zinhâr ve zinhâr bu husûsda ser-i mû tehâvün ve taksîre rızâ ve cevâz göstermeyüp hazîne-i merkûmeyi gerek menâzilde ve gerek yollarda mezîd-i ihtimâm ile muhâfaza ederek âminen ve sâlimen birbirinize irsâl ve vezîr-i müşârun-ileyhe isâl eyleyüp mikdâr-ı zerre ihmâl ve müsâ-maha ve tehâvün ve taksîrden ziyâde hazer ve mücânebet eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâsıt-ı S. sene [1]137 [8 Kasım 1724]

Revan Seraskeri Ahmed Paşa'ya gönderilmek üzere İstanbul'dan gönderilen ve Trabzon İskeleyi'nde bekletilmekte olan ve cepanelerin bir an önce Revan'a gönderilmeleri emrine havi Trabzon ve Gümüşhane'deki görevlilere hüküm. Tebriz Seraskeri Abdullah Paşa'nın emrindeki askerlerin ihtiyaçları için Trabzon'da bekletilen zahirelerin Erzurum'a nakledilmesine dair hüküm.

Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Hacim Mehmed ve Trabzon iskelesinde zehâir ve mühimmât nakline me'mûr Şamlı Ali dâme mecduhumâ ve Trabzon kâdisına ve yeniçeri ağası vekiline ve Gümüşhâne emîni Keskin Seyyid İsmail ve anbar emîni Mustafa ve Trabzon mütesellimi ve gümrük emîni Ömer'e ve a'yân-ı vilâyet iş erlerine hüküm ki

Hâlâ Revan muhâfazasında ser'asker olan vezîrim Ahmed Paşa'nın yanına ucâleten müstevfâ zehâir ve barut ve mühimmât-ı cebehâne irsâli ehemmi-umûr-ı der-i Devlet-i Aliyye'mden olup mukaddemâ Âstâne-i saâdet'imden gönderilen mühimmâtıdan hâlâ Trabzon iskelesinde mevcûd olan beş yüz kantar barut ile mühimmât-ı sâirenin ve gerek sonra sefâyin [ile] gönderilen barut ve yuvarlak ve sâir mühimmât-ı cebehâne ve tophânenin ser'asker-i müşârun-ileyhin yanına irsâli fermânım olmağla mühimmât-ı mezkûreyi iskele-i mezbûreden kaldurup serîan ve ucâleten eriştirilmesi için Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Erzurum cânibinde olan Ahmed dâme mecduhû müstakillen mübâşir ta'yîn ve kendüsü olduğu mahalden kalkup Erzurum'dan ve yol üzerinde vâki' olan mahallerden mümkün olduğu merteye davar tedârük ve Erzurum kal'ası yerlü neferâtı ile ma'an Trabzon'a gelüp mühimmât-ı mezkûreyi davarlara tahmîl ve ucâleten savb-ı maksûda tesyîr etmesi için me'mûriyetini müş'ir başka bir kıt'a emr-i şerîfim tahrîr ve isdâr ve mübâşir-i mûmâ-ileyh tarafına irsâl ve siz ki mûmâ-ileyhsiz size dahi müteaddid evâmîr-i aliyyem isdâr ve irsâl kılınmışıdi el-yevm Devlet-i Aliyye'min bundan ehemmi ü elzem bir gayri işi olmayup bu vakit evkât-ı sâireye kıyâs olunmak meslûbü'l-ihimâl olmağla bu sûretde muktezâ-yı gayret ü hamîyyeti icrâ ile bu emr-i hatîrin temşîyyeti husûsunda gâyetül-gâye dikkat olunmak lâzım iken maâza'llâhi te'âlâ rehâvet ve (...) üzere hareket eylemek veyâhûd mekârî tedârükünde ihmâl ve müsâmaha olunmak cihetiyle mühimmâtın ucâleten mahalline eriştirilmemesine bâ'is olup emr-i muhâsaranın imtidâdına sebep olmak ihtimâliniz olur ise yalnız menâsıbınız(?) üzerlerinizden ref' ve eşyâ ve emvâliniz taraf-ı mîrîden zabt olunmakla kanâat ve iktifâ olunmayacağından başka böyle emr-i azîm ve hatîr-i cesîmin mevkûf-ı ukde-i te'hîr olmasına sebep olduklarınız için bin cânınız dahi olur ise halâs ve necâta mecâl bulamayup akîbet-i âteş-i hurûş-ı hüsvâne ve mazhariyyet ile bilâ emânin katl olunacağını mukarrer ve muhakkak bilesiz ve eğer bu makûle ukûbât-ı şedîdeden halâs ve necât bulmak maksûdunuz olup size selâmet-i hâl lâzım ise encâm-ı kârda zuhûr edecek inâyet ve ikâbı bir hoş teemmül ve mülâhaza ve tehâvün ve taksîriniz sekâyire(?) ile gönderilüp ve hatmül-âfiye bulacağını gereği gibi tedebbür ve tefekkür edüp ihmâl ve müsâmahaya kat'â ruhsat ve cevâz gösterilmeksizin tedârük-i mekâra mübâşeret ve mukaddemâ (...) fermânımdan sonra andan barut ve mühimmâtıdan el-yevm iskele-i mezbûrede mevcûd olan mühimmât ve barut ve gerek bu def'a gönderilen Tophâne ve Cebehâne muhazzırınlarından müstevfâ barut ve yuvarlak ve humbara dâneleri ve sâir mühimmât-ı lâzime irsal olunmak üzere Trabzon'dan ve kurb-ı civârında olan kazâlardan a'yân-ı vilâyet ve ahâlî-i memleket ve zümre-i raiyyet ve ashâb-ı ticâret ve sanâat yedlerinde ve sâir kâinen men kân her kimin yedinde mühimmât nakline elverir davar bulunur ise bir ferdi istisnâ ve himâye eylemek vechi üzere mecmû'unu ahz ve ihrâc ve iktizâ eder ise kendü at ve bârgîrlerinizi verüp ve zikr olunan barut ve mühimmâtıdan müstevfâ mühimmât ve hemân yola çıkarup ve yanına kifâyet mikdârı âdemler ta'yîn ve savb-ı maksûda sevk ve tesyîr eylemekte herbiriniz ziyâde takayyüd ü ihtimâm eyleyesiz el-hâletü hâzihî bu husûsun mu'azzâmât-ı umûr-ı Devlet-i Aliyye'mden olduğu zâhir ve bedîdâr olup bu

bâbda rızâ-yı yümn-i iktizâ-yı pâdişâhânemi istihsâl için hidemât-ı meşkûre vücûda getürmek sa'y ü dikkat olunacak vakit ve zaman olmağla siz ki mûmâ-ileyhimsiz bu bâbda gönül birliği ve kemâl-i ittifâk ve ittihâd ile işin iktizâsına göre hareket ve her ne tarîk ile ve ne vechile olur ise olsun iskele-i mezbûrede olan Tophâne ve Cebehâne mühimmâtlarından ve gerek bu def'a gönderilen mühimmâtdan barut ve yuvarlak ve humbara dâneleri ve ecnâs-ı sâireden müstevfâ mühimmât tahmîl ve bir sâat evvel iskele-i mezbûreden kaldırulup savb-ı maksûda irsâl olunmağın herbiriniz sa'y ü dikkat ve güzergâhlarında vâki' olup sa'bü'l-mürûr(?) olan celeb-i ma'hûddan yine davarları ile mi eriştirilür veyâhûd el ile mi çekdirilür bi-eyyi hâlin mahall-i mezbûrdan eshel vech ile geçirilmesinde dahi ziyâde takayyüd ve iktizâ edişine göre kazâdan kazâyâ reâyâ ve âdemlar çıkardılarak alâ cenâhi'l-isti'câl tesyîr etdirilmesi husûsunda bezl ve sa'y ve kudret eylesesiz ve siz ki anbâr emîni Mustafa ve gümrük emîni Ömer zîde mecduhûmsız mühimmât nakli için tedârük olunan davarların îcâb eden ücretlerini edâda taallül ve muhâlefet ile te'hîr-i maslahata sebep olmak ihtimâliniz olur ise vebâli boynunuza kat'â bir dürlü özr ve illetiniz isgâ olunmayup bilâ emânin katl olunursuz âkibet-i kârına müncer olacağın yakînen ve tahkîken ma'lûm edinüp iktizâ eden ücret-i mekârîleri bilâ tereddüdin edâ ve teslim eylemekde ihtimâm ve avk ve tesâmühden be-gâyet ittikâ ve ihtirâz eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmağın vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf yazılmağa tezkire verildi.

Fî 16 M. sene 1137 [5 Ekim 1724]

Hâlâ Trabzon'da umûr-ı mühimmâtın temşiyetine me'mûr Gümüşhâne emîni Seyyid İsmail ve Trabzon'da anbâr emîni olan Mustafa ve mütesellim ve yeniçeri ağası vekiline hüküm ki

Tebriz cânibi ser'askeri vezîrim Abdullah Paşa'nın maiyyetine me'mûr olup Şebşîrde(?) kışlağında olan tavâyif-i askeriyenin rûz-merre verilecek ta'yînâtları ve gerek inşâallâhu te'âlâ ibtidâ-yı bahâr hüceste-âsârda yine Tebriz üzerine vezîr-i müşârun-ileyh ile me'mûr olacak askerî ta'yînâtlarıyçün ziyâde dakîk ve şa'îr tedârük ve Hoy kasabasında mevcûd etdirilmek ehem ve mühim olup ve hâlâ kışlakda verilecek ta'yînât için dahi iktizâ eden dakîk-i şa'îrin Trabzon'da mevcûd olan dakîk-i şa'îrden dakîk te'hîr ve evvel emirde şa'îr Bayburd'a nakl etdirilmek için bundan mukaddem emr-i şerîfim verilmişidi lâkin Bayburd'a nakl olunmaktan maksûd Trabzon'da zehâir fenâ bulmamak için olup hâlâ anın vakti geçüp ve Bayburd'dan tekrâr Erzurum'a nakle muhtâc olup ve hâlâ asâkir-i mansûre ve gerek kışlakda ve gerek ibtidâ-yı bahârda vakt-i hareketlerinde tedârük olunacak dakîk-i şa'îr Hoy kasabasına nakl olunması iktizâ edüp Hoy kasabası Erzurum'dan doğru yedi sekiz konak olup naklinde usret olmamağla sen ki mûmâ-ileyh Seyyid İsmail zîde mecduhûsun Trabzon ve Erzurum eyâletlerin ve Karahisar-ı Şarkî sancağı ve Gümüşhâne kazâsından evâmîr-i âlî-şânım ile ihrâcına me'mûr olduğun işbu bin iki yüz re's mekârî davarları Bayburd'a nakl etdirilmekten ferâgat ve Hoy kasabasına nakl etdirilmek üzere doğru Erzurum'a nakl ve mevcûd etdirilmesi mühim ve muktezî olmağla siz ki mûmâ-ileyhimâsız işbu emr-i şerîf-i celîlül-kadrim vusûlünde kat'â te'hîr ve tevakkuf etmeyüp bu bâbda kemâl-i ttifâk ve ittihâd ve gönül birliği edüp vech-i meşrûh üzere ser'asker-i müşârun-ileyhin el-yevm maiyyetinde kışlakda olan ve gerek ibtidâ-yı bahârda sefere me'mûr asâkir-i mansûrenin verilecek ta'yînâtlarıyçün Hoy kasabasında mevcûd etdirilmek şartıyla Trabzon'dan Bayburd'a nakl etdirilmek üzere bundan mukaddemce emr-i şerîfim [ile] verilen dakîk ve şa'îr Bayburd'a nakl etdirilmeyüp sâlifü'z-zikr eyâlât ve livâ ve kazâdan senin ma'rifetinle ihrâcî fermânım olan ol mikdâr mekârî davarlarını mukaddemâ verilen emr-i şerîfim mücebince cümlesini ihrâc ve ücretlerini verdirüp ve kışdır demeyüp hemân ceste ceste tahmîl ve doğru Erzurum'a ve Erzurum'dan anbârlara mevcûd ve vaz' etdirmeğe ziyâde ikdâm ve ihtimâm eylesesiz ser'asker-i müşârun-ileyhin yanında kışlakda olan guzât-ı muvahidîn ta'yînâtlarıyçün zarûret ve muzâyaka çekdirilmeyüp peyderpey zehâir eriştirilmesi husûsu ehemmi-umûr-ı dîniyyeden olup ve bu husûs sizin gerden-i takayyüd ü ihtimâmınıza havâle ve sizden matlûb olunmağla bu bâbda dâmen-i dermiyân ihtimâm ve kemâl-i basîret üzere hareket ederek kışdır demeyüp ve biran boş davar derilmeyüp ber-vech-i mu'tâd iktizâ eden ücretleri verilerek ol mikdâr mekârî davarlarını biran evvel ihrâc ve dakîk ve şa'îr ve peksimedîn cümlesini avn-i Hak ile evvel bahâra değîn nakl ve mevcûd-ı anbâr etdirmeğe ziyâde cidd ü sa'y edüp mugâyir-i emr-i âlî-şân avk u te'hîrden ziyâde ihtirâz ve icinâb eylesesiz ve sen ki mûmâ-ileyh Keskin İsmail zîde mecduhûsun bu zikr olunan davarların ihrâcî ve gerek Erzurum'a zehâirin nakl ve irsâli senden matlûb olmağla mekârî davarlarının yanlarına ahâlî-i vilâyetden ve gerek yerlü neferâtından âdemler ta'yîn ve doğru Erzuruma götürüp boşaldup ve yine avdet etdirilüp tekrâr yine tahmîl ve nakl etdirilmekle bu vecheyn ile ardını kesmeyüp cümlesini i'mâl ile vakt-i bahâra değîn tekmlen nakl ve irsâl eylemeğe kendin bi-nefsihî takayyüd eyleyüp âhar vechile gadr u illet eylemekle asâkir-i mansûremin zarûret-i hâllerine bâ'is olmamak üzere ziyâde cidd ü sa'y eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmağın vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf yazılmağa tezkire verildi.

Fî 3 Ra. sene 1137 [20 Kasım 1724]

Yazılmışdır

Erzurum Valisi Mustafa Paşa'nın emrindeki askerlerle Revan'a giderek bölgede bulunan Serasker Ahmed Paşa ile birlikte Revan Kalesi'nin muhafazasını temin etmeleri emrini havi Sultan III. Ahmed'in fermanı.

Emr-i şerîf-i vâcibü'l-ımtisâlim mücebince amel ü hareket eyleyüp bi-tevfikihi te'âlâ kal'a-i mübâreke Revan'ın muhâfazasına kıyâm ve etrâf ü enhâsının tanzîm-i umûruna ziyâde takayyüd ü ihtimâm eylesin.

**[Sultân III. Ahmed'in Tuğrası]
Şâh Ahmed bin Mehmed Hân el-muzaffer dâimâ**

Düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem müdebbiru umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütem-mimü mehâmmi'l-enân bi'r-re'yi's-sâib mümehhidü bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyidü erkânî's-saâdeti ve'l-iclâl el-mahfûf bi-sunûfi avâtîfi'l-meliki'l-a'lâ Erzurum vâlisi olup Revan Kal'ası muhâfazasında olan Vezîrim Mustafa Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem hâlâ Diyarbakır ve Revan eyâletlerine mutasarrıf olup ser'asker-i zafer-rehberim olan vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehû hâliyâ maiyyetine me'mûr asâkir-i zafer-mezâhirimle Gence'nin zabt u teshîrine ve Şemahi tarafının tanzîm ve tensîk-i umûruna mufassal u meşrûh emr-i şerîfimle me'mûr kılınmağla sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin sen vüzerâ-yı izâmımın umûr-dîde ve kârgüzârı ve vükelâ-yı fihâmımın müdebbir ve şecâat-şîârı olmanla hıfz u hırâset-i memleket ve himâyet ü sıyânet-i raiyyet bâbında ve sâir hıdmat-ı celîle-i dîn ve Devlet-i Aliyyem'de senden lâyıq-ı dîn ve Devlet-i Aliyye ve muvâfık-ı nâmûs-ı saltanat-ı seniyyem olur meâsir-i mebrûre melhûz-ı hümâyûn-ı pâdişâhânem olmağla bin beş yüz nefer kapun halkı ve levendâtın ile kemâ fi'l-evvel Revan Kal'ası'nın muhâfazasına kıyâm etmek üzere me'mûr olup ve Erzurum eyâletinin elviye alaybeyleri umûmen sancaklarının zuamâ ve erbâb-ı timarıyla ve Erzurum'un gönüllüyân-ı yemîn ü yesâr neferâtı ağaları ve kethüdâ ve sâir zâbitleri bi'l-cümle neferâtlarıyla ve Erzurum eyâletinin elviye beylerinden Tebriz cânibine me'mûr olanlardan mâadâ Pasin ve Tekman ve Mecingerd ve Hınıs sancakları beyleri ellişer nefer âdemleriyle ve hâlâ ol tarafda olup ser'asker-i müşârun-ileyh yanına ta'yîn olunandan mâadâ Dergâh-ı Muallâm yeniçerileri ortalarından iki bin nefer olmak üzere on orta ve hâlâ ol tarafda olup ser'asker-i müşârun-ileyhin yanına ta'yîn olunandan mâadâ Dergâh-ı Muallâm cebecileri ortalarından üç yüz nefer olmak üzere iki orta ve yine ol tarafda olup ser'asker-i müşârun-ileyh yanına ta'yîn olunandan mâadâ Dergâh-ı Muallâm topçuları ortalarından üç yüz on beş nefer olmak üzere yedi orta ve yine ol tarafda olan otuz nefer top arabacıları seninle maan hıdmet-i muhâfazada kalmak üzere ta'yîn ve yine Revan Kal'ası muhâfazasıyçün iki bin üç yüz yetmiş yedi nefer süvârî ve piyâde ve yerlü neferâtı tahrîri fermânım olmağla sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin kapun halkı ve levendâtın bin beş yüz nefere tekmi'l ve kemâ fi'l-evvel Revan Kal'ası'nın muhâfazasına kıyâm ve vech-i meşrûh üzere seninle hıdmet-i muhâfazaya ta'yîn olunanları dahi yanına istishâb ve bi-avnillâhi'l-Meliki'l-allâm kal'a-i merkûmenin hıfz u hırâsetine ve tanzîm ve tensîk-i kâffe-i umûrunda ve reâyâ ve berâyânın istimâlet ve himâyet ve sıyânetleri ile memleketin hüsn-i nizâm bulmasında ziyâde ikdâm ü ihtimâm ile senden me'mûl-i tab'-ı safâ-makrûn-ı mülûkânem olduğı vech üzere mesâ'î-i mebrûre vücûda getürmeğe bez-i tâb ü tüvân eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki; vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimin mazmûn-ı itâat-makrûnuyla âmil olup hilâfından ittikâ ve mücâbenet eylesin şöyle bilesin alâmet-i şerîfeme i'timâd kılasın. Tahrîran evâhir-i Cumâde'l-ülâ sene seb'a ve selâsin ve miete ve elf.

[29] Cemaziyelevvel 1137 [13 Şubat 1725]

Be-Makâm-ı Kostantniyyeti'l-Mahrûse

Revan Seraskeri olup Gence ve Şirvan taraflarına görevlendirilen Ahmed Paşa'nın cephane ve toplarıyla zahireleri taşıyacak katır ve beygirlerin süratle tedarik edilip gönderilmesi ve bu konuda yapılacak masrafların Menteşe ve Teke sancakları cebeli bedeliyesi ile Biga, Gelibolu, Mihaliç ve Uşak mukataaları mallarından tahsil edilmesi emrini havi Aydın ve Menteşe sancakları muhassılı Hacı Abdullah Paşa ile Anadolu valisine, Biga ve Mihaliç kadılarıyla Biga voyvodasına hitaben yazılan hüküm.

Aydın ve Menteşe sancakları muhassılı el-Hâc Abdullah Paşa'ya hüküm ki

Revan ser'askeri olup hâlâ Gence ve Şirvan câniblerine me'mûr olan vezîrim Ahmed Paşa yanlarında olan cebehâne ve tophâne mühimmâtları ve zehâir tahmîli için hâla Hamid Mütesellimi Yusuf Kethüdâ ma'rifetiyle Hamid Sancağı'ndan ihrâcî fermânım olan katır ve bârgîrin üçer aylık peşîn ücretlerinden Aydın ve Menteşe ve Teke sancakları cebelü bedeliyyesi mâlından Süleyman ve Yusuf tahvillerinden bin beş yüz guruş ve Aydın sâkini Bozulus Türkmânı'ndan Erzurumî Ahmed zîde mecduhû tahvîlinden üç bin guruş ve sen ki muhassıl-ı mûmâ-ileyhsin senin ve hâlâ Tersâne-i Âmirem emîni Kiblelizâde Mehmed zîde mecduhûnun uhdesinde olan Harezmi mukâtaası mâlından yüz seksen yedi buçuk guruş ki mecmû'u dört bin altı yüz seksen yedi buçuk guruş üç kıt'a sebep-i tahrîr ahkâmı nâtik olduğu üzere ta'yîn ve havâle ve tahsîli için mahsûs mübâşir (boş) zîde mecduhû irsâl olunmağın sen ki muhassıl-ı mûmâ-ileyhsin işbu emr-i şerîfim sana vâsıl olduğu gibi zîr-i hükûmetinde olan Aydın ve Menteşe sancakları cebelü bedeliyyesi ve Aydın sâkini Bozulus Türkmânı ve Harezmi mukâtaaları yüz otuz yedi senesi mâllarından olup hâlâ tahsildârları mahallerinde olmağla bilâ-tevakkuf getürdüp ve bi't-tamâm kendülerinden tahsîl ve mütesellim-i mezbûr Yusuf Kethüdâ'ya teslim etdirmekte ziyâde dikkat ve ihtimâm edesin. Livâ-i mezbûrdan ihrâcî fermânım olan katır ve bârgîrin tedârikine havâle olunan emvâlden tahsîl ve teslimi ile o tarafda cebelü bedeliyyesi ve tahsildârı ve Bozulus Türkmânı voyvodası henüz mahallerine varmamışlar ise tarafından mübâşirler ta'yîn ve sabî ve mütekâidinden ve Türkmân tâifesinin viregeldikleri maktû'larından tahsîl etdirdüp ve yedlerine buyuruldu ve sebep-i tahrîrlerin verüp avk u te'hîrden ve müsâadeden be-gâyet ihtirâz eylemek bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmağın vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf yazılmağla tezkire verildi.

Fî 3 C. sene 1137 [17 Şubat 1725]

Anadolu vâlisine ve Biga ve Gelibolu ve Mihaliç kâdîlarına ve Biga voyvodasına hüküm ki

Revan ser'askeri olup hâlâ Gence ve Şirvan câniblerine me'mûr vezîrim Ahmed Paşa yanlarında olan cebehâne ve tophâne mühimmâtları ve zehâir tahmîli için sen ki hâlâ Biga voyvodası olan Zor Mehmed zîde mecduhûsun senin ma'rifetinle Biga Sancağı'ndan ihrâcı fermânım olan katır ve bârgîrin ber-vech-i peşîn verilecek üçer aylık ücretleriçün Uşak ve tevâbi'i mukâtaası mâlından iki bin guruş ve Biga ve Gelibolu sancakları zuamâ ve erbâb-ı timarı bedeliyyesi mâlından bin yedi yüz elli guruş ve Mihaliç ve tevâbi'i mukâtaası mâlından dokuz yüz otuz yedi buçuk guruş ki mecmû'u üç kıt'a sebeb-i tahrîr ahkâmı ile zikr olunan emvâlden dört bin altı yüz seksen yedi buçuk guruş bin yüz otuz yedi seneleri mâllarından havâle ve tahsîli için mahsûs mübâşir (boş) zîde kadruhû irsâl olunmağın sen ki vezîr-i müşârun-ileyh ve kâdîlar ve voyvodasız işbu emr-i şerîfim vardığı gibi Uşak ve tevâbi'i mukâtaasından havâle olunan iki bin guruşu mâlikâne mutasarrıfı Receb zîde kadruhûdan taleb ve bi't-tamâm tahsîl ve kabzına me'mûra edâ ve teslîm etdirdüp ve Biga ve Gelibolu sancakları bedeliyyesi mâlından ve gerek Mihaliç mukâtaası mâlından havâle olunanları dahi tahsildârı ve mâlikâne mutasarrıfından ve deruhde ve iltizâm edenlerden bi't-tamâm tahsîl etdirdüp kabzına me'mûra teslîm etdirdesiz. Livâ-i mezbûrdan ihrâcı fermânım olan katır ve bârgîrin tedârîki emvâl-i mezbûrdan havâle olunan akçenin tahsîl ve teslîmi ile olup maâzallâhi teâlâ meblağ-ı mezbûr tahsîl olunmayup ve katır ve bârgîrin ihrâcı te'hîr ve ta'tîl olur ise bir dürlü özr ve illetiniz isgâ olunmayup siz ki kâdîlarsız muâteb olursuz ve sen ki voyvoda-i mûmâ-ileyhsin sen dahi eşedd-i ukûbete giriftâr olursun âna göre birân evvel tahsîl ve teslîmine ikdâm-ı tâm edesin ve sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin bu bâbda sen dahi kemâl-i takayyüd eyleyüp birân ve bir sâat evvel tahsîl ve muhâlefet edenleri ahz u hubs ve kal'a-bend edüp emlâk ve emvâl [ve] eşyâlarını fûrûht ve birân evvel teslîm etdirmeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmağın vech-i meşrûh üzre emr-i şerîf yazılmağa tezkire verildi.

Fî 3 C. sene 1137 [17 Şubat 1725]

Mühür

Azerbaycan'ın başkenti Tebriz'in fethi dolayısı ile Padişahın Sadrazama değerli bir hilat ihsan ettiği.

Bâ-sahh

Telhîsi mûcebince tezkiresi verilmek buyuruldu.

Fi 17 Z. sene [1]137 [27 Ağustos 1725]

Arz-ı bendeleri budur ki

Kürsî-i memleket-i Azerbaycan olup bi-lütfi'llâhi te'âlâ feth ü teshîri müyesser olan Tebriz'in müjdesi vürûd eyledikde zât-ı âlîlerine huzûr-ı hümâyûnda ilbâs buyurulan hâssü'l-hâs post-ı semmûrun mübâya'asiyçün hazînedârbaşı ağa kullarının memhûr tezkiresiyle sekiz yüz guruşa mübâya'ası verilmek bâbında fermân devletlü, inâyetlü sultânım hazretlerindir.

(...)

An-cânib-i hazret-i Sadr-ı âlî der-hîn-i âvurden feth-i Tebriz der-sa'd-ı âbâd der-huzûri- hümâyûn ilbâsında fi 13 Z. sene [1]137 [23 Ağustos 1725]

Hil'at-i hâssü'l-hâs

(...)

Vecr-i meşrûh üzre yalnız bir sevb hil'at-i hâssü'l-hâs (...) bâ-pusula semmûr ma'a üstlük mübâya'ası bâbında fermân saâdetlü sultânım hazretlerindir.

Sûret-dâde

(...)

Fi 19 Z. sene 1137 [27 Ağustos 1725]

800 guruş (...)

Yevmü's-sâlis

Fi 19 Z. sene 1137 tezkire-dâde

800 guruş fi 19 Z. sene [1]137 [27 Ağustos 1725]

(...) Ahmed Ağa Servezzân irsâl-şüde

۵۲۲

توضیح در خصوص

۱۷ و ۱۴۷

عوض آن اری بود در
 کشتی نمک آذربایجان اری بطرفه تعالی فتح و تسخیری منبر او تو نیز آن
 در روز اید کون ذاتی عالمند نه حضورها فون الباس بر روی آن حاضر حاضر
 پوست سوزن میاید خود غریبه دارانی اغا فون نیز آن مهر روز آن شد
 بکر فون غریبه میاید ذکره بی حال آن غریبه در فون غریبه سطر

عنوان حضرت صدر عالی در می او ددن فتح تبریز در سعدا
 در حضور همایون الباس شده می ۱۳ د لکله

ملفوظات
 حضرت
 در روز
 و حضرت و جلست
 با اول آن روز
 در روز
 در روز

صورت
 ۱۹۲۲

۸۰۰

۱۴۲۵

۱۴۲۵

Tiflis Kalesi'nde tamirine lüzum olan bina ve çeşitli mahallere ait tamirin yapılması emrini havi Tiflis muhafızı ve defterdarına hitaben padişahın gönderdiği ferman. Vefat eden Tiflis Defterdarı Halil Efendi'nin yerine Abdurrahman Efendi'nin tayin edildiğine dair padişahın emri. Fethedilen Gence şehrinde kale olmadığından askerlerin iskanına yönelik gerekli bina yapılması için Gence Muhafızı Vezir Mustafa Paşa ve Gence Defterdarı İbrahim Efendi'ye hitaben padişahın emri.

Tiflis muhâfızına ve defterdârına hüküm ki

Serhadd-i Şark'da vâki' Tiflis Kal'ası'nda ba'zı ta'mîrât zuhûr edüp yapılmak iktizâ eyledikde ma'rifetinle ve ma'rifet-i şer' ve fenn-i binâda vukûfu olanlar ma'rifetleriyle keşf ü misâha ve müfredât üzere tahrîr ve defter olunup defterleriyle keyfiyeti Dersââdetim'e arz ve i'lâm ve ba'dehû ne vechile fermânım olur ise ona göre mübâşeret ve sen ki defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin, ma'rifetinle yapıdırılıp binâ ve ta'mîr etdirilmesi mâl-ı mîrîyi sıyânete vesîle olacak mevâddan olup senden her vechile sadâkat ve istikâmet üzere hizmet me'mûl ve muntazır olmakdan nâşî kal'a-i mezbûrede bu makûle zuhûr eden ebniye ve ta'mîrâtın sana sipâriş olunması münâsib olmağla vech-i meşrûh üzere kal'a-i merkûmede ba'zı ebniye ve ta'mîrât zuhûr edüp yapıdırılması lâzım geldikde sen ki muhâfız-ı mûmâ-ileyhsin, ma'rifetinle ve ma'rifet-i şer'le ve ebniye ahvâlinde vukûf ve şuûru olanlar ma'rifetleriyle keşf ve misâha ve müfredâtıyla tahrîr ve defter ve defterleriyle keyfiyeti Dersââdetim'e i'lâm olunup binâsı için emr-i âlî-şânım sudûr eyledikten sonra binâsına defterdâr-ı mûmâ-ileyh ma'rifetiyle mübâşeret ve hizmet-i binâda olan amelenin nâ-mevcûdları ile eyyâm-ı hâliyeleri bir hoşça zabt ve defter ve lâzım gelen ücretleri yoklama defteri mücebince muktezâ-yı sadâkat ve istikâmeti icrâda ihtimâm ve dikkat olunmak üzere Başmuhâsebe'ye kayd ve emr-i şerîfim tahrîri bâbında telhîs olundukda telhîs mücebince Başmuhâsebe'ye kayd ve emr-i şerîf yazılmak bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf yazılmağa tezkire verildi. Fî selh-i Safer sene 1138 [6 Kasım 1725]

Tiflis muhafızına ve hâlâ defterdâr vekîli olan Abdurrahman zîde mecduhûya hüküm ki

Tiflis Defterdarı Halil Efendi bi-emri teâlâ vefât etmekle müteveffâ-yı merkûmun emvâl ve eşyâ ve nukûdunu zabt ve zimemde olan akçelerin tahsîl eyleyüp sen ki defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin vardığında sana teslim eylemek üzere mukaddemâ emr-i şerîf-i âlî-şânım ile mübâşir gönderilmişidi. Hâlâ defterdârlık-ı merkûm sana tevcih ve mübâyaât husûsu dahi sana tefvîz ve bu sûretde mukaddemâ fermânım olduğu üzere müteveffâ-yı merkûmun kabzolunan emvâl ve nukûdu mübâşir-i merkûm tarafından mahallinde sana teslim etdirilmek muktezâ olmağla inşâallâhü teâlâ varup kal'a-i mezbûreye dâhil olduğunda mübâşir ma'rifetiyle hesâbı görülüp müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin mevcûden zuhûr eden emvâl ve nukûdu ile zimemde olup tahsîli fermânım olan akçe ve zehâyir ve sâir her ne ise mukaddem fermânım olduğu üzere sana teslim ve ahz u kabz etdirilüp bir nesnesi ketm ü ihfâ olunmamak üzere emr-i şerîfim tahrîri bâbında [Başmuhâsebe'ye kayd ve emr-i şerîfim tahrîri bâbında telhîs olundukda] telhîs mücebince emr-i şerîfim yazılmak fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur.

Fî selh-i Safer sene 1138 [6 Kasım 1725]

Gence Muhâfızı Vezîr-i mükerrerem Mustafa Paşa'ya ve hâlâ Gence'ye defterdâr ta'yîn olunan İbrahim zîde mecduhûya hüküm ki

Bi-fazli'llâhi teâlâ feth ü teshîri müyesser olan Gence şehrinin muhâfazasına me'mûr olan tavâif-i asâkirin tahassun eylemeleriyçün iktizâsına göre kal'a binâ olunmak lâzım ve muktezî olup lâkin şimdilik nefsi şehirde olan ba'zı hânelerin divarları birbirlerine ulaştırılmağla askerîye sâkin olacak mertebede binâyâ mübâşeret etdirildiğın ser'asker olan sen ki vezîrim Mustafa Paşa dâmet iclâlehûsun, i'lâm etmen ile hizmet-i binâda olan ameleyi a'mâl ile ebniye ve masârıfın bir hoşça zabt ve defter eylemek için mu'temed ve müstakîm bir kimesne binâ emîni ta'yîn olunmak lâzıme-i hâlden olup sen ki defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin senden her vechile sadâkat ve istikâmet ile hizmet me'mûl olunmaktan nâşî husûs-ı mezbûr dahi sana sipâriş kılınmak münâsib olmağla binâ emâneti dahi sana tefvîz kılınup mahalline vardığıında her hâlde ser'asker-i müşârun-ileyhin re'y-i savâb-dîdeleriyle amel ve hareket ve bu def'a mübâşeret olunan ve gerek fi mâ-ba'd şürû' olunacak ebniyede binâ emîni olup hizmet-i me'mûrene kıyâm ve mübâderet ve hizmet-i binâda olan amelenin nâ-mevcûd ve eyyâm-ı hâliyyelerin bir hoşça zapt ve defter ile muktezâ-yı sadâkati icrâda ihtimâm ve dikkat eylemek üzere Başmuhâsebe'ye kayd ve me'mûriyetiçün emr-i şerîfim tahrîri bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf yazılmağla tezkire verildi.

Fî selh-i Safer sene 1138 [6 Kasım 1725]

Abduhû Mehmed, hasbiyallâhu ve celle vâfi

Azerbaycan taraflarından her sene koyunlarını Sürmeli nahiyesindeki kışlaklara getirenlerden sürü başına iki koyun alınması bundan başka bir şey talep edilmemesi emrini havi Sürmeli kadısına gönderilen hüküm ve Revan kadısı Abdullah Efendi'nin tasdiki.

**Bâ-sahh
Mûcebince buyuruldu**

**Şerî'at-şî'âr Sürmeli kâdîsı efendi zîde ilmuhû ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân müte-
sellimi Mehmed Ağa zîde kadruhû inhâ olunur ki**

Bundan akdem Acem eyâletinde Bayezid tarafında olan koyun ashâbı eyyâm-ı şitâda koyunlarını getürüp Sürmeli nâhiyesinde kışladup beher sürüye ikişer koyun resm-i kışlak vermek mu'teberleri olup el-hâletü hâzihî mezbûrların koyunları yine nâhiye-i mezbûr kışlalarına gelüp mu'tâd-ı kadîmden ziyâde resm taleb olunsa mûcib-i vahşetleri olup koyunlarını nâhiye-i mezbûreye göndermeyüp taraf-ı mîrîye hasâret îcâb etmeğin işbu buyuruldu ısdâr ve irsâl olunmuşdur vusûlünde gerekdir ki Bayezid tarafından Sürmeli nâhiyesine kışlaya gelen koyunlardan beher sürüye mu'teber-i kadîm üzere ikişer koyun alup sürü başına ikişer koyun resm-i kışlak alınmak düstûru'l-amel olmak üzere kendülerine dahi haber verüp vahşetlerini def' ve sürü başına ikişer koyundan ziyâde talep etmeyüp mûcib-i buyuruldu ile amel ve hilâfından tevakkî olunmak.

Buyuruldu.

Fî 11 Ca. sene [1]138 [15 Ocak 1726]

Mutâbıkun li-aslihi'l-âlî

Hurrerehü'l-fakîr ileyhi azze şânühû Abdullah el-Kâdî be-Mahrûse-i Revan gufire-leh

Mühür: Abdullah, hasbiyallâhu vahdehû ve kefâ abdehû

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی الا ان سب علی و فخره انسانی

مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی
مخبرت نفا سوری تا قریب افروز علی و فخره انسانی

Revan Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte Dersaadet'e gönderilmesine dair Revan Muhafızı Mustafa Paşa ile kadı ve defterdarına hüküm.

Yazıla

Revan muhafızı vezîr-i mükerrer Mustafa Paşa'ya ve kâdîsına ve defterdârı Süleyman zîde mecduhûya hüküm ki

Bi-avnihî Sübhânehû ve te'âlâ zamâim-i memâlik-i pâdişâhî kılınan Eyâlet-i Revan'a vâki' ehl-i zimmet kefer ve yehûd ve erâmine-i Acem tâifelerinin ve emred-i mürâhik hükmüne dâhil olup şer'an cizyeye müstahik olan gulâmlarının üzerlerine edâsı lâzım gelen bin yüz kırk senesi cizyeleri cibâyeti işbu bin yüz otuz dokuz senesi Receb-i şerîfi guresinden cibâyete mübâderet olunmak şartıyla eyâlet-i mezbûrede mevcûd bulunan ehl-i zimmetin cizyeleri cibâyetiyçün Revan işaretiyle sene-i sâbıkı mücebince beş yüz a'lâ ve beş yüz evsat ve otuz bin ednâ evrâkı ki mecmû'u otuz bir bin aded cizye evrâkı Dersaadet'imden mübâşir ta'yîn olunan (boş) zîde kadruhû ile irsâl olunmağın inşaallûhu te'âlâ ol mikdâr cizye evrâkı mübâşir-i mûmâ-ileyh yediyle vardıkda esnâfiyla ol mikdâr cizye evrâkları defterdâra teslim ve teslim olduğunu müş'ir memhûr temessük aldırup mübâşir-i mûmâ-ileyh ile Dersaadet'ime irsâl eyledikten sonra gönderilen ol mikdâr cizye evrâkı eyâlet-i mezbûrede vâki' ehl-i zimmet reâyâya sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin senin nezâretin ile defterdâr-ı mûmâ-ileyh yediyle ehl-i zimmet reâyaya tevzî' ve tevzî' olunan evrâk-ı cizye isim ve eşkâlleriyle ale'l-esâmî tahrîr ve defter ve defterin dahi mühürleyüp Hazîne-i Âmire'mde mahfûz Cizye Kalemi'nde hıfz olunmak için senesi âhirinde der-i devlet-medârıma irsâl eylesin ve eyâlet-i mezbûrenin ehl-i zimmet reâyâsına tevzî' olunan evrâkın a'lâsından on guruş ve evsatından beş guruş ve ednâsından iki buçuk guruş cizyeleri mâlı cânib-i mîrî için cem' ve tahsîl olunup bundan ziyâde reâyâ fukarâsına bir akçe ve bir habbe mutâlebesiyle bir ferdi rencîde ve taaddî etdirmeyüp ve ehl-i zimmetin bir ferdi ketm ü ihfâ olunmamak şartıyla kemâl-i dikkat ve ihtimâm olunarak her bir kefereye vech-i şer'î üzre mîrî mühür ile memhûr eşkâlleri ile birer evrâk verdirerek gönderilen evrâkın mecmû'unu tevzî' eylemeğe sen ki defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin ziyâde takayyüd ü ihtimâm eylesin ve sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin cizye mâlı vâridât-ı şer'iyeden olmağla cibâyeti husûsu cümleye ezyed olmağla siz dahi kemâl-i iânet birle takayyüd ü ihtimâm edüp ol mikdâr evrâkın ber-vech-i tekmi'l tevzî'inde ve mâlının tahsîlinde iânet eylesin ve sen ki defterdâr-ı mûmâ-ileyhsin hâsıl olan cizye mâlını cânib-i mîrî için ahz u kabz ve ol tarafda vâki' olan umûr-ı mühimmeye harc u sarf olunmak üzere yedinde hıfz edüp ve irsâl olunan evrâkın cümlesinin tevzî'inde ve gerek bunun izdiyâd-ı evrâk iktizâ eder ise tekrâr bu tarafdân evrâk gönderilmek için i'lâm eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuştur.

Fî 15 Ca. sene 1139 [8 Ocak 1727]

Muhâsebe-i Cizye

Tezkire ve emr-dâde

Fî 15 Ca. sene 1139 [8 Ocak 1727]

Yazılmışdır.

Cibâyet-i gebrân ma'a yehûdiyân, erâmine ve Acem der-cânib-i Revan vâcib an gâye-i Receb sene 1138 ilâ gâye-i Receb sene 1139 ber-mûceb-i defter Süleyman Efendi Defterdâr-ı Revan bâ-telhîs ve bâ-fermân-ı âlî in kadar evrâk irsâl ve emr-i şerîf dâde fî 28 C. sene 1138

Evrâk Aded	
A'lâ	500
Evsat	500
Ednâ	30000
	31000

Sahh

Telhîs mûcebince Cizye Kalemi'ne kayd ve cibâyetiyçün şürûtuyla emr-i şerîf yazılmak buyuruldu.

Sahh

15 Ca. sene [1]139 [8 Ocak 1727]

Arz-ı bendeleri budur ki

Bi-tevfiki'llâhi te'âlâ zamâyim-i memâlik-i pâdişâhî kılınan Revan Eyâleti'nde mevcûd bulunan ehl-i zimmetin yüz otuz dokuz senesi cizyeleri cibâyetiyçün bâlâda tahrîr olunduğu üzere otuz bir bin aded cizye evrâkı gönderildiği Cizye Kalemi'nden ihrâc etdirilmişdir bin yüz kırk senesiyçün dahi henüz evrâk gönderilmediğinden yine sâbıkı mûcebince Revan işâretiyle otuz bir bin evrâk gönderilmek muktezî olduğu ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda sene-i mezbûra mahsûb olmak üzere eyâlet-i mezbûrede vâki' ehl-i zimmet reâyâyâ tevzî' olunmak için ol mikdâr cizye evrâklarını bir kullanı ile mahalline irsâl olunmak üzere Cizye Kalemi'ne kayd ve cibâyetiyçün şürûtuyla emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerindir.

Yazılmışdır

Sene 1140 Revan fermânıdır. M.

۱۳۹۵
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد
والآله الطيبين الطاهرين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
والصلاة والسلام على سيدنا محمد
والآله الطيبين الطاهرين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
والصلاة والسلام على سيدنا محمد
والآله الطيبين الطاهرين
الطاهرين
۱۳۹۵

عرضه ای بودم

بنویسند عالی مقام مالک بادشاهی عثمان روان ایالت
برفان اصل در میان بوز او نوز صنوبر سبزی جزی ای صاحبان مالوده
نورانی بوز او نوز برینک عدد جزی او رقی کونور لیک جزی
اواج ابوشد بیک بوز جزی سبوز دخی صنوبر او رقی کونور
بیک سبزی بوز او نوز ایضا دله او نوز برینک او رقی کونور مالک
مغضوب ایالتی سدوم در قمار سبزی سبزی بوز جزی ای صاحبان مالوده
ایالت بوز او نوز اصل دیش و غایب بوز جزی ای صاحبان مالوده
جزی او رقی بوز لای محمد ادر سال ایالت او رقی جزی بوز جزی
نریله از بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز

۱۳۹۵

Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Seraskeri Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm.

Yazıla

Gence cânibi ser'askeri vezîr-i mükerrer Mustafa Paşa ve Gence defterdârı (boş) zîde mecduhûya hüküm ki

Bi-hamdihî Sübhânehû ve te'âlâ zamâim-i memâlik-i pâdişâhânemden olan Gence Eyâleti'nde vâki' ehl-i zimmet kefer ve yehûd ve erâmine-i Acem tâfelerinin üzerlerine edâsı lâzım gelen bin yüz kırk senesi cizyeleri cibâyetiyçün Gence işâretiyle otuz bin ednâ evrâkı irsâl olunmuşidi hâlâ vukû' bulan sulh ve salâh takrîbi ile eyâlet-i mezbûrede ehl-i zimmet reâyâ gitdikçe tevfir ve teksir bulmakda olduğundan dahi evrâk zammına mütehammil olduğunu vukûfu olanlar haber vermeleriyle sene-i sâbıkada gönderilen evrâkın üzerine beş bin ednâ evrâkı dahi zam ve mecmû'u otuz beş bin evrâk ile cibâyet olunmak fermânım olmağla bin yüz kırk bir senesine mahsûb olmak üzere eyâlet-i mezbûrede vâki' ehl-i zimmetin cizyeleri işbu bin yüz kırk senesi Receb-i şerîfi guresinden senin nezâretin ve defterdâr-ı mûmâ-ileyhin yediyle cibâyet olunmak üzere Gence işâretiyle otuz beş bin ednâ evrâkı irsâl olunmağla sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin inşâallûhu te'âlâ vardıkda ol mikdâr evrâkı defterdâr-ı mûmâ-ileyhe ahz u kabz etdirdüp ve makbûzu olduğunu müş'ir yedinden temessük aldırup mübâşire teslim ve Hazîne-i âmirem defterlerine kayd olunmak için der-i devlet-medârıma irsâl etdirdikden sonra ol mikdâr cizye evrâkı eyâlet-i mezbûrede vâki' ehl-i zimmet reâyânın bir ferdi hâric ve evrâksız kalmamak şartıyla senin ma'rifetin ve defterdâr-ı mûmâ-ileyh yediyle tevzî' ve tevzî' olunan ednâ evrâkın her biri için memâlik-i mahrûsemde tahsil olunduğu üzere ikişer buçuk gurusu cizye mâlın cânib-i mîriyçün cem' ve tahsil etdirdüp bundan ziyâde reâyâ fukarâsından bir akçe ve bir habbe mutâlebesiyle bir ferdi rencide ve taaddî etdirmeyüp ve ehl-i zimmetin dahi bir ferdi ketm ü ihtifâ olunmamak şartıyla kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile vech-i şer'î üzere mîrî evrâkdan eşkâllerine mutâbık her bir kefereye birer evrâk verdirerek irsâl olunan evrâkın mecmû'unu tevzî' etdirdüp dahi evrâk iktizâ eder ise Dersâdet'imden ucâleten gönderilmek üzere müsâraaten bir gün evvel Dersâdet'ime arz ve i'lâm eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur.

Fî 7 Ca. sene 1140 [21 Aralık 1727]

Muhâsebe-i Cizye

Yazılmışdır.

Tezkire emir-dâde

Fî 7 Ca. sene [1]140 [21 Aralık 1727]

Sahh

Telhîs mûcebince mahalline kayd ve şürûtuyla emr-i şerîf verilmek deyü buyuruldu.

Cibâyet-i gebrân ma'a yehûdiyân der-cânib-i Eyâlet-i Gence an vâcib sene 1140 an tahvîl Defterdâr İbrahim bâ-telhîs ve bâ-fermân-ı âlî in kadar evrâk irsâl şüde.

Evrâk Aded	
	30000
Zam berây-ı sene 1141	5000
	35000

Arz-ı bendeleri budur ki

Gence Eyâleti'nde olan ehl-i zimmet kefereye tevzî' olunmak için Gence işâretiyle bin yüz kırk senesinde otuz bin ednâ evrâkı gönderildiği Cizye Kalemî'nden ihrâc olunmuşdur ancak bi-hamdihî Sübhânehû ve te'âlâ sulh ve salâh takrîbi ile eyâlet-i mezbûrede ehl-i zimmet reâyâ gitdikçe tevfir ve teksîr olmakda olduğundan dahi evrâk zammına mütehammil olduğunu vukûfu olanlar ihbâr etmeleriyle bin yüz kırk senesiçün gönderilen otuz bin evrâka bu def'a beş bin aded ednâ evrâkı dahi zam ve bin yüz kırk bir senesine mahsûb olmak üzere otuz beş bin ednâ evrâkı gönderilüp ve gönderilen ol mikdâr evrâk hâlâ Gence cânibi ser'askeri vezîr-i mükerrerem saâdetlü Mustafa Paşa hazretleri nezâretleri ve Gence defterdârı kulları yediyle tevzî' olunup dahi ziyâde evrâk iktizâ eder ise ucâleten Dersaâdet'e i'lâm olunmak şartıyla sene-i mezbûre için otuz beş bin ednâ evrâkı gönderilmek üzere mahalline kayd ve cibâyetiçün şürûtuyla emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerininindir.

Sahh. Yazılmışdır.

نسخه منقوذه
از کتابخانه
مجلس

کتابخانه مجلس شورای اسلامی
تاسیس ۱۳۰۲ هجری قمری
مجلس شورای اسلامی

ردیف
۱۱۴۰
شماره
۱۱۴۰

عرض بند ای بود که
کتابخانه اولی اهل دین کفره بود مع اولی ای بود کجی که
سینه او نوزده ادا ادرافی کفره بود کجی که
این کجی که خانه وی صلح صلح کفری بر این فرورد
دعا با کفری که نوزده کفر او نوزده اولی نوزده در غی او در
اوله دینی دفرقی اوله ادا ادرافی که نوزده در غی او در
او نوزده اوله ادا ادرافی که نوزده اولی او در
دین نوزده اوله ادا ادرافی که نوزده اولی او در
کفره بود کجی که نوزده اولی او در
و بر سر سواد نوزده اولی او در
نوزده اولی او در
مجاله در سعادته اولی او در
ادبی او در اولی او در
نوزده اولی او در

Gence Eyaleti'ndeki gayrimüslimlere ait cizyelerin tahsil edilerek tutulacak defteri ile birlikte gönderilmesine dair Gence Muhafızı Mustafa Paşa ve defterdarına hüküm.

Cibâyet-i gebrân ma'a yehûdiyân-ı Eyâlet-i Gence ve tevâbi'ihâ an vâcib sene 1141 ber-mûceb-i defter (silik) Defterdâr-ı Gence bâ-nezâret-i Vezîr Mustafa Paşa muhâfız-ı Gence bâ-telhîs ve bâ-fermân-ı âlî in kadar evrâk irsâl ve emr-i şerîf dâde fî 7 Z. sene 1140
Varak-ı ednâ aded: 35000

Sahh

Telhîs mûcebince mahalline kayd ve berât ve emr-i şerîf tahrîr ve evrâkı gönderilmek buyuruldu.

8 Ca. sene [1]141 [10 Aralık 1728]

Arz-ı bendeleri budur ki

Gence Eyâleti'nde olan ehl-i zimmet kefereye tevzi' olunmak için Gence işâretiyle yüz kırk bir sene-siyçün otuz beş bin ednâ evrâkı gönderildiği Cizye Kalemi'nden ihrâc etdirilmiştir eyâlet-i mezbûre mesâfe-i ba'ide ve cizyenin cibâyeti vakti ziyâde karîb olmağla inşaallâhu te'âlâ bin yüz kırk iki senesine mahsûb olmak üzere eyâlet-i mezbûrun cizyesi cibâyetiyçün yine sâbıkı üzere otuz beş bin ednâ evrâkı gönderilüp mahalline vardıkda Gence muhâfızı vezîr-i mükerrerem Mustafa Paşa hazretlerinin nezâretleriyle Gence defterdârı Mehmed Efendi kulları yediyle reâyâyâ tevzi' ve tevzi' olunan evrâkın beher ednâsından ikişer buçuk guruş cizyeleri mâlî cânib-i mîriyçün cem' ve tahsil olunup bundan ziyâde reâyâ fukarâsından bir akçe ve bir habbe mutâlebe olunmayup ve bir nefer keferede dahi ketm ü ihfâ olunmamak üzere mahalline kayd ve mûcebince ol mikdâr evrâk irsâl ve cibâyetiyçün emr-i şerîf tahrîri bâbında ferman devletlü inâyetlü sultânım hazretlerininindir.

۴

بر شریفی
۱۵۰۰

تقریباً ۸۰۰

عربی نوح (ای وجود) ۸
 کتب ایشان اولاً اهل ذمت نوح، جود اوق این چون کتب ایشان
 بر ذوق برسی چون ادنوزنی بل ادنا اودنی کور بر کجی جو بر ذوق
 اجماع ایند و شد ایشان فرود آمدن بعد و جز در کجی جانی نوحی
 زیاد و قریب اولمندان ایشان بل بر ذوق کجی کس نوحی
 از نو اودنی بل فرود آمدن جری می چون به کس ای اودنی اودنی
 اوق اودنی کور دروس معنه و ادرغ کعبه می نوحی در ذوق کس
 هم بر این نظر اند که کعبه در ذوق اودنی نوحی بر و معانی
 و قریب اوقان ادرغک بر ادرغک کس نوحی جوی و اوق
 جاست بر کجی و قریب اوقان بر ادرغک کس نوحی جوی و اوق
 در قریب معانی کس نوحی و بر ذوق کس نوحی جوی و اوق
 در قریب اوقان ادرغک کس نوحی جوی و اوق
 اوقان در ذوق کس نوحی جوی و اوق

Şark sınırında bulunan Gence Kalesi'nin muhafazası için Diyarbakır'dan bin nefer asker temin edilmesi, bunlara verilecek bahşış, maaş, çadır ve diğer levazımatların bedeli olan paranın da tarafından ödenmesi emrini havi Diyarbakır Valisi Kır Ali Paşa'ya hitaben Sultan I. Mahmud'un hükmü.

Diyarbakır Vâlisi Kır Ali Paşa'ya hüküm ki

Müntehâ-yı serhadd-i Şark'da vâki' Gence Kal'ası'nın muhâfazası için piyâde levendâtın lüzûm ve iktizâsı olduğuna binâen sen ki Kır-ı müşârun-ileyhsin. Senin tarafından ta'yîn olunacak başbuğ ma'rifetiyle Diyarbakır Eyâleti'nden ve ol havâliden bin nefer piyâde levendât tahrîri fermânım olup ve ber-vech-i mu'tâd hîn-i tahrîrde peşîn verilecek bahşış ve ulûfe ve har-geh ve çadır ve sâir mühimmât-ı lâzımleri için iktizâ eden akçeden on bin guruşa bir kıt'a sebep-i tahrîr hükmü ile hâlâ kethüdan olan Yahya zîde mecduhûnun verdiği memhûr temessük mûcebince Hazîne-i Âmirem'e edâsına müteahhid olduğu akçeden ta'yîn ve havâle olunmağın imdi sen ki Kır-ı müşârun-ileyhsin. İşbu emr-i şerîf-i celîlü'l-kadrim ile Dersââdetim'den mübâşir ta'yîn olunan (boş) zîde mecduhû vardığı gibi kat'â te'hîr ve tevakkuf etmeksizin mebâliğ-i mezbûru tamâmen tahsîl ve mübâşir-i mûmâ-ileyhe teslîm etdirmekde takayyüd ve ihtimâm eyleyesin, şöyle ki levendât-ı merkûmenin tahrîrleriyle savb-ı me'mûrlarına tesyîri için bu akçenin bir sâat kendülerine teslîmi muktezî olmağla bir dürlü te'hîr ve tevakkuf etdirilmesine rızâ-yı hümâyûnum yoğiken bî-hûde ba'zı a'zâr-ı vâhiyye îrâd olunmak takrîbi ile akçenin edâ ve teslîminde ser-i mü tehâvün ve tekâsül olunmakdan nâşî maâzallâhi teâlâ levendâtın tahrîrleri husûsu te'hîre kalup vaktiyle hidmet-i muhâfazada mevcûd bulunmamalarına sebep olmak ihtimâli olur ise sonra bir tarikle cevâba kâdir olamazsın. İmdi bir gündün ziyâde eğlendirmeyüp ne vechile ve ne tarikle olur ise olsun bi-eyyi vechin-kân tahsîl ve tamâmen edâ ve teslîm etdirmekde ziyâde takayyüd ve ihtimâm edüp müsâmahadan ihtirâz eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmağın vech-i meşrûh üzre emr-i şerîf yazılmak için tezkire verildi.

Fî 22 Receb sene 1142 [10 Şubat 1730]

Abdullah

Kızılbaşların Revan Kalesi'ne taarruz edecekleri haber alındığından Karaman Valisi Vezir Ahmed Paşa'nın Revan Muhafızı Vezir Mustafa Paşa ile birleşerek kalenin müdafaa ve muhafazasına görevlendirildikleri, ayrıca bunlara yardım için Tebriz Seraskeri Vezir İbrahim Paşa'nın da asker takviyesi yaparak kalenin muhafazasına katkıda bulunması emrini havi pâdişâh tarafından Tebriz Seraskeri İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.

Hâla (boş) eyâletine mutasarıf olup Tebriz cânibine me'mûr tavâif-i asâkir-i zafermüzâhirime ser'asker-i hamiyet-perverim olan Vezîr İbrahim Paşa'ya hüküm ki

Bi-kazâillâhi teâlâ Tebriz ahvâli böyle olmağla bundan sonra Revâfiz Kızılbaşın Revan Kal'ası'na sût-i kasdları ağleb-i ihtimâl olmağın bi-inâyetillâhi teâlâ kal'a-i merkûmenin muhâfazası emrine takviyet verilmek ehemmi mehm-i mehâmm-ı lâzımül-ihimâmından olmağla düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i mufahham nizâmül-âlem Karaman vâlisi vezîrim Ahmed Paşa edâmallâhu teâlâ iclâlehû kapısı halkı ile Revan Kal'ası derûnuna duhûl ve düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i mufahham nizâmül-âlem Revan muhâfızı vezîrim Mustafa Paşa edâmallâhu teâlâ iclâlehû ile ittifâk ve ittihad üzere muhâfazasına kıyâm ve a'dâ-i bed-tînetin kal'a-i merkûmeye sût-i kasd ile hareketi olur ise derûn-ı kal'adan top ve tüfenk ve sâir edevât-ı kîtâl ile ceng eylemek üzere tenbîh ve te'kîdi müştemil emr-i şerîfim ısdâr ve ırsâl olunup lâkin kal'a-i merkûmenin derûnunda asâkir-i şecâat-perverin teksîr ve tevîri kal'a-i merkûmenin muhâfazası emrinin esbâb-ı takviyetinden olmağla sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin maiyyetinde olan Dergâh-ı Muallâm yeniçerilerinden ve sâir tavâif-i askeriyyeden kal'a-i merkûme muhâfazasına ta'yîni münâsib olanlardan kifâyet mikdârı şecâ' ve bahâdır cengâver asker ta'yîn ve kal'a-i merkûme derûnuna idhâl ve eğer a'dâ-i bed-râ sût-i kasd ile kal'a-i merkûmeye varırlar ise Hemadan ve Kirman şâhânde olduğu misillü mukâbele ve mukâtele ile taşra çıkılmayup derûn-ı kal'ada tahassun ve a'mâl-i top ve tüfenk ve havan ve sâir edevât-ı ceng ile muhârebe ile müdâfaalarına ihtimâm-ı tâm eylemeleriyçün vezîrân-ı müşârun-ileyhimâya ve sâir muhâfazada tenbîhi lâzım gelenlere tenbih-i ekîd ve sen dahi taşradan iktizâsına göre hareket ile müdâfaa ve tedmîrlerinde bezl-i makdûr ve sa'y-i bî-kusûr ile bi-avnillâhi teâlâ senden melhûz-ı hümâyûn-ı pâdişâhânem olduğu üzere mesâ'î-i mebrûre vücûda getüresin iyâzen billâhi teâlâ kal'a-i merkûmeye dahi a'dâ-i dîn ve Devlet-i Aliyyem olan Revâfiz Kızılbaş-ı evbâşın istilâsı ihtimâli olur ise bir vechile cevâba kâdir olmayup katlinden gayri ile mücâzât olunmayacağını yakînen muhakkak bilüp ana göre basîret üzere hareket ve hakkında olan hüsn-i zann-ı mülûkânemi tasdîka bezl-i kudret ve sarf-ı miknet eyleyüp ser-i mü taksîrden be-gâyet ittikâ ve mücânebet eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâhir-i S. sene [1]143 [13 Eylül 1730]

Tebriz'de çeşitli eşkiyalık hareketlerinde bulunan Küçük Mehmed ve Civelek adlı bölükbaşların ortadan kaldırılması için verilen ferman üzerine Tebriz'den kaçıp Revan taraflarına giderek orada da eşkiyalık yaptıkları tespit edildiğinden bunların takip edilip ortadan kaldırılarak ahalinin huzur ve emniyetinin sağlanması emrini havi Tebriz Seraskerî İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.

Hâla (boş) eyâletine mutasarrıf olup Tebriz cânibine me'mûr asâkir-i nusret müzâhirime ser'asker-i hamiyet-perverim olan vezîrim İbrahim Paşa'ya hüküm ki

Tebriz'den çıkan levendât bölükbaşlarından Küçük Mehmed ve Civelek nâm şakîlerin envâ'-ı fesâd ve şekâvet âdet-i müstemirreleri olmağla bundan akdem izâle-i vücûd-ı habâset-âlûdlariyçün evâmîr-i şerîfem sâdır olmuşiken gaybûbet ve firâr ve Tebriz'e varup anda dahi îkâ' eyledikleri fazâhata kanâat etmeyüp Tebriz'den çıkdıktan sonra Revan'a varup anda dahi nehb ü gâret ve îkâz-ı fitne ve fesâd ile ihtilâl-i memlekete bâis envâ'-ı şekâvet eyledikten sonra çıkup kurâ ve bilâdı nehb ü gâret ederek firâr eyledikleri i'lâm olunmağla eşkiyâ-yı merkûmenin ahz ve ele getirülüp izâle-i vücûd-ı habâset-âlûdlarıyla şerr ü mazarratlarının def' u ref'i ehemmi-umûr-ı dîniyye ve ehemmi-mehâmm-ı Saltanat-ı Seniyyem'den olmağla sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin işbu emr-i şerîfim (boş) ile vusûlünde eşkiyâ-yı merkûmeyi tafahhus ve tecessüs ile alâ eyyi hâlin ahz ve ele getirüp bilâ emân cezâları tertîb ve vücûd-ı habâset-âlûdlarından merc-i arzı tathîr eylemekde ihtimâm-ı tâm eylemen babında şeref-bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnum mücebince fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâhir-i S. sene [1]143 [13 Eylül 1730]

Tebriz'deki askerlerden olup Revan Kalesi'nde görev yapmak üzere gönüllü olanların isimlerinin tespit edilerek Revan Kalesi'ne gönderilmeleri ve bunlara ait tutulan defterin de orduya gönderilmesi emrini havi Tebriz Seraskerî Vezîr İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.

Hâlâ Tebriz cânibi ser'askeri olan Vezîr İbrahim Paşa'ya hüküm ki

Tebriz'den çıkan yerlü kulu neferâtından Revan Kal'ası yerlü kulu olmağla rağbet eder olur ise sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin mezbûrlardan Revan Kal'ası yerlü kulu olmağla rağbet edenleri ale'l-infirâd isim ve resmleriyle tahrîr ve defter ve Revan Kal'ası'na irsâl ve idhâl ve berâtları tahrîr ve irsâl olunmak için defterleriyle ordu-yı hümâyûnuma arz ve i'lâm eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâhir-i S. sene [1]143 [13 Eylül 1730]

Dost görünüp her fırsatta Osmanlı ülkesine hücum eden ve inançlarının gereği olarak ashabın önde gelenlerine küfür ve hakaret etmekten geri kalmayan İranlıların bu uygunsuzluklarına bir son vermek üzere Bağdat Valisi Ahmed Paşa ile birlikte hareket ederek Tebriz'den Isfahan'a kadar olan bütün Acem vilayetlerinin zapt edilmesi emrini havi Revan Seraskeri Vezir Ali Paşa'ya hitaben gönderilen hüküm.

Sahh Buyuruldu

Revân cânibi Seraskeri Vezîr Ali Paşa'ya hüküm ki

Âvâre-i beyâbân-ı haybet ü hüsrân ve mübtelâ-yı beliyye-i cezâ ve hazelân olan Revâfız-ı dalâlet-feşân bu âna gelince birkaç def'a surre-i rasînü'l-erkân-ı Osmâniyyeye bir taraftan zâhirde arz-ı hulûs dâiyesiyle dostluk (silik) elçiler gönderüp ve bir taraftan gafleten ve bağıteten tarîk-i mekr ü şikâkda memâlik-i İslâmiyyeye istilâ kasd-ı fâsidiyle el uzadup gün be-gün bin dürlü kizb ü hîle ve Devlet-i Aliyyemizin uluvv-i şânına lâyük olmayan vecihler ile irtikâb-ı envâ'-ı desîse ve mekîdet ve izhâr-ı adâvet ve hasâret etme leriyle eğerçi kerîha ve lâ-yuhûku'l-mekrû's-sebiyyü'l-ibâhla mazmûn-ı mu'ciz-nümûnuna mâ-sadak olduklar ancak bundan sonra tâife-i mezbûreden bi-avnilâhi'l-Meliki'l-Allâm gereği gibi ahz-ı intikâm ile tekmîl-i nâmûs ve şân olunmak zimmet ve dâd-ı nehmet-i hüsvâneme rütbe-i vücûbda olan kazâyâdan olmak hasebiyle yerlerinde istilâ ve ihtilâs tarîkiyle bulunan Tebriz'in ve Isfahân'a varınca memâlik-i sâirenin nez' ve tahlîs ve zabt u teshîrine irâde-i hümayûn-ı hidvânem taalluk edüp hâlâ Bağdad vâlîsi olup ol cânibe serasker-i hamiyet-perverim olan düstûr-ı mükerrrem müşîr-i mufahham nizâmül-âlem vezîrim Ahmed Paşa edâma'llâhu te'âlâ iclâlehûnun mukaddemâ fermânım olduğu üzre Isfahan üzerine azîmeti me'mûriyetini tecdîd ve şimdiedek Afgan tarafından istilâ olunmadığı hâlde hemân Isfahan'ın zabt u teshîrine ikdâm eylemesi husûsu bu def'a dahi müekked emr-i şerîfimle tekrîr ve te'kid olunmağın bundan sonra böyle vakt-i fırsatda a'câmın her vechile acz ü perîşânlıklarından nâşî hengâm-ı fevz ü ganîmetde bu emirde dakîka fevt olunmayup hemân Tebrîz'in ve ol havâlilerde olan memâlik ve büldânın Isfahan'a varınca zabt u teshîrine sıdk-ı niyyet ve hulûs-ı taviyyet ve gönül birliği ile yürüyüp ol memâlik-i fesîhatül-mesâlikden rafaza ve ilhâd âlâmetini âzâde ve sünnet-i seniyye-i Rasûlullâh'ı icrâ ve işâ'a için bezli ictihâd olunmak aksâ-yı murâd-ı pâdişâhâne ve gâye-i mâ fi'l-fuâdi hüsvânem olmağla imdi sen ki ser'asker-i müşârun-ileyhsin işbu emr-i şerîf-i celîlü'l-kadrim (boş) ile vusûlünde bâlâda tafsîl olunduğu vechile fi mâ ba'd dahi tâife-i Kızılbaş'dan ahz-ı intikâm ile dâr u deryâların teshîr ve aneze-i mellâhlarını(?) kahr u tedmîr etmekden gayri hülâsa-i merâmım olmadığı ma'lûmun oldukda bu keyfiyet yeti maiyyetinde olan rüesâ-yı tavâyıf-ı askere ve bi'l-cümle büyük ve küçük sâdik kullarıma ifâde ve ifhâm ve uğur-ı dîn ve Devlet-i Aliyyemde bu ânadek ve bundan sonra zuhûra gelen hıdemât-ı marziyeleri bir vechile zâyi' ve mensî olmayup haklarında nevâziş ve iltifât-ı pâdişâhâne ve eltâf-ı seniyye-i mülûkânem ile taltîf ve yollu yolunca her birinin istihkâklarına göre hâl ve şânları a'lâ ve terfî' ve hâtırları tatyîb kılınacağı işâ'at ve i'lâm ve cümle ile ittifâk ve ittihâd üzre mütevekkilen ala'l-Azîzi'l-Allâm evvel emirde Tebrîz'e ve andan Isfahan'a doğru yürüyüp tahrîb ve tazyîka ikdâm ederek gerek Tebrîz'in ve gerek kizb ve hîle ve nifâk ve hud'a ile Kızılbaş'ın zabt eyledikleri vilâyetlerin ve Isfahan'a varınca sâir mevâzi' ve mekânın zabt u teshîrine ve Isfahan henüz tasarruf-ı a'câmda ise yedlerinden nez' ve tahlîsine bezli celli ikdâm ve eğer âharın tasarrufuna girmiş ise taarruz etmeyüp Bağdad vâlîsi serasker-i müşârun-ileyh ile dahi haberleşüp birbirinizin harekât ü sekenâtından haber ve âgâh ve mükâtebe ve mürâsele ile mümkün mertebe rişte-i neyyir-i ittifâk ve ittihâd olarak hıdemât-ı pesendide izhârına dikkat-i tâm ve'l-hâsıl dîn ve Devlet-i Aliyyeme lâyük ve tekmîl-i ırz ve nâmûs-ı şân-ı Saltanat-ı Seniyyeme muvâfık mesâi-i meşkûre ve meâsir-i mebrûre ve gayr-i mahsûre vücûda getürmeğe gereği gibi ihtimâm ve sa'y-i mâ-lâ-kelem eylemen bâbında fermân-ı âli-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâsıt-ı Za. sene [1]143 [27 Mayıs 1731]

Kayıd şüd

Revân Kalesi'nde görevli süvari ve yerli neferlerin talepleri üzerine, kendilerine, sahipleri firar eden ve harap durumda olan kale civarındaki Köhneşehir, Demirlikulak ve Tepebaşı adlı mevkiilerde bulunan hanelere yerleşmelerine izin verilmesi.

Sahh

Telhîsi mûcebince buyuruldu

İzzetlü defterdâr efendi görüp i'lâm eyleyeler deyü buyuruldu

Arz-ı bendeleridir ki

Ashâb-ı arzuhâl Revân Kal'ası muhâfazasında olan yerlü süvârî neferâtından olup kal'a-i mezbûrede sâkin oldukları mahaller bu def'a esnâ-yı muhâsarada harâb olup el-yevm mahsûs mahalleri olmayıp lâkin kal'a-i mezbûrun etrâfında Köhneşehir ve Demirlikulak ve Tepebaşı nâm mahallerde olan hâne ashâbı Kızılbaş olmağla kimi firâr ve kimi dahi kahr u tedmîr olunmalarıyla hâneleri hâlî olmağın kendilere verilmek için istid'â ederler Revân muhâfızı vezîr-i mükerrem saâdetlü Mustafa Paşa hazretleri ma'rifetleriyle görülüp vech-i münâsibi üzre ber-teraf kılınmak için emr-i şerîf tahrîri bâbında fermân devletlü, inâyetlü sultânım hazretlerindir.

İmzâ

Devletlü, saâdetlü, mürüvvetlü sultânım hazretleri sağ olsun

Hâlâ Revân'da süvârî ve yerlü kullarının bundan akdem sâkin olduklarımız hânelerimizi bu def'a zuhûr eden Kızılbaş vak'asında harâbe ve müşrif olup hâlâ bu müstahfız kullarının süvârî olanların mekânları olmağile sultânımdan mercûdur ki kal'a-i mezbûrun etrâfında Köhneşehir ve Demirlikulak ve Tepebaşı nâm mahallerde olan menziller kaçak ve kırılan Kızılbaşların olmağile menzil-i mezbûrları kal'a-i mezbûrun süvârî neferâtlarına sâkin olmalarımız için Revân vâlîsine ve mollasına hitâben emr-i şerîf recâ olunur.

Bendegân-ı neferât-ı süvârî-i kal'a-i mezbûr hâlâ

محمد علی
 و اولاد او
 علی بن محمد
 محمد علی

عرضی بن بربر که
 اصحاب عثمان در آن قلعه سی محافظه سز اولو بر سواری نوازونه اولو قلمه زنده
 ساکو از قندی محمد نودعه انای محامه در حوازی و ایوم عنون قندی اولو که
 قلعه زورک اطراف کهنه شهر و غوری قویون و نه باقی نام محله در اولو خانه امحل
 نزدیکی آلمندگی فرار و کی در غی زور زور انهدر خانه کزلی حاکمی ان ایمنی نوزده صحت
 اچونه استغیا اولو در آن محاصره و زور نوزده مستحق باقی مرز زوری موزله قویون
 شاه بر طرف قلعه اچونه که در حقی محوری باقیه فرام و در عین موزله
 دولت سوز اولو

در روز سوز اولو و در قوتیض بر نوزده اولو و قلیه خانه کزلی بو و قوه ظهور اولو
 قریل باقر و قده کهنه ضربیه و مسرور اولو باقی بو مستحق قوتیض سوز اولو اولو نوزده مکان اولو
 ملا غده اچونه که قلعه زور کزلی اطراف کهنه شهر و تور کزلی قویون و تیه باقی نام خلدی
 منزلت اولو قیاده و قریلی و قریلیا شکله اولو غیل منزله زور کزلی قلعه زور کزلی سوز اولو نوزده
 ساکی اولو مال زور اچونه رواق و لیسنه و ملا کهنه خطه باقی اشراف اولو
 نوزده سوز اولو
 قلعه زور
 ق

Ruslarla olan hudut meselelerinin iki devletin arasında olan dostane münasebetlere zarar vermeden halledilmesi, Ruslar tarafından Derbent mevkiinden gasp edilen koyun ve eşyaların geri alınması, Gence Kalesi için Karabağ ve havalisinden Şirvan Hanı tarafından satın alınacak zahire ve koyunların temin edilerek Gence Kalesi'ne nakledilmesi ve hanın talebi üzerine kendisine Dergah-ı Mualla Kapıcıbaşılığı rütbesi tevcih edilerek Gence muhafızı müteveffa Mustafa Paşa'nın kethüdası Süleyman Bey'in görevlendirildiğine dair hüküm.

Sahh Buyuruldu

Sâbıkâ Gence muhâfızı müteveffâ Mustafa Paşa'nın kapucular kethüdâsı olup Dergâh-ı Muallâ kapucıbaşılardan Süleyman dâme mecduhûya hüküm ki

Sen zâtında kâr-güzâr ve yarar ve sadâkatkâr olup mukaddemâ Moskovlu ile ol tarafda olan tahrîr-i hudûd emrine iki def'a ta'yîn olunmanla şerâyit-i müsâleme ve musâfâta ve hudûd ahvâline ve sâir ol havâlinin cüz'î ve küllî umûruna vukûf-ı tâmmın olduğu ecilden cenâb-ı emâret-meâb eyâlet-nisâb-ı saâdet-iktisâb Şirvan hânı olan Sürhay Hân dâmet maâliyhûyu hıdemât-ı Devlet-i Aliyye'de harekât-ı marziyyeye delâlet ve umûr-ı serhaddi ve Moskovlu ahvâlini arz ve i'lâmda kendüyi tasdik ve kavânîn-i Devlet-i Aliyye'yi ta'rîf ve tahkik için bundan akdem müşârun-ileyhin taleb ve iltimâsıyla ma'iyetine ta'yîn olunduğunda hân-ı müşârun-ileyh hizmet-i sâdikânenden şâkir ve hoşnûd olmakdan nâşi fî mâ-ba'd dahi yanında bu vech üze harekât-ı cemîle ile hidemât-ı pesendide vücûda getürmeğe bezli makdûr eylemen ve mukaddemâ Moskovlu tarafından hilâf-ı ahidnâme-i hümayûn Derbend tarafında gasb olunup hâliyâ gerü reddolunacak ağnâm ile râ'îlerinin istirdâdı emri ma'rifetinle görülmek üze ma'iyetine ta'yîn olunmanı iltimâs etmekle bu husûsun tarafeynin dostluk ve musâlahasına muvâfık ve hân-ı müşârun-ileyh tarafına sulh u salâha mugâyir hâlet isnâd olmayacak vechile temşiyet ve itmâmına ve hâlâ Gence Sai ve ikdamı'asıyçün Karabağ ve ol havâliden hân-ı müşârun-ileyh ma'rifetiyle mübâyaa ve mahalline nakli fermân olunan zehâyir ve ağnâmın zikr olunan mahallerden tedârük ve mübâyaa ve sai ve ikdamı'a-i mezbûreye birgün akdem nakline ve bundan sonra nizâm-ı memlekete dâir fermânım olacak umûra cidd ü cehd-i nâ-mahsûr eylemen şartıyla sana Dergâh-ı Muallâm kapucıbaşılığı ihsân-ı hümayûnum olmağla sen ki mûmâ-ileyhsin me'mûr olduğun vechile birgün evvel hareket ve savb-ı me'mûra teveccüh ve azîmet ve serîan ve âcilen müşârun-ileyhin yanına vusûle mübâderet edüp bâlâda zikr olunan husûsların temşiyet ve edâsında husûsan el-hâletü hâzihî akdem-i mehâmm-ı Devlet-i Aliyyemden olan Gence zahîresinin tedârük ve mübâyaa ve birgün evvel kal'a-i mezbûreye nakl ve îsâlinde ve sâir cüz'î ve küllî hidemat-ı aliyemde dîn ü Devlet-i Aliyyeme lâyük ve şân-ı bülend-i Saltanat-ı Seniyyeme muvâfık mesâi-i meşkûre ve meâsir-i mebrûre izhârına bezli iktidâr ve sarf-ı sa'y-i bî-şümâr eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâsıt-ı Ra. Sene [1]144 [22 Eylül 1731]

Kayd şüd

Gence Kalesi varoşunda bulunan Sultan Ahmed Camii de denilen Câmi-i Kebir'in imam, hatib ve şeyhülkurrası vazifesini ifa ederken vefat eden Hacı Ahmed Efendi'nin yerine tayin edilen Mehmed Efendi adlı şahsın görevini layıkıyla yapmadığını ahalinin şikayet etmesi üzerine, görevin vefat eden Hacı Ahmed Efendi'nin oğlu Seyyid Ömer Efendi'ye tevcih edilmesi.

Câmi'-i mezbûrun yevmî kırk akçe vazîfe ile hitâbet ve şeyhül-kurrâ (kesik) el-Hâc Ahmed Efendi'nin üzerinde iken fevt olmağla bin yüz kırk dört senesi (kesik) Gence muhafızı Vezîr-i mükerrrem İbrahim Paşa ve Gence kâdîsi Mehmed Efendi'nin arzıyla Mehmed Efendi'ye tevcih ve sâdır olan ruûs-ı hümayûn mücebince berât-ı şerîf verilüp hâlâ üzerinde mastûr [ve] mukayyedir emr ü fermân devletlü saâdetlü sultânım hazretlerindir.

Fî 23 S. sene 1145 [15 Ağustos 1732]

Tatbîk mutâbıkdır.

Minvâl-i meşrûh üzre mastûr ve mukayyedir. Fermân devletlü sultânım hazretlerindir.

Fî 29 R. sene 1145 [19 Ekim 1732]

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki

Mukaddemâ Gence'de vâki' Câmi'-i Kebir'in vazîfe-i muayyeneleriyle imâm ve hatîb ve şeyhül-kurrâsı olan el-Hâc Ahmed Efendi fevt olup oğlu Erzurum'da bulunmağla yeri mahlûl kalmağın Mehmed Efendi nâm kimesne için arz verilüp üzerine tevcih buyurulup lâkin câmi'-i şerîf-i merkûmda evkât-ı hamsede furûz-ı penc-gâneyi edâ edüp duâ'yı devâm-ı devlet ve bekâ-yı saltanatlarına meşgûl olan bî-garaz müslimînden cemm-i gafîr ve cem'-i kesîr izdihâmen mahfil-i kazâyâ hâzırûn olup şöyle tazallüm-i hâl eylediler ki efendi-i merkûm câmi'-i şerîf-i mezkûra imâm ve hatîb olandan bu âna değîn aslâ bir vakit salât-ı mefrûzada imâmet etmeyüp ve bir Cum'a dahi hitâbete meşgûl olmayup mutlakâ vekîller nasbıyla ümmet-i Muhammed'in namâzlarına halel-pezîrliğinden mâadâ envâ'-ı menâhiye mürtekib olup ve cemâat hilâlinde güft [ü] gûya bâdî olmağla işbu hâzır bi'l-meclis müteveffâ-yı merkûm el-Hâc Ahmed Efendi'nin sulbî oğlu es-Seyyid Ömer Halîfe babasının cihât-ı selâse-i merkûmesine her vechile istihkâkı vardır deyü inhâ etmeleriyle âzmâyış olunup fi'l-vâki' zîver-i ulûm ve salâh ile ârâste ve hilye-i diyânet ve takvâ ile muhallâ ve pîrâste-i hüsnü's-suver ve elhân ve mücevviz ve mürettîl-i ehl-i Kurân min külli'l-vücûh lâyıq-ı âtîfet ve muhtâr-ı cemâat ve sezâvâr-ı inâyet olmağın babasının etmeği olan cihât-ı selâse-i mezkûreleri vazîfe-i muayyeneleriyle merkûm dâ'îlerine tevcih buyurulup yedine berât-ı şerîf-i âlî-şân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında der-i devlet-medâra bi'l-iltimâs arz ve i'lâm olundu. Ol bâbda emr ü fermân men lehül-emrindir.

Hurire fî 13 Ş. sene 1144 [10 Şubat 1732]

El-abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye
Mehmed el-Kâdî-i be-Medîne-i Gence hâlâ

İzn-i hümâyûnum olmuşdur.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr oldur ki; şevketlü, kerâmetlü, inâyetlü, mehâbetlü pâdişâhım

Gence Kal'ası varoşunda vâki' Hüdâvendigâr-ı sâbık Sultân Ahmed Hân Câmi'i'nin hitâbeti bundan akdem mahlûle oldukda erbâb-ı istihkâkdan müteveffâ hatîbin sulbî oğlu es-Seyyid Ömer Halîfe diyâr-ı âharda bulunmağla babası hitâbeti âhardan Mehmed nâm kimesneye tevcih olunup gadr olmağla hâlâ mezbûr Mehmed'in kemâl-i tekâsülünü ve merkûm es-Seyyid Ömer Halîfe'nin istihkâkını kazâ-i mezbûr ahâlîsi ihbâr ve hitâbet-i mezkûre babası mahlûlünden mezbûr Mehmed'in ref'inden müteveffâ hatîbin sulbî oğlu merkûm es-Seyyid Ömer Halîfe'ye sadaka buyurulmak recâsına arz olunması iltimâs eylediklerin Gence kâdîsî arz eylediğini Anadolu kâdîaskeri i'lâm ve fazîletlü şeyhü'l-islâm efendi dâ'ileri dahi işâret ederler. Ol bâbda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, inâyetlü, mehâbetlü pâdişâhımındır.

اذن ها بونم اولمشه

پادشاهم

ترغض بند بيمقدار اولدردک شوکلو کرامتلو عنایتلو مهابتلو
کجه قلعه سی واروشنده واقع خداوندکار سابق سلطان احمد خان جامعک خطابتی
بوندا قدم محلوله اولدقدن ارباب استحقاقدن متوفی خطیبک صلیبلی او علی السید عمر خلیفه
دیاراخرده بونمغله بابا سی خطابتی اخدم محمد نام کسنه یه توجیه اولنوب غدر اولمغله
حالاً مزبور محمدک کمال کاسنی و مرقوم السید عمر خلیفه نک استحقاقنی قضاء مزبور
اهالیسی اخبار و خطابت مذکور به بابا سی محلولندن و مزبور محمدک رفعدن متوفی خطیبک
صلیبلی او علی مرقوم السید عمر خلیفه یه صدقه بیورلق رجاسنه عرض اولنماست ایلیکلرین
کجه قاضیسی عرض ایلدیخی ناطولی قاضی عسکری علام و فضیللو شیخ الاسلام آندی
داعیاری ذمخی شارقتایدرو اولبا بده امر و فرمان شوکلو کرامتلو عنایتلو مهابتلو
پادشاهم

İran kumandanlarından olup Bağdat'ı muhasara eden Tahmasb Kulu Han'ın Bağdat muhasarasına yirmi bin miktarı Kızılbaş askerini bırakıp yanındaki askerlerle birlikte Tebriz'in muhafazasına katılacağı ve İran hanlarından Lutf Ali Han'ın da Tebriz'in muhasarası için Karadağ ve Tebriz taraflarında asker toplamaya başladığını Revan Seraskeri İbrahim Paşa'nın haber verdiğinden maiyetlerindeki Tatar askerleriyle Serasker İbrahim Paşa ile haberleşip onun emir ve görüşleri doğrultusunda hareket ederek Kızılbaşların mağlup ve perişan edilmeleri ve gerekli gayreti göstermeleri için Tatar hanlarına hitaben Sultan I. Mahmud'un fermanı.

Sahh Buyuruldu

İşbu sene-i mübârekede Şark câniblerine me'mûr asâkir-i Tatar'ın ser'askerleri olan selâtîn-i Cengîziyyâna hüküm ki

Bağdad dâru's-sedâd sâniha'llâhu teâlâ ani'l-âfât ve'l-ısrâd havâlilerine musallat ve müstevlî olan Tahmasb Kulu Hân-ı bî-îmân hânân-ı habîset-nişân A'câmdan Lutf Ali nâm bir hân-ı karînü'l-hızlânı yedi sekiz bin mikdârı Kızılbaş ile Tebriz muhafazasına ta'yîn ve irsâl ve gûyâ Bağdad Kal'ası'nın muhâsarasına urbân ve Kızılbaş'dan yirmi bin mikdârı asker bırağub kendü dahi başında olan asâkir-i menhûsesiyle Tebriz câniblerine varup cem'iyet ve zu'm-ı bâtilınca ol taraftan hudûd ve sınura taarruz ve tecâvüz sevdâsında olacağı haberin işâat etmekle mesfûr Lutf Ali Hân hâlâ Tebriz havâlilerinden ve Karadağ'dan maiyyetine asker yazup Tebriz'de tecemmu' ve Tebriz'e karîb olan sığınaklarını derûn-ı şehre doldurmak tedârikinde olduğunu hâlâ Revan cânibi ser'askeri düstûr-ı mükerrrem, müşîr-i mufahham, nizâmü'l-âlem vezîrim İbrahim Paşa edâma'llâhu teâlâ iclâlehû i'lâm etmeğin imdi işbu emr-i şerîfim (boş) ile vusûlünde siz ki mûmâ-ileyhimsiz maiyyetinizde olan asâkir-i Tatar ile her ne mahalde bulunursanız ser'asker-i müşârûn-ileyh ile haberleşüp re'y-i rezîni üzre amel ve hareket ile tavâif-i Kızılbaş'ın cem'iyetlerini teşdît ve tefrîkinde ol tarafa me'mûr asâkir-i nusret-meâsirim ile kemâl-i ittifâk ve ittihâd ile bezl-i vüs' u kudret ve memleketinizin (...) târâcına müsâraat ve Revâfız-ı bed-âyine her vechile gereği gibi isâl ve hasâret ederek uğur-ı dîn ü devlet-i ebed-karînimde mesâî-i meşkûre ve meâsir-i mebrûre vücûda getürmeğe bezl-i vüs' u kudret ve sarf-ı tâb ü tâkat idüp mikdâr-ı zerre kusûr ve rehâvetden be-gâyet ihtirâz ve mücânebet eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

Fî evâil-i Z. sene [1]145 [24 Mayıs 1733]

Kayd şüd

منبوتنه مبارکه شرقا جنوبه و باور کز ...
 بنده و ملازمت و نه ازین حواله ...
 طهارت بقوی تا به لایه ...
 بری کز یک مقلدی ...
 بنده و قیامت ...
 بنده و قیامت ...
 صد و کسوزه ...
 لطف عیفا ...
 غیر لعددا ...
 جبهی ...
 اجدود ...
 و صونه ...
 هرگز ...
 نشین ...
 و فرزند ...
 ارباب ...
 مشهور ...
 مقلد ...
 صدر ...

Askeriyle birlikte Revan taraflarında Rafıziler üzerine kışa ve yağmura bakmadan harekatta bulunan Serasker Abdullah Paşa ile askerlerin düşman karşısında başarılı olmaları için dua ederek onları tebrik ve cihadı teşvik eden ayet ve hadisle süslenmiş Birinci Mahmud'un hatt-ı hümayunu.

Sen ki ser'asker-i hamiiyet-perverim Abdullah Paşa ve siz ki müşârun-ileyhin maiyyetine me'mûr askerimsiz cümleniz berhûrdâr olası zâtınızda merkûz olan gayret-i dîniyye muktezâsınca kışa ve yağmura bakmayup Revan taraflarına teziyye gayret edüp vardığınız haberini işitdim cümleniz mazhar-ı duâ-yı hayr-ı pâdişâhânem olmuşsuzdur göreyim sizi gayret kuşağını kuşanup Kurân-ı azîmü's-şânda buyurulan "Harrdi'l-mü'minîne ale'l-kitâl" âyet-i kerîmesi ve Peygamberimiz hazretlerinin buyurduğu "El-cennetü taht-ı zilâli's-suyûf" hadîs-i şerîfi müceblerince askerimi ashâb-ı kirâmın ve ehl-i sünnetin düşmanı olan Revafızların üzerlerine taslît ile mel'ûn-ı mezbûrları kahr u tedmîr edüp dîn uğurunda ve Devlet-i Aliyyem yolunda gayret ederek rızâu'llâha ve Peygamberimizin rızâsına muvâfik gazâ ve cihâda bezl-i kudret eyleyesiz duâ-yı hayrım sizinle biledir.

Evvel yazılan

5 B. sene [1]147 [1 Aralık 1734]

سنکه سرعسكر محبت پرورم عبدالله پاشا و سزکه مشارالیهك معیننه مأمور
عسكرم سز جمله كز بر خور دار اوله سز ذانكزده مرگوز اولان غیرت دینیة
مقتضا سنجه قیسه و یا عموره باقیوب روان طرفرینه تزیة غیرت ایدوب
وارد یفكر خبرینی ایشتم جمله كز مظهر دعای خیر پادشا هانم اولش نذر
كوره بيم سزی غیرت قوشاغنی قوشانوب قرآن عظیم الشانده بیوریلان
حَرَضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ایه کریمی و پیغمبرم حضرتلرینك بیوردیغی
لجته تحت ظللال السیوف حدیث شریفی موجب برنجه عسكرمی اصحاب کرامك
واهل سنتك دشمنی اولان روا فضلرك اوزر لرینه تسلیم ایله ملعون مزبور
فروتمیر ایدوب دین اغورن و دولت علیه م بولنده غیرت ایده دن
رضاء الله و پیغمبرمك رضا سنه موافق غزا و جهاد، بذل قدرت ایلمه سز

اول بارلک
۱۷۳۵

دعای خیرم سزکله بیله در

Şark canibi Seraskeri Vezir Abdullah Paşa ile orduda bulunan vüzerâ ve mirîmiran ve askerlerin Musul'dan hareketle Revan taraflarında toplanmış olan Kızılbaş askerinin bulunduğu bölgeye varmalarından dolayı oldukça memnun olduğu ve şimdi de bütün orduda görevli beylerin ve askerlerin Serasker Abdullah Paşa'nın emir ve görüşlerine itaat ederek Kızılbaş askerlerinin üzerine yürüyüp onları mağlup edip o bölgeden Kızılbaş askerini defetmek için bütün gayretleri ile savaşmaları ve bu savaşta başarılı olmaları temennisiyle padişahın Abdullah Paşa ve ordudaki beylere ve askerlere hitaben gönderdiği ferman.

Sahh Buyuruldu

Şark cânibi ser'askeri Vezîr Abdullah Paşa'ya ve ordu-yı hümâyûnda olan sâir vüzerâ-yı izâmı ve mîrmîrân-ı kirâma ve ümerâ-i zevîl-ihîtirâma ve yeniçeri ve sipâh ve silahdâr kethüdâları ve bölükât-ı erbaa ağavât ve kethüdâları ve cebeci ve topçu ve top arabacıları kethüdâlarına ve Mısır askeri rüesâ ve zâbitânına ve eyâlât ve elviye alay beylerine ve süvârî ve piyâde levendât zâbitânına ve serdengeçdi ağalarına ve bi'l-cümle asâkir ve neferât kullarıma hüküm

Sen ki ser'asker-i hamîyyet-güster ve siz ki maiyyetinde olan vüzerâ-yı gayret-eser müşârun-ileyhim ve sâir rüesâ ve zâbitân ve bi'l-cümle kapum kulları ve neferât-ı mûmâ-ileyhimsiz, cümleünüzden me'mûl-i hümâyûnum olduğu üze ashâb-ı güzîn muhabbetinde ve devlet-i ebed-karînim uğurunda gayret ve hamîyyet kuşağını kuşanup ehl-i sünnet ve cemâatin düşman-ı cânı olan Kızılbaş askerini kahr u tedmîr ve mesfûrların fesâd ve habâsetlerinden memâlik-i mahrûsemi tanzîf ve tathîr azîmeti ile böyle eyyâm-ı şîtâda yaşa yağmura ve kara çamura bakmayarak ve zahmet ve meşakkati kayırmayarak gönül birliği ile Musul taraflarından hareket eyledikten sonra sarp ve sengistân dağları aşarak müsâraaten Revan cânibine cân atup bi-avnillâhi teâlâ mahall-i merkûma vusûl ve o takrîb ile zikr olunan mahallin ve etrâf ve cevânibinde vâki' yerlerin sükkân ve muhâfızı olan ehl-i İslâma ve asâkir-i gayret-irtisâm emniyyete mevsûl oldukları resîde-i sem'î hümâyûnum olmağla sa'yiniz meşkûr ve hidmetiniz mebrûr olmuşdur. Sen ki ser'askerim müşârun-ileyhsin ber-hurdâr olasın ve siz ki maiyyetinde olan vüzerâ-yı müşârun-ileyhimsiz yüzünüz ak olsun ve siz ki mîrmîrân ve ümerâ ve zâbitân ve sâir neferât ve asâkir-i mûmâ-ileyhimsiz nân ü nemek-i pâdişâhânem cümleliğe helâl olsun, bundan böyle dahi cümleünüzden gayret ve hamîyyet zuhûru me'mûl ve melhûz-ı hümâyûnum olup hazîne ve asker ile takviyetiniz husûslarına ikdâm ve ihtimâm olunmağın ifâde-i ahvâl için işbu emr-i şerîfim isdâr ve (boş) ile irsâl olunmuşdur, vusûlünde keyfiyet cümleliğizin ma'lûmu olduktan sonra sen ki ser'asker-i müşârun-ileyhsin ordu-yı hümâyûnumda ve bi'l-cümle ol câniblerde olan vüzerâ-yı izâm ve sâir zâbitân ve neferât kullarımı bağı ü inâd ile gazâ ve cihâda terğîb ve bu yolda çekdikleri zahmet ve meşakkatin dünyâ ve ukbâda ecr ü mükâfâtı zâyî' olmayup her hâlde müşâhede edeceklerin cümlesine tefhîm ve tebyîn ederek kendülerin dîn-i mübîn ve devlet-i ebed-karînim hidemâtında a'mâl ve istihdâm edüp bu üslûb üzere o cânibde olan Kızılbaş askerini kahr u tedmîr ve mesfûrları memâlik-i mahrûsemden tard ve teb'îd ile o havâliyi şerr ü fesâdlarından te'mîn ve tathîre mübâderet ve siz ki anda olan vüzerâ-yı müşârun-ileyhimsiz sizin her birinizden böyle vakitlerde hidmet me'mûliyle mekârim-i seniyye-i mülûkâneye mazhar olageldiğınızı tezekkür ederek siz dahi her hâlde ser'asker-i müşârun-ileyhin re'y-i rezîn ve ittifâk-ı sedâd-karîrine mutâbaat ve siz ki mîrmîrân ve ümerâ ve zâbitân-ı asâkir ve sâir neferât-ı mûmâ-ileyhimsiz emeğiniz mukâbili dünyâ ve âhirette mükâfât olunacağınız muhakkak olmağla göreyim sizi siz dahi ve hemân cümleliğe cân ve başa bakmayup ittifâk-ı kulûb ile ser'asker-i müşârun-ileyhin a'mâl ve istihdâm eylediği hidemât-ı hümâyûnumda bez-i tâb ü tâkat ve izhâr-ı gayret ve hamîyyet ederek ol havâlide olan Kızılbaş'ın cem'iyetlerin tefrika ve taraf taraf üzerlerine hücum ve tasallut ile mel'ûnları memâlik-i mahrûsemden tard ve teb'îde ihtimâm ve dikkat ve fevz ü felâhınızı mûcib olan da'avât-ı hayriyye-i pâdişâhâneme tekrâr be-tekrâr mazhar olmağa cân ve gönülden müsâraat ve bu vech üzere hareket ile gayûr olan Allâh'ın rahmetine ve Resûlullâh'ın ve âl ü ashâbının şefâatlerine nâil olmağa bez-i mâ-hasal kudret eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuşdur. Evâil-i Ş. sene [1]147 [5 Ocak 1735]

Gence Kalesi'ni muhasara etmiş olan Kızılbaşlara karşı savaşın kalenin ve kaledeki Müslümanların kurtarılması için Van Valisi Timur Mehmed Paşa'nın Şark Seraskeri olan Abdullah Paşa'nın emrine verildiğine dair Sultan I. Mahmud tarafından Van Valisi Timur Mehmed Paşa'ya hitaben gönderilen emir.

**Sahh.
Buyuruldu**

Van vâlisi Vezîr Timur Mehmed Paşa'ya hüküm

Gence Kal'ası'nı muhâsara üzere olan Kızılbaş tâifesini kahr u tedmîr ile anda olan ibâdullâhî te'mîn eylemek muktezâ-yı gayret-i dîniyye olup ve sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin. Sen o taraflarda olan vüzerâ-yı kirâmımın hamîyyet ve şecâat ile mevsûflarından olmandan nâşî sen dahi mümkün mertebe süvârî asker tedârik ve Şark cânibi Ser'askeri vezîrim Abdullâh Paşa'nın re'yi üzere amel ederek münâsib gördüğü vech üzere düşmanın imrâr ve zehâyiri kat'ına ve ba'zı taraflardan üzerlerine hücum ile tazyîk olunmalarına ihtimâm eylemen husûsları emr-i şerîfimle sana ifhâm olunmuşidi. Kal'a-i merkûmede bu kadar müddetden berü muhâsara olunan ehl-i İslâmın ve kal'a-i mezbûrenin keyfiyetlerine vukûf tahsîl olunmayup ahvâllerine gereği gibi tahsîl-i ittîlâ' olunmak murâd-ı hümâyûnum olmak hasebiyle hâliyâ rikâb-ı hümâyûnumda kapucular kethüdâsı vekîli olan Ali dâme mecduhû bi'n-nefs Gence Kal'ası'na idhâl olunup keyfiyete gereği gibi tahsîl-i ittîlâ' eyledikten sonra Gence'den arz ve mahzar ile gelüp kal'a-i mezbûrenin ve içinde olan ibâdullâhın ahvâllerini bi'l-müşâfehe rikâb-ı hamîyyet-nisâbımda takrîr ve beyân eylemesi matlûb-ı hüsrevânem olmakla mûmâ-ileyh Ali senin ikdâm ve gayretin ile mi olur yohsa âhar vechile mi olur ne tarîkle olur ise olsun bi-mennihî teâlâ alâ-eyyi hâlin Gence Kal'ası'na îsâl ve idhâl olunması ser'asker-i müşârun-ileyhe başka emr-i şerîfimle tenbîh olunmağla ifâde-i hâl (kesik) emr-i şerîfim isdâr ve mûmâ-ileyh Ali dâme mecduhû ile irsâl olunmuşdur. İmdî (kesik) sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin keyfiyete gereği gibi tahsîl-i vukûf eyledikten sonra gelüp lisânen (kesik) ifâde eylemen için mûmâ-ileyhin Gence'ye idhâl olunması hâssaten senden matlûb-ı hümâyûnum olduğu ma'lûmun oldukda sen dahi derûnunda olan gayret ve hamîyyeti ibrâz ve izhâr ederek ne tarîkle ve ne vechile olur ise mûmâ-ileyhi Gence Kal'ası'na îsâl ve idhâle bezl-i gayret edüp ve mukaddema tenbîh olunduğu üzere düşmana dahi mümkün mertebe tazyîk ve tefrika vermeğe ihtimâm ve dikkat eylesin, bu vakitler erlik ve bahâdîrlık levâzımını icrâ ile tamâm yüz aklığına muvaffak olacak vakitler olmağla göreyim seni ser'asker-i müşârun-ileyhin re'y ve ittifâkına mütâbaat ile mûmâ-ileyhin kal'a-i merkûmeye idhâlinde ve düşmanın avn-i Hak ile tazyîk ve tefrika verilmek husûslarında cân ve başa bakmayup uğur-ı hümâyûnumda sarf-ı kudret edüp da'avât-ı pâdişâhâneme mazhar olmağa sarf-ı derûnla mübâderet ve müsâraat eylemen bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur.

Evâhir-i L. sene 1147 [24 Mart 1735]

Revan hanı Muhammed Han ile İran şehzadesinin anlaşmaları ve küçük şehzadenin Revan'a gelerek askerlerini geri çektiği, Rus kuvvetlerinin bozguna uğratıldığı.

Revan Hânı Muhammed Hân ile şehzâdenin musâlahası ve küçük şehzâdeyi derûn-ı Revan'a duhûl ve askeri geriye çekdiklerini ve Rusya kuvvetinin inhizâmını müş'ir vürûd eden kâimedir.

Saâdetlü, devletlü, mürüvvetlü, re'fetlü, atûfetlü vâlâşânım sultânım efendim ağa-yı celîlü'l-kadr hazretleri Bu def'a tahrîr olunan kâimemizi hâmil tatar kulları ahşam olduğundan tarafınıza müterâhî olamayup ferdâsı Revan üzerinde olan şehzâde askerinden Necef Kulu Hân tarafından bir kâğıd zuhûr edüp mefhûmunda Rusyalu keferesi asker-i menhûsesiyle Üçkilise'ye karîb bir mahalle nüzûl edüp ba'dehû şehzâde askerinde olan hânlar şehzâde ile Revan hânının beynlerini tavassut birle Revan hânına kanâat ve i'timâd verüp küçük şehzâdeyi Revan derûnuna alup i'timâd etdikden sonra bin süvari ve bin piyade ve dört top iki hunbara Revan hânı verdikden sonra Rusyalu keferesiyle mukâtele ve muhârebe ve ceng ü cidâl edüp Rusyaludan vâfir dil ve kelle ve ağırlık aldıklarını ve yevm-i Cum'a def'aten ceng edecekleri tahrîr olunup ve Necef Kulu Hân'ın aynı kâğıdı taraf-ı mürüvvetlerine gönderilmiştir ve İbrahim Hân dahi beş bin mikdârı piyade ile şehzâde askerine lühûklarını ve şâh dahi mâh-ı Rebî'u'l-âhir'in guresinde Tebriz'e lühûkunu haber verdiklerine mebnî işbu kâime-i hulûs-dâime tahrîrine bâdî ve tatar kulları yediyle firistâde-i devlet-masîrleri kılındı bi-mennihî te'âlâ vusûlünde ma'lûm-ı raûfileri buyuruldukda bundan sonra her ne havâdis zuhûr eder ise inşâallâhu te'âlâ peyderpey tahrîr ve ifâde olunur hemân tab'-ı devletlerinden ferâmûş buyurmaları vâbeste-i mürüvvetleridir efendim.

İşbu nizâ' mâh-ı Rebî'u'l-evvell'in yirmi üçüncü Pazartesi vâki' olmuştur Cum'a günü muhârebesi haberi vürûdunda derhâl tahrîre müsâraat olunacağı.

[29 Zilhicce 1147] [22 Mayıs 1735]

Tahmasbkulu Han, Kars'da mağlup olarak Kars Suyu'nun öbür yakasına firar eylediği haberi büyük bir memnuniyete sebep olduğu; kendisinin Revan tarafından Tebriz'e kaçtı ise takip edilmemesi ve Gence'de mahsur kalan askerlerin imdadına yetişilerek Gence Kalesi'nin kurtarılması emrini havi Şark Seraskeri Köprülüzade Abdullah Paşa ve emrindeki beylere ve askerlere hitaben yazılan hüküm.

Sahh Buyuruldu

Hâlâ Şark cânibi ser'askeri Vezîr Köprülüzâde Abdullah Paşa'ya ve maiyyetine me'mûr vüzerâ-yı izâm ve mîrmîrân-ı kirâm ve ümerâ-yı zevî'l-ihtrâm ve Kol Kethüdâsı Hasan ve sipâh ve silahdâr kethüdâları ve bölükât-ı erbaa ağavât ve kethüdâları ve cebeci ve topçu ve top arabacı ocakları kethüdâlarına ve eyâlât ve elviye alay beylerine ve serdengeçdi ağalarına ve bi'l-cümle efrâd-ı asâkir-i nusret-irtisâma hüküm ki

Sen ki ser'asker-i müşârun-ileyhsin tarafından Deraliyem'e bu def'a vârid olan kâğıdlar manzûr-ı hümâyûnum olup tahrîr olunduğu üzere Tahmasbkulu Hân Muharremü'l-harâm'ın ikinci günü Kars'da ordu-yı hümâyûnumun üzerine geldikde asâkir-i nusret-meâsirim ile beş sâat mikdârı muhârebeden sonra hân-ı merkûm asâkir-i menhûsesini gerü çeküp ordudan bir sâat ba'îd mahalle nüzûl ve asâkir-i mansûrem dahi yerlerinde karâr eyledikten sonra hân-ı mezbûr gece karanlığında kalkup ve ordudan yedi sâat ba'îd Kars suyunun öte cânibine nüzûl ve üzerine varılmak tedârikinde iken andan dahi kalkup Arpaçay'ının geçidinden mürûr ve Revan tarafından Tebriz cânibine firâr kasdında olduğu ihbâr olunduğuna binâen asâkir-i mansûremle üzerine varılmak azîmetinde olduğunuz bi'l-cümle ma'lûm-ı hümâyûnum olmuşdur, berhudâr olası ancak o makûle a'dânın gereği gibi kahr u tenkîli ve sekiz aydan berü muhâsara üzere olan Gence Kal'ası'nın tahlîsi farz ve vâcib olduğu ecilden asker tertîbi ve mühimmât ve levâzım tedâriki için bu kadar beytül-mâl-ı müslimîn sarf olunup ordu-yı hümâyûnda bi-hamdillâhi teâlâ cünûd-ı gayret-nümûn kesret ü vefret ve düşman tarafı dún olduğundan başka mukaddemâ mâbeynde kurb mesâfe olduğuna ve hâlâ asâkir-i nusretimin üzerine gelmek takrîbi ile dahi ziyâde suhûlet vukû'una binâen üzerine varmak ve ta'kîb ve tenkîl olunmak cümlelerin lâzime-i hamîyyeti olmağla sen ki ser'asker-i hamîyyet-perverim ve siz ki vüzerâ-yı müşârun-ileyhim ve sâir mûmâ-ileyhimsiz bundan akdem fermân-ı hümâyûnum olduğu üzere şimdîyedek bi-lütfillâhi teâlâ gerek Gence'nin tahlisinde ve gerek düşmanın kahr u tedmîri ve memâlik-i mahrûsemden tard ve ihrâcında bezl-i makdûr olduğu melhûz-ı tab'-ı safâ-makrûn-ı mülûkânem olup ve lâkin eğer henüz bu âna dek düşmanın ta'kîbi birle kahr u tedmîr ve tard ve inkıyâdı vâkî' olmamış ise bundan sonra kat'â bir dürlü meks ve ârâma ve te'hîr ve tevakkufa cevâz göstermeyüp bi-avnillâhi teâlâ ne vechile ve her ne tarîk ile olur ise düşmanın memâlik-i mahrûseden tardı ve Gence Kal'ası ve derûnunda olan muhâfızlarının tahlîsi cümlelizden matlûb-ı hümâyûnum olmağın işbu emr-i şerîfim ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde memâlik-i mahrûsem hudûdundan bî-mezheb olan düşmanın kahr u tenkilleriyle tard ve teb'îdi ve Gence muhâfızlarının ve kal'asının tahlîsi matlûb-ı hümâyûnum olduğu ma'lûmunuz oldukda eğer hân-ı mesfûr henüz Kars hudûdu dâhilinde ise anın üzerine eğer Tebriz tarafına yıkılıp gitmiş ise şimdilik Gence tarafına azîmet ile bu nice müddetden berü kal'a-i merkûme muhâfazasında a'dâ ile keşâkeş üzere olan ümmet-i Muhammed'in tahlîsinde bezl-i makderet ve sarf-ı tâb ü tâkat ile rızâullâha ve rızâ-yı hümâyûnuma muvâfık hizmet vüçûda getürmeğe dikkat-i tâm eyleyesiz cümlelizni vikâyet-i İllâhiyyeye emânet eylerim, göreyim sizi her biriniz gayret kuşağını kuşanup a'dâ-yı ashâb-ı güzîn olan düşmanın kahr u tedmîrine ve Gence'de nice meşakkat çeken ibâdullâhın tahlîsine merdâne mübâderet ve bu vesîle ile dünyâ ve âhîret yüz aklığî tahsîline ve duâ-yı hayr-ı pâdişâhâneme mazhar olmağla bezl-i gayret eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuşdur buyurdum ki.

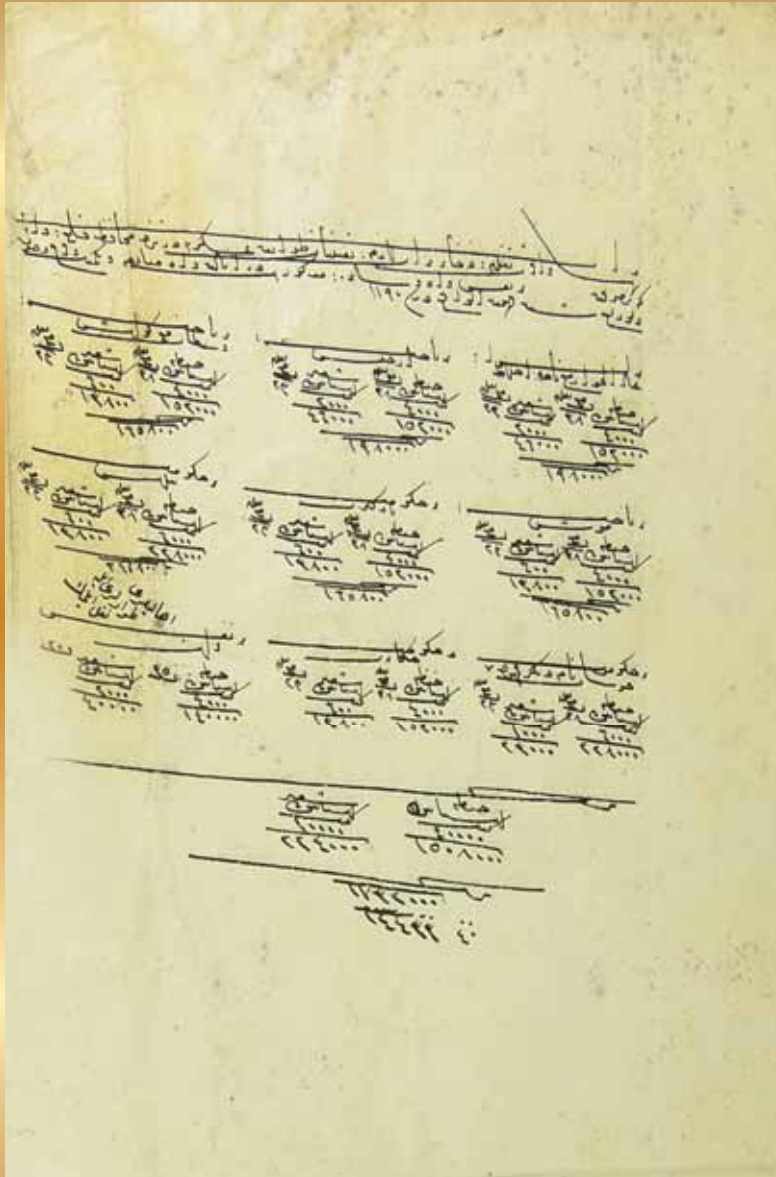
Fî evâhir-i M. sene [1]148 [22 Haziran 1735]

Van Kalesi Şark hududunun en son noktasında ve Azerbaycan sınırında olduğundan kaledeki askerlerin ihtiyaçları için her an zahirenin hazır bulunması oldukça önem taşıdığından Van eyaletine bağlı kaza ve nahiyelerden miktar ve bedelleri belirtilen toplam 40000 kile buğday ve 10000 kile arpanın satın alınarak Van Kalesi'ne teslim edilmesi.

Berây-ı bahâ ve ücret-i nakliyye-i zehâir berây-ı lâzime-i ta'yînât-ı tavâif-i askeriyeye der-nezd-i muhâfaza-i Kal'a-i Van ki be-ma'rifet-i (boş) an nefsi-i Van ve sâire-i mezkûrîn der-eyâlet-i Van mübâyaa ve tekmîl ve harc u sarf ve tevzi' şüde fermûde el-vâki' der-sene 1190.

An livâ-i Adilcevaz maa nâhiye-i Ahlat		An nâhiye-i Erciş		An nâhiye-i Vastan maa Gevaş	
Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 2000 keyl 46000 akçe Maa nakliyye 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 2000 keyl 46000 akçe Maa nakliyye 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 600 keyl 13800 akçe Maa nakliyye 23 akçe
Yekûn: 198000 akçe		Yekûn: 198000 akçe		Yekûn: 165800 akçe	
An nâhiye-i Muş		An hükümet-i Bargiri		An hükümet-i Bitlis	
Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 600 keyl 13800 akçe Maa nakliyye 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 6000 keyl 13800 akçe Maa nakliyye 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 6000 keyl 228000 akçe Maa nakliyye 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 600 keyl 13800 akçe Maa nakliyye 23 akçe
Yekûn: 165800 akçe		Yekûn: 165800 akçe		Yekûn: 241800 akçe	
An hükümet-i Hoşab nâm-ı diğer Mahmudiye		An hükümet-i Hakkari		An nefer-i VanAhalileri davarları ile nakleylemek	
Hinta-i İstanbulî 6000 keyl 22800 akçe Maa nakliyye Fi 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 1000 keyl 23000 akçe Maa nakliyye Fi 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 152000 akçe Maa nakliyye Fi 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 600 keyl 13800 akçe Maa nakliyye Fi 23 akçe	Hinta-i İstanbulî 4000 keyl 140000 akçe Maa nakliyye Fi 38 akçe	Şa'îr-i İstanbulî 2000 keyl 40000 akçe Maa nakliyye Fi 20 akçe
Cem'an yekûn					
Hinta-i İstanbulî 40000 keyl 1508000 akçe			Şa'îr-i İstanbulî 10000 keyl 224000 akçe		
Yekûn 1732000 akçe 14433 guruş, 40 para					

Sahh

Telhîs mûcebince Başmuhâsebe'ye kayd olunup ber-vech-i nakd verilmek üzere meblağ-ı mezbûrun tezkiresi ve sûreti ve iktizâsına göre ahkâm-ı şerîfesi tahrîr olunmak buyuruldu.

Fî 14 Za. sene [1]190 [25 Aralık 1776]

Arz-ı bendeleridir ki

A'zam-ı serhaddât-ı Şarkıyyeden refî'u'l-bünyân Kal'a-i Van bir hısn-ı hasîn-i şâmihü'l-erkân ve Azerbaycan olup her hîn ve her ânda ve ale'l-husûs bu evânda derûnunda mükemmel ve müstevfî zehâyir mevcûd bulunmasından lâbüd olup be-tahsîs bu esnâda keyd ü gezend-i düşmandan muhâfaza ve muhâsesesiyçün müretteb olan asâkir-i nusret-eserin ta'yînât-ı rûz-merreleriyçün sâbıkda olduğu vechile Eyâlet-i Van dâhilinde olan kazâ ve nevâhîden mertebe-i kifayede zehâyir mübâyaası vâcibât-ı umûr-ı Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendden olduğu cihetden lâzım gelen behâ ve nakliyyesi ber-vech-i nakd ashâbına verilerek kırk bin keyl-i İstanbulî hinta ve on bin keyl-i İstanbulî şa'îr mübâyaasıçün Başmuhâsebe'den tahrîr olunan tertîb defterinden ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda sudûr eden fermân-ı âlîleri mûcebince ol mikdâr keyl hinta ve şa'îr hâlâ Van muhâfızı ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le bâlâda mastûr kazâlara tevzî' ve mahsûl-i cedîdden ucâleten mübâyaa ve tedârik ve maa nakliyye bahâların ashâbına vererek kal'a-i mezbûra nakl ve anbarına teslim ve mîrmîrân-ı mûmâ-ileyh ma'rifetiyle tavâif-i askeriyeye tevzî' etdirilmek ve emr-i mübâyaaasında bir ferdin bir akçe hakkı ketm ve kat' olunmamak şartıyla işbu tertîb defteri Başmuhâsebe'ye kayd olunup ber-vech-i nakd verilmek üzere meblağ-ı mezbûrun tezkiresi ve sûreti ve iktizâsına göre ahkâmı yazılmak bâbında fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretle-
rinindir.

Tezkire ve sûret-dâdesi

14 Ca. sene 1190 [1 Temmuz 1776]

عرض من لربود
 اعظم برمدان شرقیه دن رفیع البیان قلعه وان برمن حصین شایخ الزکام
 واز رجبان اولوب فرجه وهران وعلی الخفصی بووانی دروندن مکل منوی
 ذخایر میجوید بوختنک لوب اولوب بخصی بو اناره کید وکزند شمدن برمان
 وچاره سبجون قرین اولون عاکر نرفض اثرک فعیات دوز من برجون ساقند
 اولدیجی وجهه ابان وان داغند اولون قضا فوا میدن مرتبه کفایه ده وچار
 مباحه سی واجبات موردی عدله اید بو نون اولدیجی چندن لزوم کاتر
 با و نغیدی بر وجه نقد معاينه و بر به دن قضا بک کل اسان خطه اولون
 بک کل اسانوی شعبه مباحه سبجون باشی حاسبه دن تحریر وندان قرین قرین
 معلوم و نغدی بوردلوش سردر ایدن قران عالی دی موسیجه اولقدار کل خطه
 رشید حاله وان ماضی موسفی و معرفت شرعیه باله و سلطه فضا له نوری موسی

عرض من لربود
 اعظم برمدان شرقیه دن رفیع البیان قلعه وان برمن حصین شایخ الزکام
 واز رجبان اولوب فرجه وهران وعلی الخفصی بووانی دروندن مکل منوی
 ذخایر میجوید بوختنک لوب اولوب بخصی بو اناره کید وکزند شمدن برمان
 وچاره سبجون قرین اولون عاکر نرفض اثرک فعیات دوز من برجون ساقند
 اولدیجی وجهه ابان وان داغند اولون قضا فوا میدن مرتبه کفایه ده وچار
 مباحه سی واجبات موردی عدله اید بو نون اولدیجی چندن لزوم کاتر
 با و نغیدی بر وجه نقد معاينه و بر به دن قضا بک کل اسان خطه اولون
 بک کل اسانوی شعبه مباحه سبجون باشی حاسبه دن تحریر وندان قرین قرین
 معلوم و نغدی بوردلوش سردر ایدن قران عالی دی موسیجه اولقدار کل خطه
 رشید حاله وان ماضی موسفی و معرفت شرعیه باله و سلطه فضا له نوری موسی

جدید دن عماله مباحه و نذارک مع نقلیه بالکن اصعابه جره دن قلعه بورد
 نقل و انبارینه برجه و بربران موسی اید مع نقلیه طوایف عسکر یه به نوزع اندر
 و امر مباحه سندن بر فرق بر افجه هفی کتم و قطع و نظامی نیرله شوم نون قرین
 باشی حاسبه به قدر اولوب بر وجه نقد و بر بک اولون مبلغ فیه دن نغدی موسی
 و افضا سنده کون احکامی بازلو بایده قران دوقطو غنا بنو سلطام مخفی بکورد

رکره و شمس
 ۱۹

İran Vekili Zend Kerim Han'ın birkaç seneden beri Bağdad ve Basra taraflarına taarruz ettiğinden Erzurum taraflarına da hücum etmesi ihtimaline karşı Şark canibi Seraskeri Seyyid İbrahim Paşa'ya Erzurum Eyaleti'nin idaresinin de verilip Azerbaycan hanları ile güzel geçinerek onlardan Osmanlı Devleti aleyhine harekette bulunmamalarını temin etmesi ve mümkün olduğu kadar İran ile dostane surette geçinmesi bu mümkün olmaz ise Azerbaycan hanları ile haberleşerek İran tarafından Osmanlı ülkesine yapılacak tecavüzleri önlemesine dair padişah tarafından Seyyid İbrahim Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.

Sahh Buyuruldu

Hâlâ Erzurum vâlisi Vezîr es-Seyyid İbrahim Paşa'ya hüküm ki

Sen ki vezîr-i dirâyet-semîr ve müşîr-i sadâkat-masîr-i müşâr-un-ileyhsin sen sağâr-ı sinninden berü hidemât-ı devlet-i ebediyyü'l-istimrâr ve mehâmm-ı saltanat-ı dâimü'l-karârımda müstahdem olarak muktezâ-yı kâr-âgâhî ve fetânet ve mübteğâ-yı hayr-hâhî ve kiyâsetin üzre nice nice hidemât-ı pesendide ve harekât-ı sencîdide ibrâzına muvaffak olduğundan kat'-ı nazar bi'l-istihkâk ihrâz eylediğin merâtib-i refî'a ve menâsıb-ı münîfede rızâ-yı sa'd-iktizâ-yı şâhâneme muvâfık ve hâtır-hâh-ı hidîvâneme mutâbık hareket ve her hâlde âkılâne ve müdebbirâne hizmet edüp hakkında min külli'l-vücûh vüsûk ve i'timâd-ı pâdişâhânem derkâr olduğuna binâen miyâne-i emsâlınden intihâb ve ordu nezâretiyle ol tarafa ta'yîn olunup ve İran Vekili Zend Kerim'in birkaç seneden berü Basra ve Bağdad taraflarına olan sû'-i kaskına mebnî Devlet-i Aliyyem'le hem-hudûd olan Azerbaycan hânları taraflarından dahi mugâyir-i sulh u musâfât nâ-merzî harekât zuhûr eylemek ihtimâliyle bundan akdem ol tarafda ser'asker ta'yîniyle tertîb-i ordu ve techîz-i asâkir husûsuna irâde-i mülûkânem erzânî kılınup hazîne-i mekârim-defîne-i şâhânemden mukaddem ve muahhar birkaç bin kise akçe irsâl ve tehyie-i udde ve utâde sa'y-i behîmâl olunarak hem cânib-i mîrî hasârete giriftâr ve hem ol taraflarda olan reâya te'diye-i hizmet-i tekâlif ile bî-râhat ve firâr ve taraf-ı Devlet-i Aliyyem'den me'mûr olanlar ve tertîb ve ta'yîn kılınan tavâif-i askeriyeye mihan ve meşâkka dûçâr olup Azerbaycan hânları tarafından adâvet ve husûmete dâir bir hareket eğerçi ihsâs olunmayup lâkin izâle-i efkâr-ı hâtır-hırâşa mûcib bir hâlet-i müstahsene zuhûru müyesser olup bu keyfiyet bî-hûde itlâf-ı hazâin ve it'âb-ı asâkir ve ahâlîyi müeddî olduğundan serâir-i ahvâle tahsîl-i vukûf ve ittîlâ' birle her tarafa ihâle-i enzârecessüs birle her husûsu tahkîk birle ol tarafların gavâilden rehâ-yâb ve emniyyet hâsil olmasına bir tarîk istihsâl eylemek husûsu tavsiye ve telkîn olmuşdi ol tarafa vusûlünden berü meftûr olduğun sadâkat ve hayr-hâhî ve gayret ve kâr-âgâhî iktizâsınca hânân-ı Azerbaycan'dan kavî ve fi'li âhara nisbetle mu'teber olan Revan hânı ve sâir hânân ile dostâne mükâtebe olunarak bünyân-ı sulh ve musâfât-ı kadîmenin te'sîs ve ahkâmına dikkat ve ihtimâm ve Revan Eyâleti'nin ulemâ ve a'yânı mühürleriyle memhûr bir kıt'a ma'mûlün-bih vesîka ahz eyleyüp ve sâir Azerbaycan hânları dahi şerâit-i sulh ve musâfât-ı kadîmeye mugâyir hareket eylememek ve fîmâ ba'd sadâkat ve dostî merâsimini îfâ eylemek husûsunda sâbit-kadem ve râst-ı harem olduklarını mutazammın bundan akdem savb-ı şeref-edeb-i mülûkânemden teşrîfât-ı hümâyûnum ile kesb-i mefâharet ve mübâhât eden sâhib-i i'tibâr ve kaviyyü'l-iktidâr

Tiflis hânı İrakli Hân sadâkat-âsâr tarafına senedât i'tâsıyla itmînân hâsil olacak derecelerde i'timâd etdiklerine binâen hân-ı mûmâ-ileyh dahi cümlesine mütekeffil olduğunu mübeyyin nev-pesendesini(?) Mirza Görgin ile dergâh-ı sipihr-iştibâh-ı hidîvâneme arz ve takdîm eylediği arızası manzûr-ı mekârim-mevfûr-ı hüsrevânem olup işbu hizmet-i celîle-i Devlet-i Aliyyem'i dahi bu vechile te'diye ve tekmîl ve rızâ-yı meyâmi-iktizâ-yı şehen-şâhânemi tahsîl edüp şâyeste-i eltâf ve inâyet-i bâhirânem olduğuna binâen terfî-i kadr u şânınla hâiz-i nisâb-ı mübâhât ve iftihâr olman için karîha-i sabîha-i mülûkânemden rütbe-i sâmiye-i vezâret ile Eyâlet-i Erzurum uhdene tevcîh ve ihsân ve ol taraflarda çend müddet dahi bu vechile ikâmet ve İran ile hem-hudûd olan tavâif-i ekrâd ol taraflarda ordu tertîbi takrîbiyle ümerâ-yı aşâyir ve rüesâ-yı sâire câniblerinden fîmâ ba'd mugâyir-i sulh u musâfat bir hareket-i nâ-merziyyeye cesâret eder olur ise o makûlelerin te'dîb ve gûşmalleri uhde-i sadâkat ve istiklâline tefvîz kılınmağla taraf taraf imâle-i enzâr-ı basîret ederek gerek hem-hudûd olan hânân-ı Azerbaycan taraflarından ve gerek tavâif-i ekrâd câniblerinden mugâyir-i ahd ü mîsâk bir hareket-i nâ-bercâ ihsâs olunur ise cümle ma'rifetiyle indifâ'-ı gâileleri esbâbının istihâline bezl-i cell-i himmet eylemen fermânım olmağın işbu emr-i âlî-şânım ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuşdur imdi hakk-ı sâdikânende vüsûk ve i'timâd-ı pâdişâhânem derkâr olduğu ecilden ol tarafların kâffe-i umûrî müfevvez-i uhde-i ubûdiyyet ve muhavvel-i dûş-ı liyâkat ve ehliyyetin kılındığı ma'lûm-ı dirâyet-mersûmun oldukda bâlâda beyân olunduğu üzere her husûsun vech-i vecîh-i hasen ve tavr-ı mergûb-ı müstahsen üzere te'diye ve temşiyetleriyle istihâli-i rızâ-yı sa'd-iktizâ-yı şehriyârâneme dâmen-dermiyân gayret ve senden me'mûl ve muntazır-ı mülûkânem olan kâr-âgâhı ve basîret ve hayr-hâhı ve istikâmet mübteğâsı üzere min külli'l-vücûh meşkûru'l-mesâ'î olmağa sarf-ı küll-i miknet ve mugâyir-i rızâ-yı pâdişâhânem ser-i mû hareketden be-gâyet tehâşî ve mücânebet eylemen bâbında.

Fî evâil-i S. sene [1]192 [10 Mart 1778]

Revan hanına hediye olarak gönderilecek bir samur kürkün bin iki yüz kuruşa satın alınıp bedelinin Birun Hazinesi'nden karşılanması.

Rûznâmçe-i hümayûndan derkenâr oluna.

El-yevm isti'mâl olunan defterlerde Revân hânı tarafına cânib-i mîrîden semmûr kürk irsâl olunduğu kaydı bulunmamıştır. Fermân devletlü, inâyetlü sultânım hazretlerindir.

Fî 18 Z. sene 1190 [28 Ocak 1777]

Telhîs

Derkenârı mücebince kâime verilmek buyuruldu.

Fî 26 Z. sene [1]190 [5 Şubat 1777]

Arz-ı bendeleridir ki

Bu def'a Revân hânı cânibine ikrâmen irsâli fermân olunan hilat kumaş hân-ı cedîde kaplı bir sevb ferve-i semmûrun mübâyaasıyçün taşra hazînedârbaşısı ağa kullarının verdiği memhûr temessükdür ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda fi-i mevzû'ü üzre bin iki yüz guruşa kâimesi verilmek bâbında fermân devletlü saâdetlü sultânım hazretlerindir.

İmzâ

Kâime-dâdesi

Tertîbât an-cânib-i serhâzin-i bîrûn berây-ı irsâl şüde an cânib-i hân-ı Revân ber-müceb-i ikrâmen ve taltîfen irsâl şüde fermûde ve berây-ı lâzime-i mevcûd-ı hazîne-i bîrûn mübâyaa şüd el-vâki' şehri Z. sene 1190

Hilat

Kumaşhâ-i cedîd

Semmûr

1 aded

Fî 1200

Vech-i meşrûh üzre yalnız bir sevb hilat kumaş hân-ı cedîde kaplı ferve-i semmûrun mevcûd-ı hazîne-i bîrûnî olmak üzre mübâyaa bâbında fermân devletlü, inâyetlü sultânım hazretlerindir.

Rabbi teshel umûr-ı Ali

روز چهارم روز
و ک

السلامة في انوار الدنيا
بدره خورشيد
بدره خورشيد
بدره خورشيد

عوض بده لبرده
عوض بده لبرده
عوض بده لبرده

بود خنده روان خانی جا خنده اکر اما ادسالی خندان اوظان خلعت
خانو خان جدید قباور برف خرفه سمورن مباحه بیجون
طنزه خرفه دار بلنسی اغا خندانیک و بر دکی مور عکدر معلوم
دوقار بپر رونق فی موموعی اوزده بیک اکیوز خود شله فانغاه
در بیک با این خندان و غور سعاد تو سطا نم حضرت لیکر

و ک

و ک

و ک

İrakli Han'ın Revan hanı Hüseyin Ali Han'ın üzerine gitme sebebinin Çıldır Valisi Süleyman Paşa'ya yazıldığına, Nadir Şah'dan sonra katili Kaçar Muhammed Han'ın İran'a musallat olduğuna ve Hüseyin Ali Han'ın hapsedildiğine, İrakli Han babası ile birlikte Hüseyin Ali Han'ı hapisten kurtarıp tekrar Revan hanı olmasını temin ettiklerine, Revan'a saldıran Azat Han'ın da mağlup edildiğine, Azerbaycan hanlarından bazılarının İrakli Han'a hürmeten Revan'a taarruz etmediklerine, Hüseyin Ali Han'ın Padişah tarafından gönderilen hediyeleri kabul etmediğine, İrakli Han'ın Osmanlı'ya bağlılığından dolayı Revan hanının düşmanca tavır takındığı ve İrakli Han'ın bu düşmanlığa karşılık verdiği, kendisinin Osmanlı Hükûmeti'ne bağlı olduğuna dair Tiflis Hanı İrakli Han tarafından gönderilen arızanın özeti.

Hâlâ Tiflis Hânı İrakli Hân tarafından vârid olan arızasının hülâsasıdır.

Fî 4 Ra. sene [1]194 [10 Mart 1780]

Hân-ı mûmâ-ileyh muktezâ-yı zimmet-i sâdikânesi üzre imtidâd-ı eyyâm-ı ömr ü devlet-i şâhâne daavâtına muvâzabet üzre iken çûkadârân-ı hazret-i Sadâret-penâhîden Mustafa Ağa yediyle ib'âs buyurulan mektûb-ı âlinin vusûlünden bahisle hân-ı mûmâ-ileyh bundan akdem kılâde-i ubûdiyet-i Devlet-i Aliyye'yi gerden-i sadâkat ve mefâharetine bend etmiş olduğuna binâen cemî'-i etvâr ve girdârı rızâ-yı meyâmin-irtizâ-yı tâc-dârîye muvâfık iken bu esnâda Revan hânının üzerine hareketinin sebep ve münâsebeti istihbâr buyurulmuş olmağla bundan akdem Revan hânının keyfiyyet-i hâli kirâren ve mirâren hâlâ Çıldır vâlisi vezîr-i mükerrrem izzetlü Süleyman Paşa hazretlerine iş'âr olunarak der-bâr-ı ma'delet-medâra arz olunmuş olmakdan nâşî ma'lûm-ı âlî olmuş olup ancak bu def'a hân-ı mûmâ-ileyhden istifsâr olduğuna binâen tafsîl-i ahvâle ibtidâr eylediğin.

Nadir Şâh'ın vefâtından sonra kâtîli Kaçar Muhammed Hân Revan'a musallat ve gâlib olup Hüseyin Ali Hân ol zamânda Revan'ın berâveti(?) ağazâde zümresinden iken merkûm Muhammed Hân Hüseyin Ali Hân'ı karındaşı ve ehl ü iyâliyle haps eyledikde merkûmlar ve sâir Revan ahâlîsi kâğıdlar tahrîr ve imdâd ve iânet taleb etmeleriyle İrakli Hân ve babası dahi ilticâlarını kabûl ve asâkir-i kesîre ile hareket eylediklerinde Muhammed Hân münhezim olup Hüseyin Ali Hân'ı mahbesden tahlîs ve mansıb-ı hânîde takrîr eylediklerinde Hüseyin Ali Hân fîmâ-ba'd hidmet etmeğe mukırr u mu'terif olup hüccet i'tâ etmekle bu vechile nizâma rabt olundukdan sonra İrakli Hân ve babası makarr-ı hükûmetlerine avdet eylediklerin.

Ba'dehû İran'da da'vâ-yı şâhî eden Azad Hân dahi Revan üzerine hareket eyledikde yine ahâlî-i İran kezâlik imdâd taleb eylediklerinde İrakli Hân'ın babası İrakli Hân'ı ta'yîn etmekle İrakli Hân dahi lede'l-mukâbele azîm-i muhârebe ve mukâtele olunup âkıbet Azad Hân münhezimen firâr etmekle bu güne hezâr-ı meşakkat ve mihnet ile Revan memleketini İrakli Hân'ın muhâfaza eylediği kâffe-i âleme ma'lûm iken Revan hânı Hüseyin Ali Hân işbu iyilik ve iâneti ferâmûş eylediğin.

Her bâr İran'ın şûriş ve ihtilâli hasebiyle sâhib-i kuvvet ve cem'iyet olan kimesneler hemîşe Revan'ı teshîr etmek hayâlinde oldukça ahâlî-i Revan'ın iânet talebiyle İrakli Hân'a gönderdikleri memhûr kâğıdları mevcûd olduğundan başka Azerbaycan hânlarından ba'zıları İrakli Hân'ın hâtırına riâyeten ve ba'zıları dahi ihtiyâten Revan'a taarruz etmediklerinden mâadâ Dağıstan eşîrrârînün mürûr u ubûrlarını sedd ü bend ve nice kere üç bin iki bin esîrlerini tahlîs ederek Revan ahâlîsinin muhâreselerinde İrakli Hân kat'â kusûr eylemediğin.

Basra kazıyyesi vukû'una dek ba'zı müddetde Kerim Hân dahi Revan Hân'ının inân-ı ihtiyârını İrakli Hân'a verüp Basra mukaddimesinde Devlet-i Aliyye'ye muhâlefet eylediği hengâmda Hacı Ali Paşa İran cânibine ser'asker ta'yîn olununcaya dek Revan hânı hidmet-i mev'ûdesinde kâim olup sâir hânlar ile bile İrakli Hân'a recâ eylediklerine binâen İrakli Hân dahi Der'aliyye'ye bâ-arz ve mahzar âdem gönderüp taraflarından müteahhid ve mütekeffil olup atebe-i aliyyeye temessük vermekden nâşî İrakli Hân'a ve hânân-ı sâireye teşrifât-ı celîle ve atâyâ-yı behiyye ihsân-ı hümâyûn buyuruldukda İrakli Hân bâis-i ser-efrâzı ve ser-bülendi tasavvur edüp kemâl-i i'zâz ü ikrâm ile istikbal ve kabûl ve daavât-ı şâhâneye muvâzabet edüp Hüseyin Ali Hân derûnunda olan hıyânet ve mel'aneti üzre küfrân-ı ni'met olup teşrifâtı kabûl etmeyüp redd ve îsâline me'mûr olanı me'yûsen ve hakâreten iâde eylediğin.

ماتر تبلیغ از ارکان طرفه و اردو از هر بیضه سنگ خود مکتوب ۱۲

خان سربازیه مقصودت سارقانه هر ذره است و ایام هر دولت تا هانه و نونه
مؤلفت اوزره اکن جرمندان مضرت صد زینا هینه مطلقا عا رجه اجداد برود چون
کنج حاکم و سرکردن بیگانه خان سربازیه برزن اتم ندود، هر بیت دولت علیه
کردن صدقت و معافزین به بنامش و در بیگانه با جمع اطوار و کرداری و ضایع با این
ناجیداری به مؤلف اکن برسانده و در آن حال که اوزرنه حرکتک سبب و سنا سبب
استقرار سربازیه اوزرنه برزن اتم در آن حال که کیفیت حالی گزرا و مرزها و مرزها
و زرنه حکم عقول سلیمان با ناسا حسیله اینه انصار اوزرنه و در باره معدوم و عرض
اویغرنه تا غیر معلوم حالی ایش اوج ایش برود فقه خان سربازیه استفسار اوزرنه
تفصیل امره ایش ایدرین

نادرنا حاکم و فاندن مکره نانی قیام عثمان روانه مسلط قیام اوزرنه حسیله
اولین ایش روانه که برادری اوزرنه در آن سندن اکن مرقوم عثمان حسیله
و اوزرنه اینه سیر ایش سرنه در سار و در آن ها لیس اوزرنه و اوزرنه اوزرنه
ایش اوزرنه و بابای و بی ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش

بعده ایزن و هر ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
کننده اسرار ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
در ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
سخت و سخت ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
خانی حسیله ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش

هر ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
سخت ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
کا ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
و ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
سود و هر ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
صاحبه ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش

بمع فضیه و وقت و یک بعضی سوزن کرم خان و در آن حال که خان ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
و در ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
سخت ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش
ایش
ایش
ایش
ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش ایش

Revan hânı merkûmun teşrîfat-ı hümayûnu adem-i kabûlü töhmet-i azîm iken buna kanâat etmeyüp Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'ya asker verüp Toprak Kal'a beylerini harâb ve ehl-i İslâm'dan ve gayriden bî-nihâye esîr edüp İran'da fûrûht etdirdüp ve bu hengâmda İrakli Hân'a dahi kadîmî vergisini kat' ve Kerim Hân'a peyderpey çaparlar irsâl ve İrakli Hân meslek-i İraniyândan hâric âl-i Osmân pâdişâhına tebe'iyet etdi deyü gûnâ gûn fesâd ile İran'ı memlû eylediğinden başka Kerim Hân'da şifâ-i sadrı olacak hâlât fehmiyle mütesellî olmayup iltimâsını Canikli Ali Paşa'ya tahrîr ve İrakli Hân'ın hakkında envâ'-ı ifk ü iftirâyı mürtekib olduğun. Revan hânı merkûmun akvâl-i kâzibe ve kelimât-ı nâ-hencârî husûle sabr u tahammûlden güzër edüp tenbîh ve te'dîbi lâzım geldiğine binâen İrakli Hân geçen sene üzerine âzim olmuş iken Çıldır vâlîsi müşârun-ileyh tavassut edüp âdem gönderüp İrakli Hân'ın muâvenetini iltimâs ve fîmâ-ba'd Revan hânından bir gûne hıyânet zuhûr etmez deyü tahrîr etmekle İrakli Hân dahi müşârun-ileyhin iltimâsını kabûl etmişiken Revan hânı merkûm habs-i bâtını üzre Kerim Hân'ın fevtinden sonra oğlu Ebülfeth Hân'a izhâr-ı darâat edüp isti'ânet taleb ve ihânetini âşikâr etdiğine binâen müceddeden gûşmâli lâzım gelüp ve hân-i devlet olanların üzerine asâkir ve masârıfıyla hareket etmeğe dahi İrakli Hân mukaddema taahhüt etmiş olmağla Revan hânını varup muhâsara edüp haddini bildirmiş olup lâkin esnâ-yı hareketinde memâlik-i mahrûse-i hâkânîyyeye ser-i mû zarar vâki' olmayup serhad nişânına ve reâyâ vü berâyâyâ icrâ-yı merâsim-i hem-civârı rihletde kusûr eylemediği Çıldır vâlîsi müşârun-ileyhin tahrîrâtından dahi ma'lûm-ı âlî olacağıın.

İran hânları birbirleriyle şûriş ve adâvet etmek de'b-i cedîd olmadığından başka Revan hânı merkûm pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin dahi hân ve bedhâhi olduğu ecilden te'dîb edüp yine Tiflis'e avdet etmiş olup ve cümle Azerbaycan ve İran beyninde Revan hânı merkûm mezmûm ve merdûd olmağla herkes muâvenetden el çekdiklerine binâen Kerim Hân'ın oğlu ve karındaşı ve cümle İran halkından hâlâ me'yûs olmak mülâbesesiyle bi'z-zarûr Devlet-i Aliyye hükkâmına ilticâ etmekle ba'zı kendüyi bilmezler kendülerine şân vermek için kizbi irtikâb etmişler olup yohsa hilâf-ı rızâ-yı hazret-i tâc-dârî İrakli Hân'dan bir hareket kuvvetden fi'le gelmek muhâl olmağla bundan sonra dahi Revan hânı merkûmun taraf taraf ilkâ edeceği keyfiyyât mahzâ lağv ü kizb olup İrakli Hân'ın uğur-ı pâdişâhîde sarf-ı istitâat edeceği bî-iştibah olduğu ma'lûm-ı âlî buyuruldukda fîmâ-ba'd dahi mücâvebât ve muhâtabât ile ser-efrâz buyurulmak bâbında emr ü fermân men lehül-emrin idiğün.

İrakli Hân'ın yasavul ta'bîr olunan âdemlerinden Abdülkerim nâm âdemi nice kere Der'aliyye'ye gelmiş olduğuna binâen işbu arızası merkûma terfîkan meb'ûs kılındığın Tiflis hânı mûmâ-ileyh İrakli Hân sâlifü'z-zikr bir kıt'a arızasında tahrîr eder.

دوان خانق مرقدك نشيضان هما اين عدم قسري نمت عظيم كن بلكا قنا عتا بجه بازيه
اسحق يا شاه عسكو دروې تيران قلعه كلف خراب واهل سوسد وقربره في قبايه ابيج
ايرنج فرمت اندر وې و بره كاسه اوكلجانا نه دهي قدي وركوسني قطع وركمجا بوج
جاپاد در سال و اوكلجان سلك ايرنازن قبايع از عتمان باد شاهته تبعيت ايدى و بر
كناكون شاهجه ايراف ملامت كند شقه كرمخانده شفا صد و ده ميزهاوت نوبه مشي
اوچيه اناسه ماكل ملامت بايه قمر و اوكلجانك حقه انرا افك و انرا في بون بون

دوان خانق مرقدك افران كان به ركات ناهقا رعي صله صبر و جود كوز وې نيه نوز
نوزم كلكنه تا اوكلجان كجسته او زوزه حاتم اولسكن حيدر ولسي شاهانه منط
ايرجه ادم كوز وې اوكلجانك معالفتق انان و قبايعه دوان خانقون بر كونه حياتت قود
ايتن و بر موزا قله اوكلجان دهي شاهانه اناسه قيرل بشكم و دوان خانق مرقد عت باطو
اوزه كرمخانك فرزند سكره اوعلی بالغ خانه انوار شاهانه اوج استعانت طلب اهانق
انكا رايكته تا بعد كرمالي بون صله شاهان دولت اولدك اوزنه عسكو صله ايرله
حكمت ايتنه دهي اوكلجان مقدمه قوديش ايتنه دوان خانق و اوج صحابه ايرجه عت
بدرش اولق كن اناعه كنده مانك محبسه خانقانه به سر مشد و اوج ايرجه سله
ورعانا و بر ابايه اوج مراد همجراي چنن قصور بوج جود ولسي شاهانه قيرل
معلم الى اوله عفت

ايران خاندي بر رجه شوش و عداوت ايتك داب جدرا اولد قندن شقه دوان خانق
بار شاه حاجناه حضرت ايتك دهي خانق و بر موزا اولدني اهدك تا اوب اوج به عقبه
عدهتا ايتن اولد و حله از دبايجان و ايران بندن دوان خانق مرقد سوزم و مرد و ايتن
هر كس معاوندن ان كلكنه تا كرمخانك اوعلی قزاشي و حله ايران خلقند هاوران
ايتن سويجه با اعتراف دولت عتبه حكاشه انقا حله بعضي كسوي ملاز كند زنه تا
و بر ملك ايرجه كزبانكا ايتن اولد بوضه خنوق رضا حضرت تا جدر ايرجه ايتن
بر حكمت قزنده قعله كلكن حال ايرجه برتو سكره دهي دوان خانق مرقدك طرف طوت
انقا ايرجه ايتن كيشان محضا لغو و كزب ايرجه اوكلجانك اغويا شاهده عت سلطنت
ايرجه ايتن شاه اولدني معلوم عالي سريقتن بنا بعد موزا ايتن و مخالفت ايه ساوزن
بيليق بايتن امر و قزبان سوله ايرجه ايركوت

اوكلجانك بارل قورايان اولدند عداوت نام دهي بجه كره و حله كجها اولدني
اشير حريفه كسونه نيفضا سوت قزبان تخليق ايتن سوزانه اوكلجان سالا اولدني
مريضه كس قزبان

Erzurum Valisi Timur Paşa'nın kendisine Dağıstan Valisi Muhammed Şemhal tarafından bir mektup ile gelen Hacı İbrahim namındaki adamından Dağıstan ve Azerbaycan'da Rus hareketlerine dair alınan malûmatı Sadaret'e bildiren tahrirâtı.

Ma'rûz-ı kullarıdır ki

Bu hilâlde Ka'be-i Mükerrime'ye âzim Dağıstan hacılarından Erzurum'a vârid olan hâlen Dağıstan Vâlîsi Muhammed Şemhal tarafından cânib-i maâlî-cevânib-i hazret-i veliyyü'n-ni'amîye mektûb ve taraf-ı bendegîye bir kıt'a kâğıdı mûmâ-ileyhin kâtibi ve mu'temedi Hacı İbrahim nâm yediyle vâsıl olup mefhûmunda ol havâlinin ve Rusyalunun keyfiyyâtlarının istihbârı mezkûr kâğıdda merkûmun takrîrine ihâle olunmağla binâen-aleyh merkûm Hacı İbrahim istintâk olundukda cevâbında bizler ehl-i İslâm ve evkât-ı hamse-i mefrûzamızın edâsı akabinde pâdişâh-ı İslâmın imtidâd-ı eyyâm-ı ömr ü saltanatları da'avâtıyla imrâr-ı evkât eylediğimiz Cenâb-ı Kibriyâ'ya hafî ve pûşîde değildir. Rusyalu keferesi on seneden berü bu havâlîlerde berren ve bahren tanzîm-i umûrlarına takviye ve kal'alar binâ ve mühimmâtlarının istihkâmıyla iştigâl üzere olup bundan akdem on iki sefineleri Bakû'ye çıkup Dağıstan ve Şemhal'in sa'y ve hilesiyle sefine-i mezkûreleri yine geldikleri semte ircâ' olunmuşiken Tiflis Hânı İrakli Hân ve Rusyaluya tahrîr ve cevâbında Gence ve Revan ve Açıkbâş ve Dadyan cümle bana tâbi' olup râm olmalarıyla İran ve gerek Rum'un teshîrinde suûbet ve usret yokdur hemân kralımın cüzî himmetine mevkûfdur tahrîrine binâen hân-ı mesfûra İran ve Rum Krallığı ve Açıkbâş ve Dadyan'a tâcir gelüp Kızlar Kal'ası'na ve Abaza ve Çerkes derûnuna ve Açıkbâş ve Tiflis'e ale'l-ittisâl Moskovlu askeri peyderpey yürüyüp bu günlerde Tiflis'e dâhil olmak üzere oldukları ve Dağıstan'a bahren ve Kuba ve Şirvan semtlerine Tiflis tarafından berren istilâ edecekleri zâhir ve âşikâr ve Rum taraflarının teshîri zu'm-ı fâsidlerince vech-i eshelden şumâr idiği muhakkaktır deyü takrîrinde Dağıstan Hâkimi Şemhal hazretleri ehl-i İslâm'dan ve dînimiz birdir ve tedbîri ve merâmı ne vechiledir deyü suâl-i kullarında Dağıstan ehl-i İslâm ve dîn-i Muhammed üzere Şâfiyyü'l-mezhebdirler ve Kuba hânı Feth Ali Hân ve İsmi Hân dahi Sünnî ve beynlerinde karâbet ve her hâlde ittifâk ve müttehiddirler ve bunlardan hîn-i iktizâda cengâver ve düşmana mukâbele eder otuz binden mütecâviz asâkirin tedâriki derkâr ve lâkin şimdiki hâlde Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin murâdı Rusyalunun bu havâlîlerden tenkiline taalluk ve irâde buyurursalar otuz kırk bin mikdârı asâkir ile Kars'da bir ser'asker-i zevîl-iktidâr hâzır olur ve Dağıstan fi'l-asl dîk ve sengistân ve kuvve-i mâliyyeleri olmamağla atâyâ-yı pâdişâhîden mâadâ Dağıstan Vâlîsi Şemhal'e ve Feth Ali Hân'a ve İsmi Hân'a ve Reşt Hânı Hidayetullah Hân'a alâ merâtibihim başka başka nâme-i pâdişâhî irsâline muhtâc birbirleriyle haberleşerek anlar öte taraftan ve Kars ser'askeri berü taraftan Tiflis üzerine varılıp hân-ı mesfûr muzmahil oldukda Rusyalu adem-i tahammül ve bu taraflardan dest-keş-i ferâğ olacakları akreb-i melhûzdur deyü merkûm Hacı İbrahim bu vechile takrîr etdikden mâadâ bi'd-defeât ind-i kullarına getirilüp bu güne takrîrinin her bir tarafı merreten ba'de uhrâ suâl olundukça zâid ve nâkis harf-i vâhid olmayup netîce-i kelâm budur ki Hacı İbrahim sen eğerçi böyle takrîr edersin velev sellem senin böyle takrîrin Devlet-i Aliyye'ye ifâde ve inhâ olduğu sûretde ve cânib-i Devlet-i Aliyye'den ikrâm ve atîyye ve ihsân-ı hümâyûn buyurulduğu hâlde Lezgi tâifesinin öteden berü devâm ü sebâtlarına adem-i i'tibâr meşhûd ve mesbûkü'l-âsârdır hîn-i iktizâda hilâf ve mugâyiri hareketleri olageldiği nice def'a tecrübesi bedîdâr olduğu yegân yegân merkûm Hacı İbrahim'e telkîn ve tefhîm-i kullarında cevâbı budur ki bu vakit vakt-i sâireye kıyâs değildir Dağıstan ve havâlîsi hem Dîn-i İslâm'dan ve hem dahi memleketleri elden gideceğini bu def'a derk ve yakîn etmişlerdir ve benim takrîrim üzere sâbit-kademlerdir bu vechile takrîr ve ifâdemizde mikdâr-ı zerre udûl ve nükûlleri zuhûr eder ise Ka'be'ye âzim olmuşum ve Ka'be'de ve avdetde ve memâlik-i İslâmiyyede bulunduğum mahalde bilâ-tevakkufin cezâ-yı sezâmın tertîbi size helâldir ve bu takrîrim mûmâ-ileyh Şemhal'in zâhîran ve bâtînen merâmıdır ve böyle olduğu muhakkaktır ve bana böylece ifâdemi tenbîh ve tavsiye etmişdir deyü hatm-i kelâm edüp ve ol havâlinin şehirleri ve semtleri ba'de's-suâl takrîri üzere diğerk şukkada derc ve tasfîr ve derûn-ı arîza-i çâkerîye vaz' olunup sâlifü'z-zikr hâk-i pâ-yı veliyyü'n-ni'amîye olan mûmâ-ileyh Şemhal'in mektûbundan ve taraf-ı kullarına olan kâğıdından muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı raûfâneleri buyuruldukda ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân ve inâyet ü ihsân devletlü, inâyetlü, merhametlü, atûfetlü, re'fetlü veliyyü'n-ni'am amîmü'l-himem efendim sultânım hazretlerindedir.

Fî selh-i B. sene [1]197 [1 Temmuz 1783]

Çıldır Valisi Süleyman Paşa'nın Rusların ahvaline Tiflis ve Açıkbaş hanlarının temayüllerine ve diğer Azerbaycan ve civar hanlıklara dair casusların haberlerine ve alınan yazılara dair malumat.

Benim saâdetlü, mürüvvetlü, mekremetlü, re'fetlü karındaş-ı e'azz ü ekremim sultânım efendi-yi celîlü's-şân hazretleri

Bundan akdem Rusya tâifesinin Tiflis tarafına vürüd edecekleri ve Tiflis Hânı İrakli Hân'ın ve Açıkbaş Hânı Saloman'ın meyl ve mutâbaatları ve sâir keyfiyyetleri bundan akdem hâk-i pâ-yı hazret-i veliyyü'n-ni'amîye ve cenâb-ı saâdetlerine tatar ağamız bendeleriyle tafsîlen tahrîr olunmuş idi. Tiflis tarafına tevârüd edecek Ananur tarîki seng ve mudîk ve sa'bu'l-ubûr olduğundan iki mâhdan berü tevsî' ve tathîrine amele-i kesîre ta'yîn ve ta'mîrine iştigâl üzere olmalarıyla bu esnâda tekmîl etdiklerin ve bu eyyâmda Tiflis tarafına vürüd edeceklerin gönderilen casuslarımız haber verdiklerinden kat'-ı nazar Tiflis Hânı İrakli Hân dahi bu vechile ihbâr edüp Devlet-i Aliyye ile Rusya beyninde münakid olan rişte-i sulh ve musâfât halel-pezîr olmadıkça bu cânibden gelen Rusya askerinin memâlik-i mahrûseye kat'â taarruzları olmayup ahâlî-i İnan ve Dağıstan ile görülecek ba'zı mevâd zımnında geleceklerdir deyü sipâriş edüp tâife-i menhûseye aks etmek havfından tahrîrâtının tasrîhe cesâret edemiyor. Lâkin tâife-i Rusya'nın beşer onar adamları peyderpey Tiflis'e âmed-şüd etmekden munkatî' değildir külliyyetlü askerleri Cebel-i Ananur'dan Tiflis hudûduna tecâvüz ve tahattî etmemişlerdir bu esnâda Rusya tâifesinin İnan hânlarına birer adamları gidüp tarafımıza tebeyyet eder misiz yoksa ne cevâbınız var tebeyyet etmeyenlerinizin üzerlerine gelürüz deyü sifâriş etdikleri mesmû'umuz oldu lâkin hakîkati tashîh ve tahkîk olunmadı mahsûs casuslarımız var vürüdlarında sıhhati üzere arz ve tahrîr olunur Tiflis Hânı İrakli Hân ve Açıkbaş Hânı Saloman ile emr ü fermân-ı evliyâ-yı ni'amî üzere kemâ fi's-sâbık dostluk ve meveddetde sâbit ve mükâtebât ve mürâselât alınarak celb-i kulûblerine ihtimâm ve izhâr-ı muâmele-i dostî ve vidâd üzere olup mugâyir-i silm ü musâfât henüz miyânemize mikdâr-ı zerre ârıza-i nakîza tehallül etmemişdir ve anların dahi hulûs-nâmeleri munkatî' olmayup tüccâr ve kârbânları her bâr reft ve âmed etmekdedirler tarafeynden alâ tarîki'l-muvâza'a izhâr-ı hulûs ve dostî kemâlinedir bundan akdem Tebriz ve Hoy hânlarına mu'temed âdemimiz tahrîrât-ı hâlisânemiz ile sırran irsâl ve tâife-i Rusya keyfiyyeti istişâre ve istihrâc olunmağla bu esnâda âdemimiz vürüd ve hâmil olduğu iki kıt'a Fârisî mektûbları ve bundan akdem Tiflis hânında ehl ü iyâliyle mahbûs ve giriftâr olup şefâat-i muhlisîyle tahlîs ve indimizde ikâmet üzere olan Musa Hân nâm kimesne zâhiren dârende-i âhar ve letâyifü'l-habl ile Derbend ve Kube Hânı Feth Ali Hân'a irsâl olunmuş olup bu eyyâmda hân-ı mûmâ-ileyhin mahsûs âdemîyle mektûbu ve merkûm Musa Hân'ın kâğıdları zuhûr edüp hıttâ-i Horasan'da sülâle-i Tahmasb Şâh-ı Safeviyye'den Abbas Mirza nâmında bir şehzâde zuhûr edüp hengâm-ı harîkde Azerbaycan tarafına azîmet edeceğın tahrîr etmeleriyle zikr olunan dört kıt'a Fârisî mektûbları savb-ı âlîlerine irsâl ve bir kıt'a kâime-i çâkerâne-mize tafsîlen derc ve tastîr ve hâk-i pâ-yı hazret-i veliyyü'n-ni'amîye arz ve tahrîr olunduğu ma'lûm-ı saâdet-mersûmları buyuruldukda hâk-i pâ-yı merâm-bahşâ-yı hazret-i veliyyü'n-ni'amîye arz ve takdîme himmet buyurmaları me'mûliyle kâime-i muhâlasat-allâme tahrîrine ibtidâr olundu bi-mennihî te'âlâ lede's-şerefi'l-vüsûl hâk-i pâ-yı veliyyü'n-ni'amîye olan kâime-i bendegânemizde arz ve beyân olunan keyfiyyâtdan gayri şimdilik arz ve tahrîre sezâ bir hâdise-i cedîde olmayup taraf taraf cevâsîs irsal ve isticlâb-ı havâdis ve ahbâra dikkat ve sarf-ı nakdîne-i kudret edüp leyl ü nehâr terk-i hâb u râhat birle evkât-ı hayâtım hıdemât-ı aliyye te'diye ve temşiyetine hasr olunduğu Allâmü'l-uyûba zâhirdir fimâ-ba'd dahi bu havâlîlerde serzede-i zuhûr olan havâdis ve her tarafa meb'ûs casuslarımız vürüdlarında nâkil oldukları keyfiyyât ve ahbar bilâ-tevakkuf arz ve takdîm olunacağı ma'lûm-ı saâdetleri oldukda iktizâ eden cevâb-ı bâ-sevâbını havî tahrîrât-ı seniyyeleriyle tatarımız bendelerin vaktiyle iâdeye himmet buyurmaları me'mûl-i ihlâskârlarıdır.

بنم ساد نو مرو و نو مژنو رانو فرزان فرزند گرام طعام افروختن ^{چنان} جزیره
 بوزن اقدم روسیه طاقه مسک فغلبن طرفه درود ابر چکری فغلبن خانی ابرکی خانک و پس
 باقی خانی سلیمانک پس و سنا بساری و سار کینیزی بوزن اقدم کین حقدت و کتلی به و جابیه ادریه
 تا نا را غار بنک لریه فغلبن خور و فغلبن طرفه توار دایره جلک انا نور طرفی ناک و ضیق
 و صعب بود اول فغلبن اکی ماهرن برو قریح و نظریه عمه کتبه ندین و ضمیر به آستان اول دره ادریه
 بو انا ده کین ایز کلین و بو ایامده فغلبن طرفه درود ابر چکری کوز در نون جاسک فرزند و کوز
 قطع نظر فغلبن خانی ابرکی خان دخی بود و چه اخبار اروپ دولت عمیه ایه روسیه جیزه سفد
 اولون ترسته مسلح و مسافات خلل جزیر اولدیجه بو جانک کلون روسیه کین کلون مالک طرفه
 قطعاً فغلبن خانی اولوب اهالی ابران و طاقستان ایه کوز به جلک بعضی موا و سینه کین کلور در
 و کوسا اری اروپ طاقه مسخوسه بکین اذک خوفن خور برانک فغلبن جاسق ابره سور
 کین طاقه روسیه ناک بشوا ترا ادری بودی فغلبه آمدند اکلن سنیط و کدر کین کوز
 جبل انا نورون فغلبن چرو دینه تجاوز و کتلی انا سندر در بو انا ده روسیه طاقه مسک ابران
 خانک به بر ادری کوز و جی طرفه نسبت ابر دینر یوقه نه جو کین وار نسبت ایز کلون
 اوز لرینه کلور ز بو سفاری ایز کلری کوز ادری کین حقیقی نصیح و کتلی اولدی
 مخصوص جاسک لر ز وار و درود لر زه صحتی اوزره عرض و خور اولون فغلبن خانی ابرکی خان
 و اسی باقی خانی سلیمان ایه امر و فرمان اکی فی اوزره کافی کین اسی و کتله و موزره ثابت
 و کتلیات و مراسلات اولده رق جیب فغلبن اتمام و آنها رساله دخی و در اوزره اولون
 سار سلم و مسافات هنوز سبازمه مقدار دزه عارضه فغلبن کتلی انا سندر اکلن و کین انا
 سنیط اولوب تجار و کار بافری هر بار رفت آمد اکلن در طرفین علی طریق مواضعه انا کلون
 و دخی کانه در بوزن اقدم بیز و خوی خانک به معتقد ادری خورن خالصاً ایز ایه ترا ارسال
 و طاقه روسیه کین استناره و استخراج اولدیله بر انا ده ادری و در و جان ادری کین فغلبه
 فارسی کینوزی و بوزن اقدم فغلبن خانک اهل و سبازمه محبوس و کتا اولوب شغافه کین اهل
 و دینر ده انا سندر اولون موسی خان نام کینه نماها دارن افر و طاقه کین ایه دیز
 و قوبه خانی فغلبن خانک ارسال اولون بو ایامده خان موسی اهل محبوس ارسیه کینوزی
 و مرقوم موسی خانک کاخ لری ظهور ابروب خطه خراسانه سلو طه سبازمه سفدرن
 عبا ی بر انا سندر پنهانده ظهور ابروب حکام فرغیده ادری ایلان طرفه فرست ابره کین
 خور ایز لریه ذکر اکلن در فغلبه فارسی کینوزی موسی ایدینه ارسال و بر فغلبه خانک
 چاک ایزه فغلبه درج و تسلیم و کین حقدت و کتلی عرض و خور ادری کین معلوم سار ایز لری
 جو لر فغلبه کین سرام کینا فرغت و کتلی سنا سنج اوزره عرض و فغلبه کتلی جو کین ایز لری
 فاقه مخالفت جلوه خور برینه ایز لری کین ادری کین ادری کین ادری کین اولون فاقه ایز لری
 عرض و بیان اکلن کین ایز لری کین ادری کین ادری کین ادری کین ادری کین ادری کین ادری کین
 جو اسی ارسال و کین حقدت و اخباره کتلی و صرف فغلبه در فغلبه اروپ کین و نه بار کین
 خواب و راحت برله اوقات جباتم حذرات عمیه ناز به و کتله حصر ادری کین معلوم کینوزی
 فغلبه دخی بو حواله ده سر زده ظهور اولون حوادث و هر طرفه سعوت جاسک لر ز در اوزره
 ناقل ادری کینا و اخبار کینوزی عرض و فغلبه ادری کین معلوم سار ادری کین ادری کین
 ایز جواب با صراحتی حاوی خور برانک سینه لریه تا ایز زنده لریه و فغلبه اعاده کینوزی

مینو اخلوم در بر ۱۹۱۸

Moskovlular ile Lezgi taifesi arasında eskiden beri süregelen düşmanlık dolayısıyla aralarında daima muharebeler meydana geldiği ve Lezgi taifesinin Tiflis'e saldırdıkları ve İrakli Han Lezgi'nin bir fırkasını tarafına celb fikriyle Lezgi Ahmed Han'ın kızını oğlu için namzet yaparak bu şekilde Ahmed Han'a ve Ahmed Han'a bağlı Lezgi fırkasını tarafına çekmeyi hedeflediği, Moskovlu keferesinin Anatol dağınyı yararak iki top arabası geçecek genişlikte yol açtığı ve İrakli Han'ın Devlet-i Aliyye'nin sadık dostu olduğu, Nadir Şah'ın Rusya'dan aldığı dokuz milyon tümen borca karşılık İran şehirlerinden Bakü, Geylan, Şeki ve Şirvan'ı rehin aldığına dair Tiflis Hanı İrakli Han'ın gönderdiği İbrahim adlı şahsın takrirî.

Tiflis Hânı İrakli Hân'ın irsâl ettiği İbrahim nâm müste'menin takrîridir.

Moskovlu keferesi ile Lezgi miyânesinde kadîmî münâferet ve dâimâ Dağıstan arasında muhârebeleri vâki' olagelüp Lezgi tâifesi Tiflis ve Tiflis'e tâbi' keferet etfâlini nehb ve istirkâk edegeldiklerinden İrakli Hân dahi Lezgi tarafından dilgîr ve bir müddetden berü Lezgi'nin bir fırkasını tarafına celb fikriyle Lezgi Hazah Hânı Ahmed Hân'ın kızını kendi oğliyçün nâmzed ve bu takrîb ile mûmâ-ileyh Ahmed Hân'ı ve Ahmed Hân'a müteallık Lezgi fırkasını tarafına celb ve ittifâk ve diğerkırkasının def'-i gâiliyle ve sù'-i kasdları fikriyle Moskovlu muvâfakat ve ittifak ve bi'l-ittifâk üzerlerine varmak tarîkini küşâd için bundan sekiz mâh mukaddem Moskovlu keferesi Tiflis'e beş konak mesâfede YalbuZ Dağı nâm mahalle askeriyle vürüd ve nüzûl ve dağ-ı mezkûra bir konak ve Tiflis'e dört konak mesâfede Us nâm bûdperest tâifesinin me'vâsı olan Anatol Dağı'nı altı mâh zarfında şakk ve iki top arabası geçecek mikdârı tarîk küşâd edüp tarîk-i mezkûrdan ubûr ve Tiflis üzerinden mürûr ve Lezgi üzerine varmak için İrakli Hân ile bi'l-mürâsele muhâbere ve tasmîm üzre iken mesfûr nâfil çıkıldığını ihbâr fe emmâ İrakli Han zâhîran ve bâtnen Devlet-i Aliyye'nin sadâkatkârı ve hakkında olan eltâf-ı şâमितül'eknâf-ı evliyâ-yı ni'amîyi ta'dâddan hâlî değıldir ve Moskovlu keferesinin miyânelerinde olan istişâreleri budur ki bundan akdem irsâle inâyet buyurulan emirnâme-i aliyyelerinde emr ü işâret buyurulduğı üzre Nadir Şâh Moskovlu tâyifesinden dokuz milyon ki her milyonu yüz bin tümen akçeden ibâretdir istikrâz verilse İran memâlikinden Bakü ve Geylan ve Şeki ve Şirvan memleketlerin irhân etmekle Lezgi'nin gâyilesini def' etdikden sonra İraniyân ile da'vâ-yı mezkûreye mübâşeret akçelerini verirler ise ni'me'l-matlûb ve illa yürümek emrine mübâderet etsünler ve ammâ mesfûr İbrahim'in sözüne göre akçeyi verseler bile İran da'vâsından keff-i yed etmezler ve yine Moskovlu miyânelerinde bizim Devlet-i Aliyye ile musâlahamız kemâl mertebe istikrâr ve istihkâm üzre olup ahidnâmeye muhâlif ve müsâlemeye mugâyir bizden bir güne hareket zuhûru ihtimâli olmayup lâkin İraniyâna imdâd ve muâvenet ederler ise ol zaman nakza kendileri bâdî olmuş olur deyü söylediklerinde İrakli Hân cevâblarında sizin Devlet-i Osmâniyye ile bu kadar müddet muhârebeniz var iken İraniyân Devlet-i Aliyye'ye imdâd etdiler mi ki Devlet-i Aliyye kendülerine imdâd ede bunun bir vechile ihtimâli yokdur deyü Moskovlu keferesine ilkâ etdiğini ve el-ân memâlik-i İraniyye'den Gence ve Revan ve Karabağ hânları İrakli Hân'a tâbi' olduklarını mesfûr İbrahim ihbâr ve takrîr etdi ve esnâ-yı râhda Azerbaycan'a vâsıl oldukda dört gün Huri'de meks edüp bundan akdem Rumiyye Hânı İmâm Kulu Hân fevt oldukda Ali Murad Hân tarafından üzerine ta'yîn olunan askerinin sergerdesi Emîr Arslan Hân Rumiyye'ye dâhil oldukdan sonra Bilbas aşireti Rumiyye'nin etrâfını girift ve hisâr ve Rumiyye'yi illâ İmâm Kulu Hân'ın kardaşına veririz veyâhûd Rumiyye Kal'ası'nı tahrîb ederiz da'vâsına kemâl-i isrâr üzre olmalarıyla bu hâl ile mufârakat ve geldiğini ihbâr etmekle (...) ve kem-takrîri işbu şukkada ketb ve hâk-i pâ-yı aliyyelerine ref' ve takdîm olundu. (...)

[29 Zilhicce 1197] [25 Kasım 1783]

تغلیط فی اکتفا علیہ او سال الذی ابراهیم نام است اسلح نقر برید

مسعودی که در این ایام از آن میاسترس فری متاقرن و دایما لغت نا اوست بر اخباری
و آنچه اوله کتب از آن صدها کتب نویسی نوبه تابع کفره اصفانی است و مستوفی
اکتفا علیان یعنی از آن طرفند و دیگر بر مرزها پرواز کتب بر فرقه سقراطی
از آن فرغ خانی خود خانی از آن فرقی کنده و چو نامزد و بر تو با به موالی
و بعد خانی متعلق از آن فرقه سقراطی است و اتفاق و دیگر فرقه سقراطی
و سو. قصه در این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
این بوزن سکنا به مسموم کفره سقراطی است و اتفاق و با اتفاق او در این
نام کتب که در این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
ساقه ده اوست نام بر کتب صدها کتب نویسی نوبه تابع کفره اصفانی است
ما و طرفه شق کتب طوبی که در این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
مژگودن عبودیت پس از مژگودن مژگودن مژگودن مژگودن مژگودن مژگودن
مالزله خا به و تبیین او در این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
و باطن او در کتب علیه نیک صبا کتاری جعفر اول و کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
استفاده در این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
امروا اشارت بر این کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
هر شبی بوزن کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
با کتب کتب و شروان مکتب او ها ای کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
ایرانیان به دعوی مژگودن و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
امینه بنا و بنا و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
ایران و خواستند کتب مژگودن و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
کال مرینه استخوان و سنگها و زده او و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
بدن بر کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
او زمان نفع کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
سز و دولت خفایه کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
ایند کتب و دولت کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
و بر مسعودی کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
فره با کتب خانی کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
و اتای اصر از دریا بخانه و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
اقدام و کتب خانی نام و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
اطراف کتب و کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
بنا کتب و کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
فرز کتب و کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
اود و اوله کتب و کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این
شده و کتب و کتب و با کتب مسعودی بر یافت و اتفاق و با اتفاق او در این

Çıldır Valisi Süleyman Paşa'dan alınan tahriratın hülâsası olup, Tiflis Hanı İrakli Han'ın Rusya'ya tabi olmak suretiyle esas amacının bütün Azerbaycan ve Kafkasya'da krallığını ilan ederek daha sonra da Osmanlı Devleti'ne hücum etmek olduğundan İrakli'ye karşı bütün hanların Osmanlı ile bir olarak bu istilaya karşı durmaları hakkında huduttaki paşalara emir verildiğine dair tahrirat.

Çıldır vâlisi vezîr-i mükerrerem izzetlü Süleyman Paşa hazretleri tarafından vârid olan tahrîrâtın hülâsasıdır.

Fî 17 Ş. sene [1]198 [6 Temmuz 1784]

Tiflis hânı İrakli Hân Moskovluya tebe'iyet ve Tiflis'e birkaç bin Moskof askeri celb ve Ananur nâm tarîki küşâd eylediği ve Moskovludan asker ve mühimmât isticlâbı mukaddemâtını temhîd ve Azerbaycan hânlarına Rusyalu cânibinden elçi nâmıyla birkaç kâfiri irsâl ve hânân-ı Azerbaycan ile dostluk etmelerini ve her kim İrakli'ye ızhâr-ı adâvet eder ise Rusyaluya adâvet etmiş olacaklarını işâa ve hânândan ba'zıları müdâfaa ve ba'zıları dahi mesfûr ile muhâsamaları olmadığını beyân etdikleri bundan akdem istimâ' olduğuna binâen hânân-ı mûmâ-ileyhimi Moskovludan tenfîr ve Devlet-i Aliyye'ye imâle ve husûsan Revan Kal'ası'na İrakli Hân'ın taarruzu vukû'unda bi'l-ittifâk def'ine kıyâm olunması Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'ya ve Erzurum vâlisi esbak müteveffâ Darendeli Mehmed Paşa'ya ve Çıldır Vâlisi Süleyman Paşa'ya iş'âr olunduktan sonra Eflak voyvodası tarafından İrakli Hân'ın Rusyaluya ittibâ'ını ve şürût-ı tebe'iyetini muhtevî verdiği senedin sûreti vürûd ve derhâl aynıları ihrâc ve Çıldır vâlisi tarafına tesyâr ve Azerbaycan ve Dağıstan hânlarına sûret-i merkûmeyi ib'âs ve İrakli'nin garazı Azerbaycan'a istilâ idiğini ve memâlik-i İslâmiyyeye mesfûr ve Moskovlu sû'-i kâd irâde eyledikleri sûrette hânlar ile bile bile muhârebe ve müdâfaaya mübâderet eylemelerini nâtik serhadlerde bulunan paşalara emir gönderildiğini ve hâsılı ittihâd-ı İslâmiyye mülâbesesiyle Devlet-i Aliyye umûmen Azerbaycan ve Dağıstan hânları ve ahâlisi ile mukâbele-i husûmetde yeksân-ı vifâk olacağını mezkûr hânlara bildirmesi Çıldır vâlisine tahrîr olunmuş idi Azerbaycan hânlarının İshak Paşa ve Çıldır vâlisi vesâatlarıyla mukaddemâ iki takım tahrîrâtı vârid ve cümlesi müttefiku'l-kelime olarak bir vakitte a'dâ-yı dîne meyl ve rükûn eylemeyeceklerini ve küffâr-ı hâk-sâr gerek memâlik-i mahrûseye ve gerek hitta-i Azerbaycan'a itâle-i pâ-yı tecâvüz ederler ise vüzerâ-yı izâm ve asâkir-i zafer-fercâmile beraberce karşı duracaklarını ve maâzellâhi te'âlâ Moskovlu ve İrakli Hân'ın merâmları bakiyye-i İslâmı şikest olduğuna ilimleri lâhık olduğu cihetden bu yolda dîn yoluna bezl-i nakd-i hayât erinceyedek çalışacaklarını her biri mektûbunda tasrîh edüp Hoy Hânı Ahmed Hân cümlesinin esinni ve söz sâhibi olmağın hân-ı mûmâ-ileyhe dâir hânın devlet-i ebed-müddetin cenâh-ı himâyesi üzerlerinde müstazil olacağını ve gönül birliği ile emr-i cihâda sâ'î olmalarını şâmil evâmir-i aliyye ısdâr ve Hoy hânına taltîfen bir sevb semmûra dûhte hil'at dahi ihsân ve yine Çıldır Vâlisi Süleyman Paşa vesâtiyle gönderilmiş idi müşârun-ileyh Süleyman Paşa İrakli'nin Moskovluya verdiği sened suretiyle ulemâdan Halil Efendi'yi Azerbaycan ve Dağıstan hânlarına ib'âs ve merkûm Halil Efendi her bir hân ile mülâkât ve devlet-i kaviyy-i şevket ile ittifâkan düşman-ı dîn ile mukâtele ve müdâfaaya taahhüdlerini mutazammın kendülerden ahz eylediği ma'rûzât Şuşa ve Karabağ Hânı İbrahim Halil Hân'ın küttâbından Mîrzâ Muhammed murâfakatiyle Ahışa'ya avdet ve Süleyman Paşa dahi mîrzâ-yı merkûma hazîne kâtibi İbrahim Efendi'yi terfîk ve Der'aliyye'ye tesyîr etmekle zîrde mastûr fikarât getürdükleri evrâkın hülâsa ve tercümeleridir. Bu tahrîrâtda hülâsatü'l-hülâsa hânân-ı Azerbaycan ve Dağıstan'ın a'daya meyl eylemeyecekleri ve Devlet-i Aliyye her ne emr ü fermân eder ise cân ü dilden itâat ve inkıyâd ile dîn yolunda sa'y edecekleri muharrer ve Mîrzâ Muhammed ve hazîne kâtibi İbrahim Efendi'nin takrîrlerinde dahi Çıldır vâlisi Ahilkelek boğazına doğru hareket ve İrakli Hân Devlet-i Aliyye mebgûzu olduğuna i'timâd gelmek için Tiflis kurâsından birkaç karyeyi gâret eylesesini ve taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den Tiflis hânının izâlesine Çıldır Vâlisi Süleyman Paşa asker ile ser'asker ta'yîn ve asâkirin zarûriyyâtına sarf için mebâliğ-i vâfiye ile bir ordu defterdârı tahsis olunmasını ve Lezgi tâifesi atâyâ-perest bir kavm olup reddiye ve bezl-i nukûd ile isticlâblarına sâ'î

olduklarına binâen tâife-i merkûmeye alâ kadri merâtibihim savb-ı şâhânedan atıyyeler verilmesini İbrahim Halil Hân îrâd etmekle müşârun-ileyh bu husûsları istîzâna ta'lik eylediği mastûr olmağla Tiflis kurâsını gâret kazıyyesinden sükût ile gerek İbrahim Halil Hân'a ve gerek sâir Azerbaycan ve Dağistan hânlarından münâsib olanlara birer kıt'a emr-i âlî isdâr ve mefhûmlarında bi'l-cümle serhadlerde vüzerâ ve ümerâ ve asker başbuğlarına evâmir yazılmışdır her ne zaman Azerbaycan ve Dağistan hânları a'dâ üzerine hareket ederler ise anlar dahi asâkir-i mansûre ile bi'l-maiyye teveccüh ve bi'l-i'tinâ def'-i a'dâya kıyâm eyleyeler ve Rusyalu ile şimdiki hâlde Devlet-i Aliyye'nin musâfâtı müstakar ise dahi mâdâm ki Ananur tarîkini küşâd ve Tiflis'e asâkir idhâli ve memâlik-i İran'a tasallut ve tecâvüz îradeleri derkârdır bilâd-ı Dağistan ve Azerbaycan İrakli delâletiyle sû'-i kâsd etmeleri neficesi beher hâl Devlet-i Aliyye'ye göre neüzü bi'llâhi te'âlâ mûris-i vehâmet-encâm olmağla Saltanat-ı Osmâniyye için sükût ve ârâm muhâl olduğu ecilden avâkıb-ı hâl düşman ne güne mazarratı îcâb edeceğini her biriniz mülâhaza ve gönül birliği ile kemer-i ihtihâdı miyân-ı hamıyyet ve diyânete rabt ve seylâb-ı fitne-i küffâr-ı füccârın men'ine suyûf-ı gazâyı sedd-i sedîr etmeğe mübâderet eylesiz mefhûmları ve Moskovlunun hîle ve tezvîr ile kavm-i Tatar'ı firifte ederek ceng esnâlarında cünûd-ı muvahhidîn ile beraberce çalışmaktan tahvîl ve sizi serbest ederiz mahkûmiyetden halâs olursuz kelimâtı ilkâ ve tamâmca Kırım'a askerlerini idhâl ve müdâhil ve mücâvirini zabt eylediklerinden sonra külliyyen memleketi istîlâ ve kavm-i mezkûru raiyyetleri gibi zabt ve selâtin ve mîrzâlarından söz sâhiblerini katl ve bundan mâadâ kendü himemâtları olan Leh vilâyetini dahi bu tarîk [ile] kabza-i tasarrufa getirdiler mazmûnları derc ve hânân-ı mûmâ-ileyhimden müteayyen ve mu'teber olanlara vech-i münâsibiyle birer hil'at ve destâr bez makûlesinden biner gurusluk ve üçer kise akçelik birer hediye irsâli münâsib mülâhaza olunur ve Erzurum vâlisi ve Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa ve Kars muhâfızı ve sâir iktizâ edenlere dahi işbu tahrîrâtın vürûdu ve mezâmîn ve meâlleri ve Çıldır vâlisi vesâtatıyla gönderilecek emirlerin mefhûmları buldurulup Hoy hânı ve mâadâ Azerbaycan hânlarıyla dâimâ mükâtebe ve evâmir-i mezkûrenin mefâhîmini ifâde ve a'dâ başgösterdikde askerleriyle muhârebe ve müdâfaasına me'mûr olduklarını iş'âr etmeleri ve şimdilik fikr-i evvel Revan'ın muhâfazası husûsu olup hâlâ hânı hâdisü's-sinn ve adîmü'l-liyâka olduğu takdirde Hoy hânı ve sâir iktizâ edenler ittifâk üzre münâsib görürler ise Revan Kal'ası'nın bu hâl üzre bırakılup ve a'dâ zuhûruna bakılmayup emâneten Devlet-i Aliyye'ye terk sûretiyle mi olur yohsa muhâfazası bir kavîce nizâmı verilür râbitası ba'de'l-mülâhaza hânân ile muhâberesi ve bu aralıkda Revan Kal'ası'na göz kulağ olup Tiflis hânı mel'ûnunun hîle ve desîse ile kal'a-yı mezbûreye istîlâsı fikri çekilmeyecek tedâbîr her ne ise ifâ eylemeleri mahsûs kâimeler ile bildirilmek ve Çıldır vâlisine dahi hemân senden gayret ve hidmet me'mûldür sâye-i şâhânedan akçe ve asker mecmû'u dirîğ-i ezmân ve sen ol havâlînin vâlisi olman hasebiyle ma'nâda ser'askersin hânân-ı Azerbaycan ve Dağistan'a bu def'a ber-muceb-i defter gönderilen evâmir ve hedâyâyı îsâl ile berü tarafa irtibâtları ve küffâr Azerbaycan'a tahattî dâ'iyesinde olur ise biz dahi müheyâ ve âmâdeyiz meâlini ifâde ile mefhûmunda va'd ve terğîbi müştemil kâime yazılmak iktizâ eder bu tahrîrâtın bir aynı ihrâca ve Bağdad vâlisine ib'âs ve Vekîl-i İran Ali Murad Hân'a dahi İrakli'nin merâmı Moskovlu muâveneti ile bi'l-cümle İran'ı zabt ve şâhlık mesnedine kuûd ve kendüyi ve sâir hânânı bi'l-külliyeye ref' ve âmme-i ehl-i islâm ve sekene-i Azerbaycan'ı reâyâları hükmüne tenzîl olunduğunu edillesiyle bildirmesini ve işte Dağistan hânları dahi hâl böylece olduğuna muttali' olduklarına binâen ıstırâb-ı derûnları ne gayetde idiği bu tahrîrâtlarından zâhir olur ve şekk ü şübhe kalmaz bundan sonra dahi gaflet ederseniz mülk-i İran elden gider Devlet-i Aliyye ittihâd-ı dîn gayretiyle cümle vüzerâ ve asâkirine tenbîhnâmeler gönderüp İrakli ve Moskovlu Dağistan ve Azerbaycan'a sû'-i kâsd etdikleri hâlde memâlik-i mahrûseye hücum etmiş gibice bilüp hânân-ı Azerbaycan ile bi'l-ittifâk def'-i a'dâya kıyâm etmelerini te'kid eylemiştir mefâhîmini tefhîm ve vekîl-i mûmâ-ileyhin vezîri Mîrzâ Rebi' ve sâir ukelâ-yı ricâline dahi bu vechile kâğıdlar tahrîr etmesi bâbında Bağdad vâlisi müşârun-ileyhe kâime-i mahsûsa tahrîri muktezîdir. Şuşa ve Karabağ Hânı İbrahim Hân'ın kâtibi Mîrza Muhammed dahi hîn-i avdetinde getirdülüp Moskovlunun ne ayârda kezzâb ve hîlekar oldukları ve ahd ü peymân ve hîle ve tezvîrlere bir dürlü tezvîrlere bir dürlü i'timâd câiz olmadığı şifâhen etrâfiyla ifhâm olunmak da fevâid mukarrerdır ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Müşârun-ileyhin bundan akdem Dağistan tarafına gönderdiği ulemâdan Halil Efendi bu esnâda zuhûr edüp miyâne-i hânân-ı Azerbaycan'da kuvvet-i askeriyye ile mümtâz olan Karabağ Hânı İbrahim Halil Hân ve Hoy Hânı Ahmed Hân birbirleriyle ittifak ve tarafeynden karâbet-i shıriyye ile temhîd-i mebânî-i ittihâd etmeleriyle sâir hânân-ı Azerbaycan mûmâ-ileyhimânın rişte-i ittihâdlarına merbût olduklarına binâen Hoy hânı mûmâ-ileyh efendi-i mûmâ-ileyhe âdem terfîk ve Karabağ hânı mûmâ-ileyhe îsâl etmekle ol esnâda Dağistan ümerâsından İsmi Hânzâde Ali Bey ve Cengetay Ahmed Hân'ın karındaşı Ali Seltan ve sâbık Şemhâlzâde Has Polad Bey ve Nevsal(?)

Muhammed Hânzâde Sürhay Bey ve Ali İskender Bey ve Enderay beyi ve Bahsay beyi on bin kadar Lezgi askeriyle mûmâ-ileyh İbrahim Halil Hân'ın maiyyetinde olmalarıyla müşârun-ileyhin kendülere olan mektûblarını teslim ve sipârişlerini şifâhen tefhîm eyledikde cümlesi gayret-i dîniyye ve hidemât-ı Devlet-i Aliyye'de izhâr-ı sadâkat ve ibrâz-ı hamîyyet ederek a'dâ-yı dîn ve Devlet-i Aliyye ile mukâteleye şevk ve hâhiş-i derûnlarını beyân etmeleriyle müşârun-ileyhin mektûblarına cevâb olmak üzere iki kıt'a Arabî mektûb taraf-ı müşârun-ileyhe tahrîr ve müşârun-ileyhin sâire olan mektûblarını kendü âdemleriyle Dağıstan'a irsâl etmiş oldukların.

Mûmâ-ileyh İbrahim Hân efendi-i mûmâ-ileyhe âdem koşup Şeki ve Şirvan Hânı Muhammed Hasan Hân'a ve Şemahi Hânı Ağası Hân ve Muhammed Said Hân'a irsâl ve anlar dahi Derbend ve Kuba Hânı Feth Ali Hân'a isâl etmeleriyle Feth Ali Hân sâhil-i Bahr-i Hazar'da bulunup Sürhay Hânzâde Muhammed Hân'ın oğlu Abdullah Bey dahi maiyyetinde olmağla efendi-i mûmâ-ileyhi birkaç gün yanında ta'vîk ve gayret-i dîniyye ve sadâkat-i Devlet-i Aliyye'de cümleden ziyâde hulûs ve hamîyyetini ve lede'l-iktizâ dilâverân-ı Dağıstan'dan asâkir-i vâfire ihtîşâdına kudretini ve İskele-i Derbend muhâfazasında ve fermân buyurulan sâir mahallerde a'dâ-yı dîn ü Devlet-i Aliyye ile muhârebede salâbet-i dîniyyesini beyân edüp ancak emniyet-i tarîk olmadığından keyfiyyet ve ahvâli kaleme alamayup efendi-i mûmâ-ileyhin hâfıza-i sâmi'asına tevdi' ettiğini mektûbunda tahrîr ve i'tizâr ve Şeki ve Şirvan ve Şemahi hânları Türkî mektûblarında her keyfiyyeti tasvîr ve iş'âr eylediklerin.

Karabağ hânı mûmâ-ileyh İbrahim Halil Hân her keyfiyyeti tahrîrâtında tasvîh edemediğine binâen efendi-i merkûmun takrîrine ihâlâ ve debîrân-ı mu'teberesinden Muhammed Efendi nâmında âdemîsini Der'aliyye'ye rû-mâl irâdesiyle bir kıt'a arıza tarafından ve bir kıt'a arıza dahi Şeki ve Şirvan hânı olan Sünniyyü'l-mezheb Muhammed Hasan Hân tarafından tahrîr olunmağla hânân-ı mûmâ-ileyhimânın iki kıt'a arızalarını ve bâlâda mezkûr iki kıt'a Arabî kâğıdları ve Azerbaycan hânlarının Türkî ve Fârisî mektûblarını ve efendi-i merkûmun bir kıt'a takrîr kâğıdını ve hân-ı mûmâ-ileyhin debîr-i mezkûrunu müşârun-ileyh hazîne kâtibi İbrahim Bey bendelerine terfikan bu def'a Der'aliyye'ye arz ve takdîm eylediğin ve keyfiyyet merkûm Muhammed Efendi ve İbrahim Bey'in takrîrlerinden dahi ma'lûm olacağı.

Hânân-ı İnan ve Dağıstan'ın merâtib ve i'tibârlarını müşârun-ileyhin tahrîr eylemesi kapukethüdâsı tarafından iş'âr olunmak hasebiyle hânân-ı Azerbaycan'dan Karabağ Hânı İbrahim Halil Hân bu eyyâmda ba'zı esbâb ile kesb-i iştihâr ve i'tibâr eylediği ve Hoy Hânı Ahmed Hân cümleden atîk ve Tebriz hânı birâderzâdesi ve Rumiye ve Nahçıvan ve ol havâlîde olan hânların cümlesi akrabâ ve müteallikâtı olduğundan gayri İbrahim Halil Hân ile dahi tarafeynden karâbet-i sihiyyeleri olmağla sâir hânlar bunlara tâbi' ve merbût oldukların.

Kuba ve Derbend Hânı Feth Ali Hân ol havâlîde cümleye fâyık ve şecâat ve salâbetde ve idâre-i askerde gâlib olup Derbend Kal'ası ve Bakü İskelesi dahi kendü zabtında ve Şeki ve Şirvan ve Şemahi hânlarıyla müttefik ve Dağıstan ümerâ ve rüesâsının ekseri ile müttehid ve lede'l-iktizâ asâkir-i vâfire ihtîşâdına kâdir olduğun.

Sürhay Hânzâde Muhammed Hân ve İsmi Hânzâde Ali Bey ve Şemhal ve Avar beyi Amman(?) Hân ve Akkuşa kâdisı Dağıstan'ın küberâ-i ümerâsı olmağla eğerçi sâir rüesâları çok olup lâkin i'tibâr ve iltifâta sezâ bunlar olduğun.

Şeki ve Şirvan Hânı Hacı Çelebizâde Muhammed Hasan Hân Sünniyyü'l-mezheb ve şecâat ve gayret-i dîniyye mevrûs-ı ebâ ve ecdâdı olmağla kuvvet ve askeri kemâlde olduğun.

Karabağ Hânı İbrahim Halil Hân ile Derbend ve Kuba Hânı Feth Ali Hân miyânelerinde bu ânadek şiddet-i husûmet ve çâygîr iken bu esnâda a'dâ-yı dînin tasallutu vaktinde birbirlerimize adâvet ve muhâsamat şân-ı ehl-i İslâm değildir deyü İsmi Hân miyânelerine tavassut etmekle bugünlerde mülâkât ve akd-i rişte-i ittihâd ve musâfât etmek üzere oldukların.

Hânân-ı İnan ve Dağıstan'ın celb-i hâtırları bu mertebe suver-i tebzîr olmakdan nâşî eğer mezkûrların hidemât-ı Devlet-i Aliyye'de istihdâm olunmalarına irâde-i aliyye taalluk edüp ber-muktezâ-yı vakt ü hâl me'mûl ve mesûllerine müsâafe birle alâ merâtibihim nevâziş ve iltifât buyurulur ise cümlesi gayret-i dîniyye ve hidemât-ı Devlet-i Aliyye'de izhâr-ı sadâkat ve cân sipârî edecekleri me'mûl ve müsâade buyurulmadığı sûretde tahvîl-i derûn edecekleri melhûz olmağla her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrin idüğün.

Dağıstan ümerâ ve rüesâsının vürûd eden mektûblarına nazaran Devlet-i Aliyye'ye rağbet-i tâmmeleri olup hattâ bu esnâda Dağıstan rüesâsından Sürhay Hân hafidi Kurd Mahmud Bey oğlu Ömer Bey nezd-i müşârun-ileyhe gelüp Dağıstan eteğinde Tiflis'e karîb mahalde vâkî' Çarotale(?) nâm mahalle mukaddemâ zuhûr eden tahrîrâta mebnî on binden mütecâviz müsellaah ve müretteb Lezgi askeri geldi ve geriden dahi peyderpey ve lâ-yenkati' asâkir gelmek üzredir beni ilerüce gönderdiler şimdilik emriniz nedir ve ne vakit hareket edelim ve ne mahalle gelelim istihbâr için geldim deyü takrîr eylediğinden başka kırkar ellişer piyâde Lezgi peyderpey mişelerden pinhânî gelmekden hâlî olmadıkların ve kesretli süvârî askerlerinin bu ânadek te'hîrleri Katk ve Kur ve Kabri nâm üç aded nehr-i azîmin bu esnâda cûş u hurûşuna mebnî olmağla mâh-ı Haziran'da sular taklîl ve ma'berleri teshîl oldukda bilâ-tevakkuf berü cânibe teveccüh ve azîmet edecekleri bi-ıştibâh olduğun.

Lezgi tâifesi mukaddemâ zuhûr eden esfâr-ı hümâyûnda ulûfe ve bahşîş ve ta'yînât-ı rûz-merre ile me'lûf ve ol vechile istihdâm olunmuş olmalarıyla şimdi asâkir-i mezkûrenin ol tarafa vürûdlerinde me'lûf oldukları vechile reîslerine alâ merâtibihim hil'at ve bahşîş ve ikrâm ve neferlerine ta'yînât ve ulûfe verilmeğe muhtâc ve bu husûs müşârun-ileyhin dâire-i vüs' u iktidârından hâric ve asâkir-i mezkûrenin gereği gibi işe yarayacakları meczûm olmağla bu bâbda ne vechile emr ü fermân buyurulur ise menût-ı re'y-i âlî idüğün.

Azerbaycan ve Şeki ve Şirvan ve Şemahi ve Dağistan hânlarının umûmen iltimâsları bu vechiledir ki Tiflis Hânı İrakli Hân mel'anet-nişân kuvvet-i Rusya ile şâh olup mecmû' İran ve Dağistan'ı zebûn-ı pençe-i kahr u teshîr etdikden sonra memâlik-i mahrûse-i pâdişâhâneyi dahi istilâ etmek dâiyesine dil-beste olmuşdur bizim şâhımız ve meded-kârımız yok melce' ve penâhımız Devlet-i Aliyye'dir elhamdü lillâhi te'âlâ Devlet-i Aliyye'ye göre bir husûsda acz mutasavver değildir böyle bir hân keferenin esâs bünyâdı kal' ve ref' olunmak avn ü inâyet-i hayru'n-nâsırın ile Devlet-i Aliyye'ye esheldir mel'ûnun ta'mîr ve tevsî' etdiği tarîk-i azîm bu hâl üzere iken cemî' ehl-i İslâmdan râhat ve emniyyet meslûbdur irâde-i aliyye-i pâdişâhî taalluk etdikde beş on bin güzide asker ile bir kullarını me'mûr buyurdular bizler dahi umûm Azerbaycan ve Şirvan ve Şemahi ve Dağistan askerleriyle berü tarflarından hücum edüp avn-i Hak ile Tiflis'i feth ü teshîr ve mel'ûn-ı mesfûrun bünyân-ı habâsetini esâsından ref' ve kal' ile ta'mîr etdiği tarîki dahi külliyyen hedm ve sedd ü bend etdikden sonra Tiflis eyâletini Devlet-i Aliyye zabt eder ise cümle ahâlî-i İran râzî ve minnetdâr oluruz veyâhûd emr ü fermânlarıyla Acem hânlarından birini hân buyururlar cümle ehl-i İslâm bu gâileden halâs olup râhat olur ve illâ iğmâz buyurulduğu sûretde Azerbaycan'ı kabza-i teshîre aldıktan sonra eğerçi Şeki ve Şirvan ve Dağistan zîr-i hükûmetine duhûlü bir vechile irtikâb etmezler ise dahi tav'an ve kerhen musâlahadan gayrı çâre kalmaz ba'dehû memâlik-i mahrûseye dahi ne güne istilâ edeceği zâhirdir dediklerin ve netîce-i kelâmları bu vechile olduğun.

Müşârun-ileyhin fehm ve derk etdiğine göre dahi İrakli Hân bu vechile makhûr olmak lâzım gelse Gürcistan ve Açıkbâş kendü başına gerden-dâde-i ribka-i itâat olup Devlet-i Aliyye'ye cizye-güzâr reâyâ misillü olacaklarından başka ol tarafda Faş cânibinde kat'â a'dâ gâilesi kalmayacağı zîrâ ol havâliden Moskovlunun zuhûru tarîk-i mezkûra ve mesfûr İrakli Hân'ın delâletine merbût ve mevkûf olmağla bilâ-delîl Moskovlunun ol havâlîye tecâvüzü bir vechile kâbil olmadığın beyân ile bu mukaddemâttın tertîbi Devlet-i Aliyye'ye zahmet görünüyor ise dahi maâza'llâhi te'âlâ encâm-ı kârda melhûz olan dâhiye-i uzmanın müstelzem olduğu masârîf-ı kesîresine nisbetle ehven ve eshel fehm olunduğun.

Hân-ı mûmâ-ileyh ile tekrâr mülâkâtımızda on iki gün indinde meks etdirüp mukaddemâ tatar Molla Mustafa'ya takrîr eylediği vech üzere gayret-i dîniyye ve hidemât-ı Devlet-i Aliyye'de sadâkat ve hamiyetini beyân ve Der'aliyye'ye mahsûs arıza tahrîr ve debîr-i mu'teberesinden Muhammed Efendi nâm âdamını terfîk ve Çıldır vâlisine dahi cevâbnâne tastîr edüp vedâ'ımızda İrakli Hân Rus Devleti'ne mağrûr ve tarîk-i vâsî' tedârük etmekle kral olmak iddiâsıyla memâlik-i mahrûse ve kâffe-i ehl-i İslâmı istilâ etmek sevdâsındadır ahâlî-i İran dul avret ve yetim bî-kes mesâbesinde kalup Devlet-i Aliyye'den gayrı bir melce' ve penâhımız yokdur deyü hülâsa-i kelâmına hitâm verüp sâir kelimâtını debîr-i merkûmun takrîrine ihâle eyledi ve âdem koşup Hoy hânına gönderdi.

Dağistan ümerâsından Nevsal(?) Muhammed Hânzâde Sürhay Bey ve İsmi Hânzâde Ali Bey ve Şemhâlzâde Hasfolad Bey ve Cengetay Ahmed Hân ve karındaşı Ali Seltan ve Ali İskender Bey ve Andoya(?) beyi Bahşay Bey on bin kadar asker ile İbrahim Halil Hân maiyyetinde bulunmalarıyla ale'l-infirâd meclislerine varup mektûblarını verdim ve her ahvâli tefhîm etdim cevâblarında cümlemiz ittifâk üzere lâ-muhâlefetin li-emr-i sultân deyü cevâb verdiler uğur-ı dîn ve Devlet-i Aliyye'de kemâl-i sadâkat birle gayret ve hamiyetlerin beyân edüp ümerâ-i mezkûrenin güzidesi İsmi Hânzâde Ali Bey bir kıt'a Arabî mektûb tahrîr ve her keyfiyyeti beyân edüp yedimize teslîm eyledi İrakli Hân mel'ûnu bu dâîlerinin ol havâlîye mürûrunu istimâ' etmekle ahz etdirmek için tarîkimize âdemler ta'yîn etdiği ma'lûm olmağla reh-i râstdan çıkup kûh ve sahrâdan dolaşarak müddet-i vâfirede Hoy'a vâsıl olduk bu kadar te'hîrimeze bâis oldu. Andan Hoy hânı Ahmed Hân'a gelüp iki gece meks olundukda lisânen cevâbı mukaddemâ Zaîm Süleyman Ağa'ya Hüseyin Ali Bey nâm mu'temed âdemimi terfîk ve Süleyman Paşa hazretlerine gönderdim ve her keyfiyyeti tafsîlen sipârîş eyledim yine o kelâmımızda sâbit olup Devlet-i Aliyye'nin bizlere hüsn-i nazar ve iltifâtları olur ise izhâr-ı gayret ve sadâkat ile hidemât-ı aliyyede kusûr etmeyüz deyü takrîr ve mektûb verüp iâde eyledi. Bu dâîlerinin dekâyık-ı keyfiyyet-i hâllerine tahsîl-i vukûf ve ıttilâ'im Azerbaycan hânlarından Hoy hânı Ahmed Hân atîk ve reşîd âdemdir eğerçi memleketi ve askeri kalîldir lâkin Tebriz hânı ammizâdesi ve Rumiye ve Nahçıvan ve Merend(?) hânları akrabâ ve müteallikâti olmak takrîbiyle kendüsüne tebe'iyet ve

ittifâk etmişlerdir ve Karabağ hânı İbrahim Halil Hân bu esnâda karâbet-i sıhriyye ile ittifâk etmişlerdir ve Karabağ hânı İbrahim Halil Hân kuvvet-i mâliyye ve askeriyeye ile hânîn-i mûmâ-ileyhimin cümlesine gâlib ve fâyıkdr ve Erdebil ve Karabağ ve Mugan(?) zîr-i hükûmetindedir eğer inâyet-i Devlet-i Aliyye'den me'yûs olur ise bi'z-zarûre tâife-i Rusya'ya mütâbaat etmekden gayrı bir tarîkleri olmadığı harekât ve etvârlarından fehm olunmuşdur.

Lâkin Şirvan ve Şemahi hânları ve Derbend ve Kube hânı Feth Ali Hân ve ümerâ-i Dağıstan salâbet-i dîniyyede metîn ve müstahkem olup bir vechile keferenin zîr-i hükûmetine duhûl etmeyecekleri ve himmet-i Devlet-i Aliyye'den me'yûs oldukları hâlde ehl ü iyâlleri Dağıstan'ın muhkem mahallerine tahassun etdirüp kendüleri mukâtele-i a'dâ-yı dinde bezl-i cân etmek üzere müttelik oldukları zâhirdir deyü merkûm Halil Efendi takrîr eylediği bir kıt'a kâğıdda tahrîr olunmuş.

Kube hânı tarafından vürûd eden ulemâdan Hacı Muhammed Çelebi Efendi dâîlerinin takrîridir.

Evvelen havâlî-i merkûmede zuhûr eden havâdis-i cedîde Petmekim(?) ta'bîr etdikleri Rusya ceneralı Feth Ali Hân'a kâğıd gönderüp Devlet-i Aliyye ile Devlet-i Rusya müceddeden temhîd-i mebânî-i musâlaha ve muhâdene etdiler deyü tahrîr edüp Kızlar Kal'ası'nda olan askerine avdet etdirdi ve Bakû İskelesi'nde olan sefîneleri dahi Gilan tarafına gitti lâkin Feth Ali Hân bu husûsda tereddüd ve tevehhüm edüp acabâ musâlaha husûsu sahîh ve vâkî' ve hakikat-i hâl midir yohsa Halil Efendi bu taraflara vürûdunda İrakli Hân'ın Rusyaluya verdiği ahidnâmenin sûretini getirdükde cümle Şeki ve Şirvan ve Dağıstan hânlarına irâet ve işâat olundukda cümlesi ittifâk ve ittihâd eyledikleri kâffe-i ehl-i İslâmın ma'lûmları olmağla bu sebebden bu cânibden hurûca gâlibâ akl-ı sahîfleri tecvîz etmeyüp Tiflis cânibinden tevsî' ve ta'mîr etdikleri Ananur tarîkiyle hurûc etmek mi murâdlarıdır veyâhûd zann-ı ağıleb bu cânibde olan asâkir-i Rusya derûn-ı Çerkese tecemmu' ve tarîk-i mezbûre-i cedîdeden hudûd-ı memâlik-i İslâmiyyeye tecâvüz ve bizleri igfâl ile serhadlerimize bağteten hurûc ve hücum etmeği mi maksûdları ola hele mekr ü ihtiyâl ve ihtirâ'larından gaflet olunmayup gerek bu cânibden ve gerek ol taraftan leyl ü nehâr hazm u ihtiyât ve basîret ve intibâh üzere bulunmak lâzım ve lâbüddür deyü tefekkür eyleyüp mukaddemâ Halil Efendi ile her keyfiyyet tafsilen sipâriş olunmuşdi bu def'a bu dâîleriyle Devlet-i Aliyye'ye olan bir kıt'a arzısını ve Süleyman Paşa hazretlerine olan mektûbunu Kube hânı mûmâ-ileyh irsal edüp Devlet-i Aliyye'ye olan arzısı mahalline ib'âs ile Devlet-i Aliyye bizleri kulluğa kabûl edüp inâyet ve iltifât buyururlar ise gayret-i dîniyye ve uğur-ı Devlet-i Aliyye'de cân ve baş ile bezl-i makdûr etmekde mikdâr-ı zerre kusûr etmeyüz ümerâ- i Dağıstan ve Şeki ve Şirvan ve cümle Azerbaycan yekdil ve yekcihet ittifâk ve ittihâd üzreyüz Devlet-i Aliyye'ye bu vechile arz etsinler deyü Feth Ali Hân'ın bu dâîlerine sipârişi ve hülâsa-i kelâmı budur.

Bu dâîleri belde-i Gence'ye duhûlümünden bir gün mukaddem Rusya elçisi Karabağ hânı İbrahim Hân tarafına gitmişdi haber verdikleri bu vechiledir ki umûr-ı pâdişâhî mahfî değıldir Azerbaycan hânları eğer külliyyen İrakli Hân'a mutî' ve münkâd olmanız vâkî' ise İrakli Hân iki oğlu ile mu'temedlerini Moskov kralına gönderiyor sizler dahi evlâdlarınızdan yâhûd biraderlerinizden her biriniz birini İrakli Hân'a irsal ediniz tâki tâc-ı şâhî giyüp taht-ı şâhîde otura ve illâ derûnunuzda muzmer olan adâveti âşikâr ediniz deyü teklîf eder imiş deyü merkûm Hacı Muhammed Çelebi takrîr eylediği bir kıt'a kâğıdda tahrîr olunmuş.

Rusya imparatoriçesi tarafından İrakli Hân maiyyetine me'mûr Bodnaşif İstapan nâm bolkonk(?) tarafından kâğıdlarıyla Çıldır vâlisi müşârun-ileyh cânibine vürûd eden İrim nâm yüzbaşısının takrîriyle bu esnâda Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beyninde ez-ser-nev musâlaha ve müsâlemet olup memâlik-i Kırım ve Kuban bizim kralımız tarafına terk ve fimâ ba'd Rusya Devleti tarafından zabt u tasarruf olunmak şartıyla ancak İran ve tâife-i Lezgiyan kendü hâllerinde kalup ve Tiflis'e vürûd eden bolkonki mesfûr üç bin nefer Rusya askeriyeye kurbî Tiflis'de ikâmet ve mersûm İrakli Hân'ı ve tasarrufunda olan memleketinin ve küllî Gürcistan'ın muhâfaza ve nizâmına me'mûrdur her kangı taraftan tecâvüz olunur ise mukâbele edüp hem kralımız tarafına tahrîr edecektir.

Kaldı ki beni mahsûs mersûm binbaşı gönderüp bu vechile sipâriş etdi ki lisânen paşa efendimize selâmımı tebliğ eyle ben mütemâdî bu asker ile bu cânibde meks edeceğim düşen umûr ve husûslarında ve dostlukda kusûr etmem ve kendüleri dahi mürâât edüp konşuluk ve dostluk etsinler kaldı ki İrakli Hân Devlet-i Rusya'ya bende olup her kim dostluk eder ise bizim dahi dostumuzdur ve her kim düşmanlık eder ise bizim ve kralımızın düşmanıdır dediğin. Gâlibâ ben avdet etdikden sonra derûn-ı Çerkese'de ikâmet üzere olan Petmekim(?) nâm ceneral tarafından hâssaten paşa efendimize âdem gelecektir ve mersûm İrakli Hân Mirun(?) ve Beribe(?) nâmân oğullarını benim Tiflis'den çıktığım günün ikinci günü kralımız tarafına Ananur tarîkiyle göndermek üzere nizam verilmişdi şimdiyedek gitmişlerdir deyü mersûm yüzbaşı takrîr eylediği bir kıt'a kâğıdda tasfîr olunmuş.

Eğerçi mersûm bu vechile takrîr edüp lâkin Tiflis ve etrâf ü eknâfa irsâl olunan mu'temed casuslar vürûd etmeyüp bi-mennihî te'âlâ vürûdlarında celb eyledikleri havâdis dahi arz ve iş'âr olunacağı zikr olunan kâğıdın zirinde işâret olunmuş.

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷
مجلس شورای ملی - تهران - ۱۳۰۷

Erzurum Valisi Canikli Ali Paşa'nın, Tiflis Hânı İrakli Han'ın Revan'a göz diktiğinden Azerbaycan ve Dağıstan hanlarına yazılıp Revan hanı henüz genç olmakla Revan'ın ya emaneten Osmanlı Devleti idaresine alınması veyahut başka türlü muhafazası lâzım geldiği hakkındaki tahrirati.

Benim devletlü, inâyetlü, merhametlü, mezîd atûfetlü veliyyü'n-ni'am ve kesîrül-kerem efendim sultânım hazretleri

Tiflis Hânı İrakli nâm mefsedet-nişânın kemâl-i hıyânet ve mel'anetinden nâşî bundan akdem Rusyaluya ilticâ ve mâ fi'z-zamîr-i habâset-semîri olan merâm-ı fâsidini icrâ dâiyesiyle ba'zı şürût ve kuyûd üzere Rusyaluya i'tâ eylediği senedinin sûreti Avrupa tarafından isticlâb olunmaktan nâşî derhâl ayrıları ihrâc ve Çıldır vâlisi vezîr-i mükerrrem saâdetlü Süleyman Paşa ve Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa kullarına irsâl ve bu husûsa dâir şimdiye değin ihmâl buyurulan ârâ-i sâibe ve tedâbîr-i hayriyye-i sâkibeleri beyânıyla hakk-ı sâdikânemde dâimiyyü'z-zuhûr olan merâhim-i mevfûre-i hazret-i zillullâhi ve mekârim-i gayr-i mahsûr-ı cenâb-ı veliyyü'n-ni'amîleri âsârından olarak bu abd-i âcizlerine inâyet ve i'tâ buyurulan nezâret-i şâmîle havâlî-i mezbûre iktizâsı kulları dahi vakt ü hâlin iktizâsı ve havâlî-i mezbûrenin ahvâlini mülâhaza birle taraf-ı âcizânemden dahi iktizâ eden hânân-ı İraniyâna başka başka mektûblar tahrîr ve cümlelerin taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'ye irtibât-ı derûn ve sıdk-ı hulûslarını müeyyed olacak mukaddemât-ı müşevvikanın derc ve temhîdiyle lede'l-iktizâ müdâfaa-i a'dâ-yı müşrikîn emrinde biz dahi müheyyâ ve âmâdeyüz meâllerini iş'âr ve tastîr ile istihsâl-i esbâb-ı te'lîflerine dikkat ve şimdilik akdem-i efkâr Revan'ın muhâfazası husûsu olup hâlâ hânî hadîsü's-sinn ve adîmül-liyâka olduğu takdîrce Hoy hânî ve sâir iktizâ edenler ittîfak üzere münâsib görürler ise kal'a-i mezbûrenin bu hâl üzere bırakılmayup ve a'dâ zuhûruna bakılmayup emâneten Devlet-i Aliyye'ye terk sûretiyle mi olur yohsa muhâfazasına bir kavîce nizâm mı verilür râbitası mülâhaza ve hânân-ı mûmâ-ileyhim ile muhâbere ve şu aralıkda Tiflis hânî mel'ûnun hîle ve desîsesiyle kal'a-i mezbûreyi istîlâsı gâyilesi çekilecek tedâbîrin ifâsına taraf-ı çâkerânemden dahi sarf-ı miknet olunmak tenbîhini hâvî bu def'a mem-hûran irsâline inâyet buyurulan bir kıt'a kâime-i emr-i uslûb-ı dâverâneleri şeref-efzâ-yı râha-i vusûl ve mine'l-muttalî ile'l-makta' hâvî olduğu mezâmîn-i isâbet-karîni zihn-i âcizâneme peyveste ve mevsûl olup bu abd-i sadâkat-perverleri şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, mehâbetlü veliyyü'n-ni'metimiz pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin eben an ceddin ni'am-ı perverde ve hâssaten çerâğ-ı efrûhtesi ve cenâb-ı merâhim-nisâb-ı veliyyü'n-ni'amîlerinin dahi kerem-dîde ve inâyet-i şeref-resi olduğum iktizâsı her hâlde emr ü fermân buyulduğu vech üzere hareket ve istihsâl-i hüsn-i rızâ-yı yümn iktizâları uğurunda ne kadar canımı nisârî-i sermâye-i iftihâr addeder ve abd-i sâdiku'l-bâlleri olduğumdan gayri be-tahsîs bu makûle dîn ve devlete sûd ve hayrını melhûz mevâdd ve me'mûriyetde mikdâr-ı zerre betâet ve ihmâli irtikâbım emr-i muhâl ve ifâsı bâbında cansiperlik merâsimine riâyet ve esbâb-ı nizâm ve temşiyetini istihsâl akdem-i âmâl ve hülâsa-i mâ fi'l-bâlim olmakdan nâşî diğerkâime-i âcizânemde arz ve iş'âr olunduğu üzere ber-mûceb-i fermûde-i meyâmin-himem-i bî-hemtâları evâsıt-ı mâh-ı Zi'l-ka'deti's-şerife'de mükemmel kapum halkıyla bu taraftan hareket ve Erzurum'a vusûle şitâb ve sür'at ve ba'de'l-vusûl emr ü fermân buyurulduğu üzere muktezâ-yı hâl ve ol havâlinin kâffe-i ahvâlini mülâhaza ve hânân-ı İraniyâna ve sâyirleriyle muhâbere ve mükâtebe ve hasbe'l-iktizâ müdâfaa-i mekâid-i a'dâ-yı dîn emrinde kulları dahi müheyyâ ve âmâde ve hemdest-i ittîfak ve mu'âzidet olmak meâllerini ve mukaddemât-ı müşevvika-i sâireyi derc ve iş'âr sûretleriyle vesâil-i te'lîf ve istimâletlerini istihsâle dikkat ve hân-ı Revan'ın hadâset ve adem-i liyâkati takdîrce Hoy hânî ve sâir iktizâ edenlerin ittîfak ve muhâbereleriyle Revan Kal'ası bu hâl üzere terk ve a'dâ zuhûruna te'hîr ve terakkub olunmayup emâneten taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye tefvîz veyâhûd tarîk-i âhar ile muhâfazasını bir kaviyye sûret-i haseneye rabt ve bendiyle istîlâ-yı a'dâ gâilesi külliyyen ber-taraf kılınmasına kavlen ve fi'len vüs'-i âcizânemi sarf ü nisâr ve bi-avn-i Bârî ve yümn-i hazret-i evliyâğı(?) irâe buyurulan şikkayn-ı mezkûreyinin mümkün ve münâsibiyle sûret-i müstahseneye rabt ve tanzîm ve bu keyfiyeti ve gerek lâzımül-inhâ olan hâlât ve keyfiyât-ı sâireyi pey-â-pey hâk-i pâ-yı devletlerine arz ve takdîm ve emr ü irâde-i seniyyeleri üzere muhavvel-i uhde-i âcizânem kılınan kâffe-i umûr ve mevâddın ber-vefk-i rızâ te'diye ve tetmîmine bezli mâ-hasal vüs' ü iktidâr eder abd-i sadâkatkârları olduğum arz ve ihtâr siyâkında kâime-i ubûdiyyetim terkîmine ictisâr olundu inşâallâhu te'âlâ manzûr-ı inâyet-tanzîrleri buyuruldukda me'lûf olduğum hüsn-i teveccühât-ı seniyyeleriyle mahsûdü'l-akrân buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü, inâyetlü, merhametlü, mezîd atûfetlü veliyyü'n-ni'am ve kesîrül-kerem efendim sultânım hazretlerindedir.

Fî 3 Za. sene [1]198 [18 Eylül 1784]

İrakli Han'ın Rusya ile akd-i ittifaka ve tarafından bir tecavüz halinde Azerbaycan hanları, Çıldır Valisi ve Bayezid mutasarrıfı ile beraberce tecavüzün define çalışılacağına dair Hoy Hanı Ahmed Han tarafından gönderilen Farsca arızanın hülâsası ve hediyelerin listesi.

Hoy hânı Ahmed Hân cânibinden taraf-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amîye vârid olan Fârisiyyü'l-ibâre arızasının hülâsasıdır.

Fî 9 Za. sene [1]198 [24 Eylül 1784]

Kemâl-i teveccühât ve inâyât rûz-efzûn-ı hazret-i cihân-dârîden sâdir olup hân-ı mûmâ-ileyhe irsâl buyuru-
lan tevkî'-i refî'-i mübârek-mutâ'-nâme-i miskiyetü'l-hitâme iltifât-meşhûn-ı âlî inzimâmıyla es'ad-i sâât ve
emced-i evkâtda şeref-rîz-i vürûd ve rakîme-i iltifât-ı şemîme-i âlî himâyet ve sıyânet ve kemâl-i re'fet ve
âtîfet-i hidivâneye taahhüd fikarâtını müştemil olup cihân cihân müfâharet ve ser-bülendî hâsıl olmağla
sâye-i bülend-pâye-i vâlâ hemîşe müfârik-ı umûm-ı müstazlân üzerinde dâim ve ber-karâr olsun. İrakli
Hân'ın Rusya keferesiyle akd-i muâhede ve temhîdât ve muvâza'ât muhayyilânesi husûsu iş'âr buyurulmuş
İrakli Hân-ı mesfûrun keferesi mezbûre ile bu keyfiyyet-i muâhedesini ve çendîn müddet tarîk-i ihdâs ve
küşâdında mücâhedesini ve bu esnâda iki nefer oğlunu çend nefer mu'teber tâvâdlarıyla(?) devâl ünvanıyla
Rusya Devleti'ne irsâl eylemesi husûslarından bi'l-ilm ve'l-ayân müşâhede ve ma'lûm olur ki işbu umûr-ı
mühimmeden mesfûrun nazarında bir emr-i azîm ve matlab ve maksûdu olup kendüden emniyyet ve
itmînân adîmül-ihimâl idüğün ve bu sûretde te'dîb ve gûşmalı manzûr-ı nazar-ı kimyâ-eser-i âlî oldukda
sâhib-i vücûd bir ser'asker ta'yîn olunmak gerek idüğün ve illâ emr ü ihtiyâr ümenâ-yı devlet-gerdûn-ı
iddet-i vâlânın idüğün emsile-i şerife-i a'lâ ve rakîme-i kerîme-i sâmîde tahsîs kaydıyla mukayyed
buyurulmuş ki hâvânîn-i Azerbaycan Hoy hânı mûmâ-ileyh ile müttefik ve Hoy hânı mûmâ-ileyh dahi
Çıldır vâlisi ve Bayezid mutasarrıfıyla müttehid olup her ne vakit hân-ı mesfûr tarafından zâhiren ve alenen
sû'-i kasd zâhir ola bi'l-ittifâk sarf-ı tâb ü tûvân oluna yümn-i devlet ü ikbâl-i hidivâne ve himmet-i vâlâ-
nehmeh-i âsafâne ile hân-ı mesfûrun Revan Kal'ası'na ve sâir hudûd-ı memâlik-i sultâniyyeye tahattî ve
tecavüzüne mecâl verilmeyüp lâkin mesfûr İrakli Hân hîlekar olup ve kendüden emniyyet ve itmînân
tevakku' olmamağla sırran ve hafiyeten hud'a ve hîle etmek ihtimâl ve ihtiyâtına mebnî ba'zı makâlât ve
vesâyâ ki tahrîr ve tastîri mücib-i itnâb ve mûris-i tasdî'-i cenâb-ı âlî olur bu bâbda ve sâir mevâdda o
makûle ba'zı makâlât ve vesâyâ hân-ı mûmâ-ileyhin mu'temedi Hüseyin Ali Bey'e ilkâ ve telkîn olunmağla
mûmâ-ileyh huzûr-ı âliye yegân yegân arz ve beyân edüp ma'lûm-ı âlî oldukda re'y-i mülk-ârâ-yı
isâbet-pîrâ-yı âsafâne ne vechile iktizâ eder ise ayn-ı savâb olacağı ve mekârim-i ahlâk-ı hamîde ve
mehâsin-i evsâf-ı pesendîde-i âsafânenen tevakku' ve terakkub olunan Hoy hânı mûmâ-ileyhe meşmûl-i
kemâl-i teveccüh ve iltifât buyurulup teveccühât-ı fâyika ve hidemât-ı lâyika ile mesrûr buyurulması Hoy
hânı mûmâ-ileyh zikr olunan arızasında tahrîr eder.

Her ne kadar huzûr-ı âliye ithâf ve ihdâya şâyeste değil ise dahi mücerred arızası tehî ve hâlî olmamak için
ber-müceb-i defter mûmâ-ileyh sahâbetiyle ib'âs olunan tekaddimesi ma'a'l-kusûr kabûl buyurulmak
müterakkib ve mütevakki' idüğünü nâtık ve hediyesinin müfredâtını mübeyyin şukka 1 kıt'a.

Ber-müceb-i defter hân-ı mûmâ-ileyhin takdîm eylediği hedâyâsı

Çubuklu rızâyî şâl 2 aded	Çubuklu donluk şâl 1 aded	Çiçekli donluk şâl 2 aded	Ketefî şâl 3 aded	Al şükûfeli zerîkat 2 tâka
Mor şükûfeli zerîkat 1 tâka	Lâciverd zemîn üzre zerîkat tâm zer 1 aded	Beyaz ve yeşil çubuklu şerbâf zerîkat 1 tâka	Gövez çubuklu şerbâf zerîkat 1 tâka	

Rusya'nın hareketına, İran ve Azerbaycan ahvaline, Tiflis hanı İrakli Han ve Açıkbaz meliki Soloman'ın tavırlarına dair Çıldır valisinden gelen tahriratın rikaba takdimi üzerine Birinci Abdülhamid'in "Mirahur-ı Evvel Abdi Bey ile görüşen Canikli Ali Paşa'nın Rusya ile seferin muhakkak olduğu hakkında görüş bildirdiğine" dair hatt-ı hümayunu.

Benim vezîrim

Hemân iktizâsı üzre her hâlin tanzîmleri muktezî olur hâlet olduğu ma'lûmundur Canikli'ye makeddemâ hâlâ Mirâhûr-ı evvel Abdi Bey gitdikde paşa-yı mûmâ-ileyhin cevâbı mîr-i merkûma.

Rusyalu ile sefer muhakkak olur kâfirin zamîri hemân Anadolu cânibinedir deyü sohbet ve müzâkeresi olmuş deyü mesmû'umdur elbette cenâb-ı saâdetimin ma'lûmu olan mevâd olmak gerekdir.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım Çıldır vâlisi tarafından bu def'a vârid olan tahrîrât madde be-madde hülâsa etdirilüp asıllarıyla maan atebe-i ulyâ-yı mülûkânelerine arz olunduğu ve tahrîrât-ı mezbûre Rusyalunun ol havâlîde olan harekâtıyla Tiflis hanı İrakli Hân ve Açıkbaz meliki Soloman'ın etvâr ve girdârlarına ve havâdis-i İran ve Azerbaycan'a dâir olduğu ma'lûm-ı hümayûnları buyuruldukda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[29 Zilhicce 1198] [13 Kasım 1784]

نام و زرم
 همان افضل از زره و حالک و
 صفتی از لوجالت از صفات شاه
 حانطی مغمما حال استخبر
 از ارجحیت کشتار پادشاهی
 مرگایه کج حوالی میر فرماید
 شوکلو کرمانلو مهابتو قدرتلو و طغتم اقدم
 چلدر و البسی طرفدن بودغه وارد اولون تخیرات ماده بماده خلاصه ایندیریلوب اصلدله معنا
 عتبه علیای ملوکانه لینه عرض اولدینی و تخیرات مزبوره روسیه لوندک اولطوالیده اولون حرکتله
 تغلب خانی ارکلی خان واجوی باش ملکی سلومانک اطوار و کردار لینه و حوادث ایران و آذربایجان
 دائر اولدینی معلوم هابوندری بودلقدده امر فرمان شوکلو کرمانلو مهابتو قدرتلو و طغتم اقدم
 پادشاه حضرتلینکدر

Antlaşmalara aykırı olarak Tiflis Hanı ile dostluk kuran ve bununla da yetinmeyip hanı müstakil kral ilan ederek Gürcistan, Dağıstan ve Azerbaycan halklarını kendisine yaklaştırmak isteyen Ruslara karşı Devlet-i Aliyye'nin gereğini yapacağı ve hatta savaşa da gireceğine dair Sadrazamın takriri.

Benim vezîrim

İşbu takrîr üze amel olmak zannım ahsendir hemân Cenâballâhu te'âlâ teshîl eyleye hemân iş görölüp bilüp ve mübâderet olunmaktadır göreyim seni tamâm dîn ü devlete hidmet vaktidir.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım Rusyalunun hilâf-ı ahd ve şart Tiflis hânını tasahhubu ve buna dahi kanâat etmeyüp hân-ı mûmâ-ileyhi müstakillen kral ünvanıyla Gürcistan ve Dağıstan ve Azerbaycan ahâlilerini bir takrîb ele getürmek fikr-i fâsidiyle ne vechile nâ-be-câ da'vâlara teşebbüs eylediği ma'lûm-ı âlileridir âkîbetü'l-emr tavr u hareketi hilâf-ı ahd ü peymân olduğunu nâtık geçen sene ittifâk-ı ârâ ile takrîran ve tahrîran cevâb verildikten sonra dostluk iddiâsında olan Françe ve Prusya ve İngiltere ve İspanya devletlerine dahi beyânnâme yollu birer takrîr verilmiş olup binâen-aleyh bu def'a dahi Moskov elçisinin tekrâr Tiflis hânı maddesini bir gûne dahi vesîle ile teklîf eylediğini iki tarafın tedârükâtından veyâhûd vech-i âhar ile mahsûs ve ma'lûmları olduğundan mukaddemâ beyânnâme verilen devletler Rusyaluya Devlet-i Aliyye ne vechile cevâb ve muâmele eylemişdi deyü elçileri istihbâr etmeleriyle Devlet-i Aliyye sulhünde sâbit-kademdir ve safveti kemâlde olmağla şartça olan maddelerin tanzîmlerine mübâderet eylediğinden fazla ba'zı şarta nâ-muvâfık görünen maddelere dahi nizâm-ı mülkiyeye mâdâm mugâyir olmaya oldukça o misillülere dahi dostâne mümâşât göstermişdir ez-cümle Özilünün Kılburun göllerinden lâ-ale't-ta'yîn tuz almaları ber-mûceb-i sened hakk-ı sarîhleri iken mücerred işbu nizâ' dahi ber-taraf olup tezâyüd-i safvete bâdî olmak zımnında tuz husûsunda serhad ahâlisiyle Rusyalu beyleri bi't-terâzî mikdâr ta'yîni veyâhûd göllerden birkaç göl tahsîsiyle mi olur beyleri bulunup ve bu da'vâ hudûdda faysal-pezir olmak üzere mümâşât gösterilüp mahalline havâle ile fermânları isdâr olunmuşdur ve Tiflis hâniyçün dahi Lezgi ve âhar tâifeden himâyet etmek üzere Çıldır Vâlisi Süleyman Paşa'ya mukaddema bir kit'a fermân sâdır olmuş olmağla yine o mazmûnda Süleyman Paşa'ya fermân gönderildi ve meclis-i mükâlemede dahi Tiflis hânı el-ân mahmîdir deyü cevâb verilüp ve Devlet-i Aliyye'nin safveti beyân olundukda elçi bey dahi izhâr-ı memnûniyyet eyledi deyü Françe ve Prusya ve İngiltere elçileri tercümânlarına lisânen olarak reis efendi kulları vâsıtasıyla tenbîh-i çâkerâneme mebnî ifâde ve beyân olunmuşdur esnâ-yı ifâdede Prusya tercümânı elçisinin emri olarak ve krallarından gelen mütâlâa olmak üzere işbu def'a Rusyalunun bu taraflarda muhârebeye kasdları zâhire çıkmadı ancak bir alâmet ve nişânemiz vardır anı nihânî Devlet-i Aliyye'ye ifâde eyle demiş ve ol nişâne nedir deyü sual buyurulur ise eğer Rusya imparatoriçesi Kiyev'e gelmişdir ve Mayıs'ın ikinci günü gûyâ Kiyev'den Gersun(?) semtine hareket edecek idi ve eğer vakt-i merkûmda veyâhûd dahi evvel ve sonraca Kiyev'den berü taraflara hareket eder ise muhârebe kasdı olmamak iktizâ eder ve eğer Kiyev'de kalup ve anda mukîm olur ise muhârebe sûreti muhtemeldir hemân tedârükâtta kusûr olunmasun deyü Prusya elçisi efendi mûmâ-ileyh kullarına haber göndermiş ve İngiltere tercümânı dahi elçisinden olarak der ki Rusyalunun bu tarflarda muhârebe fikrini fehm edemeyüz lâkin maksad ve merâmı Soğucak'dan Koman ve Lezgilere doğru Dağıstan ve Gürcistan'dır ve bu kavli İsveç Devleti dahi te'yîd eder ki anın dahi kaleme alınan mufassal ve sûrh ile işâret olunmuş takrîri atebe-i ulyâ-yı mülûkânelerine arz olundu celb olunan havâdisler ve ihbârlar yine fâideden hâlî değildir ammâ cümlelerin nihâyet-i sözleri tedârükâta ikdâm lâzımdır deyü ittifâk ediyorlar ve çâkerleri işbu misillü kelimâta bir dürlü firifte olup himmete fûtûr getirdiğim yokdur ve leyl ü nehâr sa'y ü ihtimâm-ı çâkerî ancak tedârükâta musırr-ı vüfûr inşâallah şitâ geçdi bundan sonra berren ve bahren askerlerimizin mürûrları mevâhib-i eltâf-ı ilâhiyyeden müsted'â olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. [29 Zilhicce 1202] [30 Eylül1788]

نام و زود
 ضمیمه فخر اوزده عمل احمد نظم الحیران
 حساب اندفاعی سهیل الیمیران ایس کوریم
 سلامت و مبارکت اولمقصر کوریم سی یادناهم
 تمام و به وصف خست و قیصر

سوکلو کراتاو مهانبو قروتلو ولایعتم اقدم
 دوسبه لوزاک خاویق عهد و ستر قفلیس خانی نصیحی و بوکا دخی قناعت انیمیب خان موی الیسی
 فرال غنونا نله کورجستان و داغستان و اذربایجان اها لیلری برقیب الیه کورمن فکر داسدله کوریم
 نایجا دعواره نشین ابدکی معلوم عالیبردر عاقبة الامر طور و حرحی خاویق عهد و پیمان اولدغی اطق
 کین سنه انفاق ارا ابله تقریر و تحریر جواب و برلرکن صکره و دوسناق ادعا سنه اولون فرایحه و بر
 وانقلتره و اسپانیه دولترینه دخی بیاننامه بولدر برزفر و رلیس اولوب نایه علمه بودغه دخی سفیر
 ایجستانک کزار قفلیس خانی مآذه سی برکون دخی وسيله ابله تکلیف ابدکی ایچی طرفک نزار کاترک و با
 وجه اخرا ابله محسوس و معلوم لری اولد یقین مقدمایان نامه و برلر دولندر دوسبه لوبه دولت علیه
 نوز عهد جواب و معامله ایسدر هو ایجدری استخار ابلرله دولت علیه صحنه ثابت فرمدر صفوقی
 کالده اولمقله نرملجه اولون مآذله لرن نظم لرنه مآذرت ابد کون قضاة بعض شرطه ناموق کورن
 مآذله دخی نظام ملییه به مادام مغایر اولمیه اولرغی اولمورله دخی دوسنامه مآذات کورم سدر ارجله
 اوز بلونک فلبرون کولرزن لاری النعین طوز المللی بر موجب سند صحر ایجدری الیمیران استوزاع دخی
 برطش اولوب نزار صفوقی بادی اولی صحنه طوز خصوصه سرحد اها بسيله دوسبه لوبیاری بالترافی
 مقدار تعیینی و یا خود کولردن بر قاج کول خصصه ای اولر بلر لوب و بر و عواحد و دوه بصیلر لاری
 مآذات کورم بلع مکنه حواله ابله فرای ناری اصدار و ایسدر و قفلیس خانیون دخی لری و آخر طرافه
 حاجت ایتمک اوزده جلد و والیه سلیمان بانابه مقدمایر قطعه فرطن صادر اولسن اولمقله بیه او سفیر
 سلیمان بانا فریمان کورلردی و مجلس مکالمه ده دخی قفلیس خانی الیمیران مجید هر جواب و بلر و دولت علیه
 صفوقی بیان اولدغی ایچی مک دخی اظها دمنون ابدی هر فرایحه و بر و وسيله و انقلتره ایجدری بر
 لسان اولدوق دکی اقری قولری واسطه سبلة بیه جا کراته مه سنی افاده و بیان اولسدر انالی افاده
 بر و وسيله ترجمانی ایجستان امری اوله دق و فرال لرن کلل مطالعه اولی اوزده استودغه دوسبه لوب
 بو طرفله محاربه قصدری ظاهره جهدی ایچی بر عاومت و نشانه مزاد و آتی نهانی دولت علیه افاده
 دینس اول نشانه در هر سوال بود بلور لیم اگر دوسبه ایچر اطور بجه سی کوره کلندر و مابلس ایچی
 کوی کویا کبودن کورون سنله حرکت ابده جک ابدی و اگر وقت مرفومده و یا خود دخی اول و صکره
 کبودن بر و طرفله حرکت ابدر لیم محاربه قصدی اولماق افضا ابدر و اگر کبوده فالوب و ایزه مقدر اولر
 محاربه صورتی محملدر همان نزار کاتر قصودر اولسون هر بر و وسيله ایجسی اقری مویالی قولر لرنه فکر کورن
 و انقلتره ترجمانی دخی ایجستان اولدوق دکر دوسبه لوزاک بو طرفله محاربه فکری فرم ابده موز لیم مقصد
 و ماری صیغی محقدن قربان و لزلر لره طوعری طاعتنا کورجستان سدر و بودوقی اسج دولت دخی ناید ابدی
 اندکی قلمه ازان مفصل و سرح ابله انادق اولسون تقریری علیه علیای ملوکانه لرنه عرض اولدی جدید
 اولدان حوادت و احیا لرنه مآذله دن خالی دکلدر اما جلدنک نهایت سوز لری نزار کاتر اقدام لوز لیم
 دیوانفاق ابده نور لری و جا کولری استوزیلو کلاتر بر دولر فریقته اولوب همت فزود کوریم لوزر و بلر لول
 سی و اهتمام جا کولری ایچی نزار کاتر مصر و لوزر ان ساهم سنا کولری بوزن صکره بر و بجه عسکر لرن موز لری
 مواهب الطاق ابله دکر سنجا اولمقله امر و لرن حضرت من له الامر کور

Azerbaycan hanlarına hediyelerle gönderilip ancak Çıldır'da vefat eden Salih Bey'in yanındaki eşyalarının tespit edilip vereselerine taksimiyle onun yerine başka birinin tayin edilmesine dair hatt-ı hümayun.

Benim vezîrim, bu hizmete me'mûr Hâssa silahşörân zümresinden emîn ve reşîd tedârük ve taraf-ı hümayûnuma arz ve ba'dehû ta'yîni tanzîm oluna.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım Cânib-i Devlet-i Aliyyelerinden Azerbaycan hânları taraflarına teşrifât-ı şâhâne îsâline me'mûriyetle bundan akdem Çıldır cânibine azîmet edip hizmet-i me'mûriyeti ba'de'l-itmâm Çıldır'da kazâyâ dúcâr olan silahşörân-ı Hâssa'dan Salih Bey merhûmun yedinde kalan teşrifât bakâyâsına dâir ve müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin bi'l-cümle emvâl ve eşyâ ve muhallefâtı alâ mâ farazallâhi muktezâ-yı şer'-i enver üzre Çıldır'da olan veresesine taksîm ve teslîm olunması husûsiyçün müekked ve müşedded bir kît'a emr-i âlî ısdâr olunmağla bir mu'temed ve emîn mübâşir ile mahalline irsâl ve müteveffânın terekesi muktezâ-yı şer' üzre alâ mâ farazallâhi vereselerine tevzî' ve taksîm olunması lâzım ve lâbüd olmağla silahşörân-ı Hâssa'dan o makûle mu'temed ve emîn ve reşîd bir kulları mübâşir ta'yîn buyurulur ise hem müteveffânın muhallefâtını zâyi' etmeyip kemâl-i taharrî ve dikkat ve veresesine tevzî' ve taksîme sarf-ı makderet ve hem ol havâlinin ahvâline kesb-i vukûf ve ittılâ' edip bu tarafa geldikde kendisi istintâk birle Gürcistan ve Azerbaycan'ın hakâyıkına tahsîl-i ilm ve dirâyet olunacağı ma'lûm-ı şâhaneleri buyuruldukda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[10 Receb 1203] [6 Nisan 1789]]

نم و دریم
 لوحینه ما بر خضه سکنون
 آماج و رسیدن باریک طرف
 عرض بعضی تعقیب تنظیم بادشاه

4

سوکتلو کرانلو مهانبو قدرلو ولینعم اقدم
 جانب دولت علیه لوزن اذربایجان خاندی طرفین تریقات شاهانه ایصاله ما مورثه بوزن اقدم حیدر جانیه
 ایروب خدمت ما مورثی بعد از تمام حیدر ده قضایه در چهار اولون سحران خاصه دن صالح بلک و صومک برزه قدر
 تریقات بقایا سینه وار و متوفای موی اهلک بالجه امراک و سیا و محافظه علی ما فرض الله مقتضای سع انوار اوزره
 حیدر ده اولون ورثه سینه تقسیم و نسیم اونی خصیصه چون موکو و شدت بر قطعه امرکی اصدار اولغله بر عهد و امین سایر
 ایله محله ارسا و متوفانک ترک سینه مقتضای سع اوزره علی ما فرض الله ورثه لرینه توزیع و تقسیم اونی نوزم دلو بند
 اولغله سحران خاصه دن اوصوله معتمد و امین و رسیدن بر قولری مبار تقسیمه جو ریلور ایسه هم متوفانک محلفائی
 صنایع ایچوب کمال نوری و روت و ورثه سینه توزیع و تقسیمه صرفی مقدرت و هم اولوالبنک اهلانک کسب و حفظ
 و اطلاع ایروب بو طرفه کلکیره کذوسی استظافه برله کورجهستان و اذربایجانک مطابقه تحصیل علم و درایت اولون
 معتمد شاهازی بوردوره امروزه ان سوکتلو کرانلو مهانبو قدرلو ولینعم اقدم بادشاهم حضرتلر

Osmanlı Devleti'ne iltica eden ve toprakları Osmanlı toprağı addedilerek kendisine Anadolu Beylerbeyliğı payesi verilen Revan Hakimi Muhammed Han, Osmanlı Devleti'nin himayesinde olup ancak Revan topraklarına saldırılar düzenleyen Bayezid Sancağı Mutasarrıfı İshak Paşa'nın bu hareketinin tasvip edilecek bir durum olmadığı gibi Muhammed Han ile İshak Paşa'nın aralarının da bozulmasına sebebiyet verdiğinden ikisinin arasının bulunması ve bir daha böyle istenmeyen hadiseler meydana verilmemesi için gereken tedbirlerin alınması ve aralarındaki düşmanlığı hangi tarafın başlattığının tahkik edilerek neticenin etraflıca İstanbul'a yazılması emrini havi Erzurum Valisi Abdullah Paşa'ya hitaben yazılan hüküm.

Buyuruldu.

Hâlâ Erzurum vâlisi olan vezîrim Abdullah Paşa'ya hüküm

Bu def'a Revan hâkimi olan Muhammed Hân dâmet-meâliyhü tarafından der-bâr-ı atûfet-karâr-ı şâhâneme Çıldır vâlisi düstûr-ı mükerrerem Süleyman Paşa iclâlehü vesâtatıyla vârid olan tahrîrâtı mefhûmunda ve Der'aliyyem'e vürûd eden âdemîsi Muhammed Bey nâm kimesnenin takrîrinde hân-ı mûmâ-ileyh Devlet-i Aliyyem'e ilticâ edeliden berü zıll-ı zalil-i hüsvânemde müstazıl ve mahmî iken Revan memleketi Bayezid Sancağı civârında olmak hasebiyle Bayezid Sancağı Mutasarrıfı mîrmîrândan İshak Paşa dâmet-meâliyhü hân-ı mûmâ-ileyhe bî-hûde adâvet peydâ ve bu hilâlde birkaç def'a Revan kurâsına îsâl-i hasâret ve kâfile ve ebnâ-i sebillerini nehb ü gâret ve çend nefer ricâl ve nisâlarını ve tâife-i ekrâddan ba'zılarını esîr etmişken ana dahi kanâat etmeyüp bu def'a beş altı bin asâkir ile bi'n-nefs Bayezid'den hareket ve Revan Eyâleti'nde vâki' Surmeloy(?) nâm mahalle nasb-ı hıyâm ikâmet eyledikde Revan hânı mûmâ-ileyh on beş bin mikdârı asker ile mîrmîrân-ı mumaiyleh üzerine varup gâilesi def'ine mübâderet etmek mümkün iken rızâ-yı şâhâneme mugâyir hâlât hudûsünden mübâadet ederek evvel emirde keyfiyeti Çıldır vâlisi müşârun-ileyh tarafına tahrîr ve cevâb vürûduna dek karavul tarikiyle bir mahalle beş yüz nefer süvârî ta'yîn etmişken paşa-yı mûmâ-ileyh üzerlerine hücum ve üç yüz neferinden ziyâdesini katl ve mâadâsını esîr ve birkaç aded karyeyi gâret eylediğı ol tarafda vâki' ba'zı kurâ ahâlîsinin mesmû'ları oldukda ahz-ı intikâm kasdıyla paşa-yı mûmâ-ileyhi ta'kîb ve cenge mübâşeret eyledikleri hân-ı mûmâ-ileyhin ma'lûmu bulucak tarafından âdemler ta'yîniyle ahâlî-i kurâyı gerü iâde ve Bayezid Sancağı'na dest-dırâzlık eylememelerini kendülere tenbîh eylediğı ve bu makûle hilâf-ı rızâ hareket vukû'u giderek bir fitne-i azîme-i nâirenin îkâzını mücib olacağı ecilden bu bâbda vürûd-ı emr ü irâde-i mülûkâneme müterakkab idiğı ve husûsât-ı sâire derc ve tastîr olunmuş ve bu misillü mevâddın beher hâl civârda olan mahallerden isti'lamı ve muvâfık-ı nefsu'l-emr olduğu sûretde refte refte ol cânibde bir nevi' ihtilâl tekev-vünü ihtimâlden gayr-i ba'îd olmak mülâbesesiyle fimâ ba'd Revan toprağına itâle-i pâ-yı teaddî eylememesi ve bu misillü hâlâta rızâ-yı hümayûnum olmadığı ve gayr-i münâsib idiğı beyânıyla nush u pendi hâvî bu def'a paşa-yı mûmâ-ileyhe bir kıt'a emr-i şerîfim eğerçi isdâr ve tesyâr olunup ancak bu mâddenin künh ve hakîkatine kesb-i ittilâ' olunmak lâzımeden olduğu zâhir ve Bayezid Sancağı'yla Revan Eyâleti'nin Erzurum'a kurbiyyeti bâhir olmağın sen ki vezîr-i dirâyet-semîr-i müşârun-ileyhsin tarafından ol havâliye âdem irsal ile mi olur yohsa âhar vechile mi olur Revan hânı ve paşa-yı mûmâ-ileyhimânın beynlerinde tekevvin eden işbu şikâk ne sebebe mübtenîdir ve hudûs-i şikâka bâis olan kangı tarafdır ve fi'l-hakîka paşa-yı mûmâ-ileyh Revan Eyâleti'ne duhûl ve o misillü teaddîye mübâderet etmişmidir etmiş olduğu sûretde hân-ı mûmâ-ileyhin tahrîr eylediğı bilâ-mücib katl-i nüfûs kazıyyesi inhâ olunduğı üzre midir ma'rifetin ve Der'aliyyem'den ta'yîn olunan mübâşir ma'rifetiyle sırran ve alenen etrâfiyla taharrî ve tefahhus ve gereğı gibi tashîh ve tahkîk etdikden sonra beynlerinde tekevvin eden şikâkın mübeddel-i hüsn-i vifâk olması husûsuna ikdâm ve fasl u hasm-ı mâddeye ve fimâ ba'd bu misüllü nizâ' vukû'a gelmemek vechile hüsn-i râbitasına sa'y-i mâ-lâ-kelem ve sa'y-i cell-i makderet eylemen fermânım olmağın işbu emr-i şerîfim isdâr ve (boş) ile irsal olunmuşdur. İmdi keyfiyet ma'lûmun oldukda mecbûl olduğun fetânet ve dirâyet ve fart-ı rüşd ü hakkâniyyet muktezâsınca ber-vech-i meşrûh Revan hânı ve paşa-yı mûmâ-ileyhimânın miyânelerinde güzerân eden münâzaaları ne vechile olmuşdur sebebi nedir ve zuhûr-ı şikâka kangı taraf bâis olmuşdur ma'rifetin ve mübâşir-i mûmâ-ileyh ma'rifetiyle gereğı gibi taharrî ve tedkik ederek şübhe ve gümân ve kizb ve bühtândan ârî vechile tahkîk birle islâh-ı zâtü'l-beyne ikdâm ve ba'de'l-yevm bu misillü hâlât vukû'a gelmemek vechile lâykasıyla sa'y-i mâ-lâ-kelem ve keyfiyeti mübâşir-i mûmâ-ileyh ile alâ vechi's-sihha künh ve hakîkati üzre tafsîlen Dersââdetim'e tahrîr ve iş'âra müsâraat ve taharrîde kusûr ve tesâmüh vukû'undan gâyetü'l-gâye tehâşi ve mücânebet eylemen bâbında. Fî evâsıt-ı S. sene [1]204 [9 Kasım 1789]

Osmanlı Devleti'ne iltica ederek uhdesine Anadolu Beylerbeyliği tevcih olunan Revan Hanı Muhammed Han'ın memleketine Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa tarafından yapılan saldırılar üzerine iki tarafın birbirine husumetleri oldukları; bu ise Osmanlı'nın himayesinde olan Revan memleketi ahalisinin hoşnutsuzluğuna sebep olduğu gibi tasvip edilecek bir durum da olmadığından iki tarafın bu husumete son vererek birbirleriyle dostça geçinmelerinin sağlanması için Erzurum Valisi Abdullah Paşa'nın bu işe aracı olması emrini ve Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa ile Muhammed Han'ın ikazını havi yazılan hükümler.

Çıldır vâlisi vezîr-i mükerrerem saâdetlü Süleyman Paşa hazretleri vesâtatıyla Revan Hânı Muhammed Hân dâmet-meâliyhû tarafından Der'aliyyem'e vârid olan tahrîrât ve âdemîsi Muhammed Bey nâm kimesnenin takrîrinden münfehim olduğu üzre hân-ı mûmâ-ileyh Devlet-i Aliyye'ye ilticâ edeliden berü zill-ı zalîl-i hüsrevânede mahmî iken Revan memleketi Bayezid Sancağı'na civâr olduğundan mutasarrıfı olan mîrmîrândan İshak Paşa dâmet-meâliyhû hân-ı mûmâ-ileyhe bî-hûde adâvet peydâ ile birkaç def'a kurâsına îsâl-i hasâr ve kâfile ve ebnâ-i sebîllerin nehb ü gâret ve birkaç nefer ricâl ve nisâlarını ve tâife-i ekrâddan ba'zılarını esîr etmişiken ana dahi adem-i kanâat ve beş altı bin asâkir ile bi'n-nefs Bayezid'den hareket ve Revan Eyâleti'nde Surmeloy(?) nâm mahalde ikâmet eyledikde hân-ı mûmâ-ileyh on beş bin mikdârı asker ile üzerine varup gâilesi def'i imkânda iken mugâyir-i rızâ hâlet hudûsü zuhûrundan ictinâben evvel emirde keyfiyeti Çıldır vâlisi müşârun-ileyh tarafına tahrîr ve cevâb vürûduna dek karavul tarîkiyle bir mahalle beş yüz nefer süvârî ta'yîn etmişiken paşa-yı mûmâ-ileyh üzerlerine hücum ve üç yüz neferden ziyâdesini katl ve mâadâsını esîr ve birkaç aded karyeyi gâret eylediğini ol tarafda ba'zı kurâ ahâlîsinin mesmû'ları oldukda ahz-ı intikâm kasdıyla paşa-yı mûmâ-ileyhi ta'kîb ve cenge mübâşeret eylediklerinde hân-ı mûmâ-ileyh âdemler ta'yîniyle ahâlî-i kurâyı gerü îade ve Bayezid Sancağı'na dest-dirâz olmamalarını tenbîh eylediği ve bu makûle hareket vukû'u giderek bir fitne-i azîmenin îkâzını mûcib olacağından bu bâbda vürûd-ı emr ü irâdeye müterakkab idüğinden bahisle bu makûle hâlât vukû'u ile refte refte ol cânibde bir nevi' ihtilâl tekevünü ihtimâlden gayr-i baîd olmağla bu makûle hilâf-ı rızâ hareketde bulunmamak üzre paşa-yı mûmâ-ileyhe tenbîhi hâvî başka emr-i şerîf sâdır olduğu hikâye kılınarak Bayezid Sancağı'yla Revan Eyâleti'nin Erzurum'a kurbiyyeti hasebiyle beynlerinde olan şikâk ne sebebe mebnîdir ve hudûs-ı şikâka bâis kanğı tarafdır ve fi'l-hakîka paşa-yı mûmâ-ileyh Revan Eyâleti'ne duhûl ve o misillü teaddîye mübâderet etmişimidir gereği gibi tashîhi muktezî olduğuna binâen ol havâliye âdem irsâliyle mi olur yohsa âhar vechile mi olur ma'rîfeti ve mübâşir ma'rîfetiyle sırran ve alenen tefahhus ve beynlerinde tekevün eden şikâk hüsn-i vifâka mübeddel olması esbâbını istihsâle ikdâm ve fasl ü hasm-ı mâddeye ihtimâm eylemesiyçün lâzım gelen vesâyâ derciyle isti'lâm sûretinde Erzurum vâlisi vezîr-i mükerrerem saâdetlü Abdullah Paşa hazretlerine hitâben fî evâsıt-ı S. sene [1]204 târihinde emr-i âlî bir kît'a.

Hâlâ Revan hânı olan Muhammed Hân dâmet-meâliye hûya mukaddemâ Anadolu Beylerbeyliği pâyesi i'tâsıyla zîr-i cenâh-ı Devlet-i Aliyye'de müstazıl ve mahmî kılınmış olmak mülâbesesiyle Revan memleketinin vücûhla emn ü âsâyîşi ve hân-ı mûmâ-ileyhin refâh ve râhatı husûsuna himmet-i şân-ı Devlet-i Aliyye'den olduğuna nazaran bu def'a hân-ı mûmâ-ileyhin Çıldır vâlîsi vezîr-i mükerrerem saâdetlü Süleyman Paşa hazretleri tarafından der-bâr-ı saâdet-karâra vürûd eden tahrîrâtı mefhûmunda Revan memleketi Bayezid Sancağı civârında vâki' olmağla Rumeli Beylerbeyliği pâyesiyle Bayezid Sancağı mutasarrıfı olan İshak Paşa dâmet-meâliye hû merâsim-i hem-civârîye adem-i riâyet birle hân-ı mûmâ-ileyhe bî-hûde adâvet peydâ eylediğinden bu esnâda birkaç def'a Revan kurâsına îsâl-i hasâret ve kâfile ve ebnâ-i sebîllerin nehb ü gâret ve çend nefer ricâl ve nisâlarını ve tâife-i ekrâddan ba'zılarını esîr etmişken ana kanâat etmeyüp beş altı binden mütecâviz asker ile Bayezid'den hareket ve Revan Eyâleti'nde vâki' Surmelo(?) nâm mahalde ikâmet eyledikde hân-ı mûmâ-ileyh on beş bin mikdârı asker ile üzerine varmak mümkün iken rızâ-yı şâhâneye mugâyir hâlât hudûsünden mübâadet zımnında evvel emirde keyfiyeti Çıldır vâlîsi müşârûn-ileyhe tahrîr ve cevâb vürûduna dek karavul tarîkiyle bir mahalle beş yüz nefer süvârî ta'yîn eyledikde anların dahi üzerine hücum ve üç yüz neferden ziyâdesini katl ve mâadâsını esîr ve birkaç aded kurâyı gâret eyledikde ahâlîsi ahz-ı intikâm niyetiyle asâkirini ta'kîb ve cenge mübâşeret ve hân-ı mûmâ-ileyh tarafından âdem ta'yîniyle ahâlî-i kurâyı gerü îade ve memleket-i Revan'a dest-dırâzlık eylememelerini tenbîh eylediği beyânı ve bu makûle hilâf-ı rızâ hareket giderek bir fitne-i azîmenin îkâzını mûcib ve hân-ı mûmâ-ileyhin halecân-ı derûnunu müstevceb olacağından bahisle fîmâ ba'd hilâf-ı rızâ bu makûle hareketde bulunmayup hân-ı mumaileyh ile hüsn-i ülfet ve hukûk-ı hem-civârîye ve rûsûm-ı hâtır-nevâzîye riâyet birle vukû' bulan şikâk ve müfâharetin mübeddel-i hüsn-i vifâk olması hâlâtını istihsâle sa'y-i makderet ve keyfiyeti inhâya mübâderet eylemek için lâzım gelen vesâyâ ve istihsâl-i esbâb-ı hüsn-i sülûku mutazammın kelîmât derciyle Bayezid mutasarrıfı mûmâ-ileyh İshak Paşa'ya hitâben fî evâsıt-ı S. sene [1]204 târîhinde emr-i şerîf 1 kt'a.

Hâlâ Revan hânı tarafından âdemîsi Muhammed Bey vesâtatıyla Der'aliyye'ye vârid olan tahrîrâtta Anadolu Beylerbeyliği pâyesiyle kadr u şânı terfî' ve memleket-i Revan zamîme-i memâlik-i mahrûse olalıdan berü Bayezid Sancağı Mutasarrıfı İshak Paşa'nın tarafına adâveti hasebiyle birkaç def'a tarafından Revan kurâsına îsâl-i hasâr ve kâfile ve ebnâ-i sebîllerini gâret ve tâife-i ekrâddan ba'zılarını seby ve istirkâk eylediğinden başka bu hilâlde dahi beş altı binden mütecâviz asker ile Revan Eyâleti'de vâki' Surmelo(?) nâm mahalde nasb-ı hıyâm ikâmet eyledikde paşa-yı mûmâ-ileyhin def'-i gâilesi husûsu hâlâ Çıldır vâlîsi vezîr-i mükerrerem Süleyman Paşa tarafına tahrîr ve cevâbı vürûduna dek karagol tarîkiyle hân-ı mûmâ-ileyh tarafından ta'yîn olunan beş yüz nefer süvârînin paşa-yı mûmâ-ileyh üzerine hücum ve üç yüz neferden ziyâdesini katl ve mâadâsını seby ve istirkâk ve birkaç aded karyeyi dahi gâret etmiş olduğu ve husûs-ı sâireden bahisle emr ü irâde-i Devlet-i Aliyye'ye intizâr üzre olduğu derc olunmuş olup hân-ı mûmâ-ileyhin öteden berü taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye meyl ve rûkûn ve sıdk-ı derûnu ma'lûm olup dâimâ hoş-hâl ve müreff'e'u'l-bâl olması ve Eyâlet-i Revan ahâlîsinin istihsal-i esbâb-ı refâh ü râhatları matlûb-ı hazret-i cihân-dârî olmakdan nâşî fîmâ ba'd bu makûle harekât-ı nâ-hemvârdan mübâadet ve hân-ı mûmâ-ileyh ile hüsn-i muâşeret ve merâsim-i hem-civârîye riâyet eylemesi için te'kîd ve tevbihi hâvî mahsûs emr-i âlî ile mûmâ-ileyh İshak Paşa'ya tenbîh olunduğu ve Bayezid sancağı ile Revan eyaletinin Erzurum'a kurbîyeti olmak hasebiyle mûmâ-ileyh ile İshak Paşa'nın beylerinde tekevvün eden şikâkın bâis ü bâdîsine tahsîl-i vukûf ve ıslâh-ı zâtü'l-beyn olunmak için mübâşir ta'yîn olunan gediklülârdan Hâfız Süleyman zîde mecduhû mübâşeretîyle fasl u hasm ve ba'de's-sübût bu misilü hâlet vukûa gelmeyecek vechile hüsn-i râbitaya bend ve keyfiyeti mübâşir-i mûmâ-ileyh ile alâ vechi's-sihha i'lâm eylemesi bâbında hâlâ Erzurum vâlîsi vezîr-i mükerrerem Abdullah Paşa'ya dahi diğeri bir kt'a emr-i âlî ısdâr ve ırsâl olunduğu hikâye olunarak hân-ı mûmâ-ileyh dahi mazâ mâ mazâ resmine riâyet ve İshak Paşa ile beylerinde zuhûr eden nâire-i şikâkın izâlesiyle fîmâ ba'd tarafeynden dostluğa ve komşuluğa münâfî hâlât vukû' bulmaması emrine sa'y ü gayret ve hakkında hüsn-i teveccüh-i şâhânenin ber-kemâl olduğu beyânı ve sâir lâzım gelen vesâyâyı muhtevî kelîmât-ı nevâziş-simât derciyle Anadolu Beylerbeyliği pâyesiyle hâlâ Revan hânı mûmâ-ileyhe hitâben fî evâil-i Ra. sene [1]204 târîhinde emr-i şerîf 1 kt'a

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a historical document or letter. The text is written in a cursive style and is arranged in two main columns. The top portion of the page contains a header or title, followed by several lines of text. The bottom portion of the page contains a signature or a closing statement, followed by a date and location. The text is written in a dark ink on a light-colored paper.

İran ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşmalar ve daha önce sadır olan ferman gereğince Azerbaycan ve İran hacılarından çeşitli bahanelerle Bağdad, Şam, Basra vilayetlerinde nizama aykırı olarak fazla para istenmemesi ve diğer Müslümanlara davranıldığı gibi bu hacılara da güzel davranılması.

Hâlâ Emîr-i Mekke saâdetlü Şerif Galib hazretleri tarafından vârid olan tahrîrâtдан bir maddenin hülâsasıdır.

Fî 7 Ca. sene [1]204 [23 Ocak 1790]

İzzetlü defterdâr efendi

İşbu tahrîr ifâde-i hâl olmağla eğer mukaddemâ sâdır olan emr-i âlînin mazmûnunu müekked tekrar emir ısdârı iktizâ eder ise tanzîm eylesin deyü buyuruldu.

Fî 13 Ca. sene [1]204 [29 Ocak 1790]

Azerbaycan taraflarından tevârüd eden hüccâc-ı Acem'den mu'tâddan ziyâde bir para mutâlebe olunmaması emr ü fermân buyurulmağla şerîf-i müşârun-ileyhin eslâfı ne vechile ahz edegelmîş ise bir para ziyâde mutâlebe olunmadığın şerîf-i müşârun-ileyh tahrîr eder.

Verilen fermân Dîvân-ı Hümâyûn'dan derkenâr oluna.

El-vevm isti'mâl olunan defterde şerîf-i müşârun-ileyhe hitâben başka emr-i şerîf verildiğinin kaydı bulunmamışdır.

Sahîhdir

Bağdad ve Basra vâlisi vezîre hüküm ki

İran hüccâcından Rıza Hân ve Muhammed Hân ve Osman Hân ve sâir hüccâc-ı İran'ın bu def'a rikâb-ı kâm-yâbıma ve ordu-yı hümâyûnuma takdîm eyledikleri iki kit'a arzuhâlleri meâlinde ıskât-ı farîza-i hac için işbu sene-i mübâre-kede zâmîle-bend-i azîmet olduklarında sen ki Bağdad valisi müşârun-ileyhsin herbirlerinden bi-gayri hakkın yüz yirmişer guruş zecren-leh tahsîl ve ahz ü haps ve zencîrde ba'zısı helâk ve andan Şâm-ı şerîf'e vâsil olduklarında bu keyfiyyet Şam vâlisi sâbıkın mesmû'u oldukda ol dahi herbirlerinden yüz yirmişer guruş ahz ve der-zencîr ve elinde dahi birkaç adamları telef ve Mekke-i Mükerrerme'ye vardıklarında şerîf-i Mekke-i mükerrerme tarafından dahi bi-gayri hakkın herbirlerinden üçer yüz guruş alup Şam'a geldiklerinde tekrâr Şam vâlisi on beşer guruşların ahz ve haps ve günâ-gün cevri ü ta'addî olundukların inhâ ve mutâlebât ve ta'addiyât-ı mezkûre üzerlerinden men' u def' olunmasını tahrîr ve istirhâm Dîvân-ı Hümâyûn'umda mahfûz kuyûd-ı ahkâm tettebbu' etdirildikde Devlet-i Aliyye'mle mukaddemâ İraniye beyninde akd ü temhîd olunan şerâyit ve kuyûd ve mevâsik ve uhûd lâzimesince ahâlî-i İran'dan fimâ-ba'd Ka'be-i Mükerrerme ve Medîne-i Münevver'e ve sâir bilâd-ı İslâmiyyeye gelüp gidenleri ve sâir hüccâc ve züvvâr bilâd-ı İslâmiyye misillü bu cânibden mu'âmele-i bil'mücâmele olunup kendülerden durma nâmıyla ve hilâf-ı şer' ve kânûn sâir vechile nesne mutâlebe olunmaya deyü tarafeynden ahz ü i'tâ olunan temessükâtta mukayyed bu husûs ale'd-devâm ri'âyet olunup hüccâc-ı İraniye gerek esnâ-yı râhda ve gerek menâzil ve maksûda vusûlünde şürefâ ve hükkâm ve zâbitân câniblerinden hilâf-ı şürût-ı mu'âhede rencîde ve mugâyir-i mu'tâd nesne talebiyle remîde olunmamaları bâbında hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn ile mu'anven sâdır olan emr-i âlî-şân mücebince amel ü hareket olunması tenbihâtını havî Şam vâlisine ve sâire hitâben yetmiş dokuz senesi evâil-i Ramazân'ında emr-i şerîf verildiği mukayyed bulunmaktan nâşî mukaddema sâdır olan emr-i âlî mücebince amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ve mücânebet olunmak fermânım olmağın işbu emr-i şerîfim ısdâr ve irsâl olunmuşdur. İmdi sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin ahâlî-i İraniye'den âzim-i Ka'be-i maksûd olan hüccâc ve züvvârın şürût-ı uhûd ve mukaddemâ sâdır olan emr-i âlî mücebince min külli'l-vücûh himâyet ve sıyânet ve kemâl-i emniyyet ve selâmetle emr-i şüdlere ihtimâm ve dikkat hâletleri matlûb-ı hümâyûnum idiği ve hilâf-ı emr-i münîf ve tenbih âzürde ve rencîde oldukları muhâlîf-i rızâ-yı dâverânem olduğu ma'lûmunuz oldukda ber-vech-i muharrer husûs-ı mezkûra be-gâyet ihtimâm ü dikkat ve bundan böyle zâmîle-bend-i azîmet olan hüccâc ve züvvârdan hilâf-ı şer' ve mukaddemâ sâdır olan evâmîr-i şerîfeye mugayir gerek Bağdad'da ve gerek esnâ-yı râhda bir nesne talebiyle ta'addî ve rencîde olunma[ma]larına vechen mine'l-vücûh tarafından dahi tasaddî olunmayup sıyânet ve himâyetlerine ve kemâl-i emn ü selâmetle ve refâhiyetle varup gelmelerine dâimâ nezâret ve hilâfî hareketden ittikâ ve mücânebet olunmak bâbında fî evâsıt-ı B. sene [1]202 târihinde Dîvân-ı Hümâyûn'dan emr-i şerîf yazılmışdır. Fermân devletlü sultânımındır.

Bir sûreti

Şam vâlisi ve mîrû'l-hâc vezîre ber-vech-i meşrûh mu'tâd ve mukaddemâ sâdır olan evâmîr-i aliyyeye mugâyir ta'addî ve rencîde ve bir nesne talebiyle remîde eylememeleriçün ber-vech-i muharrer emr-i şerîf yazılmışdır. Fermân devletlü sultânımındır.

Fî 15 Ca. sene [1]204 [31 Ocak 1704]

Takrîr yazıla.

Emîr-i Mekke-i Mükerrerme saâdetlü Şerif Galib hazretleri taraflarından vârid olan tahrîrâtıdan bir mad-
denin hülâsa-i mefhûmunda Azerbaycan tarafından tevârüd eden hüccâc-ı Acem'den mu'tâddan ziyâde
bir para mutâlebe olunmaması emr ü fermân buyurulmağla şerîf-i müşârun-ileyhin eslâfı ne vechile ahz
edegelmiş ise bir para ziyâde mutâlebe olunmadığın tahrîr ve inhâ ederler sâdır olan fermân-ı âlîleri
mûcebince kuyûda mürâca'at olundukda Devlet-i Aliyye ile Devlet-i İraniye beyninde mukaddemâ akd ü
temhîd olunan şerâit ve kuyûd ve mevâsık ve uhûd lâzimesince İran'dan fîmâ-ba'd Ka'be-i Mükerrerme ve
Medîne-i Münevvere'ye ve sâir bilâd-ı İslâmiyyeye gelüp gidenlere züvvâr-ı bilâd-ı İslâmiyye misillü bu
câhibden mu'âmele-i bi'l-mücâmele olunup kendülerden durma nâmıyla ve hilâf-ı şer' ve kânûn sâir
vechile nesne mutâlebe olunmaya deyü tarafeynden ahz ü i'tâ olunan temessükâtıda mukayyed ve bu
husûsa ale'd-devâm ri'âyet olunup hüccâc-ı İraniye gerek esnâ-yı râhda ve gerek menâzil-i maksûda
vusûlde şürefâ ve hükkâm ve zâbitân câhiblerinden hilâf-ı mu'âhede rencîde ve mugâyir-i mu'tâd nesne
talebiyle remîde olunmamaları bâbında hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn ile mu'anven sâdır olan emr-i
âlî-şân mûcebince amel ü hareket olunması tenbîhâtını hâvî Şam vâlîsine ve sâire hitâben yetmiş dokuz
senesi evâil-i Ramazân'ında emr-i şerîf verildiği mukayyed bulunmaktan nâşî mukaddema sâdır olan
emr-i âlî mûcebince ahâlî-i İraniye'den âzim-i Ka'be-i maksûd olan hüccâc ve züvvârın mugâyir-i şürût ve
uhûd gerek Bağdad'da ve gerek esnâ-yı râhda bir nesne talebiyle ta'addî ve rencîde olunmamalarına
dâimâ nezâret ve hilâfî hareketden ittikâ ve mucânebet olunmak bâbında iki yüz iki senesi evâsıt-ı
Receb'inde Bağdad ve Basra ve Şam vâlîleri hazerâtına hitâben emr-i şerîf verilmiş olup el-yevm isti'mâl
olunan defterlerde şerîf-i müşârun-ileyh hazretlerine hitâben başka emr-i şerîf verildiğinin kaydı
bulunmadığı Dîvân-ı Hümâyûn'dan der-kenâr olunmuşdur. Bu sûrette şerîf-i müşârun-ileyh hazretlerinin
tahrîr eyledikleri emr-i şerîf rikâb-ı hümâyûn tarafından sudûr etmek muhtemel olmağla mazmûn-ı
tahrîrât emr-i mezkûrun kaydı bâlâsına şerh verilüp iktizâ eder ise te'kîdi hâvî fermân-ı âlî tahrîr olunmak
üzere işbu takrîr-i çâkerînin derkenârlı battâlı ile ma'an vezîr-i mükerrerme saâdetlü kâimmakâm paşa
hazretlerine irsâli muvâfık-ı emr ü re'y-i âlî ise emr ü fermân devletlü saâdetlü sultânım hazretlerindedir.

امیرکده مکره ساداتو شریف غائب حضرتی ظفر نون وارد اولی تجریدت بر ماده نیک خدمت موزونند
 از با بجان طوقن نوزاد ابدی حجاج محمد معادله زیاده بر باره مطالبه اولی ساسی ارموزتار بودظه
 شریف مشارالیه استونی نوجبه اخذ ابرو کلن بر باره زیاده مطالبه اولی خدمت تجریدت از با ابدی
 صادر اولی فغان عابدی مویجه فخر راجعت اهتره دوت علیه ابله دولت ابرایه بنده مقدما
 عقد دهمید اظان شرائط و قیود و موایج و عهد نوزده سخی ابرائون فینا بعد کعبه، کومه و مدینه، مشوه
 و ساز بلود مسدومیه یم کلون کید نکره نوزاد بلود اسدوم نفلو بو ما بوند معاسه، بالجامه اولی کوز لوق
 دوده نایبه و خدمت شرح و قانون ساز و جبه نشه مطالبه اولی جو طریقت اخذ و اعطا اوظان
 تمکاتره عقید و بوضومه علی الدوام رعایت اظنه حجاج ابرایه کورت اثنای راهده و کورت نازک لایق
 وصوله شرفا و عمار و هما بطان جان بندن خدمت معاهده و بنجیده و مغایر معار نشه طبله و بیوا اولی
 باین خط هابله غایتی ابله معنوت صادر اولی اور عالی شان مویجه عمل و حرکت اولی تمی تهنای
 حاوی نام رایسه و سان خطابا بنی طوقن شکی اران و مضایقه ارشیف و براریکی نمید بوند
 سدا صادر اولی اوعالی مویجه اهالی ارایه فی عازم کعبه منصور اولی حجاج و ذوارت مغایرت
 و جمعه کورت بغداد و کورت اثنای راهده بر نشه طبله تقی و رنجیده ادنام لینه دانما نظارت و خدمتی
 و کندن اتقا و مجانب اولی باین ایکیون ایکی سکه ادا مطر رسیده بغداد و بهر و شام و اندری حضرت
 خطابا ارشیف و بریش اولی ابهر استعمال اظان و نزلده شریف سارایه حضرتیه خطابا بشفا
 ارشیف و بر لویک کیزی بوند یعنی بوند هابون و کورن صد و اتمک محفل اوشوه مضمون تجریدت ارموزتار
 تجریدت ابدی ارشیف دکاب هابون و کورن صد و اتمک محفل اوشوه مضمون تجریدت ارموزتار
 با ایسن شرح و بریلوبه اقتضا ابدی ناکیدی حاوی فغان عالی تجریدت اودره مشهور تجریدت
 در کفایتی ابله منا و وزیر مکرر عادتو فائقا مباحثا حضرتیه ارسالی موافق اوردای
 عالی بر اوردن و خطو سادشو سوطه حضرتی

İran hanlarından Ağa Muhammed Han'ın hile ve saldırılarına karşı yardım talebinde bulunan Revan hanı Muhammed Han ve Şuşa hanı İbrahim Han'a itidal yollu hareket edileceğinin beyan edilmesi.

Manzûrum olmuştur.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım
Bu def'a Erzurum vâlisi tarafından bir takım tahrîrât vürüd edüp Çıldır vâlisinin dahi başkaca tahrîrâtı ve Revan hânının Erzurum vâlisi müşârun-ileyhe olarak Fârisiyyü'l-ibâre kâğıdı olmağla müşârun-ileyhimânın tahrîrâtları hülâsa ve hân-ı mûmâ-ileyhin kâğıdı tercüme etdirilüp manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için takdîm-i hâk-i pâ-yı mülûkâneleri kılındı. Tahrîrât-ı mezkûrenin hülâsa-i meâli İran'da izhâr-ı teferrüd eden Ağa Muhammed Hân'ın ahvâlini ve Azerbaycan hânlarından Şuşa hânı İbrahim Hân ve Revan hânı Muhammed Hân'ın Devlet-i Aliyye'den istimdâd zımında Dersââdet'e gönderilmek üzere mukaddemce Çıldır vâlisi tarafına gelen âdemleri bu def'a Der'aliyye'ye irsâl olduğunu ve Ağa Muhammed Hân'ın keyd ü mazarratından hudûdu muhâfaza için levâzım-ı hazm ü ihtiyâta riâyet olunmak lâzımeden idüğünü beyândan ibâret olup zikr olunan meb'ûslar Dersââdet'e vârid olmağla kapukethüdâsı Şaban Ağa kullarının hânesine misâfir verilmiştir. Mezbûrlara ne makûle muâmele olunmak iktizâ eder ise bundan sonra hâk-i pâ-yı şâhânelerine arz olunur kaldı ki cemî'-i zamânda İran'da şûriş ve ihtilâl munkatı' olmayup hânân-ı İran ale'd-devâm birbirleriyle münâza'a ve cidâl edegelmeleriyle anların münâza'alarına Devlet-i Aliyye'nin müdâhalesi iktizâ etmeyeceği ve Ağa Muhammed Hân dedikleri adam dahi karîben belâsını bulacağı her ne kadar âşikâr ise dahi merâsim-i hazm ü ihtiyâta riâyet dahi lâzımeden olmağla hudûd-ı İran'da olan muhâfizine her hâlde muktezâ-yı basîret ve intibâhı icrâya ikdâm eylemeleri mukaddemce tenbîh olunmuş olup bu def'a dahi merâsim-i teyakkuz ve basîrete riâyet eylemeleri tenbîh ve te'kid olunacağı ve bundan sonra mezbûr Ağa Muhammed Hân'ın tavır ve hareketi ne sûretleri kesb eder ise ol vakit iktizâsına göre amel ve hareket kılınacağı ve işbu Ağa Muhammed Hân'ın ba'zı keyfiyyâtına dâir Bayezid mutasarrıfı İshak Paşa'dan dahi başkaca tahrîrât vürüd edüp hülâsa ve huzûr-ı şâhânelerine arz olunmağla tafsîli mütâla'alarından ma'lûm-ı âlileri buyurulacağı karîn-i ilm-i sâmilere buyuruldukda fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]

پادشاهم

شاهنشاهی

شوکندو کرامتو مهابتو قدرتو و کرامتو اذم
 بودفته ارضوم و ایسی لر فزون بر طاقم تحریرات و درود ایدوب جلد و البسک و غیره به تحریراتی و در آن خانک ارضوم ایسی
 شارالیه اولدی و فارس ایلیه کاعده اولمخله شارالیه امانتک تحریراتکری خلوصه و فایده موصله کاعده نرحمه ایدوب منظور
 شاهانه لری بیورلی ایچون تقدیم خاکبای ملوکا لری فندی تحریرات مذکوره نلک خلوصه مانی ابرانده اظهار تهنیت ایدوب امانتک
 احوالک و اذربایجان خانلرنده شوشی خان ابراهیم خان و در آن خانک محمد خانک دولت علیه کرامت استمداد خصمه در سعادت کوندرک
 اوزره مقدمه جلد و ایسی لر فزون کلون اولدی بودفته در علیه بر ارسال اولدیغی و امانتک کبر و صفتن حدوی محافظم
 ایچون در آنم حرم و احتیاط رعایت اولمن لازمه ده ایدوبکین باندن عبارت اولوب ذکر اولنان معونتر و سعادت و ادر اولمخله قیو
 کفدای سعیا و امانتک خانسه سافر ویرلشدر مذکورله نه مقول معاملة اولمن اقسنا ایدر ایسه بونون صبر خاکبای شاهانه
 عرض اولور قالدیکر جمع زمانده ابرانده شورش و اختلال منقطع اولوب خانان ایران علی الدوام بر لر بله منازعه و عدال ایدر کلایم
 انلرک منازعه لر نه دولت علیه نلک مدخله سی اقسنا ایتمه کین و امانتک خان دیکلری ادم و حی قریا بلاستی بولمقی هر قدر استکار
 ایسه و حی مراسم حرم و احتیاط رعایت و حی لازمه ده اولمخله حد و ابرانده اولون محافظنه هر حالده معقضا بصیرت و انصافی ایدر
 اقدام ایلری معده تیه اولمش اولوب بودفته و حی مراسم فقط و بصیرت رعایت ایلری تیه و تأکید اولمهی و بونون صبر مزبور
 امانتک خانک طوب و حرکتی نه صورتلری کسب ایدر ایسه اولوقت اقسنا سنه کوره عمل و حرکت قلمهی و اشوا امانتک بعضی
 کیفیت و اثر بایزید معمر فاسی پادشاهی بشقچه تحریرات و درود ایدوب خلوصه و حضور شاهانه لر نه عرض اولمخله تفصیلی
 مطالب لر نه معلوم عالی لری بیورلیه حی قریه علم سامی لری بیورلده فرمان شوکندو کرامتو مهابتو قدرتو و کرامتو اذم
 پادشاهم عزیز کدر

Revan Mutasarrıfı Muhammed Han tarafından gelen Farsça ibareli tahriratta Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'dan şikayette bulunması üzerine Muhammed Han'ın şikayet ettiği konularda kendisine rahatsızlık verilmemesi için İshak Paşa'ya emir gönderilmesine dair padişahın hatt-ı hümayunu.

Kaymakam paşa

Muktezâsınca cevâb verüp Bayezid hâna tenbîh edesiniz tasaddî eylesesün.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım
Hâlâ Revan hânı olan Muhammed Hân tarafından bu def'a vârid olan Fârisiyyü'l-ibâre tahrîrâtında hâlâ Bayezid Mutasarrıfı İshak Paşa'dan ba'zı gûne şikâyete dâir ve ol tarafların ahvâline mütedâir mevâd tahrîr ve beyân olunmuş olmağla tahrîrât-ı merkûme tercüme etdirilüp tercümesiyle beraber ma'rûz-ı atebe-i ulyâ-yı hidîvâneleri kılınmışdır. Manzûr-ı hümayûnları buyuruldukda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[29 Zilhicce 1204] [9 Eylül 1790]

پادشاه

شکایتی که از طرف
مستغنی خان
نایب السلطنه
کرامتلو
مربانو
قدزلو
ولی نعمت
افتم

شکایتی که از طرف کرامتلو مربانو قدزلو ولی نعمت افتم
حالا در خان اولون محمد خان طرفدن بودغه وارد اولون فارسی العباده تحیرانده حاله بازید
متصرفی امحق پاشادون بعضی کونه شکایته داز و اول طرفلرک احوالنه سندلر مواد تحیر و برایش
مخبران مرفومه ترجمه ایندیر بلوب ترجمه سید برابر معروض عتبه علیای خبره از روی قلمدر منظور اوزلر
بیوردون امروزان شوکلو کرامتلو مربانو قدزلو ولی نعمت افتم پادشاه حفره کدر

Revan Hanlığı'na ve diğer komşu hanlara İran tarafından bir saldırı beklendiğinden hanların yardım talepleriyle muhacirlerinin Devlet-i Aliyye'ye kabul edilmelerine dair istekleri olduğu, ancak İran Devleti'yle Osmanlı Devleti arasında sulh olduğundan sulha aykırı bir durum olmadığı surette İran'a harp ilan edilemeyeceği.

Rikâb-ı müstetâb-ı şâhâneye Revan Hânı Muhammed Hân'ın Fârisiyyü'l-ibâre bir kıt'a arzuhâli tercümesidir

Fî 19 L. sene 1209 [9 Mayıs 1795]

Bundan akdem Rusya seferi zuhûru evâilinde Azerbaycan hânlarının taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye izhâr eyledikleri envâ'-ı hubûr-ı ubudiyete mebnî ol vakitlerin iktizâsı olarak sefer-i mezkûrun ol câniblerden Moskovluya irâe-i revî-i tehâcüm ile perîşânlık verilür mülâhazasıyla ekserisine menşûr-ı sultânî ve teşrifât-ı hâkânî irsâl olunmuş olduğundan hasbe'l-mevsim işbu Revan Hânı Muhammed Hân'a dahi bu vechile berât-ı âlî ve emr-i şerîf gönderilmiş olduğu ma'lûm olan keyfiyyât dandır. El-hâletü hâzihî muhât-ı ilm-i âlem-şümûl-i cihândârîleri olduğu vechile Ağa Muhammed Hân'ın cânib-i İran'da tagallübü ve bu esnâda Revan ve Tiflis üzerine varmak niyyetinde olduğu hasebiyle Revan hânı mûmâ-ileyh muhâfaza ve mukâvemetten me'yûs olup mukaddem vâkî' olan iltifât ve inâyet-i Devlet-i Aliyye'ye mebnî bu def'a dahi haklarında iânet-i seniyye bî-dirîğ olmak üzere istimdâd birle mahsûs âdem tesyâr etmiş olmalarıyla işbu istid'âları lede'l-iktizâ hudûdda bulunan vüzerâ ve mîrmîrân bendeleri taraflarından kendülere asâkir ile imdâd ve ol havâlî ahâlî ve reâyâsının berü tarafa firâr ve ilticâlarında kabûl olunması maddelerinden ibâret olup ancak işbu tahrîrât mefhûmuna ve âdemlerinin diğer kâğıdında mastûr olan takrîrleri meâline nazaran asıl garazları asker ile kendülere imdâd olunmak ve iânet olunmadığı hâlde reâyâ ve mâllarının memâlik-i Devlet-i Aliyye'ye naklinde kabûlü isticlâb olunması sûretleri olmağla Saltanat-ı Seniyye'nin sulhu İran'ın şâh ve hânlarına münhasır olmayup mecmû' ahâlî-i İran ile mün'akid olduğundan bu makûlelerden birisi ilzâm ve (silik) aksiyle muâmele olunmak lâzım geldiği ve el-hâletü hâzihî mûmâ-ileyh Ağa Muhammed Hân'ın dahi tekdîr ve tenfirini mûcib-i hâlet tekevvünü vakt ü hâle münâfî olduğu âşikâr ve bunların istid'âsı üzere reâyâ ve emvâllerinin berü câniblere sevk ve tesyîrinde kabûl ve isticlâb olunmamak sûretiyle me'yûs ve dûdmâdegân haklarında dâimâ meftûh olan ebvâb-ı merâhim ve eşfâkın insidâdî revâ-dâste-i tab'-ı Devlet-i Aliyye olmayup ancak Ağa Muhammed Hân'ın husamâsını iltizâm etmek sûretini müstelzem olacak vechile hareket dahi mûmâ-ileyhin dimâğında bir gûne fesâd var ise bunu vesîle ile izhâr etmek ve netîcede bî-vakt bir gâile hudûsu mütetebbi' olmak mülâhazası hâtıra gelür bu sûrette iktizâ-yı hâle göre hakîmâne vaz' u hareket ne ise mülâhazası lâzım gelmekle keyfiyyet ashâb-ı şûrâdan ba'zı kullarıyla hafice muhâbere ve müzâkere olunarak ber-muktezâ-yı vakt ü hâl hânân-ı mûmâ-ileyhim me'yûs ve fütûru mûcib olmamak için Revan hânı mûmâ-ileyhe mukaddem verilen berât ve fermân-ı âlî hemân şöylece tahrîr olunmak ve reâyâ ve aşîretlerinden hudûd-ı Devlet-i Aliyye'ye gelenlerin dahi adem-i kabûl sûreti irâe olunmayarak gelenler red ve gelüp yine avdet dâiyesinde olanlar men' olunmamak sûretlerinde hakîmâne muâmele olunmak üzere Erzurum vâlîsine taraf-ı çâkerânemden tahrîr ve bu husûsu ol havâlî serhaddâtı muhâfızlarına müşârun-ileyh beyân ile rûsûm-ı tabassur ve teyakkuza riâyet olunmasını te'kîd eylemesi derc ve tastîr ve hânân-ı mûmâ-ileyhimâyâ dahi Devlet-i Aliyye'nin İraniyân ile musâlahası müeyyed olup mâdâmki taraflarından hilâfî bir gûne hareket zuhûra gelmeye cânib-i Saltanat-ı Seniyye'den dahi mugâyir-i musâlaha hâlet vukû'a gelmeyeceği beyânıyla tahrîrâtlarına cevâb tahrîr ve âdemleri mezbûrlara dahi şifâhen sohbet misillü ba'zı kelîmât-ı dil-firîbâne ifâdesiyle iâdeleri münâsib mülâhaza olunduğu.

Hüdâvendigâr-ı sâbık hazretleri zamanında ma'mûre-i İran'dan ülke-i İrivan ya'ni Vilâyet-i Revan ifrâz ve memâlik-i mahrûse-i şâhâneye munzam kılınup hân-ı mûmâ-ileyh ber vefk-i istid'â manzûr-ı nazar-ı hâkânî olduğu beyânıyla farak-ı fahr u mübâhâtı pâye-i beylerbeyliği ve berât-ı hümâyûn ile ser-bülend ve mümtâz ve teşrîfât-ı hümâyûn-ı sultânî i'tâsıyla dûş-ı iffihârî pîrâye-pezir-i imtiyâz olup hakkında gûnâ gûn nevâziş ve inâyet erzânî buyurulmuş olduğundan başka hîn-i zarûret ve tehâcüm-i a'dâda asâkir-i nusret-meâsir ile ülke-i mezbûra imdâd ve muâvenet-i resmini bi'l-ittifâk icrâ edüp ol diyârı şîrâre-i şerr-i eşîrâdan hıfz eylemeleriyçün ülke-i Revan cümle vilâyet-i Rum'dan ve memâlik-i fesîhu'l-ercâ-yı Anadolu'dan olduğu beyânıyla serhaddât-ı vüzerâ-yı izâm ve mîrmîrân-ı kirâma evâmir-i cihân-mutâ' sâdir olmuş olduğu.

Mukaddemâ hân-ı mûmâ-ileyhe gönderilmiş olan berât-ı âlî 1 kıt'a

Emr-i celîlû's-şân 1 kıt'a

Bu dahi madde-i sâbıkanın tetimmesi idiği.

Bu evân ve asırda kesret-i tevâbi' ve leşker ile ekâbir-i İran'dan bir şahs-ı sâlik tarîk-i tagallüb ve tuğyân olup mensûbât-ı hizmet-i kîfî-sitân olan hân-ı mûmâ-ileyhe ve Karabağ hânı İbrahim Halil Hân'a ve Vâlî-i Vilâyet-i Gürcistan İrakli Hân'a taarruza âzim ve şeref-endûz-ı inzimâm-ı memâlik-i iskender-şân olan vilâyet-i Karabağ ve İrivan ve Gürcistan'ı tahrîb irâdesiyle îsâl-i eziyyet ve ahâlî-i vilâyâta kasd-ı müzâhmet üze olup imdâd ve îânet-i aliyye olmadıkça hânân-ı mûmâ-ileyhimâ ve vâlî-i mersûm bu eziyyetin def'ine tâb-âver ve şahs-ı mezbûra mukâvemete muktedir olamayacaklarına binâen ol vilâyât lâübâlî eâdînin pâ-mâli olmamak ve buncılayın memâlik dest-i devlet-i kâhireden çıkmayup ve bu üç vilâyet sükkânının ahvâli diğerk gün olmamak için vukû'-ı havâdisden evvel ol diyârın kâr-âgâhlarından el-Hâc Zeynel Bey irsâl ve diyâr-ı atûfet-medâr ve izhâr-ı merâtib-i niyâz-mendî zımnında arzuhâl tahrîrine ibtidâr olunduğu.

Bu dahi

Hurşîd-i cihân-ârâ-yı sipîhr-i zillullâhî ve revnak-efzâ-yı zemîn-i hilâfet-penâhî olan cenâb-ı şehriyârînin dergâh-ı muallâ-destgâhı merci'-i erbâb-ı havâyic ve melce-i dâd-hâhân olup îfâ-yı muktezâ-yı lutf u bende-perverî de'b-i selâfîn-i sâlîfe ve âdet-i seniyye-i havâkîn-i mâziyye olmağla bâb-ı himâyetde ümîd-vâr olanlara eltâf-ı hazret-i hüsvânî erzân ve şîve-i sûtûde-i şehensâhî ve memleket-i dâdî üze ol vilâyâtın himâyet ü sıyânetine ber-minvâl-i sâbık himmet-vâlâ-yı cenâb-ı hâkânî şâyân buyurulmasın.

Bu dahi

Cânib-i mütegalibînden ol diyâra itâle-i eyâdî-i taaddî ile ol vilâyâtda ebvâb-ı aşûb ve fütûr mekşûf olur ise bilâ-tevakkuf ve ihmal asâkir-i nusret-karîn ile bi'l-ittifâk îâne ve imdâd olunması bâbında hıttâ-i Anadolu'da olan vüzerâ-yı serhaddât kurb ve civâr mîrmîrân-ı celîlû'l-i'tibârdan her birine fermân-ı hazret-i shehen-şâhî inâyet ve îsdâr buyurulmasın ve bi-avnillâhî te'âlâ def'-i eâdî ve ref'-i erbâb-ı şîkâk karîn-i hüsn-i imkân olacağıın.

Bu dahi

İşbu ümîd ve niyâz karîn-i müsâafe-i şâhâne olmaz ise ol havâlî eyâlât ve ahâlîsi hıfz-ı hâl ve istihlâs-ı ırz ve emval için hîn-i tehâcüm-i a'dâda Kars ve Çıldır ve Bayezid ve Van ve Erzurum taraflarına ve sâir mahallere lede'l-ilticâ rûy-ı ubûr gösterilmesi ve bir müddet ol taraflarda cây-ı süknâ ve mahall-i karar verilmesi ve emvâl ve mevâşileri dest-i düşmana verilmemesi için müşâr ve mûmâ-ileyhime evâmir-i âlî-şân îsdâr buyurulmasın.

Bu dahi

Mevâdd-ı mezkûrenin arz ve izhârî lâzım ve belki vâcib olmakdan nâşî tahrîr olunmuş olup mîr-i mûmâ-ileyhe sipâriş ve tefhîm olunan metâlib-i sâire dahi ümenâ-yı Devlet-i Aliyye'ye ifâde ve takrîr olundukda ol metâlibin karîn-i kabûl ve incâh olmasıyla hân-ı mûmâ-ileyhin ser-bülend ve mümtâz olması hadden efzûn olan eltâf-ı hazret-i zillullâhîden recâ-yı vâfık olduğun hân-ı mûmâ-ileyh sâlifü'z-zikr arzuhâlînde tahrîr eder.

Rikâb-ı müstetâb-ı mülûkâneye olan zikr olunan arzuhâlî mazmûnunu müeyyet olarak hân-ı mûmâ-ileyhin cânib-i hazret-i Sadâret-penâhîye olan Fârisiyyü'l-ibâre mektûbu 1 kıt'a

Bu dahi sâlifü'z-zikr istid'âları şâmil Karabağ hânının arızaları tercümesi idiği ma'lûm-ı âlileri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Devlet-i aliyye-i âliye melce'-i havâs ve âmm ve melâz-ı enâm olmak hasebiyle mûmâ-ileyh İbrahim Halil Hân dahi emr-i hümâyûna itâat ve habl-i metîne inkıyâd ile mukayyed olup câdde-i itâat-i devlet-i kaviyy-i şevketde rû-yı ubûdiyyet ile yirmi bir sene ve belki daha ziyâde ahâlî diyâr-ı Rum cezîresinde şeref bularak hüdâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân firdevs-âşiyân merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Abdülhamid Hân eyyâmında dâimâ tarafından cânib-i Devlet-i Aliyye'ye arıza ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'den mûmâ-ileyhe fermân gelüp gidüp ve hakkında iânet zuhûr eder olduğun ve ba'dehû zât-ı şevket-simât-ı şâhî hûrşîd-i âlem-ârâ asâ-ziyâ-bahş-ı serîr-i saltanat olduklarında kâide-i sâbika üzre tarafından arıza irsâl ve der-bâr-ı şevket-karârdan evâmîr ısdâr olunup ol vechile tahsil-i fahr u mübâhât etmiş olduğuna binâen rûz-ı kıyâmetedek emr u men'-i şâhâneye imtisâlde zerre kadar tahallüfü olmayacağı hülâsa mûmâ-ileyh Devlet-i Aliyye'nin hizmet-güzâr bendesi olduğundan ol câniblerde vâki' olan hâdisâtı arz edüp şu vechile ki merkûm Ağa Muhammed Hân zemîn-i İnan'da vâki' memâlik ve bilâd-ı Fârisî taht-ı tasarrufa getirüp şimdi irâdesi Azerbaycan diyârına azîmet ile evvelen mûmâ-ileyh İbrahim Halil Hân ve sâniyen Revan hânı mûmâ-ileyh Muhammed Hân ve sâlisen Gürcistan üzerine gelüp maksûdunu kuvvetden fi'le getürmek olup her ne kadar kuvvet-i ikbâl-i Devlet-i Aliyye ile muânîdinin def'i sehl ü âsân ise dahi kendülere iâne ve inâyet-i şâhâne derkâr buyurulmak recâları olduğun ve şâhen-şâh-ı a'zam olan cenâb-ı hilâfet-penâhînin eltâf ve eşfâkı erzâni buyurulmayup sâye-i âtîfet-vâye-i mülûkâne İnan toprağı üzerinden zâyil olarak bu makûle aralık aralık zuhûr eden erbâb-ı fesâdın katl ve izmihlâlde bî-pervâ olmasını mûcib ne güne cürm ü günâh ahâlî-i İnan taraflarından vâki' olmuş olduğun ve Abdullah Çelebi tesyîr olunmağıla cemî-i ahvâl takrîrine havâle olunmuş idiğün mûmâ-ileyhimâ Türkiyyü'l-ibâre başka başka iki kıt'a arızalarında tahrîr ederler.

İranlı Ağa Muhammed Han ve Tiflis Hanı İrakli Han ile diğer Azerbaycan ve Dağıstan hanlarının ahvali hakkında Erzurum ve Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın gönderdiği tahriratın Padişaha takdim edildiği.

Manzûrum olmuştur

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım İranî Ağa Muhammed Hân ve Tiflis Hânı İrakli Hân ve sâir hânân-ı Azerbaycan ve Dağıstan ahvâline dâir ve husûsât-ı sâireye mütedâir Erzurum ve Çıldır vâlisi olan Vezîr Yusuf Ziya Paşa kulları tarafından bu def'a tahrîrât vârid olmağla mâdde be-mâdde hülâsa etdirilüp manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için takdîm-i hâk-i pâ-yı mülûkâneleri kılınmağın tafsilî mütâlaasından karîn-i ilm-i âlileri buyurulacağı ma'lûm-ı hümayûnları buyuruldukda fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[21 Cemaziyelevvel 1211] [22 Kasım 1796]

پادشاه

بسم الله الرحمن الرحيم

سزایم
 کز آمد مهتابی فرزندی و نامش افتم
 ابراهیم خاخرهان تغلبه شاه ارکطخان و سایر خانان آذربایجان و گلستان اهلان و از خصوصیات سائره به سزایم
 و پدر السی ارون وزیر بیوسف صبا پاشا فولادی طرفین بود بعد تحریکات واردان لفظه سائره بماده خصوصه ایندیجه سزایم
 شاهان ری بهرجه ایچون بقدم خاکسای ملوکانه ای قشمان بقضی مطالبه سزایم قرون عمالیک ری بوردی معلوم هانری
 بجهت فرزند سزایم کز آمد مهتابی فرزندی و نامش افتم ماد شام حضرت سزایم

İran'da Ağa Muhammed Han'ın Tahran'dan hareketle Süleyman Han'ın askeri ile birlikte Tebriz'e girdiği ve Revan hanı üzerine gidecekleri rivayetinin Erzurum Valisi Seyyid Ahmed Paşa tarafından bildirildiği.

Manzûrum olmuştur

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım Erzurum Vâlisi Vezîr Seyyid Ahmed Paşa kulları tarafından bu def'a vârid olan tahrîrât mefhûmunda bir müddetden berü İran cânibinde teferrüd eden Ağa Muhammed Hân'ın dûş ve reftârından kesb-i ittîlâ' zımında müşârun-ileyhin bundan akdem irsâl edüp bu esnâda Revan ve Kars taraflarından vürüd eden casusu lede'l-istintâk hân-ı merkûmun Tahran'da mukîm hânlarından Süleyman Hân asker ile Tebriz'e dâhil ve maiyyeti olan hânlar dahi asâkir ile merkûm Süleyman Hân maiyyetine vâsıl olduklarını ve zâhir-i hâlde Revan hânı üzerine gelecekleri havâdisleri tevâtür bulunduğundan Revan hânı dahi mukâbele için tanzîm-i levâzım ve tedârükâta şürû' edüp hem-civârlığa hürmeten Kars serhad-nişinlerinden dahi istimdâd dâiyesinde olacağını ve Tiflis hânı dahi Revan hânı üzerine geleceğini takrîr eylediğini ve geçen sene gerek Revan hânı ve gerek Tiflis hânı merkûm Ağa Muhammed Hân'a rehn ve hedâyâ arzıyla tebe'iyet etdikleri zâhir iken bil-bedâhe husûs-ı mezbûrun bu vechile zuhûrundan hudûd-ı hâkâniyyeye sû'-i kasd şâibesi münfehim olmak hasebiyle keyfiyyet Der'aliyye'ye arz ve tahrîr olunmak üzere iken Van muhâfızı Vezîr Ahmed Paşa tarafından havâdis-i mezkûreye dâir Der'aliyye'ye tahrîrâtı ve müşârun-ileyhe bir kıt'a kâimesi zuhûr etmekle meâlleri casus-ı merkûmun takrîrine mutâbık olduğundan kâime-i merkûmenin bir kıt'a sûreti ihrâc ve manzûr-ı âlî buyurulmak için irsâl olduğunu müşârun-ileyh başka ve Van muhâfızı müşârun-ileyh Ahmed Paşa'nın tahrîrâtı dahi vârid olmakdan nâşî meâlinde merkûm Ağa Muhammed Hân sâlifü'l-beyân Süleyman Hân'ı mukaddemâ ber-vech-i muhar-rer Tebriz'e ta'yîn ile Tiflis ve Revan hânlarını ve umûmen Azerbaycan'ı rehn ahziyla kendüye ittîbâ' etdirdikten sonra hân-ı mezbûru taleb ve Tahran'a celb etmişiken tekrâr bu esnâda on iki bin asker ile Tebriz'e îade edüp sâir Azerbaycan hânları dahi kudretleri mertebe maiyyetine iltihâk etmeleriyle cem'iyetleri kırk bine resîde olduğunu bu def'a ol havâliden vürüd eden casuslar ihbâr eylediklerini ve sâlifü'z-zikr hânândan kiminin karındaş ve kiminin evlâdı rehn olmak üzere Tahran'da hân-ı merkûm tarafında olmak hasebiyle bir dürlü muhâlefete mecâlleri olmadığı zâhir ve müşârun-ileyhin kurb ve civâr olan hânân ile muâmele-i dostî ve musâfâta riâyeti derkâr ve Azerbaycan'da bu güne cem'iyeti mûcib hâlât olmadığı âşikâr iken cem'iyet-i mezkûrenin bu vechile zuhûrunun ifâdesi lâzım geldiğini ve müşârun-ileyhin hem-civârı olan Hoy Hânı Hüseyin Kulu Hân ile dostluğu derkâr olup mûmâ-ileyh sâirleri misillü Tebriz'e azîmet eylediğinden merâsim-i dostîye riâyeten Hoy havâlisine dâir ba'zı husûs tavsiyesini şâmil müşârun-ileyhe gönderdiği kâğıdı manzûr-ı âlî buyurulmak için takdîm olduğunu Van muhâfızı müşârun-ileyh dahi başka tahrîr ve iş'âr etmiş olduklarına binâen iki takım tahrîrât-ı mezkûre bir kâğıda hülâsa etdirilüp manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için ma'rûz-ı atabe-i ulyâları kılınmağla lede'l-mütâlaa tafsîli ma'lûm-ı âlîleri buyurulacağı muhât-ı ilm-i âlem-şümûl-i hüsvâneleri buyuruldukda fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[29 Zilhicce 1211] [25 Haziran 1797]

بسم الله الرحمن الرحيم

شکوه کرامتو مهابتو قدتو دلی نعم اتم

ادرندم دلبندی و ذر سینه هم با نا فتوری طرفه بر دهنه دارو اولاد بخرت موی من بر من برادران جان من فخر دین اغا محمد خانک
 دوشی در قارون کسب طبع خمنه مشارالیه بر من اتم ارسال بود بر نامه دکن وقاص طرفه و در دایره جاسوسی اتم
 خان رفیقان مرمی خاندن سیمان خان عسکر ایه تبریزه واضح و معنی اذن خاندن عسکر ایه مرمی سیمان خان معینه اصل و قری
 و ظاهر حال دکن خانی اوندینه کلاه جلدی خود دلی تراز بودن دکن دوزخانی دخی مقابله بجز نظم لزم و تزار کات شروع ارمی بود
 حرمه قاص مرمی شندون دخی مستعد و لجه سن اوله معنی و تقصیری دخی دکن خانی اوندینه کلاه جلدی تقریر ابی دخی و مرمی سنه اوله
 خانی دکن تقصیری دخی مرمی اغا محمد خان و هم و هم با عینه بیت اندکری ظاهر ابی بالبراهه خصی زبون بجهام ظهور دکن حد و
 سو قصد شایده می منم اتم سببه کسب دخی به عینی و بخر اتم اتم اتم اتم و آن محافضی وزیر اتم با اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 دخی به بخراتی و مشارالیه بر قطع قائم می ظهور اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 صورتی اتم و منظور عالی بیدون اتم ارسال اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 مانند مرمی اغا محمد خان اتم
 اتباع اتم دکن حکم خان فروری طب و طهرانه جسد اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 دخی قدرتی مرمی معینه الحاق اتم
 خانان اتم کجمنک فراتو و کجمنک اتم
 و مشارالیه قری و جزار اتم
 اولدینی اشکار اتم جمعیت مذکوره نیک بوجه ظهور اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 دستغنی در کار اتم
 مشارالیه کوز دخی کاغدی مرمی عالی بیدون اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 یکی طاقم بخراتی مذکوره بر کاغذ جنومه اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 معلوم عالی سید معنی محاط علم عالیشان اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم اتم
 جمعیت

Vefat eden İranlı Ağa Muhammed Han'ın cenazesinin İmam Ali Türbesi'ne defnedilerek, yerine veliahdı ve biraderzadesi Baba Han'ın mücevher külâh giyerek Fars, Irak, Azerbaycan ve Esterabad memleketlerine şah olduğunu Bağdad Valisi Süleyman Paşa'nın haber verdiğini bildirir padişaha takdim edilen takrir.

Takrîr-i âlî

Bağdad vâlîsi Vezîr Süleyman Paşa kulları tarafından bu def'a vârid olan tahrîrâtta İranî müteveffâ Ağa Muhammed Hân'ın yerine cânîşîn olan veliahdı ve birâderzâdesi Baba Hân müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin na'şını Bağdad'da vâki' İmâm Ali radiyallâhu anhü hazretlerinin âstânelerine defn olunmak için ol tarafa tesyîr etmiş olduğu ve mûmâ-ileyh Baba Hân'ın ol bâbda Bağdad vâlîsi müşârun-ileyhe gönderdiği Fârisiyyü'l-ibâre bir kıt'a mektûbu Der'aliyye'ye irsâl olunduğu Baba Hân el-yevm Tahrân'da ikâmet ve müteveffâ Ağa Muhammed Hân'ın isnâ' ettiği mücevher külâh-ı kiyâfiyi(?) dahi telebbüs edüp bilâ-mezâhim Fars ve Irak ve Azerbaycan ve Esterâbâd'da ifâ-yı merâsim-i hükûmet ile elsine-i İraniyânın lakab-ı şâhî ile mülakkab idiği mastûr ve muharrer olmağla tahrîrât-ı mezkûre hülâsa etdirilüp mücerred manzûr-ı şâhâneleri buyurulmak için takdîm-i hâk-i pâ-yı mülûkâneleri kılındığı ve hân-ı mûmâ-ileyhin bundan sonra çeküngi-i hâl ve keyfiyyetini taharrî ve tahkîk birle Der'aliyye'ye tahrîr ve iş'âr eylemesi husûsu Bağdad vâlîsi müşârun-ileyhe yazılacak cevâbnâme-i çâkerîye derc ve tastîr kılınacağı ma'lûm-ı hidîvîleri buyuruldukda fermân.

[20 Şaban 1212] [7 Şubat 1798]

Hoy, Revan ve Tiflis ahvaline ve İran ile Ruslar arasında yapılmakta olan muharebelere dair o taraflara gidip gelen casusların verdikleri malumatlar ve Ahışa'da misafir olarak ikamet etmekte olan Gürcistan beylerinden Abaşıze Keyhüsrev Bey'e Erzurum Gümrüğü'nden günlük onbeş kuruş tahsis edildiğinden bu paranın eksiksiz olarak kendisine ödenmesi gerektiği hakkında Erzurum ve Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın gönderdiği bilgileri havi sadrazam tarafından padişaha takdim edilen bilgiler.

Takrîr-i Âlî

Hâlâ Erzurum ve Çıldır vâlisi Vezîr Yusuf Ziya Paşa kulları tarafından bu def'a vârid olan tahrîrâtta bu esnâda müşârun-ileyh cânibinden Hoy ve Revan taraflarına irsâl olunan câsûslar avdetlerinde lede'l-istintâk el-hâletü hâzihî İranî ile Muhammed Hân Horasan hükkâmını kendüye mutâbaat etdirmiş olduğundan gayri mukaddemâ Rusya tarafına firâr edüp bu esnâda Bahr-i Hazar tarafından Rusya askeriyle cânib-i İran'a vürüd ve hân-ı mûmâ-ileyh ile mukâbele dâyesinde olan biraderi Musa Kulu Han ile muhârebe eyledikde Rusya askerine galebe ile fetî küllî Moskovluyu karîn-i inhizâm ve merkûm Musa Kulu Hân dahi yine Moskovlu cânibine firâr eylediği ve mûmâ-ileyh Ağa Muhammed Han bundan sonra Azerbaycan cânibine azîmet ve nefsi Revan'a gelmek niyyetinde olduğu mütevâtir idiği mezbûr câsûslar eğerçi takrîr idüp ancak işbu havâdisât bir alay elfâz kabîlinden olmağla müşârun-ileyh ol havâlîye tekrar mahsûs câsûslar irsal etmiş olduğuna binâen ne vechile havâdis isticlâb olunur ise yine Dersaâdet'e arz ve ifâde edeceğini ve bundan akdem köhne Şemahî cânibine tevârüd eden Ziyâ nâm Moskovlu ceneral başında olan haşerâtla yine mahall-i mezkûrede ikâmet üzere olduğu ve Tiflis imdâdına gelmiş olan Rusyalu derûn-ı Tiflis'de i' mâr-ı memleket ile meşgûl oldukları ihbâr olunmuş olduğundan gayri Rusyalu İrakli Hân'a haber gönderüp fimâ ba'd Tiflis Eyâleti Rusya imparatoriçesi tarafına mahsûs olacaktır ba'dezîn senin alâkan munkatı' oldu demeleriyle hân-ı mersûm bi'z-zarûr Kahta Kal'ası'nda ikâmet üzere olarak Moskovlunun inhizâmına hâhişger idiği havâdisleri dahi her ne kadar istimâ' olunmuş ise dahi mersûmun kâl ve hâline bir güne i'timâd câiz olmamağla müşârun-ileyh bu bâbda sükûnetden gayri muâmele etmediğini mersûm İrakli Hân'ın bu esnâda Revan üzerine hareketi râygân olmuş ve hafîdi Davud Mirza'nın birkaç karyeyi târâc etmiş iken müşârun-ileyhin hasbe'l-me'mûriyye Ahışa cânibine azîmeti havâdisleri ol havâlîde şöhret bulmağla bu zuhûrâtı başka mülâhazalara haml ile mersûm Davud Mirza'yı hân-ı mersûm tarafına celb ve fimâ ba'd Revan sohbetini ferâmûş etmiş olduğunu ve Revan hânı ve Tiflisli cânibinden sefirler eksik olmayup müşârun-ileyh tarafından dahi her birine muâmele-i dostâne ibrâz olunmakda idiğini ve müşârun-ileyh cânibinden Revan hânı tarafına gidüp avdet eden tatarın getirdiği tahrîrâtta Revan Kal'ası muhâfızı Tevekkül Hân'ın Fârisiyyü'l-ibâre kâğıdları mefhûmlarında Ağa Muhammed Hân'ın tavâif-i Türkmeni tedmîr ve hıttâ-i Horasan'ı teshîrden sonra karargâh-ı kadîmi olan Tahran'a avdet ve umûmen memâlik-i İran'a icrâ-yı resm-i şehriyân için rakamlar neşr etmiş olduğu ve Rusyalu hâla Bender-i Şemahî taraflarında ikâmet üzere idiği münderic olmağla zikr olunan kâğıdlar Dersaâdet'e takdîm olunduğunu inhâ ve tasfîr ve müteveffâ Kiki Abdi Paşa hazînedârı Diyarbakırlı Selim Bey'in muhâlefâtı husûsuna ve el-yevm Ahışa'da müsâfereten ikâmet üzere olan ümerâ-yı Gürcistan'dan Abaşıze Keyhüsrev Bey kullarına Erzurum Gümrüğü mâlından muayyen olan yevmî on beş guruşun i'tâsı bâbında emr-i âlî sâdir olmuşken gümrük ümenâsı senevî bin guruşdan ziyâdesini tenzîl ederek i'tâ eyledikleri beyânıyla ba'dezîn meblağ-ı mezbûrun bilâ muhâlefet tamâmen i'tâsı zımında kat'ıyyü'l-müfâd bir kıt'a emr-i âlî ısdâr buyurulmasına dâir ve sâir husûsâtı dahi tahrîr etmiş olmağla tahrîrât-ı mezkûre mâtde be-mâtde hülâsa etdirilüp ve sâlifü'z-zikr Fârisiyyü'l-ibâre kâğıdlar dahi tercüme ve hülâsaa-i mezkûre zeyline derc ve tezyîl olunmağla manzûr-ı hümayûnları buyurulmak için huzûr-ı feyz-i mevfûr-ı mülûkânelerine takdîm olunduğu ve müşârun-ileyhin tahrîr etdiği mâtdelelerden tanzîmi lâzım gelenler iktizâsına göre tanzîm ve tahrîrâtına taraf-ı çâkerânemden münâsibi vechile ecvibe dahi tasfîr ve terkîm oluncağı ma'lûm-ı hümayûnları buyuruldukda fermân. 16 Rebiulahir 1211 [26 Ağustos 1801]

Revan, Bayezid ve Muş'da olan ve Üçkilise olarak adlandırılan kiliselerin patrikliğine nizama aykırı olarak ve Rusya imparatorunun müdahalesiyle David adlı rahip tayin edilmişse de Ermenilerin talepleri üzerine bu usulsüz tayinin iptal edilerek Bayezid'de ikamet eden Danyal'ın patrikliğe tayininin münasip görülmesi ile ilgili tayin emrinin yazılması ve bu tür patrik tayinlerine hiç kimsenin müdahale etmemesine dair Revan hanı ve Çıldır Valisi Şerif Paşa'ya gönderilecek hükmün padişah tarafından onaylandığı.

Takrîr mücebince tanzîm oluna

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim [pâdişâhım]

Revan ve Bayezid ve Muş'da vâki' Üçkilise ta'bir olunan kiliselere patrik nasbı iktizâ eyledikde ol tarafda olan vücûh-ı millet beynlerinde birini intihâb birle arz ve mahzarlarını Âsitâne-i saâdet'de olan Ermeni patrikine irsâl ve patrik-i merkûm dahi ana binâen arz etmek veyâhûd Âstâne'de olan patrik ve ruhbanların intihâb ve Ermeni patriğinin arzıyla nasb ve yedine menşûr-ı âlî i'tâ olunmak şürûtlarından iken bundan akdem zikr olunan Üçkilise'nin patriği iki sene mukaddem mürd oldukda ol tarafdandan biri intihâb ile tevcîhi arz ve mahzar olunmuşken Rusya diyârında olan Ermeni rahiblerinden Yosef nâm rahibin nasbını Rusya imparatoru istid'â edüp mugâyir-i şürût idiği her ne kadar beyân olunmuş ise dahi bu bâbda ısrâr olunmaktan nâşî ol vakit hâk-i pâ-yı şâhânelerinden bil-istizân Ermeni patriğine arz etdirilüp mesfûr Yosef zikr olunan Üçkilise'ye patrik nasb olunduktan sonra mesfûr dahi mürd olmak hasebiyle yerine sâbıkâ İstanbul Ermeni patriği olan Danyal nâm rahibi Üçkilise'de olan vücûh-ı millet tarafından intihâb olunduğunu müş'ir mahzarları İstanbul patriğine gelüp patrik-i mersûm dahi Danyal'ın nasbını arz etmişken Revan'da olan ruhbanlardan David nâm râhibin nasbını Rusya imparatoru mültezimâne iltimâs etmekden nâşî hasbe'l-vakt ve'l-hâl müsâade birle İstanbul patriğinden arz olunup mesfûr David nasb etdirilmiş olduğu ma'lûm-ı şâhâneleri buyurulan mevâddandır ba'dehû Âstâne-i saâdet'de sâkin Ermeni tâifesi Rusya'da sâkin Ermeni tâifesine kâğıd tahrîriyle öteden berü Üçkilise Patrikliği vücûh-ı milletin intihâbıyla patrik arzıyla nasb olunagelmışken bu vechile iki def'a şürûta mugâyir Rusya imparatoru iltimâsıyla patrik nasbı nizâmlarının ihlâlüne bâdî olduğu beyânıyla bu bâbda iştikâ etmiş olduklarından Rusya'da olan Ermeni tâifesi dahi bu husûsu imparator-ı mûmâ-ileyhe ifâde etmeleriyle mersûm David'in patrik nasbı istid'âsi sehve mebnî olup zikr olunan patriklik millet beyninde patrik ma'rifetiyle intihâb olunmuş olan mesfûr Danyal'a tevcîh olunmasını Der'aliyye'de mukîm Rusya elçisine tahrîr eylediğine binâen mesfûr David azl birle mersûm Danyal'a patrik arzıyla tevcîh olduğu dahi ma'lûm-ı mülûkâneleridir. El-hâletü hâzihî Revan hânı ve Çıldır vâlisi Şerif Paşa kulları tarafından vârid olan tahrîrâtda mesfûr David'in azli bilâ-mücib idiğinden bahisle patrikliğinin uhdesinde ibkâsını müş'ir emr-i âlî ısdârı muharrer ve mastûr olduğuna binâen tahrîrât-ı mezkûre hülâsa ve Ermeni patriğine havale olunduktan mesfûr David ba'zı müfsidler ile yekdil ve yekcihet olarak mugâyir-i şürût bundan akdem taraf-ı âhara ilticâ ile patrikliği tahsîl edüp âyîn ve kâidelerinin hilâfı harekete ibtidâr edüp şirretinden mesfûr Danyal Revan'a gidemeyüp el-yevm Bayezid'de ikâmet etmekle mesfûr David'in mazarratı def' olunması vücûh-ı milletin müsted'âları idiğini ve öteden berü zikr olunan kiliselerin hüddâm ve ruhbanları Acem diyârında ve Acemden memâlik-i mahrûseye mürûrlarında ibtidâ Üçkilise'ye gelüp maslahatı her ne ise patrike ifâde ve mürûruna izni müş'ir mektûb alması şürûtlarından iken o makûle mürûr edenler bilâ-izn mürûr etmeleriyle yedlerinde izin mektûbu olmayanların mürûrlarına ruhsat verilmeyüp iâde ve patrik-i mersûma teslim olunmasıçün hudûdda olan hükkâma hitâben emr-i âlî ısdârına müsâade buyurulmasını patrik-i mersûm iki kıt'a memhûr arzuhâliyle istid'â etmek hasebiyle manzûr-ı mülûkâneleri buyurulmak içün zikr olunan arzuhâller ve hülâsa ma'rûz-ı huzûr-ı cihân-dârîleri kılınmışdır zikr olunan Üçkilise'ye patrik olanlar mahâll-i mezkûrede olan kiliselerden diledikleri kilisede ikâmet edegelüp mesfûr Danyal el-yevm Bayezid'de olduğundan anda ikâmeti istid'â olunup Revan İran hudûdu dâhilinde ve Bayezid memâlik-i mahrûsede olmağla Bayezid'e ikâmeti münâsib olmağın anda ikâmet etdirilmek ve ısdârı istid'â olunan sâlifü'z-zikr emr-i âlî ısdâr olunmak ve patrik nasbına vüzerâ ve mîrmîrân ve sâir söz sâhibleri müdâhale etmemek şürûtlarından olmağla fimâ-ba'd Üçkilise Patrikliği mad-desine müdâhale olunmaması tenbîhâtı Revan hânına ve müşârun-ileyh Şerif Paşa'ya taraf-ı çâkeriden yazılacak cevâbnâme'ye derc ve tastîr kılınmak iktizâ eylediği ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukdan emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

[1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]

Revan hanı Muhammed Han'ın talebiyle; vefat eden Üçkilise rahibi Yosef'in ölümü üzerine yerine tayin edilen David isimdeki rahibin görevine devam etmesi.

Revan hânı Muhammed Hân ve Çıldır vâlîsi saâdetlü Mehmed Şerif Paşa hazretleri (görüntü bozuk)

Ermeni patriki işbu hülâsayı kırâet ve iktizâsını (silik) memhûr arzuhâller ile huzûrumuza ifâde eylesiz deyü buyuruldu.

Fî gurre-i M. sene [1]217 [4 Mayıs 1802]

Bundan üç sene mukaddem İrivan memleketinde ma'bed-i Nasârâ olan Üçkilise'nin halîfesi mürd olmakdan nâşî halîfenin mezkûr Yosef nâm râhibe bâ-emr-i âlî tevcîh olmak hasebiyle rahib-i mesfûr Moskovlu vilâyetinden savb-ı me'mûruna azîmet için Tiflis şehrine vusûlünde mersûm dahi mürd olduğuna binâen ma'bed-i merkûm bî-sâhib ve umûmen rahib ve havâdim mesâib ve menâkibe mütekârib olduklarından lâyıq-ı hilâfet olan David nâm rahibe halîfelik-i mezkûr tevcîh olunmasını bi'l-cümle cumhûr-ı millet-i Nasârâ hân-ı mûmâ-ileyhden recâ eylediklerinden nâşî keyfiyyet hân-ı mûmâ-ileyh tarafından ol vakitte Dersaâdet'e tahrîr ve inhâ olundukda husûs-ı mezkûr karîn-i müsâadesi buyurulup halîfelik-i mezkûr mersûm David nâm rahibe tevcîh ve iktizâ eden emr ü berâtı tasdîr ve tesyîr (silik) bi'l-cümle ruhbân-ı Nasârâ mazhar-ı tefâhür ve mübâhât olup bir sene ma'bed-i merkûmda mesfûr David halîfe-i müskatil ve (silik) icrâsıyla müştagil iken zill-i himâyet-i şâhânedeki müstekîn olan Nasârânın ba'zı müfsidlerî rızâ-yı millet değıldir deyü taraf-ı Devlet-i Aliyye'den istid'â-yı azl ve nasb etmiş oldukları hân-ı mûmâ-ileyhin mesmû'u olduğuna binâen keyfiyyeti taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye ifâde ve tefhîm için Hacı İsmail Bey Dersaâdet'e irsâl olunduğunu ve mersûm David rahib hân-ı (silik) halîfe-i mersûmun azli beher hâl hân-ı mûmâ-ileyhe mûcib-i hacâlet-i azîme olduğundan başka halîfelik mersûmun azli sahîh olduğu sûretde bi'l-cümle dihbâ(?) ve mücâvirîn perâkende ve perîşân olacaklarını hân-ı mûmâ-ileyhe ifâde eylediklerini ve mersûm David Halîfe'nin ibkâsını müş'ir emr-i âlî isdâr olunması hân-ı mûmâ-ileyhin niyâzı olduğunu tahrîr ederler.

Husûs-ı mezkûra dâir fârisiyyü'l-ibâre mekâtib 7 kıt'a

Revan'da Açmiyazin Ermeni manastırına katagigos intihabına vezirlerle nüfuzlu kimselerin müdahalesinin önlenmesi ve burada rahip olan David'in uygunsuz hareketlerinden dolayı görevinden uzaklaştırılıp yerine Danyel'in tayin edilmesi talebine havi İstanbul Ermeni Patriği Kirkor'un arzuhali.

Ermeni Patrikliği'nin arzuhâlidir.

Devletlü, inâyetlü, merhametlü, efendim sultânım hazretleri devlet ü ikbâl ve übbehet-i iclâl ile sağ olsun

Bu def'a kemterilerine hitâben sâdir olan emr-i âlîleri kırâet ve hülâsaten merkûmun mazmûnu ma'lûm-ı çâkerîleri olup gerçi bundan akdem David nâm rahip bir takrîb Revan memleketinde ma'bed-i kadîm olan Üçkilise nâm-ı diğ̈er Açmiyazin Manastırına katagos nasb olup lâkin öteden berü şürût-ı millet ve uhdesine(?) ve bâ-emr-i âlî mahall-i mezkûra rahip nasbı iktizâ eyledikde vüzerâ-yı kirâm ve sâir zî-kudret hazerâtı taraflarından arz ve tahrîrât ile nasbı şürûtumuzdan olmayup ancak Âstâne-i Aliyye'de mevcûd olan Ermeniyân milletinin patriki ve ruhbânları ve vücûh-ı millet olan kullarının münâsib ve intihâb eyledikleri rahibi isim ve resmiyle Devlet-i Aliyye-i ebediyü'd-devâma bâ-arzuhâl inhâ ve müsâade-i aliyyeleri üzere fermân-ı celîlü's-şân ihsân buyurulup ba'dehû mahall-i merkûma nasb olunacağı ve hattâ bundan mukaddem rahip olan Gokas ve Yosef rahibler hâlik olduklarında müşârun-ileyh hân hazretleri hâlâ bâ-emr-i âlî katagos olan Danyal rahibin katagos olmasıyçün cümle ruhban ve millet-i Ermeniyân seni matlûb ederler elbetde gelesin deyü vâkı'a mutâbık olarak kendüsüne defeâtla tahrîrâtı ve altı nefer iş erleri ruhbanların memhûr arz ve mahzar misillü tahrîrâtlarında mersûm David'in ismi ve mührü mastûr olarak hân-ı müşârun-ileyhin tahrîrâtlarını musaddak taraf-ı kulunuza gönderdikleri tahrîrât ind-i çâkerîde mahfûz idiği kaldı ki mesfûr David kemâl-i hîle ve hud'asından nâşî iddiâ-yı sâbıkasından nükûl edüp şürût-ı çâkerâne-mize adem-i rağbet ile kendüye mu'in ba'zı müfsidler ile yekdil ve yekcihet ve mâl-ı kuvvetiyle cebren ve kahren âyininize mugâyir hareket birle âyin-i Mesîhiye ben oldum diyerek kavli hoduyla manastır-ı merkûmeye kendisini nasb edüp ve bu vech üzere mukaddemlerde dahi böyle da'vâ-yı bî-hûde edenlerin iddiâlarına sem'-i i'tibâr olunmayup bâ-emr-i âlî azl ve yerine şürût-ı mer'iyemiz üzere tekrâren âharı nasb olunup ol vakit âyin-i Mesîhiye icrâ olunduğu mesbûk olmağla mersûm David ise cümle ahvâl (...) başka manastır-ı merkûmede biçâregân kullarına âid tasadduk ile cem' olunan mâl ve eşyâyı etrâfa telef ve ba'zı ruhbanlar dahi vermediklerinde o misillü sıyânet üzere olanları tard ve teb'îd ve tekdîr sevdâsıyla perâkende ve perîşân eylediği ve mersûm David'in şerr ü mazarratından Danyal rahip kulları el-yevm Bayezid'de ikâmet ve mahall-i me'mûresine dâhil olmadığı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda bahr-i eltâf-ı rahîmânelerinden mercûdur ki kemâl-i merhamet ve inâyetleriyle mersûm David'in şerr ü mazarratını bir vechile def' ve cümle vücûh-ı Ermeniyân kullarını çerâğ buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü, inâyetlü, merhametlü efendim sultânım hazretlerindir.

[1 Muharrem 1217] [4 Mayıs 1802]

Bende Kirkor Patrik-i Ermeniyân-ı İstanbul ve tevâbi'i

Ahıska'dan Revan'a firar eden Şerif Paşa haininin etrafı tahrik edip Kürdler ve aşiretlerden topladığı kuvvetlerle Çıldır Kalesi'ne zapt etmek üzere hareket ettiği haber alındığından daha önce her ne kadar Şerif Paşa'nın ortadan kaldırılması için Çıldır ve Trabzon valileri ile Bayezid ve Muş mutasarrıflarına emirler gönderilmişse de Şark tarafı Seraskerliğiyle de görevli olan Erzurum valisinin biran önce Erzurum'a giderek diğer muhafız ve görevlilerle birlikte eğer Şerif Paşa Çıldır Kalesi'ni almış ise kaleden çıkartılıp ortadan kaldırılmasının temin edilmesi için Erzurum valisine Sadrazam Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın tahrirati.

Benim izzetlü, saâdetlü, meveddetlü karındaşım hazretleri

Bundan akdem Ahışa'dan Revan tarafına firâr eden Şerif Paşa hâini el-hâletü hâzihî Revan tarafından ve ekrâd ve aşâyirden başına bir takım haşerât birikdirüp Çıldır Kal'ası'nı zapt eylemek dâiyesiyle Çıldır eyâletine vürûd etmiş olduğu Çıldır vâlisi sâbık Receb Paşa hazretleri tarafından ve sâir mahallerden vârid olan tahrîrâtından müstebân olmakdan nâşi her ne kadar merkûmun bi'l-mukâbele tard ve def' ve ahz ve i'dâmiyçün hâlâ Çıldır ve Trabzon vâlileri hazerâtına ve Bayezid ve Muş mutasarrıflarına ve sâir me'mûrîne hitâben evâmîr-i aliyye isdâr ve tesyâr olunmuş ise dahi serhaddât-ı şarkiyyenin cüz'-i a'zamı Erzurum eyâleti olup Erzurum vâlisi bulunanlar ol tarafların ser'askeri mesâbesinde oldukları cihetden cenâb-ı düstûrîleri bir gün evvel Erzurum'a vâsıl olup serhaddât-ı merkûme muhâfızları ve sâir lâzım gelenler ile merâsim-i muhâbereyi icrâ ve me'mûrîn taraflarına imdâd ve inâyet emrine i'tinâ buyurarak firârî-i merkûmun def'-i fesâd ve izâle-i vücûdu irâdesinin kuvvetden fi'le ihrâcına sa'y-i evfâ buyurmaları husûsu bundan akdemce savb-ı saâdetlerine iş'âr olunmuş idi. El-hâletü hâzihî paşa-yı merkûmun kal'a-i merkûmeyi zapt dâiyesiyle hâlâ Çıldır vâlisi müşârun-ileyhi tazyîk etmekde ve etrâfdan takım takım haşerât birikdirmekde olduğu bu def'a bi'l-ihbâr tahkîk olduğuna binâen cenâb-ı reviyet-simât-ı müşîrîlerinin serîan ve âcilen mansıbları olan Erzurum'a vusûl birle müşârun-ileyhe imdâd ederek merkûmun def'-i tasallutunu mûcib olur esbâbın istihsâli lâzıme-i uhde-i me'mûriyetleri olmağla işbu kâime-i muhlisî her ne mahalde taraf-ı saâdetlerine vâsıl olur ise derhâl hareket ve seyr-i serî ile Erzurum'a vusûle müsâraat birle iktizâsı vechile serhaddât-ı merkûme muhâfızları ve sâir me'mûrîn ile muhâbere ve mükâtebeye himmet buyurarak şu Şerif Paşa'nın bi-avni Bârî def'-i fesâd ve izâle-i vücûdu emrine sarf-ı makderet ve Çıldır Kal'ası'na duhûl edememesi ve eğer bir takrîb zapt etmiş ise de müşârun-ileyh Selim Paşa hazretlerine tarafınızdan asker terfîk ve îânet-i sâire icrâ buyurularak alâ eyyi hâlin kal'a-i merkûmeden paşa-yı merkûmun ihrâc ve izâlesi husûsuna sarf-ı bâ-re'y-i liyâkat ve sûret-i hareket ve azîmetlerini ve hâl ve keyfiyeti taraf-ı ihlâs-kârîye iş'âr ve işâret buyurmaları siyâkında kâime-i meveddet tahrîr ve firistâde-i savb-ı saâdet-masîrleri kılınmışdır. İnşâallâhu te'âlâ lede'l-vusûl ber-vech-i muharrer harekete himmet buyurmaları me'mûldür.

Fî 11 C. sene [1]218 [28 Eylül 1803]

بیم غفلتو سعادتمو سودتلو قزیشتم خفیلای
 بوزک اتم اشنه دن دوان طرفه فرادایون شریفیباشنا خانخی الحاله هتق دوان طرفین
 وگارد وشنایردن باشنه برطاقم حشرات برکدربوب جلد و قلمه فی ضبط الملک و عیبه
 جلد و یالنه و روده اتمش اولدغی جلد و ایسی سابق رجب باشنا خفیلای طرفین
 و سار کمالدون و دوا اولون کتیر برون سنان اولمقدن تاقی هر قفرد مرقرمان بالمقابله لاد
 و دفع و اخذ و اعدایم چون حال اولدور و طریزون و الیری حضرتنه و با بزید و مؤمن قفیلینه
 و سار مامورینه خطاباً اولدغیه اصلا و سیدار اولمش بر قی سرحلف ترقیه ناک بوزک
 اوضرم ایلای اطیب اضررم و ایسی بولماندر اول طرفیک عسکری نایبینه اولدغی کیم
 جناب کاستوریلکی برون اول اوضرمه واصل الوب سرحلف مرضیه محافظلی و سار
 لوزم کولوندر ایله مریم مخاره بجایر و سار موزین طرفینه امداد و اعانت ارضیه اتمنا بوزوق
 قزاشدی قزولک دفع فساد و ذلاله و جبهی اداد کسک قوتون فعله ارضیه سی اوقی بوزوق
 خصموی بوزون ارضیه صوبت اولدغیه اشعار ارضیه الحاله هتق طاقم طرفیک قلمه کیم
 ضبط و عیبه سله حال اولدور و ایسی سار ارضیه قفیلونک و لافون طاقم طرفیک کیم
 اولون اوضرمه و صوبت بیه سار ارضیه امداد اولدور طرفیک دفع تسلطی صوبت اولدور
 ارضیه لوزمه عربت ماموریندی اولغله اشبو قائمه خلاصی هر حالک طرفه عاندینه
 واصل اولدور و حال حرکت و سیر سیر ایله ارضیه و صوبله بسارعت برله ارضیه
 سرحلف مرضیه محافظلی و سار مامورین ایله مخاره و مکاتبه به هت بوزوق سرحلف
 باشانک باعون باهی دفع فساد و ذلاله و جبهی ارضیه صوبت مقدور و ملدور قلمه سته
 دخول ارضیه و اکر برقریب ضبط ارضیه سار ارضیه سیم باشنا طرفینه کتیر و کتیر
 و اعانت ساره اجد بوزوق دفع عملی حال قلمه مرفوزیه دن باشنا طرفیک اخرج و ذلاله
 مضمونه صرف لاری لیاقت و صوبت حرکت و عینیندی و حال کتیبی طرفه ارضیه کتیر
 اشعار و نشارت بوزوق ساقه قائمه صوبت کتیر و نشارت ماموریندی طرفین
 ان شاء الله تعالی لاری اوصول بر وجه کتیر هت بوزوق مامورین

بسم الله الرحمن الرحیم

İran üzerine yürüyen Rusların mağlup oldukları haberinin Boğdan Rus konsolosuna sorulduğunda mağlubiyeti kabul etmeyip İranlıların Bakü Kalesi önünde hile ile bir generali öldürüp diğerini yaraladıkları yolunda durumu kurtarmaya çalışmasının gelen bu haberin doğruluğunun ispatı olduğuna dair Boğdan Voyvodası Aleksandır'ın takrirı.

Boğdan voyvodası kullarının şukkasıdır

Rusyalunun Acem tarafında dahi inhizâmları meâl-i şukkadan müstebân olmağla a'dâ-yı dîn ve Devlet-i Aliyyeleri eynemâ kânû makhûr olmak temenniyâtı tekrâr kılındığı ma'lûm-ı âlileri buyuruldukda fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Acem aleyhine me'mûr olan Rusya askerinin muahharan ol havâlîde vâki' mukâbelâtda mağlûb ve münhezim olduğu bir takrîb istihbâr olunmağla li-ecli't-tahkîk bu tarafda Rusya konsolosu üslûb-ı hakîm ile istintâk olundukda mağlûbiyeti ikrâr etmeyüp lâkin Bakü nâm kal'anın vire ile teslim olunması Acem asâkiri sergerdeleriyle muâhedeye rabt olunmuş ve Rusya asâkirinin sergerdesi Prenç Hihyanof nâm ceneral muâhedâta istinâden lâübâliyâne kal'aya takarrub etmiş iken Acem tâifesi hîleye sülûk edüp alâ hîn-i gafletin kurşun ile ceneral-i mersûmu helâk ve ân-ı vâhidde kezâlik kurşun sıkup ceneral-i sâniyi dahi mecrûh ve zahm-nâk etdiklerin konsolos-ı mersûm beyân edüp ceneral-i mersûmun bu derecede kesb-i emniyyet ile nefsi mühlikeye ilkâ etmesi akla yakın ve merâsim-i mer'iyeye ihtiyâtiyyeye karîn olmadığına nazaran inhizâm ve mağlûbiyetin sahîh olduğu istinbât olunmağla hâk-i pâ-yı âlilerine ifâde-i hâle mübâderet olundu.

Fî 19 S. sene [1]221 [8 Mayıs 1806]

Mühür

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
فقد بعثت إليكم
مفتي الديار
السنجارية
العلامة
الفاضلة
الشيخ
المرجع
الدين
الشيخ
العلامة
الفاضلة
الشيخ
المرجع
الدين
الشيخ
العلامة
الفاضلة
الشيخ
المرجع
الدين

مجموعه علمیه مأمور اولون روسیه عسکرینک مؤخر اولوالیده واقع معاً برین معلوب و منہزم اچین برتقرب
استخبار اولمغله لیدل التفیق بو طرف روسیه قونسلوسی اسلوب حکیم ایله استنطاق اولدوق معلوب
قرارد ایتمیوب ککر باکو نام قلع نیک دبره ایله تسلیم ایتیمی مع عساکری سرکرده لرله معاهدہ بر ربط
اولمغش و روسیه عساکرینک سرکرده ہی برنج چیچیانوف نام جنرال معاهدانہ استناداً لوابالیانہ قلعہ بہ
تقرب ایتیمس اکر مع طائفہ سی مبلہ بہ سالوک ابروب علی صید فضله قرشون ایله جنرال رسوی ہارون
وان واحدہ کذلک قرشون صفوق جنرال ثانی بی دخی مجموعہ و زقنناک ایندک لبر قونسلوس روسیہ بان
ابروب جنرال رسوملک بر درجہ دہ کسب امنیت ایله نفسہ مرہکم بہ الفا ایتیمی عقلہ یقین و رسم و
مرعبہ اہنیا طیبہ بہ قرب اولد یغنه نظراً انہزام و مغلوبتک صحیح اولد یغنی استنباط اولمغله خاکبای
ہالبارینہ افادہ ، حالہ میا درت اولد یغش ۱۹۰۹

سئلہ فراموشنا ہم اولدک

Rusya Devleti'nin Gence ve Tiflis'i satın aldım iddiasına inanılmaması, Osmanlı Devleti ile din birliği olduğundan Rusya'ya karşı kendilerine arka çıkılması talebiyle Azerbaycan serdarı Mirza Abbas'ın mektubu üzerine Padişahın bu esnada Rusya ile sulh sürdüğünden bu talebe olumlu cevap vermediği.

Azerbaycan serdarı Mirzâ Abbas tarafından sefâretle vârid olan Nasrullah Ağa'nın getirdiği Fârisiyyü'l-ibâre mektûbun tercümesidir.

Manzûrum olmuşdur. Bizim Rusya üzerine i'lân ettiğimiz ve anlar ile muvâfakat üzere olduğumuz anlar dahi gayret ve şecâat etmeleri tahrîr ve ucâleten irsâl oluna.

Eğer Rusyalu etrâfa Gence ve Tiflis'i satın aldım iddiâsıyla tahrîrât gönderir ise bu bâbda vâki' olan iddiâsı bâtıldır. Çünkü Devlet-i Aliyye ile muvâfakat-ı dîniyyemiz vardır lâıyk olan Rusyalunun bu iddiâsında teemmül-i kâmile etmektir. Eğer ederler ise da'vâ-yı merkûmenin savâba makrûn olup olmadığını bilürler ve gazâ ve cihâdın mukâtele-i ehl-i bağı ü fesâda takdîmi lâzım geldiğini i'lâm ederler ve bu vechile fikr-i amîkden sonra bu muâmele fâsid ve Moskovlunun etrâfa olan tahrîrâtı müheyyic-i(?) mefâsid olduğu ma'lûm olur. Erkân-ı Devlet-i Aliyye düvel-i nasârâ krallarından her birinin usûlüne vâkîf olup eğer bizim taraftan telâfi-i mâ-fâte ihtimâm olunmaz ise Moskovlunun etrâfa olan tahrîrâtını isbâta hüccet olup nezd-i pâdişâhânda seng-i(?) ta'n ile (...) oluruz. Eğer Rusyalunun derece-i sîfî ve nifâkı Devlet-i Aliyye'nin ma'lûmu değil ise Rusya'nın iddiâ eylediği dostî ve i'tilâfi sebep-i inbi'âs-ı fitne ve şûriş olduğu bî-iştibâhdır. Ma'lûm olsun ki eğer bizim tarafımızdan Moskovluya mukâbele ile madde-i fesâdı def'a sarf-ı maktûr olunur ise ol zaman Moskovlu ile olan adâvet ve husûmetimiz müstağnî-i huçeste-beyândır(?) olmaz ise taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Moskovluya muvâfakat iktizâ eder ve Rusyalu hakkında taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ne vechile muâmele olunmakta ise istihzâr edüp tarafımıza tahrîr eylemek lâzımdır ve bu dahi ma'lûm olsun ki muhâlif-i dîne izhâr-ı muvâfakat ve dostî riâyet mesâlih-i dünyeviyye tahtında ve husûmet ve muhâlefet fevâid-i dünya ve âhiret ve menâfi'-i dîn ve devlet zımında hâsıldır. Vilâyât-ı Azerbaycan nüvvâbının iktizâ-yı tevâfuk-ı devleteyn ile her ahvâli kurb ve civârına i'lâm eylemesi lâzımedendir deyü mastûr ve muharrerdir.

[29 Zilhicce 1221] [9 Mart 1807]

از با بجان سرداری میرزا عباس طرفه سفارت دارو اولاده نصرالله افغانك كندوبی فارسی الباره مکتوبك

تبریس
مکتوب
از
میرزا
عباس
طرفه
سردار
افغانك
مکتوبك
فارسی
الباره

که روسیه لوطاف کجه و بطبعی صافون الهم او عاصبه تجزیه کوندر ایسه بوباره وضع اولاده ادعای باطله و خونخوار
واقفت و نیز دارو اولاده روسیه لوطاف براغاسنده نامل کامل انجکدر اگر ایدر ایسه دعوی مکتوبك صواب
مفرد اولوب اولونجه بلورر وغرا و جوادك عقانیه اهل بی و شاده تقدیمی لوزم کدیکنی اعلام ایدرر و بوجوجه
تکلیفکون مکره برمسالمه فاسد و مستولونك اطراف اولاده تجزیه بیج مقاسد اولونجه معلوم اولور ارکان دولت علیه
دولت نصارا قرائنیه هر بیزک اصوله واقف اولوب اگر بزم طرفه توفیق ما فائز الهم اولونجه سفیر لوطاف اطراف اولاد
تجزیه آسایه حجت اولوب نزد اوسا هانه سیک طعمه ایله معلوم اولور اگر روسیه لوطاف درجه سبز و نقای دولت علیه
معلوم کول ایسه روسیه لوطاف ارمالی وکی وکی و بشرفی سبباً نعاذت کند و شورکی اولونجه بی اشتباهه معلوم اولونجه اگر بزم
طرفه سفیر مقابله ماره فسادی دفعه صریح مقدور اولونجه اولونجه معلوم اولور اولاده معلوم و خصوصاً مستفیض
اولونجه طرف دولت علیه روسیه سفیر موافقت اخضا ایدر و روسیه لوطاف طرف دولت علیه در فواید مسالو لوطاف ایسه استخارایه
طرفه تجزیه لوطاف و بوردی معلوم اولونجه مخالف دینه اظهار موافقت و وکی رعایت مصالح و نبوی خنده و خصوصاً
مخالفت نواز دنیا و حق و ضایع دبه دولت صنفه حاصلدر ولایات از با بجان لوطاف اخضای توفیق دولتیه ایدر ایدر
ذره و جود نه اعلام الی لوزم و در بوسطور و مکرر

Tiflis, Gürcistan ve Azerbaycan'ı istila eden Rusya'nın Osmanlı topraklarına saldırmak için hazırlıklara başlaması üzerine Osmanlı ordusunun Kars taraflarında konuşlandığı; Kars Muhafızı Seyyid Abdullah Paşa'nın oğlu Nurullah Bey'e daha önce devlet hizmetinde gösterdiği yararlılıklar üzerine bu sefer de Ruslar'ın Kars'a hücum ettikleri taktirde Kars'ın muhafazasında gerekli gayreti göstereceğinden kendisine Divan-ı Hümâyûn Kapıcıbaşılığı tevcih edilmesi emrini havi Şark Seraskeri Mehmed Emin Paşa'nın orduda görevli Reisülküttab Mustafa Fehim Efendi'ye buyruldu.

Mühür

Hâlâ ordu-yı ser'askerimizde reîsü'l-küttâb vekîli ricâl-i Devlet-i Aliyye'den iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim saâdetlü Mustafa Fehim Efendi dâme mecduhû

Bir müddetden berü Tiflis ve Gürcistan ve Azerbaycan havâîlerini istilâ eden Moskovlu keferesi hudûd-ı hâkâniyyeye tasallut ve tahattî dâ'ie-i fâsidesiyle meşgûl olduğundan havâî-i merkûmeden kefer-i makhûre-i Rusya'yı def' ve tard ve hudûd-ı hâkâniyyeyi muhâfaza ve muhârese emrinde bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn aktâr-ı şarkiyeye ser'askerliği bi'l-istikbâl uhde-i âcizânemize ihâle ve tefvîz buyrulup serhadd-i hâkâniyye-i Kars'a nasb-ı hıyâm-ı nusret-encâm olundukda hâlâ Kars muhâfızı düstûr-ı mehâsin-mevfûr atûfetlü Seyyid Abdullah Paşa karındaşımız hazretlerinin mahdûm-ı necâbet-mersûmları iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Nurullah Bey dâme mecduhû aslu'l-asıl ve gayûr ve cesûr ve bahâdır olup kefer-i makhûre Kars civârına hücum ve iktihâm eyledikçe mukâbele-i a'dâda isbât-ı vücûd ve def'-i şürûr me'mûrelerine dikkat ve ihtimâm eyleyerek dîn ve Devlet-i Aliyye uğurunda ibrâz-ı meâsir-i hamiyyet ve merdâniyyet(?) etmeğın bundan böyle dahi bi-avni'llâhi te'âlâ hidemât-ı mebrûreye muvaffak olacağı nâsiye-i hâlınden müstebân ve bi'l-vücûh mîr-i mûmâ-ileyh şâyân-ı re'fet ve sezâvâr-ı âttfet olmağla akrânı miyânından mümtâz ve kadr u şânı terfî' olunmak için sâye-i asmân-pâye-i Devlet-i Aliyye'den bu gûne dîn ve devlet uğurunda yararlık ve ibrâz-ı hamiyyet edenlerin çerâğ olmalarına me'zûn ve murahhas olduğuma mebnî kânûn-ı münîf üzere yevmiyyesini tanzîm eylemek şartıyla mîr-i mûmâ-ileyhe Dergâh-ı Âlî Kapucıbaşılığı tevcih olunmak re'y ü istisvâbımız olmağın işbu buyuruldumuzu yedinizde sened edüp iktizâ eden ruûs-ı meymenet-me'nûsunun tanzîm ve yed-i mûmâ-ileyhe i'tâ ve teslîme ihtimâm ü dikkat ve mûcib-i buyuruldumuz üzere amel ü hareket olunmağın buyuruldu.

Fî 25 B. sene [1]226 [15 Ağustos 1811]

Yazıldı.

مشارت گبرای پختبرستان

در اسلامبول
شماره

مقام

مکتوبه طرانه طاربه وزارت معیینه برقراره اولاده تقاضاوار حالیه شرح مزاجه
برنامه جاریه دولتی معلومت مزبور علیه مزبور در تریک انیکه اولادیه کی طرانه
بازار مزبور اولادیه طرانه کی بیایدیج موزالیک مزاجه و شماره مزبور اولادیه
موصی اولادیه مکتوبات مزبور که مزبور شی خصوصیات طرانه و طرانه مزبور
طریقه اولادیه انقار مکتوبات مزبور اولادیه اولادیه مزبور

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a cursive style and is partially obscured by the book's title overlay.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS İŞGALİ DÖNEMİ

(1813-1918)

İKİNCİ BÖLÜM

RUS İŞGALİ DÖNEMİ (1813-1918)

İran ile Rusya arasında Azerbaycan'a sahip olma mücadelesi 1813 yılındaki Gülistan Antlaşmasıyla son bulmuş ve Rusya bölgeye hakim olmuştu. Ancak Kaçar Hanedanı bölgeyi bırakmak istemediğinden Rusya ile mücadeleye devam etse de 1827 yılında Revan, Nahçıvan ve Tebriz Rusların eline geçti. Bunun üzerine 1828 yılında imzalanan Türkmençay Antlaşmasıyla İran'ın bölgeye hakim olma hayalleri suya düştü. Ancak bu antlaşma Azerbaycan Türklerine hiçbir hak tanımadığı gibi Ermenistan'ın da temellerinin atılmasına sebep oldu. Daha sonra Rusya Revan ve Nahçıvan hanlıklarını lağvederek Ermenilere bölgeye yerleştirmeye ve nüfuslarını artırmaya başladı. 1907 yılına gelindiğinde Duma'ya Rus olmayanlarında girmesi üzerine Rus Çarı Duma'yı feshetti. Azerbaycan halkının bağımsızlık mücadelesi bu dönemlerde hızlanmaya başladı. Azerbaycan halkı ve aydınları çeşitli gazeteler ve partiler kurarak mücadeleye başladılar. Musavat Partisi bu dönemde ön plana çıktı ve Azerbaycan'ın bağımsızlığı için Mehmed Emin Resulzade ile birlikte bayraktarlık yaptı. 1917 yılında Azerbaycan ve Türkistan'dan milletvekili seçilerek Rus parlamentosuna giren Resulzade, 28 Mayıs 1918 yılında Milli Şura'da Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle devlet başkanlığına getirildi. Bu bölümde kullandığımız ilk belge Revan Hanı Hasan Han'ın Rus askerlerinin yaptığı saldırılara karşı koymak için yaptığı mücadele ile başlamaktadır.

Azerbaycan tarihi ile alakalı olarak bu çalışmada kullandığımız belgeler içerisinde ikinci bölümde 84 adet belge kullanılmıştır. Kullandığımız belgelerin tarihi itibarıyla 1813-1918 yılları arasında kapsamaktadır. Padişahlara göre belge dağılımı şöyledir:

OSMANLI PADİŞAHI	BELGE ADEDİ
II.Mahmud (1808 -1839)	15
Abdülmeccid (1839 -1861)	7
Abdülaziz (1861 -1876)	3
II.Abdülhamid (1876 -1909)	34
V.Mehmed Reşad (1909 -1918)	25
TOPLAM	84

İkinci Bölümde Adı Geçen Önemli Devlet Adamları ve Önemli Şahsiyetler

1	Revan Hanı Hasan Han (1813-1821-1822)
2	Makü Hanı Budak Han (1815)
3	Revan Hanı Hüseyin Han (1820-1822-1824)
4	Haydaranlı Aşireti Reisi Kasım Ağa (1820)
5	Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa (1821)
6	Behram Paşa (1821)
7	Şehzade Abbas Mirza (1821 -1822-1826)
8	Muş Mutasarrıfı Selim Paşa (1821-1822)
9	Şark Seraskeri Rauf Paşa (1822)
10	Bayezid Mutasarrıfı Hasan Paşa (1822)
11	Erzurum Valisi Hüsrev Paşa'nın Dellalbaşısı Çalık Hüseyin Ağa (1822)
12	Hasan Han (1822)
13	Kasım Han (1824)
14	Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa (1825 -1826)
15	Erzurum Valisi Galip Paşa (1825-1826)
16	İran Şehzadesi Abbas Mirza (1826)
17	Azerbayca ileri gelenlerinden Melik Kasım Mirza (1849)
18	Mirza Ferecullah (1849)
19	Erzurum Valisi Mehmed Hamdi (1849)
20	İran ümerasından Cemşit Han (1850)
21	Nahçıvan ahalisinden Şirin Bey (1856)
22	Mirza Fazlullah Vezir Nizam (1858)

23	Makü Hanı Hacı Asker Bey (1862)
24	Makü Hanı Ferec Bey (1862)
25	Filibe Mutasarrıfı Hasan Paşa (1865)
26	Savuçbulak Şehbenderi Ağa Ali Bey (1875)
27	Tebriz Başşehbenderi Ali Behçet (1877)
28	Eski Kirmanşah Şehbenderi Rifat Bey (1887)
29	Bakü Belediye Başkanı Resbut Zenoviç (1891)
30	Mühendis Miralay Mösyö Nikola (1891)
31	Tebriz Müctehidi Ağa Hacı Cevad (1893)
32	Ermeni fesatçısı Kigork Ehramçıyan (1894)
33	Ermeni fesatçısı Murat Kundakçıyan (1894)
34	Azerbaycan Memurlarından Abdülfettah Han (1894)
35	İran Sefareti Münşi Evveli Mirza Bakır Han (1894)
36	İran Sefareti Münşi Mirza Mustafa Han (1894)
37	Azerbaycan Eyaleti Valisi Hüseyin Kılı Han (1901)
38	Azerbaycan Eyaleti Gümrük Nazırı Mösyö Perim (1903)
39	Kızılviye Karantina Tabibi Şükrü Bey (1905)
40	Leon Paşalıyan (1905)
41	Bakü Mekteb-i İdadi Muallimi Ahund Yusuf Talibzade Efendi (1907)
42	İran'ın Berlin Sefareti Ataşemiliteri Azerbaycanlı Süvari Yüzbaşı Mirza Mehdi Han (1910)
43	Azerbaycanlı Şeyh Abdülkadir Efendi (1911)
44	Van Valisi İzzet Bey (1913)
45	Onbirinci Kolordu Kumandanı Cabir Paşa (1913)

46	Mösyö Sazanof (1913)
47	Azerbaycan zenginlerinden Musa Naki-zade (1913)
48	Peyam Gazetesi Yazarı Mustafa Suphi (1914)
49	Petersburg Sefir-i Kebir Vekili Fahreddin Bey (1914)
50	Tahran Sefiri Asım Bey (1915)

Rus askerlerinin Revan hududuna tecavüz edip birkaç köyü yaktığı; Revan hanı Hasan Han mukavemet eylemek istemişse de muvaffak olamadığı ve gelen serdarın da Revan'a girmeyip Ruslarla savaşmak için etraftan asker toplamakta olduğu.

Devletlü, gayretlü, merhametlü, veliyyü'n-ni'am efendimiz sultânımız hazretleri bâ-devlet ü ikbâl ile sağ olsun arzuhâl-i kulları budur ki bundan mukaddem Kefadinkemeri(?) nâm mahalden ne gûne ihrâc ve Çaltepe nâm mahalli tecâvüz ve doğru Revan hudûduna lenger-endâz eylediği hâk-i pâ-yı hâcet-revâya arz ve beyân olunmuşdu ba'dehû Bozcalu atlasu karakol gezer iken bağıteten rast gelüp on nefer âdemleri olup birkaç dahi mecrûhan firâr eylemişler Araz'ı geçmeden Kurdukulu karyesini ve Armudlu ve Mollabayezidi ve Depedibi'ni ve Canfeda'yı ihrâk bi'n-nâr edüp ba'dehû Araz'ı geçüp gitmek üzere iken Hasan Hân ve Hüseyin Ağa başlarında olan asker ve serbazı beraberce İmarat nâm mahalde istihkâm ve kâfiri bu tarafa geçürmeyelüm ol sevdâda iken küffâr gidüp dört aded top Emâret'e endaht eyledikde bir tarafını inhidâm ve derûnunda olan cümle firâr eylemişler gavur dahi Araz'ı geçüp mezbûr Emarat'ı yakup ve andan Kadıkışlağı'nı ve Alibey köyünü ve Pangı ve Puluri ve Eğder'e dek gitdiğini âdemlerimiz gelüp haber getürdüler hâlâ Saatçukuru nâm mahalde kâfir askeriyile geziyor serdâr dahi gelüp Revan'a girmeyüp Karasu nâm mahalle gelüp asker cem' ve celb ediyor imiş ki küffâra mukâbele eyleye vâki'-i hâl hâk-i pâ-yı devlet-karâra arzuhâle cesâret olundu. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân efendimindir.

Fî 17 R. sene [12]28 [19 Nisan 1813]

Bende Mustafa Hatunzâde, Bende Yakub Hatunzâde(?)

خطانز

دو خط و غلطو مرحمانو و کینم اقدیر
 صغ اوسینا عیضال قولی بود که بوزن مقدم کتادین کبری نام بحدک نه کونه افریح و جال وید نام محتر
 بتجاوز و دغیری روان حدودین لنگر انداز ابلد کئی فکهای حاجت و اید عضو و بیان افندری
 بعد بوز جالواتلوس قوه قول کزرا یکی بغننا است کلوب اون نفر اداری اوسب بر فیه و
 مجر و ما فراد ابلنتر از ازی کجورن قور کئی قریبی و ادمودلی و ملو بانزیدی و
 دینی و جان فدائی احراق بالنا ایدوب بعد ارازی کجوب کتله اوزره ابلن کجوب
 و صبی انا با شدریزه اولو عکروسو بازی برابر به اعاداف نام محله استحکام و کافوی
 بو طرف کجور بد لوم اول سو داده ابلن کتار کیدوب دودت عدد و طوب امارات
 انداخته ابلد کبر بر طرفنی انهدام و در و ننه اولو جمل فراد ابلن کتار کجوب
 مزبور اما دانی با قوب و اندن قاضی قتلد قتی و علی بله کوبینی و پانکی و پوروری
 و اکدره دله کتربینی ادله بیز کلوب فیر کتور دیر مالو ساعت هر قوری نام محله
 کافر کبر کز یور سردار رضی کلوب روان کز میرب قوه صونام محله کلوب
 عکرج و جلب اید برور اینی کئی کتاره متابله ابله واقع حال فاکهای و کتاره
 جوت افندی اچابره و هو مالک امر و فرمان اقدیر

مجلس
 حاجت
 دانه

۱۲۷۲

Rusya ile İran'ın Azerbaycan'da savaşmak üzere karşı karşıya geldikleri halde aralarında anlaşma sağlandığı. Osmanlı Devleti'nin de eskiden olduğu gibi Rusya ile İran'ın aralarının bulunmasına katkı sağlaması ve Osmanlı İran ilişkilerinin dostane şekilde sürdürülmesi temennisi.

**Bu def'a İran tarafından vürûd eden Fârisiyyü'l-ibâre mekâtîbin tercümesidir.
Fî 21 Ra. [12]29 [13 Mart 1814]**

Devlet-i Aliyye-i ebediyyü'l-karâr ile İraniyân Devleti miyânında derkâr olan ittifâk ve yegâneğî ve cihet-i câmi'a-i İslâmiyye ve yekciheti lâzimesiyçün tarafeynden ale'd-devâm şürût-ı safvet ve ittihâda riâyet ve şer'at-i mutahhara-i hazret-i Nebevî tatarruk-ı halelden vikâye olunmakta idiği ve tarafeyn serhaddâtında mevcûd olan ahâlinin huşûnet-i mizâcları sebebiyle bundan akdem cilve-ger-i mücellâ-yı zuhûr olan âriza-i cüziyye eğerçi ba'zı zâhir-bîn olan kimesnelerin indinde münâfî-i resm-i ittihâd ise de hakikat-i hâlde tarafeynin ittifak ve mutâbıkına mugâyir bir nesne vukû' bulmadığından âriza-i mezbûre derhâl def' u ref' olunduğu ve işbu sene-i mübârekede Azerbaycan sahrâsına asâkir-i külliye cem' ve tertîb olunarak Rusyalu ile muhârebeye âmâde ve müterakkab iken ba'zı âriza hudûsüyle emr-i muhârebe vakt-i merhûnunu terk ve ta'lik olunup âkîbetü'l-emr musâlahaları sûret-i âhar ile karârgîr olmuş olduğu.

Devlet-i Aliyye tarafından mukaddemâ sefâretle İran cânibine azîmet eden Yasincizâde Efendi bundan akdemce Der'aliyye'ye avdet etmiş olduğundan İraniyân dahi teşyîd-i bünyân-ı safvet ve ittifak ve temhîdâdgân-ı sıdk u vifâk zımınında münşî-i dîvânları olan Mirza Muhammed Rıza Hân nâm kimesneyi sefir nasb u ta'yîn etmiş olduklarına mebnî umûr-ı mülkiyyeye dâir vesâir iktizâ eden ittifâk ve ittihâdın icrâsiyçün sefir-i mûmâ-ileyhe ruhsat-ı kâmile ve icâzet-i tâmmе verilmiş ve devleteynin kâffe-i umûr ve husûsu pezîrâ-yı hüsn-i hitâm olması maddeleri te'kid kılınmış ve Rusya ile karâr-gîr olan husûsâtın cümlesi sefir-i mûmâ-ileyhin takrîr ve ifâdesine ihâle olunmuş olduğu beyânıyla an asıl Devlet-i Aliyye müessis-i bünyân-ı musâlaha-i İran ve Rusya olmak cihetiyle fîmâ-ba'd dahi İraniyânın vâki' olan umûr ve husûsuna iânet ile icrâ-yı muktezâ-yı dostî ve yekcihetîye i'tinâ ve himmet buyurulması niyâzında oldukları Velâhd-ı Şâh-ı İran Mirza Abbas Hân ve Sadr-ı İran Mirza Şefî' Hân ve Mirza Büzürk İsa Hân'ın cânib-i hazret-i Sadâret-penâhîye olarak üç kıt'a ve taraf-ı hazret-i kethüdâîye kezâlik üç kıt'a ve taraf-ı riyâset-penâhîye iki kıt'a Fârisiyyü'l-ibâre kâğıdlarında mastûr ve muharrerdir.

دولتیه ایران قرار اجه ایرانان دولتی میانه دودو ایران اتفاق و یکا کجی جهت جامعه اسریه و کجی لوزینه طرفینه علی اولم
شروط صفت و اتحاد و رعایت و ترتیب مطهره حضرت نوی نظرق حسودن وقایه اولم طرفه ایونک و طرفین سرحدنزه موجود اولم
اهالی کجی خسوف مزاجری سببه بوزن اتم جلوه کجی ظهور اولم عارضه جزینه اگرچه بعضی ظاهرین اولم کجی اولم
عنده مانده ایم اتحادیه ده حقیقت حاله طرفین اتفاق و تطابقه مغایرتنه وقوع بودینه عارضه مزبوره در حال وقوع و دفع
اولم و انبوسه مبارکه ده اذربایجان صورتها عا کجی جمع و ترتیب اولم دوسه لویه محادیه به آماده و مترب اکت
بعضی عارضه حدونه امر محادیه وقت مرهونه ترک و تعین اولم عاقبت اولم مصالحه ای صورت آخرا به فراد کجی اولم

در کتبیه طرفداره مفا سقارته ایران جانیه عزیمت ایران سببیه زاده اذری بوزن اکتبه در کجیه به حدود ایش اولم ایران
شیدینان صفت و اتفاق و ترتیب مکان صدق و وفای صحنه منشی دیواندی اولم میرزا محمد علی نام کشته بی سفیر نصیب و نفوس ایش
اولم طرفینه بی امور کجیه به دوز سائر افضا این اتفاق و اتحادی اجز سببیه سفیر و کجیه در خدمت کامره و اجازت نامه و برش
و در وقتیکه کافه امور و خصوصیه بزرگ کجیه ختام اولم ماده لری ناکجی دوسه اجه فراد کجی اولم خصوصیات کجی سفیر
مولا بهلک تغیر و نامه سه اجاله ایش اولم باینه عوام اولم کجیه موسی بیاد مصالحه ایران و دوسه اولم کجیه بیاید
ایرانانک واقع اولم امور و خصوصیه اعانتا به اجری مقتضای دوسی و کجیه به اغنا و همت بودی بازنده اولم کجی و طرف
شاه ایران میرزا عباس خان و مهد ایران میرزا نفع خان و میرزا بزرگ عیسی خانک جانب صفت مهد بنایه اولم کجی اولم
طرف حضرت کجیه کذراک ابع قطع و طرف و باستانایه ای قطع فارغ اعباده کجی کجیه کجیه

Makü Hanı Budak Han'dan gelen sefirin getirdiği şehzade ve kaymakamın müşterek takrirlerinin sureti olup Devlet-i Aliyye ile hoş geçinmek istediklerini ve Bilbas Aşireti hudutta birkaç köylerini vurup harap ettiği ve saire hakkındadır.

Makü Hânı Budak Hân'ın tevârüd eden sefiri ile şehzâde ve kaymakâm ve Budak Hân'ın bi'l-ittifâk savb-ı hâlisânemize gönderilen bir kıt'a takrîrlerinin sûretidir aynıyla ihrâc ve irsâl olundu.

Evvelen kaç senedir eben an-cedd hâkim-i serhad-nişîn ve cedd-i merhûmun Tatar Şâh asrından cem'an kabâil ve aşâir ile İran'dan kalkup Rum vilâyetine teveccüh ve ceddim ve pederim ile Âstâne-i Aliyye'ye varup Devlet-i Aliyye hidemâtında olup Mardin ve Diyarbakır'a mensûb olaldan berü ilâ-hâzihi'l-ân gayret ve hamiyet-i Devlet-i Âl-i Osmâniyyeyi çekdiğimiz Hüdâ'ya ayân ve çend sâl oldukça Bağdad mukaddimesi ittifâk elden geldiği kadar Bağdad vâlisinin dâimâ gayretini çeküp işlerine sa'y ediyor ve sâir serhad hâkimleriyle dost ve müşfik olduğu nümâyân lâkin fülân ziyâdesiyle şerîr ve kendi aklıyla iş görür şimdiki hâlde her gâh ser'asker hazretleri bu muhlislerini hâlisü'l-fuâdlarından addeder ise ne dürlü sipâriş mu'temedim Mîrzâ Muhammed'e eylemişim amel buyurup inşâallâhu te'âlâ ammâ karîb Bağdad'ın emri baş tutup keyfinizden ziyâde ve iki devlet mâbeyni iltiyâm ve küçük işler büyük olması salâh-ı devleteyn değildir. Ser'asker-i muhlislerin sipârişâtı kabûl eyledikde ancak bu dürlü ile olur fülân makarr-ı edeb olup hoş gelüp ser'asker devletinden işler hasbe'l-hâhişiniz gibi başa gelür ve isim ve resm cenâb-ı saâdet için kalur her gâh bî-zahmet işlerinizin râbıta bulunduğunu ister iseniz sifârişimizi kabûl ve illâ fermân-ı şerîfiniz ile ne dürlü hizmetin olur ise i'lâm edesiz baş ve cân ve mâl ile hidemât-ı mukarrerenezin encâmına duruşur hilâf-ı edeb olur insan olan kendisini ta'rîf edüp medh eyleye lâkin ne dürlü hizmetin olur ise mu'arriflik edüp ve delîl-i mânend olup arz olunur bizleri ucuz elden çıkarmayasız zîrâ bizlerin ihlâs-kişiliğinden ümîd Cenâb-ı İlâhiyye'ye ziyâdesiyle nef'ler göresiz ve devlet indinde merhabâ ve rûy-ı saîdlik tahsîl edesiz zîrâ cenâb-ı saâdet gibi biz (...) her mülkde bir dost ve âşinâ-yı hakîkî olmak penç vakit namâzdan efracdır Kânûnî gününden kânûn böyledir ancak iş önden gider bundan akdem cenâb-ı saâdete bir kıt'a mürâsele tahrîr ve irsâl olunmuşdur bugünedek cevâbına müstefiz olamamışız sâir güzer-şât(?) dahi müşârun-ileyhe ilkâ olunup hizmet-i saâdete arz olunmuşdur. Zîrâ fülân böyle bî-fikr ve endîşedir Bilbas cemâatini Abdurrahman Paşa oğlu eli ile tahrîk verüp bu esnâda Urumiye kazâlarından kaç köy ve benim vilâyetimden iki üç harâb ve nehb eylediler ve cemâat-i mezbûr devleteyn hazretlerine bakmaz ve mutî' değildir inşâallâhu te'âlâ an karîb cezâlarını verirüz kaldı ki bir âdem bu akılda olsa kendi devletine zarar ve noksân verse dahi ne me'mûl olunur kaldı ki ser'asker hazretleri gerekirden geldiği kadar şâhzâde ile dostluk etdikden sonra hayırlısıyla neticesi hayra mübeddel olur benim azîzim ve birâder-i tarîkim cenâb-ı saâdete ma'lûm-bâd Irak memleketi hayf bî-sâhibdir bir vilâyetin ki sâhibi olmasun karılar dahi tama' ederler her gâh meyl-i şerîfiniz var ise devlet memleketi harâb olmasun ve bizleri sâdik dost hesâb edersiz ana göre fikr ve tedbiri ma'lûm mürâseleler yazıldıktan sonra nüvvâb-ı Van kendi mürâselesini şâha gönderüp ve kendi dahi bildiğın yazup cenâb-ı saâdetin kâğıdını dahi Bağdad vâlisine ba's eyleyecek ancak bu işe böyle çâre olunur.

[29 Zilhicce 1230] [2 Aralık 1815]

Haydaranlı Aşireti'nin Osmanlı Devleti'ne ilticasının İran ile Osmanlı arasında ihtilafa ve aşiretin felaketine sebep olacağına dair Revan Serdarı Hüseyin Han tarafından Haydaranlı Aşireti Reisi Kasım Ağa'ya gönderilen mektubun tercümesi.

Hâla Revan Serdârı Hüseyin Hân'ın Haydarânlı Aşireti Kasım Ağa'ya gelen tahrîrâtı tercümesidir.

Hükm-i âlî oldur ki âlî-şân-ı refî'-i mekân umdetü'l-aşâyir ve'l-kabâil eazzim Kasım Ağa reîs-i aşîret-i Haydarânlı ma'lûm ola ki bu vakitte Tebriz'de velî-ni'am şehzâde efendimizin rikâbından murahas olduk istimâ'ımızda siz kendinizi ol tarafa çekmişsiz gerçi böyle hareketi sizden kabûl etmedik ammâ tevâtüren haber tarafımıza geldiği Muş tarafına gitmek irâde etmişsiz ve li-hâzâ ta'likamız sâdır oldu ve biraderleriniz yüzü karalık idüp bu tarafa ol tarafa vardıklarında biz anlardan keff-i yed etmeyüp bâ-husûs ki siz bi'n-nefs Haydarânlı ilini ki iki yüz seneden berü İran eyâletidir kaldırıp Muş tarafına âzim olacağınızda yakîn bilesiz ki şehzâde efendimiz hiçbir nev'le bu işi kabûl etmez ve beher tarîk siz miyânede telef olursuz ve Haydarânlı ili pâ-y-mâl olacaktır. Ne için siz iki devlet-i İslâm beyninde ihtilâle bâis olup kıyâmete kadar halâs olmayacaksınız ve her bir keyfiyyet Mehmed Sultân'ın takrîrinden dahi ma'lûmunuz olur eğer ili göçürüp mekânınıza gelirsiniz fihâ ve illâ eğer biraderleriniz itâat etmediler ise yakîn edesiz eğer Diyarbakır'a dahi gidecek olur iseniz halâs olmazsınız ve's-selâm.

[29 Zilhicce 1235] [7 Ekim 1820]

Revan Serdâr-ı Hüseyin Hân'ın Fârisiyyü'l-ibâre olan kağıdın bu tarafda tercüme olunub hâk-i pâ-y-i hazret-i veliyyü'n-ni'amiye irsâle cesâret olundu.

حور و ام سرداری حسین خانم حیدرآلو عشیره قاسم خانای کلام عربی ترجمه سعید
 حکیم علاءالطریق عاشرم رفیع مکالمه عمده العنا بر و القبا بن اعرف قاسم خانای و شکریم حیدرآلو معلوم اولم
 بود و قدّه تبریزه صحایف شریزه افندرن رکابنده و خص اولوق استماعزده ترکند کیری اولوق چکری
 کرچه بدیل حرکتی نرود قبول ابقوق اما تازتا خبر طرفه کلدیج موش طرفه کتک اراده ایتکتک و نهذا تعلیق
 صلور اولدی و برادر کرکیزی قرهلق ابرویج بو طرف اولوق وارد قلنده برانزنده کفید ایتویج باخص
 کوس با انقی حیدرآلو ایلی کی اکیوز سنه دنیرو ایراده ایلاتیبه قالدروپ موش طرفه عازم اولد جکرده
 بقیه پدیزم شریزه افندرن جیج برنوعلم بدایت قبول ایتن و بهر طریق شریزه میانه ده تلف اولورنر و حیدرآلو
 ایلی با مال اولم جقدر نیکین شریج دولتم اسلام بنیسه اختلال با عن اولوب قیامت قدر خلاص اولم جقدر
 و هر کیفیت محمد سلطان تقربنده دخی معلوم اولور اگر ایلی کو جویج سکانه کلورنر قیبا والا اگر برادر کرکیزی
 ایتدی ایسه بقیه ایدر کرکیزی ایله جگله اولور کرکیزی خلاص اولورنر و کلام

دودام سر دوز کاتبه فاذلیک فادی المیاره
 دوز کاتبه فاذلیک فاذلیک فادی المیاره
 فاذلیک فاذلیک فاذلیک فادی المیاره

Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa tarafından Beyazıd'a gönderilen Behram Paşa kuvvetlerinin Şehzade Abbas Mirza ve Revan Serdarı Hasan Han kuvvetlerine mağlup olduğuna dair Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın tahrirâtı.

Hâlâ Muş Mutasarrıfı Selim Paşa tarafından gelen tahrîrâtın hülâsasıdır.

Fî gurre-i Ra. sene [12]37 [26 Kasım 1821]

Manzûrum olmuştur.

Bunun kizb-i sarîh olduğu altmış bin seksen bin asker demesinden ma'lûmdur. Surhda beyân olduğu vechile mumaileyhe ve ser'asker paşaya mektûb tahrîr oluna.

İşbu hülâsa meclisde lede'l-kırâe Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın İranlıya tâbiyyeti mâddesi sahîh ve şübheden ârî olup hattâ İranlunun Muş üzerinden muhârebesizce savuşması dahi bundan iktizâ eylediği müstebân olarak şimdi bu vechile tebriye-i zimmet zemîninde şöyle böyle demesi ve ahâlî tarafından dahi ol vechile mahzar etdirilmesi tamâmına sapılır şey olmadığı derkâr ise de şimdi âhar sûretin icrâsı sırası dahi olmadığı âşikâr olduğundan bu def'a işbu gelen tahrîrâtına gûyâ vâki' olan inhâsı nezd-i âlîde tamâmına sayılmış gibi hâb-ı hargûş sûretinde bir cevab yazılıp meâlinde senin keyfiyyet-i sadâkatin nezd-i âlîde ma'lûm ve el-hâletü hâzihî ol havâlî mesâlihi Ser'asker Ra'uf Paşa'ya muhavvel olarak cümleliz maiyyet-i müşârun-ileyhe me'mûr olduğunuzdan ve bu def'a senin hakkında ser'asker-i müşârun-ileyh tarafına mahsûs tavsiyenâme yazıldığından hemân sen dahi ser'asker-i müşârun-ileyhin re'y ve irâdesi üzre hareket ve her hâlde ibrâz-ı meâsir-i kâr-güzârî ve sadâkate dikkat eylesin yollu yazılıp ser'asker-i müşârun-ileyhe yazılacak mektûb-ı çâkerîde dahi sûret-i hâl ya'ni Selim Paşa'nın şu meâlde kâğıdı gelüp bu taraftan dahi kendüsüne ber-muktezâ-yı vakt ü hâl şu zemîninde cevâb yazıldığı ba'de'l-hikâye şunun hakikat-i hâlini siz dahi Erzurum'a vusûlünüzde güzelce tahkik ederek tekrâr bir gûne fesâd edememesiyçün ne gûne tedbîr lâzım ise icrâsına bakasız yollu tahrîr ve iş'âr olunması beyne'l-hüzzâr tezekkür ve tensîb olduğu muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Bundan akdem Revan serdarı Hüseyin Hân Eleşkird Kal'ası'nı zabt etmek hülyâ-yı kâsidine düşdüğü saâdetlü Erzurum Vâlîsi Hüsrev Paşa hazretlerinin ma'lûmu olarak bir mikdâr nefir-i âmm askeriyle delilbaşısını üzerine göndermiş ise de serdar-ı merkûm galebe eylemiş olduğundan müşârun-ileyh Erzurum'da olan sâbık Bayezid Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya Bayezid'i tevcih eylediğine binâen mûmâ-ileyh Behlül Paşa Bayezid'e vusûlünde serdar-ı merkûm ile Şehzâde Abbas Mirzâ Bayezid sahrâsına gelmiş ve mûmâ-ileyh Behlül Paşa dahi şehzâde-i merkûm tarafına girüp üç bin nizâm askeri ve üç havan ve altı top alup Bayezid Mutasarrıfı Çeçenzâde Hacı Hasan Paşa'yı kal'adan çıkarmak için geldikten sonra askerlerini üç kol ederek on bin atlı ve beş bin piyade nizâm askeri ve otuz zemburek ile hudûd-ı hâkâniyenin hâlî taraflarından serdar-ı merkûm gelüp Güllü ve Söylemez karyelerine nüzûl ve emvâl ve eşyâ ve hayvânâtlarını ve ahâlîden ba'zıların evlâd ve iyâlini ahz ve girift etmiş ve Tekman ve Suşehri ve Göynük-i Ulyâ ve Süflâ ve Varkori-yi Ulyâ ve Süflâ ve Kiği sancağında Kurdyüzü ve Kurdu nâhiyelerini dahi urup ahâlîsini ol vechile ızrâr eylemiş olduklarından gayri serdar-ı merkûm külliyyetlü asker ve top ile Muş'a iki buçuk saat mesâfede vâki' Menguk karyesine hücumlarında men' u def'leriyçün paşa-yı mûmâ-ileyh asker irsâlinde bi'l-muhârebe serdar-ı merkûmun askeri bozulup iki yüz kelle ve yüz dil ahz olunmuş olduğunun ferdâsı şehzâde-i merkûm altmış bin asker ve elli top ve mühimmât-ı vâfire ile gelüp serdar-ı merkûmun ordusuna nüzûl ve Hasan Hân dahi esir eylediği etfâl ve sibyanı ve yağma etmiş olduğu hayvânâtı Revan'a gönderüp merkûm dahi gelerek seksen bin asker ve külliyyetlü top ile Muş'u hasr ve tazyîke ibtidâr eylemek tedbîrinde olduklarından bahisle Muş'un kal'a ve kule ve hendek ve şaranposu olmadığından ahâlînin niyâzlarına mebnî paşa-yı mûmâ-ileyh hâh nâ-hâh şehzâde-i merkûm tarafına gitmiş olduğundan dört yüzden mütecâviz kayd-ı esirde olan kimesneleri ahz ve tahlîs etmiş ve ol vechile ertesi günü şehzâde-i merkûm ordusunu kaldırup İran'a azîmet eylemiş olduğun paşa-yı mûmâ-ileyh bir kıt'a arızasında tahrîr eder.

Keyfiyyet-i meşrûhayı ba'de'l-beyân paşa-yı mûmâ-ileyhin talebiyle olmayup kendü iltimâslarıyla esir olan iyâl ve evlâdlarının tahlîsiyçün paşa-yı mûmâ-ileyhi şehzâde-i merkûm tarafına irsâl ederek dört yüzden mütecâviz esirin halâs olduğunu ve ol cihetle şehzâde-i merkûmun avdet eylediğini mübeyyin Bitlis ve Muş kâdîlarının i'lâmıyla ahâlînin mahzarları 5 kıt'a.

عالمی مکتبہ اسلامیہ بانیان و مدیران کے لئے

نظم اول

مولانا محمد رفیع اور مولانا محمد رفیع
سرمدیہ بانیان اور مدیران کے لئے

مولانا محمد رفیع اور مولانا محمد رفیع
سرمدیہ بانیان اور مدیران کے لئے

ہوئے اہم مدد سمداری حسین خانہ اشکرہ فطرتی ضبط ایٹک خلیا کاسبتہ دوشبہی عاوندو اضروم والی سرمدیہ بانیان اور مدیران کے لئے
مولانا محمد رفیع اور مولانا محمد رفیع
سرمدیہ بانیان اور مدیران کے لئے

کیفیت مروجہی بعد ایاد یاشای مومالیہ طلیہ اولوب
کندہ القاسمہ اسیر اولاد عیال اولوب اولوب
شہزادہ مرقوم فرخہ ارسال ابدک درتوزدہ مرقوم
خود اولوبی و اولوبہ شہزادہ مرقوم
عورت اولوبی مین بیس اولوب
اعدادہ اہانیک
مختصری
نظم

İran ordusunun Halyaz sahrasından Eleşkirt'e çekilmiş olduğu, Şehzade Abbas Mirza'nın Hoy ve Hasan Han'ın Revan ve Kars canibinde giderek Eleşkirt'e Abdulhamid Paşa'yı bıraktıkları, Hasan Han'ın Kars'a hücumunun muhtemel bulunduğundan yeniden bir ordu hazırlanmasına başlandığı, daha önce ordudan firar eden askerlerin aylıklarının kendilerinden tahsil edilmesi, ayrıca yeni hazırlanmakta olan ordu için para gönderilmesi taleplerini havi Şark Seraskerî Rauf Paşa'nın tahriratlarının padişaha arzı. Sadrazamın ise yeni ordu tertibi fikrinin isabetli olduğu ancak Rauf Paşa'nın istediği paranın daha önce gönderilmiş olduğundan yeniden göndermeye gerek olmadığını Padişaha arz etmesi.

[II. Mahmud Hattı]

İşbu kâime ve şukkalar manzûr-ı hümâyûnum olmuştur. Surhda beyân olunduğu vechile müşârun-ileyhe cevâbnâme tahrîr oluna.

Şark cânibi Ser'askeri Raûf Paşa kullarının vârid olan kâimesidir. İş'âr eylediği keyfiyyâta dâir kendüsüne gelep göndermiş olduğu şukkalar ile beraber manzûr-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri buyurulmak için arz ve takdîm kılındı. Akçe istid'âsına dâir iş'ârı mukaddemce tertîb ve ihsân buyurulan bin kise akçenin haberinden mukaddem olup diğer ihnâsı vechile İranlu üzerine yeniden bir ordu tanzîm ve ihrâcî tedbîrine teşebbüs ve ikdâmı isâbet kabîlinden olmağla hemân lâzım gelen tedâbîr-i hasene ve asâkir-i külliye ile bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Vedûd şu İranludan ahz-ı sâr ve intikâm esbâbını istihsâle sa'y ü gayret eylemek üzere tasvîb ve teşvîki hâvî cevâb yazılması ve inhâ eylediği firâîler hakkında ma'lûm-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri buyurulduğu üzere bundan akdem Anadolu kazâlarından Rumeli cânibine müretteb asâkirden ba'zıları ve ez-cümle Kastamonu askerinden ba'zısı memleketlerine firâr ve avdet eyledikleri mahallinden inhâ olduğuna binâen o makûle firâîlere cânib-i vilâyetden verilen akçe ve mîrîler her ne ise cümleten kendülerinden tahsil ve istirdâd olunmak ve adem-i kudret beyânıyla vermekde taallül edenlerin emvâl ve emlâkları fûrûhtuyla tahsil olunup merkûmlardan tahsil olunacak akçe mukaddemâ kazâlara tevzî' ve tahsil olunmuş ise cümle ma'rifetiyle bir me'men mahalde hıfz ile fukarânın masârıf-ı âtiyesine sarf ve henüz tevzî' ve tahsil olunmamış ise ba'dezîn edecekleri tevzî' defterinden tenzîl kılınmak üzere emr-i âlî isdâr olduğuna misillü işbu şark ordusu firâîleri hakkında dahi ol vechile evâmir-i aliyye veyâhûd taraf-ı çâkerîden mekâtîb tahrîri mütebâdir-i hâtır olmuş ise de zikr olunan firâîler kangı kazâların asâkiri olduğu ma'lûm olmadığundan ve şark ordusuna asker çıkarılan kâffe-i mahâlde bu vechile evâmir ve tahrîrât isdârıyla mübâşirler ta'yîni lâzım gelse bu dahi fukarâ-yı raiyyete bir nevi' bâr ve iz'âcî müstelzem olacağından böyle olmakdan ise evvel emirde işbu firâîler kangı kazâ ve mahallerin asâkir-i mürettebesinden oldukları müşârun-ileyh kullarından isti'lâm olunarak ba'dehû defteriyle cevâbı vürûdunda iktizâsına bakılmak sûreti münâsib görüldüğüne binâen eyfiyet müşârun-ileyh kullarından ol vechile isti'lâm olunması husûsunda ne vechile irâde-i seniyye-i mülûkâneleri müteallik olur ise emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Devletlü, inâyetlü, âtifetlü, mürüvvetlü veliyyü'n-ni'am efendim sultânım hazretleri İraniyân ordusunun Halyaz sahrâsından Eleşkirt'e çekilmiş olduğu mukaddemce hâk-i pâ-yı âsafânelerine arz ve iş'âr olunmuş idi. El-hâletü hâzihî Şehzâde Mirza Abbas Hoy tarafına ve Hasan Hân Revan veyâhûd Kars cânibine gidüp Eleşkird'e beş yüz kadar âdem ile Abdülhamid Paşa'yı bırakmış oldukları mervî ve Hasankale zâbiti ma'rifeti ve sâirler vesâtatı ile casuslar gönderildi ise de henüz sıhhat vechile tahkîke destres olunamamış ve Eleşkird vak'asında şâhzâde siperlenmişken bağteten bu vechile avdeti ordularına müstevlî olan hastalıktan neşet etmek veyâhûd mukaddemce Hoy'a karîb Selmas kasabasına Van tarafından çapulcuların tecâvüzünden nâşî Van üzerine gidüp ol semtden olan sa'y ü ikdâmı kesr-i garazdan îcâb eylemek ve Hasan Hân dahi Kars cânibine tasallut etmek sûretlerinden ibâret olması mütebâdir-i hâtır olan mütâlaâtdan ise de târîh-i nemîka-i bendegîye kadar Kars tarafında dahi başgöstermemiş olup her ne ise şimdiki hâlde Eleşkird'den berüde kimesneleri olmadığından bu tarafda boş durulmaktan ise hasbe'l-îmkân bir heyet-i mecmû'a istihsâl olunarak Delibaba'ya doğru yine bir ordu ihrâc olursa mevsimin güzêrânı ve çıkarılacak ordunun mükemmel olamayacağı cihetiyle bir maslahat-ı nâfi'a husûlü me'mûl olmasa bile Eleşkird'de bulunan cem'iyet ber-muktezâ-yı irâde-i cenâb-ı Rabb-i ahadiyyet avdet etmiş ise de Devlet-i Aliyye'nin derkâr olan kuvveti cihetiyle derhâl yine bir ordu çıkarılmış şâyî'ası şân-ı Saltanat-ı Seniyye'yi mûcib olması mütâla olunmuş ve Sivas ve Karaman ve Yahyalı ve Akşehir askeri Eleşkird vak'ası esnâsında henüz gelüp muhârebede bulunmayarak dağılmamış olduğundan bunlar ve firâr etmeyüp elde bulunan ba'zı Trabzon ve Gümüşhâne ağavâtı mevcûdları ve serîan celb edebilecekleri neferâtlarıyla beş top ve mühimmât-ı lâzimesiyle yine atûfetlü Celal Paşa ve Hâfız Ali Paşa bendeleri maiyyetine verilüp Delibaba Boğazı'na ordu çıkarılmak sûreti iktizâ edenler ile bi'l-müzâkere tensîb olunmağın bi-mennihî te'âlâ bugünlerde ihrâcına ibtidâr olunacağı ve lede'l-iktizâ bu cem'iyetden Van ve Kars taraflarına imdâd-ı mümkünenin icrâsına i'tinâ kılınacağı ve nefîr-i âmm askerinin firârdan men'ine takayyüd olundu ise de her dağ ve sahrâ yol olup takım takım savuşup gitmiş ve hattâ müşîrân a'yânının takdîm olunan kâğıdından ma'lûm-ı âlîleri buyurulacağı vechile cem'iyetlü olanlar mürûrlarına mûmânaat edenler ile muhârebeye dahi ictisâr etmiş ve bu tarafda ba'zı başbuğları kaldı ise de yanlarında ancak birer kaçır adamları kalmış ve soygunları ba'dezîn işe yaramayacağından ruhsat tezkiresi verilmiş olup bunların hasma bir tüfenk dahi atmamaları firâr ile bozgunluğa sebep olmakdan ve kormağa ve kaçmağa gücü erişmeyen acezelerinin yollarda soyulup rezâlet göstermekden gayri bir fâideleri olmadığına binâen muvâfık-ı irâde-i seniyyeleri ise taraf-ı âsafânelerinden mübâşirler ta'yîni ile firârîlerin kazâlarından aldıkları akçeler kendülerinden ve kefillerinden istirdâd ve tahsîl ve kudreti olmayanlar te'dîb olunarak fîmâ-ba'd me'mûr oldukları hizmetde sebat etmek için tahzîr kılınmaları menût-ı re'y-i rezîn-i âlîleri idiği bi-mennihî te'âlâ muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân devletlü, inâyetlü, âtifetlü, mürüvvetlü veliyyü'n-ni'am efendim sultânım hazretlerindir.

Fî 29 Za. sene [12]37 [17 Ağustos 1822]

Mühür: Raûf

Devletlü, inâyetlü, âtifetlü, mürüvvetlü veliyyü'n-ni'am efendim sultânım hazretleri

Mukaddem dahi hâk-i pâ-yı devletlerini ta'cize ibtidâr olduğu vechile şu aralık akçe husûsunda müzâyakamız kemâlde olup eğer tedârük ve idâreye imkân müsâid olsa ser-i âlîlerini tasdî' Hüdâ bilir tecvîz olunmayacağı muhât-ı ilm-i âlem-şumûl-i âsafâneleri buyuruldukda lutf u ihsân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Za. sene [12]37 [17 Ağustos 1822]

Ma'rûz-ı kullarıdır ki

Arıza-i çâkerî ba'de't-tahrîr müşârun-ileyh Celal Paşa bendelerinin vârid olan şukkasıyla Hasankale zâbitinin varakası takdîm-i pîşgâh-ı âlîleri kılınmağla emr ü fermân hazret-i men leü'l-emrindir.

Fî 29 Za. sene [12]37 [17 Ağustos 1822]

Mühür: Raûf

**Revan hanı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Hasan Paşa'ya sulh tesisi temenni-
siyle gönderilen mektup.**

Hüve

Mazmûn-ı rahmet-i mektûb-ı âlî-câh Hacı Hasan Paşa

Âlî-câhâ mecdet ü necdet-penâhâ dost-ı kâm-kârâ mektûb ki kemâl-i dostluğa mebnî yazup âlî-şân-ı Zeynelabidin Bey sahâbetiyle irsâl etmiş idiğiniz yetişüp mazmûn-ı muvâfakat-makrûnundan istihzâr hâsıl oldu ve ol Devlet-i Aliyye ile bu şevket-i behiyyenin tecdîd-i müsâlemesi husûsunda cenâb-ı celâdet-meâb ser'askerinin izn ü ihtiyârı bâbında ki izhâr etmiş idiniz elbette bu izn-i ihtiyâra nazaran ve kemâl-i fetânet ve metânet-i cenâb-ı mu'azzi-yi İlâhîye binâen ki kemâl-i iştihârda dû-devletin esâs-ı dostî ve iltiyâhî bir tavr u nehçile iştâm ve istihkâm bulur kim makrûn-ı salâh-ı tarafeyn ve ref'-i gavâyil-i mâbeyn ola ve bu tarafdandan hem müşârun-ileyh cenâblarının hüsn-i zât ve nîkî-safâtlarına vukûf-ı istihzâr-ı küllî iktizâsıyla iftitâh-ı ebvâb-ı muvaffakiyet için bir kit'a mektûb nasb ve tehniyyet-i ser'askerî lağlarına(?) mebnî merkûm ve âlî-şân Zeynelabidin Bey yediyle irsâl olup gümân-ı eydî edün ki mektûb-ı mezbûr cevâbı bir kimse mashûbuyla o tarafdandan vâsıl ve bundan sonra işler maksûd-ı dil-i vekile hâsıl olana ol tarafdandan bir kimse gelüp ve ne onların mektûblarında binâ-yı dostî-i devleteyn işâreti müşâhede ve manzûr oldu bu cihetden hayret hayret üzre artup mu'tâd-ı nîk-hâhlığımız iktizâsıyla yine muntazır idün ki bir dest-âvîz ele gele ki şu iki devlet-i ebed-devâmü'l-iltiyâmı hasbe'l-maksûd ve'l-merâm hâsıl ve aradan mâdde-i nisâr zâyil ola tâ bu ki bu vakitte bir nefer tatar elçi-i devlet-i İngilisten ki İslâmbul'da mukîm dûr-ı vârid Dâru'l-hilâfet-i Tahran olup ve bu şerhi ki ol devlet ümenâsı elçi-i müşârun-ileyhe yazmış idiler iblâğ edüp ma'lûm oldu ki elçi-i müşârun-ileyh ıslâh-ı zâtü'l-beyn sadedinde olup ve seyr-i âlî-câh izhârına binâen dahi zâhir oldu ki cenâb-ı ser'asker mu'azzi-i İlâhe kat' ve fazl-ı umûr-ı dostî ve şu iki devlet mihmânın rıtk-ı (...) ihtiyâr-ı tâm ve tamâmı var li-hâzâ bu vakitte ki tatar-ı mezkûr ol hudûda muâvedet ediyor idi şu mürâsele tahrîrine bu vech kılınup zımnında izhâr olunur ki bu günlerde bir def'a dahi ba'zı etvâr-ı nâ-şâyeste cânib-i Kars'dan nisbet-i hudûd-ı İrivan'a vâki' oldu ki İrivan tarafdandan dahi be-dahi umûr-ı müceddede vukû' ve zuhûruna sebebedir eğer binâ-yı kâr bu nehç ü karâr ile geçer ise bu nâire-i müşta'ile itfâsı müşkil olup vara vara işler muânidân-ı bed-hâh-ı haseb murâdınca olur mücemmelen eğer cenâb-ı hilâfet-meâb ser'asker-i mu'azzi-i İlâhe fi'l-hakîka Devlet-i Aliyye cânibinde karâr-ı dâd-ı iltiyâm ve istihkâm-ı devleteyn-i ebed-fercâma me'zûn ve muhtâr iseler gerekdir ki musarra' mashûbuyla izhâr-ı matlab ola ki âteş-i fitne ve âşûb-ı müşta'il olmadın ve iş ıslâh-ı kârdan geçmedin

cenâb-ı mu‘azzî-yi İllâhe ve siz dost-ı kâm-kâr ve bu devlet-i pâydâr-ı ulyâsı hüsn-i sa‘y ü ihtimâmıyla ref‘-i gâyile-i fesâd intifâ-yı nâire-i müfâd ola ve eğer eyyâm bu minvâl ve rûzgâr bu hâliyle geçerse telâfi ve tedârük-kâr suhûletle muhassıl belki su‘ûbetle hem müyesser olmaz ve illâ binâ-yı kâr bir başka tavr olur ise ma‘lûmdur ki akzâ-yı kazâ ve mecârî-yi ahvâl-i neclâf ve sanâdûr her ne Allâh etmiş ise olacaktır tarîka-i enîka-i dostî ve meveddet oldur ki dâimâ tahrîr-i hâlât-ı behçet-alâmâtlarıyla dostlar güngelin(?) mesrûr edüp mühimmâtların merkûm hâme-i izhâr edeler.

[29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

Erzurum Valisi Hüsrev Mehmed Paşa'nın Dellalbaşısı Çalık Hüseyin Ağa maiyetinde Beyazıd'a gelen kuvvetlerin Abbas Mirza ve Revan Hanı Hüseyin Han'ın kuvvetlerine mağlup olduğu, köy ve kasabaların yağma edildiği.

Devletlü, inâyetlü, mürüvvetlü, merhametlü veliyyü'n-ni'am amîmül-lutf ve'l-kerem efendim sultânım hazretleri

Dâimâ devlet ü ikbâl-i ebedî ferr ü haşmet ü iclâl-i sermedî birle sağ olsun arıza-i bende-i kadîm ve dürr-i hırîde-i çâker-i kemter-i müstedîmleri oldur ki bundan akdem Revan serdârı Hüseyin Serdâr Eleşkird Kal'ası'nı zabt ü teshîr etmek hulyâ-yı hâtırı olduğu hâla vâlî-i vâlâ-şân eyâlet-i Erzurum devletlü Ser'asker Hüsrev Mehmed Paşa senâverlerinin mahsûs ve ma'lûmu oldukda delilbaşları Çalık Hüseyin Ağa'nın maiyyetine bir mikdâr nefir-i âmm askeri koşup top ve cebehâne verüp Eleşkird sahrâsına gönderdikde serdâr-ı müşârun-ileyhin birâderi Hasan Hân gelüp Çalık Hüseyin Ağa'yı ve maiyyetinde olan nefir-i âmm askeri bozup top ve cebehânesini zabt edüp sâbık Bayezid Mutasarrıfı Behlül Paşa Erzurum'da olduğundan ser'asker-i müşârun-ileyh hazretleri yine kel-evvel mîrmîrânlık tevcîhiyle Bayezid sancağını tevcîh edüp gönderdikde Bayezid'e vusûlünde derhâl Şehzâde-i İran Abbas Mirza hazretleri ve serdâr ordularıyla gelüp Bayezid sahrâsına nüzûl Behlül Paşa şehzâde-i müşârun-ileyh tarafına gidüp üç bin nizâm askeri ve üç cesûr hân ve altı top alup Bayezid Mutasarrıfı Çeçenzâde el-Hâc Hasan Paşa kullarını kal'asından çıkarmak için gönderildikten sonra askerlerini üç ordu edüp on bin atlu ve beş bin nizâm askeri ve otuz zemburek ile hudûd-ı hâkânînin âdet ve esîri celbine me'mûr oldukda hâlî Bazi tarafından gelüp Güllü ve Söylemez karyeleri vasatında nüzûl bu iki karyeyi emvâl ve eşyâ ve hayvânâtıyla evlâd ve ıyâlini esîr edüp Tekman ve Suşehri ve Göynük-i Ulyâ ve Göynük-i Süflâ ve Varto-yı Ulyâ ve Varto-yı Süflâ ve Kiği sancağında Kurdyüzü ve Kurdu nâhiyeleri bu sekiz nevâhînin emvâl ve eşyâ ve mecmû' hayvânâtını ve işe yarar kız ve oğlan ve nisâsını esîr edüp Hüseyin Sardâr dahi on bin atlu beş bin serbâz ve on top ve otuz zemburek ile me'mûren gelüp Muş'a iki buçuk sâat mesâfede vâki' Nursin karyesi kurbunda nüzûl edüp Muş'a nisf sâat mesâfede vâki' Menguk karyesine asker ta'yîn eyledikde men'î için taraf-ı çâkerîden dahi asker ta'yîn olundukda mecmû' askeri süvâr ve mühimmât-ı harbiyyesiyle gelüp beş sâat mikdârı Muş'un Mahallebaşında ceng olunup gurûb-ı şemsde mincânibi'llâhi te'âlâ serdârın askeri şikest olup iki yüz kelle kesilüp ve yüz dil girift olup bu gûne fütûhât-ı azîm oldukdan sonra ferdâsı günü şehzâde-i müşârun-ileyh hazretleri altmış bin asker ve elli top ve yüz zemburek ve mühimmât-ı harbiyyesiyle gelüp serdârın ordusu faslında nüzûl ve Hasan Hân dahi gâret etmiş olduğu hayvânı ve esîr ettiği etfâl ve sıbyânı Revan tarafına götürüp iki konağı bir edüp gelüp orduları kurbuna nüzûl edüp seksen bin asker ve yetmiş pâre top ve yüz elli pâre zemburek ile Muş'u hasr ve tazyîk etmek ve etfâl [ve] ıyâlini götürmek tedbîrinde olmağla Muş'un kal'a ve kule ve hisârı hendek ve şaranpol ve bir tedârüki olmadığından ahâlî-i fukarâ cem' olup şehzâde tarafına gidüp etfâl ve ıyâlimizi esîrlikden halâs ediniz deyü girye ve bukâ-i şedîd feryâd ü figân eylediklerinde sabî ve sıbyân, etfâl ve ıyâle merhameten çâr nâ-çâr hâh nâ-hâh şehzâde-i müşârun-ileyh hazretlerinin tarafına gidüp elde bulunan dört yüz kadar esîri bahş edüp ferdâsı günü ordusunu yükleyüp İran cânibine azîmet buyurdular bu bâbda tedbîr-i müstahsene-i abd-i memlûku olduğum Devlet-i Aliyye'nindir bâkî emr ü irâde devletlü, veliyyü'n-ni'am efendim hazretlerindir.

[29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

Bende Mîrmîrân Selim Mutasarrıf-ı Muş, Hınıs ve Tekman bâ-pâye-i Rumeli hâlâ

Beyazıt ve civarı kaza ve köylerin Abbas Mirza ve Revan Hakimi Hüseyin Han kuvvetleri tarafından yağma edildiği, Abbas Mirza'nın Muş'a saldırmaması ve elindeki esirleri bırakmasının rica edilmesi üzerine esirleri bıraktığı ve İran'a geri döndüğü.

Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i dîrîne budur ki

Şehzâde-i İran devletlü Abbas Mîrzâ hazretleri seksen bin asker ile hudûd-ı hâkânî olan Bayezid sahrâsına nüzûl buyurdukda Hasan Hân'ı Halyaz cânibinden hudûd-ı hâkânînin gasb ü gârâtına me'mûr eyledikde Tekman ve Suşehri ve Varto-yı Ulyâ ve Süflâ ve Göynük-i Ulyâ ve Süflâ ve Kiği sancağında vâkî' Kurdu ve Kurdyüzü nevâhîlerini mecmû' emvâl ve eşyâ ve hayvânât ile gâret edüp sabî sibyanlarını esîr etdiğine ve serdâr dahi Muş üzerine gelüp bozulup ve ferdâsı günü şehzâde-i müşârun-ileyh hazretleri Muş sahrâsına nüzûl ve Hasan Hân-ı mûmâ-ileyh dahi mezkûrûn nevâhîlerin esîr ve hayvânâtlarını emvâl ve eşyâlarıyla Revan tarafına gönderüp ılgar ile şehzâde-i müşârun-ileyhe ulaşup seksen bin asker ve yetmiş top ve yüz elli zemburek ve nizâm askeriyle Muş'a hücum eylemek üzre iken ahâlî-i Muş fukarâsı Selim Paşa kullarının nezdine cem' olup rızâen li'llâh içün evlâd ve ıyâlimizi esîr verme Muş'un kal'a ve kule ve hendek ve şaranpolu ve muhâsaraya dâir bir tedârüki olmadığından şehzâde-i müşârun-ileyhin indine gidiver ahâlî tevakku' ve recâ ve tazarru' eyledikleri kıbel-i şerî'at-i garrâda sâbit ve muhakkak olup çâr nâ-çâr, hâh ve nâ-hâh paşa-yı mûmâ-ileyh kulları şehzâde-i müşârun-ileyheye ahâlî-i Muş'un recâ ve niyâziyla gönderilmiş olduğuna şehzâde tarafına fukarânın hâlîme merhameten ve ahâlînin tazarru' ve giryesine sıyânet edüp gitdikde dört yüz esîr hâtırına verüp recâsına müsâade edüp ve ferdâsı günü ordusunu yükleyüp gerüye iâde eylediğine ilm-i hakîrânem lâhık olduğuna ol ki vâkî'u'l-hâl olmuş olup pâye-i serîr-i a'lâya mahzar-ı ahâlî meâli üzre arz ve i'lâma cesâret kılındıkda bâkî emr ü fermân ve irâde hazret-i men lehül-emrindir.

[29 Zilhicce 1237] [16 Eylül 1822]

Ed-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmâniyye Mustafa el-Kâdî-i be-Kazâ-i Bitlis hâlâ

Revan'a gönderdiği kuvvetlerin İran ordusunu mağlup ettiği, Hoy tarafına gönderdiği kuvvetlerden henüz haber gelmediğine dair Muş Mutasarrıfı Selim Paşa'nın Şark Seraskerî Rauf Paşa'ya gönderdiği tahriratı.

Muş Mutasarrıfı Selim Paşa kullarının Ser'asker Rauf Paşa bendelerine meb'ûs arzıdır.

Devletlü, inâyetlü, mürüvvetlü, merhametlü, veliyyü'n-ni'am kesîrül-cür ve'l-kerem efendim sultânım hazretleri

Bâ-devlet ü ikbâl-i ebedî inâyet ü iclâl-i sermedî sağ olsun arzuhâl-i kullarıdır ki cemî' asâkirimiz ile Hamud nâm nevâhiyeye kadar gidüp orada asâkirimizi iki kol edüp Süleyman Ağa'yı İspeki(?) aşîretiyle ve Hasananlu aşîreti ağası Ömer Ağa ve Hayratlu Ali Ağa aşâyirleriyle Revan tarafına ve Haydaranlu aşâyiri ağalarıyla Kasım Ağa ve Mehmed Ağa ve Ciranlu Timur Ağa'yı Hoy tarafına gönderdim Revan tarafına giden Süleyman Ağa diğer ağalar ile Revan hudûdunda Mirgikulafe(?) nâm mahalde Kızılbaş-ı bed-maâşın bir ordusu var idi basup dağıtmış müjdesi el-yevm vürûd etdi ucâleten hâk-i pâ-yı merhametlerinize beşâret kılındı. Bi-mennihî te'âlâ görelim Haydaranlu ve Hoy tarafından ne zuhûr eder verâdan kelle ve dilleri irsâl ederim inşâallâh bundan sonra hayr-hâhımız şâd ve bedhâhımız berbâd olacağı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr [ü] fermân ol kerîmü's-şân efendimindir.

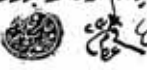
Fî gurre-i M. sene [1]238 [18 Eylül 1822]

Çâker-i Çâr-yâr Seyyid Mehmed Selim

سازمان به نام نویسنده و کاتب و قلم کاران این مجموعه

۱۲۸۳

دوره خانانیه در آن وقت منتهی می شد و کلام حق
بارودت در زبان انبیا و اجداد سوره صافات اوله
عاشقین ای که خود را در پی سینه های سینه و حسنه
عشایری عشایری قاسم عشایری و غیره عشایری عشایری
میرک که خود را نام عشایری بر سر می کشیدند
عشایری عشایری عشایری عشایری عشایری عشایری
عشایری عشایری عشایری عشایری عشایری عشایری

Muharebede tutulanların esir addedilmeyip saliverilmeleri hususunda Revan Hanı ve Serdarı Hüseyin Han'ın mektubu.

Saâdet-kârâ ağa refî'û's-şânâ hazretleri

Mîrzâ nâm Revanî nâm kimesne bundan akdem gidüp Kağızman'dan odun iştirâ ve karyelerde fûrûht edüp bu vechile odunculuk eylediğinden Kağızman ahâlileriyle âşinâ olduğundan bundan akdem Rüstem Ağa'nın iltimâsı ve ahâlî-i Kağızman'a merhameten merkûm Mîrzâ'yı oğluyula tarafımızdan dahi bir nefer tüfekçi merkûma terfîk ve ekrâd tâifelelerinden muhâfaza için Kağızman'a gönderilüp merkûmlar Kağızman'da girift ve tarafınıza sevk olunduklarından ve ba'dehû yüz kadar âdemimiz Sa'dhaçûz'unda(?) bir mahalde iken Sipkî Süleyman merkûmları basup birkaç neferini girift ve savb-ı saâdete irsâl etdiklerinden cenâbınız Kağızman'da girift olunanları ve gerek Sipkî Süleyman'ın girift ettiği âdemleri cümle hân tesmiyesiyle Devlet-i Aliyye tarafına göndermişsiz bu muhlisleri mukaddemâ muhârebede esîr ve girift ettiğim kesânı bizim devletimiz tarafına göndermeyüp cümlesini âzâd eyledim acabâ cenâbınız Devlet-i Aliyye cânibine irsâl buyurduğunuz kimesneler ne merâtib âdem oldukları nezd-i Devlet-i Aliyye'de zâhir ve âşikâr oldukda bunun aybının nedâmet ve vehâmeti cenâb-ı saâdete râci' değil mi hülâsa âkıbet-endiş olmak cümleye sermâye-i uzmâ olduğu dil-i mürüvvet-âgâhîlerine rûşen ve ayândır sultânım.

Fî 17 Ra. sene [1]238 [2 Aralık 1822]

سعادتمندان افاضاتنا حضرت
 میرزا نامگسٹہ بونیا اقدم کیدو. قانغوناندا او دینو اشترا و قریر بره فرقت ایدو. بو وجهه اور خیل
 اید کیلن قانغونان اهادیر آشتا اولد یوسن بونیا اقدم رسم اغانلک اناسی و اهلانا قانغونان مرغه
 مرقوم میرزای اخیسره طرفه دخی برضرتکچی مرقوم ترفیق و کرد کسانلن لرین محافظت ایچن قانغونان
 مرقوم قانغونان کت و طرفه سوا اولد قانغونان و بعد یوز قوراً و مر سعد چورنده برخلده ایچن
 سیمان مرقومله باصو. بر قیاح تقریبی کت صوم سعادتمندان اید کورن چنا بکر قانغونانده کت اولد
 و کورک سیکی سیانلک کت ایدکی آدمره جمده خان قسیه سیله دتو عتی طرفه کوندر مشین بو محصل
 متقاً مجاریده اسیر و کت ایدنیم کسبیم دوقوز طرفه کوندر میسوم جمده سی ازا ایدم عجا چنا بکر
 چانیه ازال بیور دیکن کسٹ لرنه مرتب آدم اولد قورک نزد دولت عتی ده خاهر آنکار اولد قور
 بونلک عیبت ندامت و و خانی جناب سعادتمندان دکللی خلوص عاقبت اندیش اولد جمده برضرت
 اولدنی دن مرقت آلا هیله رشون و عیاند رسو نام ۲۰ رابع

Üçkilise ve hristiyan ahaliyle ilgili bazı isteklerini havi şahın ahidnamesini takdim etmek üzere Elçi Kasım Han'ın İstanbul'a gönderildiğine dair Revan Serdarı Hüseyin Han'ın gönderdiği mektup.

Taraf-ı Riyâset-penâhîye Revan serdârı Hüseyin Hân cânibinden Elçi Kasım Hân ile meb'ûs Fârisî mektûbun tercümesidir.

Ba'de'l-elkâb

Bu evânda ahidnâme-i şâhî ile Elçi Kasım Hân Dersâadet-i makarra âzim ve revâne olmağla şerâyit-i musâfât ve revâbıt-ı müvâlât iktizâsınca savb-ı vâlâlarına mektûb-ı musâdakat-uslûb tahrîr olunmuşdur. Emr-i ocak Üçkilise ve ahâlî-i millet-i Mesîhâ adem-i teşhîs-i halîfe vâsıtasıyla ihtilâl tâm bulup çünkü anlar erbâb-ı zimmet ve cizye ve ashâb-ı millet ve kitâb olduklarından hasbe'sş-şer' intizâm-ı mehâmları vükelâ-yı devleteyne lâzım olmak hasebiyle hân-ı mûmâ-ileyh bu bâbda meclis-i sâmillerine ba'zı peygâm ve sipâriş ifâde edecek olmağla elbette re'y-i dûr-endişlerine her ne sânih olur ise ahâlî-i millet-i mezkûrenin salâhına muvâfık ve nîk-nâmî-i devleteyn-i aliyyeteyne mutâbık olmak iktizâ eder zamîr-i münîrlerine ne gûne aks-endâz olur ise i'lâm buyurula ki ana göre amel oluna bi-hamdihî te'âlâ meded-i hayr-hâhân-ı devleteyn ile gâile-i şikâk miyâneden mürtefi' ve ebvâb-ı beste-i mükâtebât küşâde ve meftûh olmağla iktizâ-yı dostî ve yekciheteynin icrâsına müterakkıbiz deyü muharrerdir.

[29 Zilhicce 1239] [25 Ağustos 1824]

طرف دیبستانها هم درود سرداری حسینیه نامد جانبنده ایچی قاسم خانه ایله مبعوث فارسی مکتوبی ترجمه سرد

بعد از لقب

بواو از عهدنامه شاهنشاهی ایله ایچی قاسم خان در سعادت مقربه عازم در روانه اولمغه شرایط مضافات و روابط
اقتضای صوبه اولرینه مکتوب مصادقت اسلوب تحریر و نحو امر و جانی اوج کلیسا و اهالی ملت مسیحا
عدم تشخیص خلیفه واسطه اختلاف نام بلوچ چونکه اندر ارباب زمت و جزیره و صحاب من و کتاب او و قدرته
انتظام مملکتی و کلای دولینه لازم اولن حسینیه خانه موئی له بر بابر مجلس سابدینه بعضی بیغام و سایر
افاده ابره جاک اولمغه البته زای دوران سبدینه هر ساز او لوزر اهلا ملت مذکوره ناک صلحیه مؤلف
و یکسای دولینه علینه مطابق اولق اقتضایر ضمیمه سبدینه گونه عکس انرازا اولوزر اعلام یوردلکه کاوره
عمل اولنه جمده عالی مدد خیر خواهان دولینه ایله غایله اتفاق میازده مرتفع و ابواب بسته مکاتبات
کناده و مفتوح اولمغه اقتضای دوشی و یکسایر اجلاس متعینه و بود موجود

Revan serdarının Beyazıd civarındaki Karabulak'da av bahanesiyle imaret tamir etmek hususunda ısrar ettiği için Beyazıd'ı zabt etmelerinden şüphelendiği hakkında Beyazıd Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'dan Erzurum Valisi Galip Paşa'ya gelen yazı.

Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa kullarının Erzurum Vâlisi Galip Paşa bendelerine mersûl şukkasıdır.

Devletlü, inâyetlü, fehâmetlü, übbehetlü bu kullarına mezîd merhametlü veliyyü'n-ni'met-i bî-minnet kesîrül-l-ihsân ve'l-merhamet efendim sultânım hazretleri

Devlet ü ikbâl-i ebedî übbehet ü iclâl-i sermedî sağ olsun ma'rûz-ı abd-i kadîm ve bende-i dürr-i muhrîdeleridir ki Bayezid'e karîb bir sâat Karabulak nâm karyede şehzâde için dörd beş dest ibâret ta'mîr olunması için Revan serdârı bu kullarına tahrîr buyurmuşdu mukaddemâ Mahmud bendeleriyle hâk-i pâ-yı hâcet-revâye tahrîr olunmuşdu lâkin inâyet-kârâ veliyyü'n-ni'amâ efendim bu def'a ba'zı husûs zımnında etbâ'-ı çâkerîden Süleyman bendeleri serdâr-ı müşârun-ileyh hazretleri tarafına irsâl olunmuşdu şehzâde tarafından bu kullarına tahrîr olunan rakamı serdâr-ı velâ-tebâr hazretleri mezkûr rakamı mûmâ-ileyh kullarıyla taraf-ı ubeydâneme irsâl buyurup kendi dahi bu kulunuza tahrîr buyurup ve takrîran sifârîş kılmışdır ki şehzâdenin emri üzre Karabulak karyesinde sâlifü'z-zikr olunan imâretler ta'mîr olacaktır elbette şehzâdenin emri yerini alacaktır siz râzî olsanız da ta'mîr edeceğim ve râzî olmayasız yine ta'mîr edeceğim inâyet-kârâ merhamet-âsârâ efendim bu İraniyanın Karabulak karyesinde şikârgâh bahânesiyle imâret ta'mîr etdiklerinden âşikârâ Bayezid'i zabt etmedir zîrâ şehzâde üç beş bin cem'iyetle oraya geldikde memlekete küll-i hasârâtdır zîrâ su vermesiyle olursa fakîr-fukarâ tâb-âvet olamayup perîşân ve perâkende olup her biri bir diyâra firâr ederler ve sâniyen bu kulunuz indine gidersem korkarım ve illâ gitmeyecek olursam yine korkarım zîrâ kal'amız harâbe top ve cebehânemiz yok mukâvemet etmeye hiçbir dürlü tedbîrimiz yok ne dürlü saparsam bir yol çıkmaz ve şehzâdenin bu kulunuza gelen tahrîrâtını derûn-ı arızamıza mevzû'an Süleyman bendeleriyle hâk-i pâ-yı merâhim-ihtivâyâ irsâl olunmuşdur inâyet-kânî efendimiz bu maddeyi Devlet-i Aliyye'ye tahrîr buyurursuz veyâhûd şehzâdeye tahrîr buyurursuz zîrâ bu madde bir müşkil ve güç maddedir bâkî her bir eyfiyet mûmâ-ileyh kullarının takrîrinden muhât-ı ilm-i aliyeleri oldukda ol bâbda ve her hâlde muhtâc-ı inâyeti olduğum emr [ü] fermân ve lutf [ü] ihsân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 28 S. Sene [1]241 [12 Ekim 1825]

Mehmed Behlül abduhû illâ billâh(...)

İran şehzadesi Abbas Mirza'nın Osmanlı toprakları dahilinde avlanmak istemesi devletler usulüne uygun olmadığından şehzadeye red cevabı verildiği, başka bir emelleri var ise gerekli karşılığın verileceğine dair Erzurum Valisi Galip Paşa'dan Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya yazılan mektup.

Taraf-ı çâkerîden Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya yazılan şukkanın sûretidir.

Karabulak tarafında İran şehzâdesinin şikâr tasmiî husûsuna dâir bu def'a Süleyman bendeleriyle irsâl buyurulan tahrîrât-ı şerîfeleri meâli ve gerek şehzâde-i müşârun-ileyhden taraf-ı saâdetlerine muharrer olup gönderilen mektûbun mezâyâsı ve merkûmun takrîri ma'lûm-ı muhibbânemiz olmağla bu maddede vâki' olan ısrârlarına ma'nâ verilememişdir eğer merâmları Bayezid'e sù'-i kâsd ise devletce böyle olmaz ve eğer İraniyanın misvârlarına göre dostluk yüzünden bir gûne tervîc-i murâd ise seferi netice verüp ol dahi kiş eyyâmında olmaz her ne ise hudûd içerisinde olan Devlet-i Aliyye arâzisine şehzâdenin ve gerek oğulları ve sâirinin kalil ü kesîr şikâr ve sâir nesne için gelmeleri musâfâta muğâyir olup tecvîz olunur şey olmadığından geçenki tahrîrâtınız vürûdunda derhâl tarafımızdan Revan serdârına yazılan mektûbumuz tarafınızdan gönderilmek üzere tesyîr olduğuna binâen şimdiyedek vârid olup mahalline îsal eylemiş iseniz de bu kerre dahi şehzâde-i müşârun-ileyhe etrâflica bir mektûb tezbîr ve mahsûs tatarımızla merkûma terfîkan tesyâr ve serdâr-ı mûmâ-ileyhe dahi tekrâr kâğıd yazılıp başka tatarla Kars tarafından isbâl olunup ikisinin dahi sûretleri taraf-ı şerîflerine gönderilmekle cenâb-ı saâdetleri dahi bu usûlden ayrılmayup ana göre cevâb-ı münâsib i'tâsıyla sancağınız dâhiline şikâr ve sâir nesne için kimesne gelmemek üzere mûmânaat esbâbının hakîmâne istihsâline himmet ve tahrîrât-ı merkûmeden sonra terk-i niyyetleri melhûz ise de eğer yine ısrâr olunup şehzâdenin ya âharının zuhûru ve Bayezid'e sù'-i kasdları tahakkuk eder ise ol vakit devletce iktizâsına bakılacağına binâen cenâb-ı şerîfleri kaviyyü'l-kalb olup ve yerinizden münfekk olmayup netice-i hâli yine tarafımıza bildirmeğe müsâraat buyurmaları siyâkında işbu nemîka-i meveddet tahrîr ve irsâl olunmuşdur. İnşâallâhu te'âlâ lede'l-vusûl husûs-ı merkûm taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye dahi inhâ olduğuna ma'lûm-ı saâdetleri buyuruldukdâ ber-vech-i meşrûh hüsn-i harekete himmetleri me'mûldür.

[29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]

طرف جاکردید با این بر تکیانی مشرفی با ملوک بانایه بانچه در تفریک صورتید

فتح بلاد و طرفی برانه شهزاده ملک شکا و قهجمی خصوصاً و اندر بود قه سلیمان به ترک لر به اسما ال بود بود که در وقت تدفین سالی و کرک شهزاده
مشا را دیدید که طرف سعادت تهر بندگی را اولوب کوندر دیده مکتوبک مناسبتی و مرقومک تقدیری معلوم گمانه من اولغه بوداده و در واقع اولوب
اصدار بنده معنا و بریده ماشه را اگر مراد می بایزید سو قسطه بر دولتجه بودله اولوب و اگر بایزایدک شوار لر بنده کورج و دستلو بود بنده بر کوندر
تبع و مراد ایسر مشرفی بنجه و بروی اولوب قشقا با مشرف اولوب هفتاد و دو ایچ و سنج اولوب دولت عبد الرضیه شهزاده ملک و کرک اولوب
و سائرین قبیل و کثیر لشکار و سائرین ایچوده کلاری معافانه مقابرا اولوب بخوبرا و لشو شقا اولوب بنده که کجکی خبر بانگ و رودن و در حال
طرفه در روانه روانه با زبده مکتوبیز طرفه در کوندر ملک اوزره شیبرا و لند قیغه بنایه شهید ملک واردا اولوب محمده ایصال ایمنش
ایچس کوندره بودک و شهنشاده مشا را ایچ اولوب بر مکتوب بزیر و مخصوص مانا مرزله مرقوم ترشقا آتبار و سواد مکتوب ایچم و قیغ
بر کاغذ با زبوی بنده قانارله قارن طرفه در اسبال اولوب ایچس ملک دخی صورتی طرفی شرفقاریم کوندر ملک جناب عادتاری دخی بود اولوب
آبریبوی انا کورج جواب مناسب عطا سیده سجا غلر داخند نکار و سائرین ایچو مکتوبه کلما ملک اوزره محافظت اسپانک حکیمان استخما لیک
و تقدیرت مرقومده صکر ترک نیتلی مکتوبه ایچسده اگر بنده اصدار اولوب شهزاده ملک با اتقینک نظوری و بایزید سو و تقدیری
تجدید بزیر اولوبت و لایحه قضا سسته با قد جغه بنایه جناب شرفقاری قوی القلب اولوب و هر یک کوندره شفق اولوب بنجه حالی
ینه طرفه در صکر عارعتن بورداری ساقچ ایچو تمیزه مودت تحیر و اسما اولوب در انباشتی لدی اولوب فصوص و قیغ طرف
دولت علیه دخی زما اولوب دخی معلوم سعادتاری بولوش بروجه مشرف حسد و کوندره ایچم اولوب

Abbas Mirza'nın avlanmak için Beyazıd Sancağı'ndaki Karabulak'a geleceğine dair Şehzade Abbas Mirza ile Revan serdarı tarafından Bayezid Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya gelen mektupların tercümesi.

Şehzâde Abbas Mîrza cânibinden Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa'ya meb'ûs Fârisiyyü'l-ibâre mektûbun tercümesidir.

Arâzî-i İraniye'de vâki' Necleriz(?) nâm saydgâhda şikâr kalmamış olup kendisi dahi sayd ü şikâra mâil olduğundan ve Devlet-i Aliyye ile İran Devleti beyninde tevâfuk ve ittihâd derkâr ve memâlik-i devleteyn memleket-i vâhîde hükmünde olduğu âşikâr idiğinden kar yağdıktan sonra Bayezid sancağında kâin Karabulak nâm mahalle mücerred sayd ü şikâr için gelüp bir hafta kadar eğleneceğine mebnî tevâbiâtının ikâmetleri için zarûret messedecek kadar mesken ve kendilerine ve hayvanâtlarına zehâyir ve alîk ihzâr eylemesini Revan Serdârı Hüseyin Hân'a sipâriş eylemiş olduğu ve mahall-i mezkûra vürûdünden livâ-i mezbûr ahâlîsine bir gûne zarar ve ziyân vukû'a getirilmeyeceği muharrerdir.

Mûmâ-ileyh Revan serdârından âdî hulûsu havî paşa-yı mûmâ-ileyhe mersûl mektûbun derûnunda olan şukkanın tercümesidir.

Ber-minvâl-i muharrer şehzâde-i mûmâ-ileyh iki üç nefer şehzâdeler ve üç bin kadar âdemiyle Karabulak tarafında dört beş gün kadar av etmek için geleceğine mebnî serdâr-ı mûmâ-ileyh tarafından üç dört otak tanzîmi için kereste gönderilmiş olduğundan mahall-i mezkûrda bir münâsib mahal ta'yîn ve irâe olunarak otakların tanzîmi ve sâir malzemenin tedârükü husûslarında himmet ve muâvenet kılınması muharrerdir.

[29 Zilhicce 1241] [4 Ağustos 1826]

شہزادہ عباس میرزا جانبدار باہرستانہائی منصبی بہلول پاشاہ بہعوث فارسی العبادہ مکتوبک ترجمہ شد

ادعای اربابہ وہ واقعہ تجریز نام حبکاھوہ شکار قلمش اولوب کنوسیدی حید و شکارہ مان اولوقندہ و دولتی
ایران دولتی بندہ نوزادہ و اتحاد و درکار و مالاک دولتی مکت و اعدہ کلمہ اولوقی انکار ابرو کندہ قار باغہ و نیک
بازیہ بنیادہ کات قرہ بولوق نام کلمہ مجرد حید و شکار مجرد کلوب برہقتہ قرا کلمہ کلمہ سی توپانک افشاریوت
خردوف سوارہ جنگ قوسک و کتوبارنہ و حیدماندنہ زخایر و عقیق امضا و طبعی دون سردای حسین خانہ سادوس
ایش اولوقی و کلمہ کلمہ دودوزہ لوا شہودا ہالیسنہ برکونہ ضرر و زیان و قرحہ کتوبیہ کی کردود
مویابہ دون سردارن عاری خاوی حادی پاشای مویابہ رسول کتوبک دودتہ اولوقندہ ترجمہ شد

بیتوان کرد شہزادہ مویابہ ایچ اوج نفر شہزادہ و ادیبیک قرا اولوقہ قرہ بولوق طرفہ دوت بش کود قرا اولوقہ ایچ
کلمہ کلمہ سی سردار مویابہ طرفہ اوج دوت اوطاقہ ایچ کلمہ کلمہ کتوبیہ اولوقندہ عمل کردود برضاب مویابہ دوز
اوقہ دق اولوقندہ ایچ و سازمانہ ناک نازکی خصوصتہ ہمہ و معاونت نفسی کردود

Rusya ile yapılan anlaşma gereğince Rusya memleketi olan Bakü ahalisinden ve Rus tebasından Hacı Ali İsmail'e de Müslüman olmasına rağmen Hıristiyan Rus tebasına verildiği gibi bir ticaret beratının verilmesi.

Benim vezîrim

Düvel-i nasârânın ahidnâme şürûtuna mutâbık istid'âlarına red ile cevâb verilmekte bir fâide yokdur ahidnâme şürûtuna ber-vech-i dikkat tatbîk olunarak emir verile.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım Dersaadetlerinde mukîm Rusya elçisi mukaddemce bir kıt'a takrîr takdîmiyle Rusya memâlikinden olan Bakü ahâlisinden ve Rusya teb'asından el-Hâc Ali İsmail nâm kimesnenin li-ecli't-ticâre Anadolu cânî-bine mürûriyçün sâir Rusya teb'asına verilen evâmîr misillü bir kıt'a ticâret emr-i şerîfi i'tâsını inhâ etmiş ve bu makûle ehl-i İslâm'dan ve Rusya teb'asından olarak kimesneye şimdiye değin ticâret emr-i şerîfi verildiğinin misli bulunmadığı kuyûdât bi't-tetebbu' kaleminden haber verilmiş olduğundan elçi-i mersûm tarafına sûret-i def'ada cevâb verilmiş ise de elçi-i mersûm muahharan tercümânı Frankini'ye tahrîr ile sûreti bâb-ı âlîlerine takdîm olunan bir kıt'a tezkiresi lede't-tercûme meâlinde ahidnâme-i hümâyûnda mûnderiç olan Rusya teb'a ve reâyâsını bi'l-cümle Rusya memâlikinde bulunan ehl-i İslâm ve tavâif-i sâirenin umûmuna râci' ve masrûf olduğundan ve bunlardan her kangı cins olur ise olsun Rusya teb'asından oldukları hasebiyle istenilen emr-i âlînin ısdârı muktezâ-yı ahd ve şart idiğinden bahisle merkûm için istid'â eylediği emr-i şerîfin ısdâr ve i'tâsı husûsuna ısrâr etmiş olmağla Rusya teb'asına dâir ahidnâme-i hümâyûn kaydı ve husûs-ı mezkûrun emsâli mesbûk olmadığı keyfiyeti Dîvân-ı Hümâyûnları kaleminden ba'de'l-ihrac tercüme-i mezkûre ve derkenâr evvelki gün ber-mu'tâd akd olunan Encümen-i Şûrâ'da lede'l-kırâe vâkı'â bu makûle ehl-i İslâm'dan ve Rusya teb'asından olarak kimesneye emr-i âlî i'tâsı sebkat etmemiş ise de Kırım ahâlisi kendü rızâlarıyla Rusyalunun raiyyetini kabûl etmiş olduklarından başka Rusya memâlikinde olanlar kangı tâife olur ise olsun zîr-i hükûmetinde oldukça beher hâl Rusya teb'ası itlâk olunacağından ve ahidnâme-i hümâyûnda dahi ale'l-ıtlâk bi'l-cümle Rusya reâyâsı Rusya memâlikinde yedlerine verilen mürûr kâğıdıyla Devlet-i Aliyye'nin memâlikinde geşt ü güzâr edebilecekler ve eğer bundan başka Rusya elçisi veyâhûd konsoloslarının biri mesfûrlar için veyâhûd hâssaten mesfûrların biriyçün Devlet-i Osmâniyye'nin mürûr kâğıdlarını talep eder ise bu maslahata mensûb kalemleri tarafından bilâ-te'hîr i'tâ olunalar deyü musarrâh olarak ale'l-ıtlâk Rusya reâyâsı zikr olunduğu mahalde dîn ve mezheb ta'bîri olmamak cihetiyle ne çâre Rusya memâliki ahâlisinden olan ehl-i İslâm dahi şart-ı mezkûr dâhilinde olmak iktizâ edeceğinden bu bâbda her ne ise elçi-i mersûmun istediği fermân ahde muvâfık ve def'in çâresi mefkûd olduğuna binâen hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı şâhânedan bi'l-istîzân ahidnâme-i hümâyûna tatbîkan ol vechile bir kıt'a emr-i âlî ısdâr ve i'tâ olunması lâzım geleceği beyne'l-huzzâr tezekkür olunmuş ve tercüme-i mezkûre manzûr-ı maâlî-mevfûr-ı şâhâneleri buyurulmak için arz ve takdîm kılınmış idiği muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü veliyy-i ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindedir.

[24 Safer 1235] [12 Aralık 1839]

Kızılbaş taifesinin Revan ve Gence taraflarına hücum etmek üzere hazırlıklara başladıklarının haber alındığından Revan Kalesi ve Gence eyaletinin muhafazasında gerekli önlemleri alması için ve ayrıca şanını yüceltmek için de bir adet samur kürkü kendisine hediye olarak gönderdiğine dair padişahın Gence muhafızına hükmü.

Buyuruldu.

Gence muhâfızı vezîre hüküm ki

Bu def'a Bağdad tarafından kâğıdlar vârid olup hülâsa-i mefhûmunda tâife-i Kızılbaş-ı bed-maâşın tahazzüb ve tecemmu' ile Revan ve Gence taraflarına sû'-i kasd fikr-i fâsidinde oldukları mütehakkık olup bu esnâda Gence'nin ve etrâf ve enhâsının hıfz u hırâset ve muhâfaza ve sıyânetinde ziyâde tayakkuz ve basîret ile hareket zimmet-i gayret ve himmetine müterettib olan ehemmi umûrdan olmağın senden bu husûsda etvâr-ı dilîrâne ve âsâr-ı gayûrâne ile meâsir-i meşkûre izhârı melhûz-ı tab'-ı safâ-makrûn-ı hidivânem olduğu ecilden emrine takviyyet ve hâl ve şânına bâis-i rif'at ve emr-i muhâfaza ve sâir hidemât-ı dîn ve Devlet-i Aliyyem'de tâziyâne-i şevk ve gayret olmak için hakkında âfitâb-ı âlemiyân-ı mekremetim pertev-endâz-ı sâhâ-i semâhat olup hâssaten hila'-ı fâhire-i mülûkânemden semmûr fâyizü's-sürûra kaplu sana bir sevb hil'at-i mûrisül-behçet-i sultânî inâyet ve ihsânım olmağın (boş) ile irsâl olunmuşdur vusûlünde sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin inâyet ve ihsânım olan hil'at-i fâhire ve kisve-i zâhiremi hatavât-ı ta'zîm ve iclâl ile istikbâl ve telessüm ve dûş-ı hamîyyet-perverine zeyyin ü zîver ve iktisâb-ı mübâhât-evfer eyledikten sonra mahmûl-i uhde-i kifâyet ve mevkûl-i zimmet-i himmetin olan Gence muhâfazası ve etrâf ve enhâsının hıfz u muhâresesi husûsunda ziyâde teyakkuz ve basîret ve mezîd-i gayret ve celâdet ile hareket ederek senden me'mûl-i tab'-ı safâ-perver-i mülûkânem olduğu vechile etvâr-ı dilîrâne ve âsâr-ı gayûrâne birle hıfz u hırâset-i kal'a ve memleket ve müdâfaa-i a'dâ-yı bed-tînet ve sâir uhdene müretteb olan hidemât-ı dîn ve Devlet-i Aliyyem'i şân-ı bülend-i Saltanat-ı Seniyyem'e muvâfık vech üzer icrâ ve temşiyete bezl-i vüs' u kudret ve sarf-ı sa'y ü gayret edüp mikdâr-ı zerre rehâvet ve kusûr ve nev'an-mâ kesâlet ve fütûrdan ziyâde tevakkî ve mücânebet eylemen bâbında.

[29 Zilhicce 1255] [4 Mart 1840]

Azerbaycan ileri gelenlerinden Melik Kasım Mirza'nın adamlarından olup Fransızca tahsili için İstanbul'a gelmek isteyen Mirza Ferecullah'ın İstanbul'daki bir muallimhaneye kaydının yapılarak tahsiline izin verilmesi talebini havi Erzurum Valisi Mehmed Hamdi'nin Maarif Nezareti'ne arzı.

Devletlü efendim hazretleri

Azerbaycan sâhib-i ihtiyârı sâbık şehâmetlü Şehzâde Melik Kasım Mirza cenâblarının tevâbiâtından Mirza Ferecullah Fransa lisânı tahsîl eylemek üzre Dersaâdet'e azîmet edeceğinden vukû' bulan müsûlâtına müsâafe olunması Tebriz Şehbenderi Ali Rasim Efendi bendeleri tarafından savb-ı çâkeriye iş'âr olunmuş ve merkûm dahi bi'l-vusûl hâk-i pâ-yı âlî-i âsafânelerine müsûl ile Dersaâdet'de muallim-hânelere duhûlüne mümânaat olunmamak üzere müsâade-i seniyye-i hidivâneleri istid'âsında bulunmuş olmağla mevhûb ve mütehâllik min indî'llah buyuruldukları şîme-i fehîme-i ehl-nevâzî ve merhamet-sâzî-i nezâret-penâhîleri iktizâsı üzre merkûmun istid'â-yı vâkı'asına müsâafe-i aliyye-i âsafâneleri derkâr buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 9 S. sene [12]66 [25 Aralık 1849]

Bende Vâlî-i Eyâlet-i Erzurum
Mühür: Mehmed Hamdi

İran'dan Osmanlı'ya sığınan İran ümerasından Cemşit Han ve ailesinin taleplerini bildiren mektuplarının arzı.

Cümlesinin arza verilmesi

Numaro: 1

Tahran maslahatgüzârının fi 17 S. sene [12]67 târihiyle müverrah iki bendi şâmil şukka-i vâridesi meâlinde ümerâ-yı İraniyyeden Devlet-i Aliyye'ye dehâlet etmiş olan Cemşid Hân'ın Fârisüyyü'l-ibâre olarak vermiş olduğu varaka bi't-tercüme aslıyla beraber takdîm eylediğini iş'âr eder. Tercümân-ı mezkûre meâlinde hân-ı mûmâ-ileyh İran'a avdet eylesiyçün sadr-ı Devlet-i İraniyye tarafından itminân sûretiyle Erzurum'da bulunan şehbendere nâme gelmiş ve keyfiyyet kendisine ifâde olunmuş ise de ömrüm oldukça İran'a gitmek ihtimâlim yokdur deyü cevâb vermiş ve çünkü kendisi ve pederi ve ecdâdının Devlet-i İraniyye'ye nasıl hizmet ve ne vechile sadâkat etmiş olduklarının min evvelihî ilâ âhirihî tafsîlden sonra sadr-ı Devlet-i İraniyye'nin benim diğer tebe'iyet(?) diyerek hân-ı İran'ın cümlesine dürlü hakâret eylediğinden dolayı her biri kimisi Rusya'dan ve kimi İngilizden el tutmuş ve kendisinin iki yüz bin tümenlikden ziyâde zî-kıymet eşyâ ve mücevherâtı zabt olunduktan başka cânına dahi sût'-i kâsd edeceklere bahisle dârul-emân olan Devlet-i Aliyye-i İslâmiyyeye dehâlet eylemiş ve bunun ve nâil olduğu iltifâtın teşekküründe pek çok izhâr-ı acz etmiştir.

Numaro: 2

Maslahatgüzâr-ı mûmâ-ileyhin diğer beş bendi şâmil şukkasının bend-i evveli meâlinde hân-ı mûmâ-ileyh ammisi Ali Hân misillü hilekâr ve desîse-şi'âr zannıyla makâlât-ı vâkî'asına vehle-i ülâda vücûd verilmemiş idi muahharan beş altı meclis görüşülerek mütenevvilü'l-mizâc olmadığı anlaşılmış ve sinni yirmi sekize resîde olmuş ise de hakku'l-insâf rüşd ve dirâyetde Ali Hân ve sâir akrabâsına mürecâh görünmüş ve kendisi ve Makû hânlarının topu müteveffâ Hacı Mîrzâ Kasım'ın(?) vakt-i ikbâlinde neşv ü nemâ bulmuş ve çok canlar dahi yakmış olduklarından şimdi devir dönerek tahassungâhları olan Makû Kal'ası'ndan gayri konup dayanacak yerleri olmadığı ve kal'a-i mezkûr gâyet sa'bû'l-mürûr ve kendilerinin alâ rivâyetin ifrât mertebede zenginlik ile meşhûr olmaları cihetiyle bu yakınlarda taraf-ı şâhîden üzerlerine sevk-i leşker olunamaz ise de gâile-i mülkiyyeden hâlî oldukları vakit haklarında mücâzât muâmelesinin icrâsına dakîka fevt olunmayacağını anladıklarından asıl dehâletden murâdları ibtidâ kendisi ve sonra familyasına kapı yapmakdan ibâret olduğu iş'âr olunur.

Numaro: 3

Ve sâni ve sâlis meâllerinde hân-ı mûmâ-ileyh mukaddemâ ticâret nâzırı paşa hazretlerine tahrîran ve Hamdi Paşa hazretleriyle kendisine takrîran ifâde eylediği vechile Van sancağı mülhakâtından Abaka(?) arâzîsinin i'mârı veyâhûd Erzurum eyâleti ve Bayezid sancağının münâsib mahallinde iskânlarına müsâade buyurulduğu hâlde familyasıyla mukaddemâ zîr-i idâresinde bulunan aşâyir-i İraniyye'den sekiz on bin hâne celbine muktedir bulunduğunu ve Makû sancağının Bayezid mülhakâtından olduğu Makû'de bulunan mûmâ-ileyh ammisi Ali Hân'da mahfûz olan berât meâlinde tebeyyün edeceğini beyân ederek Devlet-i İraniyye mülkünün ihtilâli ve za'f-ı hâli evvelkiden on derece ziyâde olmasıyla bu aralık taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den her ne ki teklîf olursa elbetde kabûl edeceklere za'f-ı bu mertebedeki Derviş Paşa'nın Kotor Kal'ası'na ve Hoy kazâsına karîb rekz etdiği âlâmetleri zarûrî kabûl etmişler ise de bu keyfiyyet vükelâ-yı İran'a dâğ-ı derûn olarak evvel bahârda derme çatma asker tedârüküyle ayak padirdısına kalkışmak üzere olduklarını haber vermiş ve hân-ı mûmâ-ileyhin işbu haberleri vermesi familyaca olan mütâlaasının sıhhatini musaddak görünmüş ise de bu tarafa geleliden beri familyası şöyle dursun (silik) kabul buyurulmayacağı meçhûl olduğundan aşuru mükedder olup eğer kabûl buyurulmaz ise Rusya tarafına dehâlet edeceğinde iştibâh olmadığı beyân olunur.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a historical document or letter. The text is arranged in several paragraphs across the page. The script is dense and characteristic of the 18th or 19th century. There are some red ink markings or stamps at the top of the page, possibly indicating a date or official seal. The paper shows signs of age, including creases and discoloration.

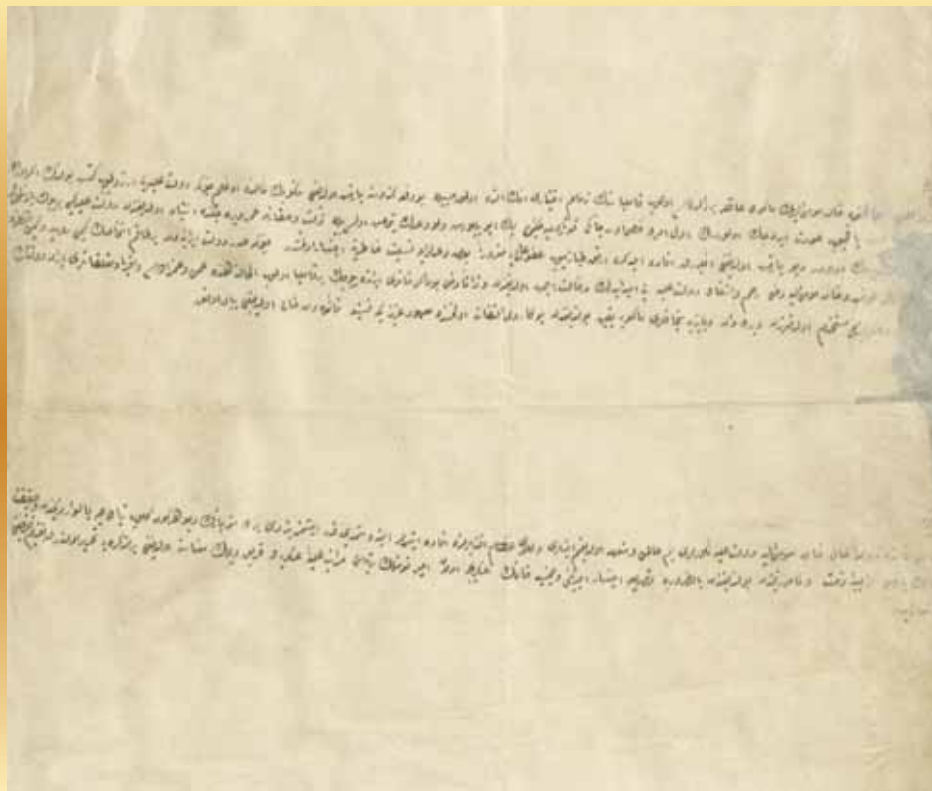
Numaro: 4

Ve râbi'î meâlinde hân-ı mûmâ-ileyhin Makû'de âkile bir vâlidesi olup familyasının zimâm-ı ihtiyârı anın elinde olmak hasebiyle bu def'a kendisine yazmış olduğu mektûbun meâlinde oğlum çünkü Devlet-i Aliyye'yi arzulatoryup gitmiş bulundun eğer orada (silik) bakmayup avdet edecek olursan evvel emirde husamâdan canını kurtaramayacağını pek eyü bilürsün velev va'den yetmemiş olsa bile zillet ve hakâratle ömr vereceğinde iştibah olmadığından Devlet-i Aliyye gibi bir büyük pâdişâhın (silik) evlâdır deyü yazmış olduğunu ağlayarak ifâde eyledikde artık dayanamayup afv-ı âliye mağrûren ba'zı va'dler ile nisbet-i hâtırına ictisâr olunmuşdur çünkü sadr-ı Devlet-i İraniyye'den bir takım eşhâsın kimi Rusya ve kimi İngiltere (silik) el tutmuş ve hân-ı mûmâ-ileyh dahi rahm ü eşfâk-ı Devlet-i Aliyye'yi ümîd ederek dehâlet eylemiş olduğundan ve zâten dahi bu Makû hânları İran'da büyücek bir familya olup el-hâletü hâzihî ammi ve ammizâdesi ve akrabâ ve taallukâtları İran Devleti'nin (silik) ve askerisinde müstahdem olduklarından ve bir de Van ve Bayezid sancakları Makû'ye yakın bulunduğundan buna rûyü'l-iltifât olunmasında ma'hûd Aziz Bey'e nisbetle fâideden hâlî olmayacağı beyân olunur.

Numaro:5

Hâmis meâlinde hülâsa-i hâl hân-ı mûmâ-ileyh Devlet-i Aliyye me'mûrları benim hâlimi ve müteahhid olduğum işleri vükelâ-yı izâm efendileremize ifâde etseler elbetde şimdiye kadar işimiz biterdi bir de siz yazın deyü her gün gelüp ziyâdece yalvardığından ve hakikat-i hâlin yazılması vâcibe-i zimmet ve me'mûriyetinden bulunduğundan bi'z-zarûre tasdî'a ictisâr eylediğini ve Çemşid Hân'ın askerice olan emîr-i tümenlik rütbesi merâtib-i aliyye-i askeriyede ferik demek ma'nâsına olduğunu bir müzekkereye tahrîr olunarak takdîm kılındığını iş'âr eder.

17 Safer 1267 [22 Aralık 1850]

Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki anlaşma bozulduğundan Rusya'dan Osmanlı memleketine geleceklerin kabul edilmelerinde hiçbir beis olmadığı.

Ser'asker Paşa Hazretlerine Cevâb-ı Sâmi

Meâli iş'âr-ı vâlâ-yı sipehdârîleri ve muharrerât-ı mezkûre müeddâları ma'lûm-ı senâverî olmuşdur ve ma'lûm-ı sâmilîleri buyurulduğu üzere Rusyalu ile muâmelât ve muâhedât münfesihi olduğu cihetle Rusya taraflarından gelenlerin kabûl ve tevkîflerinde bir gûne beis olmayacağından bunun ve gerek iş'ârât-ı sâirenin icrâ-yı icâbâtı re'y-i rezîn-i ser'askerîlerine menût olarak muharrerât-ı melfûfe iâde kılınmış olmağla ol bâbda irâde efendimindir.

[25 Ekim 1854]

Nahçıvan ahâlisinden olup Osmanlı Devleti tabiiyetine girerek Van'a gelmiş olan Şirin Bey'e Rikab-ı Hümayun Kapucıbaşılığı rütbesi tevcihiyle aylık iki bin kuruş maaş tahsisi, yanında gelen adamlarına da yüzer kuruş maaş ve belirtilen miktarlarda tayinat tahsisi ayrıca Revan'dan getirmeyi taahhüt ettiği askerler de geldikçe yoklamalarının yapılarak bir bölük oluşturulması ve onların içinde ehliyetli ve münasip olanlarının zabıt olarak tayin edilmelerinin padişah tarafından onaylandığı.

Atûfetlü efendim hazretleri

Nahçıvan ahâlîsinden olup taraf-ı eşref-i Saltanat-ı Seniyye'ye mukaddemâ dehâletle Van'a gelmiş olan Şirin Bey ile otuz nefer tevâbi' ve rüfekâsının sûret-i tavzîf ve istihdâmını ve mîr-i mûmâ-ileyh uhdesine Rikâb-ı Hümayûn-ı Şâhâne Kapucıbaşılığı rütbesi tevcihi husûsunu mutazammın Hâssa Müşiri devletlü Selim Paşa hazretleri tarafından tevârüd eden iki kıt'a tahrîrât ve ol bâbda olan tezkire-i behiyye-i Ser'askerî ile manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı cihân-bânî buyurulmak için arz ve takdîm kılındı. Mûmâ-ileyh sâye-i hazret-i şehen-şâhîde her dürlü şeref ve saâdeti ihrâz etmek emeliyle bi'l-cümle emlâk ve emvâlîni ve me'mûriyetini terk ile dehâlet etmiş olması ve zâten dahi kendisinden hüsn-i hidmet ve sadâkat me'mûl bulunması cihetleriyle şâyân-ı taltîf görüldüğünden ber-vech-i inhâ uhdesine rütbe-i mezkûrenin tevcihi ve kendisine yetmiş bir senesi Kânûn-ı evveli ibtidâsından i'tibâren şehriyye iki bin guruş maaş ve hâzırî(?) bir kaymakam ta'yîni tahsîsi ve mûmâ-ileyhin yanında bulunanların dahi asâkir-i muvazzafa gibi beherine şehriyye yüz guruş maâş ve yevmiyye üçer yüz dirhem nân ve bir yem şa'îr ve saman ta'yînâtı verilmesi ve Revan'dan celbine müteahhid olduğu neferât takım takım vürüd etdikçe yoklamaları bi'l-icrâ bölük teşkîli ve içlerinde münâsib ve ehliyetli olanlarının zâbit nasb u ta'yîni münâsib ve muvâfık-ı maslahat gibi mülâhaza olunmuş ise de yine her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-sudûr buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr olundu efendim.

Fî 9 Receb sene [12]72 [16 Mart 1856]

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi'-pîrâ-yı ihtirâm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikr olunan tahrîrât ve tezkire meşmûl-i nazar-ı şevket-eser-i hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve ber-vech-i istîzân mîr-i mûmâ-ileyhin uhdesine rütbe-i mezkûrenin tevcihi ve kendisine sene-i merkûme Kânûn-ı evveli ibtidâsından i'tibâren şehriyye ol mikdâr maâş ve hâzırî(?) bir kaymakam ta'yîni tahsîsi ve mûmâ-ileyhin yanında bulunanların dahi ol vechile beherine şehriyye yüzer guruş maâş ve yevmiyye üçer yüz dirhem nân ve bir yem şa'îr ve saman ta'yînâtı verilmesi ve Revan'dan celbine müteahhid olduğu neferât takım takım vürüd etdikçe yoklamaları bi'l-icrâ bölük teşkîli ve içlerinden münâsib ve ehliyetli olanlarının zâbit nasb u ta'yîni müteallık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî muktezâ-yı celîlinden olarak mârru'l-beyân tahrîrât ve tezkire yine savb-ı âlî-i âsafîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 11 Receb sene [12]72 [18 Mart 1856]

İran sabık sadrazamının biraderi olup Azerbaycan Kaymakamlığı'ndan azledilerek Tahran'a getirilen ve kendilerinden 200.000 tuman para talep edilerek hapsedilen Mirza Fazlullah Vezir Nizam ve oğullarının bu durumdan Tahran Osmanlı Sefareti'nin girişimleriyle kurtarıldıkları.

Devletlü efendim hazretleri

Sadr-ı sâbık-ı İran'ın biraderi ve Azerbaycan kaymakamı olup geçenlerde azl ile Tahran'a ihzâr olunmuş olan Mirza Fazlullah Vezîr Nizam ve oğullarından iki yüz bin tuman mutâlebesiyle haps olunarak haklarında envâ'-ı zahmât ve ukûbât icrâ kılınmakda idi. İran Devleti'nin bir müddetden berü bu misillü vahşiyâne hareketleri terk eylemiş olduğu hâlde bu yolda muâmelât-ı gayr-i mu'tedilede bulunmasını Fransa ve İngiltere ve Rusya sefâretleri nâ-münâsib görerek levâzım-ı vesâtat ve muâveneti icrâ etmek üzere Sefâret-i Seniyye'yi kendilerine refâkate da'vet eylemelerine binâen ve Saltanat-ı Seniyye'nin memâlik-i İraniye'de meşhûr olan adâlet ve merhamet-i âlîsine istinâden da'vet-i mezkûreye muvâfakat olunarak Sefâret-i Seniyyece iktizâ eden vesâtat ve şefâat îfâ olunmasıyla sâye-i şevket-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mûmâ-ileyh Vezîr Nizam ve oğulları varta-i ukûbâtdan halâs oldukları ma'lûm-ı ma'âlî-mülzem-i dâverîleri buyurulmak üzere takdîm-i arîzaya cüret ve teveccühât-ı mekârim-âyât-ı hazret-i nezâret-penâhîlerinin hakk-ı nâ-müstahıkk-ı çâkerânemde ber-karâr buyurulması istirhâmına mücâseret kılındığı muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı hidivâneleri buyuruldukda her hâlde irâde ve fermân hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsânındır.

Fî 15 Ca. sene [12]75 [21 Aralık 1858]

Bende Mazlahatgüzâr-ı Muvakkat-ı Tahran
Mühür: Mehmed Tevfik

Makü hanlarından olup daha önce Osmanlı'ya sığınarak aileleriyle birlikte Bayezid ve Van taraflarına yerleşen Hacı Asker ve Ferec Beylerin Mecidiye Nişanı ile taltif edilmeleri.

Pîşgâh-ı âlî-i cenâb-ı Vekâlet-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki İran Devleti memâlikine muzâfe Makü hânedânlarından Ekber Yaver Bey, Hacı Asker Seltan, Faki Seltan, Muhammed Ali Seltan, Yüzbaşı Ferec Bey, Aziz Bey, Nâib İmâm Ali Bey, Nâib Cafer Bey nâm kimesneler Makü Hâkimi Ali Hân ile oğulları tarafından vukû' bulan ba'zı taaddiyâta mebnî olan akâr ve emlâk ve mevâciblerini terk ile yüz hânedan mütecâviz müteallıkâtlarıyla (silik) sene akdem Bayezid sancağına gelerek bundan on beş yirmi sene mukaddem Revan tarafından gelüp Çaylıtaş havâlisini i'mâr etmiş olan Acemlerin civârında sâkin olacak mahal taleb eylediklerinden (kesik) kendilerine çend aded harâbe karye irâe olunarak mûmâ-ileyhim dahi mezkûr harâbelerde dam ve taş binâ ve ve arâzî-i emvâtı ihyâ ederek kavm ve kabîleleri dahi bir tarafdandır gelmekliğe râgıb buldukları (kesik) ve sebeb-i hakîkîsi ne idiği anlaşılamadığı esnâ-yı râhda haber alınmış ve savb-ı me'mûre-i âcizî'ye vusûl-i kemterânemden çend gün sonra bi'l-vâsîta mûmâ-ileyhimin içlerinde en büyük familya (kesik) Yüzbaşı Ferec Bey çend nefer komşularıyla celb ve irâe-i rû-yı mülâtafatla kendilerinin böyle taraf-ı eşref-i Saltanat-ı Seniyye'yi bi'l-arzu gelmeleri bir hüsn-i hizmet ve haklarında luft u âtifet (kesik) ihsân-vâye-i âtifet-vâye-i hazret-i şâhânedâ bundan dolayı mazhar-ı iltifât-ı seniyye olacakları taraflarına beyân olunduğunda şimdiye kadar me'mûrîn-i Devlet-i Aliyye taraflarından bir güne riâyet ve bunca akâr ve emlâk (kesik) seniyyeden iltifât görmediklerinden bahisle orada kalmış olan kavm ve kabîlelerinin gelmeleri şöyle dursun bunlara serzeniş etmekte olduklarını beyân ve yolların açılmasıyla beraber (kesik) ba'zı ifâdelerinden ve bunlara semt-i İraniyye'den bir güne tahrîk vukû' bulduğu revîş-i hâllerinden anlaşılacak zemîn-i münâsebe bastıyla taltifât ve te'mînât-ı lâzime icrâ ve niyyetlerinden icrâ'ına (kesik) mevhibe-i aliyye-i İlâhiyye olan muvaffakiyet-i celîle semeresi olarak olunan vesâyâ ve te'mînât kârgîr-i te'sîr olup bundan akdem Dersâdet'e elçilikle azîmet etmiş olan Müşîrû'd-devle Mirza Cafer Hân kendilerini celb ve (kesik) isterler ise orada yer gösterilmesine ve ezher cihet haklarında hürmet ve riâyet olunmasına ve mevâciblerinin ibkâ kılınmasına dâir İran Hâriciye vekîli ile Serdâr Gol tarafına iki kıt'a mahremâne tahrîrât vermiş olduğunu ve (kesik) Şîr Ali Hân dahi bâ-nemîka isti'câl eylediğini ifâde ve taraflarından yazılan bir kıt'a müzekkere ile mezkûr tahrîrâtları taraf-ı kemterîye irâe ve mādâmki Devlet-i Aliyye-i ebediyyü'd-devâmın efkâr-ı âdilesi beyân olunan sûret (kesik) hiçbir tarafa gitmeyüp ve öte tarafda olan kavm [ve] kabîlelerini dahi celb edeceklerini beyân ederek anın üzerine i'mârâta dâir ve sâir vesâyâ ve teblîgât icrâ birle tohm zer' etdirmek ve daha ziyâde arâzî icâb eder ise münâsib mahallerden vermek üzere Bayezid hânedânından Abdülcelil Bey beraberlerine bi't-terfik karyelerine iâde olunmuş ve maâzallâhi te'âlâ hân-ı müşârun-ileyhin bunlara olan iğfâl ve tahrîki teessür ederek avdet etmiş olsalar idi sâlifü'z-zikr on beş yirmi sene mukaddem Revan tarafından gelmiş olan dört beş yüz hâne Acem ile ol havâlîde bulunan ekrâdın ekserîsi semt-i mezbûra azîmet edeceklerinde kat'â şübhe yoğidi bu dahi mahzâ tâlî'-i ferhunde-metâli'-i cenâb-ı cihân-bânî iktizâ-yı âlisinden olarak maa't-teşekkür beyân-ı hâle cesâret ve manzûr-ı maâlî-nüşûr-ı cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri buyurulmak üzere mezkûr tahrîrâtlar ile müzekkere leffen takdîmine mücâseret olunmuş olduğu muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı dâverâneleri buyurulduğunda nizâmât-ı âliyeye ve ırzâ-yı yümn-i irtizâ-yı veliyyü'n-ni'metânelerine tevâfuk edeceği ve vicdânî bir güne mahzûr mütâlâa buyurulmadığı hâlde izdiyâd-ı muhabbet ve te'mîn-i kalbleri zımnında mûmâ-ileyhimâ Hacı Asker ve Ferec beylere birer kıt'a Mecidiye Nişân-ı zîşânı ihsân veyâhûd haklarında sâir bir iltifât-ı seniyye erzân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 13 Şevvâl sene [1]278 [13 Nisan 1862]

Bende Kâimmakâm-ı Livâ-i Bayezid
Mehmed Vamık

Revan Eyaleti'nde ve özellikle Açmiyazin Nahiyesi'nde sürekli olarak meydana gelen katli ve soygun olaylarına ait sebebin Osmanlı hudut memurlarının görevlerini ihmal etmelerinden kaynaklandığından bu olayların önünün alınması için Rusya ve Osmanlı devletlerince bölgede ve özellikle hudutlarda alınması gereken tedbirler ile Filibe Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Filibe Rusya konsolosuna zorluklar çıkartıp bir dost devlet adamına yakışmayacak şekilde davrandığı gibi Eski Zağra'da Rus postacısı aleyhine meydana gelen olayı da layığıyla sonuçlandırmadığı şikayetini havi Rusya Sefareti'nden gönderilen yazı.

Bilâ-târîh ve imzâ Rusya Sefâreti tarafından i'tâ olunan varakanın tercümesidir.

Revan Eyâleti'nde ve husûsiyle Açmiyazin nâhiyesinde üç kilise lâ-yünkati' vukû' bulmakda olan katli ve gâret maddelerinin ekserîsi Devlet-i Aliyye hudûd me'mûrlarının adem-i dikkatlerinden neşet edüp me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim ne Devlet-i Aliyye teb'asından ve ne de Rusya teb'asından olan cânîler haklarında şiddet göstermemekdedir. İşbu eşhâs icrâ-yı cinâyet etmek üzere Rusya tarafına ve sonra ihtifâ etmek için Devlet-i Aliyye toprağına geçmekte olduklarından tedâbîr-i âtiye ile bu hâle bir nihâyet verilmesi yani evvelâ firârîlerimizden olup memâlik-i şâhânede bulunduğunu haber vereceğimiz eşhâsın hudûd-ı imparatoriyye me'mûrlarına redd ü teslim ve sâniyen teb'a-i Saltanat-ı Seniyye'nin usûl-i mer'îyye ve câriyesine riâyet etmeksizin hudûdu tecâvüz etmekden şedîden men' ve tenkîl ve sâlisen bunların gümrük ve sıhhiye me'mûrları bulunan mahallerin gayriden mürûr ve duhûllerine ruhsat verilmemesi ve haydûdluğun önü kesdirilmesi için tarafeyn hudûd karakolları tarafından hudûddan hafiyen mürûr edecek olan eşhâs üzerine ateş edilmesi husûsunun devleteyn tarafından bi'l-ittihâz usûl ittihâz olunması lâzimedendir. Bir de muhâcirîn-i Çerâkise'nin bir mikdârının hudûdda iskân olunması âsâyiş ve istirâhat üzere olan ahâlînin işbu uygunsuzluklara ducâr olmalarına sebep-i dâimî olduğu derkârdır. Filibe mutasarrıfı saâdetlü Hasan Paşa hazretleri şehri mezkûrda mukim konsolos vekilimiz hakkında dâimâ etvâr-ı bedhâhâne izhârıyla kendisine envâ'-ı müşkilât ikâ' eylemekte ve bir dost devlet me'mûruna lâzım gelen riâyeti bile gözetmemekte olup hattâ teb'amızın ekser mesâlihi pesmânde kalmış ve vekil-i mûmâ-ileyh ikâmet eylediği hânesinden dahi çıkarılmak istenilmiştir. Bundan başka Eski Zağra'da tevkîf olunan Rusya postacısı hâdisesine hiçbir netîce verilmemiştir. Paşa-yı mûmâ-ileyh bu maddeye dâir devleti tarafından bir emir olmadığını beyân ile beraber merkûm postacıyı tevkîf eden Devlet-i Aliyye me'mûrunun böyle bir muâmele icrâsına salâhiyeti olduğunu ve kendisi konsoloshâne tercümânı hakkında bile bu muâmeleyi icrâ edebileceğini ilâve-i makâl eylemiştir.

Jurnal numarası: 36

Tebyîz olunmuştur. Fî 7 Şa'bân sene 1281 [5 Ocak 1865]

Filibe mutasarrıfı hakkında şikâyeti ve ba'zı ifâdeyi hâvî varakadır.

Ahmed Faik, mübeyyizi Rıfki

Beyazları makâm-ı vâlâ-yı müsteşârîye takdîm olunmak üzere Hâriciye Evrâk Odası'na verilmiştir.

Fî 10 Ş. sene [1]281 [8 Ocak 1865]

Azerbaycan'ın Savuçbulak şehrinde yirmi senedir ücret almadan şehbenderlik vazifesi yapmakta olan Ağa Ali Bey'e mükafat olarak beşinci dereceden bir adet Mecidiye Nişanı verilmesi.

Aded: 145

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri

Azerbaycan'da vâki' Savuçbulak Şehbenderi Ağa Ali yirmi seneden berü bilâ-maâş me'mûriyet-i mezkûrede bulunarak Devlet-i Aliyye'ye ibrâz-ı hüsn-i hidmet ve mükâfât-ı seniyyeye bi-hasebi istihkâk ve ehliyyet etmiş olduğundan Tebriz başşehbenderi izzetlü Behcet Bey bendelerinin dahi tensîbi vechile vekîl-i mûmâ-ileyhe beşince rütbeden bir kıt'a Mecidiye nişân-ı hümâyûnu ihsân buyurulması husûsuna himem-i aliyye-i nezâret-penâhîlerinin şâyân buyurulmasını recâ ederim. Mûmâ-ileyh Musul ahâlîsinden olup hayli zamandan berü Savuçbulak'da mu'teber tüccârdan olduğu muhât-ı ilm-i âlî-i âsâfâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Şevvâl sene [12]92 ve fî 1 Teşrîn-i sâni sene [12]91 [13 Kasım 1875]

Bende Sefîr-i Tahran Muhammed Tahir Münif

Atûfetlü efendim hazretleri

Azerbaycan'da vâki' Savuçbulak şehri şehbenderi Ağa Ali'ye umûr-ı me'mûresinde meşhûd olan gayretine ve kıdem-i hizmetine mükâfaten beşince rütbeden bir kıt'a Mecidî nişânı ihsân buyurulması hakkında Tahran Sefâreti'nden gelen tahrîrât arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda irâde-i inâyet-âde-i cenâb-ı pâdişâhî her ne vechile müteallık ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı celîli infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 5 Za. sene [12]92 [3 Aralık 1875]

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i âsafâneleriyle zikr olunan tahrîrât manzûr-ı âlî-i hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve ber-mûceb-i istizân ağa-yı mûmâ-ileyhe beşinci rütbeden bir kıt'a Mecidî nişânı i'tâsı müteallık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şehen-şahî mantûk-ı münîfinden olarak mezkûr tahrîrât yine savb-ı sâmi-i Sadâret-penâhîlerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Za. sene [1]292 [4 Aralık 1875]

**Azerbaycan Pişgârı Sahib-i Divan tarafından hediye edilen özel basım paraların
Tebriz Başşehbenderi Ali Behçet tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderildiği.**

Huzûr-ı Maâlî-mevfûr-ı Cenâb-ı Nezâret-penâhilerine

Devletlü efendim hazretleri

Nevrûz mülâbesesiyle Azerbaycan pişgârı sâhib-i divân hazretleriyle geçen hafta vukû' bulan mülâkât-ı çâkerânemde müceddeden ve mahsûs olarak darb olunmakda olan sâhib-kırân sikkelerinden göndereceğini ifâde ve beyân etmiş ve muahharan bir aded iki tumanlık tılâ ile bir dâne iki kıranlığı nezd-i bendegâneme gönderildiği gibi düvel-i müfahhama ceneral konsoloslarına dahi irsâl olunmuş ve bunlar eyâdî-i nâsda mütedâvil olmayup mahsûs olduğu cihetle manzûr-ı âlî-i cenâb-ı nezâret-penâhileri buyurulmak üzere leffen takdîm ve irsâl kılınmış olmağın ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 18 Rebî'ü'l-evvel sene [1]294 ve fî 21 Mart sene [1]293 [2 Nisan 1877]

Bende Başşehbender-i Tebriz Ali Behçet

مضمون معالیہ نور جناب فقہ قیامی ہیری

روزنامہ ملازمین آذربائیجان بیجاوی صاحب دیوانہ حضرت علیہ کیسہ ہفتہ وقوعی لایہ ملاقات جاگرتہ مع محمود
 وخصی اہل رت حزب اولیہ صاحب قرآنہ سکے لایہ کوندرہ جیکن افاد ویاہہ ایسہ ووضو ابرعود
 ایکس توہانک طلا ایلم بردانہ ایکس قرآنین نزد سیکلئے مہ کوندرہ لیکس کہ دولت مضمون جہال قونسلو ملرہ ورض ایسک اوسہ
 دیوینر ایادی ناسخ مذاول اولیویہ مضمون اولیہین جزیلم منظرہ عالی جناب فقہ قیامی ہیری جیرلمہ اوزدہ لفا
 تقدیم وایسک قلمسہ اولیغیہ اولیایج وھمالک اروزناہ صفت وای اولیہ
 لایہ اولیہ علی ایامہ ۱۳۴۴
 ماسہ ہیری

Hazar Denizi sahilinde bulunan Bakü şehrinin ticaret açısından önemli bir mevkiye sahip olması ve birçok Osmanlı tebası bulunduğundan orada bir başşehbenderlik tesis edilerek başşehbenderlik görevine sabık Kirmanşah Başşehbenderi Rifat Bey'in üç bin kuruş maaş ve bin kuruş tahsisatla tayin edildiği.

Bâbrîlî

Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye

Umûr-ı Şehbenderî Müdüriyeti

Aded: 34

Bahr-i Hazar sâhilinde vâki' Bakü şehrinin hâiz olduğu ehemmiyet-i siyâsiye ve ticâriyesi ve mahall-i mezkûrda bir hayli teb'a-i şâhâne ikâmet etmekde bulunması hasebiyle orada bir başşehbenderlik ihdâsı menâfi'-i devlet ve teb'aya muvâfık olduğuna ve sâbık Kirmanşah Başşehbenderi izzetlü Rifat Bey ahvâl ve lisân-ı mahallîye vâkîf ve erbâb-ı ehliyyetden bulunduğuna mebnî mîr-i mûmâ-ileyhin bûdçe dâhilinde bulunan ba'zı sefâret-i seniyye ve şehbenderhâneler icâreleri ile zuhûrât tertîbi gibi şeylerden tesviye olunmak üzere üç bin guruş maâş ve hâsılâtдан istifâ edilecek olan bin guruş tahsîsât ile Bakü Başşehbenderliği'ne icrâ-yı me'mûriyyeti ve Rusya'daki şehbenderhânelerde tercümân istihdâmı usûl ve emsali icâbından bulunmasıyla tercümâna verilecek olan beş yüz guruş maâş ile şehbenderhâne kirâsı olarak kezâlik beş yüz guruşun sâlifü'l-arz icâre ve zuhûrât tertîbi bakiyyesinden tesviyesi husûsuna müsâade-i celîle-i dâver-i eframîleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Şa' bân sene [1]304 ve fî 15 Nisan sene [1]303 [27 Nisan 1887]

Umûr-ı Şehbenderî Müdüri
Bende Mehmed Şemseddin

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نظاره نمودن و تحریکات

امیر شهبان در قزوین

علا

۴۹

بمقرر ساعت دو و پنج با تو سر بیک هانز اولی الهی سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت
اصاف سافع دولت و بندگی موافقه اولی و در این زمانه که با سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت
بنی میریوی از پهاک بود و در این وقت که با سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت
معاضده و حاصل شده در این تقاضای چهلک اولی که یک غرضه و خصمانه بود باکو با سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت
ترجمان در استیضاح اصول و اساسا اجماعی که در این وقت که با سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت
ساعتی در صبح با جا و در این وقت که با سباسبه و نجاری سی و یکم که در بر چلی بندگی از افانسه نموده بودی و در این وقت

ماه هجرت ۱۳۰۴ و ۲۹
امیر شهبان در قزوین

Bâbrîlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 198

Huzûr-ı Maâlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bahr-i Hazar sâhilinde vâki' Bakü şehrinin ehemmiyet-i ticâriyesi ve orada bir hayli teb'a-i şâhâne bulunması hasebiyle mahall-i mezkûrda bir başşehbenderlik te'sisi ile Kirmanşah Başşehbenderi sâbık izzetlü Rifat Bey'in lisân ve ahvâl-i mahalliyeye vâkıf bulunduğuna mebnî bûdçe dâhilinde bulunan ba'zı sefârethâne ve şehbenderhâneler icârâtından tasarruf edilen mebâliğ ile zuhûrât tertîbinden tesviye olunmak üzere üç bin guruş maâş ve hâsilâtdan istifâ eylemek üzere bin guruş tahsîsât ile mezkûr başşehbenderliğe ta'yîni ve Rusya memâlikindeki şehbenderhânelerde tercümân istihdâmı lâzımeden bulunduğu cihetle mezkûr başşehbenderlikde istihdâmı iktizâ eden tercümân için tahsîsi lâzım gelen beş yüz guruş maâşla şehbenderhâne kirası olarak i'tâsı îcâb eden beş yüz guruşun sâlifü'z-zikr tertîb ve mebalîğ bakiyyesinden tesviyesi ifâdesini şâmil Umûr-ı Şehbenderî Müdîriyet-i Behiyyesi'nden tanzîm olunan müzekkere leffen takdîm kılınmış ve Madrid Sefâret-i Seniyyesi'yle Bombay ve Peşte ve Tiflis ve Kars şehbenderhâneleri icârâtından senevî on altı bin iki yüz guruş tasarruf edilmekde olduğu ve nezâret-i âcizî muvâzenesinde zuhûrât tertîbi olarak otuz altı bin guruş muharrer idiği lede'l-havâle cânib-i Muhâsebe'den müzekkere-i mezkûre zahrına işâret kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbına müsâade-i maâlî-âde-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 10 Şa'bân sene 1304 ve fî 22 Nisan sene [1]303 [4 Mayıs 1887]

Hâriciye Nâzırı
Bende Said

دارالحدیث
کتابخانه
عکس
۹۹

حضرت معابد فرخنده مدظلہ العالی

مصدقہ جلیقہ لبرہ
 بحر حوزہ علمتہ واقع بالکوسٹہ بہ اہلبیتہ بخاریسی و اورادہ بضعیف بقہ اشہام بوض حبیبہ علی مذکورہ بریکہ کہندہ لک تا سیمہ ایلہ
 کرماتہ ہمہ سیدہ زری سیدہ عنو رفعتہ بکک سادہ و احوال مجیدہ و تقویٰ بولند بن بودہ و اخصک بولند معصومہ سفارہ خانہ
 و سیدہ خاترا اجاہ اندہ تصرف اربوبہ مبالغہ اید ظہور اید زینبہ سیدہ اولیہ اوزرہ اوج بک عظمہ معصومہ و حاصلاتہ اشفا ایلہ اوزرہ
 بک عظمہ قصبانہ اید مذکورہ ماہہ سیدہ لکہ یقینہ در و اید مائیکہ سیدہ خاترا زجہ اجہ اخصک لازمہ بولند جیلہ مذکورہ سیدہ کرماتہ
 اخصک انقضایہ زجہ اجہ ایچہ بخصی لازمہ کلامہ بیوز عظمہ معصومہ سیدہ خاترا کرس اوزرہ اخصک ایچہ اید بیوز عظمہ سیدہ لک
 ترتیب و مبالغہ بقصد سیدہ سیدہ افاہ سرتیل اوڑ بوزہ کلا مبرہ بہ سیدہ بکیم اولیہ سیکہ لقا فقہیم فقہہ و عا درہ سفایہ بزم سیدہ بویای
 زینبی اولیہ اوزرہ اوزرہ الی بک عظمہ حر اید و لک احوالہ جانہ مجاہدہ و نہ شکنہ مذکورہ خاترا اشارہ بقصدہ اشلہ اجری اجاہ سیدہ
 معابد حبیبہ مدظلہ العالی بک عظمہ اید اوزرہ عظمہ سیدہ اولیہ اوزرہ اخصک ایچہ اید بیوز عظمہ سیدہ لک

خاترا
 سیدہ

Bâbîâlî
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn

Devletlü efendim hazretleri

Bahr-i Hazar sâhilinde vâki' Bakû şehrinin ehemmiyet-i ticâriyesi ve orada bir hayli teb'a-i şâhâne bulunması hasebiyle mahall-i mezkûrda bir başşehbenderlik te'sisiyle Kirmanşah Başşehbenderi sâbık Rifat Bey'in lisân ve ahvâl-i mahalliyeye vukûfu cihetiyle bûdçe dâhilinde bulunan ba'zı sefârethâne ve şehbenderhâneler icârâtından tasarruf edilen mebâliğ ile zuhûrât tertîbinden tesviye olunmak üzere üç bin guruş maâş ve hâsîlâtdan istifâ eylemek üzere bin guruş tahsîsât ile mezkûr başşehbenderliğe ta'yîni ve işbu başşehbenderlikde istihdâmı mevki'an îcâb eden tercümân için tahsîsi iktizâ eden beş yüz guruş maâşla şehbenderhâne kirâsı olarak i'tâsî lâzım gelen beş yüz guruşun sâlifü'z-zikr tertîb ve mebâliğ ba-kiyyesinden tesviyesi ifâdesini şâmil Umûr-ı Şehbenderî Müdüriyeti cânibinden tanzîm edilen müzekkerenin gönderildiği beyânıyla icrâ-yı îcâbına ve teferrûâtına dâir Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden meb'ûs tezkire melfûfuyla maan arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı pâdişâhî şeref-müteallık buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 28 Şa'bân sene [1]304, fî 9 Mayıs sene [1]303 [22 Mayıs 1887]

Sadr-ı a'zam Kamil

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleriyle melfûf tezkire ve müzekkere manzûr-ı âlî olmuş ve ber-vech-i istîzan icrâ-yı îcâbı husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müteallık buyurularak tezkire ve müzekkere-i ma'rûza îade kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Ş. sene [1]304 ve fî 10 Mayıs sene [1]303 [23 Mayıs 1887]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Bende Süreyya

Rusya devlet adamlarından Bakü Belediye Başkanı Resbut Zenoviç'e birinci ve Mühendis Miralay Mösyö Nikola'ya üçüncü rütbeden birer Mecidi Nişanı verilmesi.

**Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
Başkitâbet Dâiresi**

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Rusya Devlet-i fehîmesi ricâlinden Bakü Belediye Reîsi Mösyö Resbut Zenoviç'e birinci ve devlet-i müşârun-ileyhâ mühendis miralaylarından Mösyö Nikola Dofone'ye üçüncü rütbelerden nişân-ı zîşân-ı Mecidî ihsân buyurularak muâmele-i lâzîmenin ifâsı şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî iktizâ-yı âlîsinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Muharrem sene [1]309 ve fî 5 Ağustos sene [1]307 [18 Ağustos 1891]

Serkâtib-i hazret-i şehriyârî
Bende Süreyya

بدر کورقلمی
باش کاتب داری

مرد و همه جا که کبر بود
رو سب رو فخری ر جانده با کولیم بیسی موسو رسوخ زوویجی بری و دولت شارا ایله مهدی بر لایزده موسو بخولا و دوزیم
اوچکی ر نبرارده نشانه زینا بیجیدی اهادیه بیجی رده معانه لایزده تک ایفای شرف و در اولونه ازده سینه هفته با دتای اتقای
عالمبندمه اولفند اولیاده امروزانه هفته بی لور کور ایچیم ایچیم ایچیم
بدر

Moskova'da eski eserler ve mebhasü'l-beşer (antropoloji) ilimleri için yapılacak kongre ile açılacak coğrafya ve hayvanat sergilerine Osmanlı Hükümeti adına Genç mutasarrıfı tarafından gönderilen iki adet atın bedelinin ödenmesiyle alakalı Nafia ve Ticaret Nezareti'yle Maarif Nezareti ve Sadaret arasında yapılan yazışmalar.

Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Tarih-i tesvîd: 16 Rebiulahir sene [1]310, 25 Teşrinievvel sene [1]308

Moskova'da Mebhasü'l-beşer ve Âsâr-ı Atîka ilimleriyçün akd olunacak kongre ile küşâd edilecek coğrafya ve hayvânât sergilerine Hükûmet-i Seniyye ve ahâlî tarafından iştirâk olunması hakkında şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî 7 Temmuz sene [1]308 târîhinde nezâret-i celîlelerine dahi tebliğ olunmuş idi. Genç mutasarrıfı tarafından mezkûr sergiye iki esb gönderildiğine ve esmânının kongreye me'mûr Halil Bey vâsıtasıyla irsâline dâir Bitlis Vilâyeti'nden çekilen telgrafnâmenin leffiyle Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden meb'ûs tezkire üzerine bi'l-muhâbere Ticâret ve Nâfia Nezâret-i Behiyyesi'nden gelüp leffen savb-ı devletlerine gönderilen 20 Teşrîn-i evvel sene [1]308 târîhli ve yüz yirmi beş numarolu tezkire-i cevabiyyede mezkûr sergilerin ekâlîm-i mütenevviada yetişen hayvânât-ı muhtelifetü'l-ecnâs hakkında târîh-i tabîi nokta-i nazarından îcâb eden tedkîkât ve mütâlaât-ı fenniyyeye münhasır olduğu ve mezkûr esblere dâir ma'lûmâtı olmayup esâs maslahatın nezâret-i celîlelerine âid bulunduğu dermiyân olunmasına nazaran îcâbının icrâsına himmet.

Bâ işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

Dâire-i Umûr-ı Ticâret ve Nâfia
Mektûbî Odası
Numaro: 129

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Moskova'da Mebhasü'l-beşer ve Âsâr-ı Atıka ilimleriyçün akd olunacak kongre ile küşâd edilecek coğrafya ve hayvânât sergilerine gerek Hükûmet-i Seniyye ve gerek ahâlî tarafından iştirâk olunması hakkında şeref-sânih olan irâde-i seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî üzerine ta'mîmen vilâyâta sebk eden teblîgâta cevâben Bitlis Vilâyeti'nden alınan telgrafnâmenin leffiyle Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan tezkire üzerine mezkûr sergiler hakkında nezâret-i âcizîye bir gûnâ teblîgât vukû' bulmadığı ve esâs maddenin Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne âid idüğü cevâben iş'âr kılınmışdı bu kere Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden takdîm kılınan tezkire ve melfûfunun leffiyle ve ol bâbda şeref-sâdir olan irâde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî hükm-i celîlinin teblîğiyle icrâ-yı îcâbı hakkında hâme-pîrâ-yı ta'zîm ve tefhîm olan 13 Teşrîn-i evvel sene [1]308 târih ve iki yüz yirmi numarolu tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri üzerine mezkûr kongreye me'mûr ta'yîn buyurulduğı sûret-i emr ü iş'âr-ı sâmi-i hidîv-i efhamîlerinden müstebân olan Erkân-ı Harbiye Dâiresi Tercüme Kalemî hulefâsından Halil Bey celb olunarak istîzâh-ı keyfiyet olundukda mezkûr sergiler ticârete müteallık olarak küşâd edilen sergiler cümlesinden ma'dûd olmayup arûz-ı muhtelif ve ekâlîm-i mütenevviada yetişen hayvânât-ı muhtelifetü'l-ecnâs hakkında târih-i tabîî nokta-i nazarınca îcâb eden tedkîkât-ı fenniye ve mütâlaât-ı mukteziyyeye mahsûs ve münhasır fennî bir meşher olduğı ve Genc Mutasarrıflığı'ndan mezkûr sergiye gönderilen iki re's esb hakkında ma'lûmâtı olmadığı ve mezkûr esblerin sûret-i teslîm ve irsâli ve satmış ise esmânı hakkında olan ma'lûmâtın mahall-i mezkûrda bulunan Saltanat-ı Seniyye Şehbenderliği'nden istîzâhı mîr-i mûmâ-ileyh tarafından dermiyân kılınmış olmasına ve ber-minvâl-i ma'rûz bu kere teblîğ buyurulan irâde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhîden başka bu husûs hakkında nezâretce bir muâmele cereyân etmeyüp esâs maslahatın her hâlde Maârif Nezâret-i Celîlesi'ne âidiyeti tabîî idüğüne nazaran îfâ-yı muktezâsı menût-ı re'y ve irâde-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri olarak evrâk-ı mürsele leffen takdîm ve îade kılınmış olmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 11 Rebû'l-âhir sene 1310 ve fî 20 Teşrîn-i evvel sene [1]308 [2 Kasım 1892]

Ticâret ve Nâfia Nâzırı
Bende Hüseyin Tevfik

Azerbaycan Hükümeti'nin idaredeki acziyetinden dolayı talebelerle Seyyidler arasında bir karışıklık çıktığı gibi yine Ermenilerle Müslümanlar arasında çıkan olayların Tebriz Müctehidi Aga Hacı Cevad'ın araya girmesiyle fazlaca büyümeden önlendiği, Tebriz'e satmak üzere eşya getiren köylülerin Tebriz dönüşünde şehrin dışında soyulduklarının Tebriz Başşehbenderliği'nden bildirildiği.

Tebriz Başşehbenderliği'nden 25 Şubat sene 1308 [9 Mart 1893] târihiyle vârid olan tahrîrâtın sûretidir.

Azerbaycan ahâlîsinin huşûnet-i mizâcî zabt u rabt-ı memleket için şiddet ve dikkati müstelzem bulunduğu hâlde Pîşgâr-ı sâbık Emîr Nizâm'ın meslek-i inzibât-perverânesi hilâfına hükûmet-i hâzırânın göstermekte olduğu gevşeklik ahâlîyi tedricen cibilliyetleri iktizâsınca harekete cüreyyâb etmekte olduğundan ara sıra muhill-i inzibât ba'zı karışıklıklar zuhûr etmektedir. Bu cümleden olmak üzere geçenlerde talebe-i ulûm ile sâdât beyninde üç buçuk tümenlik bir muâmeleden dolayı zuhûr eden münâzaa tarafeynden bir iki yüz kişinin ictimâ'ını istintâc ile bir şûriş zuhûr etmek üzere iken Tebriz Müctehidi Aga Hacı Cevad'ın tavassutu üzerine kemâl-i müşkilat ile def'-i heyecân edilmiş ve iki gün mukaddem bir Ermeni tarafından kendisine savlet eden kelbe atılan revolver kurşunu bir müslümânı kazâen ayağından cerîhadâr eylemesi üzerine kama ve sopa ve emsâli şeylerle müsellahan tecemmu' eden İslâm, Ermenilerden tesâdüf eylediklerini darba kıyâm ve Ermeniler de müdâfaaya teşmîr-i sâk-ı ihtimâm eylemeleriyle her vesîleyi tezyîd-i nüfûzu yolunda isti'mâle çalışan müctehid-i mûmâ-ileyh bu bâbda dahi hükûmetin aczinden bi'l-istifâde ıslâh-ı mâ-fi'l-beyn ederek bir gûne fenalık zuhûruna meydan kalmamış ve yine birkaç gün mukaddem etrâf-ı kurâdan Tebriz'de satmak üzere eşyâ getiren ba'zı köylülerin esnâ-yı avdetlerinde şehrin takrîben yarım fersah ilerisinde nehb ü gâret olunmuş olduklarının arzı bâbında.

۵
تبریز نامه شماره ۵۰۰ سال ۱۳۰۸ خورشیدی
وارد اولاد محمد بن محمد

در اینجا به اهل سنت حکومت بر من ضبط و ربط مملکت ابریه شدت و وقت ستم بولیش حاله بیچاره ما بر نفع من مسلک
انضباط و در این خلافت حکومت عاصره نیک کوشش کردی که اهلایه تیریا جندی اقتضای حرکت جلیان اتمک
اولیغده ارضه من انضباط بعضی نایستفاده ظهور یافته در بر عده اولاد اوزره کینه طبع علوم اید سادات تیریه اوج
تو مملکت بر معاصره طوایف ظهور اید منازعه طرفین بر این کوشش استیجاب اید بر شورش طوایف اوزره اید تیریه
اقامه جوارک توسط اوزره کمال شکلات اید دفع همایه ایلیمه و این کوه مقدم بر من طرفه کینه دولت اید کله ایلیمه
به دولت ترشوت بر سمان قضاء ایاغده هر چه دار ایلیمه اوزره قما و صوبا و امنا بشیرم سعفا جمع اید اسلام ایلیمه
مقارن ایلیمه جنبه قیام و ایلیمه ملازمه تیریه ایلیمه اتمام ایلیمه هر وسیله تیریه نفوذی بولیش استعمال ایلیمه
جنبه ایلیمه بر اید رض حکومت عجزه بالاستفاده اصلاح مان ایلیمه ایلیمه برونه فائده طوایف ایلیمه فالامسه و نه
بر قاج کوه مقدم اطراف قراره تیریه هاتمه اوزره ایلیمه کله ایلیمه بعضی کوشش ایلیمه ایلیمه ایلیمه ایلیمه ایلیمه
زین و عارت اولاد تیریه ایلیمه ایلیمه

Osmanlı memleketinden Kafkasya'ya giden Ermenilerin geri iadeleri ve yabancı memleketlerde çalışanların ihtiyaçlarının temini ve fakir çocukların tedrisatlarına harcanacak gerekli paranın toplanması için Bakü kasabasındaki yerli Ermenilerin bir yardım cemiyeti teşkiline karar verdiklerinin Tiflis Başşehbenderliği'nden haber verilmesi üzerine Ermenilerin fesat hareketlerine meydan verilmemesi hususunun Petersburg Osmanlı Sefareti'ne tenbih edildiği.

Bâbiâlî
Dâire-i Sadâret
Âmedi-i Dîvân-ı Hümâyûn
1816

Memâlik-i mahrûse-i şâhânedan Kafkasya'ya giden Ermenilerin memleketlerine iâdeleri ve memâlik-i ecnebiyede çalışarak def'î ihtiyâc mecbûriyetinde bulunanlar ile fukarâ-yı etfâlin matlûb vechile ta'lim ve tedrisleri için sarfı lâzım gelen mebâliğin tedârîki zımında iâne cem'iyeti teşkiline Bakü kasabasındaki yerli Ermeniler tarafından karâr verildiği istihbâr olunduğuna dâir Tiflis Başşehbenderliği'nden alınan tahrîrât sûretinin leffiyle bu bâbda tahkîkât ve teşebbüsât-ı lâzıme icrâsıyla erbâb-ı mefsedetin icrâ-yı fesâdâtına meydan verilmemesinin Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne tavsiye kılındığını hâvî Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden meb'ûs tezkire manzûr-ı âlî buyurulmak için melfûfuyla maan arz ve takdîm kılındı efendim.

Fî 21 Cumâde'l-ülâ sene [1]311 ve fî 18 Teşrîn-i sâni sene [1]309 [30 Kasım 1893]

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i ekrem Cevad

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
۱۸۱۶

۵
ملاک محروسه شهان زده قفقاسیه بکیده ارمنیک ملکنده اعاده لری و مالک جنبیده به عالیته رده وضع احتیاج میورینده
بولسا ندر ایله فقزای اطفالک مطلوب و جریه تعلیم و تدریس لری ایچوده صرفی لوزم کلاص مبالغت ندرکی ضمنده اعانه جمعیت تشکیلده
باکو قصبه سنک کی برلی ارضیدلر فخره فرار و برلیدی استخبار اولدیلدینه دارنقلین بایسه شهنده لکنده الهانه تحریرات صورتلر
لغله بویاید تحقیقات و تشیقات لوزم اجرا سیده ارباب مصلحتله اجرای قسادانه میدانه و برلینک بیزبورغ سفایه
سنه سنه نهجه قلمدنغین عادی خارجه لکن رت جلد سنده مبعوث تذکره قلمور عالی بیورلومه ایچوده ملحقولده معاً
عرض و تقدیم قلمدی قلم ۱۱ جمادی الثانی ۱۲۸۱ هـ قمریه ۱۸۶۴ میلادی صدر اعظم و بیور اکرم
علیه

Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemî
Aded: 2133

Huzûr-ı Maâlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Memâlik-i mahrûse-i şâhânenen Kafkasya'ya giden Ermenilerin perâkende sûretle geşt ü güzâr etmeyüp müctemian memleketlerinde bulunmalarıçün îadeleri ve memâlik-i ecnebiyede çalışarak def'-i ihtiyâc mecbûriyetinde bulunanlar ile fukarâ-yı etfâlin matlûb vechile ta'lîm ve tedrîsleri husûsuna sarfı lâzım gelen mebâliğin tedârîki zımında iâne cem'iyeti teşkiline Kafkasya'da vâki' Bakü kasabasında sâkin yerli Ermeniler tarafından karâr verildiği istihbâr olunduğuna dâir Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan tahrîrâtın sûreti leffen takdîm kılınmış ve bu bâbda tahkîkât ve teşebbüsât-ı lâzime icrâsıyla Ermeni fesedesinin men'-i harekât-ı muzırraları esbâbının istihsâl ve netîcesinin iş'ârı zımında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne vesâyâ-yı mukteziye îfâ olunmuş olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 20 Cumâde'l-ûlâ sene [1]311 ve fi 17 Teşrîn-i sâni sene [1]309 [29 Kasım 1893]

Hâriciye Nâzırı bende Said

Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemî

2 Cemâziye'l-evvel sene 1311[11 Kasım 1893] târîhli Tiflis Başşehbenderliği'nin tahrîrâtı sûretidir.

Memâlik-i mahrûse-i şâhânenen Kafkasya'ya çalışmak üzere gelen osmanlı Ermenilerinin şurada burada perâkende bir sûretde geşt ü güzâr etmeyüp memleketlerinde toplu bulunmalarıyçün memleketlerine iâdesi ve bu makûle diyâr-ı ecnebiyede çalışarak def'-i ihtiyâca muhtâc bulunanlarla fukarâ-yı etfâlin matlûb vechile ta'lîm ve tedrîsi husûslarına sarfı lâzım gelen mebâliğın tedârîki zımnında bir iâne cem'iyyeti teşkiline Kafkasya'da vâki "Bakü" kasabasında sâkin yerli Ermeniler tarafından karâr verildiği istihbârât-ı husûsiye cümlesinden olmağla terkîm ve arıza-i kemterîye ictisâr kılındı ol bâbda.

Ermeni fesatçılarından Kigork Ebrahimyan ve Murat Kundakçıyan'ın Bakü'den Van'a buğday çuvalları içinde tüfek ve fişek kaçırdıkları.

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 1206

Huzûr-ı Maâlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bakü'den Van'a gönderilen otuz üç adet buğday çuvalı derûnunda bir mikdâr hartuç bulunduğunu ve erbâb-ı fesâddan Kigork Ebrahimyan ve Murat Kundakçıyan nâm şahısların işbu çuvalların arkası sırâ gidecekleri istihbâr kılındığını mutazammın Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan telgrafnâmenin tercümesi 28 Zi'l-hicce sene [1]311 târîhli tezkire-i âciziyle takdîm kılınmışıdi. Merkûmların Dersââdet'den Kıbrıs cezîresine ve oradan Açmiyazin'e bi'l-azîme gûyâ Van'da bulunan kahtzedegâna tevzî' etmek üzere Açmayazin'den alup yola çıkardıkları mezkûr çuvallar derûnuna bir hayli fişenk vaz' etdikleri istihbâr olunması üzerine Trabzon Vilâyet-i aliyyesi ma'rifetiyle Erzurum ve Van vilâyetlerine telgrafla iş'âr-ı keyfiyyet olunduğunu şâmil mezkûr başşehbenderlikden bu kere alınan 17 Haziran sene [1]310 târîhli ve elli numarolu tahrîrâtın sûreti dahi leffen arz ve tesyîr olunmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 5 Muharrem sene 1312 ve fî 27 Haziran sene [1]310 [9 Temmuz 1894]

Hâriciye Nâzırı bende Said

معهده معارف و فقهیه همدان

معهده معارف و فقهیه همدان
 با کورده وانه کورده بولا اوتوز اوج عدد بغدادی هوان درون بر مقدار خروج بولینین وار با به فشار ده کعبور و اهر بحایه و بوزن
 قوز با بحایه نام شمشیرک استو هوان لک ارفس مر و کعبه حکاری استخار قوبین منصفه تقیلس با سه شریک نه وار را اول منصفه نام ز جوس
 تاریخه منصفه عا جریه تقیم قوبین ر قوبین در سعاز نه به قوبین جزیره سه واراد نه اهیاریه باله قوبین کوبا وانج بولناه فخر طرز کلاه نوبیل
 اورز و اهیاریه نه الوب بولر هینقا ر قوبی مذکور هوان در و نه بر فیصل قشان وضع اینکلی استخار و قوس اورز نه طرز و نه و بولر بی منصفه
 ارفسوم و وانه و بولرینه منصفه استخار کیفیت اولینین مرلی مذکور با سه شریک نه بوکه انصاف به حد نه سطح تاریخ و این بوزن مجزاتین
 صورتی در خلفا عهد و نسیر و منصفه ارفس و منصفه و نه بوکه سه شریک نه بوکه انصاف به حد نه سطح تاریخ و این بوزن مجزاتین

عاشق علی
 له

Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded

25 Z. sene [1]311 ve 17 Haziran sene [1]310 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden mevrûd tahrîrâtın sûretidir

Bugünkü târîhli telgrafnâme-i ubeydânemle arz ve iş'âr kılınan "Kevork Ehramcıyan" ve Murad Kundakçıyan" nâm müfsidlerin evvelâ Dersaâdet'den Kıbrıs cezâresine oradan Açmiyazin'e bi'l-azîme gûyâ Van'da bulunan kahtzedegâna tevzî' etmek üzere Açmiyazin'den alup Van'a irsâl zımnında yola çıkardıkları otuz üç çuval buğday derûnuna bir hayli fişenk vaz' etdikleri muhbir-i mahsûsun cümle-i ifâdâtından bulunmağla Trabzon Vilâyet-i aliyyesi ma'rifetiyle Erzurum ve Van vilâyetlerinden bâ-telgraf iş'âr-ı keyfiyyet kılındığı beyânıyla terkîm ve takdîm-i arıza-i kemterîye müsâraat olundu ol bâbda.

۵۰ وایق قیام ۱۷ حرره ایله نایمده تقیسه سه شهید یکنده
موردی خیریه صورتده

بگویند نایمده تقیسه ایله عیبه و تقیسه .. کوردوره لکری نامه - و مراد قوند قیامه - نام مصدک اولدو دیمارده نه قریس خیره سه و اردنه
ایمبارده مال فیکر کویا و نه بولنه قیامه کایه تو یوز یوز و نه ایمبارده نه لوب و نه ایلا غمه بولر حصار قوی او توروچ هوان نقدی درونده
قنات وضع نه کلری قریص صحت محمد فادنده بولمده طرزونه و لایحه عیبه موقیبه اجموم و نه و لایحه بانلفق سعایحه قندینه بایله برقم اولدو
عیبه کریمه مایه اولدی اولیبه

Handwritten marks or stamps at the bottom center of the page.

Azerbaycan ileri gelen memurlarından Abdülfeth Han ile Dersaadet İran Sefareti Birinci Katibi Mirza Bakır Han'a ikinci rütbeden ve sefaret katiplerinden Mirza Mustafa Han'a da üçüncü rütbeden Mecidiye nişanı verilmesi.

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dâiresi
1075**

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Hayr-hâhân-ı Saltanat-ı Seniyye'den olmalarına mebnî Azerbaycan eyâlâtı mütehayyizân-ı me'mûrîninden Abdülfeth Hân ile Dersaâdet İran Sefâreti Münşî-i evveli Mirza Bakır Hân'a ikinci ve sefâret-i müşârun-ileyhâ münşîsi Mirza Mustafa Hân'da dahi üçüncü rütbelerden nişân-ı zîşân-ı Mecidî i'tâsı şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî muktezâ-yı celîlinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Safer sene [1]312 ve fî 26 Temmuz sene [1]310 [7 Ağustos 1894]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Bende Süreyya

Azerbaycan'da devam eden Ermeni fesad hadiseleri hakkında Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen ayrıntılı bilgiler.

Azerbaycan'da hüküm-fermâ olan Ermeni fesâdına dâir lâyhadır.

Efkâr ve harekât-ı fesâdiyeyi İran Ermenileri beynine ilk ibtidâ idhâl eden Azerbaycan Serpiskoposu İstefanos Muhtaryan'ın geçen kolera esnâsında vukû' bulan vefatı üzerine buralardaki fesede bir müddet müdîrsiz kalarak tertibâtları kısmen ıttirâtsizliğe dúcâr olmuş ise de Açmiyazin katogigosunun intihâb ve Tebriz'e yeni bir piskopos ta'yîninde herakât-ı ihtilâliyyeye başlanılacağı gibi tesvîlât ile fesede tarafından bütün Azerbaycan Ermenileri beynine zehr-i fesâdın ilkâsına devam olunmakta ve Selmas kurâsı memâlik-i Osmâniyye ile Rusya'dan firâren gelen ve millet fedâisi nâmıyla müsellahan geşt ü güzâr eden bir takım serserilere melce' ve penâh vermekde ve ol bâbda hükûmet-i mahalliye nezdinde icrâ edilen teblîgat ve fesâd-ı mezkûrun ileride İran Devleti'ne îrâs edeceği muzırrâtın ta'dâıyla ders okudurcasına serd edilen tefhîmât kârgeri te'sîr olamamakda ve ba'zı tahkîkâtla me'mûren Sine'ye azîmet-i âcizânemde Azerbaycan'da hüküm-fermâ olan ahvâl işte bu merkezde bulunmakta idi.

Ahîran Tebriz'e ta'yîn olunup Kürdistan'da bulunduğum esnâda vârid olan ve an asıl Rusyalı bulunan Sukyas nâm piskopos-ı cedîd muvâsalatında efkâr-ı müsâlemet-perverîye hâdim olduğunu isbâta çalışup hattâ Yunanistan'da tab' olunan "Hınçak" nâm muzır gazete tarafdârânından ilkâ-yı fesâd fikriyle Tebriz'e gelen üç nefer Ermeniye zâhîran yüz vermeyerek kendilerine avdete mecbûr eylemiş ve Selmas mekteplerinden ba'zı muallimleri tebdil eylemesi üzerine Tiflis'de tab' olunup "Liberal" nikâbı altında sâ'î-i fesâd olan Misak gazetesinde bir Tebriz mektûbuna atfen yazılan makâlede merkûm piskoposun harekâtı tahtie olunmasından dolayı bir gün Tebriz Ermenilerinin ileri gelenlerini kilisede cem' ile kendinin mesleği hilâfına hareket edenleri takbîh ettiği sırada ba'zı elfâz-ı müstehcene isti'mâline kadar varmış ise de ahvâl-i sâiresi sükûnet perdesi altında fesâda sa'yini irâe etmektedir. Şöyle ki Mekteb ve kilisenin idâre-i umûr-ı dâhiliyesi vazifesiyle Tebriz'de Ermeni ahâlî tarafından müntahab vekillerden mürekkeb bir meclis olup işbu meclise bu sene intihâb olunan a'zâ "Hınçak" ve "Ermenya" gibi muzır gazetelere mensûb efkâr-ı müfrite ashâbından buldukları cihetle a'zâ-yı mezkûrenin re'y ve kararına kalmış gibi görünerek mûmâ-ileyh piskopos mektep muallimleri miyânında oldukça i'tidâl ashâbından olanları birer birer ihrâc ile yerlerine fesede takımını getirmiş ve bunlar miyânında Tebriz Mektebi Müfettiş-i Umûmîliği'ni Erzurumlu Çilingiryan nâm bir şahs-ı firârîye ve erbâb-ı fetrete tahas-sungâh ittihâz olunmak üzere bundan evvel etrâfına kal'a dîvârları inşâsına ibtidâr olunup hükûmet-i mahalliye nezdinde sebk eden teşebbüsât-ı âcizânem üzerine inşâât-ı vâkı'a hedm etdirilen Direk Manastır Râhibliği'ni dahi Arsen nâmında Üsküdarlı bir müfside ihâle eylemiştir.

Merkûm Çilingiryan Mekteb-i Sultânî'de ikmâl-i tahsîl ettikten sonra Erzurum Ermeni mekteplerinde muallimlik sıfatıyla bulunup geçen Erzurum hâdisesinde ba'zı mektûbları ele geçerek taht-ı muhâkemeye alınacağı sırada ferceyâb-ı firâr olmuş ve ol vakitten beri Kafkasya'da dolaşmakta iken bundan çend mâh mukaddem Tebriz'e gelmiş ve kendisinin tahsiline nisbet edilirse pek cüzî addolunması iktizâ eden bir meblağa mukâbil mezkûr müfettişliği kabûl eylemiştir.

Burada Hazaryan nâmında bir müfside muallim mevcûd olup nereden bir müfside vürûd eylese bunun fesâd ocağı ta'bîrine sezâ olan hânesine müsâfir olduğu gibi Tebriz'in bi'l-cümle fesedesini merkûm muallimin hânesinde akd-i ictimâ' ettiklerinden bu şahıs en tehlikeli kimselerden olduğu ve hânesine girenlerin salim adamlardan addolunmaması iktizâ ettiği ve hattâ geçen sene buradan firâra mecbûr ettirdiğim "Prens Muzinyan" nâmını takınan diğer bir serserinin yine

bu muallim hânesinden çıkarıldığı hâlde merkûm Çilingiryan el-yevm sâlifü'l-ism Hazaryan ile birlikde ikâmet etmekte olduğuna nazaran ne makûle adam olduğunun anlaşılması için başka bir delil taharrisi iktizâ etmez. Merkûmun neşr-i fesâd ile müteavvâğ olduğu ve mekteb talebesine pek muzır fikirler ilkâ etmekde bulunduğu tahkîkât-ı mevsûka-i âcizânem iktizâsından olup kendisi "Ermenya" gazetesinin acentelerindendir.

Tahran'dan avdet-i âcizânemi müteâkib merkûm Çilingiryan her ne sebebe mebnî ise korkuya düşüp şehbenderhâneye mürâcaatla pasaportunu ve tezkire-i Osmâniyesini zâyî' eylediğini bi'l-beyân teb'â sıfatıyla tescîli talebinde bulunmuş ise de evvel emirde nizâmen tâbiyyetini isbât etmesi lâzım geleceği cevâbı verilmiştir. Şehbenderhâneye mürâcatından takrîben on beş gün evvel merkûm hakkında Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'nden ma'lûmât istenildiğinden vilâyet-i müşârun-ileyhâdan cevâb vürûduna kadar vahşete dûçar ve ferce-yâb-ı firâr olmaması için kendisine mübhem cevâb i'tâsı maslahat-ı mahalliye icâbından idi. Arsen nâm şahıs ise an asıl Üsküdarlı olup bundan beş altı sene evvel Bulgaristan'a firâr eylemiş ve oradan istihsâl ettiği pasaportunu çend mâh mukaddem Batum Şehbenderhânesi'nde Osmanlı tâbiyyet tezkiresine tahvîl etmiş ise de Tebriz Şehbenderânesi'ne uğramamıştır. Tahran'dan avdet-i âcizânemden evvel piskopos-ı mûmâ-ileyh cânibinden merkûm Arsen râhiblik silkine idhal ile ma'hûd Direk Kilisesi'ne gönderilmiş ve orada beş on nefer firârîyi başına toplayup bir sûret-i aleniyyede ifsâdât ile meşgûl bulunmuştur. Bu dahi Ermenya gazetesi acentalarındandır.

Selmas kurâsı mekteplerinin müfettişi sıfatıyla Vanlı olduğu ve mahkûmen firârî bulunduğu mervî olan Avadisyan nâm bir müfsid vardır ki şahs-ı mezkûr geçen Mayıs'ın yirmi altısında bir sûr tertîb ederek ellerinde bayraklar olduğu hâlde mekteb çocuklarını sokaklarda dolaştırmış ve Saltanat-ı Seniyye aleyhine dürlü dürlü hezeyânlar tefevvüh ettirmiştir. Gerek bu şahsın ve gerek on sene mahbûsiyete mahkûmen firârî bulunduğu mervî olan ve kezâlik tehyîc-i ezhân ile meşgûl bulunan Heftvan'da mukîm Varjabet Arsen nâm Vanlı diğer bir müfsid hakkında Van Vilâyeti'nden ma'lûmât istenilmiştir. Eşhâs-ı merkûme ile Rusyalı diğer bir takım fesedenin vâsıl olmak istedikleri maksad Selmas Ermenilerini bir asker hâline getirüp Van Vilâyeti'nde intizâr etmekde oldukları karışıklığın zuhûrunda tahattî-i hudûd ile erbâb-ı fetrete muâvenet eylemekden ibâret olup vâkıâ İran me'mûrlarının gaflet-i hâzırası devâm edecek olursa merkûm Ermenileri muallim bir asker isti'dâdına vâsıl eyleyeceklerine şübhe edilemez. İşte fesede-i merkûme bu maksadla bütün Azerbaycan'da tahrîkâta keyfe mâ-yeşâ devâm etmekde olup New York'da "Hayik" ismiyle ayda bir kere tab' olunan fesâd-âmîz gazetenin Tebriz'e vârid olan Teşrîn-i evvel sene [1]894 târihli nüshasında "Hayik" ve "Armenu Armenya" ve "Ara" ve Marsiyla'da tab' olunan "Ermenya" ve "Hınçak" ve "Anflo Ermenin Gazet" nâm gazeteler baş muharrirlerinin Avrupa büyük şehirlerinden birinde akd-i ictimâ' ederek Açmiyazin Katoligos ve Dersâdet Ermeni patriği vesâtatıyla hâk-i pâ-yı âliye takdîm ve düvel-i muazzamaya dahî irsâl ve tebliğ olunmak üzere Ermenilere dâir bir memorandum tanzîm ve imzâ edecekleri makâm-ı havâdisde derc ve sâir tasavvurât-ı sebük-magzâne neşr olunması üzerine fesede-i merkûme müzâkerât ve tahrîkât-ı mu'tâdelerine bir germî-i tâm vermişlerdir.

Bâlâda zikr olunan Hazaryan fesâdhânesi şehbenderhânenin arka tarafında kâin olduğu gibi Tebriz Ermeni Mahallesi'nin muhâfızı olan kal'a beyi

hânesinin sokağında ve takrîben elli metro bu'dunda vâki' olduğu hâlde fesedenin kesretle oraya girüp çıkmaları muhâfız-ı mezburun nazar-ı dikkatini celb edememesi her dürlü tefsîrâta müttehâmdir.

Fesede-i mezkûrenin dilhâhları vechile pûyân olmalarından daha mühim olan husûs İran'dan memâlik-i Osmâniyye'ye silah idhâl olunması keyfiyettir. Rusya'nın Karabağ müslümânlarından ba'zıları kaçak sûretiyle Kafkasya'dan İran'a külliyyetlü tüfenk ve fişenk getirmekte olup Van ve Bitlis Ermenilerinden ba'zıları birer ikişer aded olarak mezkûr tüfenklerden mübâyaa ile herkesin eslihasını ta'mîr eden ve cebehâne nâmıyla ma'rûf olan devlet destgâhlarında mekanizmalarını tebdîl etdirdikten sonra Selmas'a îsâl ve oradan elli altmış adedini birden Van Vilâyeti'ne idhâl etmekte oldukları ahîran istihbâr kılındığından bu bâbda hükûmet-i mahalliyeye nezdinde icrâ-yı teblîgat olunmakla beraber merkûm Karabağ müslümânları nezdine bir iki hafiyeye ikâmesiyle esliha-i mezkûreyi kimlerin mübâyaa etdiklerinin ve Selmas'da kangı mevki'de cem' ve Van Vilâyeti'ne nasıl ve ne noktadan idhâl eylediklerinin keşfine çalışılmaktadır. Bu sûretin teblîgat-ı vâki'adan daha ziyâde fâidesi görüleceğinden ümîd olunan keşfiyyâtın bi-mennihi'l-Kerîm icrâsında telgrafen vilâyet-i müşârun-ileyhâya iş'âr-ı keyfiyyet olunacağı tabîidir.

Ermeni tertîbât-ı fesâdiyyesine İran'da müsâade olunmayacağı hakkında şehâmetlü şâh hazretleri cânibinden bir sûret-i ciddiyede te'mînât verildiğini o aralık huzûrlarında kâim bulunduğum cihetle istimâ' etmiş olduğum gibi Azerbaycan kârgüzârına da ol bâbda ta'lîmât-ı lâzîme i'tâ olunmuş ve mûmâ-ileyh muvâsalatından beri teblîgat-ı muvazzaha-i âcizânemi hüsn-i telakkî etmekte bulunmuş ve iktizâ edenlere icrâ-yı vesâyâ dahî eylemiş ise de me'mûrîn-i İran'ın ma'lûm olan ahvâl-i cehâlet ve tereddüd iştimâli cihetle teblîgat ve icrâât-ı mezkûrenin bir semere hâsıl edüp etmeyeceğinin şimdiden ta'yîn olunamayacağı âşikâr ve zuhûr edecek netîcenin bi'l-etrâf makâmât-ı âliye-i âidesine taraf-ı âcizânemden arz olunacağı derkâr bulunmuş olmağla ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 14 Cumâde'l-âhire sene 1312 ve fî 30 Teşrîn-i sâni sene [1]310 [13 Aralık 1894]

Tebriz Başşehbenderi
Bende İhsan Hüsnü

Her sene Musul tarafından Azerbaycan yaylaklarına giden Herki Aşireti'nin yaptıkları yağma ve katl olaylarından dolayı bu sene yaylaklara gitmesine İran Devleti tarafından izin verilmediğinden Osmanlı Devleti'nin de gerekli önlemleri alması.

**Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 442**

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Herki aşâyiri Osmâniyyesinin bu sene Azerbaycan yaylaklarına vürûdunun men'î hakkında me'mûrîn-i hudûdiyyeye ta'lîmât verildiği Sadâret-i İraniyye'den bildirilmesine ve bunların mezkûr yaylaklara geldikleri hâlde iğtişâş zuhûru ve tecemmu'ü rivâyet olunun Ermenilerin dahi bundan istifâde etmesi melhûz bulunmasına mebnî aşâyir-i merkûmenin men'-i tecâvüzleri esbâbının istihsâli muvâfık-ı maslahat olacağını şâmil Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 7 Nisan sene [18]96 târîhli ve on sekiz numarolu telgrafnânenin halli leffen takdîm kılınmış ve keyfiyyetin mahallinden isti'lâmıyla tebeyyün edecek hâle göre îfâ-yı muktezâsı menût-ı irâde-i aliyye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri bulunmuş olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

29 Şevvâl sene [1]313 ve fî 1 Nisan sene [1]312 [13 Nisan 1896]

Hâriciye Nâzırı bende Tevfik

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded

Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 7 Nisan sene [18]96 târihli ve 18 numarolu telgrafnâmenin hallidir.

Herki aşâyiri Osmâniyyesinin bu sene Azerbaycan yaylaklarına vürûdunun men'î hakkında me'mûrîn-i hudûdiyyeye ta'lîmât verildiği Sadâret-i İraniyye'den bildirilmesine ve bunlar mezkûr yaylaklara gelecek olur iseler iğtişâş zuhûru ve tecemmu'ü rivâyet edilen Ermenilerin dahi bundan istifâde etmesi melhûz bulunmasına mebnî aşâyir-i merkûmenin men'-i tecâvüzleri esbâbının istihsâli münâsib-i mütâlaa kılındığının arzına ibtidâr olunur fermân.

Bâbiâlî
Dâire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektûbî Kalemi
Aded

Van Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâmedir

C. 3 Nisan sene [1]312 irâde buyurulan Herki Aşîreti Musul vilâyeti dâhilinde meskûndurlar. Bunlar beher sene mevsim-i sayfa mevâşîlerini ra'y etmek üzere Hakkari sancağı dâhilinde kâin Şemdinan kazâsından geçerek İran cihetindeki yaylaklara gitmekde ve aşîret-i mezkûrenin esnâ-yı azîmet ve avdetlerinde kazâ-yı mezkûr ahâlîsi haklarında da bir çok fenâlık ve hasârât ikâ' etmekde oldukları gibi bunlardan Herikî Seydân Reîsi Ali Ağa'nın yedi sekiz sene mukaddem aşîreti halkıyla beraber İran'da kalup avdet etmemiş ve İran Devleti dahi kabûl ile iskân etmiş oldukları hâlde oraca da râhat durmayarak geçen sene İran'ın üç karyesini urup nehb ü gâret ve birkaç âdemlerini katl etmekle üzerlerine İran Hükûmeti asker sevk eylediğinden Musul'un Revanduz cihetine savuşup gitmişler idi binâen-aleyh aşîret-i mezkûrenin men'-i tecâvüzleriyle bu vilâyet halkının dahi taaddî ve hasârât-ı vâkı'alarından kurtarılması ehemm ü elzem ve bu da yerlerinden hareketlerinden evvel mürûr edecekleri yerlere Musul vilâyetinden asker sevk ve ikâmesine mütevakkıf idiğinden ber-vech-i ma'rûz îfâ-yı muktezâsı için vilâyet-i mezkûreye evâmir-i lâzime i'tâ buyurulması ve tafsîl-i keyfiyyet 19 Eylûl sene [1]311 târihinde bâ-tahrîrât Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr kılındığı arz olunur fermân.

Fî 5 Nisan sene [1]312 [17 Nisan 1896]

Van Vâlîsi Nazım

دائرة خارجه

مکتوبه ای

ظلمه شماره پنجاه و دو داراوتو که در تاریخ ۸ بهروردی تقدیم شده است

هرکس عیار عثمانیه سکه بونه از باجهانه یا بوقریه در دینک منعی حقیق نامورده حد و در به تعلیمات
در لیک صدارت از بوند بیدرینه و بوتر و کور یا بیدرینه که جک اولو ایسار احتیاسه ظهیری و کجی
رویتا بیبونه ارضیک ارض بونده استغاره اینس ملحق بونده بی عیار بر قنده وضع بخا در لاسانک
استصار مناسب مع لفظه بقلک عرفه استار اولو نور فانه

دائرة خارجه

مکتوبه ای

دانه ولایتیه دارا ولایتیه شیخه کلدانه در

بجای اراده بیرونه هر یک عتیق مهول ولایتی داخله مکنه در بوزهره مکرر صیفه
مواشیری علی ایله ادره حکای شیخی را خنده لانه شنبه یا نه قصه نه کیرک اراکه جفته کی
یا بیدرینه قلمه عتیقه نه کوره نه اتای عتیقه خود ترزه رضا و کور اهل عتیقه نه ده چونه فسالو
دخا ایله ایقو ایچکه اولو قری کی بوزهره هر یک سیده بی علی اغانه بی سکر نه مقدم عتیق خیفه
برابر اراکه قلمه عتیقه نه کوره دارا در دینی در حق فیرا ایله اسانه ایچکه اولو قری حلق اولو اراکه ده ایت
طوریه سیکه نه اراکه اولو قری نه کوره اولو عتیقه نه کوره اولو عتیقه اولو اراکه
حکومتی عکر سوره ایچکه نه موصلک روانه جفته صا جوب تقیر ایلی بنا عکر عتیقه نه کوره نه کوره
منع بخا در ریم بودلایه عتیقه در حق نقدی دخا ایله واقع اراکه قور تا پس اقم و ازم د بوده برونه
کرتنه نه اولو مورایه جکای براره موصل ولایتیه عکر سوره اولو قری نه کوره ایله کور ایله
مدرسه ایقای تقضای ایچیه ولایتیه نه کوره ایله اولو اراکه عطا بیوس در تقضای کینیت ۱۹
نایجه باقریه راضی تقاضا بیبیکه استغاره عیار لایق فیرا
دانه ولایتیه
ظلمه

İran'a kaçan Ermeni eşkiyasına karşı gerekli tedbirlerin alındığı ve Osmanlı aşiretlerinin Hoy ve Selmas'a bağlı köylere saldırdıkları ve Hamidiye Süvari Müfrezesi'nin Sakinabad nahiyesine hücum edeceği hakkında İran Hükümeti'nin açıklamasının asılsız olduğu.

Tesrî-i Mu'âmelât Komisyonu'nun Tezkire ve Tahrîrât Müsveddâtına Mahsûs Varakadır

Târîh-i tesvîdi: 18 Eylül [1]313 [1 Ekim 1897]

Târîh-i tebyîzi: 7 Cemâziye'l-evvel sene [1]315, 22 Eylül sene [1]313 [4 Ekim 1897]

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Yazıla

Ermeni fedâilerinin ahz ve girifti ve muhâcimînin def'i husûsunda İran Hükümeti'nin yeniden ordu teşkil ve masârif-ı kesîre ihtiyârıyla her nevi' fedâkârlığı icrâ ettiği ve Hanesor vak'asından dolayı beyân-ı teessûf ve tarziye için me'mûren Ali Hân gönderildiği hâlde kavâ'id-i dostîye ve levâzım-ı ihtirâmkârîye münâfi olarak mûmâ-ileyhin Hanesor'da haps edildiği ve her gün Hoy ve Selmas kurâsının aşâir-i Osmâniye tarafından nehb ü gâret olunduğu ve katl-i nüfûsa ictisâr kılındığı ve hudûd üzerindeki Hamidiye Alayları'nın rüesâsı ittihâd ve ictimâ' ederek Hoy'a tâbi' Sakinâbâd nâhiyesine hücum edeceklerinin Tebrizce haber alındığı ve bunların men'iyle menhûbâtın istirdâdı ve katl olunanların diyetlerinin te'diyesi lüzûmu Azerbaycan Pîşkârlığı'ndan vârid olup hükümet-i mahalliye vâsıtasıyla teblîğ olunan bir telgrafnâmede der-miyân olduğundan bahs ile istifsâr-ı mu'âmeleyi hâvî Hoy ve Selmas Şehbenderliği'nden keşide olunan ve cevâben yazılan telgrafnâmelerin Van Vâlî Vekâleti'nden irsâl olunan sûretleri Tesrî-i Mu'âmelât Komisyonu ifâdesiyle leffen savb-ı vâlâ-yı âsafânelerine irsâl kılındı. Ma'lûm-ı âlî-i dâverîleri olduğu üzere Hanesor vak'asında İran cihetinden vukû'a getirilen tecâvüzde bu taraf ahâlîsinden yüzlerce adamlar katl ve cerh edilmiş ve hattâ kadınlar ve çocuklar vahşiyâne bir yolda itlâf kılınmış iken İranlılar şimdi işi bir tarziye ile geçışdirmek istediği misillü âdet-i kadîme-i safata-perdâzîden olarak ba'zı isnâdâta da âğâz eylemek isti'dâdını gösterdikleri revîş-i iş'ârdan nümâyân olduğuna ve Hanesor hâdisesinden dolayı Tahran Sefâret-i Seniyyesi vâsıtasıyla olunan teşebbüsâtdan ne netîce husûle geldiği komisyonca mechûl kaldığına binâen icâbının ifâ ve inbâsı menût-ı himem-i aliyye-i dâverîleri olmağla emr ü fermân.

Bâbiâli

Dâire-i Umûr-ı Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Van Vilâyeti'nden Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne vârid olan şifre telgrafnâme hallidir.

Sûret

Hoy ve Selmas Şehbenderliği'nden mevrûd fi 9 Eylül sene [1]313 târihli telgrafnâme sûretidir.

Azerbaycan Pîşkârlığı'ndan mevrûd hükûmet-i mahalliye vâsıtasıyla tebliğ olunan bir telgrafnâmede Ermeni fedâyilerinin ahz ve girift ve muhâcimînin def'i husûsunda İran Hükûmeti'nin yeniden ordu teşkil ve masârîf-ı kesîre ihtiyârıyla her nevi' fedâkârlığı icrâ ettiği ve Hanesor vak'asından dolayı beyân-ı teessûf ve tarziye için me'mûren Ali Hân gönderildiği hâlde kavâ'id-i dostiye ve levâzım-ı ihtirâmkârîye münâfi olarak mûmâ-ileyhin Hanesor'da haps ve her gün Hoy ve Selmas kurâsının aşâir-i Osmâniye tarafından nehb ü gâret edilmesi ve katl-i nüfûsa ictisâr olunması münâfi-i ittihâd-ı devleteyn olduğu ve bu tecâvüzlerden mâ'adâ ahîran dört Hoy karyesinin aşâyir-i Osmâniyye tarafından nehb ü gâret edildiği ve hudûd üzerinde vâki' yedi Hamidiye Alay rüesâsi ittihâd ve ictimâ' ederek Hoy'a tâbi' Sakinâbâd nâhiyesine hücum edeceklerinin Tebrizce istihbâr edildiği ve bunların men'i ve menhûbâtın istirdâdıyla katl olunanların diyetlerinin te'diyesi lüzûmu ifâde kılınmış olmağla hükûmet-i mezkûreye cevâb verilmek üzere keyfiyyetin telgrafla irâdesi arz ve istîzân olunur fermân.

Şehbenderliğe cevâben yazılan telgrafnâme sûretidir.

C. 9 Eylül sene [1]313 Hükûmet-i İraniye'nin Ermeni fedâileri hakkında bildirdiği icrâatı kâmilen bî-esâs olduğu ve binlerce Ermeni eşkiyâsının Selmas ve Rumiye Ermeni kurâsıyla cihet-i sâiresinde alenen dolaşmaları cümlenin meşhûdu bulunduğu hâlde bunlardan hiç birisine ilişik eylemeyip de ehemmiyetten vâreste beş on kadar Ermeni'nin teslîmiyle bu tarafı iskât ve iknâ'a çalışması delîl-i kâfidir. Haklarında muhâceme ta'bîri isti'mâl olunanlar ise bu taraftan firâr eden bir takım serseri Ermenilerdir ki el-yevm İranca mazhar-ı himâyet oldukları alenîdir. Ali Hân hakkında kâ'ide-i mihmân-nevâziye muvâfık sûretde icrâ-yı mu'âmele-i ihtirâmkârîde kusûr edilmeyerek mûmâ-ileyh kendiliğinden İran'a avdet etmişdir. Şimdiye kadar İran köylerine aşâyir-i Osmâniyye'den ferd-i âferîde tecâvüzâtda bulunmayup bi'l-akis İran'da bulunan Şikak Aşîreti'nin Mamedi tâifesiyle aşâyir-i sâiresidir ki bunlar iki sene zarfında Hakkari dâhilinde pek çok karye tahrib, binlerce hayvân ve mevâşi ve sâire nehb ü gâret ve nice mazlûmîni itlâf ettikleri gibi bu sene de aşâyir-i merkûmenin Gardar tâifesi Gevar ve Elbak'ın o kadar karyesinin ağnâm ve emvâlini gasb etmişlerdir ve hattâ birgün evvel süvârî ve piyâde yüz elli kadar İran eşkiyâsı Elbak kazâsının Zerni karyesine bi'l-hücûm iki yüz yetmiş dört koyun gasb ederek götürmekte iken Erci noktasında bulunan Hamidiye süvârî müfrezesi ve Nizâmiye efrâdı tarafından bi't-ta'kîb mağsûbât-ı mezkûre istirdâd edildiği ve geçende Gevar'a tecâvüz eden kezâlik İran eşkiyâsı tarafından bir Nizâmiye borazanının(?) gözünden kurşunla cerh edildikleri ve bu bâbda şimdiye kadar bu taraftan edilen şikâyât-ı mütevâliyeden hiçbirisinin me'mûrîni İraniye nezdinde semeredâr olamayarak şu harekât-ı tecâvüz-kâranelerine karşı iğmâz-ı ayn eylemeleri hudûdun her iki tarafında bulunan sekenenin râhatsızlığını mücib olmuşdur ve Hamidiye Alayları rüesâsının köylerine tecâvüz için bir günâ ittihâd ve o yolda bir fikir ve tasavvurları yoktur. Sâye-i seniyyede her gün vukû' bulacak de'âvinin ru'yet ve faslı için me'mûrîn ve kuvve-i icrâiyye mevcûd olduğundan bu taraf aşâyirinden bir kimse İran'dan bir şey gasb edüp götürmüş ise derhâl istirdâd edilmek üzere ashâbının mürâca'at eylemesinin ve şu kadar ki evvelce Hakkari'den doğruca tarafınıza gönderilen ve bir kısmı İran me'mûrlarının taht-ı tasdikinde bulunan defter mücebince bizim taraf mağsûbâtının istirdâd ve maktûlîn diyetlerinin istihsâline İranca bakılmasının lâzım gelenlere tebliği muktezîdir.

Fi 14 Eylül sene [1]313 [26 Eylül 1897]

Hoy ve Selmas Şehbenderliği'nden alınan ve cevâben yazılan telgrafnâmeler manzûr-ı âli-i nezâret-penâhileri buyurulmak üzere sûreti aynen bâlâyâ nakl olunmakla fermân.

Fi 14 Eylül sene [1]313 [26 Eylül 1897]

Serî'an Komisyon'a. Fi 15 [27 Eylül 1897]

Vâlî Vekili Şemsi

Rusların Azerbaycan bölgesine rahipler göndererek bölge halkının Ortodoks mezhebine geçmelerini temin etmeleri.

Sadâret Mektûbî Kalemi

Numaro: 3549

Târîh-i tesvîdi: 15 Şa'bân sene [1]315, 27 Kânûn-ı evvel sene [1]313

Târîh-i tebyîzi: 17 [Şa'bân sene 1315, 29 Kânûn-ı evvel sene 1313]

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusların Azerbaycan hakkındaki menviyyâtının hayyiz-i fi'le îsali emrindeki tedbîrleri cümlesinden olarak birkaç ay evvel Urmiye'ye gönderdikleri üç Rus rahibinin şimdiye kadar Ortodoks Mezhebi'ne idhâl eyledikleri on yedi bin kişinin Rusya teb'ası gibi himâye edilmesini gören ve kesretle oralara gidip gelen Osmanlı Nastûrîlerinin dahi yavaş yavaş bu mezhebe meyl etmekte olduklarına ve mezkûr rahiblerin müteşebbisât-ı sâiresine ve o havâlîdeki Anglikan ve Protestanlarının Nastûrîleri İngiliz menâfi'ine celb hakkında ta'kîb eyledikleri makâsıdın Rus rahiblerinin ef'âliyle ta'tîle uğraması hasebiyle ilkbahara doğru memâlik-i şâhâneye geçerek Hakkari dağlarına çekilecekleri istihbâr edilüp bunun mehâzîrine ve ol bâbda ba'zı ifâdât ve mütâlaâta dâir Hoy ve Selmas Şehbenderliği'nden alınan tahrîrât sûretinin leffiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan 11 Şa'bân sene [1]315 târîhli ve 3549 numarolu tezkire takımıyla leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmış ve mezkûr tahrîrât mündericâtı câlib-i nazar-ı dikkat ve ehemmiyet bulunmuş olmağla bi'l-mütâlaa iktizâ-yı hâl ve maslahatın îfâ ve inbâsına ve evrâkın îadesine himmet.

Bâ-işâret-i cihet-i müsteşârî.

Revan'da bir Osmanlı Şehbenderliği kurulması hakkında Sadâret'ten Seraskerlik'e yazılan tezkire.

Sadâret Mektûbî Kalemi

Tarih-i tesvîdi: 7 Cemaziyelevvel sene [1]317, 1 Eylül sene [1]315

Tarih-i tebyizi: 8 Cemaziyelevvel sene [1]317, 2 Eylül sene [1]315

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

25 Safer sene [1]317 târîhli tezkireye zeyldir. Revan'da bir şehbenderlik te'sîsi için tekrar icrâ edilen teşebbüsât üzerine evvelce verilen cevâbdan nükûl edilemeyeceğine dâir Rusya Hâriciye Nezâreti'nden Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne i'tâ olunan takrîrin ve sefâret-i seniyye-i müşârun-ileyhâdan meb'ûs tahrîrâtın tercümeleri Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin 1 Cumâde'l-ûlâ sene [1]317 târîhli ve 2002 numarolu tezkiresiyle beraber leffen taraf-ı vâlâ-yı Seraskerîlerine irsâl kılınmış olmağla ol bâbda.

Azerbaycan Valisi Hüseyin Kulu Han'a murassa bir adet Nişan-ı âlî-i Osmânî verilmesi.

**Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
Başkitâbet Dâiresi
7701**

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Azerbaycan eyâleti vâlisi devletlü Hüseyin Kulu Hân hazretlerine murassa' nişân-ı âlî-i Osmânî ihsân buyurulduğundan mu'âmele-i lâzimenin îfâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî îcâb-ı âlisinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Şevvâl sene [1]318 ve fî 22 Teşrîn-i sâni sene [1]316 [4 Şubat 1901]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Bende Tahsin

بند روزنامه

یا کتابت داری

۶۷۰۹

معرضه هیئت تحریریه
از باب مجامع ابائی و آئینی دولتی و هیئت خاندان حضرت مریض تقی علی عماد احمد پور لیسند
بریتو اردو سید جناب خدیجه ایجاب علی بنده اولیای امروزه حضرت و خاندان
سید
سر باب
۱۹ ۲۰

İran eşkiyasının ve özellikle Ermenilerin Osmanlı sınırını geçerek gasp ve katliamlarını artırmaları üzerine İran'a yapılan uyarı ile İran'ın gerekli tedbirleri artırarak ve özellikle Ermenilerin tecavüzlerinin önlenmesi için Azerbaycan Hükümeti'ne yetki verdiğini beyan ettiği.

**Dâire-i Hâriciye
Husûsiye
213**

İran eşkiyasının bu aralık tecavüzâtı tevâlî etmekte olduğu ve Başkale civârındaki Pars karyesini gece basarak karye ahâlîsinden bir kaçıyla Merziki reisi Miralay Şerif Bey'in biraderi Ömer Ağa'yı katl etdikleri ve bu tecavüzâta nihâyet verilmez ise Merziki Aşîreti'nin ahz-ı sâr fikrinden men' edilemeyeceği Van Vilâyeti'nden bildirilmiş ve eşkiyâ-yı merkûmenin İran hudûdunda topladıkları haber alınan Ermeni fesedesini olduğu derkâr ve İslâm'ın İslâm üzerine böyle tecavüz-i hâinâne bulunmayacağı da bu fikri müeyyed bulunmuş olup fesede-i merkûmenin men'-i tecavüzleriyle hudûd-ı hâkânînin te'mîn-i tamâm-ı mahfûziyeti zımında vilâyet-i müşârun-ileyhâ ile Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşîriyet-i Celîlesi'ne tebligât ifâ kılınmış olduğundan ve erbâb-ı mefsetet ve şekâvetin memâlik-i İraniye'de toplanmalarına meydan vermeyecek tedâbîrin ittihâz ve icrâsı İran Hükümeti'ne âid bir vazîfe-i dostî ve hem-civârî olduğu gibi hudûd üzerinde uygunsuz ahvâlin men'-i vukû'u imkânı da ancak bu sûretle istihsâl edilebileceğinden hükümet-i müşârun-ileyhâ nezdinde teşebbüsât-ı müessere icrâsıyla İranca fesede-i eşkiyanın men'-i ictimâ'ât ve tasavvurâtı esbâbının istikmâlî şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icâb-ı âlîsinden bulunduğunu mübellağ resîde-i dest-i tekrim olan 14 Cumâde'l-âhire sene [1]320 târîhli tezkire-i aliyye-i âsafâneleri mütâla'a-güzâr-ı âcizî olarak ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî sebk eden iş'âr ve vesâyâyâ cevâben kendisine icrâ-yı tebligât edilen vezîr-i umûr-ı hâriciyenin Ömer Ağa tarafından iki def'a İran toprağına mürûr eylediğinden hücumun Merziki Aşîreti tarafından vukû' bulup İran'ın Şikak Aşîreti'nin yalnız mukâbele ve müdâfa'ada bulunduğunu ve bu vak'aya Ermeni eşkiyasının kat'iyen iştirâk etmeyüp bunların men'-i tasavvurâtı zımında Azerbaycan Hükümeti'nin takayyüdât-ı mütemâdiyede bulunduğunu ve fesede-i erâminenin icrâ-ı şekâvete muktedir olamayacaklarını bi'l-beyân vekâyi'-i mezkûrenin vukû'ât-ı sâireye sebebiyet vermemesi ve tecavüzâtın men'î ve Ermenilerin taht-ı takayyüdde tutulması zımında zâten müttehiz olan tedâbîrin bir kat daha tezyîdi için evâmîr-i lâzime i'tâ edileceğini va'd eylediğini müş'ir Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 26 Eylül sene [1]902 târîhli ve yirmi dokuz numarolu telgrafnâmenin halli leffen arz ve tesyîr kılınmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 24 Cumâde'l-âhire sene [1]320 ve fi 14 Eylül sene [1]318 [28 Eylül 1902]

Hâriciye Nâzırı
Bende Tevfik

Azerbaycan Eyaleti Gümrük Nazırı Mösyö Perim'e ikinci, Tahran Rüsumat Vezareti Başkatibi Mösyö Ledros'a üçüncü rütbelerden Mecidi ve Dersaadet İran Sefareti İkinci Katibi Hacı Mirza Musa ve katiplerden Mirza Abdülkasım ve Mirza Musa Hanlara üçüncü rütbeden Osmanî ve Sefîr-i Kebir Prens Mirza Rıza Han'ın validesi Gülsüm Hanım'a birinci ve sefirin kız kardeşleri Halime ve Hadice Hanımlar ile sefaret baştercümanı Ohannes Han'ın kızı Furtuna Hanım'a ikinci rütbelerden Şefkat Nişanı verilmesi.

Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded

Azerbaycan Eyâleti Gümrük Nâzırı Mösyö Perim'e	İkinci rütbeden Mecidî Nişân-ı zî-şânı
Dersaadet İran Sefâreti İkinci Kâtibi Hacı Mirza Musa Hân'a	Üçüncü rütbeden Osmânî Nişân-ı âlîsi
Tahran Rüsûmât Vezâreti Başkâtibi Mösyö Ledros'a	Üçüncü rütbeden Mecidî Nişân-ı zî-şânı
Dersaadet İran Sefâreti Kâtibi Mirza Abdülkasım Hân'a	Üçüncü rütbeden Nişân-ı âlî-i Osmânî
Dersaadet İran Sefâreti Kâtibi Mirza Musa Han'a	Üçüncü rütbeden Nişân-ı âlî-i Osmânî
Sefîr-i Kebîr erfauddевle cenâb-ı eşref Prens Mirza Rıza Hân hazretlerinin vâlidesi ismetlü Gülsüm Hanım'a	Birinci rütbeden Şefkat Nişân-ı Hümâyûnu
Sefîr-i müşârun-ileyh hazretlerinin hemşireleri iffetlü Halime ve Hadice hanımlara	İkinci rütbeden Şefkat Nişân-ı Hümâyûnu
Dersaadet İran Sefâreti Baştercümanı menba'u's-saltana Ohannes Hân'ın kerîmesi Furtuna Hanım'a	İkinci rütbeden Şefkat Nişân-ı Hümâyûnu

Mukâbele olunmuşdur.

Mühür: Dâire-i Hâriciye Mektûbî Kalemi Müdîriyeti

 سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

از بیایچه ایاتی کون تا طوی موسیو برید
 در سعاده ابراه سفار ایچی فانی چه برید اموشنا
 طه اید موسیو و تر ارفی بامه فانی موسیو له روس
 در سعاده ابراه سفار ایچی فانی میرزا عبدالقادر
 در سعاده ابراه سفار ایچی فانی میرزا اموی خان

بر چی برید در شفقت تانگابون
 ایچی :
 ایچی :

سفیر کبیر ارتع اوله جفا باشف رلسه میرزا رضا خان هفت تریون واله و س عفتو کلوم خان
 سفیر ارتع هفت تریون هسیده ای عفتو صومر و ضیجه خانم
 در سعاده ابراه سفار ایچی فانی میرزا اموی خان و خانم خانم کرمه فونوز خان

خانم امین

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 2657

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Nişân-ı âlîler ihsânıyla taltîfleri iltimâs olunan ba'zı me'mûrîn-i İraniye'nin esâmîsini ve sefir hazretlerinin vâlîde ve hemşireleriyle baştercümânın kerîmesi için istenilen Şefkat nişanlarının derecâtını hâvî cenâb-ı sefâretden itâ olunan defterin sûreti leffen takdîm kılınmış ve mütâla'asından ma'lûm-ı sâmi-i fehîmâneleri buyurulacağı üzere istenilen nişân-ı âlîler üçüncü rütbeden üç kıt'a Osmânî ve ikinci ve üçüncü rütbelerden birer aded Mecîdî ve birinci rütbeden bir ve ikinci rütbeden üç Şefkat Nişân-ı âlîleri ki cem'an dokuz kıt'a nişân-ı âlîlerden ibâret bulunmuş olmağla ifâ-yı muktezâsı menût-ı müsâ'ade-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Şa'bân sene 1320 ve fî 22 Teşrîn-i evvel sene [1]318 [5 Kasım 1902]

Hâriciye Nâzırı
Bende Tevfik

Bâbiâli

Dâire-i Sadâret

Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn

832

Devletlü efendim hazretleri

Azerbaycan Eyâleti Gümrük Nâzırı Mösyö Perim'e ikinci ve Tahran Rüsûmât Vezâreti Başkâtibi Mösyö Ledros'a üçüncü rütbelerden Mecîdî ve Dersaâdet İnan Sefâreti İkinci Kâtibi Hacı Mirza Musa ve kâtiblerinden Mirza Abdülkasım ve Mirza Musa Hânlara üçüncü rütbeden Osmânî ve Sefîr-i Kebîr erfa' u'd-devle cenâb-ı eşref Prens Mirza Rıza Hân hazretlerinin vâlidesi Gülsüm Hânım'a birinci ve sefir-i müşârun-ileyhin hemşireleri Halime ve Hadice Hanımlar ile sefâret-i müşârun-ileyhâ baştercümânı Ohannes Hân'ın kerîmesi Furtuna Hanım'a ikinci rütbelerden Şefkat Nişân-ı âlileri i'tâsı husûsuna dâir Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 17 Rebî'u'l-evvel sene [1]321, fî 31 Mayıs sene [1]319 [13 Haziran 1903]

Sadr-ı a'zam Ferid

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Rebî'u'l-evvel sene [1]321 ve fî 7 Haziran sene [1]319 [20 Haziran 1903]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Bende Tahsin

Bakü ve Tiflis'te Sosyalist işçilerin çıkardıkları isyan sebebiyle Rus Hükümeti'nin İran'a asker sevk edemediği ve bu isyanların ayrıntıları hakkında Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen tahrirat.

Bâbiâli
Tercüme Odası
Numaro: 239

Mütercim: Bende Ramiz-Fî 7 Ağustos sene 1319 [20 Ağustos 1903]

Musahhih: Bende Ferhad(?), Fî 16 Ağustos sene 1319 [29 Ağustos 1903]

Nev'-i tercüme: Amele terk-i işgâli münâsebetiyle İran'a asker sevk olunmadığına dâir 6 Temmuz sene [1]903 târihli ve 25 numarolu tahrîrâta zeyl.

Hâriciye Nezâreti'ne 28 Temmuz sene 1903 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 31 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

Fî 17 [Ağustos 1319] [30 Ağustos 1903]

Şehr-i hâlin altısı târihli ve yirmi beş numarolu tahrîrât-ı âcizâneme zeyldir.

İstihsâl eylediğim ma'lûmâta nazaran Kafkasya Alayı'nın beş yüz kazmacı efrâdı "Çulfa"ya azîmet eylemiştir. Sosyalist amele tarafından gerek Bakü'de ve gerek Tiflis'de külle yevm ikâ' edilen iğtişâşâtdan nâşî artık İran hudûduna bir fırka-i askeriyye sevkine aslâ bahs olunmamaktadır. Amele iş müddetinin sekiz sâate tenzîlini taleb etmekte ve bu maksadın husûlü için mağazaların camlarını kırarak bir takım nümâşiler icrâ ve hasârât ikâ' eylemekdedirler. Bu cem'iyete mensûb yüz elli kişi geçen gün Beşinci Polis Şu'besi'ne girerek polis müdürünü döğdükten sonra arkadaşlarından mevkûf on beşini salıvermişler ve zâbita ve kuvve-i muâvenenin vürûduna kadar cümlesi ferceyâb-ı firâr olmuşlardır.

Binlerce amele tarafından îkâ' edilen bu şûriş ve ihtilal şehirde bir havf-ı umûmî husûlüne bâdî olduğundan dört günden beri hemân bi'l-cümle mağazalar mesdûd bulunmakta ve ekmekten mâadâ ne et ne de levâzımât-ı sâire bulunmamaktadır. Hattâ amelenin şehri susuz bırakmak için su bendlerinin mecrâlarını tahvîl etmelerinden bile havf olunmaktadır. Vâlî "Prens Galiçyo" bu hâle nihâyet vermek için Petersburg'dan avdet eylemiş ise de mûmâ-ileyhin muvâsalatından beri amele-i merkûme daha ziyâde nümâyîş icrâ ve hasârât îkâ' eylemişlerdir. Mûmâ-ileyh şehri hâlin yirmi dördünde buraya muvâsalat ederek yevm-i mezkûrda şehrin muhâfazası için Tiflis'e en yakın bulunan bir mevki'-i askeriyeden üç bin neferden mürekkebe bir kuvve-i muâvene celb eylemiştir. Dün ta'tîl-i işgâl fevka'l-âde sirâyet ve intişâr eylediğinden ne şehrin tramvayları ne de şimendüferler işlememiştir. Bakü'de amelenin ta'tîl-i işgâli pek ziyâde hasârâta bâis olmuştur. Merkûmûn şubât-ı ticâretin kâffesinden müttehiden terk-i işgâl eylemişlerdir. Şimendüfer münâkalâtını

sektedâr etmek ve şimendüferde bir takım vahîm kazâlar vukû'a getirmek için amele-i mebhûse üç varoşluk bir mesâfeye kadar şimendüfer raylarını tahrib etmiş ve bir kışlaya humbaralar atıp on neferin fevtine sebep vermişlerdir. Emr ü fermân.

Rusların Gümrü'den Revan'a kadar yapımını tamamladıkları tren yolunu işletmeye başlattıkları gibi gelecek sene de bu tren yolunu Acemistan hududuna kadar uzatmayı düşündüklerinden bu durumun İran-Osmanlı ticaretine büyük bir sekte vuracağı için yapımına başlanan Erzurum-Sivas demiryolu hattının biran önce ikmal edilmesi, ayrıca Trabzon'dan Erzurum'a ve oradan da Bayezid'den İran hududuna kadar uzatılması için bütçeden ödenek ayrılmasına dair Ticaret ve Nafia Nezareti'nden Sadaret'e yazılan tezkire.

Turuk ve Maâbir İdâresi
Aded: 278

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusların Gümrü mevkiinden Revan'a kadar temdîd ve ikmâl ettikleri şimendüfer şu 'besini işletmeğe başlayup bunu Acemistân hudûduna kadar temdîd için gelecek sene amelîyyâta mübâseret eylemeleri mutasavver bulunduğu Viyana Sefâret-i Seniyyesi Ataşemiliterliği'nin iş'ârından anlaşılması üzerine bi'l-isti'lâm Erzurum Vilâyeti'nden alınan cevâbda Rusyalı tarafından Revan'dan Acemistân hudûduna şimendüfer hattı temdîdi askerlik nokta-i nazarınca ehem olmakla beraber Erzurum ve Trabzon tarîkinde vukû' bulmakda olan İran nakliyyâtının dahi diğér cihete intikâlini istilzâm edeceğine binâen vilâyet şose yollarının tesrî'-i ikmâliyle muntazam hâlde bulundurulurak İran kârbânlarının dâhil-i vilâyetde selâmet-i imrârlarının ale'd-devâm te'mîni ve Erzurum'a kadar bir şemendüfer hattının inşâsı münâsib olacağı bildirildiğine dâir Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden takdîm kılınan tezkirenin irsâl buyurulduğu beyân-ı âlîsiyle muktezâsının ifâ ve inbâsını âmir şeref-vârid olan 9 Temmuz sene [1]319 târîhli ve yüz elli numarolu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı âcizî oldu. Erzurum'a kadar inşâsına lüzûm gösterilen demiryolu hakkında evvel emirde taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den istifsâr-ı mütâlaa ile cevâben tevârüd eden tezkirede mebhûsün-anh olan demiryolu Sivas'dan Erzurum'a muntehî güzergâhı ta'kîben inşâ edildiği hâlde bu istikâmet zâten devletçe taht-ı karâra alınmış olduğundan tekrar beyân-ı mütâlaaya hâcet görülemeyüp eğer Trabzon'dan Erzurum'a kadar yapılacak ise bu hattın dahi münâkalât-ı askeriyye nokta-i nazarından fevâidi derkâr ve vakt-i harbde düşman tarafından istifâde olunmamak için tahribi dahi sehl olduğundan cihet-i askeriyye inşâsında mahzûr mütâlaa olunmayup ancak siyâset nokta-i nazarından inşâ ve adem-i inşâsı Bâbîâlî'nin re'y ve tasvîbine vâbeste idüğü iş'âr kılınmış ise de matlûb olan istifâdenin husûlü için bu hattın melfûf krokide gösterildiği üzere İran hudûdunun münâsib bir noktasına kadar temdîd edilmesi ve şu takdîrce Bayezid civârından geçirilmesi icâb ederek tûlü takrîben altı yüz yirmi kilometreye bâliğ olacağından güzergâhının Trabzon ile Erzurum arasında vâki' Zigana ve Kop gibi silsile-i cibâle tesâdüfî cihetiyle masârif-ı inşâisi pek ziyâde olacağı nezâret Fen Müşâvirliği'nden ifâde kılınmış ve şose yollarına gelince diğér krokide gösterildiği üzere bunların Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn mıntıkası dâhilinde bulunan aksâmından Trabzon hudûdundan Erzurum'a kadar yüz altmış altı kilometresi sene-i sâbıkâ zarfında mükemmelen ta'mîr edilüp yüz otuz üç kilometresinin ta'mîrâtı dahi derdest-i icrâ bulunduğu ve Erzurum'dan Bayezid tarîkiyle İran hudûduna kadar iki yüz yetmiş kilometreye bâliğ olan yoldan şimdiye değin ancak kırk üç kilometre inşâ edilip kusûr iki yüz yirmi yedi kilometresi kalmış olduğundan İran kâfile ve kârbânlarının ba'demâ selâmet-i âmed-şüdları zımnında işbu tarîkin inşâ ve aksâm-ı sâiresinin hüsn-i muhâfaza edilmesi ve bunlardan mâadâ ehemmiyet-i fevka'l-âdeleri derkâr olan turuk-ı askeriyyenin de biran evvel yapılması vücûb-ı kat'î tahtında bulunduğu Turuk ve Maâbir İdâresi'nden i'tâ olunan raporda gösterilmiş ve işbu yolların ber-vech-i matlûb te'mîn ve tesrî'-i inşâ ve ikmâliyle hüsn-i muhâfazaları 2 Haziran sene [1]315 târîhli ve altmış dokuz numarolu tezkire-i âcizîde arz ve iş'âr kılındığı vechile bunların altı senede ikmâli zımnında masârif-ı umûmiyye-i inşâiyyesi olarak senede elli sekizer bin liraya taksîmen ve ba'zı vilâyât emvâline havâleten mukaddemâ Hazîne-i Celîle'den tahsîs ve ilk senesi bir mikdârı tahsîl olduğu hâlde ahîran muvâzeneden çıkarılmış olan üç yüz kûsür bin liranın iâdesine veyâhûd diğér bir sûret-i münâsebe ittihâzına mütevakıf idüğünden ifâ-yı muktezâsı menût-ı re'y-i sâmi-i fehîmâneleri olarak evrâk-ı mürsele iâde ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 1 Ramazân sene 1321 ve fî 8 Teşrîn-i sâni sene [1]319 [21 Kasım 1903]

Batum ve Bakü'de 11-12-13 Şubat 1905 tarihlerinde Ermenilerle Müslümanlar arasında meydana gelen çarpışmaların gün gün ayrıntılarını havi Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'nden gönderilen yazı.

Bâbîâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 27 Şubat sene [1]905 târihiyle Petersburg Sefâreti Seniyyesi'nden vârid olan 129 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

Batum ile Bakü'de vukû'a gelen iğtişâşâta dâir vürûd eden şehr-i hâl-i Rûmî'nin on biri on ikisi ve on üçü târihli telgrafnâmelerin Fransızca tercümeleri leffen takdîm kılındı. Emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Melfûf telgrafnâmelerin tercümesidir.

11 Şubat Batum

Gemilerdeki hamûlelerin emr-i tahliyesi ta'til edilmiş ve bir çok vapurlar hamûleleriyle avdet eylemiştir. Havâyic-i zarûriyyeden ma'dûd olan erzâk ve zehâir tükenmeğe başlıyor. Muâmelât-ı ticâriye munkatî' olmuşdur. Geceleyin müsellaah çeteler şehrin merkezindeki mağazaları bile nehb ü gâret etmektedir.

11 Şubat Bakü

Bakü iğtişâşâtının sûret-i cereyanı ber-vech-i âtî nakl ve hikâye olunur şöyle ki zannolunduğuna göre Ermeni asâkir tarafından mahbûsinden bir müslimânın katl ve itlâf olunması ve esbâb-ı şahsiyyeden dolayı mütemevvilân-ı İslâmiyyeden birinin bir Ermeni tarafından alâ mele'i'n-nâs ağır sûretde cerh edilmesi üzerine müslümânlarla Ermeniler beyninde mevcûd kin ve husûmet iştîdâd etmiştir. Şubat'ın yedinci günü otuz beş kişi katl veya cerh olunup bunlar miyânında müslümânlarla Ermenilerden gayri milliyetlere mensûb bir takım eşhâs vardır. Şubat'ın sekizinci günü müslümânlar ile Ermeniler beynindeki münâsebâtta meşhûd olan gerginlik son dereceyi bulmuş ve sokaklarda kıtâl vukû'a gelmiştir. Bütün gün silah atılarak yüz kişi maktûl ve mecrûh olmuşdur. O gün ahşama kadar guvernör halkı teskîn için şehri dolaşmaktadır. Çarşıda dükkânlarla hücum edilerek derûnlarındaki emvâl ve eşyâ yağma edilmesi üzerine kuvve-i müsellaaha isti'mâline mecbûriyet hâsil olmuş ve bir çok kişi katl ve itlâf edilmiştir. Dört tabur ile beş Kazak "sutina"sından mürekkeb olan asâkir-i mevcûde kifâyet etmediğinden buna beş tabur piyâde, bir müfreze topçu ve iki "sutina" Kazak askeri ilâve olunmuşdur. Guvernör iki muhâsım kavme mensûb müteneffizânın muâvenetine mürâcaat eyledi. Şubat'ın dokuzuncu günü sabahleyin yine bir çok iğtişâşât-ı müdhîşe zuhûr ederek ağıniyâya âid bir çok emâkin tahrib ve ihrâk edilmiştir. Guvernör refâkatinde Ortodoks-Ermeni, müslümân heyet-i rûhâniyyesiyle zevât-ı müteneffize bulunduğu hâlde şehrin bütün mahallelerini dolaşarak muhâfaza-i sükûn etmelerini halka tavsiye etmiş ve Ermeni rehâbîni ile ulemâ-yı İslâma halka karşı yekdiğerleriyle muânaka eylemiş ve ahâlî "hurrâ" sadâlarıyla bağırarak musâlaha arzusunda bulunduğunu alenen bildirmiştir. Bu arzunun samîmî olduğu anlaşılmalıdır. Ba'de'z-zuhr sâat iki râddelerinde iğtişâş zâil olarak gece sükûnetle geçmiş

تلاوة

عبد

فاجیه طاعة ۷۷ ساطعہ تاجیہ نیرجیہ ساریہ سیدہ وارث اولادہ ۱۷۸ مولودہ تیرانی

ترجمہ

پہم المہر باکورہ وقوع کلامہ اغتاساتہ دارک ورو اولوبہ تھمال روہنک اوہ برہ اوہدیکسی اولوبہ اوجی باغلی
نہر افکارک ڈانسہ ترجمہ لغت تقدیم نمونہ اردو زبانہ حضرت مدللہ الاکرار
مضوف لغت افکارک ترجمہ سید

۱۰ ساط باصم

کیرہی عموالک اتھہ سطلیل ایلہ و جیونہ وانور عموالہ عورت الہندہ صواج ضیہ رومہ عدد
اولادہ ارزادہ و رخاڑ توککے باسادیور ساملان قجاریہ سقطع الہندہ کجولہ صلح جہا سہا کرکری کی
سازد لہیلہ سہا رعایت ایلک در

۱۱ ساط باکو

باکو اغتاساتک صوت جریانی بروم کی نقل و حلالہ اولو سواہ کہ ضہ اولدینہ کورہ اسہ عاکر طقدہ
صحبیدہ سملک قتل و انلاف اولس و ساقصہ رہہ فولادہ سولادہ سلاسیہ سہرک برانی طقدہ علاوانہ
ایچ صونہ جرح الہا در بیدہ سملہ لہ اسہ سلیح سلیح و خصصت اسد اراہندہ ساطک یچی کوی
اوروز کسہ قتل و باصم اولوز پوز میاندہ سملہ لہ اسہ سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
سلیح کوی سملہ لہ اسہ سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
جہ کورہ صلح آبدہ بوزکی سقول و جوج الہندہ اوکوردہ اسد اراہندہ ساطک یچی کوی
عاسیوم رطابہ سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
سلیح قتل و انلاف الہندہ رن طابو الہندہ سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
طابو بارہ بقدہ سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
ساعتہ راجتالیہ ساطک طفوی کوی صلیحہ سلیحہ سلیحہ سلیحہ سلیحہ سلیحہ سلیحہ
اما کہ قریب و اجارہ الہندہ خود نور رقیق اور نوروش اسہ سملہ لہ سلیح سلیح سلیح
تھون خود سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح سلیح
بلاکہ ایلہ سافہ ایلہ داھاکی رھورہ صد ایلہ باغورہ معالہ آروندہ بولوتیہ علائکہ سلیح
بواز رنگ صمب اولدین الہندہ بعد الظہ ساعت کی ام ازہ اغتاسہ ایل اولدہ کجولہ سلیح

ve Şubat'ın onuncu sabâhı hiçbir iğtişâş zuhûr etmemiştir. Müslümânlar dükkânlarını açdıkları hâlde Ermenilerin dükkânları mesdûd kaldığından ezhândaki heyecânın zâil olmadığı anlaşılmiş ve ba'de'z-zuhr iğtişâşât yeniden bir mâhiyet-i müdhişe kesb etmiştir. "Balahanı"da iğtişâş bütün gün devam ettiğiinden guvernör oraya Ermeni ve İslâm heyet-i rûhâniyesiyle müteneffizândan ba'zı zevâtı i'zâm eyledi. "Balahanı" zâbitası bir şey yapmaktan âciz kalarak isti'fâ eyledi. Şehirde me'mûrlardan ba'zıları icrâ-yı becâyişlerini talep eylediklerinden bunlara kuvâ-yı imdâdiye gönderildi.

12 Şubat Bakü

Şehirde sükûn ve âsâyîş hüküm-fermâdır. Guvernör ahâlîye hitâben bir beyânnâme neşr ederek heyecân-âmîz şayiata i'timâd edilmemesini tavsiye eylemiştir. Ahâlînin akşam sâat sekizden sonra ikâmetgâhlarından çıkmaları muvakkaten men' edilmiş ve aksi takdîrde kendilerinden beş yüz ruble cezâ-yı nakdî alınacağı veya üç mâh müddetle hapse ilkâ olunacakları bildirilmiştir.

12 Şubat Batum

Buradaki Ermenilerle müslümânlar bu iki millet arasında Bakü'deki iğtişâşâta mûmâsil ahvâl-i elîme îkâ' etmek arzusunda bulunan bedhâhân taraflarından işâ'a olunan havâdis-i kâzibeden nâşi dûçâr-ı heyecân olmuşdur. Müslümânlar câmi'-i şerîfde edâ-yı salât etdikleri esnada câmi'-i şerîfin ber-hevâ edileceği mezhebdaşları tarafından bağıteten ihbâr edilmiştir. Teb'a-i Osmâniyyenin memâlik-i şâhâneye azîmetleri Ermeniler tarafından îkâ' edilen muâmelât-ı cebr ve şiddete bila-iltizâm haml olunuyorsa da bunun kat'iyen asıl ve esâsı yoktur. Ermeniler kendilerinin aslâ böyle bir fikir ve niyetleri bulunmadığını bildirmek üzere Devlet-i Aliyye şebenderiyle İran kârperdâzına adamlar göndermişlerdir. Bunların ifâdâtına nazaran bu şeylerin kâffesi mazinne-i sû' olan bir takım eşhâsin eser-i mefsedet ve tesvîlâtıdır. İran kârperdâzı kadar ağır isnâdâtdan teberrî için sarf-ı nakdîne-i ihtimâm ve gayret eden Ermeni heyetinin şu îzâhât-ı ciddiyesinden pek memnûn olmuşdur. İğtişâşâtın "Acara-i Ulya"ya dahi sirâyet ettiği rivâyet olunuyor.

13 Şubat Bakü

Petrol Müstahsilleri Konferansı a'zânın vürûd etmemesine mebnî küşâd olunmamıştır. Kafkasya şeyhü'l-islâmı Tiflis'den gelerek bir çok va'z ü nasîhatde bulunmuş ve Ermeni Başkilisesi'ni ziyâret eylemiş ve diğer taraftan Ermeni piskoposu dahi câmi'-i şerîfi ziyâret etmiştir. Guvernörün riyâsetinde bir îâne cem'iyeti teşkil edildi. Gazete bugün intişâr etmiştir. "Novelaro Bakü" gazetesinin tahmînine nazaran esnâ-yı iğtişâşâtda maktûl olan eşhâsin mikdârı on beş Rus Müsevî ve Gürcü ve bir dânesi Alman olmak üzere beş yüze bâliğ olmuşdur.

Bakü'de meydana gelen olaylar sebebiyle Batum'daki Ermeni amelenin Müslümanlar aleyhinde düşmanca hareket etmek üzere hazırlanmakta olduklarından Rusya Hariciye Nezareti'nde girişimlerde bulunulmasının Petersburg Sefareti'ne yazıldığı, ayrıca Rusya Devleti'nin Ermeni olaylarında zarar gören vatandaşlarından dolayı Osmanlı Devleti'nden tazminat talep etmesi üzerine Osmanlı Devleti'nin de Rusya'da zarara uğrayan vatandaşları hakkında aynı şekilde tazminat talebinde bulunma hakkı olmakla beraber bu konuda acele edilmeyip öncelikle Rusya'daki Osmanlı vatandaşlarının can güvenliğinin sağlanmasının temin edilmesi gerektiği.

Bâbıâli
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
2694

Bakü'deki vukûât sebebiyle Batum'da bulunan Ermeni amelenin müslümânlar aleyhine tehyie etmekte oldukları Batum Başşehbenderliği'nden bildirilen hareket-i hâsmânîden dolayı Rusya Hâriciye nâzırı nezdinde teşebbüsât-ı müessire ifâsı Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne yazıldığı hakkında Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin iş'âr-ı vâkı'ını hâvî tezkire-i ma'rûza-i senâverî manzûr-ı âlî buyurularak Rusya Devleti'nin Ermeni vukûâtından dolayı dûçâr-ı zarar olan teb'asiyçün tazmînât iddiâsında bulunmasına karşı bu esnâda Rusya'da dûçâr-ı tecâvüz ve taarruz olan teb'a-i Osmâniyyeden dolayı Devlet-i Aliyyece de tazmînât talebi hakkında bi'l-vâsıta arz-ı hâk-i pâ-yı âlî kılınan mütâlaa-i senâverînin şu aralık tazmînât talebi maddesi Rusların ol bâbdaki metâlibinin yeniden bahs ve dermiyânına vesîle olacağı cihetle muhtâc-ı tezekkür olduğunun ve evvel emirde müslümânların ve teb'a-i şâhânenin tecâvüzâtıdan kurtarılması esbâbının istihsâli lâzım geleceğinin ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâne teflîğini hâvî tezkire-i cevâbiye-i devletleri alındı. Bakü ve Batum ile Rusya'nın mevâki'-i sâiresinde dûçâr-ı taarruz olan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin uğradıkları zararların mikdârı tamâmıyla ma'lûm olmadığından Rusya Devleti'nden tazmînât talebi hakkında teşebbüsât-ı resmiyye icrâsı şimdilik kâbil değilse de bir hafta akdem Rusya Sefâreti tarafından i'tâ olunup Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'ya havâle edilmiş olan resmî bir notada muharrer ve mûnderic metâlib-i ma'lûmeden biri de Ermeni hâdisesinden dolayı zarar-dîde olan Rusya teb'ası için tazmînât-ı fâhişe talep ve iddiâsı olmasına nazaran âtiyen bunun tekrâr edileceği bedîhî ve o hâlde Hükûmet-i Seniyyece dahi iddiâ-yı mütekâbilde bulunmak tabîi bulunduğu şifâhen atebe-i seniyye-i mülûkâneye vukû' bulan ma'rûzât-ı âcizânem bu maksada müstenid olarak maa-mâ-fih teennî ile hareket olunması hakkında şeref-sâdir olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneye tevfiik-i hareket olunacağı derkâr olmağla hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arzı mütemennâdır efendim.

Fi 23 Zi'l-hicce sene [1]322, fi 15 Şubat sene [1]320 [28 Şubat 1905]

Sadr-ı a'zam Ferid

Bakü'de meydana gelen olaylar nedeniyle asayiş ve huzurun sağlanması amacıyla Rusya imparatorunun emriyle sıkıyönetim ilan edildiğinin Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'nden bildirildiği.

Bâbiâlî
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvan-ı Hümâyûn
120

Bakü vilâyet ve şehrinde idâre-i örfiye i'lân edildiğini mutazammın beyânnâmenin gönderildiğine dâir Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden mevrûd tahrîrât ile melfûfu tercümelere Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin ol bâbdaki tezkiresiyle beraber arz ve takdîm kılındı efendim.

Fî 17 Muharrem sene [1]323, fî 11 Mart sene [1]321 [24 Mart 1905]

Sadr-ı a'zam Ferid

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemî
Aded: 85

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Bakü vilâyet ve şehrinde idâre-i örfiyenin i'lân edildiğini mutazammın beyânnâmenin gönderildiğine dâir Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 8 Mart sene [1]905 târîhli ve yüz elli beş numarolu tahrîrât ile melfûfunun tercümelere leffen arz ve tesyîr olunmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 15 Muharrem sene 1323 ve fî 9 Mart sene [1]321 [22 Mart 1905]

Hâriciye Nâzırı bende Tevfik

دارالحدیث
مکتبہ اسلامیہ
۱۴۰

بگو ولایت و شرف از راه عرفه اید یعنی مقصد بیان نام نک گویند که در این تاریخ است و در
تاریخ اید مکتوبی ترجمه خارجی قدرت عید است ادبیا به کی تکمیل بد بزر عرصه و تقسیم فندی اقسام
صدا عظیم
۱۷

مکتوبی از حضرت مارتی

دارالحدیث
مکتبہ اسلامیہ
۸۰

بگو ولایت و شرف از راه عرفه اید یعنی مقصد بیان نام نک گویند که در این تاریخ است و در
تاریخ اید مکتوبی ترجمه خارجی قدرت عید است ادبیا به کی تکمیل بد بزر عرصه و تقسیم فندی اقسام
صدا عظیم
۱۷

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 8 Mart sene [1]905 târihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 155 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

Bakü vilâyet ve şehrinde idâre-i örfiyyenin i'lân olunduğunu mutazammın beyânnâme leffen takdîm kılındı.

Melfûf beyânnâmenin tercümesidir.

Bakü vilâyet ve şehrinde huzûr ve âsâyîş-i umûmînin iâdesine değin 18 Şubat sene [1]905 târihli emirnâme-i imparatorî mücebince idâre-i örfiyye i'lân olunmuşdur.

شماره نهمه ۸ مارش ۱۹۰۵ تاخیر سرج خار تبه سده وار اولاد ۵۵ - نومردی

نومردی ز جیدر

دارالاحیاء
و کتب مطبوعه
عراق

ماکو ولایت و شهرده اراره عوفیه ک اعلا له اولادین منضمه بی نام لقا تقسیم و لغو
ملکوف بی نام ک ز جیدر

ماکو ولایت و شهرده حضور و آسبه عوفیه ک اعاده نه د کیده ۱۸ - ۱۹۰۵ تاخیر اراره ایضوری بیضجه
اراره عوفیه اعلا له اولاد

Bakü hakiminin oğlunu tedavi etmek üzere Kızıldize Karantina doktoru Yüzbaşı Şükrü Bey'in beş gün süreyle Bakü'ye gitmesine izin verildiği.

**Nezâret-i Umûr-ı Sıhhiye
Tahrîrât Odası
Aded: 15**

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bakü hâkiminin hastalanmış olan mahdûmunu tedâvî etmek üzere Kızıldize karantinası tabîbi Yüzbaşı Şükrü Bey'in beş gün zarfında avdet eylemek üzere i'zâmına müsâade olunması mahallî İran kârperdâzlığından iltimâs edildiğini mutazammın Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'nden alınan telgrafnâmenin leffiyle iktizâsının icrâ ve inbâsını âmir 9 Nisan sene [1]321 târîhli ve on dört numarolu tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri şimdi in'ikâd eden Meclis-i Umûr-ı Sıhhiyye'de lede'l-kırâe mûmâ-ileyh Şükrü Bey'in ol vechile beş gün zarfında avdet etmek üzere Bakü'ye azîmeti muvâfık-ı hâl ve maslahat görülerek keyfiyyet telgrafla icâb edenlere bildirilmiş olduğunun cevâben huzûr-ı sâmi-i fehîmânelerine arz ve izbârı meclis-i mezbûrdan ifâde ve melfûf telgrafnâme yine matviyyen takdîm ve iâde kılınmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 20 Safer sene [1]323 ve fî 12 Nisan sene [1]321 [26 Nisan 1905]

Sıhhiye nâzırı bende Tevfik

نظام الامتحان

تجزئة نظام الامتحان
علاء
١٩٠٥

عضو یاسی حضرت عبدالعظیمی

مردم چه جا که بیدار...

با کوهانک هسته که در تو خود می تا اولی بکند از زده قول در به قرآنی طبی بود باسی شکر بکند به کوه طرفه عود تا بکند از زده از آنده مساعده
ادبی کلی برده کار برد از کفنه انجاس بر لیک تفسیر از شروع در نوشتن جلیسه نه انانده تفرقه انانده ملک لعل انفضاسن اجرا و اساسی آس و مساعده تا بکند و او در
نور دل تا که سایه جناب هدایت بکند شری انصفا را به مجلس او همیده له له لفظ او سوی الی شکر بکند او بود به کوه طرفه عود تا بکند از زده با کوه
فرقی بر افرومال و صلوات کور بیدار کیفیت تفرقه انجاس ایجا به ناره بیدار به اولی بکند هر بنا عضو یاسی انجاس لریه عرصه دار مار مجلس زبوره انانده و مسطور
تفرقه انانده به مطربا تقبیم و اعاده تفرقه انانده حضرت دل او در ک تا مسطور عرصه دار مار مجلس زبوره انانده و مسطور

صورتی که
حرفی که

Bakü'de Ermenilerle Müslümanlar arasındaki çatışmaların devam edip Rus askerlerinin de çatışmalarda top kullanmaya devam ettiği, meydana gelen hasarın üç yüz milyon rubleyi geçtiği, bütün petrol kuyularının harap olduğu, Batum'un da tehdit altında olduğundan guvernör tarafından ahaliye silah dağıtmaya başladığına dair Batum Başşehbenderliği'nden gönderilen telgraf-name.

Bâbîâlî
Tercüme Odası
Numaro: 261

Mütercim: Bende Mehmed Agah, fi 27 Ağustos sene 1321 [9 Eylül 1905]
Nev'-i tercüme: Batum Başşehbenderliği'nden telgraf

Nezârete fi 9 Eylül sene [1]905

Bakü'de kitâl devam etmekte ve asâkir top isti'mâl etmektedir. Hasârât üç yüz milyon rubleyi mütecâvizdir. Petrol kuyularının cümlesi harâb olmuşdur. Kafkasya heyecan içinde ve Batum taht-ı tehâdde bulunduğundan Governör her bir ihtimâle karşı tüfenk tevzi' ediyor.

باب عالی نمبر اولوسی نومبر	نمبر	سم	نوع زجر
۶۱	اعضو کلاسی ۱۳ ۶۷	۱۳	باطلیم باسه رتبه کلاسی ۱۹۰۰ تقدان
<p>سنة ۱۹۰۰</p> <p>با کوه قنار و امام تیکه و عمار طایفه استقامتیکه در - و بهرین معنی در - بزرگ قید زنده جدید فدا با اولست - و باطلیم حقتی ۶۷ بر بلند سفینه بعد در نوز - ه با خاران این صیور زیاده فقفایه هیجا ریخه اهدام قاسم نقاشی تدریس یاری</p>			

2 Eylül 1905 günü Bakü ve Soçi'de Ermenilerle Müslümanlar arasında çarpışmalar meydana geldiği ve duruma Rus askerlerinin müdahale etmesi sonucu çok sayıda yaralı ve ölü meydana geldiğinin Batum Başşehbenderliği'nden bildirildiği.

Bâbîâlî
Tercüme Odası
Numaro: 260

Mütercim: Bende Mehmed Agah, fi 27 Ağustos sene 1321 [9 Eylül 1905]
Nev'-i tercüme: Batum Başşehbenderliği'nden telgrafnâme

Nezârete fi 8 Eylül sene [1]905

Ermenilerle müslümânlar beyninde şehr-i hâl-i Rûmî'nin yirmi ikisinde Bakü'de kîtâle başlanılmış olduğu gibi "Soçi'de dahi kîtâl vukû'a gelmiş ve asâkir işe müdâhale ederek bir hayli kesân maktûl ve mecrûh olmuştur.

Bakü'de devam eden çarpışmalarda Rus askerlerinin ahaliye karşı top kullanmakta olduğu, meydana gelen hasarın 300.000.000 rubleyi geçtiği, bütün petrol kuyularının harap edildiği, Batum'un da tehdit altında olduğundan guvernörün her ihtimale karşı ahaliye tüfek dağıttığının Batum Başşehbenderliği'nden bildirildiği.

Bâbiâli
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvan-ı Hümâyûn
1421

Bakü'de kıtâl devâm etmekde ve asker top isti'mal eylemekde olup hasârâtın üç yüz milyon rubleyi mütecâviz ve kuyuların cümlesi harâb olduğuna ve Kafkasya heyecân içinde ve Batum taht-ı tehdîdde olmasına mebnî guvernörün her ihtimâle karşı tüfenk tevzî' eylemekde bulunduğuna dâir Batum Başşehbenderliği'nin tercümesi Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin ol bâbdaki tezkiresiyle beraber arz ve takdîm kılını efendim.

Fî 10 Receb sene [1]323, fî 28 Ağustos sene [1]321 [10 Eylül 1905]

Sadr-ı a'zam Ferid

Bâbiâli
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 2012

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemînleridir

Bakü'de kıtâl devâm etmekde ve asâkir top isti'mâl eylemekde olduğunu ve hasârât üç yüz milyon rubleyi mütecâviz olup kuyuların cümlesi harâb olduğunu ve Kafkasya heyecân içinde ve Batum taht-ı tehdîdde bulunduğundan guvernörün her bir ihtimâle karşı tüfenk tevzî' etmekde olduğunu müş'ir Batum Başşehbenderliği'nden vârid olan 9 Eylül sene [1]905 târihli telgrafnâmenin tercümesi leffen takdîm kılınmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Receb sene 1323 ve fî 27 Ağustos sene [1]321 [9 Eylül 1905]

Hâriciye Nâzırı bende Tevfik

Bâbiâli
Dâire-i Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 9 Eylül sene [1]905 târihiyle Batum Başşehbenderliği'nden vârid olan telgrafnâmenin tercümesidir.

Bakü'de kıtâl devâm etmekde ve asâkir top isti'mâl eylemekdedir. Hasârât üç yüz milyon rubleyi mütecâvizdir. Kuyuların cümlesi harâb olmuştur. Kafkasya heyecân içinde ve Batum taht-ı tehdîdde bulunduğundan guvernör her bir ihtimâle karşı tüfenk tevzî' ediyor.

Ermenilerin Azerbaycan'ın Bakü ve Şuşa şehirlerinde yapmakta oldukları Müslüman katliamından dolayı Tiflis'teki Müslüman ahalinin aynı duruma maruz kalmamak için önce İran şahından eğer olumlu netice alamazlarsa Osmanlı padişahından yardım talebinde bulunma kararı aldıklarının Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden bildirildiği.

Bâbîâlî
Tercüme Odası
Numaro: 258

Mütercim: Bende Mehmed Agah, fi 26 Ağustos sene 1321 [8 Eylül 1905]

Nev'-i tercüme: Ermenilerin "Şuşa" ile Bakü'de müslümânları katletmekte olmalarından dolayı vukû' bulan ictimâât neticesine dâir.

Nezârete fi 7 Eylül sene 1905 Tiflis Başşehbenderliği'nden telgrafnâme

Fî 19 [Eylül sene 1905]

Ermeniler "Şuşa" ile Bakü'de müslümânları katl ve itlâf etmekde olduklarından burada ahâl-i İslâmiyye miyânında bir takım ictimâât akd olunmasına ve bu ictimââtta hâzırûndan ba'zıları Rusya Hükûmeti'nin kendilerini sûret-i mükemmelede müsella bulunan Ermenilerin taarruzâtına ma'rûz bırakmakta olmasına mebnî himâye-i lutf-i sâmilelerini taleb ve istirhâm etmek üzere zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî ile İran şâhı hazretlerine telgrafnâmeler takdîmini teklîf eylemişlerdir. Hitâm-ı ictimââtta evvel emirde imparator hazretlerine bir telgrafnâme irsâl olunmasına ve şâyed haklarında lâzime-i adâlet ve eser-i himâyet olunmayacak olursa ol vakit merâhim ve eşfâk-ı hazret-i pâdişâhîye mürâcaat edilmesine karar verilmiştir.

اولادك شونسا ايد باكورده ساماندي قتل انكوره اولادكده كوردوي قورعيريز اجهامان نجده نوز	نوع زير	صبح	مذموم قورعيريز ۱۳۶۱	باب عالی زير ادراس نومرد ۵۸ ۶۶
تفاسيس باسه شينز بكنده بي تدافنه ۱۹۰ اولادكده شونسا ايد باكورده ساماندي قتل انكوره اولادكده كوردوي قورعيريز اجهامان نجده نوز	نوع زير	صبح	مذموم قورعيريز ۱۳۶۱	باب عالی زير ادراس نومرد ۵۸ ۶۶

Ermenilerin Şuşa köylerinde saldırılara devam ettiği, ölü ve yaralı sayısının 200 olarak tahmin edildiği ve bir o kadar da evin yandığı, Bakü'de ise 20 Ağustos tarihine kadar Ermenilerce katledilenlerden 270'inin Müslüman 130'unun da diğer milletlerden olduğunun tespit edildiği ve petrol kuyuları ile havuzlarının da ateşe verildiği ve fabrikaların yakıldığından hasar miktarının tahmin edilemediği, Balahani'nda ise ahaliye asker tarafından top kullanıldığına mahallî gazetelerin haberlerinden anlaşıldığına dair Tiflis Osmanlı Başşehbenderliği'nden gönderilen tahrirat.

Bâbiâlî
Tercüme Odası
Numaro: 288

Mütercim: Bende Nureddin, fî 7 Eylül sene 1321 [20 Eylül 1905]
Musahhih: Bende Mustafa, fî 12 Eylül sene 1321 [25 Eylül 1905]
Nev'-i tercüme: Şuşa şehri ile civârında vukû' bulan iğtişâsâta dâir.

Hâriciye Nezâreti'ne 7 Eylül sene 1905 Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 118 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

Fî 19 [Eylül sene 1905]

Düнкü târîhli ve 117 numarolu tahrîrât-ı âcizâneme zeyldir.

İş'ârât-ı telgrafiyeye nazaran Ağustos'un yirmisinden beri "Şuşa" şehrine nisbetle hâl-i sükût hüküm-fermâ ise de civâr karyelerde müsâdemât devam etmektedir. Maktûlîn ve mecrûhînin adedi iki yüz tahmîn olduğu gibi ol mikdâr da hâne muhterik olmuştur. Kafkasya resmî gazetesi Governor Paramezoski'nin mecrûh olduğu hakkındaki havâdisi tezkîb ediyor. Nefs-i Bakü'de Ağustos'un yirmi ikisine kadar maktûlînin adedi iki yüz yetmiş müslüman ve yüz otuz milel-i muhtelif efrâdından ibâretidir. Dün müsâdemâta nihâyet verilmiş ise de akşam üzerine tüfenk atışı daha şiddetle başlamıştır. Harîk her taraftan icrâ-yı tahrîbât etmekde olup hânelerden başka üç yüzü mütecâviz petrol kuyusu ile bir çok petrol havuzları ve fabrikaları tu'me-i lehîb olmuştur. Mikdâr-ı hasârât gayr-i kâbil-i tahmîndir. Cerâid-i mahalliyenin beyânâtına nazaran "Balahani"da asker tarafından top isti'mâl olunmuştur. Emr ü fermân.

باب عالی تبریز اوقاف نومرد	مردم نورالدین	مصحح ۱۳۰۱	شماره نوع زبر	شماره شماره
----------------------------------	------------------	--------------	------------------	----------------

خارجی شماره ۷ کتبخانه تاجیک فلسفه تبه شهید گنده در دادگاه ۱۱۸ بدو ما تحریر کرده ایم

۱۹۴

دو کتاب تاجیک و ۱۷ مددوی تحریر شده است و در
استفاده آنها تفاوتی در کتابها اختراع نکرده ایم
چون اولم آمده بود و در باره مدارک آنجا نوشته است
دره ای که در میان تاجیکان که از مقدار ده خانه موقوفه شده
برای خریدن خود در آنجا از روی یک موقوفه تاجیکان که در آنجا
با کوره اختراع نکرده است و موقوفه شده است
موقوفه در عبارت دوم کتابها از علم اوزنه تفکیک شده است
باید که در هر طرفه ای که در آنجا آمده است از روی
تبدول قیمت آن آینه بر روی جدول معرفی و در باره طرز
اجرای آن و نحوه خرید و فروش آنجا آمده است
در هر طرفه ضمیمه استعمال از روی

Bakü'de Ermenilerle müslümanlar arasında bir süredir devam etmekte olan çatışmaların sona erdiği, ekonomik olarak kaybın 150.000.000 ruble olarak tahmin edildiği, depolarda bol miktarda petrol olduğunun Tiflis Başşehbenderliği'nden bildirildiği.

Bâbiâli

Dâire-i Sadâret

Âmedî-i Dîvan-ı Hümâyûn

1736

Bakü'de ahvâlin kesb-i sükûn eylediğini ve ifâdât-ı sâireyi havî Tiflis Başşehbenderliği'nden alınan tahrîrâtın tercümesi Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresiyle beraber arz ve takdîm kılındı efendim.

Fî 19 Şa'bân sene [1]323, fî 5 Teşrîn-i evvel sene [1]321 [19 Ekim 1905]

Sadr-ı a'zam Ferid

Bâbiâli

Dâire-i Hâriciye

Mektûbî Kalemî

Aded: 2401

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemînleridir

3 ve 10 Şa'bân sene [1]323 târîhli tezâkir-i âcizîye zeyldir. Bakü'de ahvâlin kesb-i sükûnet etdiğini ve Bakü'de petrol gazı ihrâcâtı şirketlerinin reîsi tarafından i'tâ olunan rapora nazaran şimdîye değin vâki' olan zâyîâtın yüz elli milyon ruble tahmîn olunmakda idiğini ve i'mâlâthâne ve fabrikaların müceddeden inşâsı dokuz veya on iki ay kadar bir zamana muhtâc olup depolarda külliyetli petrol bulunduğu cihetle fiyat pek az tezâyüd edecek ise de teshîn için isti'mâl edilmekte olan petrol yağının fâhiş fiyatla bile tedârîki müşkil olacağını mutazammın Tiflis Başşehbenderliği'nden bu kere vârid olan 12 Eylül sene [1]905 târîhli tahrîrâtın tercümesi leffen takdîm kılınmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Şa'bân sene [1]323 ve fî 3 Teşrîn-i evvel sene [1]321 [17 Ekim 1905]

Hâriciye Nâzırı bende Tevfik

Bâbiâli

Dâire-i Hâriciye

Tercüme Odası

Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 12 Eylül sene [1]905 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 119 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

Şehr-i hâlin yedisi târîhli ve yüz on dokuz numarolu tahrîrât-ı âcizâneme zeyldir.

Bakü'den vârid olan son haberlere nazaran ahvâl kesb-i sükûnet etmektedir. Bakü petrol gazı ihrâcâtı için teşekkül eden şirketlerin meclis-i reîsi Mösyö "Pipe" tarafından i'tâ olunan rapora nazaran şimdîye değin vâki' olan zâyîât yüz elli milyon ruble tahmîn olunuyor. İ'mâlâthâne ve fabrikaların müceddeden inşâsı dokuz veya on iki ay kadar bir zamana muhtâcdır. Depolarda külliyetli petrol bulunduğu cihetle fiyat pek az tezâyüd edecek ise de teshîn için isti'mâl olunmakda olan petrol yağının fâhiş fiyatla bile tedârîki müşkil olacaktır. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

دارالحدیث
مکتبہ اسلامیہ
۱۷۴۶

ما کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
جید سنه نزه سید برار محمد و تقیم فندی فیم اسعاده ۱۹ صده اعظم
۱۹

دارالحدیث
مکتبہ اسلامیہ
۱۹۰۱

عده اولی جمله صده اعظم

مددیه اولی جمله
۱۰ و ۱۱ صده اعظم تا فیم نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
اولی جمله نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
و با اولی جمله اولی جمله نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
نقد باقیه نامه فیم نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
تقدیم اولی جمله صده اعظم ۱۷ صده اعظم تا فیم نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر

دارالحدیث
مکتبہ اسلامیہ
۱۷۴۶

خارجیه نظر انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
خبر بندن زجر می خارج نظر

شیر حلاله بیس ما بعلو و بوز اوده طفقو - نومردلو خبر بندن زجر می خارج نظر
ما کورده دار و اودیه حورله خبره لره نظر احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
ایده سرتکونک مجلس بیس بیس بیس - طرفنده اعده اولی جمله نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
بوز الفی بیس بوز فیم اولی جمله نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
بر زمانه محتاجه دیولورده کلینی بوزول بولنی بجه فیم نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر
اولی جمله نقت باغنه فاصه فیم نزه عکریه و کورده احوال کسکوتی ایله و افادیه ساری و هادی نفیس باسه سینه کندنه انانه خبر بندن زجر می خارج نظر

II. Abdulhamid Han'a yapılan suikast girişiminde ismi geçen ve Bakü'de müstahdem bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nden bildirilmiş olan Leon Paşaliyan adlı şahsın tevkif edilip İstanbul'a gönderilmesi için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüsatta bulunması için Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'ne tebligat yapılması.

Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemi

Târîh-i tebyüz: 25 Receb 1323, 12 Eylül 1321 [25 Eylül 1905]

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

24 Receb sene [1]323 târîhli ve 2171 numarolu tezkire-i devletlerin cevâbıdır. Cinâyet-i mel'ûnâne-i ma'lûmenin tertîbinde zî-medhal ve el-yevm Bakü'de müstahdem bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nden bildirilmiş olan Leon Paşaliyan nâm şahsın bi't-tevkîf Dersââdet'e i'zâmı için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüsât îfâsı için Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne vesâyâ icrâsı münâsib görülmüş olmağla iktizânın serîan îfâ ve inbâsına himmet.

Mahkeme-i Temyüz Başmüdde-i Umûmu Atûfettü Cemal Beyefendi Hazretlerine Cinâyet-i mel'ûnâne-i ma'lûmenin tertîbinde zî-medhal ve el-yevm Bakü'de ameliyyât-ı hafriyye icrâ eden bir Fransız şirketi nezdinde müstahdem bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nden ahîran bildirilmiş olan Leon Paşaliyan nâm şahsın bi't-tevkîf Dersââdet'e i'zâmı için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüsât îfâsı Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne yazılmış olmağla beyân-ı hâl siyâkında tezkire.

Bâbîâlî

**Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded:2171**

Huzûr-ı Sâmî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Hakkında tahkîkât icrâsı mukaddemâ Tiflis Başşehbenderliği'ne tavsiye ve iş'âr olunan "Leon Paşaliyan"ın bulunduğu mahalli haber aldığı ve merkûmun el-yevm Bakü'de burgu ile ameliyyât-ı hafriyye icrâ eyleyen Fransız şirketinde müstahdem ve kendisi komita reîsi olup cinâyet-i mel'ûnâne-i ma'lûmenin tertîbinde zî-medhal bulunduğunu mevsûkan istihbâr eylediğini mutazammın Tiflis başşehbenderinden bu kere cevâben alınan 24 Eylül sene [1]905 târîhli ve 867 numarolu telgrafnâmenin tercümesi leffen takdîm kılınmış ve merkûmun bi't-tevkîf Dersââdet'e i'zâmı için Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüsât-ı müessire îfâsı zımında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne telgrafla vesâyâ icrâsı münâsib görülmekte ise de nezd-i sâmî-i Sadâret-penâhîlerinde dahi tensîb buyurulduğu takdîrde iktizâ-yı hâlin îfâ ve emr ü inbâsı menût-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Receb sene [1]323 ve fî 11 Eylül sene [1]321 [24 Eylül 1905]

Hâriciye Nâzırı
Bende Tevfik

Revan'ın Aleksandropol kazasının Cancı adlı Ermeni köyüne un satmak için giden yirmi yedi Müslüman köylüden yirmi üçünün Cancı köyünde Ermenilerce katledildiği, dördünün ise kaçarak kurtuldukları.

Bâbîâlî
Tercüme Odası
Numaro: 361

Mütercim: Bende Edhem Rahmi, fi 25 Teşrîn-i sene 1321 [7 Kasım 1905]

Musahhih: Mazhar, fi 2 Teşrîn-i sâni sene 1321 [15 Kasım 1905]

Nev'-i tercüme: Revan Eyâleti dâhilinde bir Ermeni karyesine un götürmekte olan müslümânların katl edildiklerine dâir

Hâriciye Nezâreti'ne 23 Teşrîn-i evvel sene [1]905 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 133 numarolu tahrîrâtın tercümesidir.

"Korlu", "Siral" ve "Arçut" karyeleri ahâlî-i İslâmiyyesinden yirmi yedi kişi Eylül'ün yirmi yedinci günü kurâ-yı mezkûra misillü "Revan" Eyâleti'ne tâbi' "Aleksandropol" kazâsına muzâf olan "Cancı" nâm Ermeni karyesine azîmet etmişler ve ferdâsı günü bunların içinden yalnız dört kişi refiklerinin ahvâli neye müncer olduğunu bilmeksizin firârla karyelerine avdet edebilmişlerdir. İşbu müslümânlar "Cancı"da bulunan Ermenilere fûrûht etmek üzere arabalara tahmîlen un götürmekte imişler. Köye takarrüblerinde bir takım Ermenilere tesâdüf etmeleriyle Ermeniler bunlara unlarını satın almağı teklîf ve fakat köye üçer üçer girmelerini talep etmişlerdir. Müslümânlar bu şartı kabûl ederek karye-i mezkûreye üçer üçer azîmet eylemişlerdir. Hâlbuki köye dâhil olan müslümânlar birbirini müteâkib katl edilmiş ve sona kalan dört kişi tûl müddet intizârdan sonra arkadaşlarından hiçbirinin gelmediğini görüp şübhelenerik kemâl-i telâş ile firâr etmişlerdir.

Ermenilerle Kazakların Nahçıvan ve Osmanlı hududuna yakın yerlerde üç yüz Müslümanı katledip evlerini yağmalayıp yaktıkları; bölge ahalisinin Osmanlı Devleti'nin yardımını talep etmekte oldukları.

**Bâbîâlî
Tercüme Odası
Numaro: 418**

Mütercim: Bende Ferhad, fi 17 Kânûn-ı evvel sene 1321 [30 Aralık 1905]

Musahhih: İsmail, fi 17 Kânûn-ı evvel sene 1321 [30 Aralık 1905]

**Hâriciye Nezâreti'ne 30 Kânûn-ı evvel sene [1]905 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden
Tahran tarîkiyle vârid olan 974 numarolu
telgrafnâmenin tercümesidir.**

Bin dürlü mehâlik ve muhâtarâtı iktihâm ile buraya muvâsalat eden teb'a-i Osmâniyyeden otuz dokuz amelenin ifâdelerine göre Ermenilerle Kazaklar ahâlî-i İslâmiyyeden üç yüz kişiyi katl ve itlâf ve bunların Nahçıvan şehriyle şeh-i mezkûrun hudûd-ı hâkânîye civâr olan mahallerinde kâin hânelerinin kâffesini nehb ve ihrâk eylemişlerdir. Ahâlî-i İslâmiyye Saltanat-ı Seniyye'nin himâyesini tazarru' ve istirhâm ediyorlar.

Bakü alimlerince Bakü kadısı vasıtasıyla tab ve telif edilen Keşfü'l-hakâyık adlı Türkçe lisanıyla basılmış üç ciltten oluşan tefsir kitabından bir takımını Padişaha takdim etmek ve Bakü Cemiyet-i Hayriyye-i İslâmiyye adına bağlılık ve sadakat beyan üzere cemiyet azasından Bakü Mekteb-i İdadi muallimi Ahund Yusuf Talibzade Efendi'nin Dersaadet'e gönderildiği.

Bâbiâlî
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvan-ı Hümâyûn
1230

Bakü ulemâsı taraflarından vilâyet kâdîsı vâsıtasıyla te'lif ve tab' olunan Keşfü'l-hakâyık nâmında üç cildten ibâret tefsîr-i şerîfi huzûr-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhîye ref' ve i'lâ eylemek ve Bakü Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyyesi nâmına arz-ı ubûdiyet ve sadâkat etmek üzere cem'iyet-i mezkûre a'zâsından mahallî mekteb-i i'dâdîsi muallimi Ahund Yusuf Talibzâde Efendi'nin Dersaadet'e i'zâm olduğunu mutazammın cem'iyet-i mezkûre reîsi Hacı Zeynelabidin Takiyof tarafından Tiflis Başşehbenderliği'ne gönderilüp bâ-tahrîrât Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne irsâl kılınan varaka nezâret-i müşârun-ileyhânın tezkiresiyle arz ve takdîm kılındı efendim.

Fî 25 Cumâde'l-âhire sene [1]325, fî 23 Temmuz sene [1]323 [5 Ağustos 1907]

Sadr-ı a'zam Ferid

Bâbiâlî
Dâire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
Aded: 1262

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bakü ulemâsından vilâyet kâdîsı vâsıtasıyla bu kere te'lif ve tab' etdirilen üç cildten ibâret Keşfü'l-hakâyık nâmındaki tefsîr-i şerîfi huzûr-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhîye takdîm eylemek ve Bakü Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyyesi tarafından arz-ı ubûdiyet ve sadâkat etmek üzere cem'iyet-i mezkûre a'zâsından mahallî mekteb-i i'dâdîsi muallimi Ahund Yusuf Talibzâde Efendi'nin Dersaadet'e i'zâm olduğunu mutazammın cem'iyet-i mezkûre reîsi Hacı Zeynelabidin Takiyof tarafından Tiflis Başşehbenderliği'ne irsâl ve oradan bâ-tahrîrât isbâl olunan varaka leffen takdîm kılınmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Cumâde'l-âhire sene 1325 ve fî 21 Temmuz sene [1]323 [3 Ağustos 1907]

Hâriciye Nâzırı bende Teflik

Bakü'de Cem'iyet-i Hayriyye ve Neşr-i Maârif-i Sadrî rütbe-i bâlâ ricâlinden Hacı Zeynelabidin Takiyof
24 Şehr-i Cumâde'l-ûlâ sene 1325 [6 Temmuz 1907]
Şehr-i Bakü

Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ceneral konsülü saâdetlü beyefendi hazretlerine

Saâdetlü efendimiz!

Bu hâle çün Rusya müslümânlarının arasında Türk lisânında kelâmu'llah-ı şerîfin bir tefsîri bulunmadığından bu âhir vakitlerde Bakü ulemâlarından vilâyet kâdîsı vâsıtasıyla üç mücellid üzere Keşfü'l-hakâyık nâmında bir tefsîr te'lîf etdirüp tab'ına muvaffakiyet hâsıl oldu.

Ve'l-hâl Bakü Cem'iyet-i İslâmiyyesi tarafından işbu tefsîrdən bir takım husûsî olarak huzûr-ı bâhirü'n-nûr-ı Hilâfet-penâhîlerine takdîm etmek arzusundayız.

Ve işbu muvaffakiyet ve vazîfeyi icrâ etmek için ve Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyyemiz tarafından huzûr-ı celîl-i şehriyârilerine arz-ı ubûdiyet ve hissiyât-ı kalbiyye-i sâdikânelerimizden tercümân olmak maksadıyla Bakü Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyyesi tarafından Cem'iyet-i Hayriyye a'zalarından ulûm-ı Arab müderrisi Mekteb-i İ'dâdî Muallimi Ahund Yusuf Talibzâde Efendi merkez-i hilâfet-i uzmâ olan Dersaâdet'e revâne olunur.

Fevka'z-zikr ahvâlâtı huzûr-ı âlîlerinize ma'lûm idüb de mûmâ-ileyh efendi işbu maksad üzere merkez-i hilâfet-i uzmâya azîmetini telgrafıyla ihbâr buyurmanızı recâ ederiz.

Cem'iyet-i Hayriyye-i İslâmiyye Sadrî

Bakü Müslümân Cem'iyet-i Hayriyye İdâresi
İnnallâhe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsâni ve îtâi zi'l-kurbâ ve'l-yetâmâ ve'l-mesâkîn

باکوده جمعیت غیر مسلمین

رتبه بالا جانان

عاجی زین العابدین

تقیوف

۲۴ شهریور ۱۳۲۵

شماره ۱

دولت عبد شهابه جنرال قوسونی سعادتو یک افندی همزین

۱ سعادتو افندی

بوجاه جن روسیه سلطانک آرسنده ترکس ننده لمام ادر شرفک برقیسیری بونما نندن
بر آخر وقتده باکو علاننک ولایت تاغیسی اعلی سید اوج حمله اوزره کشف تحقیق نامنده بر سر
توقانین

ایند بروب طبعه موافقت حاصل اولدی .

و الحال باکو جمعیت اسلامیسی طرفدن ایشو تفسیرن بر طاقم خصوصی اولارن حضور با ایشو تفسیر

تقدیم ایشو آرزو سنده بیز .

ایشو موافقت و تبلیغنی اجرا ایشو کیچون و جمعیت غیر مسلمین طرفدن حضور بیلن ایشو ایشو تفسیر
و حساب قلبیه صادفانه ایشو ترجمان اولماق مقصد بیله باکو جمعیت غیر مسلمین طرفدن ایشو تفسیر

عضواندن علوم پر مدنی کتب ایشو ایشو آخوندو کشف الیاده افندی مرکز خلافت نظام اولان
در سعادت روانه اولنور .

وق الذکر الاحاق حریزنا ایشو که معلوم ایدوبده موی ایشو ایشو مقصد اوزره مرکز خلافت نظام ایشو تفسیر

تکرافیه اجبار پور شکر ایجا ایدرز

جمعیت غیر مسلمین

[Handwritten signature]

Azerbaycan'ın muteber kişilerinden olup Osmanlı Devleti tabiiyetine geçmek isteyen Seblar'ın vatandaşlığa kabulüyle kendisi ve ailesine İran hududundan uzak bir bölgede arazi tahsis edilmesi.

Meclis-i Vükelâ müzâkerâtına mahsûs zabıt varakasıdır
Târîh: 1 Zi'l-hicce sene [1]325, 23 Kânûn-ı evvel sene [1]323 [5 Ocak 1908]

Hülâsa-i Meâli

Azerbaycan mu'teberânından Seblar nâm kimse haysiyet ve i'tibârı derecesinde nâil-i âtifet-i seniyye olması te'mîn olduğu takdîrde gelüp dehâlet edeceğinden bu yolda te'mînât gösterilmesini bi'l-vâsıta Şemdinan Kâimmakâm Vekâleti'ne ihbâr eylediği ve Rumiye'de nüfûz-ı hükûmetin fıkdanından nâşî diğer müteneffizânın dahi bu fikirde buldukları beyânıyla istifsâr-ı mu'âmeleyi hâvi Van Vilâyeti'nden gelen 18 Kânûn-ı evvel sene 1321 târîhli telgrafnâme kırâet olundu.

Karârı

Mûmâ-ileyh tâbi'iyet-i Saltanat-ı Seniyye'de bulunmak arzusuyla geldiği hâlde tervîc-i istid'âsı şân-ı âlîye muvâfık olacağından emsâli gibi kendisine ve âilesine İran hudûduna uzakça mahallerde arâzî-i münâsibe irâesiyle iskânına müsâ'ade ve bu sûretle hakkında âsâr-ı himâyet ibrâz olunacağıının kendisine tebliğ etdirilmesinin vilâyet-i mezkûreye cevâben telgrafla iş'ârı tezekkür kalındı.

İmzâlar

جلد و صفحه		<p style="text-align: center;"><u>حاضر بولنا نه زوات قمامک اسامی</u></p>		سندنامه رقم	
مجلسك كشافی				تاریخ	
تاریخ	صفحه			روز	ماه
<p>مذکره اولنا نه شماره سند و در ذلک توابعه خصوصه عالی با بیانی و روان اول سنجا و تو نوموسی و کلام مولی تاریخی و ملفوفانی رسمی قانع قطع اولینی</p>					
تاریخ جواله پستی		اوراق و طبعی نوموسی		تعداد ملفوفانی	
روم		عرب			
<p>خصوصه عالی</p>					
<p>از برای تمامه مفرا تدم سبلا نام تیمه صیت و اعتباره درجه سنده الماعطف سید اولی تا مبه اولینی تقصیر کلوب دعات ایدر جکذنه بو بوده تا مینات کومر لیس الواسطه سیدیه قائم مقام و دانسته اخبار ایلدیکی در دیرده نظر حکومتک فضا تدا نسکی دیگر مستفانک رض بو فکر بو لند قاری بیانیله استفا معامه حادی و اوله سنده کلامه ۱۸ بو لند لیس تاریخی ملفوفانم ذلک اولدی</p>					
<p>تکذراتی</p>					
<p>مومی اربا بعیت لظن سینه بو نومور از وسیله کلمه کی حاله تریج استغاک شام عالی م مواخه اولر جفته امثالی که لندینه دعایند ایرانه حدودینه اولر قبح مملکه اراضی مناسبه ازم سید اسطانه معاره و بو صورتله فقهه آثار صحیبات ابر اولر جفته کندیسه بیلع ایدر دولت مذکوریه جوایاندر افلا شعاری تذکر ذلک</p>					
<p>محمد علی قزوینی</p>		<p>محمد علی قزوینی</p>		<p>محمد علی قزوینی</p>	
غیبه سوره مخصوصه امضا کلمی		امدی معاذتله مخصوصه امضا کلمی		امدی معاذتله مخصوصه امضا کلمی	
تاریخ		تاریخ		تاریخ	

Rusların Sarıkamış, Erivan, Culfa ve Nahçıvan taraflarına büyük bir askeri yığınak yapmakta olduğu ve asker sayısının 100.000'i bulunduğu gibi bol miktarda cephane ve erzak nakliyatı yaptığının Tiflis Başşehbenderliği ile Petersburg Sefaret-i Seniyyesi'nden bildirildiği.

**Bâbîâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded**

Hâriciye Nezâreti'ne 29 Mart sene [1]908 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 216 numarolu tahrîrâtın tercümesi sûretidir.

Kafkasya'daki harekât-ı askeriyyeden bâhis olan 7 Mart sene [1]908 târihli telgrafnâme-i âcizâneme zeyldir.

Rusya'dan Kafkasya'ya külle yevmin sunûf-ı muhtelifeye mensûb asâkir ile her nevi' levâzım ve mühimmât-ı harbiyye ve erzâk ve me'kûlât vürûd etmekde ve işbu asâkirin kâffesi hudûd-ı hâkânî ile hudûd-ı İraniye cihetlerine ve ezcümle "Sarıkamış" "Erivan" "Culfa" ve "Nahçıvan"a sevk edilmektedir. Herkes Devlet-i Aliyye ile karîben muhârebe edileceğinden bahs etmekde ve hudûdda mütehaşşid asâkirin mikdârı yüz bin kişi tahmîn olunmaktadır. Hattâ pek yakın zamanda Kafkasya'daki asâkirin cümlesi seferber hâline vaz' olunacağı mervîdir. Şurasının da ilâveten arzını vazîfeden addeylerim ki Ermeni fesedesi mütemâdiyen memâlik-i şâhâneye azîmet etmekde ve merkûmûn Rusya Hükûmeti'nce himâye ediliyor gibi görünmektedir. Kafkasya'da mukîm teb'a-i müslime-i şâhâneye gelince bunların cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den i'zâm buyurulmuş hafiye me'mûrları olmalarından şübhe edildiğinden haklarında ona göre muâmele olunmaktadır. Ezcümle teb'amızdan bir çokları tevkif edilmiş ve hatta ba'zıları da Rusya toprağından ihrâc ve teb'id olunmuştur.

**Bâbîâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded**

Hâriciye Nezâreti'ne 7 Mart sene [1]908 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'den vârid olan telgrafnâmenin tercümesi sûretidir.

Burada ekîden deverân eden şâyiâta nazaran külle yevmin Sarıkamış ve Culfa mevki'lerine mikdâr-ı küllî piyâde süvârî ve topçu asâkiri ile erzâk ve mühimmât-ı harbiyye sevk ve irsal olunmakta imiş.

Bâbiâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 24 Şubat sene [1]908 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'den vârid olan 198 numarolu tahrîrâtın tercümesi sûretidir.

Hudûda asâkir sevk ve irsâlından bâhis olan dünkü târihli telgrafnâme-i âcizâneme zeyldir. Cerâid-i mahalliye ile neşr olunan tekzîbnâmelere rağmen bütün ahâlî-i belde sevkîyât-ı askeriyyeden bahs ediyorlar. Hattâ cereyân-ı ahvâle vukûf-ı tâmmı bulunan ba'zı zevât Viladikafkas târikiyle Rusya'nın içeri taraflarından vürûd eden dört bini mütecâviz Kazak askerinin zâten (Aleksandropol dâhilinde kâin) Gümrü mevki'inde bulunduğunu ve karîben birkaç batarya sahrâ topunun vürûduna intizâr edilmekte olduğunu bendenize beyân eylemişlerdir. Fakat bu asâkir hudûd-ı İraniye için mü yoksa hudûd-ı hâkânî için mü cem' ve tahşid ediliyor burası mechûldür. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bâbiâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 23 Şubat sene [1]908 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'den vârid olan telgrafnâmenin tercümesi sûretidir.

Şehr-i hâlin ibtidâsından beri Rusya'nın içeri taraflarından vürûd eden dört bini mütecâviz Kazak askeri Gümrü'ye sevk ve i'zâm olunmuş ve karîben mahall-i mezkûra birkaç batarya dağ topu gönderilmesi mukarrer bulunmuşdur.

 خاریفتہ ۷۷ ساطح ناخید نفیسی باسمہ شہزادہ وارڈنہ ۱۹۸۱ ہندو
 خزانہ زخمی صورتہ

 دارالعلوم حقاہیہ
 لاہور

حدودہ عارضہ وایکدنہ باضاموہ روی ناخید نفیسی عہدہ زخمی
 جہد مجاہد نر اولانہ شہیدوارہ عمامتہ اھالی جہد سو قیات عہدہ دہ جہد ای پورہ
 اھلہ وقوف تھن بونانہ بعضہ زوات ولادی قفقسی لریقید روسیہ نیک اجری لرفندہ وروایہ
 ریبیہ تجاوز قزاق عہد نیک زانا (اساندرویل رھنک مانہ) کورو مرقعہ بولنہنی وریبا
 قیاس بہریمی طرنیک ورو دینا نقرا یلک اولرھنی خبہ کرہ یارہ عہدہ فقط بو عاکر حدود
 ایلیہ ایجینی برقعہ حدودا قانہ ایجینی صبح وختی ایلیہ بولرسی بولرہ اروفنہ عہدہ لہ اولرہ۔

 خاریفتہ ۷۷ ساطح ناخید نفیسی باسمہ شہزادہ وارڈنہ خزانہ
 زخمی صورتہ

 دارالعلوم حقاہیہ
 لاہور

شہ عاکر ایلیہ روسیہ نیک اجری لرفندہ وروایہ درجہ تجاوز قزاق عہدہ لہ کورو بونہ
 داغلم اولرہ وریبا سونلرہ قیاس بہریمی طرنیک کورنہنی بقدر بولنہنی۔

Bâbiâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 7 Şubat sene [1]908 târihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 37 numarolu tahrîrâtın tercümesi sûretidir.

29 Kânûn-ı sâni sene [1]908 târihli ve yirmi iki numarolu tahrîrât-ı âcizâneme zeyldir. Kafkasya'ya sevk ve i'zâm olunmak üzere Rusya'nın cihet-i cenûbiyyesinde ba'zı kıtâat-ı askeriyenin seferber hâline vaz' olunmakda olduğuna dâir sefâret-i seniyye ataşemiliteri Kaymakam Enver Bey tarafından bu kere bendenize irsâl olunan yeni bir tahrîrâtın sûreti leffen takdîm kılındı. Emr ü fermân hazret-i men lehül'emrindir.

Bâbiâlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Tercüme Odası
Aded

Hâriciye Nezâreti'ne 8/28 Kânûn-ı sâni sene [1]908 târihiyle Tiflis Başşehbenderliği'den vârid olan 180 numarolu tahrîrâtın tercümesi sûretidir.

Tiflis'de gûyâ cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den Rusya hudûduna asker sevk edildiği ve bunun Rusya Hükûmetince dahi hudûd-ı hâkânîye üç fırka i'zâmına sebebiyet verdiği şâyiası bir müddetden berü mütemâdiyen deverân etmektedir. Menâbi'-i mevsûkadan istihsal olunan ma'lûmâta nazaran İran fesedesinin Rus konsolosuna sù'-i kasd ile beraber konsoloshâne posta me'mûrunu katl etmeleri üzerine mücerred mûmâ-ileyhi muhâfaza için hükûmet-i müşârun-ileyhâ tarafından Tebriz'e yirmi beş ve Kafkasya'nın İran'a mütecâvir eyâlâtıyla Azerbaycan'a altı yüz nefer Kazak askerinin sevk ve i'zâmından mâadâ ne tedârükât ve ne de bir gûne sevkîyât-ı askeriyeye icrâ edilmemiştir. Rus üskeri ale'l-ekser muhârebe aleyhinde bulduklarından mârru'z-zikr havâdis-i müheyvice asâkir-i merkûmeyi ihtilâle tahrîk ve teşvik eylemek üzere Rus ve bi'l-hâssa Ermeni ihtilâl komitaları tarafından neşr ve işâ'a edilmek de idiği mervîdir. Emr ü fermân hazret-i men lehül'emrindir.

 خارجہ نفاذ ۷ سلاش ۶ تاریخ بدستور عہدہ سہ ماہیہ وارڈ نمبر ۷۷
 سندھ و لوہڑا کے راجہ کے ترجمی صورت۔

 نجاتیہ
 علامہ

۷۹ عہدہ سہ ماہیہ وارڈ نمبر ۷۷ کے راجہ کے ترجمی صورت۔
 قطعاً یہ صورت و عہدہ اور نہ روئے راجہ کے جہاں جہاں سے قطعاً عہدہ کے معنی
 سے اور قطعاً اور قطعاً کے معنی سے قطعاً اور نہ راجہ کے ترجمی صورت کے لئے
 راجہ کے معنی سے قطعاً اور نہ راجہ کے ترجمی صورت کے لئے۔

عہدہ سہ ماہیہ وارڈ نمبر ۷۷ سلاش ۶ تاریخ بدستور عہدہ سہ ماہیہ وارڈ نمبر ۷۷

 نجاتیہ
 علامہ

قطعاً یہ صورت و عہدہ اور نہ روئے راجہ کے جہاں جہاں سے قطعاً عہدہ کے معنی
 سے اور قطعاً اور قطعاً کے معنی سے قطعاً اور نہ راجہ کے ترجمی صورت کے لئے
 راجہ کے معنی سے قطعاً اور نہ راجہ کے ترجمی صورت کے لئے۔

İran'ın güneyinden İngilizler, kuzeyinden Ruslar'ın tesir ve hakimiyet alanı oluşturarak İran'da kargaşa çıkarmaları üzerine İran sınırında bazı askeri tedbirler alınacağı.

Meclis-i Vükelâ müzâkerâtına mahsûs zabıt varakasıdır

Târih: 30 C. sene [1]327, 6 Temmuz sene [1]325 [19 Temmuz 1909]

Hülâsa-i Meâli

İran ahvâline dâir Hâriciye Nezâreti'nden yazılan 28 Haziran sene [1]325 târîhli tezkire-i mufassala ile melfûfâtı ve Necef'de mukîm İran müctehidlerinden Kazım el-Horasanî ve Abdullah el-Mazenderanî efendilerin telgrafi mütâla'a olundu.

Karârı

İran'da bir iki seneden beri ber-devâm ve Devlet-i Aliyyece bi't-tabi' mücib-i teessüf olan iğtişâât müteveffâ Muzafferüddin Şâh tarafından kabûl ve i'lân edilen usûl-i meşrû'a-i Meşrûtiyet'in şâh-ı lâhık tarafından ilgâsına teşebbüsle beraber istirdâd-ı hürriyet ve meşrûtiyet için mücâhedeye kıyâm eden ahrâr-ı İraniyân aleyhine isti'mâl-i şiddetde şâh-ı müşârun-ileyhin ısrâr etmesinden neşet etmektedir. Hükûmet ve millet-i İraniye ile beynimizde mevcûd olan râbta-i İslâmiyet ve hukûk-ı civâriyet ve karâbet-i cinsiyet hasebiyle İran'da usûl-i meşrûtiyetin bi-hakkın teessüsüne ve bizi ma'nen ve maddeten müteessir ve mutazarrır etmekte olan iğtişââtın indifâ'ına ve İran'ın tamâmiyet-i mülkiyesiyle ez-her cihet husûl-i saâdet-i hâline lede'l-icâb fi'len dahi müdâhale ve mu'âvenet etmeğimiz iktizâ eder ve pek ziyâde arzu olunur ise de çend sene evvel akd etdikleri mukâvele hükmünce İngiltere Hükûmeti memleket-i İraniye'nin kısm-ı cenûbisini ve Rusya Hükûmeti kısm-ı şimâlisini nüfûz-ı ma'neviyeleri tahtına idhâl ederek İran işlerinde müttefikan hareket ve bize menviyyât-ı(?) hafiyye ve istilâkârâne isnâdıyla her hâl ve mu'âmelemizden şübheye düşdüklerini sarâhaten beyân etmekte olduklarına ve bu iki devletle münâsebât-ı câriye ve hasenemizi ihlâl edecek teşebbüsâta hâl ve mevki'-i dâhilî ve hâricîmiz müsâ'id olmadığına ve İngiltere Hükûmeti'nin muvâfakatiyle Rusya tarafından İran'a sevk edilen askerin bir kuvve-i istilâiyye olmayup

teb'a ve müessesât-ı ecnebiye ve siyâsiyeyi muhâfaza için gönderildiği ve İran'da emniyetin husûlünü müte'âkib çekileceği Petersburg Kabinesi'nden Düvel-i mu'azzama ile Bâbiâlî'ye irsâl kılınan (boş) târihli muhtırada tasrîh ve te'mîn kılındığına nazaran şimdilik ahvâl-i İraniye'ye fi'len müdâhalede bulunamamamızın zarûrî olup ancak niyyât-ı hasene ve müsâlemet-perverâne ile başlayan mu'âmelât-ı düveliye'nin bi'l-âhare ba'zı ahvâl ve zurûfun(?) sevkiyle tebdil-i şekil ve mâhiyet etmesi mümkün ve sâbıkul-emsâl olduğu ve Şâh Muhammed Ali'nin terk-i hükûmete mecbûr olarak Arzulmelik'in(?) niyâbetinde Mirza Ahmed Rıza'nın sandalî-i şâhiye ik'âd edildiği ahîran alınan telgraflardan anlaşıldığı gibi İran'da ve bi'l-hâssa(?) Azerbaycan'da muhtemelül'-hudûs olan bir hâl-i cedid-i siyâsiye karşı sâkit ve bî-gâne durmaktığımız da câiz ve kâbil olamayacağından hudûd-ı İraniye civârında bulunan Dördüncü Ordu-yı Osmânî'nin ikmâl-i mevcûd ve istihsâl-i intizâmına gayretle beraber âti'z-zikr tedâbir-i ma'neviyye ve tebliğât-ı hayr-hâhâneye de tevessül etmekteyiz lâzımdır.

Evvelen: Ahrâr-ı İran'ın Rusya askeriyeye kıyâmı Rusya'nın tezyîd-i kuvvet ve tevsî-i müdâhale ve şiddet etmesine bâdî olacağı ve İran'da âsâyışın takarruru üzerine Rusya askerinin çekilmesi mukarrer bulunduğu cihetle hâiz oldukları nüfûz ve i'tibârı İran'da i'âde-i Meşrûtiyet ve emriyet cihetlerine sarf etmeleri lâzım geleceğinin vesâyâ ve ta'bîrât-ı münâsebe ile ve Bağdad Vilâyeti ma'rifetiyle cevâben müctehidlere iş'ârı. Sâniyen: Tahran sefiri beyefendinin biran evvel Dersaadet'den hareket ederek ahvâl-i hâziranın İran için i'dâd etmekte olduğu âti-i müdhiş ve muzlimi ricâl-i İraniye'ye ve rüesâ ve ulemâ-yı İraniye'ye lâyıkiyle anladup Meşrûtiyet ve emniyetin takarruruna ve Hükûmet-i İraniye ile beraber Devlet-i Aliyye-i İslâmiye'yi de ma'nen ve maddeten mutazarrır edecek netâyicin men'-i vukû'una i'tinâ etmesi hakkında sefir-i müşârun-ileyhe Hâriciye Nezâreti'nden ta'lîmât-ı kâfiye-i şifâhiye i'tâsı. Sâlisen: Devlet-i Aliyye ile İran arasında muhtelifün-fih olup çend sene evvel bizim taraftan taht-ı idâreye alınan mahallerde bulundurulmakta olan kuvâ-yı askeriyemizin kemâ-kân ibkâsı lâzım geleceğinden bu kuvvetin mikdâr ve intizâmı tenâkus etmiş ise ikmâl-i nevâkısıyla beraber mezkûr mahallerde sâkin ahâlînin ma'nen ve maddeten hüsn-i idârelerine pek ziyâde i'tinâ olunarak mûcib-i şikâyet ve inkisâr hiçbir mu'âmele-i şedîde ve gayr-i lâyıkiye meydan verilmemesinin me'mûrîni mülkiye ve askeriyemize merci'lerinden gâyet ehemmiyetli bir sûrette ihtârı. Râbi'an: Erbâb-ı iğtişâş tarafından teb'amızla şebenderhânelerimize mükerreren tecâvüz ve teb'a ile askerimizden yirmiden ziyâde nüfusun katl ve cerh olunmasından dolayı İran'ın Hoy, Rumiye, Selmas ve Dilhan kasabalarına gönderilmiş ve tecâvüzât-ı ahîre üzerine biraz takviye edilmiş olan müfrezelerimizin mezkûr kasabalarda ibkâsı ve fakat şebenderlerimizle müfrezelerimiz tarafından uhûd-ı mün'akide ve hukûk-ı beyne'l-milele münâfi sûrette İran'ın umûr-ı dâhiliyesine müdâheleden ve İran teb'asına Osmanlı pasaportu i'tâsından ve İran'a merbût köylerde vergi tahsîli ve müfrezelerin kurâya kadar i'zâm ve ikâmesi gibi ahvâl ve harekât-ı merviyeden ve Rumiye'deki Rus müfrezesiyle tevlid-i münâferetden sûret-i kat'iyede tevakkî olunarak gerek Hükûmet-i İraniye'nin ve gerek rusya ve İngiltere devletlerinin şikâyatına mahal bırakılmaması ve İran ahâlî-i İslâmiyesi'nin Hükûmet-i İslâmiye-i Osmâniye'ye ibrâz etmekte oldukları âsâr-ı temâyül ve muhabbeti idâme ve tezyîd edecek telkînâta ve selâmetleri hangi noktada olduğunun kendilerine ifhâm edilmesine gâyet hakîmâne bir tarzda gayret ve i'tinâ kılınması ve me'mûrîni hâriciye ve mülkiye ve askeriyemizce minvâl-i meşrûh dâhilinde hareket edilmek ve kendilerine ta'lîmât-ı lâzime i'tâ kılınmak üzere işbu kararın Hâriciye ve Dâhiliye ve Harbiye nezâretlerine mahramâne olarak tebliği tezekkür olunmuştur.

İmzalar

İran'daki Meşrutiyet idaresi taraftarlarıyla krallık idaresi taraftarlarının kavgalarını fırsat bilen Rusya'nın Azerbaycan'ı işgal kararı aldığı, ancak Rusların Azerbaycan sınırlarını da aşarak İran içlerine doğru sarkmaya başladığı haber verildiğinden bu konudaki gerçek durumun öğrenilerek haber verilmesine dair Sadâret'ten Hâriciye Nezâreti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi Şube: 1

Evrak Numarasu: 3033

Târîh-i tebyûz: 16 Zi'l-ka'de sene [1]327, 16 Teşrîn-i sâni sene [1]325

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

İran'da idâre-i meşrûta ve mutlaka tarafdârânı arasındaki münâzaâtın devamı yüzünden ticâret-i ecnebiyye sekte-dâr olduğu cihetle Azerbaycan'ın bir müddet-i muvakkate için Rusya Devleti tarafından işgâl-i askerî altına alınması hakkındaki kararın kıt'a-i mezkûrenin nerelerine kadar şümûlü olduğunun ve Rus müfrezeleri ba'zı bahânelerle içeriye girmeğe devam eylediklerine ve bu hâl buraca başka sûretle telakkî olduğuna binâen Rusların Azerbaycan'ı işgâl eylemeleri hakkındaki kararın mâhiyetinin iş'ârî lüzûmu Altıncı Ordu Kumandanlığı Vekâleti'nden izbâr olduğunun mutazammın Harbiye Nezâret-i Aliyyesi'nin 12 Teşrîn-i sâni sene [1]325 târîhli ve 4065 numarolu tezkiresi leffen savb-ı devletlerine tesyâr olunmağla iktizâsının serîan îfâ ve inbâsına ve melfûfun iâdesine himmet.

Ber-mûceb-i işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

İran'ın Azerbaycan bölgesinde Osmanlı askerlerinin bulunması sebebinin İngiltere ve Rusya hükümetlerince sorulması üzerine askerlerimizin bu bölgede İran'daki karışıklıklar sebebi ile buldukları herhangi bir işgalin söz konusu olmadığı ve durum düzeline ilgili mahallerden askerlerimizin geri çekilecekleri.

Meclis-i Vükelâ müzâkerâtına mahsûs zabıt varakasıdır

Târîh: 24 Cemâziye'l-evvel sene [1]328, 20 Mayıs sene [1]326 [3 Haziran 1910]

Hülâsa-i Meâli

Azerbaycan'ın ba'zı aksâmının şimdiki hâl ve mevki'ine âgâh olmak için İngiltere Hükûmeti Tebriz General Konsulatosu me'mûrlarından birini me'mûrîn-i mahalliye-i İraniye'nin inzimâm-ı mu'âveneti ile Rumiye ve ba'zı nevâhî-i mütecâvirede bir seyahat icrâsına me'mûr etmek niyyetinde olup havâlî-i mezkûrede Osmanlı me'mûr ve müfrezeleri olup olmadığının istifsârına dâir İngiltere ve aynı meâlde rusya sefâretlerinden verilen muhtıraların Hâriciye Nezâreti'nden tevdi' edilen tercümeleri kırâet olundu.

Kararı

Mezkûr sefâretlerden bu yolda mürâca'at ve istifsâr vukû'unun İran hudûd meselesinde Hükûmet-i Seniyyece hatt-ı harekete ta'alluku bulunduğu anlaşıldı. Hükûmet-i Osmâniyyece bu meselede esasen iltizâm ve ta'kîb edilen maksad zabt-ı arâzî olmayup ancak bize âid olduğu hâlde İranlılar tarafından mukaddemâ tecâvüz edilmiş olan mahallerin hüsn-i muhâfazasından ibâred olmasına ve ba'zı mevâki'e Osmanlı müfrezeleri ikâmesi dahi İran Hükûmeti'nin hâlen oralarda te'mîn-i âsâyîş edememesinden dolayı ahâlî-i mahalliye'nin taleb-i himâyet yolunda bi'd-defe'ât vukû'a gelen mürâca'at ve müsted'âyâtına ve hudûdumuza mücâvir mahallerde tahaddüs ve tevâlî eden herakât-ı iğtîşâşkarâneye karşı ihtiyâr-ı bî-kaydî olunmamak zarûret ve mecbûriyetinden neşet eylesine ve oralarca sükûn takarrur ederek Hükûmet-i İraniye bi'z-zat te'mîn-i âsâyîş edecek kuvveti iktisab edince Osmanlı müfrezelerinin kaldırılması tabî'î ve muhtelifün-fih olan mahaller hakkında Hükûmet-i İraniye ile icrâsı zâten matlûb ve müstelzem olan tedkîkât ve müzâkerât netîcesinde İran'a âidiyeti sâbit olacak mahallerin hükûmet-i mezkûreye i'âdesinde tereddüd edilmeyeceği derkâr bulunmasına nazaran havâlî-i mezkûrede tahkîkât-ı müştereke icrâsına mahal görelemediğinin sefareteyn-i müşârun-ileyhimaya sûret-i münâsebede tefhîmi husûsunun Hâriciye Nezâreti'ne iş'ânı tezekkür kılındı.

İmzalar

Hâriciye ve Harbiye nezâretlerinden ahîran gelen dört yüz kırk mükerrer ve bin yüz kırk üç numarolu tezkireler üzerine işbu zabıt-nâmenin ibtâlî irâde buyurulduğu taraf-ı sâmi-i Müsteşârî'den ifâde buyurulmuş ve tezâkir-i mezkûre Evrâk Odası'na verilmiştir.

Fî 27 Temmuz sene [1]326 [9 Ağustos 1910]

İran Devleti'nin Berlin Sefareti Ataşemiliteri Azerbaycanlı Süvari Yüzbaşısı Mirza Mehdi Han'ın Osmanlı tabiiyetine geçerek mülazım-ı evvel rütbesiyle Osmanlı ordusunda görev yapma talebinin olumlu karşılandığından konunun bir de askeri açıdan değerlendirilip neticesinin bildirilmesi için Sadaret'ten Harbiye Nezareti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi Şube: 1

Evrak numarasu: 361

Târîh-i tebyîz: 4 Receb sene [1328], 28 Haziran sene [1]326

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

İran Devleti'nin Berlin Sefâreti ataşemiliteri Azerbaycan ahâlîsinden Süvari Yüzbaşısı Mirza Mehdi Hân Şikakin'in mülâzım-ı evvel rütbesiyle hizmet-i Devlet-i Aliyye'ye duhûl ve tâbiyyet-i Osmâniyye'ye kayd ve kabul istid'âsında bulunduğu Berlin Sefâret-i Seniyyesi'nden iş'âr kılındığına ve tâbiyyet kânûnnâme-i hümâyûnunun Hükûmet-i Seniyye'nin istediğini istisnâen tâbiyyete kabûl edebileceğini mutazammın olan dördüncü maddesi mücebince mûmâ-ileyhin tâbiyyet-i Osmâniyye'ye kabulü mümkün bulunduğuna dâir ba'zı ifâdâtı hâvî Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nin 17 Haziran sene [1]326 târihli 361 numarolu tezkiresi melfûflarıyla beraber savb-ı devletlerine gönderilmekle meâllerine nazaran cihet-i askeriyece vâki' olacak mütâlaanın inbâsına ve melfûfların iâdesine himem.

Bâ-işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

Makü serdarıyla akrabaları olan hanlar arasındaki anlaşmazlığın artarak Makü yakınlarında muharebeye başladıkları ve Tahran'dan gelen bir subayın da Azerbaycan ordusunun teşkili çalışmalarına başladığı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şu'be

Evrâk numarasu: 654

Târîh-i tesvîd: 22 Cemâziye'l-evvel sene [1]329, 8 Mayıs sene [1]327 [21 Mayıs 1911]

Târîh-i tebyîz: 23 [Cemâziye'l-evvel sene 1329], 9 [Mayıs sene 1327] [22 Mayıs 1911]

Hâriciye ve Harbiye Nezâret-i Celîlerine

28 Nisan sene [1]327 târîhli tezkireye zeyldir. Makü serdarıyla akrabâsından olan hânlar arasındaki ihtilâfât ve münâferet şu sırada kesb-i şiddet ederek Makü'ye altı sâat mesâfede muhârebe edildiği ve Tahran'dan gelen bir zâbit tarafından Azerbaycan ordusunun teşkiline ibtidâr olunarak bu zâbitin yanında iki bin aded üç atışla Alman tüfengiyle hayli fişenk* bulunduğu Erzurum Vilâyeti'nin iş'ârına atfen Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire inbâ ve Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne de ma'lûmât i'tâ kılınmışdır efendim.

*Harbiye'ye

bulduğuna dâir Bayezid Mutasarrıflığı'ndan Erzurum Vilâyeti'ne yazılıp Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden gönderilen telgrafnâmenin sûreti leffen isrâ ve Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne de ma'lûmât i'tâ olunmuşdur efendim.

Ber-mûceb-i işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

دائرة سداون نحروران قاسی
شعبه ۱

اوراق نومبروسی	مسودی	میشی	لاجل التیشی قاسی وردی		
۶۵۶	۷		۱	۱	۱
تاریخ نومبروسی	تاریخ مسودی	تاریخ میشی	مقام ایستاد		
۸ مارچ ۱۹۱۱	۷ مارچ ۱۹۱۱	۹ مارچ ۱۹۱۱	۱		

من کتبت تاریخ زکوة بر زکوة ماکو سرداریم انقباسند اولادہ خانہ زکوة ک
 اقبالان و ساقان سوکرہ ده کسبند نیر و ن ماکوہ انی سکرہ ساقوہ ماکوہ
 ایسکی و زکوة نیکه بر فاطمہ لطفند اور با بجاہ او دوست نیکه ایسار
 اولزده بو سلطان باسنه ایم بیان عدد اوج انک الماد تقبند هم کسلا
 بولدی ارفوج دیونکہ استایه علفنا دایند ن ن اید سندن بادکره ایسار
 وجوب ن ن اید سندن ده معلومان اعن او قسط و صفت تقبند
 بر مجلس ساقان عدل کسلا

جوب
 سلا لطفند از بار زکوة و ارفوج
 او بریا نیکه دیونکہ تقبند کورده
 قزاقه مناصور و قاسی و نایر قاسی
 جید او معلومان او کسلا ارفوج

Bâbiâli
Dâhiliye Nezâreti
Muhâberât-ı Umûmiye Dâiresi
Dördüncü Şu'be
Husûsî: 654
Umûmî: 39185

Hülâsa: Makû serdârıyla hânlar arasındaki ihtilâfâtın kesb-i şiddet ettiğine dâir.

Huzûr-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
28 Nisan sene [1]327 târîhli ve 584 numarolu tezkire-i âcizîye zeyldir. Makû serdârıyla akrabâsından olan hânlar arasındaki ihtilâfât ve münâferet şu sırada kesb-i şiddet ederek Makû'ye altı sâat mesâfede muhârebe edildiğine ve Tahran'dan gelen bir zâbit tarafından Azerbaycan ordusunun teşkiline ibtidâr olunarak bu zâbitin yanında iki bin aded üç atışlı Alman tûfengiyle hayli fişenk bulunduğu dâir Bayezid Mutasarrıflığı'nın Erzurum Vilâyeti'nden mürsel telgrafnâmesi sûreti ma'lûmât olmak üzere leffen huzûr-ı sâmi-i fehîmânelerine takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 19 Cemâziye'l-evvel sene [1]329 ve fî 5 Mayıs sene [1]327 [18 Mayıs 1911]

Dâhiliye Nâzırı Halil Bey

خالد بن ابي خالد

مكتوبه

۱۳۲۹

مکتوبه حضرت عبدالعزیز

خادمه

مکتوبه سرور ابراهیم خان در کتبی
کتابخانه آستان قدس

مکتوبه جابر بن عبد

عنه
۸۹ مکتوبه تاریخ و ۸۹۰ روزنامه مکتوبه جابر بن عبد
ابن کثیر مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر و طبرستان مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر
ابن کثیر مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر و طبرستان مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر
تاریخ و ۸۹۰ روزنامه مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر و طبرستان مکتوبه جابر بن عبد الله بن کثیر

خالد بن ابي خالد

Rusya Devleti'nin, Makü Hanlığı arazisine giren Osmanlı askerlerine karşı tedbir almak durumunda kalacaklarını ifade etmesi üzerine, Osmanlı askerlerinin geri çekilmesi emrini havi Sadâret'ten Harbiye Nezâreti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şu'be

Evrâk numarasu: 584

Târîh-i tesvîd: 2 Şa'bân sene [1]329, 16 Temmuz sene [1]327 [29 Temmuz 1911]

Târîh-i tebyûz: 4 [Şa'bân sene 1329, 16 Temmuz sene 1327] [31 Temmuz 1911]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Asâkir-i Osmâniyye'nin Makü Hânlığı arâzisine girerek Sale ve Kozlu ve Küçükararat kurbunda kâin "Sarnıç"da rekz-i hıyâm eyledikleri Rusya Sefâreti'nden verilen muhtırada beyân ve Rusya Hâriciye nâzırı vekîli dahi bir müfreze-i Osmâniye'nin Makü Hânlığı dâhiline girüp bir mevki'i zapt eylediğini ve şu hareketin Rusya tarafından tedbîr ittihazını bâdî olacağını Petersburg sefîrimize ifâde eylediği alınan telgrafnâmede iş'âr olunduğu beyânıyla şu aralık bir hâdise vukû'una mahal kalmamak üzere asâkir-i Osmâniye'nin ilerü harekâtından tevakkî etmeleri lüzûmunu mutazammın Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan 16 Temmuz sene [1]327 târîhli tezkire leffen savb-ı âlîlerine irsâl kılınmış olmağla meâline nazaran iktizâ edenlere ser'ân tebligât ifâsına ve rivâyet-i vâkı'a sahîh olduğu hâlde mukarrerât-ı vâkı'aya muhâlîf harekât-ı askeriyede bulunması esbâbının hemân tahkîk ve inbâsıyla ve melfûfun iâdesi husûsuna himmet.

İşâret-i aliyye-i cenâb-ı müsteşrârî mücebince.

Tashîh-i âlî: İlerleyen askerin dahi geri alınması.

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri

Asâkir-i Osmâniye'nin Makû Hânlığı arâzîsine girerek Sale ve Kozlu ve Küçükkararat kurbunda kâin "Sarnıç"da rekz-i hıyâm eyledikleri Rusya Sefâreti'nden verilen muhtıra beyân ve Rusya Hâriciye nâzır vekîli dahi bir müfreze-i Osmâniye'nin Makû Hânlığı dâhiline girüp bir mevki'î zapt eylediğini ve şu hareketin Rusya tarafından tedbîr ittihâzını bâdî olacağını Petersburg sefirimize ifâde eylediği alınan telgrafnâmede iş'âr olunduğu beyânıyla şu aralık bir hâdise vukû'una mahal kalmamak üzere asâkir-i Osmâniye'nin ileri harekâtından tevakkî etmeleri lüzûmunu mutazammın Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan 16 Temmuz sene [1]327 târîhli tezkire leffen savb-ı âlîlerine irsâl kılınmış olmağla meâline nazaran iktizâ edenlere ser'ân tebligât îfâsına ve rivâyet-i vâkı'a sahîh olduğu hâlde mukarrerât-ı vâkı'aya muhâlif harekât-ı askeriyede bulunması esbâbının hemân tahkîk ve inbâsıyla beraber ilerleyen askerin derhâl geri alınması ve melfûfun iâdesi husûsuna himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 2 Şa'bân sene [1]329, fî 16 Temmuz sene [1]327 [31 Temmuz 1911]

Sadr-ı a'zam

Azerbaycan Eyaleti'ndeki aşiret reislerini İran Hükümeti aleyhinde kışkırtan Şeyh Abdülkadir Efendi'nin bu hareketlerinin önlenmesi için acilen İstanbul'a getirilmesi hakkında İran İstanbul Sefareti'nden Sadaret'e verilen muhtıra.

**Sefâret-i Kübrâ-yi A'lâ-hazret-i Hümâyûn Şâhenşâh-i İran
Der-İslâmbol
Şumâre**

**Muhtıra
Makâm-ı Sâmi-i Sadâret-i Uzmâ'ya**

Bu kere Tahran Hâriciye Vezâret-i Celîlesi'nden şeref-vârid olan telgrafnâme-i âlîde Şeyh Abdülkâdir Efendi Azerbaycan Eyâleti dâhilinde bulunan aşâirin rüesâsını hükûmet-i meşrûta aleyhine teşvîk ve tahrîk etmekde olduğu gibi beş yüz nefer Arnavud'un mahall-i mezkûr ile Baranduz'a sevk olunacağı bildirildiği beyânıyla şeyh-i mûmâ-ileyhin serîan Dersââdet'e avdet etdirilmesi ve âsâyîş-i mahalliye'nin ihlâlîni mûcib olan harekât-ı meşrûhanın tesrî-i men'î husûsunun bâ-telgrafnâme-i âlî makâmât-ı lâzimeye emr ü izbârî iş'âr kılındığından ol vechile ifâ-yı muktezâsı iltimâs olunur.

Fi 2 Ramazan sene [1]329 ve fi 13 Ağustos sene [1]327

Muhtıra

Husûs-ı mezkûra dâir Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden takdîm kılınan 701 numarolu ve 20 Ağustos sene [1]327 târîhli tezkire üzerine fi 23 Ağustos sene [1]327 târîhinde Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tezkire-i sâmiye yazılmış olduğu ma'rûzdur.

Fi 24 Ağustos sene [1]327

Takdîm fi 2 minh.

نقطه
مقام سکی مه انظما

سفارت کبرای علی شاهنشاهی ایران

در اسلامبول
شماره

بزرگه طرانه قاجریه وزارت معیننده سفراء و اولاده تقاضاه عالیله شیخ عبدالقادر افندی آذربایجانیه ایالتی خدیو
پهلوانه عساکر روسی حکومت مزوطه علیه تنویه و تحریک امیکده اولدینی کی بیوز نفز آردک عمل مغلوب
بار اندوزده سوره اولدینی بیدر لیکه یانیده شیخ موسی ابدک سریعاً و سعاده عودت آیه برسی و امیکده معینک امدونی
موجب اولاده عیالت مزوم تک ترتیب منعی خصوصتک بتوافقاً محل مقامات لازمه اروا زیاری اشعا
مدریفنده اولویله ایضای مقتضای الهی اولور ا بمصانه شیخ موسی ابدک

نقطه

فهرست زکوره دار قاجریه تقاضا معیننده تقیم قضا ۷۰۸ نوورد لور ۱۰۰ لیسری
نارنجی کورده ۱۰۰ لیسری نارنجده واحد نظام معیننده زکوره سابه با یطمه اولدینی
مدرسه ۱۰۰ لیسری

تقیم ۱۰۵۰

Muhtıra

Şeyh Abdülkâdir Efendi'nin Azerbaycan Eyâleti dâhilindeki aşâirin rüesâsını hükûmet-i meşrûta aleyhine teşvîk ve tahrîk ve beş yüz Arnavud mahall-i mezkûrla Baranduz'a sevk olunacağından şeyh-i mûmâ-ileyhin serîan Dersââdet'e avdet etdirilmesiyle harekât-ı meşrûhanın men'ine dâir.

Fî 2 Ramazan sene [1]329 ve fî 13 Ağustos sene [1]327

Siyâsiyye Şu'besi'ne

Fî 13 Ağustos sene [1]327

18 Ağustos sene [1]327 Sadâret'e yazılmışdır.

Rusların Kazvin yakınlarına sevkiyata başladıkları; Bakü'de toplanan dört bin askeri Esterabad ve Enzeli taraflarına sevk etmeye hazır oldukları ayrıca Tebriz'de devam eden muharebelerin Tebriz halkının Ruslara itaat etmesiyle sonuçlandığı gibi bazı İranlıların talebi üzerine bir Rus müfrezesinin de Savuçbulak tarafına hareket ettiği.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şube

Târîh-i tesvîd: 4 Safer sene [1]330, 11 Kanun-ı sâni sene [1]327 [24 Ocak 1912]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Kazvin'e karîben vukû' bulacak Rus sevkiyatı hakkındaki iş'âr-ı sâbıkın teyyüd etmekte olduğu ve Rusya Sefâreti'nin şehri mezkûrun tekrar işgâlini karîbü'l-vukû' addeylediği ve Bakü'de tecemmu' eden dört bin askerin Enzeli'ye azîmete müheyâ buldukları sefâret-i mezkûreden sûret-i husûsiyyede vâki' olan istihrâcdan anlaşıldığına ve Esterâbâd ile Enzeli'ye i'zam kılınacak Rus askeri hakkında mukaddemâ i'tâ kılınan ma'lûmâtın teyyüd etmekte olduğuna ve ihtiyâc görüldüğü takdîrde nihâyet bin askere erzâk i'tâsı ve askerin iskânı için mebânî isticâr ve inşâsı zımında Reşt'de Rus levâzımât-ı askeriyyesince mukâvelât akd edildiğine ve Ruslarla Şahlular beyinde vukû'a gelen müsâdemât hakkında tafsîlât verildiğine ve ahvâl-i mahalliyeye müteallık olarak ba'zı mütâlaât serd olduğuna dâir Reşt Şehbenderliği'nden alınan üç kıt'a tahrîrât sûretlerinin gönderildiğini mutazammın Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen 10 Kânûn-ı sâni sene [1]327 târihli ve 1725 numarolu tezkire ma'lûmât olmak üzere melfûflarıyla maan savb-ı âlîlerine irsâl kılındı efendim.

İşâret-i hazret-i müsteşârî mücebince.

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi
Dördüncü Şubesi

İstanbul

5365

Hülâsa-i meâl:

Tebriz muhârebesini sekenenin Ruslara arz-ı tebeyyetle hitâm bulduğuna vesâireye dâir

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Tebriz'de devam eden muhârebenin Tebriz sekenesinin Ruslara arz-ı tebeyyet etmesiyle hitâm bulduğuna ve birkaç İranlının mürâcaatı üzerine Tebriz'den Savuçbulak'a bir müfreze-i askeriyenin ilerlemekte bulunduğuna dâir Onikinci Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrûd telgrafnâmenin bir sûreti leffen takdîm kılınmış ve Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne de ma'lûmât i'tâ olunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 8 Safer sene [1]330 ve fî 15 Kanun-ı sâni sene [1]327 [28 Ocak 1912]

Harbiye Nâzırı
Mahmud Şevket

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi
Dördüncü Şubesi

Onikinci Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrûd fî 2 Kânûn-ı sâni sene [1]327 [15 Ocak 1912] târihli telgrafnâmenin sûretidir.

Tebriz ahâlisi ile Ruslar arasında devam eden muhârebeden birkaç gün sonra Tebriz sekenesi Ruslara arz-ı tebeyyet etmiş ve birkaç İranlının delâlet ve mürâcaatları üzerine bir müfreze-i askeriye Tebriz'den Savuçbulak'a doğru ilerlemiş ve Tahran'daki iğtişâş hâlâ netîce-pezir olmayup devam etmekte bulunmuş olduğu tüccârlardan alınan ma'lûmât üzerine mahallî kumandanlığından bildirildiği ma'rûzudur.

بسم الله الرحمن الرحيم

۵۶۵

بزرگواران
تبعید خلق ابله و دیوانه را

بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران
بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران
بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران

بزرگواران
بزرگواران

بسم الله الرحمن الرحيم

بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران
بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران

بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران
بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران
بزرگواران ای صاحبزاده بزرگواران در تمام عالم بزرگواران را می بیند از این بزرگواران

Azerbaycan Fırkası'nda bulunan Rus subaylarının Rumiye'de bulunan ailelerini Rusya'ya göndermelerinin kendilerine gizlice emredildiğinin Rumiye Şehbenderliği'nden bildirilmesi üzerine Rusya Hariciye Nezareti'nden böyle bir emrin verilmiş olmasının olağan karşılanması gerektiğinin beyan edildiği.

Bâbîâlî

Hâriciye Nezâreti

Umûrî- Siyâsiye Müdîriyet-i Umûmiyesi

Aded: 21602-910

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa: Rusların Rumiye cihetlerinde
ibrâz ettikleri faâliyet hakkında

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Azerbaycan Fırkası'ndaki Rus kuvâ-yı askeriyesi erkân-ı harbiye reîsinin Hoy'dan Rumiye'ye geldiğine ve Rumiye'deki Rus zâbitânının âilelerini Rusya'ya göndermeleri ve seferber hâlinde bulunmaları için kendilerine mahremâne emir verildiğine dâir Rumiye Şehbenderliği'nin Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden takdîm kılınan 21 Temmuz sene [1]328 târîhli telgrafnâmesi sûretinin leffiyile serîan tahkîkât-ı lâzime icrâsını mutazammın olarak resîde-i dest-i tekrîm olan 22 Temmuz sene [1]328 târîhli ve 653 numarolu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine lede'l-isti'lâm Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden cevâben vürûd eden telgrafnâmede İran'da bulunan Rus askerinin zâten seferber hâlinde bulduklarının ve zâbitân âileleri hakkındaki rivâyetden ma'lûmâtı olmayup her hâlde rivâyet-i vâkıa sahîh olsa dahi bu keyfiyetin bir tedbîr-i mahsûs olarak add ü telakkî edilmemesi lâzım geldiğinin istîzâh-ı vâkıa cevâben Rusya Hâriciye nâzırı vekîli tarafından beyân edildiği iş'âr kılınmıştır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Eylül sene [1]328 [6 Eylül 1912]

Hâriciye nâzırı nâmına
Müsteşâr Orhan

Azerbaycan'ın ahvali hakkında Tahran Osmanlı Sefareti vasıtasıyla Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden gelen malumatın gönderildiğinden, gereğinin yapılmasına dair Sadâret'den Harbiye Nezâret-i'ne gönderilen yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şube

Târîh-i tebyiz: 13 Safer sene [1]331, 9 Kânûn-ı sâni sene [1]328Târîh-i tesvîd: 6

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Azerbaycan ahvâline dâir ba'zı ma'lûmât ve ifâdâtı hâvî Tebriz Başşehbenderliği'nin Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden tevdi' olup Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden tesyîr kılınan tahrîrâtı sûretinin gönderildiğini mutazammın Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen 5 Kânûn-ı sâni sene [1]328 târihli 3180 numarolu tezkire takımıyla leffen savb-ı âlîlerine irsâl kılınmağla mündericâtına nazaran iktizâsının ifâsına himmet.

Bâ-işâret-i sâmi-i müsteşârî

شماره

دائرة صادرات مخروان قلعي

شعبه

لاجل التيسير اليه ورودي				ميتي	مسودي	اوراق موروسى
					١١٨٠	
مقابلہ ادا				تاريخ ميس	تاريخ مسود	تاريخ موروسى
				١٤	١٤	١٤
				٨	٨	٨

ازر بايجيد احواله دارر بعهده معلولان و اقاربه عادي ترين باسبه شبنه نشك طرز عظام
 سبه سنده نوردي اولوبه حاجه نظر چيم سنده شير قناره خوراكه كوزه لوبكي منقعه زافيه
 نظر چيم سنده كده و تاريخ موروسى ١١٨٠ زارو زنده لفا موروسى بيزه ارسال قنقنه
 نه رجانه نظر انقاسك ابقا و تاسنه و معلومك اكاره سركند
 با تاسيس سنده

Van Valisi İzzet Bey'in Kürtlerden yana tavır takınarak Ermenilere düşman gibi davranması, Ermenilerin huzursuzluğuna yol açtığı gibi Ermenilerle Kürtler arasındaki düşmanlığın iyice artmasına neden olduğundan valinin biran önce görevinden alınması Onbirinci Kolordu Kumandanı Cabir Paşa'nın şikayeti üzerine Harbiye Nezareti'nden teklif edilmişse de vali değişikliğinin iki ay sürebileceğinden özellikle şu sıralarda Rusların Azerbaycan'a yirmi binden fazla asker yığdığından ve iki ay Van Vilayeti'nin valisiz kalmasının daha mahzurlu olacağından vali değişikliğinin uygun olmadığı, ancak özellikle devletimizin savaş halinde iken bölgedeki askeri ve mülki idarecilerin birbirleri aleyhinde çalışacaklarına memleketin selameti ve huzuru için gayret etmelerinin kendilerine tenbih edilmesinin uygun olacağı.

Bâbiâli
Dâhiliye Nezâreti
Muhâberât-ı Umûmiye Dâiresi
Dördüncü Şube
Husûsî no: 3346

Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa: Van vâlisinin azl ve tebdîli muvâfık olmayacağına dâir

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki Rusların Azerbaycan'daki taşîdâtına ve Van vâlisinin idâresizliği yüzünden zuhûru melhûz ahvâl-i vahîmeye dâir ba'zı ifâdâtı hâvî Onbirinci Kolordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı'nın Harbiye Nezâret-i Celîlesi cânib-i âlisinden bâ-tezkire takdîm edilüp 26 Kânûn-ı sâni sene [1]328 târihli ve 2071 numarolu tezkire-i sâmiye-i fehîmâneleriyle tevdî' buyurulan telgrafnâmesi sûreti mütâlaa ve mündericâtı tedkik edilmekle mezkûr tezkire ile beraber îâdeten huzûr-ı âlî-i Sadâret-penâhîlerine takdîm kılındı. Vâlî-i vilâyetin idâresizliği ve Kürtlere karşı gösterdiği temâyül sebebiyle Ermenilerin dilgîr olarak her iki unsur beyninde bürûdet ve husûmet-i şedîde hâsıl olduğu hakkında mezkûr telgrafnâmede münderic ma'lûmât câlib-i dikkat ise de bu meseleden dolayı vâlî-i müşârun-ileyhin tebdîli îcâb etse bile bu'd mesâfe ve şiddet-i şitâ hasebiyle kendisinin oradan kaldırılarak yerine diğerrinin i'zamı iki aya mütevakkıf olup hâlbuki havâlî-i şarkiyyenin şu aralık iktisâb ettiği husûsiyet ve ehemmiyete nazaran vilâyetin böyle iki ay müddet vâlisiz kalmasından tevellüd edecek mahzûrât ise arz ve îzâhdan müstağnî bulunmağla vâlî-i müşârun-ileyhin bu sırada azli veya tebdîli gayr-i câiz görülmüş ve buhrân-ı hâzırın indifâından sonra nezâret-i âcizîce kumandan paşanın iş'ârâtı ve vâlinin kumandan paşa tarafından Ermenilerin fazla iltizâm edildiği hakkındaki beyânâtı dahi nazar-ı dikkate alınarak bu husûsda îcâb eden tahkîkât bi'l-icrâ hâsıl olacak netîceye göre îcâbının icrâsı tabîi bulunmuşdur. Hükûmetin azîm bir gâile-i harbiyye ile meşgûl olduğu ve vilâyât-ı şarkiyyenin ve bi'l-hâssa havâlî-i hudûdiyenin ehemmiyet-i mahsûsa iktisâb eylediği şu sırada me'mûrîn-i mülkiye ve askeriyenin selâmet-i memleket için her türlü ihtilâfâtı unutarak ve el birliğiyle çalışarak iktihâm-ı müşkilât edecekleri yerde yekdiğerinin aleyhine kıyâm ile müşkilât-ı hâzırâyı tezyîd etmeleri şîâr-ı hamîyyete tevâfuk etmeyeceğinin ve cihet-i mülkiye ile tevhid-i mesâi kılınarak ihbâr olunan (...) vukûuna meydan verilmemesi esbâbının istikmâli lüzûmunun kumandan paşaya tebliği husûsunun Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr buyurulması menût-ı müsâade-i aliyye-i fehîmâneleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 11 Reb'ü'l-evvel sene [1]331, fi 5 Şubat sene [1]328 [18 Şubat 1913]

خانیقاری

کتابخانه

کتابخانه

موسسه
۱۳۱۳ خرداد

موسسه خانیقاری

مجلس

دوره دایمیت غری و سید محمد
۱۳۱۳ خرداد

مجلس خانیقاری

روایت از بیانی که خندان و... دایمیت اداره زنگی بوزنه...
 حادی اوس برقی قون ادوی... فیلا...
 تاریخ ۱۳۱۳... نورولو...
 مذکور...
 سید...
 عدلا...
 او...
 نظر...
 بفرموده...
 درایه...
 تقاضا...
 رفیق...
 در...
 حافیه...
 میدان...
 خانیقاری...

خانیقاری
مجلس

Harbiye Nezâreti
Tahrîrât Dâiresi
Tahrîrât Kalemi
1124

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Rusların Azerbaycan'daki tahşîdâtına ve vâlî-i vilâyetin idâresizliği yüzünden zuhûru melhûz bulunan
ahvâl-i vahîmeye dâir ba'zı ifâdât-ı ehemmiyet-kârâneyi hâvî Van'da Onbirinci Kolordu Kumandanı
Cabir Paşa'dan vârid olan şifreli telgrafnâmenin sûret-i muhrecesi leffen takdîm kılınmış olmağla ol
bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî selh-i Safer sene [1]331 ve fî 26 Kânûn-ı sâni sene [1]328 [7 Şubat 1913]

Harbiye nâzırı nâmına
Müsteşar Mustafa

Harbiye Nezâreti
Tahrîrât Dâiresi
Tahrîrât Kalemi

Van'da Onbirinci Kolordu Kumandanı Mirlivâ Cabir Paşa'dan vârid olan fî 24 Kânûn-ı sâni sene [1]328 târihli şifreli telgrafnâmenin sûretidir. Vürûdu 25 minh.

Gâyet müsta'cel ve mahsûsdur.

Müfettiş paşadan alınan telgrafda Rusların istihzârâtı hakkında dâimâ müteyakkız bulunularak icrâ-yı tahkîkâtla istihsâl kılınacak ma'lûmâtın hemân inbâsı irâde-i nezâret-penâhîleri iktizâsından olduğu emir buyuruluyor. Rusların Azerbaycan'daki kuvvetlerini geçen seneki mevcûdlarıyla makîs olamayacak derecede yirmi bini mütecâviz mikdârda tezyîd etdikleri nazar-ı dikkate alınacak olursa istikbâlin pek emîn olmadığı tezâhür eder.

Ermenilerin mutâlebât ve faâliyetleri fî 8 ve 15 ve 24 Kânûn-ı evvel sene [1]328 ve 7 ve 9 ve 12 Kânûn-ı sâni sene [1]328 târihlerinde mukaddem telgrafnâmeler ile arz edilmiş idi. Vâlî İzzet Bey her nasılsa bunları idâre edememiştir. Gelir gelmez Ermenilerin öteden beri nefret etdikleri Kürd rüesâsını bunlarsız da'vet etmesi ve bir cemm-i gafîr içinde ve makâm-ı resmîde alenen ba'zılarının ellerini öpmesi Ermenileri galeyâna getirmiş ve mahallî Aşmadanik ve gerek İstanbul'daki Azadamar vesâir gazeteler ile aleyhinde neşriyâta sebebiyet verdiği gibi fî 16 ve 22 Teşrîn-i evvel sene [1]328 ve 29 Teşrîn-i sâni sene [1]328 târihlerinde arz olunan Ahtamar Ermeni mektepleri müfettişi Refael Efendi ile bir keşîşin Kürdler tarafından katlinden dolayı mahallinde husûle gelen heyecan sebebiyle Van'a gelüp icrâ-yı nümâyîş eden ve mahzâ tedâbîr-i askeriye dolayısıyla bir fenalık îkâna meydan verilmeden mahallerine avdet ettirilen bine karîb Ermeni köylülerinin tatmîni için yine cihet-i askeriye tarafından derdest edilen cânîler hakkında hiçbir icrâatda bulunamaması Ermenilerin mukâbele-i bil'-misl olarak o civâr Kürd ağavâtından Ya'kûb Ağa ile diğer rüfekâsının katllerine sebep olmuş ve şu sûretle kışın şiddetinden sükûnet bulan ve karîben kesb-i şiddet edeceği bütün alâimiyle hissolunan bu'z ve adâvet mahzâ vâlînin adem-i iktidârıyla tarafgîrâne mesleğinden ileri gelmiştir. Anâsır beyinde vukûu hissolunduğunu arz ettiğim fenlik zuhûr edecek olur ise Rusların müdâhelede bulunacaklarını evrâk-ı havâdis yazmakda oldukları gibi bura Rus konsolosu da bunu mahremâne bir sûretde kulunuza beyân ve ifâde eylemiş ve ihtimâl Şimâlî İran'daki tezyîd-i kuvvet-i âfi için bir tedbîr-i ihtiyâfiden ibâret bulunmuştur. El-yevm mevkiin tezelzül etmesinden ve buradan kaldırılması hakkında Ermenilerin İstanbul'a telgraf keşîde eyledikleri tevâtüren rivâyet edilmesinden havf ü hirâse düşen vâlî-i müşârun-ileyh muhâfaza-i makâm için Kürd ağalarından ba'zılarını Van'a celb ile ibkâsı hakkında mazbata tanzîmine kıyâm etmiş ve keyfiyetden haberdâr olan Ermenilerin bir kat daha heyecanlarının tezyîdini mûcib olmuştur. Ermeni efkâr-ı umûmiyesini şu sırada tatmîn ile işin önünü almak için âciz ve müvesvis tarafgîr buranın ahvâl-i rûhiyyesinden bî-haber olmakla beraber itilâf-ı mürevviclerinin serâmedânından olduğundan ahâlîyi, me'mûrîni, anâsırı envâ'-ı şeytanetle yekdiğerleri aleyhine teşekkîyi hikmet-i hükûmet addeyleyen vâlî-i müşârun-ileyhin burada bekâsı ma'rûzât-ı sâbıkadan müstebân buyuralacağı vechile pek büyük fenalıklar zuhûruna sebebiyet verecektir. Her bâr makâm-ı âlîlerinden telakkî olunan irâde-i nezâret-penâhîlerinden Teşkilât-ı Esâsiye Nizâmnâmesi'ndeki vezâifi-i çâkerânem ihtâr buyurularak temîn-i âsâyîş husûsunda âcizlerinin de mesûl olduğu emir buyurulması hasebiyle iki seneden beri cihet-i askeriye terettüb eden tedâbîrin ittihâzından geri durulmamış ve şu hâl Ermeni unsuru tarafından bi't-takrîr gerek matbûat-ı mahalliye ve gerekse Araçamar Gazetesi'nin fî 31 Kanun-ı sani sene 1912 târihli nüshasında min gayri haddin.

Rusya ordusunun Azerbaycan'da bulunan askerinin ancak altı bin kadar olduğu ve bu askerleri de geri çekmekte olduklarını Mösyö Sazanof tarafından kendisine ifade edildiğini Petersburg Osmanlı sefirinin beyan etmesi.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 2. Şube

Târîh-i tesvîd: 1 Rebîu'l-âhir sene [1]331 [10 Mart 1913]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Mahremane

24 Şubat sene [1]328 târîhli tezkireye zeyldir. Rusya'nın el-yevm İran memâlikinde ancak on bin askeri mevcûd olup bunların Azerbaycan'da bulunan mikdârı altı bini tecâvüz etmediği ve tahliye ettiğimiz arâzî Rus askeri tarafından işgâl olunmayıp hattâ Rusların İran'daki askerlerini tedricen çekmekte oldukları ve bu keyfiyetin Mösyö Sazanof tarafından kendisine ifâde edilmiş olduğu ahîran mülâkât eylediği Petersburg İran sefirî tarafından sûret-i dostâne ve mahremânede beyân edildiği Petersburg sefirî paşa hazretleri cânibinden izbâr olunduğu Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden iş'âr kılınmış olmağla ol bâbda.

Bâ-işâret-i aliyye

Bâbîâlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiye Müdiriyyet-i Umûmiyesi
Aded: 29571-1887

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa: İran'daki Rus askerine dâir.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Ahîran mülâkât eylediği Petersburg İran sefirinin Rusya'nın el-yevm İran memâlikinde ancak on bin askeri mevcûd olup bunların Azerbaycan'da bulunan mikdârı altı bini tecâvüz etmediğini ve tahliye ettiğimiz arâzî Rus askeri tarafından işgâl olunmayıp hattâ Rusların İran'daki askerlerini tedricen çekmekte olduklarını ve bu keyfiyetin Mösyö Sazanof tarafından kendisine ifâde edilmiş olduğunu sûret-i dostâne ve mahremânede beyân ettiği Petersburg sefiri paşa hazretlerinden telgrafla izbâr kılınmıştır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Şubat sene [1]328 [9 Mart 1913]

Hâriciye Nâzırı Mehmed Said

دختر سائی حضرت صدیقنا لکھیہ

خارجیہ نظارت
۱۸۸۷-۱۹۰۷

مخصوصہ
ایرانہ کہ روس عکریہ دائر

مخصوصہ ہیا کہ کئی لریہ۔
اخباراً ملاقات ایہ بھی تیرسویں ایرانہ سفیرینک روسینک الیوم ایرانہ ممالکندہ آنجورہ ایہ بیٹ عکری موجود
اولوب بولرک اذربایجانہ بولناہ مقداری القی بھی تجارہ اجمعیہی و تخلیہ ایہ بکوز الارضی روس عکری طرندہ
اشغال اولنویوسہتی روسرک ایرانہ کہ عکریہی تدبیراً حکمکندہ اولہ قلبیہی دبولیفینک موسوسازانوف طرندہ
کدینہ افادہ ایہ طبعہ اولہ یغنی صورت درستانہ و محمانہ وہ بیانہ ایہ بھی تیرسویں سفیری یا سا جہت لرنندہ
تلفافہ از بار قلند۔ اولیادہ امر و فرمانہ حضرت ولی الامرکند۔ ۱۳۲۸ سال

فایضہ نظری

۱۳۲۸

Rusların Azerbaycan'da askeri hazırlıklar yaptığı, Makü hakimini elde ederek onun vasıtasıyla İran aşiretlerine silah dağıttıkları ve benzeri faaliyetlerine dair 3. Ordu Müfettişliği, Tahran Sefareti, Hoy ve Selmas Şehbenderliklerinden gönderilen bilgiler.

Bâbiâli
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdiriyyet-i Umûmiyesi
Aded: 30957/118

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa: Makü, Selmas ve Hoy hâkimlerinin Revan'a celbi
ve Rusya'nın tahşidâtı haberlerine dâir
Mahremâne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir
İran'ın Makü, Selmas ve Hoy hâkimlerinin Rusya Hükûmeti tarafından Revan'a celb ve askerini iâşesine dâir kendilerinden ma'lûmât istihsâl olduğu ve Rusya'nın İran'daki tahşidâtı hakkında Harbiye Nezâret-i celîlesinden vukû' bulan iş'ârdan bahisle tahkîkât-ı serî'a icrâsiyla istihsâl olunacak ma'lûmât-ı mevsûkanın arz ve inbâsi ifâdesini şâmil resîde-i dest-i tekrîm olan 15 Mart sene [1]329 târîhli tezkire-i sâmiye-i fehîmâneleri üzerine Tahran Sefâret-i Seniyyesi'yle Rumiye, Hoy ve Selmas şehbenderliklerinden telgrafla isti'lâm-ı keyfiyyet edilmişidi. Hâkimlerin Revan'a celbi haberinin aslı olmadığı Hoy Şehbenderliği'nden bildirildiği ve Rusya'nın tahşidâtı hakkında icrâ etdirilmekte olan tahkîkât netîcesinin ayrıca bildirileceği bu kere sefâret-i müşârun-ileyhâdan telgrafla cevâben izbâr olduğu gibi ahîran Rumiye şehbenderimizden alınan telgrafnâme-i cevâbiyede dahi yalnız Rumiye havâlisinde dört bine karîb Rus piyâde, bin süvârî neferâtı ve üç batarya mevcûd olup bu hafta Rumiye'ye yeniden külliyyetli süvârî geleceği istihbâr kılındığı ve asıl tahşidâtın Hoy ve Selmas taraflarında vâki' olduğu ve Makü'den Savuçbulak'a kadar Rus ahvâl-i siyâsiyye ve askeriyyesini kendisiyle beraber ta'kîb eylemek üzere bir erkân-ı harbiye zâbitinin sür'at-i ta'yîni ile keyfiyyetin gâyet mahremâne tutulması ve Kafkasya şehbenderimizin dahi tefahhusâtda bulunmaları lüzûmunu geçende telgrafla sefâret-i seniyyeye bildirdiği ve eğer kendisi Makü'den Savuçbulak'a kadar mikdâr-ı kâfi harcırâh ile beraber icrâ-yı tefahhusâta me'mûr edilir ise maksad hâsıl olacağı gösterilmiş ve bu bâbda sefâret-i müşârun-ileyhâdan alınacak ma'lûmât-ı mütemmimenin de arz ve izbârına müsâraat edileceği derkâr bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Cemâziye'l-evvel sene 1331 ve fî 31 Mart sene 1329 [13 Nisan 1913]

Hâriciye Nâzırı bende Mehmed Said

 کتابخانه نظامی
 وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 شماره ثبت: ۴۰۹۵۷
 ۱۱۸

مجموعه اسناد عهد قاجاریه

فهرست

ماکو، ساسانی و خوی حاکمان در عهد
 دروسیه ناصری خانی خاندان دراز

مجموعه اسناد عهد قاجاریه

ایران ماکو، ساسانی و خوی حاکمان در روسیه حکومتی طرفه در زمان حاکمان امانت دار که بدین
 معلومات استعماری ازین روسیه ناصری خانی حقیقه در حقیقت سنده و غیر معلوم استعاره حقیقت
 تحقیقات سریدار سید استعماری اول در عهد معارف و فرهنگ و ادبیات ساسانی سنده و سنده و سنده
 ۱۵۰۰ تا ۱۹۰۰ تاریخ ذکره سابقه قاجاری در زمان طرفه معارف سنده روسیه، خوی و ساسانی سنده و سنده
 استعلام کیفیت این سنده. حاکمان روسیه خانی حاکمان اصنام اول در عهد سنده روسیه ناصری
 خانی حقیقه اجرائیه سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 کی اخبار روسیه سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 نقای و اوج سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 طرفه و واقع اول در عهد و ماکو و ساسانی و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 بر پایه حقیقت سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 کینه و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 این سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده
 این سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده و سنده

خاندان قاجاری
 فهرست

Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâiresi
İkinci Şu'besi
115

Hülâsa: İran ve dolayısıyla Rusya içerilerine me'mûr-ı askerî i'zâmı muvâfık olamayacağına dâir

Mahrem

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Fî 31 Mart sene [1]329 târîh ve 176 numarolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır.

Hoy, Selmas ve Savuçbulak havâlisinde dolaşmak üzere bir me'mûr i'zâmı hâlen muvâfık olamayacağı fî 21 Mart sene [1]329 târîh ve 69 numarolu tezkire-i cevâbiyye ile Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne bildirilmişdi. Şehbenderlerin tefahhusât-ı lâzîmede bulunarak istihsâl edecekleri ma'lûmât-ı askeriyeyi muntazaman iş'âr etmeleri te'mîn-i maksada kâfî görüldüğünden keyfiyyetin ol vechile nezâret-i müşârun-ileyhâya emr ü tebliği menût-ı re'y-i fehîmâneleridir ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Cumâde'l-ülâ sene [1]331 ve fî 3 Nisan sene [1]329 [16 Nisan 1913]

Harbiye nâzırı nâmına Müsteşâr Mustafa

کتابخانه مجلس شورای اسلامی
۱۱۵

خلاصه:
ایران و طولی سیله و سایر جزایر و آب و هوای آن
اغزلی نوشته اولیه صفحه ۱۱۵

مقدم

مقدمه: این کتاب که در سال ۱۳۱۳ خورشیدی در تهران چاپ شده است، یکی از اولین آثار تاریخی است که به بررسی و تشریح جزایر ایران پرداخته است. این کتاب در ۱۱۵ صفحه درج شده و به زبان فارسی نوشته شده است. این کتاب به دست آقای دکتر محمد علی باقری نوشته شده است. این کتاب به دست آقای دکتر محمد علی باقری نوشته شده است. این کتاب به دست آقای دکتر محمد علی باقری نوشته شده است.

محمد علی باقری

Bâbiâlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyet-i Umûmiyesi
Aded: 32578/268

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa: Rus sevkiyâtına dâir

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusların Azerbaycan'da ba'zı tedârükât ve tehyiâtta bulduklarına ve Makû hâkimi vesâtatıyla İran aşâirine silah tevzî' etmekde olduklarına ve husûsât-ı sâireye dâir Harbiye Nezâret-i Celîlesi'nden alınan tezkirenin melfûfâtıyla beraber isrâ ve Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne teblîgât îfâ buyurulduğu beyânıyla serîan tahkîkât-ı lâzîme icrâ ve arz ve inbâsî ifâdesini şâmil resîde-i dest-i tekrîm olan 30 Mart sene [1]329 târîhli ve 128 numarolu tezkire-i sâmiye-i fehîmâneleri üzerine edilen vesâyâyâ cevâben bu kere Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan telgrafnâmede Hoy ve Selmas'da tahmînen altı bin Rus askeri olup ahîran bin yedi yüz nefer daha geldiği ve kasabada asker olmayup aşâir-i İraniye'nin pek çoğu teslîh edilmiş ve edilmekde bulunmuş idiği ve Rusların hâkimin elde edilmesine rağmen Makûlûleri henüz matlûb vechile taht-ı itâate alamadıkları ve bunlara silah verilmemiş idiği ve Kardar Aşîreti'nden bir kısmının bizim tarafa geçdiği söylenmekde olduğundan hüsn-i kabûlleri muvâfık olacağı Hoy ve Selmas Şehbenderliği'nin iş'ârına atfen bildirilmiş ve tezkire-i mürsele îâdeten takdîm kılınmış olmağla îfâ-yı muktezâsı mütevakkıf-ı irâde-i aliyye-i fehîmâneleridir ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Cumâde'l-âhire sene 1331 ve fî 7 Mayıs sene 1329 [20 Mayıs 1913]

Hâriciye Nâzırı Mehmed Said

Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâiresi
Dördüncü Şu'besi
91

İstanbul

Hülâsa-i me'âl: Rusların Azerbaycan'da İran aşâyirine silah tevzî' etmekde olduklarına ve husûsât-ı sâireye dâir

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Rusların Azerbaycan'da ba'zı tedârükât ve tehyiâtda bulduklarına ve Makû hâkimi vâsıtasıyla İran aşâyirine silah tevzî' etmekde olduklarına ve husûsât-ı sâireye dâir Üçüncü Ordu Müfettişliği'nden mevrûd Aşîret Üçüncü Fırka Kumandanlığı'nın 13 Şubat sene [1]328 târîhli tahrîrâtıyla Aşîret Süvârî Müfettişliği'nin 26 şubat sene [1]328 târîhli tahrîrâtının birer sûreti berây-ı ma'lûmât leffen irsâl edilmiş olmağla bu bâbda tahkîkât ifâsının Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne ve dâhilen vukû' bulmakda olan silah kaçakçılığının men'i hakkında da Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne icrâ-yı tebligât buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî gurre-i Cumâde'l-ülâ sene [1]331 ve fî 26 Mart sene [1]329 [8 Nisan 1913]

Harbiye nâzırı nâmına Müsteşâr Mustafa

شماره سال ۱

در صورت لزوم باقی مانده ابراهیم خلیل علیه السلام
توزیع اینجمله اولادند و در صورت لزوم

مردم چه جایزه ای بود
در دولت ابراهیم علیه السلام و در زمانه او
و در زمان ساریه در اوجی در وقت
سوار و مستقیم در وقت سوار و در وقت
خارج نظر به چیز و در وقت سوار و در وقت
باید اوردن و در وقت سوار و در وقت

در وقت
مستقیم

Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâiresi
Dördüncü Şu'besi

İstanbul
Hülâsa-i meâl:

Üçüncü Ordu Müfettişliği'nden mevrûd Aşîret Üçüncü Fırka Kumandanlığı'nın 13 Şubat sene [1]328 târîhli ve 1261 numarolu tahrîrâtı sûretidir.

Bu kere Hoşab Kaymakamlığı'na ta'yîn olunmuş ve bundan iki hafta evvel Rusya tarîkiyle geçüp Erciş'e uğramış Hamza Bey'in te'mîn ettiği tahkîkât ve ifâdesine nazaran el-yevm kısm-ı a'zamı Rumiye'de ve birer kısmı da Kotur, Selmas ve hudûdun daha ba'zı mevâki'inde bulunmak üzere Azerbaycan vilâyetinde on bin râddesinde Rusya askerinin bulunduğu ve bundan başka da Revan'da Rusya tarafından otuz bin kızığın nakliyât-ı askeriyeye için daha evvelce sipâriş edilüp yaptırılmakda bulunduğu ve hattâ diğer tahkîkâta nazaran dahi Rusya askeri Sarıkamış ile Rumiye'de tecemmu' etmekde bulunduğu anlaşılmalıdır.

Rusya tarafından yüz deve yükü mavzer eslihasıyla maa cebehânesinin Bakü hâkimine i'tâ kılındığı ve bura mezkûr eslihadan maa bin adet fişenk beher tûfengi İran'ın Şehsuvan Aşîreti efrâdına onar lira fiâtla i'tâ eylediği ve maa-mâ-fih işbu aşîret cesîm olup kısm-ı a'zamı Sünniyyü'l-mezheb bulunduğundan Rusya'nın istifâde edemeyeceği binâen-aleyh bir harb zuhûrunda Hükûmet-i Osmâniyye'nin bunlardan ve bir çok İran aşâyirinden ve belki de kısmen dahi ba'zı İran ahâlîsinden daha ziyâde istifâde edeceği istihbâr olunmuştur.

İran'da bulunan atîk Aşîret Yirmi Dördüncü Alay Kaymakâmı Ali Bey'in biraderi olup Osmanlı toprağında mütena'im bulunan Kör Kasım nâm habîs İran'dan bir çok esliha ve cebehâne alarak yataklık eden mûmâ-ileyh Ali Bey'in nezdine bırakarak peyderpey dâhil-i memâlik-i Osmâniyye'ye götürerek Ermenilere satmakda bulunduğu gibi bunun ba'zı emsâli Kürdler dahi aynı ticâret ve hıyânetlikde bulunmakta ve merkûmûn Kürdler ileride Ermenilerle bir vak'a olur ise yine bu silahlar kendilerinde kalacaktır. mülâhazasıyla silah satdıkları tevâtür derecesinde rivâyet edilmektedir. Mûmâ-ileyh Ali Bey Rusya tarafından bir nişânla taltif edilmiş ise de hakkında (şehriyye bin İran tümen maâşla haklarında daha bir çok iltifât-ı müdâhene icrâ edilmiş olan Semiko ve daha ba'zı havene misillü bir muâmele) icrâ edilmediğinden mütehassıl olan hased ve teessürâtından dolayı Rusya'ya muğber kaldığı anlaşılmalıdır.

Rusya'nın ehass-ı âmâli Ermenilerle Kürdler arasında bir ihtilâl çıkarup bundan bi'l-istifâde memâlik-i Osmâniyye'ye el uzatmak ise de el-yevm Ermenilerin Rusya'nın mevâidine pekde buna aldanmadıkları ve Kürdlerin ise kat'iyyen bu fikre âlet edilemeyeceği revîş-i zâhiriye nazaran cümle-i mütâlâât-ı âcizîdendir.

Ber-vech-i bâlâ ma'rûz-ı mevâd istihbârât ve istitlâât cümlesinden olup tahkîki ve gerekse daha sâir ahvâlin ta'mîki husûsu için de Karapapak Aşîreti'nden bir zâtın Rusya'daki akrabâ ve ümerâsıyla(?) görüşmek ve maa-mâ-fih mezkûr teftîşât ve tahkîkât-ı amîkadan bulunarak neficesi bildirilmek üzere Kafkasya'ya sevk edildiği cihetle alıncak ma'lûmâtın dahi peyderpey arz olunacağı ma'rûzdur.

رسالة في
تاريخ الفلك

اشتهر بها المؤلف

خود مال

اوجي اردو منشد صح مورور عبرت اوچر زقر فرمانه افلاك
« سال ١٩١٤ء تاريخ ١٧٦١ء ميلادي قريانا مورور

بكره خوياب فلك فلكه نبيد او تمه و بوند نه ايك هفت اول رويه طرفيد كويب ارجيه او غرامه او سه حمزه بلك نابده بيخ فلكه
وانا ده سه نكرا ابهم شم علكر رويه و قوسيه قطره سدهن و حدودك دهها بعد موافق بونوه اونده انزه با جابه و بونوه
اونده بيدراره سه رويه علكر بونويش و بوند نه بسفزه روانه رويه طرفنده اونور بونوه قرا افلاك فلكه بونويه ايجيه دهها
اوطر سياره ارباب يا بونوه بونويش و هي دليقه فقهانه نكرا ده رويه علكر صاري قومه ايدو رويه جمع انكه بونويش
اكثره

رويه طرفنده بونوده يو ك ماوزر اسكريد مع حمزه سنك بالوكه اعمه فلفي و بونوه مذكور اسكونه مع يده طرفنده
بهر نقشه اربابك سسوا نه هينه افزاويه اونرا قيه انه اعمه ايدو ومع مافه اسبو عيكه به جهم اولوب شم اعلمك من المذهب
بونويش رويه نه استفاره ايت بونويش يانه عبده رويه كل بونوه حكومت عثمانيه بونوده و بونوه ايدو ايشا بونوده و بونوه نسا
دهي بونوه ايه اهليسه دهها نياره استفاره ايدو بونويه اسفاره اوتمه

اينده بونوه عيكه عيكه بونوه در روي اولو قاسمه عي ايك باروري اولوب تمام طوريه تقم بونوه كو رشم نام خيه ايتو
بونوا سكو و حماه ادره بقول ايت مومل عي بلك نويه باقونده يه ربه داخل ملك عثمانيه كو بونوه رك ارضيه حاشيه ايتو
با بونوه بعد سالي كر ادره عيه حماه و خيا سلك بونوف و مومل كر ادره ايدوده ارضيه ايدو اولو ايدو بوسه اولو
كس بونوه ايتو حقه مدافه سيه سده حاشيه نوز در جسته روي ايدو ايتو

مومل عي به رويه طرفنده بونوه تلفيق ايدو ايدو حقه سده رويه ايدو نومه مفه حقه دهه حاشيه ايتو ايتو
مناحه اجرا ايدو ادره سيفو دهها بعد خون مندو برمعا) اجرا ايدو بونوه نومه اوتو سه و ناز ايتو طويده روييه
غير قوليده ايتو

روييه نه اخلا مال ارضيه كر ادره ايشه باشه ايتو بوند نه بار استفاره ملك عثمانيه الا اوزانومه ايدو ايتو
ارضيه روييه مواعينه بونوه بونو ايتو فكري كر ادره ايه قطعيا بونوه آلت ايدو بونوه رويه قهوي نكرا ايتو
مع اعراب عيكه بونوه

بوج بالا معدومه مواعينه ايتو استفاره جدمع اولوب بونوه و كر ادره ساز اجوال تقم مومل ايجيه نكرا بايو
عيكه بونوه بونوه اوزنا و اولو ايدو بونوه مومل نكرا بونوه و تقفا عيكه بونوه نكرا ايتو ايتو ايتو ايتو
قفا بونوه ايدو بونوه ايتو مومل ايتو بونوه ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو ايتو

Umûm Erkân-ı Harbiyye Dâiresi
Dördüncü Şu'besi

İstanbul
Hülâsa-i meâl:

**Üçüncü Ordu Müfettişliği'nden mevrûd Aşiret Süvârî Alayları Müfettişliği'nin 26 Şubat
sene [1]328 târîhli tahrîrâtı sûretidir.**

Aşiret Üçüncü Fırka Kumandanlığı'ndan alınan fî 13 Şubat [1]328 târîh ve 1261 numarolu tahrîrâtın sûreti leffen takdîm kılındı. Rusların Azerbaycan'da ba'zı tedârükât ve tehyiâtda buldukları ve hudûda civâr mevâki'-i askeriyeye erzâk ve malzeme iddihârından hâlî kalmadıkları ve İran'ın Makû hâkiminin Rusların elinde bir âlet-i fesâd olup merkûmun vâsıtasıyla İran aşâirine silah tevzî' olunmakta idiği öteden beri rivâyet edilmekde bulunduğundan bu ihbârâtın bir yandan da şehbenderler vâsıtasıyla tahkîk etdirilmesi mütevakıf-ı re'y-i devletleridir. Van vilâyetinde umûr-ı inzibâtiyye ve mülkiyye öteden beri müşevveş olup hükûmetlerin gözü önünde müsellaah eşhâsın dolaşmakta bulduklarının esnâ-yı teffîşde görülmesi silah kaçakçılığının vukû'una delâlet etmekde ve bu hâlin vukû'u tevâtüren söylenmekte olduğundan kaçakçılığın men'ini kâfil tedâbirin ittihâz ve tatbîki hakkında îcâb edenlere evâmîr-i devletlerinin teblîği sûretiyle işin önü alınabilir gibi mütâlâa kılınmaktadır. Maa-mâ-fih aşâyirin bir uygunsuzluğa meydan vermemeleri ve Rusya'nın elinde bâzîçe olan birkaç müfsidin iğfâlâtına kapılmamaları için aşâyire her bâr nesâyih-i lâzîme icrâsı ve fikirlerinin tenvîri öteden beri îcâb edenlere ihtâr ve teblîğ olunmaktadır. Üçüncü Fırka Kumandanlığı'nın tevessül ettiği tahkîkât üzerine alup bildireceği ma'lûmâtın da başkaca arz ve takdîm kılınacağı ma'rûzdur.

عشرته ۳۳ چی فرقه خوانده الحقیقه الله ۱۳۱ ساط ۷۰۸ تاریخه و ۱۷۶۱ منقولی قیرانیه صورتی لغت تفهیم
در برك از با چنانچه بینه نازکانه و نپایانه برهنه نوزده و هجدهم جوایه سواقه عشرتیه ارزان و ملازمه ارکانه عیالی
قاله نوری و نیزه ماثو حاله در برك الله بر آن ساد و محبوب رفعت و سطحیه ابراه عساریه سماع نوریه اولفنده
ایده اوزه در یازده رویت ایتمده برهنه بینه بر اجازت بر بانده در سینه در سطحیه بقعه ایبرس سواقه راز و نوریه
و نه ولایتیه امور انقباضه و ملله اوزه در برده سوسه اطمینیه کلوننک نوزده اولتمه سطحه آکماله طولانته اولفنده نوزده نیک
انای بقعه نوریه سماعه قیامی قیامت و فوعه دلانته ایتمده در بحالک و فوعه نوزده سوبنده نوزده بقعه قیامت
سحق قافیه نوزده اقامه در قیام حقه ایجابیه ایتمه اولم و نوریه نین صوبیه ایتمه اولم الیه یوزده نوزده
مع مافی عشرت بر اولم نوزده میانه در مامور و در سبک الله با نیزه اولم بر فایه مضمک اغفالونه قیامت
ایمده عشرتیه لرباره نهایه لازم اجزای و قدر لربک نوزده اوزه در برك ایجابیه ایتمه احسنه و نین اولفنده در
اگرچه فرقه خوانده الحقیقه نوس ایتمه حقیقانه اولم نوزده الیه بلبره مبع معلومانده در بنده عمده و تقسیم فرقه نوزده

Van Gölü'nde işletilmek üzere Osmanlı Devleti tarafından yaptırılacak olan iki adet vapurun yapımını Bakü'deki bir inşaat şirketinin talip olduğu; vapurların teknik özellikleriyle ilgili bilgilerin Harbiye Nezareti'ne gönderileceğine dair Bakü Osmanlı Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı.

Saltanat-ı Osmâniyye
Bakü Şehbenderliği
Aded: 214/16

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmi'si'ne

Mündericâtı: Van Gölü için inşâ olunacak vapurlar hakkında cevâb

Devletlü efendim hazretleri

15 Haziran sene [1]913 târîh ve 335120979 numarolu emirnâme-i sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri cevâbıdır.

Van Gölü'nde işletilmek üzere inşâsı takarrur eden iki vapurun Bakü inşâât şirketlerince der'uhde edilüp edilmeyeceğinin ve edildiği takdîrde ne kadar zamanda inşâsı kâbil olacağını bi't-tahkîk iş'ârı hakkında 20 Mayıs sene [1]329 [11 Haziran 1913] târîhinde Harbiye Nezâret-i Celîlesi'nden ahz ve telakkî olunan emr-i telgrafî üzerine buradaki inşâât şirketlerine mürâcaat edilmiş ise de bunlardan ba'zıları yolların nakliyâta ne derecede müsâid olduğunu tahkîk için birkaç gün va'de talep etmiş ve şeh-i mezkûrun yirmi dördünde mühim şirketlerden biri talep olunan iki vapurun inşâsını der'uhde edüp yedi sekiz ay zarfında teslim edebileceğini bildirmesi üzerine keyfiyet hemân fi 24 Mayıs sene [1]329 [15 Haziran 1913] târîh ve 208 numarolu telgrafnâme ile Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne arz ve iş'âr edilmişidi.

Harbiye Nezâreti'nden şeref-mevrûd telgrafnâmede ücret hakkında bir şey olmadığı gibi vapurların tarz-ı inşâsı ve makinelerin sistem ve kuvvetleri ve adedi ve sâiresi hakkındaki tafsîlât bilinmedikçe kıymetlerinin tahmîni mümkün de olmayacağından bi't-tabi' bu bâbda bir gûnâ ma'lûmât arz olunmamışidi. Emirnâme-i sâmilininin târîhi telgrafnâme-i çâkerininin târîhinden on gün sonra olması mezkûr telgrafın Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne vâsıl olmadığını sûret-i kat'iycede göstermekde olduğundan her ne kadar mezkûr telgrafın ilmühaberi birinci şuhûr-ı selâse hesabâtı ile Muhâsebe Şu'besi'ne irsâl edilmiş ise de târîh ve numarası şehbenderhânece mazbût idiğinden bu bâbda tahkîkât-ı lâzime de bulunulacağı gibi Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne de ma'lûmât-ı müstahselenin tekrâr i'tâsına müsâraat kılınacağını arz ve iş'ârına mücâseret eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 23 Haziran sene [1]913

Şehbender bende Ali Kemal

Bakü zenginlerinden Musa Nakizade'nin dini konularda yaptığı güzel hizmetlerine mükafat olarak verileceği bildirilen nişanın hangi dereceden verileceği konusunda Bakü şehbenderinin görüşünün alınıp bildirilmesine dair Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şube

Târîh-i tesvîd: 13 Şevval sene [1]331 [15 Eylül 1913]

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Bakü ağniyâsından Musa Nakizâde nâmındaki zâtın hidemât-ı dindârâneseni mükâfeten i'tâsı Bakü Şehbenderliği'nden bildirildiği 31 Ağustos sene [1]329 târîhli ve 670 numarolu tezkire-i aliyye-i dâverâneleriyle iş'âr buyurulan nişanın derecesi hakkında mezkûr şehbenderin re'yi bi'l-istifsâr alınacak cevâbın inbâ buyurulması bâbında.

Ber-mûceb-i işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

Rus vatandaşı olduğu halde Osmanlı Devleti'nce askere çağırıldığından kaydının nüfustan düşürülmesi talebiyle Bakü Osmanlı Şehbenderliği'ne müracaat eden Bakü'de petrol kuyularına görevlendirilen Misoset'e ait talebin Şura-yı Devlet'ce yapılan inceleme neticesinde uygun görülmemeyerek kendisine Osmanlı vatandaşı muamelesi yapılması kararı.

Şûrâ-yı Devlet

Mülkiye ve Maârif

Aded: 882

Hâriciye Nezâreti'nden bi't-takdîm Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan 22 Mayıs sene [1]329 târîh ve otuz iki bin beş yüz on iki numarolu tezkire ve melfûfâtı Mülkiye ve Maârif Dâiresi'nde mütâlaa olundu.

Tezkire-i mezkûre meâlinde Rus teb'a ve me'mûrîninden olduğu hâlde pederi Hatufşu-zâde Hasan Bey'in memâlik-i Osmâniyyeye esnâ-yı hicretinde refâkat etmiş olmasından dolayı ismi sehven Sivas nüfûs cerîdesine kayd edilmesi üzerine sinni sekseni mütecâviz olan pederine kendisi muîn tutularak küçük biraderi Musa Bey'in taht-ı silaha alınmakta olduğunu istihbâr eylediği cihetle isminin nüfûsdan bi't-terkîn biraderinin pederine muîn ittihâzı Bakü'de neft kuyuları üzerine me'mûr Misoset imzâsıyla i'tâ olunan arzuhâlde istid'â olduğu Bakü Şehbenderliği'nden iş'âr olunmasıyla keyfiyet Harbiye Nezâreti'nden lede'l-istifsâr müsted'inin pederiyle üç yüz sekiz târîhinde sicill-i atîka bi'l-kayd tevellüdü doksan altı olup üç yüz on altı senesinde ismine kur'a isâbet etmiş ve pederinin sinni yetmiş iki bulunmuş olmasından dolayı efrâd-ı me'zûne miyânına terk olduğu ve el-yevm sınıf-ı redîfde bulunduğu bâ-tezkire-i cevâbiye bildirilmiş olmağla ol bâbdaki kuyud ve ma'lûmâtın etrâfıyla inbâsı lüzûmu Sivas Vilâyeti'ne iş'âr olunarak vârid olan tahrîrât-ı cevâbiyede merkûmun pederi Hasan Bey bin üç yüz sekiz senesinde hicret sûretiyle iki oğlu ve iki kerimesi ve bir zevcesiyle birlikde Sivas'a gelerek reis-i âile sıfatıyla mürâcaat ederek târîh-i mezkûrda Aziziye'nin Tevfikiye Mahallesi nüfûsuna efrâd-ı âilesini ve kendisini kayd ve tescil ettirmiş ve o vakit merkûm Misoset on iki ve Musa üç yaşlarında bulunmuş olduğu gibi üç yüz on dokuz tahrîr-i nüfûsunda yalnız Misoset tezkire-i Osmâniye almakdan imtinâ' ve sekiz dokuz seneden beri Rusya'da tavattun eylediği ve mûmâ-ileyh Hasan Bey gâyet müsîm olup servetini zâyî' ve emlakini de fûrûht ederek hâl-i perîşânîde olduğu hâlde Misoset'in pederine bir fâidesi bulunmadığı beyân ve izbâr olunmuş ve maa-mâfih bin üç yüz yirmi bir senesi Nisan'ından mukaddem Rusya'dan Sivas'a maa âile hicret ve zevcesiyle evlâd-ı sığarını reis-i âile sıfatıyla sicillât-ı Osmâniye'ye kayd ve tescil ederek muhâcirîne âid imtiyâzâtından istifâde etmiş olan Hasan Bey'in ve ona izâfeten evlâd-ı sığarının teb'a-i Osmâniye'den ma'dûdiyetleri şimdîye kadar cârî olan usûl ve emsâli iktizâsından olmasına ve merkûm Misoset de bi't-tabî Osmanlı bulunmasına mebnî menfaat-i şahsiyyesini te'mîn maksadıyla sinn-i rüşdü idrâkden sonra Rusya'ya avdet ve o tâbiyeti iddiâ etmesi mahzâ biraderini ve dolayısıyla kendisini hizmet-i askeriyeden kurtarmak maksadına mübtenî bulunmasına binâen merkûmun şu hareketi Tâbiyet Kânûnu'nun altıncı maddesi mücebine iskât-ı tâbiyetini mücib ef'âlden bulunduğundan bahs ile istizân-ı muâmele edilmiştir.

İcâbı lede't-teemmül Tâbiyet Kânûnu'nun sâlifü'z-zikr altıncı maddesinde "Saltanat-ı Seniyye'den me'zûn olmaksızın diyâr-ı ecnebiyede tebdîl-i tâbiyet eden veyâhûd bir ecnebi develetin hizmet-i askeriyesine giren şahsı Devlet-i Aliyye ister ise tâbiyetinden iskât edebilir" diye muharrer olup merkûm Misoset'in vaktiyle hâl-i sığarında muhâcereten gelerek usûl-i mevzû'ası dâiresinde tâbiyet-i Osmâniye'ye kayd ve kabûl olunan bir âile efrâdından olmak i'tibârıyla teb'a-i Osmâniye'den ma'dûdiyeti derkâr olarak muahharan Rusya'ya azîmetle Hükûmet-i Seniyye'den bir gûne izin ve ruhsat istihsâl etmeksizin Rusya tâbiyeti iddiâsına kıyâmı gerek kendisini gerek biraderini hizmet-i askeriyeden kurtarmak maksadından ileri geldiği anlaşılmalıdır ve bu da kendisinin iskât-ı tâbiyetini müstelzem bir mâhiyetde görülememekde olduğundan kendisinin ke'l-evvel Osmânlı addıyla ona göre ifâ-yı muâmele olunması husûsunun nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi ve Sivas Vilâyeti'ne tebliğ-i keyfiyet edilmesinin Dâhiliye Nezâreti'ne iş'ârı ve Harbiye Nezâreti'ne de ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

25 Şevvâl sene [1]331 ve 24 Eylül sene [1]329 [27 Eylül 1913]

Şûrâ-yı Devlet:

Mülkiye ve Maârif Dâiresi Reis-i Sânisî Ahmed bin Rifat, A'zâdan Keçecizâde Yahya Reşad, A'zâdan Safer, A'zâdan Mehmed Bahaeddin, A'zâdan Kostantin, A'zâdan es-Seyyid Mehmed Yahya

Rusya muharebesi esnasında Erzurum civarında yıkılan bir mescidde bulunan Kuran-ı Kerim'i satılmakta iken fark ederek satın alan Bakü'nün ileri gelen zenginlerinden Musa Naki-zade'nin Kuran-ı Kerim'i Padişah'a göndermesi ve Bakü'de İslami Hayır Cemiyeti için bir bina inşa ettirmesi sebebiyle Pâdişâh'ın memnuniyetinin kendisine tebliğ edilmesi ve ayrıca Musa Naki-zâde'ye üçüncü rütbeden bir Mecidiye Nişanı verilerek kendisinin taltif edilmesine dair Sadâret'ten Hariciye Nezâreti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Tahrîrât Kalemi 1. Şube

Târîh-i tebyûz: 3 Zil-hicce sene [1]331, 21 Teşrin-i evvel sene [1]329 [3 Kasım 1913]

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Rusya muhârebesi esnâsında Erzurum civârında hedm edilen bir mescidin dîvârında zuhûr edip fûrûht olunmakta iken Bakü aġniyâsından Musa Naki-zâde tarafından bi'l-mübâyaa nazargâh-ı hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arz olunmak üzere mahall-i mezkûr şehbenderliği vesâtatıyla gönderilmiş olan Kurân-ı Kerîm nüsha-i şerîfesi ile mûmâ-ileyhin orada Cemiyet-i Hayriye-i İslâmiye için inşâ etdirmekte olduğu binânın fotoğrafları lede'l-arz nüsha-i şerîfe-i mezkûrenin Hazîne-i Hümâyûn'da muhâfazası emr ü fermân buyurularak muktezâ-yı celîlinin infâz olunacağı ve mûmâ-ileyh Musa Naki-zâde'ye ayrıca mahzûziyet-i seniyye tebliğine irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-sâdır olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Aliyyesi'nden cevâben izbâr kılınmış ve mûmâ-ileyhe üçüncü rütbeden Mecidî Nişânı i'tâsı hakkında başkaca bi'l-istîzân şeref-müteallık buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî nezâret-i celîle-i âsafânelerine tebliğ edilmiş olmağla icrâ-yı icâbı bâbında.

Azerbaycan'da büyük bir anarşi faaliyeti hakim olduğu; Rumiye şehrini Rusların işgal ettiği, dükkanların açılmadığı ve ahalinin korku içerisinde olduğunun Rumiye Osmanlı Şehbender Vekili Necati Bey'in haber verdiği.

Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Telgraf İdâresi

Târîh: 30 Mayıs sene [1]330 [12 Haziran 1914]

Mahreci: Van Vâli Kumandanlığı

Mevridi: Dersââdet

Numaro: 618

Müsta'celdir

Dâhiliye Nezâreti'ne

Rumiye Şehbender vekîlimiz Necati Bey'den şimdi Bacirge Telgrafhânesi vâsıtasıyla ve müsta'cel işâretiyle alınan şifre husûl-i ma'lûmât zımında aynen arz olunur. İran garbında ve bi'l-hâssa Azerbaycan'da tam ma'nâsıyla anarşi hüküm-fermâdır. Hudûd bölükleri kuvvetleri tezyîd ve ayrıca top, süvâri kuvveti sevk ve i'zam olunmuşdur. Neticeden peyderpey arz-ı ma'lûmât edilecektir.

Fî 29/30 Mayıs sene [1]330 [11-12 Haziran 1914]

Van Vâlisi Tahsin

Sûret

Bu sabah kasaba dâhilinde tekmîl

dükânlar kapandı. Rus kıta'âtı kasabayı sarmışdır. Dâhilde de bir çok devriye dolaşmakda ahâlî de fevkalâde heyecân var. Bin beş yüz nisbetinde Rus kuvveti bir batarya top Madan istikâmetine ale'l-umûm şimdi gittikleri Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne ma'lûmât i'tâsı ma'rûzdur.

Azerbaycan'daki karışıklıktan Osmanlı tebaasının zarar görmemesi için gerekli tedbirlerin alındığına dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Van Vilayeti'ne çekilen telgraf.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti
Kalemi
Umûmî: -
Husûsî: İkiyüz kırk beş

Van Vilâyeti'ne (Şifre)

Zeyl. 3 Haziran sene [1]330 tahrîrât. Azerbaycan'da vukû'a gelen karışıklıktan dolayı teb'a-i Osmâniye'nin can ve mallarının masûniyeti esbâbının istikbâli zımında icrâ olunan teşebbüsât-ı kat'îyye üzerine merkezden vukû' bulan emirlerle mesele ber-teraf olup keyfiyyet Rumiye şebbenderi tarafından da te'yîd edilmiş olduğu ve bu gibi mu'âmelâtın adem-i tekerrürü hakkında yeniden emir verildiği Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârına atfen bâ-tezkire-i sâmiye emr ve teblîğ buyurulmuşdur.

Fî 5 Haziran sene [1]330 [18 Haziran 1914]

Nâzır nâmına Ali Cemil(?)

Yazıldı 6 minhü. [19 Haziran 1914]

حَدِيثُ الْبَرِّ
أَمِينٌ عَلَى الْمَرْءِ يَوْمَ يَمُوتُ

قلمی

عمومی

خصوصی

ایکھنور خزانہ

دہلی دارالحدیث

آذربائیجان دھوککہ تاسیقلیفہ لویدی تیز قیامہ جادہ دھاکہریک معلومی اسبابہ
استغای قون احوالہندہ نسبت قطعہ ادریبہ وازدہ دوقبولانہ اورالہ مند برتون اولوب لیفت دوم
سیرن طرفندہ ده تایدہ ایلمہ اولوب دیوی معاندلہ عم شردہ قفقہ یکسہ اوردرلوی قادیم قنارندہ
اسعابہ عطفاً تاریخ سیم اردینلیغ بولندہ سالہ ۱۳۳۰

ناخواند

عاجل

باریک

İstanbul'da Peyam gazetesinde yazarlık yaparken siyasi suç nedeniyle Sinop'a sürgün edilip ancak bir yolunu bularak oradan firar edip Bakü'ye gelen Mustafa Suphi'nin Bakü Şehbenderliği'ne müracaat ederek burada Türkçe bir gazete çıkarmasına veya Bakü zenginlerine ders vermesi için aracılık yapılması teklifinin şehbenderlikçe reddedilmesi üzerine, geçimini temin etmek üzere Bakü'de münteşir İkbâl Gazetesi'nde yazılar yazmaya başladığı en son yazısında hükümet aleyhine olabilecek sözler sarfetmesi üzerine nüshanın gönderildiği, konunun incelenerek şehbenderlikçe Mustafa Suphi hakkında ne yapılması gerektiğinin bildirilmesine dair Bakü Osmanlı Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı.

Saltanat-ı Seniyye
Bakü Şehbenderliği
Aded-i umûmî: 87
Aded-i husûsî: 28

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

Mündericât: Firârî Mustafa Subhi hakkında
Melfûf: 1 adet

Devletlü efendim hazretleri

Bundan bir hafta mukaddem Bakü'ye cerâim-i siyâsiyye müttehemlerinden olup firâr etdiğini ve nâmı Mustafa Subhi olduğunu iddiâ eden tahmînen otuz üç otuz dört yaşlarında uzunca boylu, kumral bıyıklı, gözlüklü biri geldiği istihbâr edilerek harekâtı tecessüs etdirilmekte idi. Merkûm dün nezd-i çâkerîye gelerek kendisinin bî- taraf olduğu hâlde Peyam Gazetesi'ne makâle yazmasından dolayı Sinop'a nefy edildiğini ve oradan firâra muvaffak olarak Rusya'ya gelmiş ise de yine devlet ve milletine hizmet etmek arzusunda bulunduğunu beyânla Bakü'de İstanbul Türçesi'yle bir risâle çıkarmasına muâvenet etmelerini veya kendisinden husûsî ders almalarını ağniyâ-yı mahalliyeye tavsiye etmeliğimi istirhâm etmiş taraf-ı çâkerîden de ahvâl-i hâzıra münâsebetiyle gazete çıkarmak mümkün olamayacağı gibi İslâmların da Türkiye Devletince ithâm edilmiş bir kimseden ders almayacakları cevâbı verilerek savulmuşdur.

Merkûm son derece dûçâr-ı muzâyaka olarak cüzî bir ücret mukâbilinde burada intişâr etmekte olan "İkbâl" gazetesine makâle yazdığı görülmüş ise de makâlelerinin ikisi İstanbul gazetelerinden iktibâs edilmiş ehemmiyetden ârî bir takım şeylerden bâhis olduğundan atf-ı ehemmiyet edilmemiş idi. Lâkin bugün yazdığı bir makâle hükûmet hakkında ba'zı tazammunâtı hâvî olduğu görüldüğünden bir daha gazeteye yazmasına müsâade olunmamasına teşebbüs edilmiş ve mezkûr makâlenin leffen arz ve takdîmiyle hakkında îcâbına göre teşebbüsde bulunmak üzere şahsı ve cürmüne dâir ma'lûmât-ı sahîha alınmasına lüzûm görülmüşdür. Merkûm nezd-i âcizîde bulunduğu zaman zannedersem Van, Diyarbakır ve Yanya vilâyetinde bulunmuş (Ali) Bey'in mahdûmu idiği ve Paris'de tahsîl gördükden sonra Dârulfünûn-ı Osmânî Hukûk Şu'besi'nden de şehâdetnâme aldığını ve Dersââdet'de Ticâret Mektebi'nde muallimlik ve Peyam Gazetesi'nde de muharrirlik etdiğini de ifâde etmiş olduğunun hakkında icrâ olunacak tahkîkâtı teshîle medâr olmak üzere arz ve ilâvesiyle merkûma burada ne gûnâ muâmele edilmesi lâzım geleceğinin isti'lâmına ictisâr olunmuşdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Ağustos sene [1]914

Şehbender Ali Kemal

خواجه نظام الملک ہمدانی

سلطنت الہند

باکو شہنشاہ الملک

تکلیف

شعبہ ۸۷

شعبہ ۸۸

منازل خان
قراری مصطفیٰ صبیحہ
ملفوظ
۸

دولتخواہ احمد علی حضرتی

یونہیہ برہنہ مقدمہ باکوہ جرائم سیاست منہ ہندوہ اولوبہ قرار ایدیکہ نام مصطفیٰ صبیحہ اولدین ایدہ حقناً اولونج اولوزورت بائندزہ اورونج بویلی قورال بیقلی کور لکل بری کلدیکی استخبار ایدیکہ حکمانی تجسی ایدر بلکہ ایدی مرقوم دودہ نزد چاکریہ کلرک کڈوسنک بی طرف اولدین حالہ بیام غتہ سنہ مقالہ یازمسنہ دہ لولایہ سیویہ نفس ایدر بلکی اوراوبہ قرارہ موش اولرہ روسیہ کلک ایدرہ یہ دولت و ملت خدمت ایتک اولر سنہ بولندین بیانہ بالکوبہ استنبول قور کسید برسالہ جیقا منہ معادست ایدرین ویا کڈوسنہ جیسی درسی الماری اعیانای مجاہدہ توجیہ ایتکلک استرام ایتک طرفی چاکریہ وہ احوال حافزہ مناسبتہ غتہ جیقا منہ کلک اولر بید جیسی استامرک دہ قور کیا دولتی استرام ایتک برکبہ درسی المید جیقا جونی دیر بک صا وولتہ

مرقوم صونک درجہ دوچار مضایق اولر جی براجت مقابلہ بوراہ امتا ایتلہ اولوبہ اقبال غتہ سنہ مقالہ یاز دین کولتہ ایدرہ مقالہ لریک ایللی استنبول غتہ لرتہ نہ اقتباسی ایتک اہمیتہ عاری برطانیہ سیدرہ باہت اولر بیلک عطف اہمیت ایتک ایدی کولتہ یاز دین بر مقالہ خلوص حقہ بعضہ تفصیاتی حاوی اولدین کولتہ بیلک بردھا غتہ یاز منہ صلحہ اولرمانہ نسبت ایتک و مذکور مقالہ لک اعلیہ و تقریبہ حقہ ایتک اولر کیش بولتہ اولرہ شخصہ جیمہ دار معلومان صمیمانہ لازم کولتہ مرقوم نزدی جیقا بولندین زمانہ کلک ایدریم وان دیار بیلک ویا نہ ولایتی بولتہ اعلیٰ بکل نمودی ایدرین ویا رسدہ تفصیل کولتہ صولرہ دار الفنون عثمانی و قور بیلک سنہ وہ سہادتنامہ لیدین و رسا ورسہ تجرہ مکتبہ معلولک و بیام غتہ سنہ وہ محمد ملک ایدرین وہ اضافہ ایتک اولر بیلک حقہ اجا اولر جمعہ جیقا قیاسیہ مذکور اولوبہ اولرہ و عیادہ سید مرقوم بوراہ کولتہ ایتک ایلر لرتہ جیقا استعلامتہ اجسار اولتہ اولیابہ اولر و زمانہ حضرت منہ اولر کولتہ

۵۴
شہد
علی

Bakü ve Poti'de Rusların idare-i örfiye ilan ettiklerinin Petersburg Sefir-i Kebir Vekili Fahreddin Bey tarafından bildirildiği

Bâbiâlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Mühimme Müdüriyet-i Umûmiyesi
Mühimme Kalemi

Harbiye ve Dâhiliye Nezâretlerine

Bakü'de Poti civârında idâre-i örfiye i'ân edildiği Petersburg Sefir-i Kebiri Vekili Fahreddin Beyefendi'den vürûd eden 24 Ağustos [1]914 târîhli telgrafda bildirilmiştir. Ma'lûmât olmak üzere beyân olunur efendim.

İran Hükümeti'nin Azerbaycan'da nüfuzunun olmadığı, Azerbaycan Hakimi Şecaüddeve'nin Rusların teşvikiyle Savuçbulak'a doğru askeri harekate başladığı haberlerinin alındığı.

**Bâbîâlî
Dâire-i Hâriciye
Kalem-i Mahsûs**

Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nin 4 Kânûn-ı evvel sene [1]914 târîhli ve 520 numarolu telgrafnâmesi sûretidir.

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ruslar Azerbaycan hâkim-i sâbıkı Şücauddeve'yi Meraga'ya göndermişler. Merkûm kendi tevâbi'yle Azerbaycan'da bulunan ba'zı İran-Kazak ve zâbitlerinden bir kuvvet teşkil ederek asâkir-i şâhâne aleyhine tahrîk edeceği kaviyyen mervîdir. İran Hükümeti nezdinde teşebbüsât-ı şedîdede bulunarak bu hareketin şümûl ve muhâtarasını îzâh eyledim. Reîs-i nüzzâr Ruslar ve Şüca nezdinde etdiği teşebbüsün netîce vermediğini ve hükümet-i merkeziyenin Azerbaycan'da külliyyen âciz bulunduğunu ve merkûm tarafından aleyhimizde bir hareket vukû' bulursa İran Hükümeti'nin mesûl durmaması lâzım geleceğini beyân ediyor. Bu müfesihi hükümetden de başka bir cevâb me'mûl değildi. Şüca'nın Savuçbulak cihetinden asâkir-i şâhâneye kısmen hücum etmesi veyâ o cihetden hareket edecek kuvvetimizin harekâtına mûmâna'at eylemesi muhtemel olduğundan Savuçbulak'ı işgâl ettiğini bugün istibşâr ettiğim kıt'a kumandanına ma'lûmât vermesini şehbenderimize emir ederek ve mümkün ise Şüca'ı imâle ve îkâz için de bir adam göndermesini tavsiye eyledim. Hoy ve Selmas'ın da işgâl olduğuna dâir burada bir haber deverân ediyor.

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne
Fî 23 Teşrîn-i sâni sene [1]330 [6 Aralık 1914]
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne de sûret gönderildi.
Emniyet-i Umûmiye'ye
2. Şube, Fî 23 Teşrîn-i sâni sene [1]330 [6 Aralık 1914]

Kafkas cephesinde Türk Ordusu'nun Ruslarla girdiği bütün çatışmalarda muzaffer olduğu; özellikle de Köprüköy Meydan Muharebesi ve Tutak'da yapılan savaşta Ruslara karşı kesin bir zafer kazanılarak Rus kuvvetlerinin geri çekilmek zorunda kaldığı, kuvvetlerimizin Azerbaycan'da Savuçbulak'ı muhasara ettikleri, Acara'nın ve Ardanuç'un ele geçirildiği, Çoruh vadisinde yapılan savaşta Rusların hezimete uğratıldığı yine Ardahan civarında Rusların mağlup edildiği ve Batum'a ulaşıldığına dair Osmanlı Karargah-ı Umumisi'nden gönderilen bilgiler.

Osmanlı Telgraf Ajansı

Beyoğlu'nda Câdde-i Kebîr

Resmî telefon-Şirket telefonu numaro: 1185

21 Teşrîn-i s n  [1]330 [4 Aralık 1914] târihli Karargâh-ı Umûmiye'den tebliğ olunmuŐudur.

1- Acara mıntıkasında yeniden bizim için muzafferiyetle tetevv c eden ufak tefek muh reb t vâki' olmuŐudur. Düşman bir top gâib etmiş elimize bir çok bomba, esliha ve cebehâne ge miŐdir. Bu muh reb tda Rusların bize karşı dom dom kurşunu isti'm l ettikleri anlaşılmıştır.

2- Van Gölü'nün Őarkında ve Osmanlı hudûdu üzerinde Rus kita tının taarruz tı neticesiz kalmıŐtır. Buna mukâbil Revandiz'den muzaffer ne ilerleyen kita tımız hudûdun yetmiş kilometre öbür tarafında bulunan ve Azerbaycan'da Rusların mühim nuk t-ı istin diyesinden biri olan Savuçbulak'ı taht-ı iŐg le almıŐtır.

Osmanlı

Osmanlı Telgraf Ajansı

Beyoğlu'nda Câdde-i Kebîr

Resmî telefon-Şirket telefonu numaro: 1185

23 Teşrîn-i s n  sene [1]330 [6 Aralık 1914] târihiyle Karargâh-ı Umûmî'den tebliğ olunmuŐudur.

Batum'un yirmi kilometre Şarkındaki büyücek bir mahal olan (Keda) mevki'ini işgâl ettik. Batum Şehrinin elektrik m esses tı kita tımızın c retk r ne bir savletiyile tahrîb edilmiştir. Bu esnâda birkaç esîr de alınmıştır. Tarafımızdan işgâl olunan bir köprünün istirdâdı maksadıyla Batum'dan gönderilen    yüz nefer kuvvetindeki bir Rus müfrezesi pusuya uğradılarak tam miyle hâk-i hel ke serilmiŐtir.

Osmanlı

عقود الترخا فله النسي

بنا لونهه جنة كير

دوسى نونون - شركت نونون نومره ۱۱۸۵

بنا لونهه جنة كير

بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير

عقود الترخا فله النسي

بنا لونهه جنة كير

دوسى نونون - شركت نونون نومره ۱۱۸۵

بنا لونهه جنة كير

بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير
بنا لونهه جنة كير

Osmanlı Telgraf Ajansı
Beyoğlu'nda Cádde-i Kebîr
Resmî telefon-Şirket telefonu numaro: 1185

Karargâh-ı Umûmî'den 19 Teşrîn-i sâni sene [1]330 [2 Aralık 1914] târihiyle tebliğ olunmuşdur. Çoruh mintikasındaki kıtaâtımız yeni bir muvaffakiyet ihrâz ile bugün Çoruh Nehri'nin on beş kilometro şarkındaki "Ardanuş" kasabasını işgâl etdiler.

Osmanlı

Osmanlı Telgraf Ajansı
AGENCE TELEGRAPHIQUE OTTOMANE
PERA-CONSTANTINOPE

15 Teşrîn-i sâni sene [1]330 [28 Kasım 1914] târihiyle Karargâh-ı Umûmî'den tebliğ olunmuşdur. Çoruh vâdisindeki kıtaâtımız nehr-i mezkûr menba'ı civârında Ruslar tarafından icrâ edilen bir ihrâc hareketini def' ve tard etmişdir.

Batum'un kara istihkâmındaki toplar bu muhârebeye iştirâk etmişlerse de hiçbir te'siri olmamışdır. Kıtaâtımız Batum'un on kilometro cenûb-ı şarkisindeki Acara mintikasına girmişdir. Ruslar tebliğât-ı resmîyelerinde Kafkasya hudûdündeki kıtaâtımızın mağlûb olarak Erzurum'a ric'at etdiğini beyân etmededirler. Bu havâdisler tamâmıyla yalandır. Kıtaâtımız müstahkem mevzi'lerinden bir adım bile ileri atmamış olan düşmana karşı taarruza müheyâyâ bir hâlde bulunmaktadır. Bilakis düşman Köprüköy Meydan Muhârebesi'nden sonra muzaffer kıtaâtımız karşısında kırk kilometro geri çekilmişdir.

Osmanlı

عَمَّا تَلُو تَلْجَرُ افْتَلِسْتِي

بِنَا اَوْلَاكُم بِدَاكِي

رسمی تلفون - شرکت تلفون نومبرو ۱۱۸۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عَمَّا تَلُو تَلْجَرُ افْتَلِسْتِي

AGENCE TELEGRAPHIQUE OTTOMANE

PERA-CONSTANTINOPLE

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Reproduction interdite sans autorisation de la Direction, en son absence, et sans permission

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

**Osmanlı Telgraf Ajansı
Beyoğlu'nda Câdde-i Kebîr**

Resmî telefon-Şirket telefonu numaro: 1185

16 Teşrîn-i sâni sene [1]330 [29 Kasım 1914] târihli Karargâh-ı Umûmî'den tebliğ olunmuşdur.

Mâh-ı hâlin dokuzunda Tutak civârında mağlûb edilerek şimâle atılan düşman takviye kıtaâtının vürûduyla Kılıçgediği civârında kuvvetli bir mevzi'de yerleşmişdir. Kıtaâtımız mezkûr düşmanla karşı karşıya bulunuyor.

Osmanlı

Rusların Kafkas Cephesi'ne çok miktarda asker sevkiyatına başladığı gibi Bakü'ye asker yığıldıkları ve Bakü'nün etrafını dikenli tellerle çevirmeye başladıkları, Kars taraflarında Rus kuvvetlerinin fazla olmadığı ve Rus ordusunda erzak sıkıntısı olduğuna dair Tahran Sefiri Asım Bey tarafından gönderilen bilgiler.

Bâbiâlî
Hâriciye Nezâreti
Şifre Kalemi
751

Huzûr-ı âlî-i nezâret-penâhiye Tahran Sefiri Asım Beyefendi'nin takdîm eylediği
25 Mart sene [1]915 târîhli ve 89 numarolu telgrafnâme hallidir

Bakü'den aldığım ma'lûmât ber-vech-i zîr ma'rûzdur:

Ruslar bugünlerde Kafkas'a küllî asker gönderiyorlar. Türklerin hücumu yakın addolunuyor. Şimendüferler yük almıyorlar. Yakında yolcuları da almayacaklar. Batum'a külliyetli kuvvet gönderiyorlar. Anlaşılan sâhilden hücum etmek istiyorlar. Kars taraflarında kuvvetleri pek azdır. Türklerin Sarıkamış'a hücumlarından beri Ruslar zahîre, levâzîmât-ı askeriyye ve cebehânelerini Aleksandropol'a gönderdiler. Türkler oraya gelseler ve Rusların cebehâne ve erzâkı def'aten ellerinden çıkar. Karadağ serhaddinde kuvvet yokdur. "Salyan"da bin Rus askeri vardır. "Mejgan"da açılan kanalı taşıyıp çölü bataklık hâline koymak istiyorlar. Bakü civârına dikenli teller çekiyorlar.

Bu bâbda alıncak ma'lûmât arz olunur fermân.

خواجه نصیر نظامی

شیراز کتب

۷۵۱

همه عالی نفی بنامه طومه سفی عام یک شنبه نصیم ابیدی ۵۰۰

تاریخی ۸۹ بودی تلفات صید :

بالوده الیغیم معلومات برود نیر معروضه :

[روس بوکوندره قفقاسه کلعه کوندر بورد . نزلان هجوی یضیق عد اولیور . شنه دوزا
 بون اولیور . یضینه بولدی ده المار بقدر . باطومه لطیف قوت کوندر بورد . اکلای شیدوم
 ساعده هجیم ایتمک ایستور . قاصی لایغونه قوندی یک آرزو . نزلان جدای قاسه
 هجیمونه بری روس زنده لوانته عکری و هجیمه ای آلساندرو پوله کوندر بیل . نزل
 ادیه کلسا روسون هجیمه دارانی رفعة الیغیمه هجیمه . قره طایغ سرحدنه قوت بو قدر
 سالیان ده یک روس عکری در کانه و ده آجیلده قنای ملا شیریوب جوی باطامه حالنه قورجین
 ایستور . بالو هوارینه دیکلی تله جیلور .]

بوابده انه جو معلومات عرض اولیور فرمائ

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da teşkilat-ı askeriye tesisi kurma çabaları, İstanbul'a murahhaslar gönderilmesi, Rusya'nın Kafkasya'dan çekilmesi üzerine Kafkas Müslümanlarının Osmanlı ordusunun buraya müdahalesini bekledikleri, Müslümanların Türkiye bayrağı altında federasyon teşkili istedikleri, Ermeni ve Gürcülerin Türkiye ile Kafkas Müslümanlarının temasa geçmelerini tehlikeli gördüklerinden silahlandıkları, Ermenilerin Kafkasya'da büyük bir Müslüman katliamı icra ettikleri, Bakü karşısındaki Herkin adasında üç bin Türkün esir olup hallerinin perişan olduğundan kurtarılmayı beklediklerine dair bir rapor sureti.

**Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be
Numaro**

Sûret

Takrîben iki ay evvel Bakü'ye vardım. Mühim sîmâlar ile buluşduk. Tevhîd-i mesâî ederek işe başladım. Yakında umûm Kafkasya tarafından İstanbul'a murahhaslar gönderilmesi ve burada esaslı teşkilât-ı askeriyyeye başlanması için teşebbüsâtda bulundum. Muvaffakiyet me'mûldür. Gelecek murahhaslar Kafkas ihtiyâcâtını resmen arz edecek ve Kafkas Türkiye ile müşterek istikbâli hakkında kat'î projeler takdîm edeceklerdir. Buradaki teşkilât-ı askeriyyede Bakü karşısındaki Harkin adasından tedricen kaçırdığım Türk zâbitânı istihdâma başladım. Yalnız te'sîs olunan mekteb-i harbiye ile ihtiyât mektebin-den bizim zâbitlerin idâresine verdim. Umûr-ı askeriyyeyi bendeniz buranın mühim sîmâlarından Aşir Beyzâde İsa Bey ile beraber tedvîr etmekteyiz. Burada vaz'iyetin müsâid olmakla beraber müslümânlar Ermeni ve Gürcülere nisbetle daha az menfaatdâr olabilir. Kafkas bütün Rusya'daki sâhibsiz duruyorlar. Elbette kapanın elinde kalacaktır. Cebhemizin ordunun Rus kısmı kâmilen geri döndü. Şimdi İran cebhesinden boşanıyor. Kafkas Cebhesi'nde yalnız takrîben kırk bin kişilik Ermeni ve Gürcü kuvveti kalmış ki bu da kuvvet olmakdan pek uzaktır. Çünkü mühimmât ve geri hidemâtı pek noksândır. Bugün Tiflis'de verilen karâra göre Gürcü Ermeni ve müslümanlardan birer kolordu teşkil etmek ve bu kuvvetle harbden evvelki hudûdu saklamak teşebbüsü vardır. Tabî bu teşebbüs Ermeni ve Gürcülerin arzularından çıkıyor. Yoksa müslümânlar kat'iyen bu emele iştirâk etmeyecektir. Bilakis müslümânların eline bir kolordu silah ve cebehâneleri Ermeni ve Gürcülere verildiği hâlde henüz müslümânlara verilmemiştir.

تقریباً پنج ای دل با کوبه و در دم . مهم بیمار ابو بولوند . نوبت شش ماهه در آن این بانمردم
بفقدن عموم تقصای طرفه . اما بجز در فقه کوزه طی و بوزاره اسمی تبدیل در عذر به
بانمرد می بخوبی تنبیه بر لوندیم . موفقیت ما مولد . مقدمه در فقه تقصای اینها
سما عذر ما به جنگ و فقه نوبت با بولوند است . فقه کوزه را تقصای اینها
بوزاره که تبدیله عذر به ده با بولوند سوسه که قابله اطمینان در عذر ما فاجده بر لوندیم
نوع عذر به استعداده بانمردم . بانمرد ما پس ولنا به عذر به ابو ایضا طیفه . بر مضافت
اوردن و در دم . امور عذر به بینه بولوند مهم بیمار است . بینه بولوند عذر به ابو ایضا
تدویر یافته . بوزاره و تقصای ما عذر اولی بولوند است . بینه بولوند عذر به بینه
دها از فقه . اول بینه تقصای بینه بولوند . بینه بولوند .
اینه فایده الله فالق . بینه بولوند روزی و شکی کامل کوی دوندی .
تصدی برای بینه بولوند . تقصای بینه بولوند بانمرد تقریباً فقه بینه بولوند
فوقه و طه که بولوند خور و لطفه به اوراق . بینه بولوند و کوی عذر به تقصای
بولوند تقصای و بینه بولوند کوی بولوند و صلی بولوند بر بولوند و بینه بولوند
فوقه بولوند او هم حدودی عذر به بولوند و در . بینه بولوند بولوند بولوند
بینه بولوند . بولوند تقصای بولوند بولوند . بینه بولوند بولوند بولوند
سلاج و بینه بولوند بولوند بولوند بولوند بولوند بولوند .

O kuvveti Türkiye'ye yolu açmak için kullanılacaklardır. Bütün Kafkas müslümânları bizim orduya muntazırdılar.

Her hâlde şimdi hudûdu geçecek bir küçük kuvvet öyle bütün Kafkas sâhibi olacak vaz'iyetdeyiz. Böyle bir hareketi Rus milleti büyük bir lâ-kayd ile karşılayacaktır. Rus zâten Kafkasya'dan el çekmiştir. Şimâlî Kafkasya'daki Rus Kazakları bile şimdi Bolşevikler ile hâl-i harbededir.

Ordumuzun Kafkas toprağına girmesi yalnız Kafkasya değil hattâ Türkistan bile ciddî işlere sevk edecek ve sûret-i kat'iyede kurtaracaktır. Sulh müzâkerâtında Türkiye'nin doksan üç seferindeki hudûdu isteyeceği işidildi. Müslümânlar bu şâyi'adan memnûn olmadı. Çünkü bütün müslümânlar Türkiye'nin lâ-ekall ve Gence vilâyetine kadar uzanmasını ve Şarkî Kafkasya ile ya'ni büyük müslümânın temâsa gelmesini halâsi için çârebilir. Müslümânların ekseriyet-i a'zamisi Türkiye'ye ilhâk olunmalarını ve biz Türkiye bayrağı altında federasyon teşkilini istemektedir. Her hâlde şimdiki sulh müzâkerâtında Türkiye bu maksadı te'mîn edemediği takdirde sulha râzî olmayarak hemân Kafkasya'ya girmesini bütün müslümânlar temennî etmektedir.

Böyle bir hareket ancak Ermeni ve Gürcülerin küçük bir mukâvemetine kalabilirse de müslümânların yapacakları taarruza bu mukâvemet kendi kendine eriyecektir.

Rus Sosyalistleri Türkiye'nin Kafkas müslümânlarına mâlik olmasını tabîi muhikk görmektedir. Her yerde müslümânlar büyük fiyatlarla külliyetli silah mübâyaa etmişlerse de cebehâneleri pek azdır.

Fazla olarak Ermeni ve Gürcülerde birçok top ve mitralyöz bulunduğu hâlde müslümânlarda yoktur. Bunun için de ordumuzla temâsa gelmelerini zarûrî görmektedirler. Gürcüler müslümânlara karşı hasmâne bir vaz'iyet almışlarsa da müslümânların kuvvetlenmelerini ve Türkiye ile birleşmelerini veya temâsa gelmelerini kendileri için tehlike telakkî etmektedir. Kafkasya'da bütün müslümân mesâisine yalnız Ermenilerin yaptıkları ve yapmakta oldukları fecâyî' pek müdhişdir. İnsan bu fecâyî'i işitdikçe Türkiye'de bir tek Ermeninin sağ kalmasına râzî olamıyor. Harkin adasında yedi bin esir vardır. Bunlardan üç bin Türk mütebâkisi Alman ve Avusturyalıdır. Şu kadar ki bunların elîm bir sefâlet içinde günden güne kırılmaktadır. Biran evvel tahlîsleri çâresine bakılması.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAIJAN

DEMOKRATİK CUMHURİYETİ VE SONRASI

(28 Mayıs 1918-1926)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAJCAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ VE SONRASI (28 Mayıs 1918-1926)

Azerbaycan'ın Milli Şura'da 28 Mayıs 1918 yılında bağımsızlığını ilan etmesi Rusları rahatsız etmişti. Çünkü zengin petrol yataklarına sahip olan Bakü'yü kaybetmek istemiyorlardı. Ermenilerle birlikte Azerbaycan'a saldıran Ruslar bölgede zulüm ve işkence yapıyordu. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'nden yardım isteyen Azerbaycan'a Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa komutasında bir ordu gönderildi. Kafkas İslam Ordusu adıyla bilinen bu ordu önce Gence'ye ulaştı ve 15 Eylül 1918'de Bakü'yü ele geçirdi. Ancak 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasıyla Kafkas İslam Ordusu bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. İngilizler bölgeyi geçici olarak işgal ettikten sonra çekildiler. Bunun üzerine Ruslar bölgeyi işgal etmek için hazırlıklara başladılar. Bu durum Azerbaycan Parlamentosunda da bazı tartışmalara sebep oldu ve Rusların isteklerinin karşılanmasını isteyenler çıktı. Ancak Mehmed Emin Resulzade Rusların verdiği ultimatomu kabul etmeyince verilen süre doldu ve Lenin'in emriyle Kızılordu Bakü'ye doğru yola çıktı. 27 Nisan 1920'de Kızılordu'nun Bakü'ye girmesiyle Azerbaycan Parlamentosu Rusya'nın ultimatomunu kabul etmek zorunda kaldı. Yönetim artık komünistlerin eline geçmişti.

Azerbaycan tarihi ile alakalı olarak bu çalışmada kullandığımız belgeler içerisinde üçüncü bölümde 38 adet belge kullanılmıştır. Kullandığımız belgelerin tarihi itibarıyla 1918-1926 yılları arasında kapsamaktadır. Belge dağılımı şöyledir:

OSMANLI PADİŞAHI ve TÜRKİYE	BELGE ADEDİ
V.Mehmed Reşad (1909-1918)	2
VI.Mehmed Vahideddin (1918-1922)	27
Türkiye Cumhuriyeti (1923-1926)	9
TOPLAM	38

Üçüncü Bölümde Adı Geçen Önemli Devlet Adamları ve Önemli Şahsiyetler

1	Bakü Harbiye Mektebi Talebesi Hüseyinzade Zeynelabidin Efendi (1918)
2	Ali Merdan Topçubaşov (1918)
3	İngiliz İrtibat Zabiti Frank Çilton (1918)
4	Kars Mülkiye Müfettişi Hilmi Bey (1918)
5	İngiliz Visamirali Ame (1918)
6	Nahçıvan Milli Teşkilatı Yüzbaşlarından Abuzer Bey (1919)
7	Şimali Kafkas Ordusu Bakü Murahhası ve İrtibat Zabiti Yüzbaşı Cemal Efendi (1919)
8	Halil Paşa (1919)
9	Van Valisi Haydar Paşa (1919)
10	Mekteb -i Mülkiye'ye dinleyici olarak gelen Azerbaycanlı Mehmed Zeki (1920)
11	Nuri Paşa (1920)
12	Azerbaycan Meclis -i Mebusanı Eski Reisi Resülzade Emin Bey (1923)
13	Bakü Halk Fakültesi Muallimlerinden Yusuf Bey (1923)
14	İstanbul Azerbaycan Konsolosu Fevzi Bey (1923)
15	Moskova Başkatibi Tahsin Bey (1924)
16	Zeki Bey (1924)
17	Azerbaycan Mektebi Muallimesi Eyüplü Safvet Hanım (1926)

Bakü Harbiye Mektebi talebesinden olup tahsil için İstanbul'a gelen Hüseyin-zâde Zeynelabidin Efendi'nin Kuleli İdadisi'ne kabul edilerek kaydının yapılmasına dair Sadaret'den Harbiye Nezareti'ne yazılan yazı.

Dâire-i Sadâret Umûr-ı Mühimme Kalemi

Evrak nomarosı: 893

Târîh-i tebyîz: 17 Şa'bân sene [1]336 [28 Mayıs 1918]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

25 Mayıs [1]334 târîhli ve 8/7361 numarolu tezkire-i aliyyelerine cevâbdır. Bakü Mekteb-i Harbiyesi talebesinden olup berây-ı tahsîl Dersâadet'e gelmiş olan Hüseyin-zâde Zeynelabidin Efendi'nin Kuleli Mekteb-i İ'dâdîsi'ne kayd ve kabûlü husûsuna bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî şeref-müteallık buyurularak sûret-i musaddakası matviyyen taraf-ı devletlerine gönderilmiştir efendim.

26 Mayıs [1]334 târîhli irâde-i seniyye üzerine.

İrade-i seniyye Kayd Şu'besine verilmiştir.

دائرة وزارت امور اوقاف

اداره اوقاف	سردار	مستوفی	مستوفی
۸۹۴	علی	مستوفی	مستوفی
نوروزی	نوروزی	نوروزی	نوروزی
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
۱۷	۱۷	۱۷	۱۷

حیدر علی خان

۵۰ پاره ۱۴۴ تاریخ ۸/۷/۱۳۳۶ نوروزی اداره اوقاف...
 کتابت حیدر علی خان در ساری کلمه اوله صبه زاده
 زینب اعصابه اقبالی قدس الله روحه قدس روحه با لایحه
 اداره اوقاف با تاریخ ۱۳۳۶ مورخه ۵۰ پاره ۱۴۴
 در دفتر اداره اوقاف

۵۰ پاره ۱۴۴ تاریخ
 اداره اوقاف

اداره اوقاف

Mavera-yı Kafkas Hükümeti'nin sona ermesi üzerine bağımsızlığını ilan etmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında Bakü'de dostluk antlaşması imzalandığı.

Mâverâ-yı Kafkas Hükümeti'yle sulh akd etmek için Dersâdet'den Batum'a i'zâm kılınmış olan Osmanlı heyet-i murahhasası sâlifü'z-zikr hükümetin inhilâli üzerine i'lân-ı istiklâl eden Azerbaycan Hükümet-i Cumhûriyesi heyet-i murahhasasıyla temâsa gelmiş ve me'zûniyet-i kâmile vesîkaları usûlüne muvâfık görülmekle bunlar hükümeteyn beyninde bir muhâdenet muâhede-i akd eylemek için müzâkerâta girişmişlerdir.

Müzâkerât husûsî komisyonlarda cereyân edüp muâhedât-ı mütevakkî(?) karârgîr olmuşdur.

İhzâr edilen senedât imzâ ve te'âtî edilmek üzere 4 Haziran 1334 sabahı sâat on birde Osmanlı murahhası devletlü Halil Beyefendi hazretlerinin taht-ı riyâsetinde celse-i umûmiye akd edilmiştir.

Bunda

Saltanat-ı Seniyye-i Osmâniyye cânibinden

Heyet-i murahhasa reîsi Adliye nâzırı devletlü Halil Beyefendi hazretleri

Murahhas-ı Askerî Kafkas Cebhesi Osmanlı Orduları kumandanı devletlü Vehib Paşa hazretleri

Nâfia Nezâret-i Celîlesi Müsteşarı Muhtar Beyefendi hazretleri

İstişâre Odası Müdürü Nusret Bey

Sefâret-i Kübrâ Başkâtibi Orhan Bey

Sefâret Kâtibi Nizameddin Bey

Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn Sıhhiye Müfettiş-i Umûmîsi Doktor Miralay Tevfik Salim Bey

Altıncı Kolordu Erkân-ı Harb Reîsi Binbaşı Yusuf Bey

Ve Azerbaycan Hükümeti cânibinden

Heyet-i Murahhasa Reîsi Muhammed Hasan Bey Hacinski hazretleri

Murahhas Emin Bey Resülzâde hazretleri

Heyet-i murahhasa başkâtibi Ahmed Cevdet Bey Pepinof hâzır bulunmuşlardır.

Reîs Halil Beyefendi hazretleri celseyi küşâd ederek ber-vech-i âtî îrâd-ı nutk etmiştir.

"Murahhas efendiler, Gürcü Hükümeti'nin ahîran Kafkas Cumhûriyet mıntikasından ayrılarak ayrıca i'lân-ı mevcûdiyet eylemesi üzerine cumhûriyet-i mezkûre ile ibtidâr eden müzâkerât-ı sulhiye intâc edilememiş ve heyet-i müttefika a'zâsından olan hükümetlerle ayrı ayrı muâhede akdi zarûreti tahaddüs etmiştir. Bugün Kafkas devletlerinden Azerbaycan Cumhûriyeti'yle Devlet-i Osmâniyye arasında müzâkerât-ı evveliyesi komisyonlarda ikmâl edilmiş olan muâhede-i muhâdenete imzâ vaz' eylemekle müşerref oluyoruz. İrk ve din kardaşlarımızdan tereküb eden devlet-i cedîdenin hayât-ı beyne'l-milelde ilk cihet-i mevcûdiyet ve istiklâlinin bi'l-cümle müslümânların peder-i ma'nevîsi olan Halîfe-i muazzamamız ve Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin nâm-ı nâmî-i Hilâfet-penâhîlerine olarak akd ve tanzîm edilmesi hem gâyet tabîi hem de zarûrî idi. Bu vazîfe-i mukaddesin ikmâlîne muvaffakiyetimizin gerek bendeniz ve gerek refîk ve dirâyet-semîrim Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Vehib Paşa hazretleri için pek ziyâde mûcib-i şeref ve bahtiyârî olduğuna i'timâd buyurmanızı recâ ederim. Bugünün Azerbaycanlı kardaşlarımız için feyz ve saâdetin devletimiz için de ebedî muhâdenetin mebdei olmasını temennî ederim."

Hasan Bey Hacinski hazretleri şu vechile mukâbeleda bulunmuşdur.

"Efendiler, yeni doğmuş bir Türk ve İslâm hükümetini işbu konferansda temsil etmek şerefini bana kısmet ettiği için Cenâb-ı Hakka teşekkür ederim. Harb-i umûmî

مردمانی که در این زمانه در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند

و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند

و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند

و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند و در میان ما زندگی می کنند

te'sîrâtı ile Kafkasya ufuklarına karanlık bulutlar çökmüştü. Bu karanlık ufuklardan çakacak yıldırımlar dökülecek burçaklardan Kafkasya'daki Türk hayatının târmâr olacağı korkusunda iken hava aydınlaştı. Kesîf bulutlar arkasından yıldızlar parladı. Bu yıldızlardan birisi yurdum Azerbaycan'dır. Azerbaycan ateşin bulunduğu mekân demektir. Bu ateşi Rus çarları yüz seneden beri söndürmeğe çalıştı fakat söndüremedi. Evet bu ateş göller altında kaldı, görünmez oldu fakat yine sönmedi. İşte efendiler bugün büyük birâderimiz Osmanlıların sâyesinde kahramân Türk ordusunun reşâdeti ve ulu hâkânın teveccühü netîcesinde bu ateş tekrâr parladı. Emînim ki bu saâdet yalnız Azerbaycan'a münhasır kalmayup bütün Türk ve İslâm dünyası kendi istiklâl ve hürriyetini bulacak merkez-i millîleri bulunan Türkiye etrâfında toplanacaklardır. İşte ben totlu ve kuvvetli büyük bir Turan görüyorum. Böyle büyük emellerden aldığım kavî bir ümîdle bütün arkadaşlarımla beraber bugünkü saâdetli günü hür Azerbaycan nâmına tebrîk etmekle müftehirim efendiler."

Müteâkiben muâhedâtın imzâsına başlanarak

Bir muhâdenet muâhedenâmesi ve 1 ve 2 işâretli iki melfûf

Bir muâhede-i munzam

Mâverâ-yı Kafkas Şimendüferleri malzeme-i muharrikesinin sûret-i taksîmine dâir bir mukâvelenâme

Bakü ile Batum arasındaki gaz borularının hâl-i aslîsinin hüsn-i muhâfazasına dâir bir mukâvelenâme imzâ ve te'âtî olundu.

Sâat on ikiye doğru ictimâ'a nihâyet verilüp celse hitâm buldu.

Tasdîkan li'l-makâl işbu protokol tarafımızdan imzâlandı.

Batum. Fî 9 Haziran sene 1334 [9 Haziran 1918]

Orhan
Ahmed Cevdet Pepinof

Azerbaycan Hükümeti reis vekilinin Sultan Mehmed Reşad'ın vefatı dolayısıyla gönderdiği taziye ve Sultan Mehmed Vahdeddin'in tahta çıkışı dolayısıyla tebrikini havi telgrafın alındığı; padişahın zaten iki devlet arasında var olan dostluk münasebetlerinin bu telgrafla da daha perçinlenmesinden oldukça memnun kaldığının Azerbaycan Hükümeti reis vekiline tebliğ edilmesi.

**Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne
Başkitâbeti
74**

Hâkân-ı mağfûrun-leh hazretlerinin irtihâlinden dolayı beyân-ı teessürâtı ve cülûs-ı hümâyûn-ı cenâb-ı tâc-dârî münâsebet-i mübeccelesiyle de arz-ı tebrîkâtı hâvî Azerbaycan Hükümeti reis-i vükelâsı tarafından atebe-i mülûkâneye keşide olunan telgrafnâme sûretinin irsâl olunduğunu hâvî 44 numarolu ve 18 Ağustos sene 1334 [18 Ağustos 1918] târîhli tezkire-i husûsiye-i Sadâret-penâhîleri ve mezkûr telgrafnâme manzûr-ı âlî buyurulmuş ve bu vech ile izhâr olunan âsâr-ı musâfat ve müvâlât hükümet-i mezkûre ile beynimizde mevcûd olan revâbit-ı dîniyye ve milliyye i'tibânıyla nezd-i hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhîde pek ziyâde müstelzem-i memnûniyet olduğunun sûret-i münâsebede reis-i müşârun-ileyhe tebliği muktezâ-yı irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Zi'l-ka'de sene 1336, fî 19 Ağustos sene 1334 [19 Ağustos 1918]

Serkâtib-i hazret-i şehriyârî
Bende Ali Fuad

فایده ای از قوانین کاتبی

ایشان کاتبی

۷۴

۷۴

مقامه معقوله حضرتین اجماعاً نه طولاً بیانه نارسان و جلوس همایونه جات باهداری مناسباً محسوم
 عرض نیکان هادی آری با بجا به حکومت رسن دکلاسی طرحه عمه سینه ملوکانه کسده اولنامه تعارفه صورتین
 ایسک اولدنی هادی ۴۴ نومرد ۱۸ اوشون ۱۹۱۶ تاریخ ذکره خصوصیه جداره نیکری و مدکور توجوم مطوعان
 و بودجه ایم الما - اولنامه آنا صحافه و موالده حکومت مذکوره ایدمخوره موجود اولو بر نظر دیر و صد اعتبارله
 زده تبارده حضرت معتمدینده بی - باره مستم نمونین اولدیندن صورت مناسبه ده رسن سار الیه بعضی مقضای
 ارده سینه جاییه اولو با بجا به اولنامه امر و فرمانده حضرتین اولرکده -
 ۱۹۱۶
 ۱۹۱۶
 ۱۹۱۶

سر کاتب حضرتین باری
 علی

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan sulh neticesinde Kafkasya'da Azerbaycan adı altında İran'ın Kafkasya bölgesinin küçük bir bölümünde yeni bir devlet kurulmasına Osmanlı Devleti'nin öncülük etmesinin hayret verici olduğu beyanını havi İstanbul İran Sefareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazı.

**Sefâret-i Küberâ-yı Devlet-i Aliyye-i İran
İstanbul**

Târîh mâh

Numaro [Umûmî]:2029

[Husûsî]:103

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Hükûmet-i Seniyye ile Rusya arasında vukû' bulan akd-i sulh netîcesinde Kafkasya'da "Azerbaycan" nâmı altında bir hükûmet teşekkül eylediği ve Azerbaycan ise ma'lûm olduğu üzere Devlet-i aliyye-i metbû'ama âid eyâletlerden biri ve merkezi dahi Tebriz şehri olduğu ve şimdiye kadar tevârîhde bu isimde bir hükûmet görülmediği hâlde eyâlet-i mezkûrenin bir cüz-i kalîli olarak Kafkasya'da bulunan parçasının Azerbaycan nâmıyla ayrıca bir hükûmet olarak meydana çıkarılması Sefâret-i Kübrâ'nın hayretini mûcib olmağla beyân-ı hâl tecdid ve dû-muhâlasata zerî'a ittihâz kılındı.

Fî 21 Zi'l-ka'de sene [1]336, 28 Ağustos sene [1]334 [28 Ağustos 1918]

Sefir-i Kebîr Mahmud bin Rahim

Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Nazır Ali Merdan Bey Topçubaşif'in Osmanlı ve diğer büyük ve küçük devletler ile Gürcistan, Ermenistan devletleriyle Azerbaycan ile olan meselelerin halledilmesi için Azerbaycan Hükümeti adına her türlü kararı alma yetkisiyle İstanbul'a murahhas olarak gönderildiği.

**Azerbaycan
Hükümet-i Cumhûriyesi
23 Ağustos 1918
Numaro: 1133**

İ'timâdnâme

Azerbaycan Cumhûriyeti Hükümeti'nin a'zâsından Nâzır Ali Merdan Bey Topçubaşif mezkûr cumhûriyetin Heyet-i Vükelâsı tarafından işbu 1918 senesi Ağustos'unun yirmisinde verdiği karâra tevfiikan, İstanbul'a, Azerbaycan Cumhûriyeti'ne ta'alluk eden kâffe-i mesâil hakkında Hükümet-i Aliyye-i Osmâniye ile müzâkerâtda bulunmak için cumhûriyet-i mezkûre tarafından kendisine vâsi' ihtiyârât verilerek ta'yîn edilmiş ve işbu mesâili halletmek ve ihtiyâc görüldüğü takdîrde itilâf ve kat'nâme evrâkını imzâ etmek hakkına mâlik-i hâiz ihtiyâr-ı fevka'l-âde bir sefir sıfatıyla murahhas gönderiliyor.

Heyet-i Vükelâ Reîsi: Feth Ali Hân Hoyski
Hükümet İşlerinin İdâre Müdîri: Rüstem Hân Hoyski

**Azerbaycan
Hükümet-i Cumhûriyesi
23 Ağustos 1918
Numaro: 1133**

İ'timâdnâme

Azerbaycan Cumhûriyeti Hükümeti'nin a'zâsından Nâzır Ali Merdan Bey Topçubaşif mezkûr cumhûriyetin Heyet-i Vükelâsı tarafından işbu 1918 senesi Ağustos'unun yirmisinde verdiği karâra tevfiikan, İstanbul'a, Azerbaycan Cumhûriyeti'ne ta'alluk eden kâffe-i mesâil hakkında merkezî devletler hükûmâtı ve nümâyendeleriyle olduğu gibi Ermenistan ve Gürcistan hükümetleriyle dahi müzâkerâtda bulunmak için cumhûriyet-i mezkûre tarafından kendisine vâsi' ihtiyârât verilerek ta'yîn edilmiş ve işbu mesâili halletmek ve ihtiyâc görüldüğü takdîrde itilâf ve kat'nâme evrâkını imzâ etmek hakkına mâlik, hâiz ihtiyâr-ı fevka'l-âde bir sefir sıfatıyla murahhas gönderiliyor.

Heyet-i Vükelâ Reîsi: Feth Ali Hân Hoyski
Hükümet İşlerinin İdâre Müdîri: Rüstem Hân Hoyski

آذربایجان
حکومت جمہوریہ
۲۴ اکتوبر ۱۹۱۸
نمبر : ۱۱۴۴

اختیار نامہ

آذربایجان جمہوریہ حکومت اختیار نامہ تاجران علی سردانہ بیگ طویمیا شیخ مسکو
قلمت و اجلاس فریقہ بہشتو ۱۹۱۸ سنس اکتوبر پریمینہ و پریمینہ فریقہ
استانبول ، آذربایجان جمہوریہ تاجران علی سردانہ بیگ طویمیا شیخ مسکو
جمہوریہ مسکو ، فریقہ کلمینہ وسیع اختیار نامہ پریمینہ و پریمینہ
سائیلو اختیار نامہ و اختیار نامہ تقدیر و اختیار نامہ و اختیار نامہ اختیار نامہ
مائل خان اختیار نامہ العادہ رسعیر صقیلہ رسعیر کوزلیو .

قلمت و اجلاس بیگ تاجران علی سردانہ بیگ

حکومت ایڈریٹک اڈام سردانہ بیگ

آذربایجان
حکومت جمہوریہ
۲۴ اکتوبر ۱۹۱۸
نمبر : ۱۱۴۴

اختیار نامہ

آذربایجان جمہوریہ حکومت اختیار نامہ تاجران علی سردانہ بیگ طویمیا شیخ مسکو
جمہوریہ قلمت و اجلاس فریقہ بہشتو ۱۹۱۸ سنس اکتوبر پریمینہ و پریمینہ فریقہ
ترکیا ، استانبول ، آذربایجان جمہوریہ تاجران علی سردانہ بیگ طویمیا شیخ مسکو
کلمینہ و کلمینہ فریقہ ایڈریٹک اڈام سردانہ بیگ طویمیا شیخ مسکو
جمہوریہ مسکو ، فریقہ کلمینہ وسیع اختیار نامہ پریمینہ و پریمینہ
و اختیار نامہ و اختیار نامہ تقدیر و اختیار نامہ و اختیار نامہ اختیار نامہ
مائل خان اختیار نامہ العادہ رسعیر صقیلہ رسعیر کوزلیو .

قلمت و اجلاس بیگ تاجران علی سردانہ بیگ

حکومت ایڈریٹک اڈام سردانہ بیگ

Azerbaycan Hükümeti'nin acil para ihtiyacının karşılanması için beş yüz bin lira avans verilmesi ve toplamda verilecek iki milyon borca karşılık Azerbaycan'ın mahsulat ve madenlerinden bu miktar tutarında eşyayı bize satması ile ilgili yapılacak mukaveleye onay verildiği.

**Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme**

Sıra numarasu: 364

Târîhi: 28 Zî'l-ka'de sene 1336, 4 Eylül sene 1334 [4 Eylül 1918]

Tebliğ Olunduğu Devâir: Harbiye ve Maliye'ye

Târîh-i Tebliği: 7 Eylül sene 1334 [7 Eylül 1918]

Hülâsa-i Meâli

Azerbaycan Hükümeti'nin te'mîn-i masârıfı için muhtâc olduğu mebâliğin tedârîki zımında Dersâdet'e muvâsalat eyleyen hükümet-i müşârun-ileyhâ murahhaslarıyla cereyân eden müzâkerât neticesinde işbu müzâheret-i mâliyenin te'mîni için Askerî Demiryolları ve Limanlar Müdüriyet-i Umûmiyesi'ne mahall-i mezkûr mahsûlât-ı arziyye ve ma'deniyyesinden iki milyon liralık eşyânın fûrûhtu ve buna mukâbil Müdüriyet-i Umûmiyece o nisbetde evrâk-ı nakdiye i'tâsı ciheti takarrur eyleyerek buna dâir bir mukâvelenâme ve masârıf-ı müsta'celeleri için beş yüz bin liranın hemân avans olarak verilmesi zımında da diğeri bir mukâvelenâme ihzâr ve her ikisi de Mâliye Nezâreti'nce tasvîb edilmiş olduğundan bahisle mezkûr mukâvelenâmelerin te'âtîsi istîzânını mutazammın Harbiye Nezâreti'nin 28 Ağustos sene 1334 târîhli tezkiresi melfûflarıyla okundu.

Karârı

Şimendüferler İdâresi Bütçe Kânûnu'yla esâsen akd-i mukâveleye salâhiyetdâr olması hasebiyle bunun için bir karâr ittihâzına mahal olmayup ancak idâre-i mezkûrenin ba'demâ bu salâhiyeti isti'mâl etmesi geçende Meclis-i Vükelâca taht-ı karâra alınmış olmasından dolayı karâr-ı vâkı'dan istisnâen bu mukâvelenâmenin te'âtîsi tensîb olunmuşdur bu vech ile devâir-i müte'allıkaya izbâr-ı keyfiyyet olunması tezekkür kılındı.

İmzalar

Almanların Kiev'de bulunan kuvvetlerinden 7000 kişilik bir fırkayı Bakü'ye gitmek üzere yola çıkardıkları ve Kafkasya'dan gelen yolculardan alınan haberlere göre de Roştov-Bakü tren hattının Almanların elinde olduğunun Kiev Osmanlı başşehbenderinin bildirdiği.

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâret-penâhiye

Numaro: 9

Ma'rûz-ı bendeleridir

Almanlar Kiyef'de bulunan kuvve-i muhâfazadan yedi bin kişilik bir fırkayı Roştov ve Şimâlî Kafkasya'dan Bakü'ye gitmek üzere yola çıkarmışlardır. Kafkasya'dan bugün gelen İslâm yolculardan haber alındığına göre Vladikafkas'a birgün mesâfede vâki' Mineralnivoda (Maden suları) mevkiğine kadar Roştov-Bakü şimendüfer hattı Almanların elinde bulunmaktadır. Henüz buralarda Alman askeri pek az gözükmekte ise de Roştov'dan peyderpey sevkîyât icrâ edilmekte olduğu da yine mezkûr yolcuların cümle-i ifâdâtından bulunduğu ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Eylûl sene [1]334 [5 Eylûl 1918]

Kiyef Başşehbenderi Rifat

Şerefhane'de bulunan İran hükümeti'ne ait en ufak malzemenin bile Osmanlı askerlerince alınmadığı, Hoy postahanesi işlemlerinin durdurulmadığı, Osmanlı evrak-ı nakdiyesinin tedavülü için tazyikte bulunulmadığı, Tebriz'de bulunan İtilaf konsoloslarından Fransız ve İngiliz konsoloslarının Miyane Zencan yoluyla çekildikleri, Azerbaycan'da meydana gelen tahribatın Ermeni ve Nesturiler tarafından yapıldığı, Tebriz şebenderliğimizin münhal bulunduğu, Valilerden bankalarda mevcut paraların talep edilmediği ve Tebriz ile İran'ın diğer yerlerle haberleşmesinin temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler vesaire hakkında Şark Orduları Gurubu Kumandanlığı'ndan alınan bilgiler.

Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numaro

Sûret

Başkumandanlık Erkân-ı Harbiyesi Riyâseti'ne

C- Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyâseti'nin 179334 istihbârât 8288 numarolu şifreye İran'ın Dersaadet seffiri tarafından protesto edilen mevâd hakkında icrâ edilen tahkîkât netâyicini ber-vech-i zîr arz ederim.

1- Şerefhânedeki İran Hükümeti'ne âid ufak bir malzeme bile kıtaâtımız tarafından alınmamıştır. Karargâhı Rumiye'de bulunan Yedinci Rus Kolordusu Şerefhân'a Çulga yolu ile çekilirken Rumiye Gölü garbındaki Ermeni ve Nastûrilerden Azerbaycan müfrezesi nâmı altında aleyhimize bir teşkilât yapmak üzere bir heyet-i zâbitân ve me'mûrîn bırakmış ve bunların emrine Rumiye, Haydarâbâd, Gülmanhan ve Şerephan'a da külliyetli Rus mühimmât ve malzemesi terk etmiş bir şey yapamayacaklarını anlayan bu Ruslar 14 Nisan [1]918'de bu esliha, mühimmât ve malzeme bedelini İngiliz ve Fransızlardan yapmış oldukları istikrâza mahsûb ederek Amerika konsolosuna terk ve ferâğ eylemişlerdir. O zaman Rumiye'de Fahrî Amerika Viskonsolosluğu îfâ eden Misyonerler Reîsi Viyon(?) pâyesi ile Valihân doktoru Şet(?), Nastûriler rûhânîsi Marşemone(?) bir Keldânî hükümeti teşkili teklifinde bulunarak metrûk malzeme ve mühimmâtı aleyhimize isti'mâl etmişlerdir. İşbu malzeme bi't-tabi' bidâyet-i sâhibleri bi'l-âhare onların istihlâf etmek isteyen şakîlerle harb etmiş olan kıtaâtımıza âiddir.

2- Hoy Postahânesi mu'âmelâtının ta'tîl edildiği tamâmen gayr-i vâki' olup keyfiyet Azerbaycan Hükümeti'nin kuyûdâtıyla te'yîddir. Bi'l-akis cenûbda İngilizler, şimâlde Ermeniler tarafından tahrib olunan

telgraf telleri ta'mîr edilerek vilâyetin emrine âmâde kılınmıştır.

3- Müttefik bî- taraf ve düşman memâlikinde mazhar-ı kabûl olan Osmanlı evrâk-ı nakdiyyesi İngiliz tezvîrâtıyla İran'da rağbetden düşmüş ve yirmi kuruşdan fazlaya tedâvül etmemekte bulunmasına rağmen bunların tedâvülü için kıta'âtca hiçbir tazyîk yapılmamıştır.

4- Tebriz'deki itilâf konsoloslarından Fransız ve İngiliz konsolosları aleyhimize yapmış oldukları hıyânetden havf etmiş olmalıdır ki kıta'âtımızın mevki'-i mezkûra duhûlünden iki gün sonra kendi arzularıyla Dimyan'a(?) Zahyan(?) yoluyla çekilmişlerdir.

5- An-asıl Rumiyele Nasturî papaslarından olan Amerika konsolosu Şej(?) ise şakilerle birlikte firâr etmiştir.

6- İran hudûdunda Şahtahtı'nda esâsen mühim bir şey bulunmamıştır. Bunların hakkındaki mütâla'a dahi Şerefhâne'dekinin aynıdır.

7- Şerefhâne'de mevcûd mühimmât ve eşyânın i'âdesi hiçbir zaman mevzû'-bâhs olmamış ve oradaki muhâfız İran efrâdı ise tevkîf edilmemiştir.

8- Azerbaycan'ın işgâlimiz altındaki aksâbında emlâk-ı emîriyye tazyîk olunmamış ve vukû'a getirilen tahribâtın Ermeni ve Nasturîler tarafından yapıldığı bizimle beraber İran me'mûrîni tarafından da görülmüştür. Ahâlînin mevâdd-ı i'âşesine vaz'-ı yed edilmesi tamâmen gayr-i vâki' bir iddi'âdır. Zîrâ kıta'âtın levâzım-ı i'âşesi hükûmetin vesâtatıyla mübâya'a edilmektedir.

9- Tebriz Şehbenderliği'miz esâsen münhal bulunduğundan bu husûsda söylenecek söz zâiddir.

10- Vâfilerden bankalarda mevcûd paralar talep edilmemiştir. Yalnız Tebriz'deki İngiliz bankası Ermeni şakîlerine para dağıtdı ve casusları toplayarak aleyhimize propağandalar yaptığından mazarratının tahdîdi için teb'îd edilmeğe teşebbüs edilmiş ise de henüz yerindedir. Hâlen bankanın parasına [vaz'-ı yed] edilmemiştir. Yalnız mârru'l-arz esbâbdan dolayı kapısında Osmanlı ve İran askeri müştereken nöbet beklemektedir.

11- Azerbaycan'ın harb-i umûmînin ilk senesinden berü Tahran muvâsalasını gâib ettiği kayden sâbitdir. Bi'l-akıs Osmanlı kıta'âtı Tebriz'e geldikten sonra Tebriz ile İran'ın aksâm-ı sâiresi arasında i'âde-i muhâberât için tarafımızdan teklîfât ve teşebbüsâtda bulunulmuştur. Muhâberât-ı telgrafiyeye gelince; düşmanlarımız kendi mıntikalarındaki telgraf hatlarını tahrîb etmekte olduklarından doğrudan doğruya muhâbereye imkân yoktur. Ma'a-mâ-fih telgrafların oradan İngilizlerin bulunduğu mıntıkaya da sâ'îlerle gönderilmektedir.

12- İzâhât müstebân buyurulacağı Dokuzuncu Ordu kıtaât ve mensûbîni hiçbir sûretle ve bi-gayri hakkın ne bir kimsenin ve ne de İran Devleti'nin hukûkuna tecâvüz etmemiş ve ancak zarûrî olan îcâbât-ı askeriyyeyi istihdâf eylemiştir. Red ve cerh edilen işbu esâssız iddi'âların esâsen bir çok fırkalara inkısâm etmiş olan ve biri diğerinin aleyhinde bulunan ve bi'l-hâssa Ordu-yı Osmânî'nin İran'a duhûlüne mu'âriz olup bu husûsda her tedâbîre tevessül eyledikleri evrâk-ı müsbeteleriyle anlaşılın İran Demokrat Fırkası'nın İngiliz teşvikiyle yapılmış

Bedhâhâne ihbârâtın netâyici olduğunu kaviiyen zannetmekdeyim. Binâen-aleyh Hükûmet-i Aliyye-i İraniyye'nin her hâl ve mahalde hürmetle karşıladığımız hukûk ve şerefine zerre kadar tecâvüz ve müdâhale edilmemiş olduğunu arz eyledim.

[11 Ekim 1918]

Dokuzuncu Ordu Kumandanı Şevki

Azerbaycan Zabıta Teşkilatı için Harbiye Nezareti'nce talep edilen polis ve jandarma nizamnamelerinden Polis Nizamnamesi'nden otuz nüshanın gönderildiği, jandarmaya ait olanının da gönderileceğinin Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan bildirildiği.

Harbiye Nezâreti
Ordu Dâiresi
Numaro: 36

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri
Azerbaycan zâbita teşkilâtı için jandarma ve polis kavânîn ve nizâmât ve ta'limâtlarından otuzar nüshanın irsâli recâ olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 30 Zi'l-ka'de sene [1]336 ve fî 6 Eylül sene [1]334 [6 Eylül 1918]

Harbiye nâzırı nâmına Hazım

محمد زکریا قاسمی

اردو دآرمسى

نومبر ۲۶ : ۲ - ۲

داعلیہ نظام سے

دو قسم کے

۱۔ ایک ایسا ضابطہ تشکیل دیا جائے جس سے پولیس قوانین و نظامات تعلیمات پر
۲۔ ایک ایسا ضابطہ تشکیل دیا جائے جس سے پولیس قوانین و نظامات تعلیمات پر
۳۔ ایک ایسا ضابطہ تشکیل دیا جائے جس سے پولیس قوانین و نظامات تعلیمات پر

Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti

Kalem numarasu: 436

Târîh-i tebyûz: 25 Eylül sene [13]34 [25 Eylül 1918]

Târîh-i sevk: 25 Eylül sene [13]34 [25 Eylül 1918]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Fî 6 Eylül sene [1]334 [6 Eylül 1918] târîhli ve 36 numarolu tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevâbidır. Polis Nizâmnâmesi'nin birinci ve ikinci kitâbıyla ve melfûfuyla(?) otuzar nüsha leffen irsâl kılınmış ve jandarmaya âid nizâmnâmelerin gönderileceği Umûm Jandarma Kumandanlığı'ndan bildirilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 25 Eylül sene [1]334 [25 Eylül 1918]

اوراق نومروسى		داخليه نظارتى		الم نومروسى	
١		امليت محمود مديريت		٦٤٤	
تاريخ توقي	تاريخ توقي	تاريخ توقي	تاريخ توقي	موسم	مسود
٥٠	٥٠				

بسمه تعالی

بسمه تعالی
 این سند در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۱۸
 در دفتر امینت محمود مديريت
 در شهر تهران تنظیم گردید
 و در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۱۸
 در دفتر امینت محمود مديريت
 در شهر تهران تصدیق گردید

محمود
 امینت محمود مديريت

در این سند بسمه تعالی
 در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۱۸
 در دفتر امینت محمود مديريت
 در شهر تهران تنظیم گردید
 و در تاریخ ۲۵ شهریور ۱۳۱۸
 در دفتر امینت محمود مديريت
 در شهر تهران تصدیق گردید

İran Azerbaycanı ve özellikle Hoy, Selmas, Savuçbulak ve nihayet Tebriz'in siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla Rus, İran ve Almanların bu bölgedeki hakimiyet çabaları ve buralardaki iç karışıklıklar hakkında Tebriz Osmanlı Başşehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen geniş malumatı havi yazı.

Devlet-i Aliyye-i Osmâniye
Tebriz Başşehbenderliği
Aded: 7/20

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Hülâsa:

Azerbaycan İrani ahvâl-i umûmiyesi hakkında

Ma'rûz-ı çâkerleridir

Rusya ihtilâl ve inkılâbı üzerine Rus kuvvetlerinin kısmen muntazam ve bir kısm-ı küllîsinin silah, cebelhâne ve sâir levâzım-ı harbiyelerini satarak veya bırakarak gayr-i müretteb bir sûrette İrani ve bi'l-hâssa evvelden beri kuvâ-yı külliye bulundurdıkları Azerbaycan İrani tahliye etmelerini fırsat addeden Ermenilerle burada Amuji nâmıyla yâd olunan Nastûrîler Rus mekâtib-i harbiyesinde ve ordusunda ta'lim ve terbiye görmüş Ermeni zâbitân ve efrâd kumandasında ellerine geçirdikleri silahlarla Azerbaycan Eyâleti'nin garbında ve cenûbunda icrâ-yı vahşet ve mel'anete başlamışlar ve maa'l-esef bir takım menfaatperest müslümân İranîlerin de müzâheretine nâil olmuşlardır. Sâha-i vahşet olan Rumiye, Hoy, Savuçbulak, Miyan-ı Rûâb şehir ve kasabalarıyla civârındaki köyler yakılmış, yıkılmış; müdhiş gâretler olmuş; mevrûât mahv edilmiş; müslümânlar erkek, kadın, çocuk yüzde altmış yetmiş derecesinde kesilmiş; nâmûslara tecâvüz vukû' bulmuştur. Bu haşerât matmah-ı nazarları olan Tebriz şehriyle civârına tasallut etmek üzere iken İrani'nin vaktiyle en ma'mûr ve müreffeh eyâleti olup ahîran sahne-i felâket olan Azerbaycan'ı hudûdumuzun garb ve şimâlinden işgal eden kuvâ-yı askeriyemiz tarafından perîşân edilerek sağ kalanlar "Karabağ" cihetlerine ve İngilizlerin taht-ı istîlâsındaki mahallere firâra mecbûr olmuşdur. Takrîben üç yüz bin nüfusu hâvî velâhd makamı olan "Tebriz" bunların tecâvüzü tehlikesine ma'rûz kaldığı bir sırada çapulculuktan başka bir meziyetleri olmayan ve "Demokrat" Fırkası'nın şerîr kısmından bulunan Tebrizli "İsmail Nevberi" ile avanesi Azerbaycan İrani'nin bir cumhûriyet-i müstakille olacağını ileri sürerek ve şehirdeki müsella Ermeniler ve milel-i gayr-i müslime ile gizlice tevhid-i mesâ'î ederek Velâhd Mehmed Hasan Mirza hazretlerini ve İrani'nin istiklâline ve câmi'a-i İslâmiyyete hâdim olanlarını tehdîd ve tazyîke başlamışlar ise de askerimizin vürûdu bu emellerine hâil olmuş ve İrani hükûmet-i mahalliyesinin izhâr-ı aczi nâtik bir mürâcaat-ı resmiyesi üzerine merkûm Nevberi ile iki arkadaşı cihet-i askeriyeye tevkîf ve Kars'a sevk ve teb'îd olunmuşdur.

Burada bi-hakkın müncî sıfatıyla yâd ve temcîd olunan askerimiz Azerbaycan'ı hemân kâmilen işgal ve İngilizlerin elindeki Bağdad-Kirmanşah-Hemedan-Kazvin-Reşt-Enzeli ve Kirmanşah-Sine-Hemadan yollarını Kazvin ile Sine üzerinden tehdîd ve Tahran'a bile icrâ-yı te'sîr etmekte olduğu sıralarda halk kemâl-i râhat ve emniyetde iken vürûd-ı âcizânemden dört beş gün sonra kolordumuzun -bi't-tabî' aldığı emre tevfiikan- yavaş yavaş Kafkas ve Van hudûdularımıza doğru çekilerek Kazvin'e karşı ileri mevâzi'in tahliye edildiğini ve Tebriz'deki kuvvetin de gittikçe azaldığını gören ve duyanlar şehrin kâmilen tahliye edileceğinden ve Nevberi takımının şehir Ermenileriyle ve hâriciden gelecek Amuji ve Ermenilerle bi'l-iştirâk katl ve gârete muhakkak sûrette başlayacaklarından

korkuyorlar; bi'l-hâssa askerimizi hüsn-i kabûl etmekte ileri gidenler tehlikeye ma'rûz bulunuyorlar. Başşehbenderhânenin şu sırada tekrâr te'sisi ve -İngilizlerin Tebriz'e kuvvet sevk etmeleri ihtimâline karşı dâimâ müteyakkız bulunmakla beraber- şehrin askerimiz tarafından musâlahadan evvel terk edilmeyeceği hakkında vermekte olduğumuz te'mînât ve şehbenderhânenin iâde olunan eşyâ ile tefrîş ve tezyîni gibi meşgalelerle bir yere gidilemeyeceğinin isbâtına çalışılması bir dereceye kadar halka tesliyet-bahş oluyor ise de ortada deverân eden sulh şâyi'alarının henüz fi'liyâta müncer olmadan askerimizin göz önünden çekilip gitmesi tevîd-i endîşeden hâlî kalmıyor. Maâzallâh şehirde böyle bir ihtilâl zuhûrunda pek genç olan velâhdın da derhâl Tahran'a gitmeğe mecbûr olacağı muhakkaktır. Şehirde serbâz nâmıyla mevcûd kuvvet ve silah hiçdir.

Nevberi takımının elinde Rusların Rumiye Gölü iskelesi olan (Şerefhâne)deki büyük depolarında ve mahâll-i sâirede bıraktıkları ve yok bahâsına satdıkları iki top ile birkaç mitralyöz ve bir çok silah ve cebehâne bulunduğu mütevâtiren sâbitdir. Askerimiz gelmeden silahlarını saklamağa lüzûm görmeyen haşerât-ı mezkûre şimdi bunları izi belli olmayacak yerlerde hıfz eyliyorlar. Şehirdeki Ermenilerde de külliyetli silah ve cebehâne olduğu söyleniyor. Bunların harekât-ı muhtemelerine karşı Tebriz'de ve Rumiye cihetlerinde millî teşkilât yapmak üzere Kolordu Kumandanlığı'nca velâhd hazretlerine ve an asıl Rumiye olup Hükûmet-i Osmâniye'ye merbûtiyet-i mahsûsası bulunan Hâkim Agay Mecdûs-saltana'ya bir mikdâr esliha verilmiş ve efrâdı ta'lîm için Osmanlı zâbitleri de ta'yîn olunmuş ise de her işi leyte ve la'alle ile geçirmeğe alışmış olan İran me'mûrlarından faâliyet-i azimkârâne beklemek abesdir. Velâhd ba'zı mülâhazât-ı indiyye ile muallim zâbitimize tevdi'-i umûr etmekden tevakkî eylemiş; anlar da kıt'alarına avdet etmişdir.

Ve'l-hâsıl şehrin sükûn ve âsâyişi Osmanlı askerinin vücûduna medyûndur. Tebriz kolordu karargâhı iken hiç kimseden bir zerre-i şikâyet işidilmiyordu. Kuvvet azaldıkça askerinin erzâk toplaması, ebniyeyi işgâl eylemeleri, efrâd-ı askeriyemizin ba'zı harekâtı gibi ufak tefek şeyler bahâne edilerek şikâyet ve i'tirâzlar resmî ve gayr-i resmî sûrette tevâlî etmeğe başladı. Bunun ne gibi te'sîrât ve telkînât eseri olduğu ma'rûzât-ı ânife ve âtiye ile ma'lûm olur.

Kısm-ı a'zamı parasız, pulsuz takımından ve eşirrâdan olup (terör) teşkilâtına da mâlik olan Tebriz Demokratları Azerbaycan İran'ın istiklâli tarafdândırlar. Re's-i kârında Seyyid Celil Erdebilî, Sertibzâde gibi akli başında ba'zı kimseler var ise de anlar da harîs-i câh ve servetdirler.

فرجه : الحامه عكروى هسبى ائده عرى كبر زنگه معاصه بولور . باكتنه خانيك سورده نكره ناسى
د - ايدرك نيزه قوت سون ائدى عمل دتو راما شفظ بولقدور - سرك عكرو طرفه صفار ده اوله ترك يريك
صفه اريك كلكر انايت اخصه طانت عاده اولما سينا ابر نويسه دويكي كه سفدرله بره كير هكنت انايه جاپس
برده بوي صفه شيبه اولور ايسه ده اولور ده اولور ايسه صلح سايع اربك هكرو فعليله محر اولورده عكروك كور اولورده
بيليمه كيرس تايه ايسه ره حاله قايده . عداره كوردور يريك اهانول طيورس يك كچه اولور قن عكروك ده ديكه طيلان
كجه مور اولور قنقه . سوره سربا ايلور عوقه وسولج هيسه .
دري طانقت الهه بيزك سوره كولى اسكرو اولور (سرخانه) ده كه بوزك ده بوزن دكل سازه ده راندقوى
ويده لاس صايرى ايك طوبى كير بر قايح نزلور و بوي سولج و حقا: نايح سوزا قانده . عكرو كوردور سولج
سولج صاندمه لزم كور بجه سرك سكره سرك ايرى ملك اولور برده حفظ ايلور . سكره كه ايلورده
عكرو سولج و حقا اولور سولجور . ارك حقا ن خمدار قايح نيزده و بوي حقا ن ملك سكرتون بايه اولورده
قولورده قوما بايقو قن عه حقا ن ره عه سولج و حقا ن عه حقا ن بر اولور عه سولج و حقا ن افاي طه سلطيه بفظ
ايلور بيليه زانورده بيليم بوي قن عه حقا ن ره نعيه و سينا ده حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
معانته عه حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
ايلورده عه حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
والان سرك سكره و سينا عه حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
سلطيه ايلورده . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
بيلور ايلورده سلطيه و ايلورده سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
معانته ايلورده ايلورده سلطيه و ايلورده سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور
استقلال طرفه سولجور . ايلورده سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم عه . قن عه سولج و حقا ن عه سولج و حقا ن بيليم ايلور بيليه ايسه اولور سولجور

Seyyid Celil Berlin'de toplanmış olan Alman tarafdarı İran Demokratlarının ta'limâtıyla geçende İstanbul'dan buraya gelmiştir. Bunlar Alman konsolos vekili sıfatıyla hareket eden, vaktiyle Şiraz, ahîran Musul Alman konsülatolarını vekâleten idâre eylemiş olan Mösyö "Dustrevo"dan maddî ve ma'nevî müzâherete nâil olmaktadırlar. Mûmâ-ileyh nezd-i âcizîye gelerek Nevberi ve rüfekâsının tahliyesi için teşebbüsde bulunmaklığını recâ etdi. Hâlbuki velâhd hazretleri bunların Kars'dan îadeleri mukarrer ise İran hudûduna muvâsalatlarında i'zâm edeceği me'mûrîne teslim edilmelerini talep ve tahte'l-hıfz Tahran'a sevklerini münâsib gördüğünü âcizlerine beyân eyledi. Müşârun-ileyhin arzusuna binâen bu husûsda Dokuzuncu Ordu Kumandanlığı'yla muhâbere etmekdeyim. Tebriz Almanya Konsolosluğu'na ta'yîn edilmiş olan Mösyö "Leytin" henüz gelmemiştir. Reşt'de İngilizlere karşı hareket etmekde iken son zamanlarda terk-i muhâsama eden "Mirza Küçükhan"a gönderilmek üzere ahîran buradaki Almanlara gelen ve konsoloshâneye nakl olunan silahların da el altından bu eşirâyâ tevzî' olunacağını zannediyorum.

Mezkûr fırkadan İran'ın bilâ-teczî istiklâli ve memleketin nâil-i sükûn ve refâh olması tarafdarı olanlar ayrılarak "Sosyal Demokrat" ve ahîran "İttihâd" nâmlarıyla gruplar teşkil etmişlerdir. Sebât edebilirlerse belki idâme-i âsâyişe muvaffak olurlar. "İttihâd" Partisi'nin müessisi Hükûmet-i Osmâniyye'ye merbûtiyet-i mahsûsasını mücâhedâtıyla isbât eden "Hacı Mirza Aka Belluri"dir. Kendisi Hoy ve Selmas hâkimliğine ta'yîn olunmuşdur. Mûmâ-ileyhin emsâli pek az olması şâyân-ı teessüfdür. "İttihâd-ı İslâm" nâmıyla Mirza Ali Aka Heyet" isminde münevverü'l-fikr bir zât tarafından teşkil olunan diğerk bir cem'iyet de memleketin refâh ve saâdeti ve maârifi ve Hükûmet-i Osmâniyye ile İran'ın ve her iki milletin münâsebât-ı vidâdiyelerinin tahkîmi gibi güzel emeller perverde etmekde ise de faâl-i uzuvları yok gibidir. İş görmekden ziyâde konuşmak ve çay içmek için toplanıyorlar.

Bi'l-umûm Azerbaycan'da, husûsiyle Tebriz'de açlık, hastalık pek müdhiştir. Her gün sokaklarda, kulübelerde açlıktan, tifus ve humma-yı tifoidi ve emrâz-ı sâireden yüzlerce kişi telef oluyor. Galâ-yı es'âr kaht derecesindedir. Hubûbât az değil, fakat köy sâhibi müteneffiz zenginlerin eyâdî-i inhis âr ve ihtikârındadır. Kuvvetli ve teşkilâtlı bir hükûmet yok ki bu sefâletlerin mehmâ-emken izâlesine çâre-sâz olsun. Bir fakîr âilenin dereye atılmış bir at lâşesiyle tagaddîye çalışdıklarını

سعی و ریشه طوبی که او را مایه طهارت قرار دهد و در آن بکشد و بماند که با آنجا که بر او کشت . بر این مایه طوبی که
منه حیات است ، زنده بماند ، اجزا مثل الماده و سوسولاری و کماله از او بسیار است و در وقت در آمدن مایه
و معوی مظهره نالی المانع در آن . بر این در عین حال که در وی در تمامش مایه طوبی نشسته و منعم بها است .
حاکم و در وقت مایه بزرگ نارسد و مایه ای از مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
زیر المایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
ماده ترک مایه طوبی . بر این مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
الانتهای بر این مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
ماده در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
در اجزا ، اتحاد ، مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
بسیار مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
و مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
حقیقت ، مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
از این و در این مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
باز در وقت مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
باصح و در مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
آهسته ، مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
کلی ، مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی
بر مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی در آن مایه طوبی

bizzât gördüm. Hulûl etmekte olan kış da tezyîd-i felâkete bâis olacaktır. Azerbaycan'ın şiddet-i bürûdetine karşı mahrûkât az ve bi't-tabi' çok bahalıdır. A'yân nâmıyla yâd olunan zenginler kendi râhatlarından başka bir şey düşünmüyorlar. Kalblerinde zerre-i merhamet yoktur. Halkın sefâletini temâşâdan zevk alıyorlar denilebilir.

Şehrin idâme-i âsâyîşi ve halkın tehvîn-i ihtiyâcâtı emrinde gerek velâhd hazretlerini ve gerek me'mûrîn-i eyâleti her mülâkâtımızda îkâzdan ve taleb eyledikleri müzâhereti îfâdan hâlî kalmadığımı ve ahvâl-i mahalliye hakkında peyderpey arz-ı ma'lûmât etmekliğim tabîi olmakla beraber Tahran Maslahatgüzârlığı ile sûret-i husûsiyede te'mîn-i muhâberegaye çalıştığımdan oradan alacağım ma'lûmâtı da iş'âra müsâraat edeceğimi arz eylerim. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Teşrîn-i evvel sene 1334 [26 Ekim 1918]

Tebriz Başşehbenderliği'ne me'mûr Şehbender Ali Ziya(?)

Azerbaycan Cumhuriyeti Dersaadet Sefareti'nin, Azerbaycan ile Osmanlı Devleti arasında sürekli gelişmekte olan münasebetlerin daha iyi yürütülmesi için Bakü'ye bir Osmanlı siyasi temsilcisi gönderilmesi talebinin incelendiği, Bakü'de askeri bir temsilcimiz olduğundan gerektiğinde siyasi bir temsilci tayin edileceğinden şimdilik böyle bir tayine gerek olmadığı.

Dersaadet

4 Teşrîn-i sâni 1334/1918 [4 Kasım 1918]

Hülâsa: Azerbaycan Hükûmet-i Cumhûriyesi nezdine bir mümessil-i siyâsî ta'yîn olunmasına dâir

Devletlü efendim hazretleri

Zirde vâzî'ul-îmzâ Azerbaycan Hükûmet-i Cumhûriyesi Dersaadet sefiri 27 Teşrîn-i evvel 1334 [27 Ekim 1918] târihinde vâki' olan ifâdât-ı şifâhiyesini tahrîrî olarak zât-ı âlî-i nezâret-penâhîlerine (...) ve tekrâr eylemek ile kesb-i şerf ve mübâhât eyler:

Devlet-i Aliyye-i Osmâniye ile Hükûmet-i Cumhûriyet-i Azerbaycan arasında teyemmünen kesm-i takviyet eylemekde olan münâsebât-ı siyâsiyeyi te'mîn ve idâre ve Azerbaycan Hükûmet-i Cumhûriyesi Heyet-i Merkeziyesi ile bi'l-fi'l temâsda bulunarak inde'l-îcâb hükûmetimin ba'zı iltimâs ve teblîğlerini bizzât telakkî ve arz eylemek üzere Osmanlı mümessil-i siyâsisinin birgün evvel ta'yîn ve Bakü'ye i'zâm esbâbının istikmâlîne taraf-ı nezâret-penâhîlerinden delâlet buyurulması hükûmetimin ehass-ı âmâlidir. İltimâs-ı vâki'in nazar-ı dikkate alınarak bundan sonra daha ziyâde tevessü' eylemek îcâb eden münâsebâtın tarafeyn ihtiyâc ve menâfi'ine muvâfık bir sûretde sevki husûsunun hâdim olan işbu i'zâm-ı sefâret keyfiyetinin ta'cîl buyurulacağı ümîdiyle ihtirâmât-ı fâikam te'mînâtının arzına müsâraat kılındı efendim.

Azerbaycan Hükûmet-i Cumhûriyesi Sefir-i Fevka'l-âdesi Ali (...)

Bâbiâlî Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Takdîm

Azerbaycan'da şimdilik bir mümessil-i askeriyemiz bulunduğundan îcâbında bir mümessil-i siyâsî ta'yîn edileceğinin şifâhen teblîği.

Müsteşar beyefendi hazretlerine 7/11/[13]34

İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'un Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında bilgi talebinde bulunduğu için konuyla ilgili nezaretçe olan bilginin gönderilmesine dair Sadâret'ten Harbiye Nezâreti'ne gönderilen yazı.

Dâire-i Sadâret Umûr-ı Mühimme Kalemi

Evrak numarası: 509

Târîh-i tebyûz: 18 Safer sene [1]337, 23 Teşrin-i sani sene [1]334 [23 Kasım 1918]

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında evvelce vukû' bulan mürâcaata cevâb talebine İngiltere fevkalâde komiseri cânibinden me'mûr edildiği Bahriye Nezâret-i Celîlesi'nde bulunan İngiliz İrtibat Zâbiti Mister Frank Çilton tarafından gönderilen mektûbda iş'âr olunduğu Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'nden izbâr olunmağla bu bâbda nezâret-i celîlelerince olan ma'lûmâtın inbâsını himmet.

Ber-mûceb-i işâret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

Bâbiâlî
Hâriciye Nezâreti
Mühimme Kalemi
12091/509

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında Makâm-ı Sadâret-penâhîlerine 11 Teşrin-i sâni sene [1]918 târihiyle takdîm eylemiş olduğu 10 numarolu tezkireye cevâb talebine İngiltere fevkalâde komiseri tarafından me'mûr edildiğini Bahriye Nezâret-i Celîlesi'nde bulunan İngiliz İrtibat Zâbiti Mister Frank Çilton nezâret-i müşârun-ileyhâ vâsıtasıyla taraf-ı âcizâneme gönderdiği mektûbda iş'âr ediyor. Ânifü'l-beyân tezkire üzerine icrâ kılınmış olacak muâmeleden savb-ı çâkerâneme ma'lûmât i'tâsını istihâm eylerim. Emr ü fermân hazret-i veliyü'l-emrindir.

13 Safer sene [1]337 ve 18 Teşrin-i sâni sene [1]334 [18 Kasım 1918]

Hâriciye nâzırı nâmına
Umûr-ı Siyasiye Müdiriyet-i Umumiyesi idareye memur
Süferâ-yı Saltanat-ı seniyyeden Ahmed Reşid

دائرة صادرات امور مهمه قلمی

رقم پروسی	تاریخ	مستوی	اولی
۱۶۶۴	۱۸	۵۰۹	۱۸
مقابلہ ایڈاکر	۲۹	۱۸	۲۹

جوب نقد زینتہ

اولی
 اور باجیانک قلمی حقیقت وقوع بولا زینتہ جوب
 طبعہ انگلہ فونہ اعادہ فوسری جانچہ مگور ایرلیگی جوب
 نقد جوب سندہ بونچہ انگلہ ارباط ضابطہ سندہ فونہ صلوتہ
 فونچہ کونڈریمہ مگورہ اعادہ اولیگی جانچہ نقد جوب ایرلیگی
 اولیگی بوباج نقد جوب ایرلیگی اولیگی معلومانک ارباطہ کونڈریمہ

بیرجیہ انگریز حقیقتہ ساری

حضور فی حضور حضرت عالیہ

۱۸۰۹۱
۵۰۹

معلومہ جاگیر کبیر

اور باجیانک قلمی حقیقت مقام قلمی صدر نہ یا ہدیرہ ۱۸۰۹۱ تاریخہ تقدیم اولیگی ۱۰ موزوی قلمی
 جوبہ طبعہ انگلہ فونہ اعادہ فوسری جانچہ مگور ایرلیگی جوب نقد جوب سندہ بونچہ انگلہ ارباط ضابطہ سندہ
 فونچہ کونڈریمہ مگورہ اعادہ اولیگی جانچہ نقد جوب ایرلیگی اولیگی معلومانک ارباطہ کونڈریمہ
 اولیگی بوباج نقد جوب ایرلیگی اولیگی معلومانک ارباطہ کونڈریمہ

۱۸ صفر ۱۲۶۶ و ۱۸ ربیع الثانی ۱۲۶۶

حاجہ نوری

امیر جمہوریہ

حاجہ نوری

Nahçıvan ve Iğdır havalisinin Osmanlı ordusu tarafından tahliye edileceğinden tahliyeyi müteakib Müslüman ahalinin, intikam sevdasındaki Ermenilerin saldırıları ve tecavüzlerine karşı kimsesiz ve korumasız kalacaklarından Ermenilerin bu bölgelerde ikinci bir katliam yapabilecekleri veya Müslümanların Ermenilerin baskısıyla buldukları yerleri terk etmek zorunda kalabileceklerine dair Kars Mülkiye Müfettişi Hilmi Bey tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgraf.

Bâbiâli
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
Mahreci: Kars

Târîh-i keşîdesi 24 Teşrîn-i sâni sene [13]34 [24 Kasım 1918]

Kaleme vürûdu: 25 [Teşrîn-i sâni sene 1334] [25 Kasım 1918]

Dün Nahçıvan ve Iğdır ahâlisi nâmına âcizlerine mürâcaat eden birkaç zât mezkûr havâlinin orduca tahliyesini müteâkib kendilerinin kimsesiz ve müzâheretsiz kalacaklarından ve vaktiyle Ermenilerle iyi kötü birarada geçinmekte ve yaşamakta iken harb-i umûminin zuhûrundan ve Osmanlı ordusunun o civâra vürûdünden sonra müslümân ve Ermeni unsurları arasında ba'demâ hüsn-i sûretle ve hürmet-i mütekâbile esâsı dâiresinde yaşamağı imkânsız kılacak derecede hâdisât zuhûr etmiş olup Hükûmet-i Seniyye'nin kendilerini ihmâli hâlinde ise o civârdaki ahâlî-i İslâmiyyenin büyük bir katli-âma yeniden ma'rûz kalmalarını ve yâhûd terk-i dâr u diyâr ile dûçâr-ı sefâlet olmalarını intâc edeceğı muhakkak bulunduğundan bahisle şu elîm vaz'ıyyete karşı kendilerinin sıyânetini taleb eylemişlerdir. Fi'l-hakîka havâlî-i ma'rûza birkaç güne kadar orduca tamâmen tahliye edileceğinden bunu müteâkib oralardan büyük bir anarşi meydân alacağı ve hicret etmiş bir çok Ermeni köyleri hâlen vaktiyle köyleri Ermeniler tarafından yakılmış olan müslümânlarca işğâl edilmekte ve ba'zı Ermeni emvâl ve emlâkına müslümânlar tesâhüb eylemekte olmasına mebnî Ermenilerin bu emvâl ve emlâkı nez' ve bu bahâne ile müslümânlara tecâvüz sevdâsına düşerek bu sûretle iki unsur arasında yeniden arzu edilmeyen muhâsamarın zuhûra geleceğı muhakkaktır. Kafkasya müslümân unsuruyla Ermeniler arasında mevcûd olup ba'demâ birarada yaşamağı işkâl eden münâferetin hudûsü bir dereceye kadar ordu-yı Osmânîce oraların istîlâ edilerek müslümân unsurlarıyla kendilerinin Hükûmet-i Seniyyece sahâbet edileceğı hissini verilmiş olmasından mütehassıl bulunduğuna mebnî şimdi

خلافتی

نیفره قلمی

عربی

قلمی

۴۶ / ۲۰۰۵
۴۵

ساج
الکتاب

دوہ تجزیہ و تفسیر، اہلسنیہ جلالہ راجعہ ایہہ بیاع ذہن زکھور طویلہ ادرہم تجزیہ مناصب
 کدوایہ کیستہ و منہ ہوتہ فام بقدرہ و وضعہ ایدلہ ابو کو نو بر ارادہ کھنکدہ و بن مقہ ایکہ
 عرب عمودین لہ روزہ و عثمان ار دوسن او جوارہ در دوندہ مکہ سلمانہ و این عفران ارانہ
 بعدا حصہ مورثہ و منہ متقابلہ اس ذرہ منہ یا سنی امانت فیہ معہ درجہم عادتت ظہور انیہ
 اولیہ حکومت سینت کدوایہ اہالی ہالندہ ایہ او جوارہ ک اہالی اسلامینت یا بیوں یقل
 عمارت یلہ مدرسہ قائمین دیا ہور نرن دوزبار ایلم دو جوارہ سفالت اولیہ اتباع ادرہ مکہ
 محضہ بولندہ بیکہ شوالیم وضعہ قایو کدوایہ صیانتہ کب ایستدر فی الحقیقہ موئی
 مدرسہ بیاع کونہ قدر ادرہم تمام تجزیہ ایہہ بیکہ ہونی متعاقبہ اور ادرہ بیوں ادرہ
 سیدہ الرضی و ہجرت انیہ ہوجیم ارسن کو یلہ حالاً وضعہ کو یلہ ارنیہ طرفہ یا خاصہ
 اولادہ سلمانہ افعال ایہہ مکدہ و بیہہ ارسن امول و مملکتہ سلمانہ مناصب ایہہ ادرہ
 ایہہک بوامول و مملکتہ شیخ و بویان ایلم سلمانہ تجاوز سوندہ دوسن ادرہ بولندہ
 ایہہ عفران سہہ بکدہ ادرہ ایہہک فی حق ان ظہور کلہ کی محققہ متعاقبہ سلمانہ
 عفریہ ایہہ ادرہ سہہ اولیہ بصا برارہ یا سنی افعال ایہہ شافقت حدودی
 درجیم قدر ادرہ عفران اور ان ایہہ ایہہک سلمانہ عفران کدوایہ
 حکومت سیزہ ممانتہ ایہہ یک ~~حکومت~~ حکت و لیمہ اولیہ متحصن بولندہ تقنینی کدوایہ

bunların hiçbir hâmiye mâlikiyetlerini te'mîn etmeksizin kendileri Ermenilerin kuvvetini dâimâ intikâm hissinden el-ân harekât-ı hod-serânesine terk edilerek bunların Hükûmet-i Seniyye'ye karşı olan merbûtiyet-i ma'neviyelerinin gevşemesini mûcib olacaktır. Bu vaz'iyet-i elîmeye düşürülecek müslümânların kendilerinde ekseriyet görerek müdâfaa-i nefse kıyâm etmelerini ve bu sûretle de bu civâr huzûrunun yeni başdan müteessir olmasını mûcib olacağı pek muhtemel bulunduğundan vaz'iyetin takarrur ve ta'yînine değin ordunun tahliye edeceği aksâmda hükûmetsizliğe meydan kalmayacak esbâbın istikmâli hâdisât-ı ahîreden pek şıarmış ve ümîdlenmiş olan Ermenilerin o havâlîde akl-ı selîm dâiresinde hareketlerinin ve bu sûretle İslâm unsurunun dûçâr-ı gadr ve i'tisâf olmamalarının te'mînine inâyet buyurulması.

Fî 20 Teşrîn-i sâni sene [13]34 [20 Kasım 1918]

Kars Mülkiye Müfettişi Hilmi

Dünkü şifre ile birleştirilmek üzere İdâre-i Umûmiye Müdîriyeti'ne tevdî'i emir buyurulmuştur.

Fî 25 Teşrîn-i sâni sene [1]334 [25 Kasım 1918]

Bâbiâlî

Dâhiliye Nezâreti

Şifre Kalemi

Mahreci: Kars

Târîh-i keşîdesi 22 Teşrîn-i sâni sene [13]34 [22 Kasım 1918]

Kaleme vürûdu: 23 [Teşrîn-i sâni sene 1334] [23 Kasım 1918]

Dün Nahçıvan ve Iğdır ahâlîsi nâmına âcizlerine mürâcaat eden birkaç zât mezkûr havâlînin orduca tahliyesini müteâkib kendilerinin kimsesiz ve müzâheretsiz kalacaklarından ve vaktiyle Ermenilerle iyi kötü birarada geçinmekte ve yaşamakta iken harb-i umûminin zuhûrundan ve Osmanlı ordusunun o civâra vürûdünden sonra müslümân ve Ermeni unsurları arasında ba'demâ hüsn-i sûretle ve hürmet-i mütekâbile esâsı dâiresinde yaşamağı imkânsız kılacak derecede hâdisât zuhûr etmiş olup Hükûmet-i Seniyye'nin kendilerini ihmâli hâlinde ise o civârdaki ahâlî-i İslâmiyyenin ya büyük bir katl-i âma yeniden ma'rûz kalmalarını ve yâhûd terk-i dâr u diyâr ile dûçâr-ı sefâlet olmalarını intâc edeceği muhakkak bulunduğundan bahisle şu elîm vaz'iyete karşı kendilerinin sıyânetini talep eylemişlerdir. Fi'l-hakîka havâlî-i ma'rûza birkaç güne kadar orduca tahliye edileceğinden bunu müteâkib oralarda büyük bir anarşi meydân alacağı ve hicret etmiş bir çok Ermeni köyleri hâlen vaktiyle köyleri Ermeniler tarafından yakılmış olan müslümânlarca işğâl edilmekte ve ba'zı Ermeni emtia ve emlâkına müslümânlar tesâhüb eylemekte olmasına mebnî Ermenilerin bu emvâl ve emlâkı nez' ve bu bahâne ile müslümânlara tecâvüz sevdâsına düşerek bu sûretle iki unsur arasında yeniden arzu edilmeyen mücâdelelerin zuhûr edeceği.

Fî 21 minhü

İngiliz İrtibat Zabiti Mister Frank Çilton'un Kuzey İran ve Azerbaycan'ın tahliyeleri hakkında yazılan tezkire ile çeşitli tarihlerde hükümet tarafından verilen emirlerin suretlerinin gönderildiğine dair Sadâret'ten Hariciye Nezâreti'ne gönderilen yazı.

Dâire-i Sadâret Umûr-ı Mühimme Kalemi

Evrak numarası: 849

Târîh-i tebyüz: 25 Safer sene [1]337, 30 Teşrin-i sani sene [1]334 [23 Kasım 1918]

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

18 Teşrin-i sâni [1]334 târihli ve 509 numarolu tezkire-i aliyelerine cevâbdır. Şimâlî İran ve Azerbaycan'ın tahliyeleri hakkında tevârih-i muhtelifede verilen emirlerin mevâdd-ı mahsûsasının sûretleri ile bu bâbda İngiliz Bahriye İrtibât Zâbiti Kumandan Çilton tarafından Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne yazılan tezkirenin 22 Teşrin-i sâni [1]334 târihinde taraf-ı devletlerine irsâl kılınmış olduğu bi'l-muhâbere nezâret-i müşârun-ileyhâdan izbâr kılınmıştır efendim.

Bâ-işâret-i hazret-i müsteşârî

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube: 1

Numaro: 9830/11221

Makâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

23 Teşrin-i sâni sene [1]334 târih ve 340683/864 numarolu tezkire-i Sadâret-penâhîlerine cevâbdır.

Şimâlî İran ve Azerbaycan'ın tahliyesi hakkında tevârih-i muhtelifede verilen emirlerin mevâdd-ı mahsûsasının sûretleri ile bu bâbda İngiliz Bahriye İrtibât Zâbiti Kumandan Çilton tarafından nezâret-i âcizîye yazılan tezkirenin 22 Teşrin-i sâni sene [1]334 târih ve 9703/11164 numarolu tezkire-i âcizîye leffen îfâ-yı muktezâsı recâsıyla Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne takdîm kılıldığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Safer sene [1]337 ve fî 27 Teşrin-i sâni sene [1]334 [28 Kasım 1918]

Harbiye nâzırı nâmına
Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reîsi Ferîk Mustafa

Mavera-yı Kafkasya ve Azerbaycan'da bulunan Osmanlı askerlerinin harpten önceki sınırlara çekilmesi hakkında devletler arasında alınan karara uyulmamasından Osmanlı Devleti'nin mesul olacağı yolunda İngiliz Visamirali Ame tarafından yapılan uyarı üzerine konunun Meclis-i Vükela'da incelendiği; askerlerimizin geri çekilmesi durumunda orada bırakılacak jandarma ve polis kuvvetleriyle bölge ahalisinin can güvenliğinin sağlanamaması endişesi olduğundan ayrıca mevsim şartları, nakliye zorluğu ve sair diğer nedenlerle Osmanlı askerlerinin hemen geri çekilmesinin mümkün olamayacağına karar verildiğinden bu kararın İngiliz amiraline tebliğ edilmesi.

5 Mühimme 1715

**Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtname**

Sıra numarasu: 467

Târîhi: 24 Safer sene 1337, 28 Teşrîn-i sâni 1334 [28 Kasım 1918]

Tebliğ olunduğu dâire: Hâriciye

Târîh-i tebliği: 30 Teşrîn-i sâni sene [1]334 [30 Kasım 1918]

Hülâsa-i Meâli

Mâverâ-yı Kafkas'da cereyân ettiği iddiâ kılınan ba'zı vekâyî'e dâir Bern sefirimize vâki' olan şikâyâtı mutazammın telgrafnâmenin gönderildiğini ve ifâdât-ı sâire-i mühimmeyi hâvî Visamiral Ame tarafından alınan mektûbun tercümesi leffiyile Hâriciye Nezâreti'nden mürsel tezkire okundu.

Karârı

Sâlifü'z-zikr tezkirede Azerbaycan havâlisindeki kuvâ-yı Osmâniyenin harbden evvelki hudûdun derhal gerisine alınması hakkında mahallî kumandanlığına mukaddemâ verilen ta'limâta tatbîk-i hareket edilmemiş olması düvel-i mü'telifle ile aramızda mühim bir ihtilâfın zuhûruna sebep vereceği ve düvel-i müşârun-ileyhimin şikâyât-ı vâki'ası üzerine Devlet-i Osmâniye'ye mesûliyet tevcih edeceği cihetle serîan bu bâbda mukarrerât-ı kat'iyeye ittihâz olunarak düvel-i mü'telifle amirallerine tebliği muvâfık-ı maslahat olacağı dermiyân kılınmış ve îzâhât-ı vâki'aya göre mâverâ-yı Kafkas'daki asâkir-i Osmâniyenin geri alınması hakkında verilen emir ve ta'limâtın henüz infâz edilememesi mevsim ve iklim ve nakliye ve sâir gibi esbâb ve avâızdan neşet etmiş olduğu misillü kuvâ-yı Osmâniyye hudûd-ı kadîmenin beri tarafına alındığı hâlde yerlerinde kalacak jandarma ve polis ile ahâl-i mahalliyyenin muhâfaza-i cân ve mâlî gayr-i kâbil olacağından burasının dahi nazar-ı dikkat ve taht-ı emniyete alınması vecâib-i umûrdan görünmesine ve mevzû' bahs hakkında dermiyân etmiş olduğu iş'âra cevâben evvelce İngiliz amiraline tebliğ ve izbâr-ı keyfiyyet kılınmasına mebnî iş'âr-ı vâki'-i mezbûrdan bahisle müşârun-ileyh Visamiral Ame'ye dahi tebliğât-ı cevâbiyyede bulunulmasının nezâret-i müşârun-ileyhaya havâlesi tezekkür kılındı.

[Meclis-i Vükelâ azalarının imzaları]

İngiliz zabitleriyle İran süvarilerinin Tebriz'e geldikleri, İran'da Makü hanının aşiretlerden asker toplayarak Simko'ya karşı harekete hazırlandığı gibi yine Makü hanının her gün topladığı beş askeri Nahçıvan taraflarında Müslümanlara taarruzlarda bulunup birkaç köyü dahi zapt eden Ermenilere karşı sevk etmekte olduğu, İran şahının karışıklıkları teskin etmek ve Demokratları cezalandırmak için İngilizlerden yardım istediği, hududdaki bu hadiseler Osmanlı Devleti'ndeki aşiretlerin katılmasının engellendiği.

Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti

Târîh-i tebyüz: 1 Haziran sene [13]35 [1 Haziran 1919]

Nezâret'den Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne tezkire

Mahremdir.

Hülâsa: İngilizin ve Makü hânın İran'daki harekâtına dâir.

İngiliz zâbitânıyla İran süvârîsinin Tebriz'e gelmeleri Makü hanının aşâyir cem'i gibi ba'zı şâyîtdan yakında Simko aleyhine bir hareket icrâ edileceği istidlâl edilerek bizim aşâyirin bu harekâta iştirâk etdirilmemesi icâb edenlere tenbîh olunduğuna ve Makü hânının her gün beşer nefer olmak üzere topladığı askeri Nahçıvan tarafında İslâmlara taarruz ederek ve birkaç köy zapt eden Ermenilere karşı sevk ve İran dâhilinde zuhûr eden iğtîşâsı teskîn ve Demokratların te'dibi için şahın İngilizlerin muâvenetine mürâcaat ettiği İran'dan gelenler tarafından haber verildiğine dâir Van Vilâyeti'nden vârid olan iki kıt'a telgrafnâmenin sûreti leffen arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Van

Târîh-i keşîdesi: 28 Mayıs sene [13]35 [28 Mayıs 1919]

19 Mayıs sene [13]35 târihli telgrafnâmeye lâhikadır.

Makû hâkimi her köyden beşer nefer olmak üzere topladığı askeri Nahçıvan taraflarında İslâmlara taarruz eden ve birkaç köy zabt eyleyen Ermenilere karşı sevk edeceği, İran dâhilinde zuhûr eden iğtişâşî teskîn ve Demoktarların te'dibi için şâhın İngilizlerin muâvenetine mürâcaat ettiği İran'dan gelenler tarafından haber verildi. İngiliz zâbitlerinin süvârîlerle tecessüse geldiklerine dâir vukû' bulan ma'rûzâtım ile bu ihbârât arasında münâsebet vardır. Vilâyete civâr İran eyâletlerinde yakında vekâyi'-i mühimme cereyânına ve bunun vilâyete aks etmesine intizâr etmek îcâb edeceği re'yindeyim.

21 Mayıs sene [13]35 [21 Mayıs 1919]

Vali Haydar

شیره الغرنامه

خلیفتانی

شیره آملی

تخریج
والت

شیره الغرنامه

تخریج کشیدنی
کتابه ویدی

مباح
والت

۲۰۱

بیت ۱۹ تاریخ قضا نامه لا مقدره ۱

ما تو حاکم کرمیده به برنفر اولمده و زره طریک لایق کسری خجوانه طریقه ایستاده تدعیه ایست
در قیام کوه ضلع ایلیانه ارمنیک نایز سوره ایله کجه ، ایرانه داخله کوه ایله افشاسی
کسیه و ده سوز لایق تا اوبی اوبیبه شاهد اتقار لایق معاذتت معاجعت ایلیک ایراند
کفله طریقه خبه و لایق اتقار ضلع لایق سوا لایق تجسم کوه کوه لایق و از و کوه لایق معروضات
ایله بر اضلیانه ارسنه مناجت و لایق - ولایه جواد ایرانه ایلیانه بقینه و قیام
سوره بر لایق و لایق ولایه کس ایلیانه اتقار لایق ایلیانه کجه - ایلیانه مع

بیت

والت

ص

اصف علی محمدی مدینه

۹۹

در روزی ۱۱

آسیه ایل

۱۱/۲۱

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Van

Târîh-i keşîdesi: 27 Mayıs sene [13]35 [27 Mayıs 1919]

İngiliz zâbitleriyle İran süvârîsinin Tebriz'e gelmeleri Makû hânının aşâyir cem'î gibi ba'zı şâyiât yakında Simko aleyhine bir hareket icrâ edileceğine delâlet etmektedir. Hakkari mutasarrıfıyla Mahmudi Kaymakamlığı'na İran'da Simko aleyhine bir hareket yapıldığı ve Simko mağlûb olarak bizim hudûdu-muza geçmek istediği hâlde kabûl edilmesi bizim aşîretimizden bir ferdin bu harekete iştirâkine müsâade olunmaması için emr-i kat'î verdim, netîcesini arz ederim.

Fî 19 Mayıs sene [13]35 [19 Mayıs 1919]

Vali Haydar

شيفره نظر نامه

بسم الله

خلیفہ ظاہری

شيفره قلبی

محرری

وانه

مراج: ۲۵
تاریخ: ۲۵

۲۵
۲۷
۲۸

انصاف و عدالت و ابراهیم سوارینک تبریز کادری مالک و خانک خیار محمد کی بیگانه سابقاً
 بقیع سیمو عینیه بر وقت اجل ایدیم قلمه دلالت آتیمکه در خطاری سلفیه محمودی خانیق
 ابراهیم سیمو عینیه بر وقت یا بدین سیمو مطلوب اولیه بریم حد درره کجرا ایستکی حالت
 نعلک ایستکی بریم غیرتونه بر فردک بو کفته استن که مساعده اولیای کیمیه ارزقش و دردم
 یخمن عله ایستکی (۱۹۱۵) تاریخ
 ولی
 حیدر

۶

احیت عمود حیدرین

۲۹

درود

آسایه

۲۱/۲۲

Azerbaycan kıtaları tarafından "Zengezur"un zabt edildiği ve Ermenilerin 400 ölü, bir batarya ve iki makineli tüfek terk ederek kaçtıkları. Çıldır, Akbaba ve Zarşad bölgesindeki Müslümanların silahlarını toplamak için Ermenilerin Çıldır'a yaptıkları taarruzun tamamen geri püskürtüldüğü. Kağızman'a mücavir olan Hoşgeldi'de Ermenilerin İslam şurasına, nüfusun ekseriyetine göre bir idare tesis edilmesi teklifinin şartsız reddedildiği. Küçük bir mıntıkayı kapsayan Ermeni Hükümeti'nin çevresinde bulunan Müslümanlarca resmîyetinin kabul edilemeyeceğinin anlaşıldığına dair Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı'ndan verilen malumat.

Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi

Onbeşinci Kolordo Kumandanlığı'nın 12 Şubat sene [1]336 [12 Şubat 1920] ve 208 numarolu tezkiresi sûretidir.

Hudûd hâricindeki vekâyi'e dâir alınan ma'lûmât zırde ma'rûzdur:

- 1- 30 Kânûn-ı sâni sene [13]36 [30 Ocak 1920] târihinde Azerbaycan kıtaâtı tarafından "Zengezur"un zabt edildiği ve Ermenilerin 400 maktûl ve bir batarya ve iki makineli tüfenk terkiyle firâr etdikleri haber alınmıştır.
- 2- Çıldır, Akbaba ve Zarşad havâlisindeki ahâlî-i İslâmiyenin silahlarını toplamak maksadıyla Ermenilerin sunûf-ı muhtelifeden mürekkeb kuvvetlerle Çıldır'a yaptıkları taarruz tamamen tard edilmiş ve muhârebe İslâmların gâlibiyetleriyle neticelenmiştir.
- 3- Kağızman'a mücâvir olan Hoşgeldi İslâm Şûrâsı'na terk-i muhâsabât etmesi ve ekseriyet-i nüfûsa göre müşterek bir idâre te'sîs edilmesi hakkında Ermeniler tarafından yapılan teklîf bilâ-kayd ü şart reddedilmiştir.
- 4- Ermenilerin şu mevsimde icrâsına başladıkları harekât öteden beri İslâmlara karşı olan hunhârlığının bir aynı olmakla beraber ilkbaharda zuhûru muhtemel hâricî tehlikelere karşı hazırlanmak için dâhilî vaz'iyetlerini şimdiden ıslâh etmek maksadıyla da olduğu muhtemeldir. Hâlbuki hâkimiyeti pek küçük bir mıntıkaya inhisâr etmiş olan Ermeni Hükümeti'nin etrâfındaki İslâm tavâif-i mülûkunun Ermeni hâkimiyetini kabûl etmemek husûsunda pek canlı olan azim ve îmânına ve Ermenilerin maksadlarına ne derecede muvaffak olabileceklerine Çıldır ahâlî-i İslâmiyesinin bu def'aki gâlibiyetleri en yakın bir misâldir ol bâbda.

ارضروم ولايتی او بیخی قول اردو فرسانه انقله ۱۴ ساطح ۸۰۸ نووزنده زکری

صورتیه

مکتوب قلبی

عدد

موی

خومی

حدود و مرزهای کی و فایده دارالکتابه معلومات بزم معروفه :

- ۱- کالونی ۱۳۱۳ تاریخچه از ریاجامه قطعاتی طرفه «زنده نور» ک ضبط ایرانی وار منبرک ۶۰۰ مضمون و بر بطریقه و ای ماکزی نقلک ترکیه فرار اینده کبری ^{النفس} جبر
- ۲- جیلدیر ای بابا و زار سار هولسینده کی اهل اسلاوند مسلا نری طوبی مکتوبه ار منبرک صنوف مختلفه دن مرکب قوتزل جیلدیر به یقزی نوصه تماماً طرفد ایله و محاربه اسلاک غالیستیر بر نیی لکنه .
- ۳- فاغزماز مجاور اوله غوغه کندی اسلام سوارست ترک محاسبات ایس و لرتت نفوس کوره منبرک بر اداره ناسی ایلی حقیقه ار منبرک طریقه بابیلده تکلیف به رفید و کور طرد اولکنده .
- ۴- ار منبرک شو موکده جراسه با مسلا قری حرکات اوله دن بری مسلا قری اوله نه خوخواه لفتک برینی اولغله برابر ابله بهاره ظهوری کمنل غامی شکر لره قاری ها فر لایموی ایون داخلی ر ضعیف برنی کمدین اصلاح تبده مفصلا بزم اولدوغی کمنلدر . هابوکه حکمی به کوهیت بر منطقه انحصار ایتمه اولده ایسی حکومتک اطرافنده کی اسلام لوانف ملوککنه ایسی حکمی قبول ایتمک خصوصه به جان اوله غزم و ایمانه و منبرک مفصلا بزم بزم موفی اولدیده جیلدیر ایله اسلاوند بوزنی غالیستیر ای یغیه بر مسلا اولیابه .

Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi
Aded-i umûmî: 7211
Husûsî: 144

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Mahremdir.

Devletlü efendim hazretleri
Hudûd hâricindeki vekâyi'e dâir ba'zı ıstıtlââtı hâvî Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı'ndan alınan 12 Şubat sene [1]336 [12 Şubat 1920] târîhli ve 208 numarolu tezkire sûreti manzûr-ı sâmi-i nezâret-penâhileri buyurulmak üzere berây-ı ma'lûmât leffen takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 15 Şubat sene [1]336 [15 Şubat 1920]

Erzurum Vâlîsi
Bende es-Seyyid Ahmed Reşid

داعیه تقارن حبیدت
مهر

ارضروم ولای
مکتوب

عدد
۷۵۱۱
۱۶۶

دولت افتم حفزری
حدود خارجه کی وفا به در بعضه مستطعاتی هادی اور سخی فوی
اردوق اندانند در ارا ۱۶ ساطح ارفیر و ۰.۸ نوزد لوندگره
صورتی متطور سئی تقارنیا بهدی بویس اوزره برای معاومت
لغا تقسیم قندی اولیابده امر فرماه حفظه الالارکده.

۱۵ ساطح
ارفرم اولیه

۱۵
انبه عمریه ۱۵
۱۵

۱۵

۱۵
لطفه ۱۵
کونیه ۱۵

Reşidpaşa Vapuru'yla Batum'a sevk edilen Ermeni, Azerbaycan ve Gürcü heyetlerinin vapurdaki işe bedellerine sarf edilen ve Tokatlıyan Müessesesi tarafından talep edilen 22735,5 liranın ödenmesine dair Sadaret'ten Maliye Nezareti'ne gönderilen yazı.

Dâire-i Sadâret Umûr-ı Mühimme Kalemi

Evrak numarasu: 667

Târîh-i tebyîz: 4 Ramazan sene [1]337, 3 Haziran sene 1335 [3 Haziran 1919]

Mâliye Nezâret-i Aliyyesi'ne

Reşidpaşa Vapuru'yla Batum'a sevk olunan Ermeni, Azerbaycan ve Gürcü heyetlerinin vapur derûnunda îâşeleri için geçen sene sarf olunup Tokatlıyan Müessesesi tarafından talep edilen yirmi iki bin yedi yüz otuz beş lira elli kuruşdan mümkün mertebe tenzîlât icrâsıyla sene-i sâbıka Harbiye bûdçesinden tesviyesi hakkında Harbiye Nezâret-i Aliyyesi'nden vârid olup Meclis-i Vükelâ'da kırâet olunan 4 Kânûn-ı sâni ve 13 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 271 numarolu iki kıt'a tezkire leffen taraf-ı vâlâlarına tesyâr kılınmağla bu bâbdaki mütâlaa-i aliyyelerinin inbâsına ve melfûfların îadesine himmet.

Zahr-ı tezkireye Meclis-i Vükelâ'dan muharrer işâret mücebince.

ذاترة صدارت امور مهمه قلمی

رقم نومبروسی	۲۱۹	تاریخ نویسی	۲۰	تاریخ مسودی	۲۰	تاریخ نویسی	۲۰
مقاله ابتدائی		تاریخ مسودی		تاریخ نویسی		تاریخ مسودی	

بیتاریات و دیگر بالمورد در اینجا آمده است
 در کتب مختلف در این باره نوشته شده است
 و چون موضوعات در این باره بسیار است
 از این جهت در این شماره نیز به این موضوع
 پرداخته شده است و در این باره نیز
 مطالبی در این شماره درج شده است
 و در این باره نیز مطالبی درج شده است
 و در این باره نیز مطالبی درج شده است
 و در این باره نیز مطالبی درج شده است

مقامات
 وزارت

Nahçıvan, Revan ve Aras havâlisindeki Müslüman köylerine Ermeniler tarafından yapılan taarruz ve tecavüzlerin önlenmesine yardımcı olmak için bir zabitle on asker gönderilmesi bölge ahâlisi tarafından talep edilmişse de sınır dışına asker ve subay gönderilmesi imkanı olmadığından bu talebin yerine getirilemeyeceği.

**Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi**

Bayezid Mutasarrıflığı'nın Karakilise'den posta ile vürûd eden 4-7-35 târîh ve 527 numarolu şifresinin hallidir.

2 Temmuz sene [1]335 [2 Temmuz 1919] şifreye lâhikadır. Nahçıvan havâlisindeki İslâmlara Ermeniler tarafından taarruzla dört günden berü muhârebe devâm eylemekte olduğu Nakîzâde Cabbar Bey'in ifâde-i vâkı'ası üzerine ma'rûzdur.

**Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi**

Sûret

Bayezid Mutasarrıflığı'nın Karakilise'den posta ile gelen 7/735 târîhli ve 531 numarolu şifresinin hallidir

4 Temmuz [1]335 [4 Temmuz 1919] ve 527 şifre ile arz olunan havâdisi te'yîden ifâdede bulunan Nahçıvan Millî Teşkilâtı yüzbaşlarından Abuzer Bey dört gün evvel Nahçıvan'dan çıktığını ve Ermenilerin şu sırada Bolşeviklerin peyderpey tecavüz ve temâdî-i muvaffakiyetlerinden dolayı pek ziyâde endişe-nâk bulduklarını ve müdâfaa vaz'iyetini iltizâm eden muhâlif partinin şimdiden idrâke henüz yüz tutan mahsûlâtı biçmeden dağlara sevkîyât yapılmakta olduklarını ve o havâlî İslâmlarına karşı taarruz ve tecavüz fikrinde bulunmakta iseler de müdâfaa ve mukâvemet-i azm-i kavîsinde bulunan ahâlî-i mahalliyenin kuvve-i ma'neviyyesini tezyîd için kendilerine rehber ittihâz eyledikleri Hükûmet-i Osmâniyye'den bir muâvenet-i fevka'l-âde olmak üzere muallim on neferle bir zâbitin hafiyyen Nahçıvan'a i'zâmı efkâr-ı umûmiye cümlesinden idiğini beyân eylemiş olmakla icrâ-yı iktizâsı menût-ı re'y-i sâmilidir.

جمهوری مازنی

مکتوبی قلمی باریزه منفذتک فرجه میادند برسته ابره درود ایدند
عدد ۶-۷-۷۰ تا بیخ و ۷۷ بود و سینه سینه
عمومی
خصوصی

۱۰ مورخه ۷۷ سینه به درمقدور . نخوانده هوالینه کی اسود کرده
از سید طرفه نه ترغله درت کونده برو محابه دوام ایلمکده اول یعنی
نفس زاده جبار بک افاده واقعه می اوزینه مورد در .

جمهوری مازنی

صورت

مکتوبی قلمی باریزه منفذتک فرجه میادند برسته ابره درود ایدند
عدد ۷۷ بود و سینه سینه
عمومی
خصوصی

۱۰ مورخه ۷۷ سینه به درمقدور . نخوانده هوالینه کی اسود کرده
از سید طرفه نه ترغله درت کونده برو محابه دوام ایلمکده اول یعنی
نفس زاده جبار بک افاده واقعه می اوزینه مورد در .
سوره ده بولنه و تبارک بیدری تجاوز و نمداری سوقفینه نضوید یک
زبانه اندیشه ناک بولنه قدری مدافعه و ضیقنی آرام ایدنه مخالفه بکنک
شکیده در آله کفوز بوز لوزان محمولاتی بجه و طه غده سو قبات با بایضه
اوله قدری واد هوالی اسلاکینه فایز سقعه و تجاوز فکرنه بولنه
ایسرح مدافعه و تفاوت عزم قولنده بولنه اهلای مجاز و قوه
مغزیسی تزییا بجه کندیله بجه اتحاز ابدکاری حکومت عمایه در بر
سعادت نوره کعام اوله اوزره معلوم اوله نظر برضا بک حقیقا
نخوانده اغامی افکار عمود بجه سنده ایدوکنی یا ایدینه اولغه اجزای
اقتضای سطره ای سیدیه .

Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi

Bayezid Mutasarrıflığı Vekâleti'nin 16/7/35 ve 572 numarolu şifresinin hallidir

Dün Bayezid'e gelen Revan'ın Aralık karyesinden Timurzâde Settar ve Kasım oğlu Abdullah'ın ifâde-i mazbûtalarına nazaran karye-i mezkûreye gelerek o havâlinin kendilerine terk edildiği cihetle ahâlî-i İslâmiyenin mutâvaat ve teslîm-i silaha mecbûr oldukları hakkındaki teklîflerine kat'î bir cevâb-ı red alan dört Ermeni heyet-i murahasasının avdeti üzerine her ihtimâle karşı Aralık ve havâlisinden cem' olunan bine karîb bir kuvvetin Ermenilerin Vidi karyesi İslâmlarına taarruzda buldukları haberi üzerine Nevruslu nâmındaki Ermeni köyüne hücum ve rast geldikleri ot yığınlarıyla buğday anbarlarını ihrâk ettikleri ve Vidi'den ric'at eden Ermeni kuvvetinin Aralık köyünü abluka ederek bir buçuk sâatlik müsâdeme netîcesinde bir erkek ve bir kadının şehîd edildiği ve beraberlerindeki toplarla Aras sâhili boyundaki bi'l-umûm İslâm köylerini bombardımana başlayan Ermenilerin Aralık ahâlî-i İslâmiyesini ric'ate mecbûr ettikten sonra tekrâr kuvvetlerini Vidi cihetine sevk ettikleri.

Erzurum Vilâyeti
Mektûbî Kalemi
Aded
Umûmî: 5645
Husûsî: 455

Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı Cânib-i Âlisi'ne

Bayezid Mutasarrıflığı'nın bugün posta ile gelen 4,7 Temmuz sene [1]335 [4-7 Temmuz 1919] târîhli iki kıt'a şifre telgrafnâmesiyle mezkûr mutasarrıflıktan bugün alınıp aynı meseleye âidiyeti anlaşılan 16 Temmuz sene [13]35 [16 Temmuz 1919] târîhli diğeri bir kıt'a şifre telgraf sûretlerinin manzûr-ı âlî-i kumandanîleri buyurulmak üzere leffen takdîm kalındığı ma'rûzdur.

Fî 17 Temmuz sene [1]335 [17 Temmuz 1919]

Erzurum Vâlî Vekîli Kadı Yahya Cevdet

Hudûd hâricine zâbit veya nefer gönderemeyiz vilâyete cevâben bildirelim. Bu husûsları Dâhiliye'ye yazsınlar.

Onbeşinci Kolordu 1. Şu'be Müsvedde Varakasıdır

Târîh-i tesvîdi: 20/7/[13]35

Erzurum Vilâyeti'ne

17 Temmuz [1]335 [17 Temmuz 1919] târîh ve 5645/455 numarolu tezkireye cevâbdır. Kafkasya dâhilinde bulunan millet-i İslâmiyyenin Ermenilerden gördükleri tecâvüz ve imhâya karşı teessürümüz azîmdir. Fakat bunlara bi'l-fi'l muâvenetde bulunmak ve ordudan hudûd-ı hârice zâbit ve nefer göndermek gayr-i kâbildir. Kalben müteessir olmakdan ve feryâdnâmeleri mâ fevk makâmâta arz etmekden başka bir şey yapılamayacaktır. Vekâyi'in tafsîlan vilâyet-i celîleden de Dâhiliye Nezâreti'ne yazılarak maksadın bu sûretle te'mînine delâlet buyurulması muvâfık olacağı mütâlaasında bulunduğumu arz eylerim. Ol bâbda.

Fahri

Onbirinci Fırka Kumandanlığı'na

Revan ve Nahçıvan havâlisinde bulunan müslümanların top ve makineli tüfekle mücehhez Ermeni kıtaâtının tecâvüzlerine ma'rûz kaldıkları ve kendilerine muâvenet olmak üzere on neferle bir zâbitin gönderilmesi için Bayezid Mutasarrıflığı'na mürâcaatda bulduklarını vilâyet bildirdi. Bunu bi't-tabi' Dâhiliye Nezâreti'ne kadar da yazmışlardır. Hudûd hâricine zâbit ve nefer göndermek orduca mümkün olmadığını vilâyete bildirdim. Mutasarrıflıktan fırkaya karşı da böyle bir talep ve mürâcaat vâki' olursa bunun kâbil olamayacağı cevâbını verirsiniz efendim.

Fahri

Nahçıvan'da Ermenilerin Müslümanlara karşı saldırı hazırlıklarına başladıklarından Osmanlı Devleti'nin hiç olmazsa 10 muallim neferle bir subayı buraya gönderirse ahalinin Ermenilere karşı büyük bir moral kazanacaklarının Nahçıvan Milli Teşkilatı yüzbaşlarından Abuzer Bey'in Erzurum'dan çektiği telgraf. Yine Revan bölgesinde Ermenilerin sürekli surette Müslüman köylerine taarruzda buldukları ve ahalinin ise bu saldırılara karşı ellerinden geldiğince karşılık vermekle birlikte dayanacak güçlerinin kalmadığından Osmanlı Hükümeti'nin mutlaka kendilerine sahip çıkması gerektiği, aksi taktirde Ermenilerin taarruzlarıyla mahvolacaklarına dair Revan'dan gelen iki kişinin Bayezid'den çektikleri telgraf.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Erzurum
Târih-i keşîdesi 22 Temmuz sene [1]335 [22 Temmuz 1919]
Kaleme vürûdu: 22 [Temmuz sene 1335] [22 Temmuz 1919]

Sûret

Nahçıvan havâlisindeki İslâmlara Ermeniler tarafından taarruzla dört günden beri muhârebe devâm etmekte olduğu Nakizâde Cabbar Bey'in ifâde-i vâki'ası üzerine ma'rûzdur.

Diğer Suret

4 Temmuz sene [1]335 [4 Temmuz 1919] ve 27 şifre ile arz olunan havâdisi te'yûden ifâdede bulunan Nahçıvan Millî Teşkilatı yüzbaşlarından "Abuzer" dört gün evvel çıktığını ve Ermenilerin şu sırada Bolşeviklerin peyderpey tecâvüz ve temâdî-i muvaffakiyetlerinden dolayı pek ziyâde endişe-nâk buldukları ve müdâfaa vaz'iyetini iltizâm eden muhâlif partinin şimdiden idrâke henüz yüz tutan mahsûlâtı biçmeden dağlara sevkîyât yapmakda oldukları ve o havâlî İslâmlarına karşı taarruz ve tecâvüz fikrinde bulunmakta iseler de müdâfaa ve mukâvemet azm-i kavîsinde bulunan ahâlî-i mahalli-yenin kuvve-i ma'neviyyesini tezyîd için kendilerine rehber ittihâz ettikleri Hükümet-i Osmâniyye'den bir muâvenet-i fevka'l-âde olmak üzere muallim on neferle bir zâbitin hafiyyen Nahçıvan'a i'zâmı efkâr-ı umûmiye cümlesinden idiğini beyân eylemiş olmağla icrâ-yı iktizâsı menû-ı re'y-i sâmilidir.

Üçüncü Sûret

Dün Bayezid'e gelerek "Revan"ın Aralık karyesinden Timurzâde "Kızır" ve Kaşoğlu Abdullah'ın ifâde-i mazbûtalarına nazaran karye-i mezkûreye gelerek o havâlinin kendilerine terk edildiği cihetle ahâlî-i İslâmiyyenin mutâvaat ve teslîm-i silâha mecbûr oldukları hakkındaki teklîflerine kat'î bir cevâb-ı red olarak dört kişilik Ermeni heyet-i murahasasının avdeti üzerine her ihtimâle karşı "Aralık" ve havâlisinde cem' olunan bine karîb bir kuvvetin

بسم الله

خاتون خاتون

شهره ملی

عربی
ارزوم

۴۵
۴۴
۴۳
۴۲
۴۱
۴۰
۳۹
۳۸
۳۷
۳۶
۳۵
۳۴
۳۳
۳۲
۳۱
۳۰
۲۹
۲۸
۲۷
۲۶
۲۵
۲۴
۲۳
۲۲
۲۱
۲۰
۱۹
۱۸
۱۷
۱۶
۱۵
۱۴
۱۳
۱۲
۱۱
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱

سایه
۴۶
۴۵
۴۴
۴۳
۴۲
۴۱
۴۰
۳۹
۳۸
۳۷
۳۶
۳۵
۳۴
۳۳
۳۲
۳۱
۳۰
۲۹
۲۸
۲۷
۲۶
۲۵
۲۴
۲۳
۲۲
۲۱
۲۰
۱۹
۱۸
۱۷
۱۶
۱۵
۱۴
۱۳
۱۲
۱۱
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱

صورت

تجمله هر سینه که اسوده از سینه لریق تعظم در آن گونه بزی محاسبه دو لم تیک اولدین
نقش زاره چهار کبک افاده دانعس اورزیه معروضه

دیگر صورت

بگویند و ۷ سینه بود عصبه دلخ حوالی تاید افاده هر بولنخ تجمله ملی تکمیل بوز سینه
« ابرو » در آن گونه علی حقیقی دار سینه که سوده هر بولنخ دیگرک ی درین مجاوز و غادی برفیق
طوبی یک زیاده اندیشه ناک بولنخ و مدافع وضعی الترام ابرج مخالف یار تیک سینه در اگر هنوز
بوز طوناه محسودن بجمیده صغره سوزیانه با عفت اولدندی دا و حوالی اسلطنه فارسی تعصبه و تجاوز
فکرین بولنخ ابرو در مدافع و مقاومت عزم نویسنه برضه اهالی بولنخ قوی معنوی شی تریه بجمیده
کند زیه رهبر آغاز انوکاری حکومت عثمانیه در بر معادستاقه العاده اولدنده در زره معارف اولدنده نظر بر ضابطه
فصلاً تجمله اغراض افکار عمومی علم سنج ایدکی بیانه انجمنه المصلحه اجماع آتقاس منوطه کوی سامیریه

ادنی صورت

دوبه با بربده کدرک « رده » که آره لود قریب سنج تیمور زاده « تبار » و قاسمه ادغلی علی علیه السلام
افاده در ضمن لریه نظر قریب نموده و کدرک ادحوالیک کنه در این ترک ایدکی که جمل اهالی اسلطنه تک
معدون و سایر سوده مجبور اولدندی خلق که تکلیف درین قطع بر جوابه رده لریه در آن کسیت ارضی
لغتی بر طرف سبک عدوی اورزیه رهبر استقامت فارسی « آره لود » دحوالینده جمع اولنخ بیکه قریب بر قوتن

Ermenilerin "Vididi" karyesi İslâmlarına taarruzda buldukları haberi üzerine Türesi nâmındaki Ermeni köyüne hücum ve rast geldikleri ot yığınlarıyla buğday anbarlarını ihrâk ettikleri ve "Vididi"den ric'at eden Ermeni kuvvetinin Aralık köyünü abluka ederek bir buçuk saat müsademe neticesinde bir erkek ve bir kadının şehid edildiği ve beraberlerindeki toplarla Aras sâhili boyundaki bi'l-umûm İslâm köylerini işgâle başlayarak Ermenilerin Aralık ahâl-i İslâmiyyesini ric'ate mecbûr ettikten sonra tekrâr kuvvetlerini "Vididi" cihetine sevk ettikleri ve beş İslâm köyünün el-yevm müdhiş top ateşi altında bulundurulduğu ve pek yakın bir zamanda hükûmet tarafından kendilerine muâvenet edilmediği takdirde havâl-i mezkûre İslâmlarının bütün bütün mahv ü inhizâma dâcâr olacakları ve vukûâtın 7 Temmuz sene [1]335 [7 Temmuz 1919] târihinden itibaren başladığı anlaşılmiş olmağla keyfiyet berây-ı ma'lûmât arz olunur.

Bayezid Mutasarrıflığı'nın iki gün posta ile gelen 4 ve 7 Temmuz sene [1]335 [4-7 Temmuz 1919] târihli iki kıt'a şifre telgrafnâmesi ile mezkûr mutasarrıflıktan yine o gün alınıp aynı meseleye âidiyeti anlaşılan 16 Temmuz sene [1]335 [16 Temmuz 1919] târihli diğer bir kıt'a şifre telgraf sûretleri berây-ı ma'lûmât bâlâya naklen arz olunur.

Fi 16 Temmuz sene [1]335 [16 Temmuz 1919]

Vâli Vekili Hursid

شماره

خلافت اسلامی

شماره نهم

۷

شماره نهم

عربی

تاریخ انتشار
۱۳۳۵

شماره
۷

تاریخ
۱۳۳۵

ارشدك « ديديدى » قريب من اسلامدين نغمه بولنه قدرى خبره اورزينه نور هلى نامه كه
 ارمنى كوينه هجوم ورامتا كده كرى اوت بينديزيم نغدى انبار لارنى اهلوق ايه كهرى و « ديديدى »
 رده شعفت ايچ ارمنى قوتلك آره لوكو كوي آبلوندا ايرك برجه مسافعت و صهاره بوسه بارهك و بقرارليك
 ستمه ايه ليه و برابر لريك كى طوبى لره اراسى مسافه بوسه كه بلعموم اسلام كو بوسه استغلام باشلايم رده ايريدك
 آره لوكو اها لانا اسلاميه سنى رجعتك محور ايه كده هكده تكرر قوتلري « ديديدى » هغه مسوق ايه كهرى و بيه
 اسلام كو بولك اليوم ده هغه طوبى ايسى ايش بولنه بر لرين و بيه يقيد بر رفاه حكومت لارنك كدر ايه معاونت
 ايريدكى تقديره حوالا نكوره اسلام لرين توبه نوره محو و انزله و صهاره اوله يقدره و وقوعانك لوكو
 تاريخى اعتباراً باستان لرين اهدا نكوره لفظه كيفيتاً برى معلومات عرصه حضور

بازيه مرفعت اولك كونه بوسه ايه كده ۷ و ۱۶ كورس
 سرفعت ايه كده كنج بجه مسلكه جهانه تى اهدا نكوره ۱۶ كورس
 تاريخى ديگر بولنه سرفعت لغوان حور تيره
 دال و كيه
 حور تيره
 ۱۶ كورس

Devlet malını satmak ve görevini kötüye kullanmaktan dolayı suçlu bulunup Trabzon Divan-ı Harbiyesi'nce askerlikten atılarak beş sene müddetle kürek cezasına çarptırılan ve mallarına el konulmasına karar verilen ancak firarda bulunan Şimali Kafkas Ordusu Bakü Murahhası ve İrtibat Zabiti Yüzbaşı Cemal Efendi'yle ilgili bu kararın pâdişâh tarafından da onaylandığından kararın uygulanmasına dair Sadâret'ten Harbiye Nezâreti'ne gönderilen yazı.

Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemî

Evrak numarasu: 1060

Târîh-i tebyûz: 1 Zil-ka'de sene [1]337, 30 Temmuz sene 1335 [29 Temmuz 1919]

Harbiye Nezâret-i Aliyyesi'ne

24 Temmuz sene [1]335 târîhli ve 4070 numarolu tezkire-i aliyyelerine cevâbdır.

Emvâl-i emîriyyeyi fûrûht ve me'mûriyetini sû'-i isti'mâl cürümlerinden dolayı maznûn-ı aleyh olup hâl-i firârda bulunan mülgâ Şimâlî Kafkas Ordusu Bakü Murahhası ve İrtibat Zâbiti Yüzbaşı Cemal Efendi'nin Askerî Cezâ Kânûnu'nun yüz altmışıncı maddesine tevfikân beş sene müddetle küreğe konulmasına ve silk-i askeriyyeden tardıyla hukûk-ı mürettebeden iskâtına ve emvâl ve emlâkinin ale'l-usûl haczine dâir Trabzon Dîvân-ı Harbi'nden gıyâben sâdır olan karâr lede'l-arz tasdik-i âlî-i hazret-i Pâdişâhîye iktirân etmiş ve bu bâbdaki irâde-i seniyyenin sûret-i musaddakası mazbata-i hükmiye ile beraber leffen taraf-ı âlîlerine irsâl kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbına himmet.

28 Temmuz sene [1]335 târîhli irâde-i seniyye üzerine.

İrâde-i seniyye Kayıd Şubesi'ne verilmiştir

Ermenilerin Revan ve civarındaki Müslüman ahâlden bazılarını Açmiyazin'e götürüp katlettikleri, eşya ve emvalini bırakan halkın şehirden kaçtıkları, Zengibasır mıntıkasındaki onsekiz Müslüman köyüne ultiमतom vererek halkı hicrete zorladıkları ve Ermenilerle Nahçıvan ve Makü civarındaki Müslüman köylülerinin yaptıkları çatışmalara dair Erivan'dan gönderilen mektup.

30 Temmuz [1]335'de Erivan'dan yazılan bir mektûbdan:

Revan mıntıkası İslâm ahâlisi büyük tehlikeye ma'rûz kalmışlardır. Ermenilerin zulüm ve tecâvüzleri pek ziyâde şiddet peydâ etmiş ve ahâlinin tahammülü kalmamıştır. İslâm ahâlî Revan şehrinde bütün eşya, emvâl ve sâiresini bırakarak firâr etmeğe mecbûr kalmışlar Revan etrâfında bulunan köyler ahâlisinden Ermeniler toplayabildiklerini Kırkbulak ve Üçkilise'ye (Açmayazin)'e götürüyorlar ve buralarda katl ediyorlarmış. İğdir taraflarından topladıkları rüesâyı ve gençleri de Üçkilise'ye götürmüşlerdir. Bunların âkıbet-i hâli mechûldür. Revanlılar bize Azerbaycanlılar veya Osmanlılar sâhib olmazsa kâmilen mahv olacağız diye yazıyorlarmış. Ermeniler bir taraftan bize tecâvüz edip emvâl ve eşyâmızı alıyor, hânelerimizi işgâl ediyor, canımıza ırzımıza taarruz ediyorlar. Diğer taraftan dağlarda aç sefil vakit geçiriliyor. Açlıktan mahv oluyoruz. İçimizde tifo hastalığı var. Bir taraftan bu hastalık mahv ediyor. Bu hâl ile kurtaracağımız yokdur diye yazıyorlar.

14 Temmuz [1]335 [14 Temmuz 1919] da Revan Ermenileri yani hükûmeti Zengibasır mıntıkasındaki köyler (18 köye) ahâlisine ultiमतom vermişler. İki ay müddet içinde köylerini terk edip istedikleri mahallere hicret etmelerini tenbîh ve taleb etmişler. Bu müddet içinde hicret etmeyenlere tecâvüz edeceklerini bildirmişler.

Makü hanlarından Ermeniler 21.500.000 manatlık buğday almışlar, paralarını Revan'da vereceklerini söylemişler, birlikde 6 hân gitmiş Revan'da bu hânları tevkîf etmişler. Buğdayı satan hânlar nâmına Babir Hân imiş. Ermeniler şimdi diyorlarmış ki biz parayı iki Ermeni ile Babir Hân'a gönderdik, parayı götüren Ermeniler Revan'dan giden İngiliz askerleri ile birlikde savuşmuşlar. Fakat yine 6 Makü hânı Revan'da mevkûf imiş.

30 Temmuz [1]335 [30 Temmuz 1919]da Makü'den gelen mektûb:

13 Şevvâl'de Büyükvidi karyesinde Ermenilerle müslümânlar muhârebe etmişler. Müslümânlar büyük cesâret göstermişler. Ermenilerden 6 mitralyöz, 2 araba tüfek ve çok cebehâne almışlar. 600 nefer Ermenilerden telef etmişler.

16 Şevvâl'de ikinci muhârebe başlamış bu def'a da İslâmlar muvaffak olmuşlar. Ermenilere 1150 nefer telefât verdirmişler. Vidibasarlılar Ceht köyüne âilelerini toplamışlar. Erkek Ermenilerle muhârebe etmişler. (...) ve Nahçıvan ahâlisi Ermeni Hükûmeti'ne ultiमतom vererek Büyükvidi karyesindeki muhârebeye nihâyet vermezlerse Büyükvidi ahâlisine muâvenete mecbûr olacaklarını bildirmişler.

25 Şevvâl'de bulunan ve Karakçuh cemâati Ermenilerle muhârebeye başlamışlar ve yerli Ermenileri katl etmişler. 750 kişi bunlardan teslim olmuş. Bunları kat' edip Aras'a dökmüşler.

26 Şevvâl'de Nahçıvan'da muhârebe başlamış. Ermenilerden bin kişi kadar telefât verdirmişler. İslâmlardan 20 nefer mecrûh 8 nefer de şehîd olmuş. Nahçıvan şehrinde el-ân muhârebe devâm ediyor. Ermeniler Nahçıvan kışlasında tahassun ederek muhârebeye devam ediyorlarmış. Bugün yani 30 Temmuz [1]335 [30 Temmuz 1919] da Makü'den Nahçıvan'a bir top bir mitralyöz gönderilmiş. Topun yüz mermisi varmış. İki bin beş yüz cebehâne vermişler. Bu top Nahçıvanlıların evvelce Makülülere emânet bıraktıkları iki topdan birisi imiş, ikincisini Makü hânı yanında alıkoymuş, fenâsını vermiş. Revanlı Abbaskulu Hân'ın oğlu Makü serdârından ve ahâlisinden imdâd istemek [üzere] bugün yani 30 Temmuz [1]335 [30 Temmuz 1919] günü Makü'ye gelmiş. İmdâd vermişler. Yüz bin fişek vermişler. Ovacık hân da kendisinden 50 bin fişek vermiş.

27 Şevvâl'de Şahtahtı istasyonunda muhârebe olmuş ve Ermenilerin 250 neferinden hiç birisi kurtarmamış. Miralay Yüzbaşof isminde evvelce Bayezid'de İslamları katl-i âm eden herifi Makülüler selâmeten kurdarmış ve Makü'ye götürmüş muhâfaza ediyorlarmış.

27 Şevvâl'de Nuraşin ve Yenice ve Ağzal'da (istasyonda) muhârebe olmuş. 300 Ermeni askeri Hanlıklar köyüne kaçmış. Hanlıklar köyü bunları tutmuş silah ve cebehâneleriyle İslâmlara teslim etmişler. Hanlıklar ahâlîsi de teslim olmuşlar ve muhârebeye iştirâk etmemişler.

Revan'dan Ermenilere imdâd gelmektedir. Karatepe'yi işgâl ederek Şerir köylerini bombardıman ediyorlarmış. Ahâlî (...) geldikleri için merdce muhârebe ediyorlarmış.

۷۷ شماره ده نورانیه و یکی درقالده [استانبول] محاره المده ...
کتابخانه خانقاره کتبه برنز و طوقه مدوح و جبهه کتبه استوار و نسیم اینکدر خانقاره
اصالیه ده نسیم اولکتر و محاره ...
روانه ده ارضیه امداد کلکده در قوه نوبه اشغال لیده ده سرپر کو بیری بهار ده ایپور لسه
احصای داره کلکتره ایپور رودی محاره ایپور لسه .

Nahçıvan'da Kafkasya askerleriyle birlikte Ermenilere karşı muharebe etmekte olan ve Ermenilere büyük kayıplar verdiren ve en son olarak da Şahtahtı Köprüsü'nden geçmek için Bakü kumandanından izin alarak Ermenileri kuşatan Halil Paşa'nın büyük bir ihtimalle daha önce Nahçıvan Kumandanlığı'nda bulunmuş ve firar etmesi üzerine ordudan kaydı silinmiş olan Halil Paşa olduğunun anlaşıldığına dair Van Valisi Haydar Paşa tarafından çekilen telgraflar.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Van

Târîh-i keşîdesi: 15 Ağustos sene [1]335 [15 Ağustos 1919]

Kaleme vürûdu: 15/16 [Ağustos sene 1335] [15/16 Ağustos 1919]

13 Ağustos sene [13]35 [13 Ağustos 1919] zeyl. Şahtahtı'nda Ermenilerle muhârebe eden evvelce Nahçıvan Kumandanlığı'nda bulunmuş ve bilâhare firâr hasebiyle orduca kaydı terkîn edilerek hakkında ta'kîbât-ı kânûniyye icrâsına tevessül edilmiş olan Halil Bey olması muhtemel olduğu netîce-i tahkîkât-dan anlaşılmıştır.

Fî 15 Ağustos sene [13]35 [15 Ağustos 1919]

Vâlî Haydar

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Van

Târîh-i keşîdesi: 13 Ağustos sene [13]35 [13 Ağustos 1919]

Kaleme vürûdu: 14 [Ağustos sene 1335] [15/16 Ağustos 1919]

Nahçıvan'da Kafkasya asâkiriyle birlikde Halil Paşa nâmında birinin Ermenilerle muhârebe etmekde ve külliyyetli zâyîata uğrayan Ermenilerden kurtulabilenlerin Şahtahtı Köprüsü'nden geçmek üzere Bakü serdârından müsâade taleb ve silahsız geçmelerine ruhsat verildiğini haber alan Halil Paşa'nın bu Ermenileri muhâsara etdiği ve Revan'da muhârebenin şiddetle devâm etmekde olduğu Saray'dan alınan jurnalde bildiriliyor. Keyfiyeti tahkîk etdiriyorum netîcesini arz ederim.

Fî 13 Ağustos sene [13]35 [13 Ağustos 1919]

Vâlî Haydar

Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde Ermenilerin İslam ahalisine yaptıkları saldırılar ve bunun neticesinde özellikle Revan ve civarı Müslüman ahalinin Van'a hicret etmeleri.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Erzurum

Târîh-i keşîdesi: 6 Temmuz sene [13]35 [6 Temmuz 1919]

Kaleme vürûdu: [6 Temmuz sene 1335] [6 Temmuz 1919]

Posta ile gelmiştir.

Kafkas ahvâline dâir Bayezid Mutasarrıflığı'ndan alınan 1 Haziran sene [13]35 [1 Haziran 1919] şifre sûreti zîre derc ve arz-ı keyfiyet olunur.

Fî 7/8 Haziran sene [13]35 [7/8 Haziran 1919]

Vâlî Münir

Sûret

28 Mayıs sene [13]35 [28 Mayıs 1919] ve 417 şifreye lâhikadır.

Genceli Cabbar Bey Nakizâde tekrâr avdet etmiş ve mûmâ-ileyh Nahçıvan'a gidememiş ise de Nahçıvan hudûduna karîb İran arâzisinde Arablar nâmındaki karyede kendisine tesâdüf eden o havâlî ahâlîsinin posta ile derdest-i takdîm arıza ahâlî vekîllerinin intihâbnâmelerini hâmil Celil Bey'in ifâde-i şifahîyyesine nazaran Nahçıvan ve Şeril, ve Adıbasaran kurâ-yı İslâmiyyesi İngilizler tarafından celb edilen Ermenilerle tamâmen işgâl edildiği ve İslâm ileri gelenlerinden Nahçıvanlı Halil Bey ve Adıbasaranlı Abbas Kulu Bey ve Çığın(?) karyeli İbrahim Bey nâmındaki üç zâtın derdest ve mechûl taraflara sevk olundukları ve ahâlî-i İslâmiyye ellerinde gördükleri eslihayı Ermenilerin zabt ve müsâdere eyledikleri ve her müstahkem noktada şimdiden vaz' olunan toparla ileride ahâlî-i İslâmiyye ellerindeki bi'l-umûm eslihanın toplanacağı ve imtinâ' etdikleri takdîrde yapılmakta olan mezâlimin büyük bir kıtâle müncer olacağı ve her tarafın Ermeniler tarafından ihâta olunarak

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب نظاری

شیخه قلمی

شیر و نغز افامه

۹

عربی
ارضوع

کتاب کشیدوسی
کتابه درودی

مباح
الکتاب
۹
۹

کتاب
بزرگه ایست

فاحصه احواله دار بایزیه سفینه دندانیه حراره ۴۰ بقده صورته ریزه درج و درجه کیفیت و اثر

وای
شیر

۱۲ حراره ۴۰

صورت

۸ مایه و ۱۲ سفینه لاهور :

کوفی جبار بن نوری که در حدوده ایتمه مرزایه تجزیه کیده درسه ایده و نخبانه حدودیه قریباً ایاره
ارخینه عیبر ناضده که قریه ده کندوز نضاره ایده در حال اهل سینده بزرگه ایتمه
وینده اهای و کیدیند انتی با مرزایه حال جید بکده افاده سفاجینز نطرا نخبانه و شریک
و آریا صاره ^{قرای} اسلویه انگیز طرفنه جید ایتمه اریندر آنا اشغال ایتمه ایتمه و اسلام
ایتمه سفینه نخبانه جید به و آریا صاران عیبر قریه ده و هیضه قریه ایتمه ایتمه ایتمه که
ایتمه وای درسته و کیدول طرفنه سور اول طرفنه و اهل اسلویه اندنه سور و کدر اسلویه
اریندر ضیل و صاره ایتمه کدر و هر مستعمل نطره کیدیمه وضع و انشاء طرفه ایتمه
اهالی اسلویه اندنه که با کورم ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه
اولاده نطرا عیبر بر قانه بنج اول ایتمه و هر طرفه ایتمه طرفنه اهل اول طرفه

İslâmların sâika-i havf ile hiçbir tarafa hatve atamadıkları ve hülâsa bu havâlî İslâmları hatt u hareketlerini ta'yinde âciz bir hâlde bulunarak böyle sıkı mürâcaatlarının kendileri yarım milyonu mütecâviz oldukları ve Ermenilerin ancak yirmi binden ibâret bulunduğu hâlde ya Devlet-i Aliyye'ye ve yâhûd İran'a ilhâk ve böyle olmadığı takdirde Ermeniden mâadâ mütemeddin bir hükûmet idâresinde bulunulmayı arzu ile bir râh-ı selâmet bulmak istedikleri anlaşılmağa arz olunur.

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Erzurum

Târîh-i keşîdesi: 7 Temmuz sene [13]35 [7 Temmuz 1919]

Kaleme vürûdu: [7 Temmuz sene 1335] [7 Temmuz 1919]

Sûret

Kars'da Ermeniler müslümân ahâlîden ileri gelenleri hapis ve teb'ide germî verdiği ve yüzü mütecâviz İslâmı Osmanlı teb'asından diyerek derdestle Gümrü'ye teb'id ve ekser müslümânları câsûs telakkî ederek itlâf etmekte ve müslümânlardan tekâlîf-i harbiyye sûretiyle at ve öküz ve araba toplamakda oldukları ve bu tekâlîfi kabûl etmeyen Ağçakale çukurunda sekiz müslümân karyesi üzerine üç yüz süvârî ve üç yüz piyâde ile top ve makineli tüfek sevk ederek ahâlî-i İslâmiyyeyi topa tuttukları ve ahâlînin cümlesi Allâhuekber Dağı'na çekildikleri ve 25 Haziran sene [13]35 [25 Haziran 1919]da bir İngiliz ve bir Amerika kumandanı Kars'a geldiği ve İngiliz cenaralin mukaddemâ Bolşevikler üzerine harbe giden "Diyoi"(?) olduğu Bolşeviklerin Azerbaycan'a gelerek Azerbaycan Hükûmeti'yle tevâhid-i harekete başladığı ve Tiflis'e doğru hareketleri muhakkak olduğu istihbârât-ı mevsûka üzerine ma'rûzdur. Namervan Kaymakamlığı'nın 5 Temmuz sene [13]35 [5 Temmuz 1919] târîhli ve 1018 numarolu şifre telgrafnâme sûreti bâlâya nakl ve keyfiyetin Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı'na da tebliğ edildiği ma'rûzdur.

Fî 6 Temmuz sene [13]35 [6 Temmuz 1919]

Vâlî Vekili Hurşid

Bâbiâlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Şifre Telgrafnâme

Mahreci: Van

Târîh-i keşîdesi: 19 Temmuz sene [1]335 [19 Temmuz 1919]

Kaleme vürûdu: 20 [Temmuz sene 1335] [20 Temmuz 1919]

Ermenilerin mütemâdiyen taarruzları üzerine hudûdumuza ilticâ eden Revan ve civârı aşâyir-i müslimesi umûmiyetle Van'a gelmişlerdir. Şimdiye kadar gelen iki bin hâne kurâ-yı hâliyede iskân edildiği peyderpey gelmekte olanların da iskân edilmekte bulunduğu ma'rûzdur.

Fî 14 Temmuz sene [1]335 [14 Temmuz 1919]

Vâlî Haydar

۵۱

شيفره نمره اوله

خداياري

شيفره اولي

عربی
اوله

تاریخ اشتدیس
قلمه بر روی

۲۲۵
۳۹
۵۰

قلمه
دین

۲۲۵
۳۹

ارمیزدک متعادناً تعرفه ای در زین عهد و روزنه انجالیج روانه و هواری عساکر سلطنتی
عمومیتله وانه کلمه درر همیده قنده کلامه ایسی بیک خانه قرای خالیه ده اسطانه لیلای خیاره
کاکتک اولدیزدک ده اسطانه لیلک برهنه نوقی مورصدی ای کورس
والله
صدر

Nahçıvan İslâm ahâlisinin birleşip Ermenilerin bir fırkadan fazla kuvvetlerini yenerek Azerbaycan Cumhuriyeti'ne iltihak kararı aldıkları ve Nahçıvan'a Azerbaycan Bayrağı'nı çektiklerine dair 15. Kolordu Kumandanlığı'nın telgrafı.

Telgraf

**Erzurum
16-9-[13]35**

**3,13, 20'inci Kolordu Kumandanlıklarına
3'üncü Fırka Kumandanlığı'na**

Ermeni kuvâ-yı müsellaha ve muntazamasının taarruzât-ı zâlimânesinden bîzâr kalan ve bütün feryâd ve istimdâdlarına rağmen hiçbir çâre-i halâs bulamayan Nahçıvan ve havâlîsi ahâlî-i İslâmiyyesinin mukad-desât ve hukûk-ı meşrû'alarını bir kitle hâlinde bi'z-zât müdâfaaya karâr verdiklerini ve yeniden dûçâr-ı tehdîd ve tecâvüz olan menâtıkda Ermenilere karşı mühimce muvaffakiyetler kazandıklarını evvelce arz etmişdim. Son alınan ma'lûmâta nazaran havâlî-i mezkûrede mühim bir kesâfet-i nüfûsa mâlik olan ahâlî-i İslâmiyyenin Ermenilerin bir fırkadan fazla kuvvetleriyle yaptıkları muhârebede Ermeniler mağlûb edilerek Nahçıvan ve Şürur mıntıkası kâmilen İslâmların eline geçmiş ve bu muvaffakiyeti müteâkib Nahçıvan ve havâlîsinin Azerbaycan Cumhûriyeti'ne ilhâkı i'lân edilmiş ve Nahçıvan'a da mezkûr cumhûriyet bayrağı çekilmiş olduğu mevsûkan istihbâr kılınmıştır.

15. Kolordu Kumandanı

المندوب
١٦٩ - ١٧٠ - ١٧١

١٧٠٧

تقران
٢١٧
١٧٩٥

٣٠٠٠٠
٣٠٠٠٠
٣٠٠٠٠

ابي قوام سادة وبتقديتكم بقرضان قاطانه سنده بقران قاطانه
 وكونه قبا ودر استدارتبه بجا بجا - ه قلاص بوليبانه
 تجاوه وهاليس اهالي اسلاميك مقدسان وصقوه مشروعه لري بركند
 حاله بالبان بانه به فراوردگاري وكيده دوجا - تهديد
 دتجاد ادره مناطقه ايندركه قاسم صبه موقعتد قاناندني
 ادره به انتم . شك آناه معلومانه نقل اولي نكوزه ده كلم
 بركان قنقوه مالك اولاه اهالي اسلاميك ايندركه بفرودد نقد
 نكوزه با بركه خاربه ده ايندركه مطلوب ايندركه تجاوه وشور
 منقوس طاندا اسلامك النه كيه و بوقبتي بقباق تجاوه وهاليسك
 آذربايجان جمهورتيه الحاق اعلامه ايندركه وقخوانده مدكولجورين
 بباراني صكسه اولدوني بوقفا استخباراتند .

واقراندي
چك

طرالله اسعادي
 ١١
 ١٥
 ١٥

Azerbaycan Türk Talebe Cemiyeti adıyla kurulup ve resmî ruhsatı talep edilip nizamnamesi incelenen cemiyetin kurulmasında kanunî bir engel olmadığından ruhsat verildiği.

Emniyet-i Umûmiye'ye – derkenâr

Tebyüz târîhi: 30 [Teşrin-i evvel 1335] [30 Ekim 1919]

"Azerbaycan Türk Talebe Cem'iyeti" nâmıyla teşkil ve ruhsat-ı resmiyyesi istid'â edilen cem'iyete âid merbût nizâmnâmeler mündericâtı Cem'iyetler Kânûnu ahkâmına muhâlif görülmemekte olduğundan iktizâ eden ilmühaberin i'tâsında mâni'-i kânûnî bulunmadığı beyânıyla Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti cânib-i vâlâsına tevdi' ve takdîm olunur.

Fî 29 Teşrîn-i evvel sene [1]335 [29 Ekim 1919]

تصحیح ایڈن ذوات		سودی	سیسی	ایریات
				تومروسی
				تودیع کاروبار
				پ. ف.

انستیتوٹ - رکن

قلمی کاروبار کے لئے ایک ایجنسی کے نام سے ایک نوٹس جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے تحت ایک عمارت کی خریداری کی جا رہی ہے۔
 اس کے لئے ایک نوٹس جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے لئے ایک نوٹس جاری کیا گیا ہے۔
 اس کے لئے ایک نوٹس جاری کیا گیا ہے۔

۱۹۱۹
 ۱۹/۱۱/۱۹۱۹

Okul masrafları Azerbaycan Cumhuriyeti Maarif Nezaretince karşılanmak üzere Mekteb-i Mülkiye'ye dinleyici sıfatıyla kayd ve kabul edilen Mehmed Zeki'nin 14 Mart 1920 tarihinden itibaren okula devam ettiği; sene sonunda yapılacak imtihan neticelerinin de daha sonra bildirileceğinin Hariciye Nezareti vasıtasıyla Azerbaycan Siyasi Mümessilliği'ne bildirilmesi.

Bâbiâli
Dâhiliye Nezâreti
Mekteb-i Mülkiye Müdüriyeti
Umûmî: 576
Husûsî: 71

Huzûr-ı Sâmi-i Nezâret-penâhiye

6 Mart sene [1]336 [6 Mart 1920] târih ve 21890/78 numarolu emirnâme-i devletleri mücebince bu sene sâmi' sıfatıyla Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne'ye kabûl edilmiş olan Azerbaycanlı Mehmed Zeki Efendi mektebdeki devâm ve derece-i mesâisi hakkında hükûmet-i metbû'ası memleketine bir vesika ibraz etmek mecbûriyetinde olduğundan bahisle kendisine bu husûsda bir vesika i'tâsı zımnında mütemâdî mürâcaâtda bulunmakda olduğundan nezd-i sâmi-i nezâret-penâhilerince mazhar-ı tasvîb olduğu takdîrde mûmâ-ileyh Zeki Efendi'nin 14 Mart sene [1]336 [14 Mart 1920] târihinden itibaren mektebin bi'l-umûm derslerine sâmi' sıfatıyla devâm etmekde olduğunun ve sene-i dersiyye nihâyetinde icrâ kılınacak muâyene netîcesinde derslerdeki derece-i muvaffakiyetine dâir ma'lûmât-ı kat'iyyenin ayrıca bildirileceği husûsunun Azerbaycan Mümessil-i Siyâsîliği'ne iş'âr edilmek üzere keyfiyetin Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne izbârı husûsuna müsâade-i nezâret-penâhileri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 1 Nisan sene [1]336 [1 Nisan 1920]

Dâhiliye Nezâreti Mekteb-i Mülkiye Müdüriyeti
Hüseyn Nazmi

Bâbiâli
Dâhiliye Nezâreti
Mekteb-i Mülkiye Müdüriyeti
Umûmî: 558
Husûsî: 45

Huzûr-ı Sâmi-i Nezâret-penâhiye

İdâre-i Umûmiye-i Dâhiliye Müdüriyeti'nin 17 Şubat sene [1]336 [17 Şubat 1920] târîh ve 2160 numarolu müzekkeresinde Kafkasya'nın Zakatar kasabasında [1]308 senesinde mütevellid Mehmed Zeki Efendi'nin ikmâl-i tahsîl etmek ve ücret-i muayyene-i tedrisiyyesi Azerbaycan Cumhûriyeti Maârif Nezâreti'nce tesviye edilmek üzere Mekteb-i Mülkiye'ye kayd ve kabûlü iltimâs edildiğinden icrâ-yı icâbı husûsu ifâde kılınmıştır. Şûrâ-yı Devlet ve Meclis-i Vükelâca tasdik edilmiş olan Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Nizâmname Lâyihası ve usûl ve teâmül Mekteb-i Mülkiye'ye kabûl olunabilecek talebenin hâiz olmaları lâzım gelen evsâfı tasrîh etmekte ve keyfiyet-i kabûlü de duhûl imtihânında ve lüzûm görüldüğü takdirde icrâ edilecek olan müsâbaka imtihânında muvaffak olacak efendilere tahsîs etmekte olduğundan sene-i dersiyenin hitâma ermek üzere olduğu şu sıralarda Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne'ye talebe kabûlü imkansız ise de Azerbaycan Hükûmet-i Cumhûriyesi tarafından gönderilmiş olan bir talebenin reddi de muvâfık olamayacağından mûmâ-ileyh Mehmed Zeki Efendi'nin talebe-i asliye olarak değil ve fakat sâmi' sıfatıyla birinci sınıf derslerine nehârî olarak devâmına müsâade i'tâsı ve gelecek sene-i dersiyeye ibtidâsında duhûl ve müsâbaka imtahânlarında muvaffakiyeti hâlinde mektebin talebe-i asliyesi miyânına idhâli ve maamâfih sâmi' sıfatıyla temâdî-i devâmı icâb ettiği takdirde derece-i mesâsinin Heyet-i Ta'limiye tarafından muntazaman ta'kibiyle hükûmet-i metbûasına bildirilmek üzere nezâret-i celîlelerine iş'arı muvâfık-ı mütâlaa kılınmakta olduğundan keyfiyet nezd-i sâmi-i nezâret-penâhilerinde de rehîn-i tasvîb buyurulduğu takdirde ol vechile muâmele ifâsına mücebince emir ve işâret buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Mart sene [1]336 [1 Mart 1920]

Dâhiliye Nezâreti Mekteb-i Mülkiye Müdüriyeti
Hüseyn Nazmi

Nuri Paşa'nın Bolşevik reislerinden bazılarını idam etmesi üzerine Bolşeviklerin Gence'de sekiz bin kişiyi katlettikleri, Nuri Paşa'nın İran'a kaçmak zorunda kaldığı, Şam Vapuru'nun harp malzemesi dolu olarak Haydarpaşa önünde beklemekte olduğu, İstanbul'a gelen yüz yetmiş Rus mültecilerinden birkaç Ermeni ailesinin Beyoğlu'na yerleştirildikleri kalanlarının ise adaya nakledildikleri, Bolşeviklerin sahil kıyılarında askeri ve idari kontrolü tamamen ellerine aldıkları.

İstanbul Emniyet Müfettişliği Huzûr-ı Âlîsi'ne

Bu kere Bakü'den firaren Dersaâdet'e vürûd eden zâbitânın ifâdâtına atfen Nuri Paşa ile Bolşeviklerin arasında mütehaddis mesâil-i siyâsiyyeden müteessiren Nuri Paşa'nın Bolşevik rüesâsından ba'zılarını i'dâm ettirmesi üzerine Bolşeviklerin "Gence"de sekiz bin kişilik katli-âmm icrâ etmiş oldukları ve Nuri Paşa'nın mağlûben İran'a firâra mecbûr edildiği ve mûmâ-ileyhin Bolşevikler tarafından i'dâma mahkûm olduğu ve Halil Paşa'nın işbu mesele-i siyâsiyyeyi halletmek üzere "Moskova"da Lenin nezdine azîmet etmiş olduğu ve Azerbaycan Hükûmeti'nin inhitâtı muhakak bulunduğu ve'l-hâsıl Bolşeviklerin Şark akvâm-ı İslâmiyyesi arasında telâfisi nâ-kâbil ziyân ve zararlar ikâ' etmekde oldukları anlaşılmağla arz-ı ma'lûmât olunur efendim.

Fi 27 Haziran sene [1]336 [27 Haziran 1920]

İstanbul İstittlâât Me'mûru

نسخه تقدیم شده

مکره بالکوه قرار در معادن و رودخانه ها و افکار عطفاً نوری نماید بر سر کوه
آر و سه و نوحه مسال سیاه ایستاد نوری شایسته بر سر کوه دو سانه به قصد بی خدم
ایستاد نوری در زنده بر سر کوه در کوه دو سانه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
و نوری شایسته معادن ابراز قرار و مجوز پذیرد و سر کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
اولین و عین شایسته بر سر کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
غریبه عین اولین و از بی بی کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
اقدام سید بر سر کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
عبدالله سلطان احمد خانم ۱۰ ص ۷۷

صاحب کتبه
تقدیم

تقدیم

İstanbul Emniyet Müfettişliği Cânib-i Vâlâsı'na

Şam Vapuru, büyük, küçük mevâdd-ı harbiye ile mâ lâ-mâl olduğu hâlde el-yevm Haydarpaşa önünde lenger-endâzdır. Mezbûr geminin, evvelki günden beridir Karabiga'ya hareketi mutasavver bulunduğu hâlde mevki'-i mezbûrdaki müdâfaa i'tibârıyla hareketin tehhur etmiş olduğu müsted bulunmağla rapor takdîm edildi.

Fî 28 Nisan sene [13]36 [28 Nisan 1920]

İstanbul İsttlâât Başmemuru Ali Nazmi

İstanbul Emniyet Müfettişliği Cânib-i Vâlâsı'na

Dün Dersâdet'e vâsıl olan yüz yetmiş Rus mültecînin hemen kâmilen adaya sevk edildiği ve yalnız içlerinde mütehavvilândan bulunan birkaç Ermeni âilesinin Beyoğlu'nda ikâmetine müsâade olduğu ve Bolşeviklerin sâhile karîb mıntikalarda nüfûz-ı idârî ve askerîyi tamâmıyla elde etmiş olduklarının müstahber bulunduğu ma'rûzdur, rapor takdîm edildi.

Fî 4 Nisan sene [133]36 [4 Nisan 1920]

İstanbul İsttlâât Başmemuru Ali Nazmi

Mülga Kafkas İslam Ordusu kasasından Azerbaycan Hükümeti'ne avans olarak verilen onbeş milyon yediyüzdoksan bin kuruluş ödenmesi talebinde bulunulmuş ise de Sovyet yönetiminin Azerbaycan Hükümeti'nin İstanbul Mümessilliğini tanımaması dolayısıyla şimdilik bu ödemenin yapılamayacağını Azerbaycan İstanbul Mümessilliği'nden bildirildiği.

Mâliye Nezâreti

**Duyûn-ı Umûmiye ve Muâmelât-ı Nakdiye Müdüriyeti
Kalemi**

Azerbaycan İslâm Ordusu Kumandanlığı'na yazılan

13 Ağustos sene [1]334 [13 Ağustos 1918] târîhli şifreli telgrafnâmenin sûretidir.

Azerbaycan Hükümeti'ne avans olarak tarafınızdan lüzûm görüldükçe verilmek üzere Halil Paşa ile size iki yüz elli bin lira gönderilmiştir. Üçüncü Ordu'dan yüz elli bin lira irsâl olduğunu da ordu kumandanı bildiriyor.

Ordudan gönderilen paranın iki yüz elli bin liradan tefrîk ve alıkonulması ordu kumandanlığına bildirilmiştir.

Nâmınıza gönderilen mebâliğin imkân derecesinde iktisâde riâyetle sarfını temennî ederim.

Aslına mutâbıktır. Fî 19 Kânûn-ı evvel sene [13]36 [19 Aralık 1920]

Mâliye Nezâreti

**Duyûn-ı Umûmiye ve Muâmelât-ı Nakdiye Müdüriyeti
Duyûn-ı Umûmiye Kalemi
Numaro umûmî: 2852**

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Dersaâdet fî 19 Kânûn-ı evvel sene [1]336 [19 Aralık 1920]

Hülâsa: Mülgâ Kafkas İslâm Ordusu kasasından Azerbaycan Hükümeti'ne avans olarak verilmiş olan mebâliğe dâir.

Melfûfu: 1 aded

Devletlü efendim hazretleri

Mülgâ Kafkas İslâm Ordusu kasasından tevârîh-i muhtelifede bir sûreti merbût 13 Ağustos sene [1]334 [13 Ağustos 1918] târîhli ve şifreli telgrafnâme ile verilen emir üzerine Azerbaycan Hükümeti'ne avans olarak on beş milyon yedi yüz doksan bin kuruluş verilmek üzere mukâbilinde hükümet-i mezkûre nâmına Mâliye Nâzırı Abdülala imzâsıyla senedler alındığı mezkûr ordunun ahîran rü'yet olunan hesâbât netîcesinde anlaşıldığından bahisle meblağ-ı mezbûrun lüzûm-ı tahsîli Harbiye Nezâret-i Celîlesi'nden alınan tezkirede iş'âr kılınmış olduğundan hükümet-i müşârun-ileyhânın Dersaâdet mümessilliği nezdinde lâzım gelen teşebbüsâtın icrâsıyla sâlifü'z-zikr on beş milyon kûsûr kuruluş tahsîli esbâbının istikmâli recâsına müsâberet kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Mâliye nâzırı nâmına

İrfan Rıza

فایزالدین

ایستاد محترم...
دانشگاه تهران

موضوع: ...

تاریخ: ...

شماره: ...

بسم الله الرحمن الرحيم
اینجانب به استحضار می‌رسانم که...
در تاریخ...
موضوع: ...

مهر و امضاء: ...

فایزالدین

موضوع: ...

موضوع: ...

موضوع: ...

موضوع: ...

موضوع: ...

بسم الله الرحمن الرحيم
اینجانب به استحضار می‌رسانم که...
در تاریخ...
موضوع: ...

مهر و امضاء: ...

Bâbiâlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiye Müdîriyet-i Umûmiyesi

Umûmî numaro: 25728
Husûsî numaro: 539

Târîh: 30 Kânûn-ı evvel sene [1]336, sene 920 [30 Aralık 1920]

Mâliye'ye

Mülgâ Kafkas İslâm Ordusu kasasından Azerbaycan Hükûmeti'ne mu'tâ on beş milyon yedi yüz doksan bin guruş hakkında vârid olan 19 Kânûn-ı evvel sene [13]36 [19 Aralık 1920] târîhli ve 2852 rakamlı tezkire-i nezâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı âcizî oldu. Azerbaycan'ın Dersâadet Mümessilliği memleket-i mezkûrede teşekkül etmiş olan "Sovyet" Hükûmeti'nce tanımamakda ve binâen alâ-zâlik Bakü ile hiçbir münâsebetde bulunamamakda olduğundan mevzû' bahs teşebbüsâtın şimdilik icrâsına bir fâide olamayacağı derkâr bulunduğundan bunun ahvâlin tavazzuha ta'likî zarûrî idiğinin beyânına müsâraat eylerim. Emr ü fermân.

Azerbaycan Meclis-i Mebusanı sabık reisi Resülzade Emin Bey'in Ankara'da Hariciye vekili ile kendi memleketiyle ilgili bazı hususları görüşmek istediği.

-1408-

Hâriciye Vekâleti'ne

Şifre

Azerbaycan Meclis-i Meb'ûsânı reîs-i sâbıkı Resülzâde Emin Bey Ankara'ya giderek zât-ı devletleriyle kendi memleketine dâir görüşmek arzusundadır. Görüşecek mevâddın Azerbaycan idâre-i hâzırasıyla kâbil-i te'lif olmayan mesâil olduğunu bi't-tabi' ma'lûmdur. Bu husûsu nokta-i nazar-ı devletlerine istîrhâm ederim.

[11 Ocak 1923]

Adnan

۸-۱۶-۱۹۰۸ - حرف و کتابت
اندر بیان محبت مسوئان زین سابقه - حرف اولی
انچه که در آن در علمیه کند و سکنه دار
که سیرا آن در سنه ۱۰۰۰ کوریه خود بود
سینه / آری ما کار از ان خانه سیر و تالیف
تاجیه / انجا که ما از ان درین سطح مکتب
در هر سه نقطه از ان درین سطح مکتب
علیه

Azerbaycan askeri valisinin Ermeni Taşnak Komitesi teşkilatına karşı gerekli tedbirleri alarak Türk topraklarına girmelerini engellediğinin İran Hariciye Nezareti'nden bildirilmesi. İran Hariciye Nezareti'nden Dersaadet İran Sefareti'ne konuyla ilgili gönderilen Fransızca metin.

Şifre telgraf

Hâriciye Vekâlet-i Celîlesi'ne

İran Hâriciye Nezâreti'nden Dersaâdet İran Sefâreti'ne vâki' olan teblîgâtta Harbiye Nezâreti'nin emri üzerine Azerbaycan askerî vâlîsinin Ermeni Taşnak Komitesi Teşkilâtı'na karşı tedâbîr-i lâzime ittihâz ile onların Türkiye arâzîsine duhûlünü men' eylediği bildirilmektedir.

13 minhü. [13 Şubat 1923]

1714 -
نور

خارجی مکان جدید

موزه بغداد

در این مکان جدید که در خارج از شهر بغداد واقع شده است
امری از نوعی اورباچی به نام سید علی در این مکان جدید
تاسیس شده است و در آنجا از یک طرفه زمین و در طرف دیگر
میدان بزرگی در

۱۷۹

محمد علی

Rusların Nahçıvan'ın her tarafında Türk Ay-Yıldızı(bayrak)'nı kaldırarak, Nahçıvan'ın tamamen Azerbaycan'a iltihakını ve bu hususta Türklerle Ruslar arasında ittifak yapıldığını ilan ettikleri.

Hâriciye Vekâleti'ne

Bugün nezd-i âcizâneme gelen İran müsteşarı Nahçıvan'da Rusların Türkiye'nin ay ve yıldızını her taraftan kaldırarak dellâl vâsıtasıyla artık Nahçıvan'ın tamâmen Azerbaycan'a ilhâk ettiği ve bu husûsda Ruslarla Türkler arasında bir ittifâk hâsıl edildiğini i'lân ettikleri ve Bakü'de de gerek Türk ve gerek İran hükûmetine sıfat-ı diplomalarının hitâma erdiğini tebliğ ettikleri söylenerek bu husûsâtın Türkiye Hükûmeti'nin nokta-i nazarını ve tarz-ı hareketini bilmek arzusunda buldukları şifâhen recâ ederim efendim.

Şifre

Adnan

Kapadım
27/12/1339 [27 Şubat 1923]

- ۱۹۰ -

فاریه کالنه

سفته

مکتوبه زده ای که در آنجا نوشته شده است
 B در آنجا آمده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است
 آنجا نوشته شده است که در آنجا نوشته شده است

حاجه

قیام

۲۹/۱۲/۲۱

Bakü Halk Fakültesi muallimlerinden Yusuf Bey'in Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından iki muallim ve kitap tedariki için İstanbul'a gönderildiğinden Matbaa-i Amire'de daha önce basılmış olan eserlerin her birinden üçer nüsha verilmesi için Matbaa-i Amire Müdüriyeti'ne emir verilmesine dair Ankara Maarif Vekaleti'ne yazılan yazı.

-1443-

Ankara Maârif Vekâleti'ne

Bakü Halk Fakültesi muallimlerinden Yusuf Bey Azerbaycan Cumhûriyeti tarafından Dârü'l-fünûn'a iki muallim ve kitâb tedâriki için İstanbul'a gelmiştir. Mûmâ-ileyh Türk lisâniyât ve edebiyât ve târihine müteallik evvelce Matbaa-i Âmire'de mülgâ Maârif Nezâreti vâsıtasıyla tab' edilmiş olan âsârdan her birinden meccânen üç nüsha talep ediyor. İ'tâsı zımında Matbaa-i Âmire Müdüriyeti'ne lâzım gelen evâmirin i'tâsını recâ ederim efendim.

13/1/39 [1 Mart 1923]

Adnan

۱۴۹۷

آئینه سعادت و خالیه

دگر خدیو خالوئی می خستند ۷۷ یوسف بدست از رویان ۷۷
 بر رفته در کفایت این همه در تمام تباری الهی است ۷۷
 بر طایفه ترک است تا آنکه در میان ۷۷ در تاریخ ۷۷
 سلف سعاد خالوئی و ۷۷
 در همه جهات اوردینجه ۷۷
 در کماله ادا ۷۷

عربان

۱۴ / ۱ / ۱۴

Rusya'dan Ankara'ya gelme talebinde bulunan daha önce İstanbul Azerbaycan Konsolosluğu görevini yürütmüş olan, gidişine Bolşeviklerin karşı çıkmayacağı tahkik edilen ve Fevzi Paşa'dan da hizmetlerinin takdir edildiğine dair bir mektup ibraz eden Haşim Bey'e izin verilip verilmediğinin bildirilmesi hakkında Hariciye Vekaleti'ne yazılan yazı.

Hâriciye Vekâleti'ne

Evvelce burası Azerbaycan konsolosu olan Haşim Bey Ankara'ya gelmek için müsâade istiyor. Mûmâ-ileyhin ibrâz ettiği muhâberâtdan Abilof ile sıkı münâsebât-ı hasene ve dostânede bulunduğu anlaşılıyor ve kendisi eski Azerbaycan Hükûmeti'nin konsolosu olmasının Bolşevikler üzerinde fenâ te'sîr etmeyeceğini bu sûretle isbât ediyor. Fevzi Paşa tarafından buradaki hidemâtının takdîr edildiğine dâir bir de mektûb ibrâz etmişdir. Azîmetine müsâade edilib edilmediğinin iş'ârı.

14/2/[13]39 [14 Nisan 1923]

Adnan

Kapadım

۱۶۲۱ - خارج و طالع

ادب بودار آذربایجان تو سوسر اولاه کلام بی آنوقت
کلمت کوبه صدی ایزدیه . مهالیه ایزدیه اینجه
مناباره ایزدیه آبلوقایه صفت صفت مناباره
عنه درد منانه به بوزینه آکل منابره . دکتری
امک آذربایجان حکمت من خوسوسه ایزدیه بوزینه
ادب من خانا ایزدیه صفت بوزینه ایزدیه بوزینه .
خوسه باشا طرفه بوداره کا خوسه ایزدیه بوزینه
چ کلمت بوزینه ایزدیه . عیون مناباره

ایزدیه دکتر اشعاره

۱۳۰۲

۱۳۰۲/۰۴/۱۶

ایزدیه

İstanbul'da geçim sıkıntısı çektiklerinden ticaret yapmak üzere Anadolu'ya geçmek isteyen Beyaz Azerilere izin verilmesinin Resûlzade Emin Bey tarafından talep edildiğinden bu konuda hükümetçe yapılabilecek bir şey varsa bildirilmesine dair Hariciye Vekaleti'ne yazılan yazı.

Hâriciye Vekâleti'ne

İstanbul'da bir hâl-i sefâlet içinde bulunan Beyaz Azerîler nâmına Resûlzâde Emin Bey bugün bendenize mürâcaatla bunların berây-ı ticâret Anadolu'ya geçmelerine müsâade edilmemesinden dolayı İstanbul'da acı bir sefâlet içinde kaldıklarını beyân ile hükümetimizden isti'tâf-ı merhamet ve şefkat eyledi. Bu husûsda bir şey yapılmak mümkünse emr ü iş'ârını recâ ederim.

18/6/1339 [18 Ağustos 1923]

Adnan

Kapadım 18/6/1339

خارجی وکالت

استاسولده برعه سفالت (المنده برلمان بیاضه
ادریه ناصه سون یاره امیه سف بولونه زاده
واصفه بونرک رای تبارده آنه لوی به ~~مجلس~~ ~~مجلس~~ ~~مجلس~~
صاعده اسطوره اولای استاسولده آفر سفالت

~~مجلس~~ ~~مجلس~~ ~~مجلس~~ ~~مجلس~~ ~~مجلس~~
ایمنده قاله تکریر بیان افره ~~مجلس~~

مجلسه ده استعفا ف و صحت و نفقت الی...

بوفسوک رشا یا سیکمه مجلس اود استعفا رفا ایمنده

۱۸ / ۶ / ۲۹

قیام
۱۸ / ۲ / ۲۹

Moskova Başkâtibi Tahsin Bey'in siyasi çanta adı altında Bakü ve Tiflis'e götürdüğü otuz yedi çantanın muhtevasının tahkiki ve kaçakçı Zeki Bey'in diplomatik pasaportunun geri alınması.

**Türkiye Cumhûriyeti
Hâriciye Vekâleti
Kalem-i Mahsûs ve Şifre Müdüriyet
Aded**

Hâriciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'na

Mahremâne ve zâta mahsûsdur.

1- Moskova Başkâtibi Tahsin Bey'in 15 Nisan sene [1]340 târihinde (İyoni) Fransız vapuruyla otuz yedi çanta eşyâ götürmüş ve bunlardan otuz beş adedini Bakü'ye ve iki adedini Tiflis'e siyâsî çanta unvânı tahtında göndermiş olduğu gümrük ve şimendüfer kapudânından anlaşılmıştır.

Bu çanta muhteviyâtının evrâk-ı resmiye olması melhûz değildir. Zîrâ o takdîrde murahhaslıkta mühürlenmiş olması iktizâ eder. Kanlıca'da Fıstık Bayırında Binbaşı Asaf Bey nezdinde mukîm olan mûmâ-ileyhi isticvâb ile çantaları kimden ve nereden aldığı, muhteviyâtının ne olduğu, nerede mühürlendiği, kime teslim ettiği ve Bakü'de tevkîfi ile neticelenen hâdisenin sûret-i cereyânı hakkında îzâhât ve ma'lûmât ve tafsîlât alınması ve ifâde-i varakasının irsâli recâ olunur.

2- Tahran Elçiliği'nin 11 numarolu siyâsî pasaportunu hâmil kaçakçı Zeki Bey yedindeki pasaportun istirdâd ve ibtâlî ve keyfiyyetin Rus Konsulatosu'na teblîği mercûdur efendim.

Fî 19 Temmuz sene [1]340 [19 Temmuz 1924]

Hâriciye vekili nâmına vekâleten Müsteşâr Tevfik Zeki

1- Tahsin Bey tarafından verilen tafsîlâtı hâvî tahrîrât vekâlet-i celîleye takdîm kılınmıştır.

2- Zeki Bey'deki diplomanın pasaporta rabt edilmiş.

فکر و فکر و فکر

۹

برگه
۲

فاریه و کانی

فکر و فکر و فکر و فکر
عکس

فاریه و کانی اساتیر و مصلحت

فکر و فکر و فکر

۱ - موقوفه پایه کانی تمسیر نظر ۱۵۰۰۰۰۰۰ (برای) فکری و فکری و فکری
فکری اساتیر و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری

فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری

۲ - فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری

۱ - فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری
فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری و فکری

Gence ve Nahçıvan civarında ortaya çıkan veba hastalığından dolayı İran'dan hayvan ve hayvan ürünleri ithalatı yasaklanmışsa da daha sonra hastalığın sona erdiğinin belirlenmesi üzerine ithalatın serbest bırakıldığı.

**Türkiye Cumhuriyeti
Hâriciye Vekâleti
Şehbenderî ve Ticâret Umûru Müdüriyet-i Umûmiyesi
Aded**

Takrîr Sûreti

12 Temmuz [1]340 [12 Temmuz 1924] târîh ve 406/29 numarolu takrîr-i âlileri cevâbidir.

Gence ve Nahçıvan civârında evvelce zuhûr eden vebâ-yı bakarîye karşı İran'dan gelecek hayvanât ve mevâdd-ı hayvâniyyenin hudûddan duhûlleri ale'l-usûl men' edilmiş ve bilâhare hastalığın mündefi' olduğu anlaşılması üzerine Meclis-i Âlî-i Baytarî karârıyla memnû'iyet-i vâkı'a ref' edilerek keyfiyetin 16 Haziran sene [1]340 [16 Haziran 1924] târîhinde Bayezid Vilâyeti me'mûrumuza teblîğ kılınmış olduğunun beyânı te'yîd-i muhâlasata zerî'a ittihâz kılındı.

5780/49

Fi 12 Ağustos sene [1]340 [12 Ağustos 1924]

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

ماریه و کانی

شعبه اداری و محاسبات
عراق

تقریر صوری

۱۲/۱۲/۲۹۰۱ مورخ و ۹۰۶/۲۹ بند اولی تقریر عمیری خواننده
لغو و تکوان خواننده در حکم ظهور این و بای تقریر فارسی از آنکه کلمه صوان نامه بود
صوانه را صد در ده در صولری علی الاصول منع است و بالاخره منع است از این
۱۵۱ شمس از رسم کسری و این منع است و منع است از این که کلمه صوان نامه
تاریخه باریه دلی مأمور غرض تبلیغ دانسته اولی منع است بای تأیید محالعه در لغت کاد
قبلیه

۵۹۸
۴۹
انعام

Azerbaycan Mektebi'ne tayin edilen Eyüplü Muallime Safvet Hanım'ın vefat ettiği, küçük mahdumu Halid'in de muallim olan biraderi Recai Efendi'nin yanında olduğunun Türkiye Cumhuriyeti Bakü Şehbenderliği'nden haber verildiğinden Safvet Hanım hakkında bilgi talep eden İstanbul Büyükdere'de sakin Hatice Hanım'a bilgi verilmesi.

Hâriciye Vekâlet-i Celîlesi İstanbul Murahhaslığı Cânib-i Âlisi'ne

Efendim hazretleri

Yedi sekiz seneden berü İstanbul'dan mufârakatla Azerbaycan Mektebi'ne muallimliğine ta'yîn kılınan Eyüblü Safvet Hanım'la mahdûmu Halid Bey'in şimdiye kadar hayât ve memâtından bir haber alamadığımdan mücib-i endişe edilmektedir. Lutfen ve merhameten Safvet Hanım'la mahdûmu Halid'in hayâtına dâir ma'lûmât istihsâliyle taraf-ı câriyâneme tebliği esbâbının husûsuna müsâade buyurulmasını istirhâm eylerim efendim.

Fi 12 Temmuz sene [1]926

Büyükdere'de Sığırlı Zokağı'nda Rifat Bey'in kâinvâidesi Hadice sekiz numaroda

Şevki Beyefendi'ye fi 17

Böyle bir muallime bundan birkaç gün evvel bir iş için mürâcaat etmiş idi. İsmi sordum fakat Rusya'da muallimelik etmiş olduğunu söyledi ve yanında bir çocuğu var idi. Sâhibe-i istid'â mürâcaat ediyor ise keyfiyetin lutfen tebliği.

Bakü Şehbenderliği'ne

**Türkiye Cumhuriyeti
Bakü Şehbenderliği
Aded: 1468/248**

Hâriciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'na

6 Teşrîn-i evvel [1]926 târîh ve 18122/331 numarolu tahrîrât-ı aliyeleri cevâbıdır.

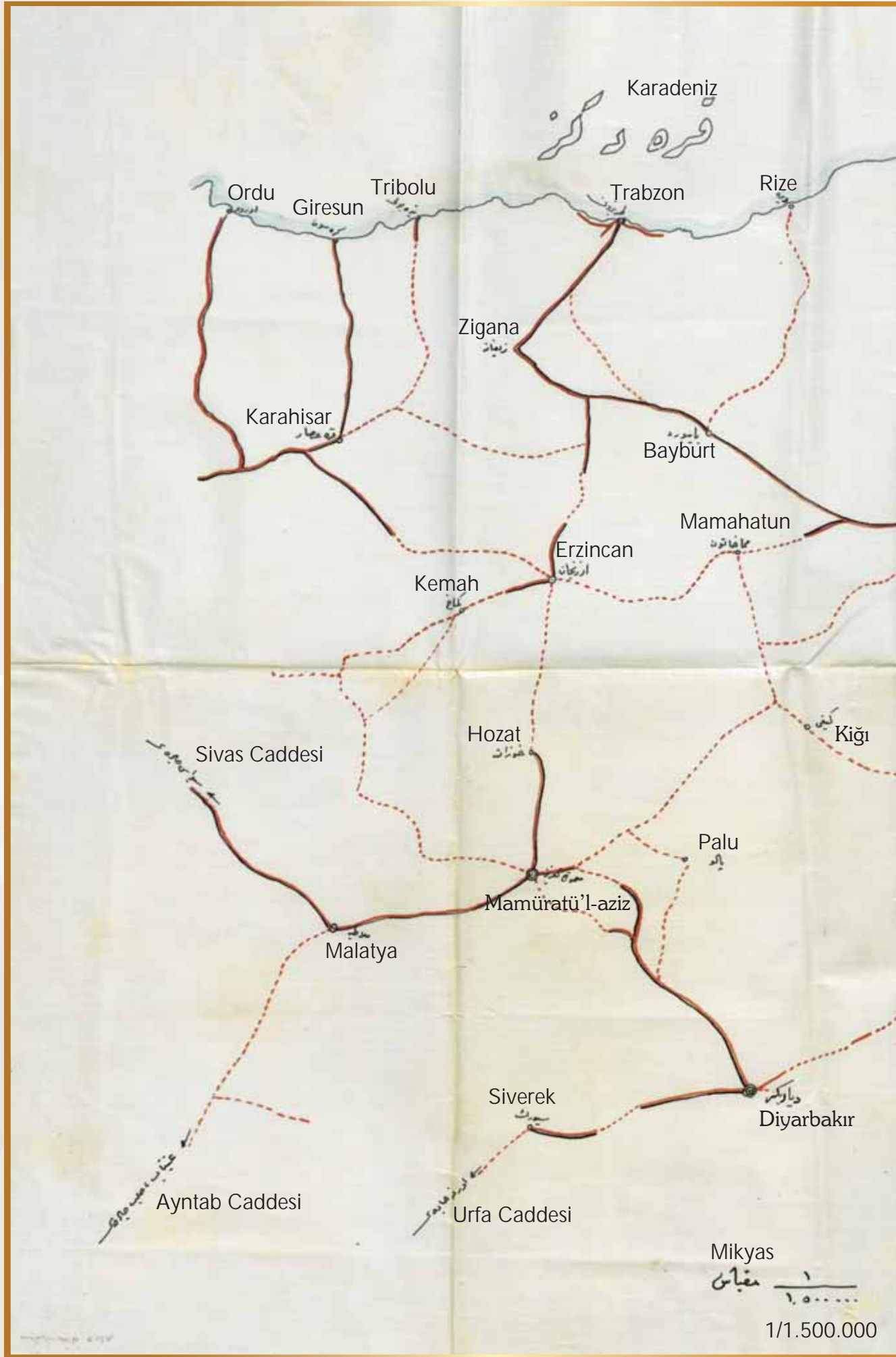
Muallime Safvet Hanım dört sene mukaddem vefât etmiştir. Küçük mahdûmu Halid Zakalata'da muallim olan biraderi Recai Efendi'nin nezdindedir efendim.

9 Teşrîn-i sâni [1]926

Bakü Şehbenderi

Alâkadâra tebliği ve hıfzı.

434 Fi 28 Teşrîn-i sâni sene [1]926

در پنجمین اردو همایون دایره سی و هفتمین ارتش و در دست
و مسامم بولنامه طره عسکر بنیامین بی ار ایدر خلیفه در

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Dairesi dahilinde inşaları derdest ve musammem bulunan turuk-ı askeriyye ve ticariyyeyi irâ'e eder haritadır

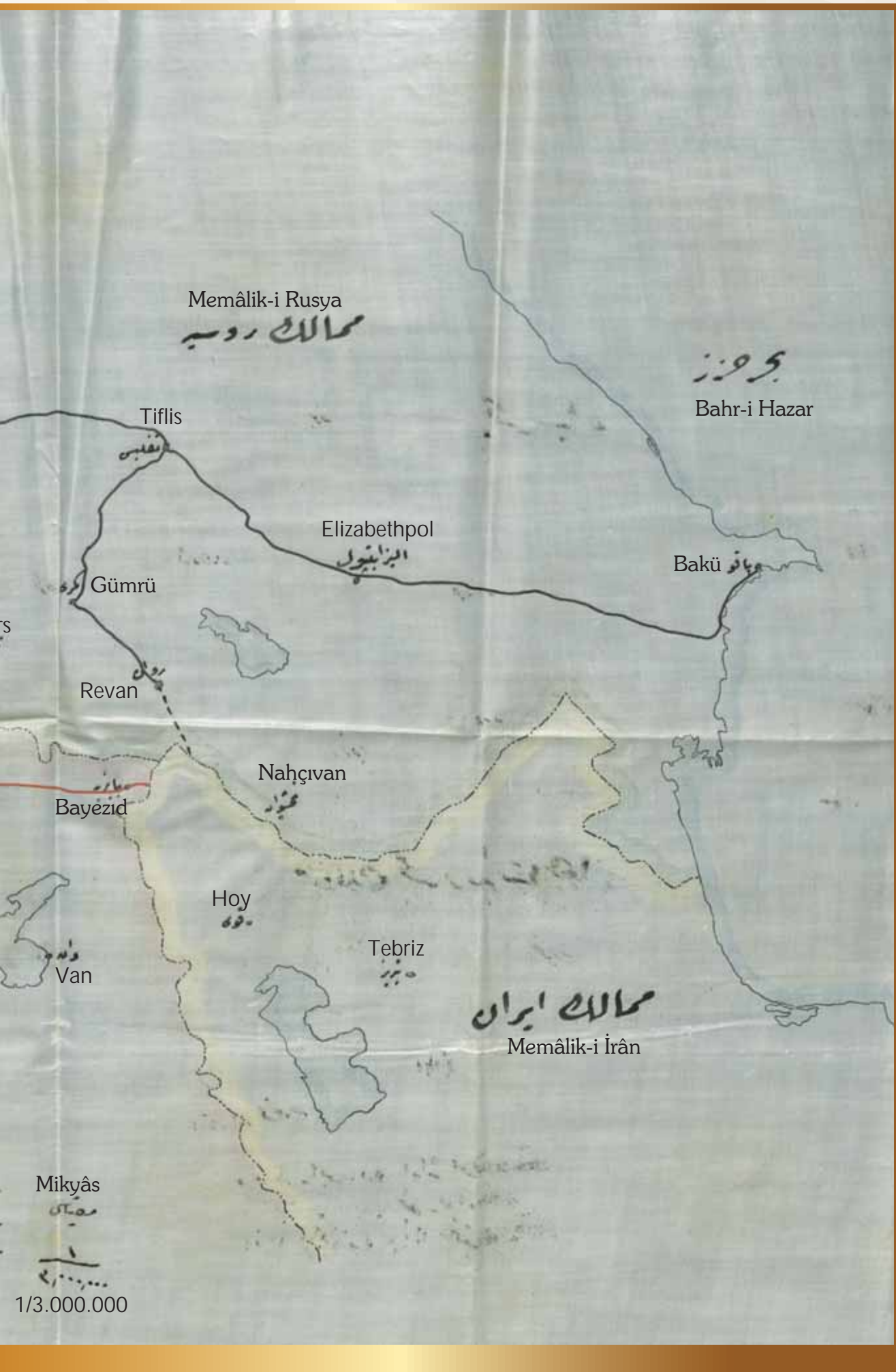

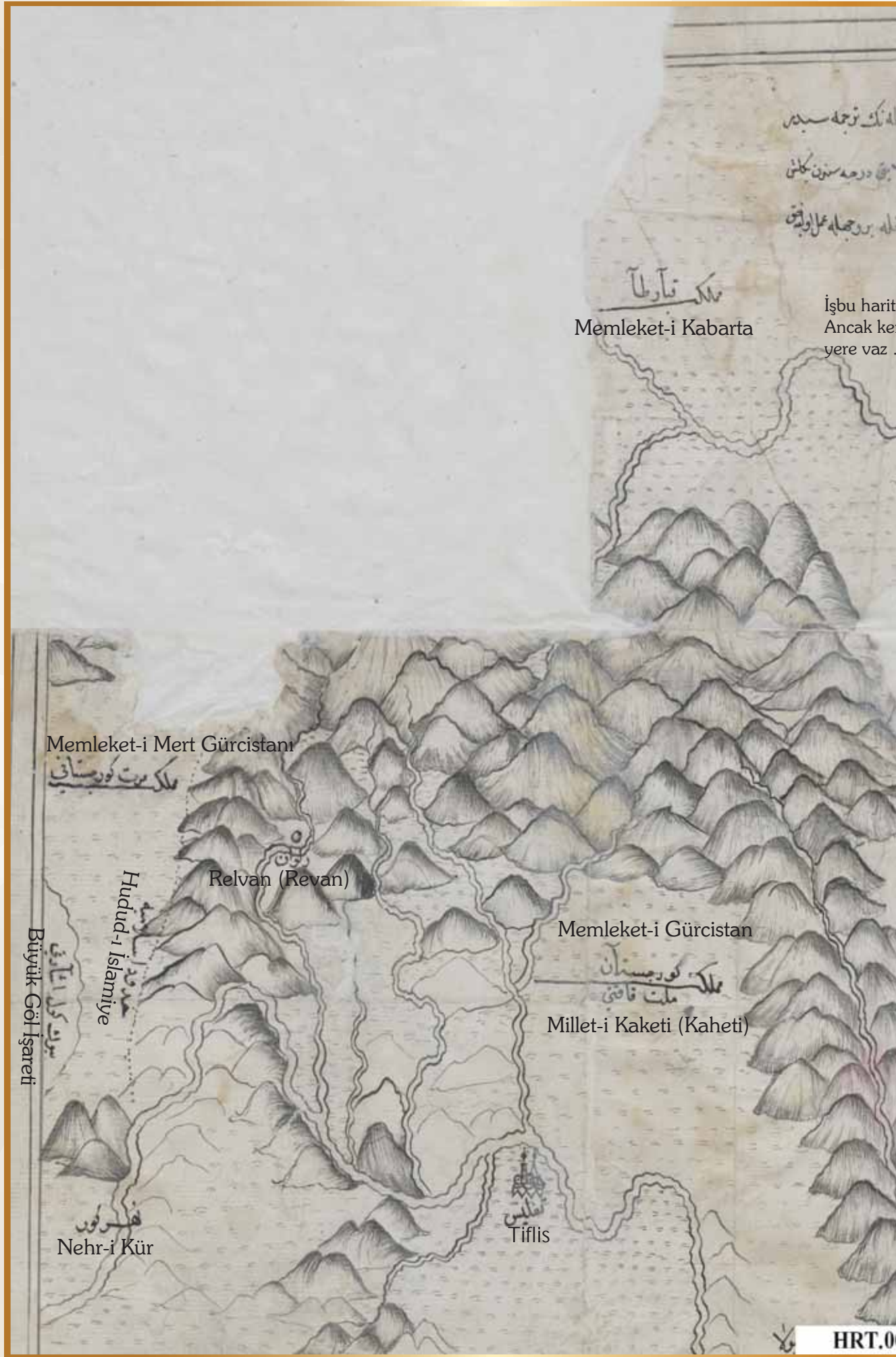
Merbûr raporda irâ'e olunan hat

İşlemekte olan demiryolu hattı

İnşa olunmakta bulunan demiryolu hattı

مربوط - ایوردہ ارانہ اولنان خط
 ایتمکده اولان نمور بوی خط
 انشا اولمقده بولنان نمور بوی خط

له نك نزجه سيدر
درجه سنون بگن
برجهه عمل اوتون

ملک قارطآ
Memleket-i Kabarta

İşbu harit
Ancak ke
yere vaz

Memleket-i Mert Gürcistanı

ملک مرت کورجستانی

Relvan (Revan)

Hudud-i İslamiye

بویک کول امانی
Büyük Göl İşareti

Memleket-i Gürcistan

ملک کورجستان
ملت قاقتی

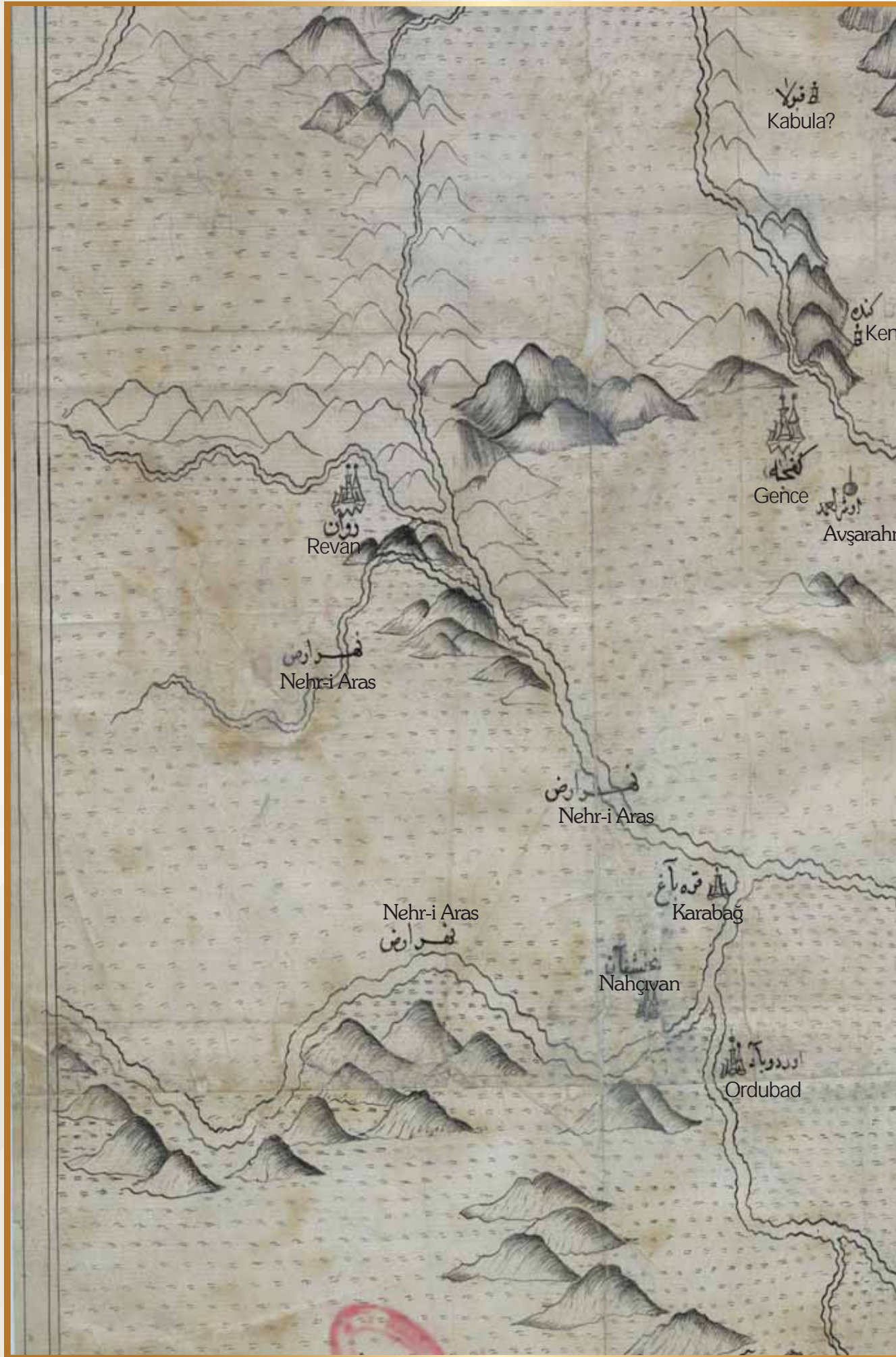
Millet-i Kaketi (Kaheti)

Nehr-i Kür

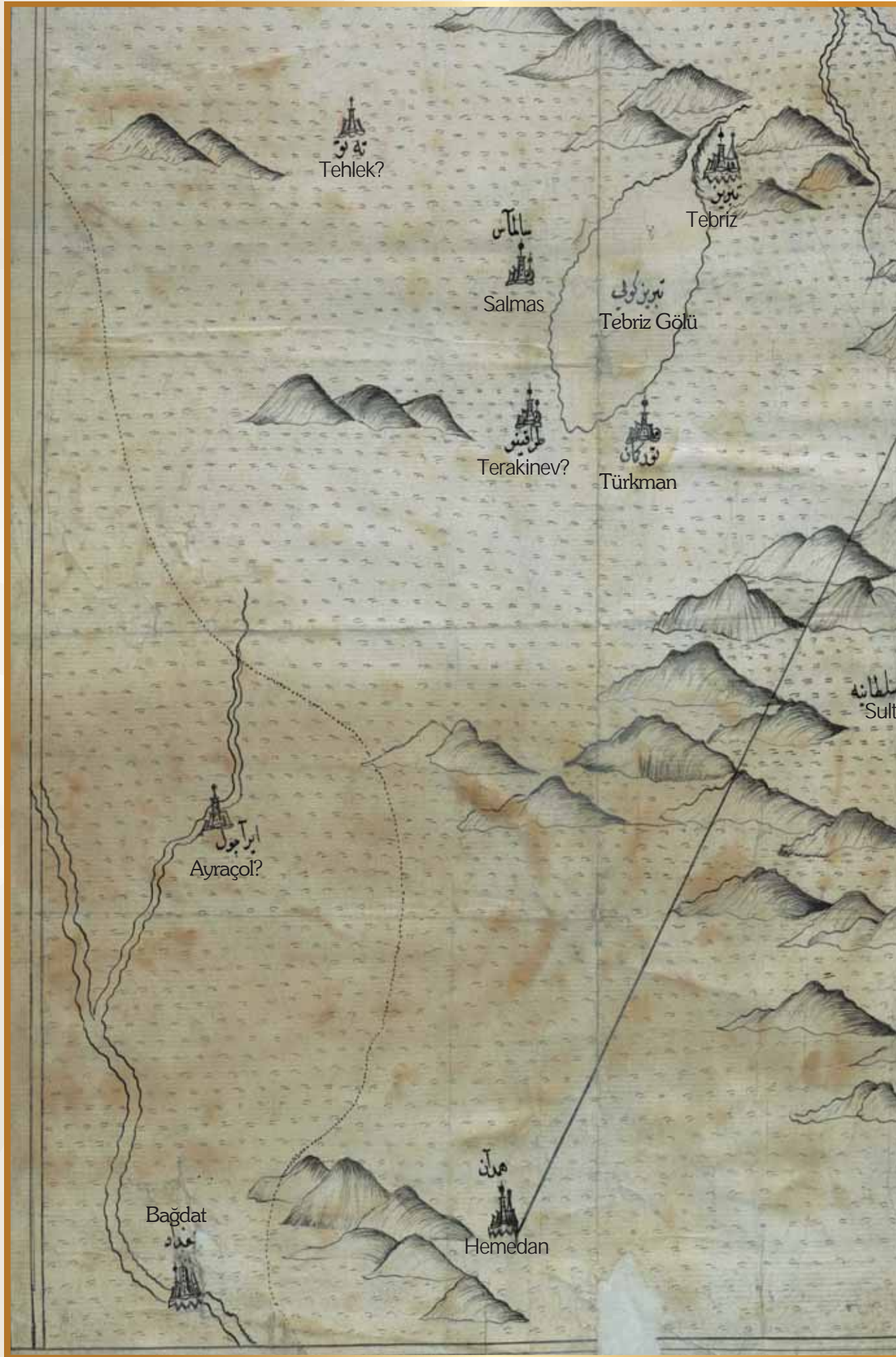
Tiflis

T.0080

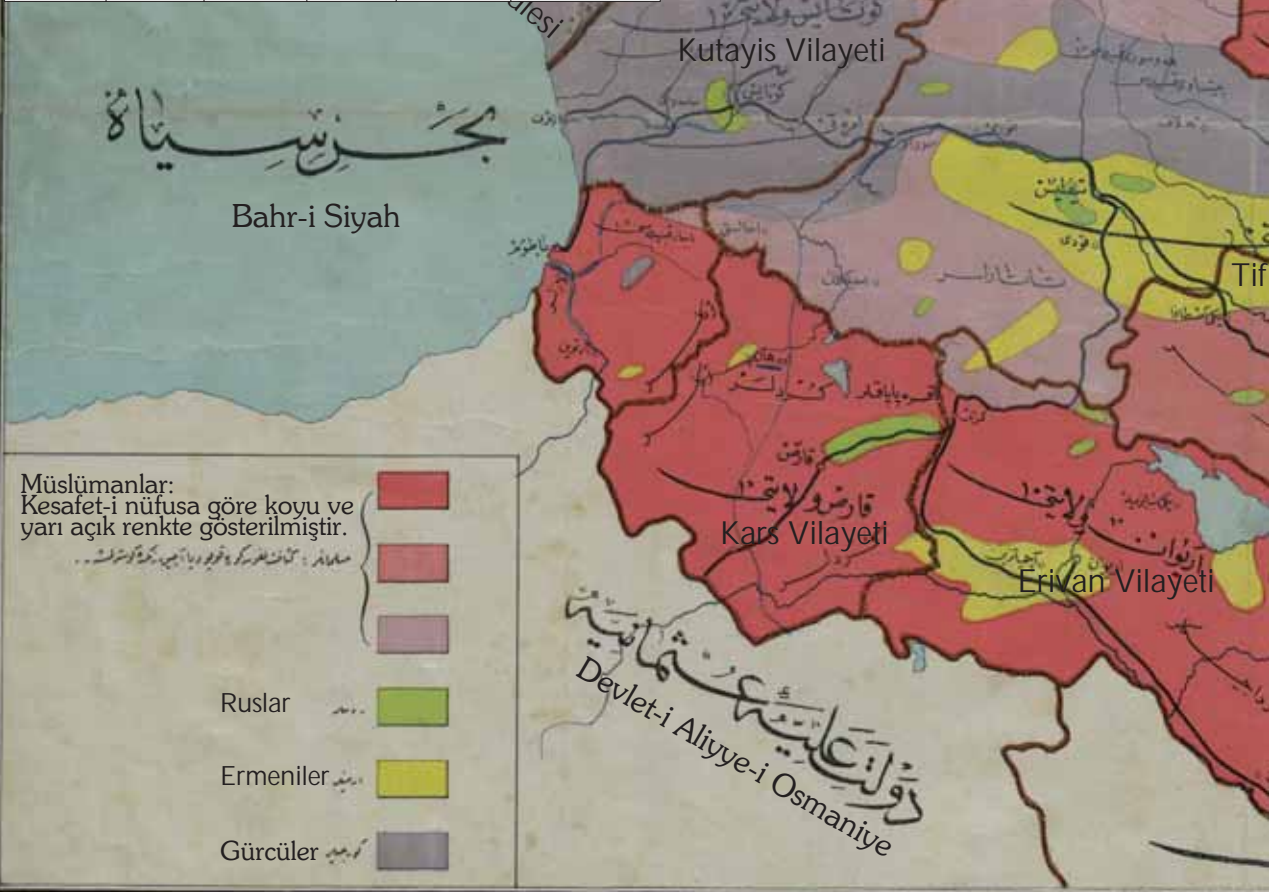

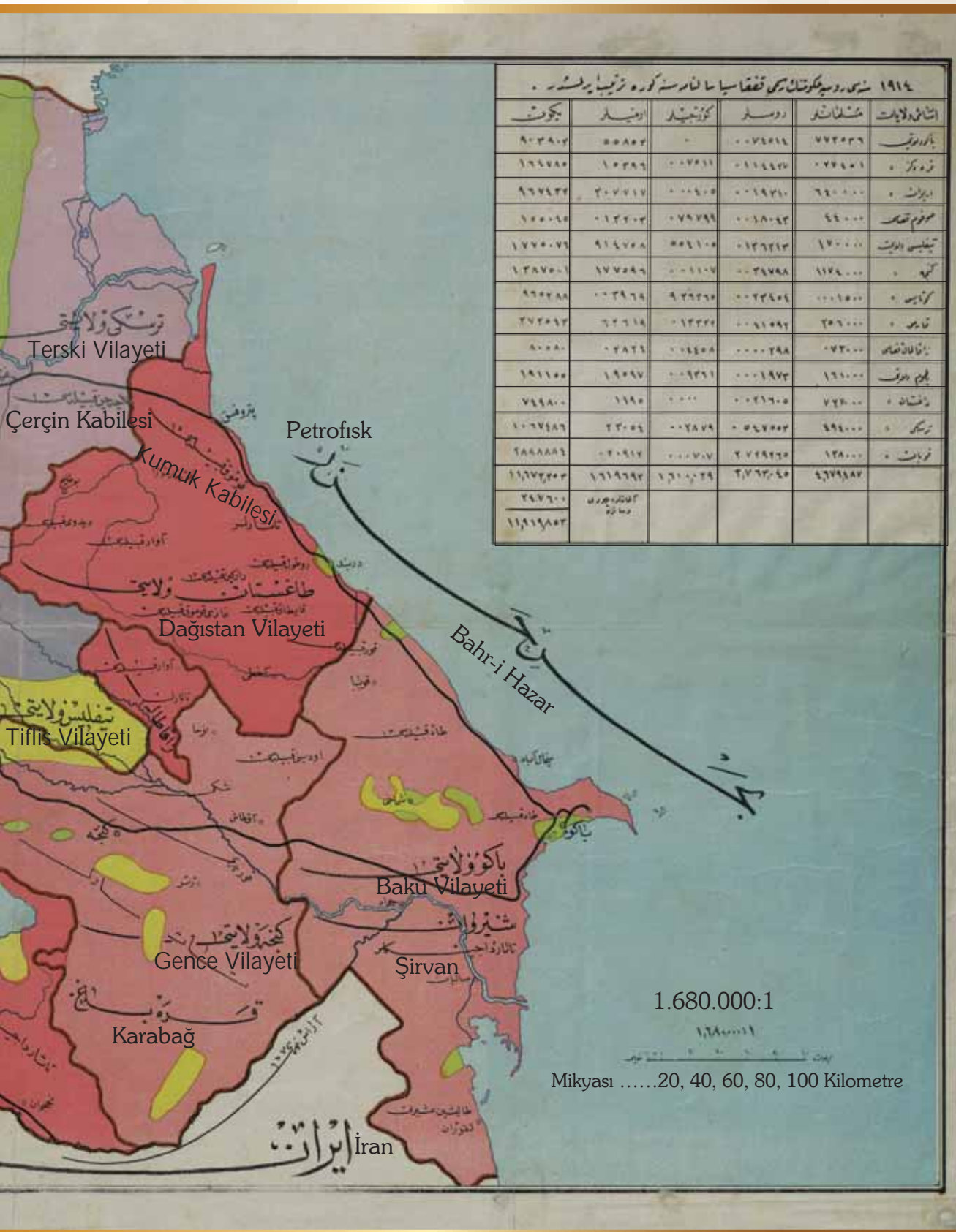

1914 senesi Rusya Hükümeti'nin resmi Kafkasya salnamesine göre tertib edilmiştir.

Yekün	Ermeniler	Gürcüler	Ruslar	Müslümanlar	Esâmî-i Vilâyât
903902	55856	0	0074014	773536	Bakü Vilâyeti
164785	15396	007511	0114427	027401	Karadeniz Vilâyeti
967432	307717	000405	0019310	640000	Eri van
155045	013203	079799	0018043	44000	Bakü Vilâyeti
1775076	914758	554105	0136213	170000	Tiflis Vilâyeti
1387501	177596	001107	0034798	1174000	Gence Vilâyeti
965288	003969	936365	0023404	0001500	Gutayis Vilâyeti
373543	62619	013332	0041092	256000	Kars Vilâyeti
80580	02824	004408	0000298	072000	Zakamal Kazası
191155	19597	009361	0001973	161000	Batum Vilâyeti
749800	1195	0000	0021605	727000	Dağistan Vilâyeti
1067486	23054	002879	0547553	494000	Terski Vilâyeti
2888884	020912	000707	2729265	130000	Kuban Vilâyeti
11.672.235	16119692	1.1610.029	3.763.045	4.679.487	
247600/ 11.919.853	Alman, Yahudi vesaire				

Mülâhazât

1-Dağistan Vilâyetindeki kabâ'ilin kısm-ı aẓamı Türk ve Lezgilerden mürekkebirdir. Vilâyet-i mezkûrenin müslüman nüfusu hemân bir milyondan ziyâde olub Zakatal kazasında Müslüman nüfusu Yüz bini mütecâvidir. Çeçenler haritada gösterilen mintikanın daha cenûblarına doğru vâsî bir sahayı işgâl etmektedirler ve bunların garb cihetlerinde İnguş müslüman kabilesi bulunmaktadır.

2- Bakü, Erivan ve Gence Vilâyetlerinde Rusların Tatar ve Tacik namlarıyla gösterdikleri ahali kâmilin sünniyyü'l-mezheb ve Türktürler. Gence Vilâyetinin kısm-ı garbisi ise şimâle doğru Tiflis Vilâyeti dahiline kadardır.

3- Sohum Kazasının Şark havâlisinde Gürcülerin mikdan yüzde beş kadardır.

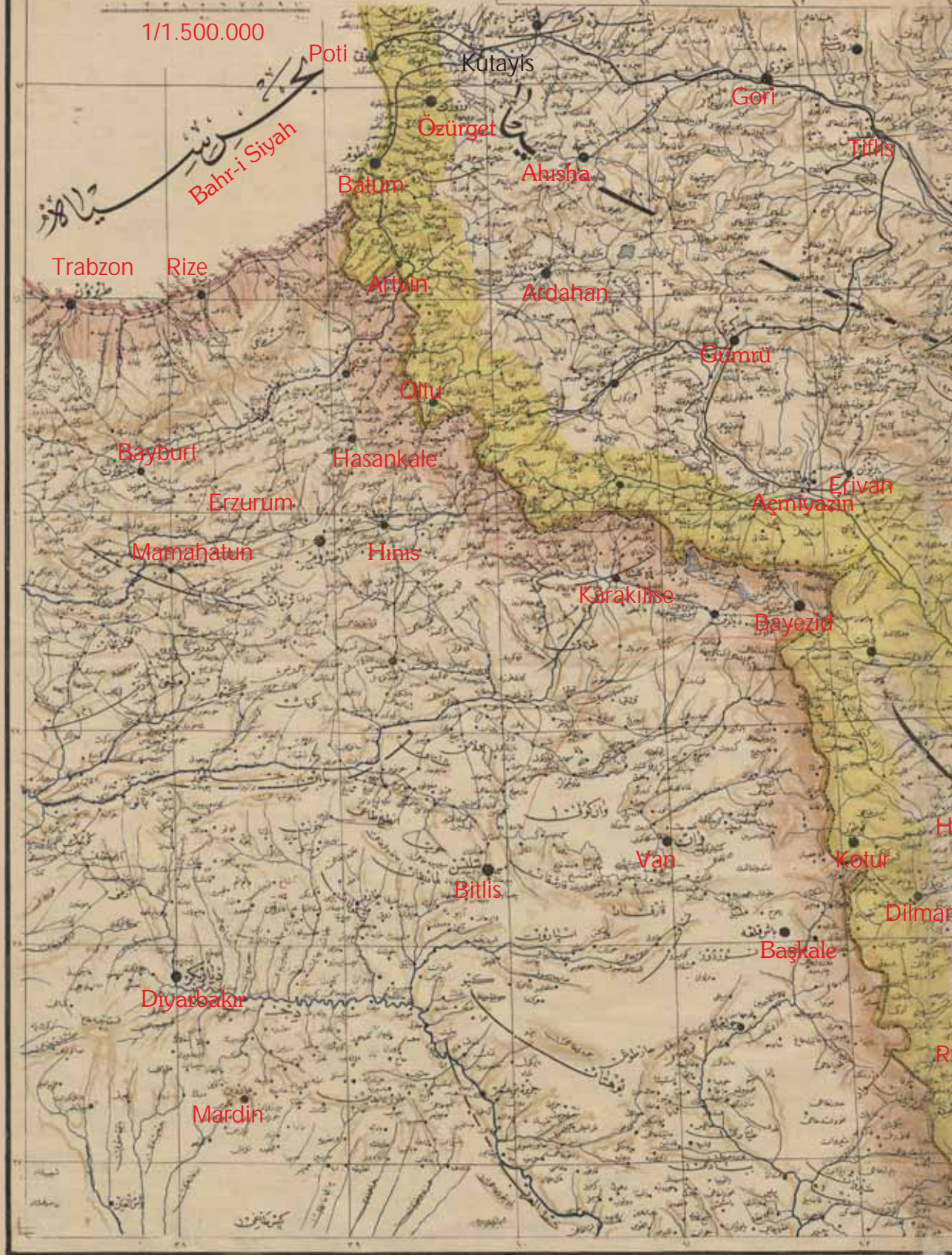
4- Çerkezistan'da gösterilen kabâ'il-i muhtelif-i müslime ise daha geniş bir sahada bulunmakta olub ve mikdâr-ı nüfusları dahi cedvelde irâ'e olunan mikdârdan pek ziyâdedir. Suret-I umumiyyede Kafkasya'da sakin bütün müslümanların mecmu'ü ber-vech-i âti surette heman yedi milyona bâliğ olmaktadır.

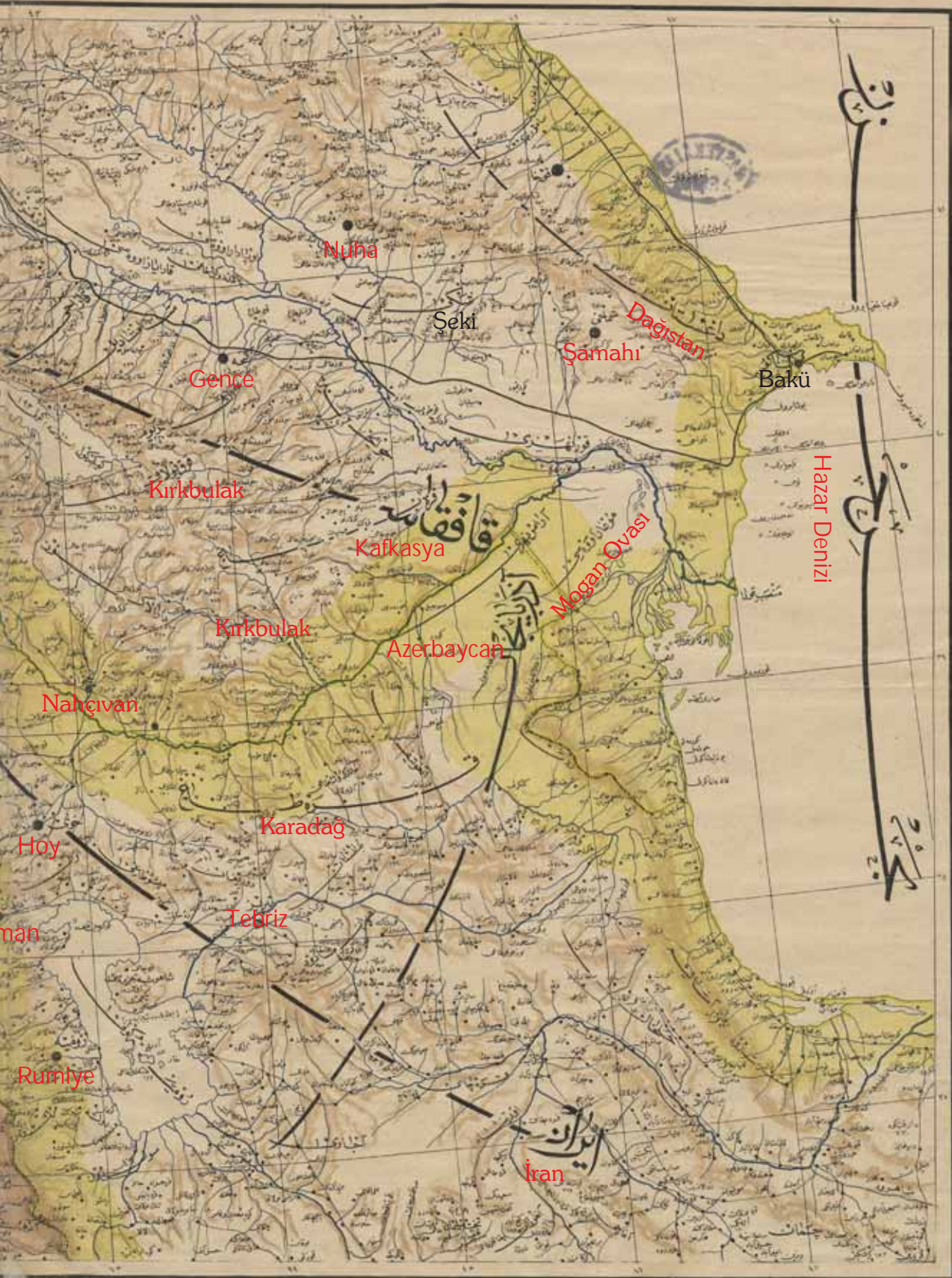
1.500.000	Bakü Vilâyeti
300.000	Kars Vilâyeti
30.000	Karadeniz Vilâyeti
44.000	Sohum Kazası
1.500.000	Gence Vilâyeti
1.450.000	Dağistan Vilâyeti
150.000	Zakatal Kazası
161.000	Batum Vilâyeti
700.000	Erivan Vilâyeti
500.000	Terski? Vilâyeti
200.000	Tiflis Vilâyeti
25.000	Vilâyeti
300.000	Kuban Vilâyeti
6.800.000	Yekün

قائمة المدن والحكومات

Kafkasya Darü'l-harekâtı

1/1.500.000

İNDEKS

A

Abbas Mirza, 27, 31, 49, 50, 174, 237, 248, 250, 258, 260, 270, 272
 Abbasiler, 25
 Abbaskulu Hân, 558
 Abdülaziz, 236
 Abdülmecid, 236
 Açıkbaz Meliki (Soloman), 71
 Açmiyazin, 48, 224, 292, 320, 322, 326, 328, 558
 Adil Şah, 29
 Ağa Hacı Cevad, 52, 238, 312
 Ahıska, 48, 226
 Ahmed Cevdet Bey, 490
 Ahmedâbâd, 78
 Ahmedliler, 25
 Ahund Yusuf Talibzade Efendi, 54, 238
 Akkoyunlu Devleti, 26
 Aksu, 29
 Alazan Çayı, 29
 Ali Beşe, 42, 74
 Ali Merdan Topçubaşov, 487
 Alparslan, 25
 Altın Orda, 26
 Amasya Antlaşması, 27, 68
 Anadolu, 25, 26, 27, 43, 47, 61, 68, 108, 110, 144, 188, 194, 196, 198, 209, 250, 274, 596
 Ankara, 26, 34, 61, 586, 592, 594
 Araçamar Gazetesi, 436
 Arap, 38
 Araz Türk Cumhuriyeti, 36
 Ardanuş, 474
 Aşmadanik, 436
 Aterpatakan, 24
 Atropatane Devleti, 25
 Atropaten, 24
 Atropates, 24
 Aydın, 29, 30, 43, 62, 108
 Azadamar, 436
 Azadistan Cumhuriyeti, 37
 Azarbaycan, 24
 Azat Han, 30, 46, 70, 168
 Azerbaycan, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 68, 71, 90, 93, 112, 118, 158, 160, 162, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 200, 202, 204, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 230, 232, 236, 238, 239, 242, 278, 288, 294, 296, 298, 312, 324, 326, 328, 330, 332, 334, 336, 338, 340, 344, 346, 348, 352, 378, 394, 400, 404, 406, 408, 410, 412, 414, 420, 422, 428, 430, 432, 434, 436, 438, 440, 442, 446, 448, 450, 452, 462, 464, 470, 472, 486, 487, 490, 492, 494, 496, 498, 500, 504, 506, 508, 510, 514, 516, 518, 520, 522, 524, 530, 532, 540, 544, 564, 566, 570, 572, 574, 576, 578, 582, 584, 586, 588, 590, 592, 594, 602
 Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti, 35, 57
 Azerbaycan Halk Cephesi, 40
 Azerbaycan Komünist Partisi, 36, 40
 Azerbaycan Zabıta Teşkilatı, 58
 Azurbazagan, 24

B

Bağdad, 27, 45, 48, 136, 146, 162, 179, 200, 202, 216, 244, 276, 404, 514

Bağdat Valisi Ahmed Paşa, 44, 70, 136
 Bahr-i Hazar, 93, 96, 98, 180, 218, 300, 302, 304
 Bakü Belediye Başkanı Resbut Zenoviç, 52, 238, 306
 Bakü Halk Fakültesi, 61, 487, 592
 Bakü Hanlığı, 31
 Bakü Üniversitesi, 35
 Batum, 42, 53, 57, 59, 72, 328, 360, 362, 364, 372, 374, 376, 472, 474, 478, 490, 492, 544
 Bayezid Mutasarrıfı Hasan Paşa, 237
 Bayezid Sancağı Mutasarrıfı Behlül Paşa, 237
 Behram Paşa, 49, 237, 248
 Beyaz Azeriler, 596
 Beyaz Rusya, 37, 39
 Biga, 43, 108, 110
 Bizans, 25
 Boğdan Voyvodası Aleksandır, 49, 71, 228
 Bolşevik, 33, 34, 36, 60, 578
 Bozulus, 108
 Büyükdere, 61, 602

C - Ç

Cabbar Bey, 546, 552, 564
 Cabir Paşa, 55, 238, 432, 434, 436
 Cancı, 54, 386
 Celaleddin Harezmsah, 25
 Cemaleddin Mirza Bey, 31
 Cengetay Ahmed Hân, 179, 181
 Cengiz Han, 25
 Cevad Han, 29
 Çaldıran, 26
 Çar II. Nikola, 34
 Çeçen, 41
 Çıldır Valisi Süleyman Paşa, 46, 70, 71, 168, 174, 178
 Çıldır Valisi Şerif Paşa, 71
 Çıldır Valisi Yusuf Ziya Paşa, 48, 71, 212, 218
 Çiçerin, 35

D

Dağistan, 24, 27, 29, 30, 32, 46, 47, 48, 68, 70, 92, 168, 172, 174, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 190, 212,
 Dâhiliye Nezâreti, 414, 432, 458, 462, 464, 512, 526, 528, 534, 536, 538, 550, 552, 562, 564, 566, 568, 574, 576
 Darülfunun, 34
 Davud Han, 43, 69, 96
 Dehkargan, 32
 Derbend, 27, 28, 30, 92, 94, 140, 174, 180, 182
 Dergah-ı Mualla Kapıcıbaşı Süleyman Bey, 70
 Difai Partisi, 33
 Diyarbakır, 43, 44, 69, 70, 96, 98, 106, 130, 244, 246, 466
 Diyarbakır Valisi Kır Ali Paşa, 44, 70, 130
 Dokuzuncu Ordu Kumandanlığı, 518

E - F

Ebu Said, 25
 Ebulfeyz Elçibey, 39, 40
 Ejderhan, 92, 94
 Eleşkirt, 50, 250, 251
 Emeviler, 25
 Enzeli, 55, 424, 514
 Erdebil, 27, 32, 68, 182
 Erivan, 27, 28, 30, 32, 55, 60, 396, 558
 Ermenistan, 24, 32, 36, 39, 40, 62, 236, 498
 Erzurum, 26, 32, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 56, 60, 62, 69, 70, 71, 72, 93, 102, 103, 106, 142, 162, 164, 172, 178, 184, 194, 196, 198, 204, 208, 209,

212, 214, 218, 226, 237, 248, 258, 268, 270, 278, 280,
320, 322, 326, 328, 358, 370, 412, 414, 460, 474,
540, 542, 546, 548, 550, 552, 564, 566, 570
Eski Kirmansah Şehbenderi Rifat Bey, 238
Esterâbâd, 216, 424
Fahredden Bey, 57, 239, 468
Farsça, 24
Ferhad Paşa Antlaşması, 27
Feth Ali Han, 30
Filibe Mutasarrıfı Hasan Paşa, 51, 238, 292
Frank Çilton, 58, 487, 524, 530
Furtuna Hanım, 348, 352

G

Gelibolu, 43, 108, 110
Gence, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 42, 43, 44, 45,
49, 50, 60, 61, 62, 68, 69, 70, 74, 76, 80, 84, 88, 93,
94, 106, 108, 110, 114, 116, 124, 126, 128, 130, 140,
142, 144, 152, 156, 172, 176, 182, 230, 276, 482,
486, 578, 600
Gence Hanlığı, 29
General İvan Paskeviç, 32
Governör, 372
Göynük, 248, 258, 260
Guvernör, 360, 362
Gülstan Antlaşması, 29, 30, 31
Gülsüm Hanım, 348
Güney Kafkasya, 24, 31, 35, 39, 62
Güney Osetya, 24
Gürcistan, 24, 26, 27, 32, 35, 36, 39, 47, 48, 49, 68,
71, 181, 182, 190, 192, 209, 210, 218, 232, 498
Gürcü, 29, 30, 34, 59, 362, 480, 490, 544

H

Hacı Çelebi, 29
Hacı Mirza Aka Belluri, 518
Hacı Mirza Musa, 348, 352
Hacı Zeynelabidin Takiyof, 390, 392
Halil Özbey, 30
Halil Paşa, 60, 487, 562, 578, 582
Halyaz, 50, 250, 251, 260
Hânzâde Ali Bey, 179, 180, 181
Hâriciye Nezâreti, 342, 354, 360, 368, 376, 380, 382,
386, 388, 396, 398, 400, 402, 404, 408, 428, 440,
442, 446, 458, 464, 468, 478, 524, 532, 584, 588
Harzemşahlar, 25
Hasan Han, 49, 50, 236, 237, 240, 248, 250
Hasankale, 251, 252
Haşim Bey, 61, 594
Haydar Aliyev, 41
Haydar Mirza, 27
Haydar Paşa, 60, 487, 562
Haydaranlı Aşireti Reisi Kasım Ağa, 49, 237, 246
Hemedan, 24, 28, 43, 90, 514
Herki Aşireti, 52, 332
Himmat, 33
Hindistan, 26, 28, 37
Hocalı, 40
Hoşab, 158, 450
Hoy Hanı Ahmed Han, 47, 71, 186
Hulağü, 25
Hüseyin Ali Han, 30, 46, 70, 168
Hüseyin Kulu Hân, 214, 344
Hüseyinzade Zeynelabidin Efendi, 487
Hz. Ömer, 25

I - İ - J

I. Abdülhamid, 68
I. Ahmed, 68
I. Mahmud, 68
II. Abdülhamid, 236
II. Mahmud, 68, 236
III. Darius, 24
III. Mehmed, 42, 68, 76, 78
III. Ahmed, 68
III. Selim, 68
Irak, 25, 26, 28, 48, 216, 244
Irak Selçukluları, 25
IV. Murad, 27, 68
İbrahim Halil, 29, 178, 179, 180, 181, 182, 209, 210
İbrahim Paşa, 43, 44, 45, 69, 70, 93, 96, 132, 134,
142, 146, 162
İldenizliler, 25, 62
İlham Aliyev, 41
İlhanlı Devleti, 25
İlisu Sultanlığı, 29
İnce İlyas, 84
İngiliz Visamirali Ame, 59, 487, 532
İrakli Hân, 164, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 181,
182, 186, 188, 209, 212, 218
İran Demokrat Partisi, 33
İshak Paşa, 47, 48, 71, 88, 170, 178, 184, 194, 196,
198, 204, 206
İskender, 24, 26, 62, 180, 181
İstanbul Ermeni Patriği Kirkor, 48, 71, 224
İttihâd-ı İslâm, 518
Japonya, 32

K

Kaçar Muhammed Han, 46, 70, 168
Kafkas İslam Ordusu, 35, 61, 62, 486, 582
Kafkas Ötesi, 24
Kafkasya, 24, 25, 28, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 46,
52, 57, 58, 59, 60, 62, 178, 314, 316, 318, 326, 330,
354, 362, 372, 376, 380, 396, 400, 442, 450, 474,
480, 482, 492, 496, 502, 526, 532, 550, 562, 576
Kağızman, 42, 59, 69, 86, 264, 540
Kağızman Beyi Ali Kulu, 69
Kandehar, 27, 28
Kanuni Sultan Süleyman, 42, 68, 72
Kara Kürt Süleyman, 84
Kara Yusuf, 26
Karabağ, 24, 27, 28, 29, 31, 34, 35, 38, 39, 40, 44, 62,
68, 140, 176, 178, 179, 180, 182, 209, 210, 330, 514
Karabağ Hanlığı, 29
Karabulak, 50, 268, 270, 272
Karakoyunlu Devleti, 26
Karaman Valisi Vezir Ahmed Paşa, 44, 70, 132
Karayülük Osman, 26
Kars, 36, 37, 42, 43, 45, 49, 50, 57, 59, 69, 71, 86, 90,
94, 96, 98, 156, 172, 179, 209, 214, 232, 250, 251,
254, 270, 302, 478, 487, 514, 518, 526, 528, 566
Kars Antlaşması, 36
Kars Muhafızı Abdullah Paşa, 49, 71
Kasım Han, 50, 237, 266
Kasr-ı Şirin Antlaşması, 27
Kazak, 43, 84, 88, 360, 398, 400, 470
Kazakistan, 39
Kazım el-Horasanî, 402
Kızıl Ordu, 40

Kızılbaş, 42, 45, 50, 78, 86, 96, 98, 132, 136, 138, 146, 150, 152, 262, 276
Kızılviçe Karantina Tabibi Şükrü Bey, 238
Kigork Eframçıyan, 52, 238, 320Kığı, 248, 258, 260
Kuba, 28, 29, 30, 31, 62, 172, 180
Kuzey Kafkasya, 24
Kür Çayı, 29

L-M

Ledros, 348, 352
Lenin, 37
Leon Paşalıyan, 54, 238, 384
Letonya, 39
Lezgi, 43, 46, 71, 92, 96, 172, 176, 178, 180, 181, 190
Lezgi Ahmed Han, 46, 71, 176
Makü, 49, 51, 55, 56, 59, 60, 237, 238, 244, 280, 282, 290, 412, 414, 416, 418, 442, 446, 448, 452, 534, 536, 538, 558
Makü Hanı Budak Han, 49, 237, 244
Makü Hanı Ferec Bey, 238
Makü Hanı Hacı Asker Bey, 238
Manna Devleti, 25
Mavera-i Kafkasya, 24
Mecidi Nişanı, 52, 306
Media, 24
Medler, 25
Mehemmed Hasan Hacinski, 33
Mehmed Zeki, 60, 487, 574, 576
Mekke Emiri Şerif Galib, 47, 71
Melik Kasım Mirza, 51, 237, 278
Melikşah, 25
Memluk, 26
Menteşe, 43, 69, 108
Menteşe Sancağı Muhassılı Hacı Abdullah Paşa, 69
Meşhedi Azizbeyoğlu, 33
Meyane, 32
Mihail Gorbaçov, 39
Mir Hasan Han, 31
Mir Hasan Mevsimov, 33
Mir Mehdi, 30
Mir Mustafa Han, 31
Mir Veys, 27
Mirza Abdülkasım, 348, 352
Mirza Bakır Han, 52, 238, 324
Mirza Fazlullah Vezir Nizam, 51, 237, 288
Mirza Ferecullah, 51, 237, 278
Mirza Küçükhan, 518
Mirza Mehdi Han, 55, 238, 410
Mirza Muhammed, 31, 242
Mirza Musa Han, 348
Moğol, 25
Moldova, 39
Mondros Mütarekesi, 35
Moskova Antlaşması, 36
Mösyö Sazanof, 56, 239, 438, 440
Murat Kundakçıyan, 52, 238, 320
Musa Nakizâde, 456
Musavat, 33, 35, 236
Musavat Halk Partisi, 33
Mustafa Han, 30, 31, 52, 238, 324
Mustafa Suphi, 56, 239, 466
Muş Mutasarrıfı Selim Paşa, 49, 50, 237, 248, 262
Muttalibov, 28, 29, 31, 40, 62
Muzafferüddin Şâh, 402

Mühendis Miralay Mösyö Nikola, 52, 238, 306

N-O

Nadir, 26, 28, 29, 30, 31, 46, 62, 68, 70, 168, 176
Nağçıvan, 24, 27, 28, 30, 31, 32, 36, 42, 51, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 68, 82, 93, 180, 181, 236, 237, 286, 388, 396, 487, 526, 528, 534, 536, 546, 550, 552, 558, 562, 564, 570, 590, 600
Nağçıvan Hanlığı, 30
Neriman Nerimanov, 33, 36
Nikola Dofone, 306
Nişân-ı âli-i Osmânî, 348
Novelaro Bakü, 362
Nuraşin, 560
Nuri Paşa, 35, 60, 62, 486, 487, 578
Ohannes Han, 348
Onbeşinci Kolordu Kumandanlığı, 540, 542, 548, 566
Ortodoks, 52, 340, 360
Osmanlı, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 68, 92, 96, 136, 162, 168, 178, 184, 194, 196, 200, 208, 230, 232, 242, 246, 270, 280, 284, 286, 288, 290, 292, 300, 308, 314, 326, 328, 332, 336, 340, 342, 346, 354, 358, 364, 378, 380, 388, 394, 404, 408, 410, 416, 430, 438, 450, 454, 458, 462, 464, 466, 472, 474, 476, 480, 486, 490, 496, 498, 502, 504, 506, 508, 514, 516, 522, 526, 528, 530, 532, 552, 566

P - R

Paris, 34, 466
Pehan Ali Han, 29
Pehlevi, 24, 37
Pers, 24, 25
Petersburg, 34, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 314, 316, 342, 356, 360, 364, 366, 368, 384, 396, 400, 404, 416, 418, 428, 438, 440, 468
Peyam Gazetesi, 239, 466
Pir Mahmud Han, 30
Polis Nizamnamesi, 58, 510
Poti, 57, 468
Prens Çerkoski, 43, 69, 92
Prens Galiçyo, 356
Prezidyum, 37
Putin, 41
Refael Efendi, 436
Resbut Zenoviç, 306
Resulzade, 33, 34, 35, 36, 62, 236, 486
Reşidpaşa Vapuru, 59, 544
Revan, 27, 28, 30, 31, 32, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 59, 60, 62, 68, 69, 70, 71, 72, 82, 86, 88, 90, 93, 94, 96, 98, 100, 102, 106, 108, 110, 118, 120, 122, 132, 134, 136, 138, 146, 148, 150, 154, 156, 162, 166, 168, 170, 172, 176, 178, 184, 186, 194, 196, 198, 204, 206, 208, 209, 210, 214, 218, 220, 222, 224, 226, 236, 237, 240, 246, 248, 250, 251, 254, 258, 260, 262, 264, 266, 268, 270, 272, 276, 286, 290, 292, 342, 358, 386, 442, 450, 546, 548, 550, 552, 558, 560, 562, 564, 568
Revvadiler, 25
Rıza Han, 37, 348
Rumiye Gölü, 516
Rusya, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 68, 154, 174, 176, 178, 181, 182, 186, 188, 190, 208, 218, 220, 228, 230, 232, 236, 242, 274, 280, 282, 284, 288, 292, 300, 302, 306,

326, 330, 340, 342, 364, 366, 378, 384, 392, 396, 398, 400, 402, 404, 406, 408, 416, 418, 424, 428, 438, 440, 442, 444, 450, 452, 458, 460, 466, 480, 486, 496, 514, 594, 602
Rüstem Hân Hoyski, 498

S

Sacoğulları, 25
Sadrazam İbrahim Paşa, 43, 69, 90
Sadrazam Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa, 49, 71, 226
Safvet Hanım, 61, 487, 602
Sağ Kol Ağası Mehmed Ağa, 42, 69, 84
Salyan, 30, 38, 478
Sam Mirza, 27
Sasani, 25
Savuçbulak Şehbenderi Ağa Ali Bey, 238
Seblar, 54, 394
Selçuklu Devleti, 25
Selim Han, 29
Sellariler, 25
Semerkant, 25
Serasker Mehmed Emin Paşa, 71
Serasker Vezir Abdullah Paşa, 70
Seyyid Celil, 516, 518
Sınığ Köprüsü, 29
Sinop, 56, 466
Sovyet Komünist Partisi, 37
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 37, 39
Stolipin, 33
Suriye, 25
Şah İsmail, 26, 27
Şah Safi, 27
Şah Veled, 42, 69, 74
Şahtahtı Köprüsü, 60, 562
Şahverdi Han, 29
Şark Orduları Gurubu Kumandanlığı'ndan, 58, 504
Şark Seraskeri Köprülüzade Abdullah Paşa, 45, 70, 156

Ş

Şark Seraskeri Rauf Paşa, 50, 237
Şark Seraskeri Rauf Paşa, 250, 262
Şecaüddevle, 57, 470
Şeddadiler, 25
Şefkat Nişân-ı Hümayûnu, 348
Şeki Hanlığı, 28, 29
Şemahi, 29, 42, 43, 78, 92, 94, 98, 106, 180, 181, 182
Şemseddin İldeniz, 25
Şerefhâne, 506, 516
Şeyh Abdülkadir Efendi, 55, 238, 420
Şirvan, 27, 28, 29, 30, 31, 38, 42, 43, 44, 46, 62, 68, 69, 78, 84, 92, 93, 96, 98, 108, 110, 140, 172, 176, 180, 181, 182
Şuşa, 47, 54, 71, 178, 204, 378, 380
Şuşa Hanı İbrahim Han, 71

T

Tahmasb, 27, 28, 45, 70, 146, 174
Tahrân, 37, 48, 51, 55, 56, 57, 214, 216, 218, 239, 254, 280, 288, 294, 296, 328, 332, 334, 336, 346, 348, 352, 388, 404, 412, 414, 420, 426, 430, 442, 446, 470, 478, 508, 514, 516, 518, 520, 598
Tahsin Bey, 61, 487, 598
Talış (Lengeran), 28
Talış Hanlığı, 31

Tebriç, 24, 26, 27, 28, 32, 37, 43, 44, 45, 48, 51, 52, 55, 58, 59, 68, 69, 70, 90, 93, 102, 103, 106, 112, 132, 134, 136, 146, 154, 156, 174, 180, 181, 214, 236, 238, 246, 278, 294, 298, 312, 326, 328, 330, 400, 408, 424, 426, 430, 496, 504, 506, 508, 514, 516, 518, 520, 534, 538
Tiflis, 28, 30, 34, 36, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 61, 69, 70, 80, 84, 88, 93, 94, 96, 114, 164, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 180, 181, 182, 184, 188, 190, 208, 212, 214, 218, 222, 230, 232, 302, 314, 316, 318, 320, 322, 326, 354, 356, 362, 378, 380, 382, 384, 386, 388, 390, 396, 398, 400, 480, 566, 598
Timur, 25, 26, 45, 46, 62, 70, 152, 172, 262
Toktamış, 26
Trabzon, 43, 48, 53, 60, 94, 96, 98, 102, 103, 226, 251, 320, 322, 358, 556
Trans Kafkasya, 34, 36, 37
Transcaucasus, 24
Tuğrul Bey, 25
Tutak, 57, 472, 476
Türk, 25, 26, 27, 34, 35, 36, 38, 40, 57, 60, 61, 62, 84, 92, 94, 392, 472, 480, 482, 490, 492, 572, 588, 590, 592
Türkistan, 34, 236, 482
Türkiye, 24, 27, 28, 33, 34, 36, 40, 57, 61, 62, 466, 480, 482, 486, 492, 588, 590, 598, 600, 602
Türkmençay Antlaşması, 30, 32, 62

U- Ü

Ukrayna, 37, 39
Urartular, 25
Urmiye Hanı, 30
Uzun Hasan, 26
Uzun Hüseyin, 84
Üç Kilise Rahibi David, 71
Üç Kilise Rahibi Yosef, 71

V - Y

V.Mehmed Reşad, 236, 486
Van Gölü, 56, 454, 472
Van Valisi İzzet Bey, 55, 238, 432
VI.Mehmed Vahideddin, 486
Visamiral Ame, 532
Vladikafkas, 502
Yakup Mehmedov, 40
Yanya, 466
Yenice, 560
Yusuf Bey, 61, 487, 490, 592
Yüzbaşı Cemal Efendi, 60, 487, 556
Yüzbaşı Şükrü Bey, 370

Z

Zakavkazya, 24
Zeki Bey, 61, 487, 598
Zend Kerim Han, 45, 70, 162
Zengezur, 59, 540
Zeynelabidin Efendi, 57, 488

Osmanlı Belgelerinde
AZERBAJYCAN

TÜRK DÜNYASI BELEDİYELER BİRLİĞİ
UNION OF TURKISH WORLD MUNICIPALITIES
СОЮЗ МУНИЦИПАЛИТЕТОВ ТЮРКСКОГО МИРА